A. Petrescu

Gh. Rizescu
P. Zamfirescu
E. Dobrovie

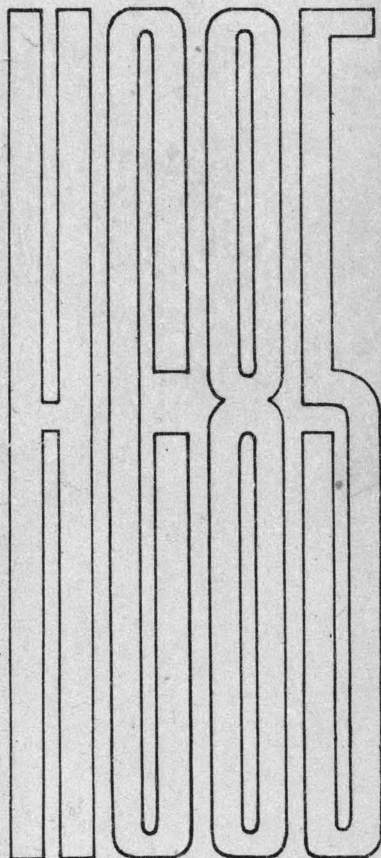
N. Ţăpuş
V. Cososchi
N. Badea

T. Moisa
M. Mârşanu
C. Hărăbor

abc de CALCULATOARE PERSONALE și... nu doar atît...

2

EDITURA TEHNICĂ

27.08.1994

AUTOMATICĂ
INFORMATICĂ
ELECTRONICĂ
MANAGEMENT
SERIA INIȚIERE

BIBLIOTECA DE

Automatică—Informatică—Electronică—Management

SERIA INIȚIERE

E. VASILIU
INIȚIERE ÎN DISPOZITIVELE SEMICONDUCTOARE
D. STANOMIR
INIȚIERE ÎN ELECTROACUSTICA
W. TRUSZ
ABC-UL REPARĂRII RADIORECEPTOARELOR
Traducere din lb. polonă (Ciclul ABC-uri)
A. POPA
ABC DE PROTECȚIA MUNCII (ciclul ABC-uri)
MARGARETA DRĂGHICI
INIȚIERE ÎN COBOL
STELIAN NICULESCU
INIȚIERE ÎN FORTRAN
PAUL CONSTANTINESCU ȘI ZAHARIA NICOLAE
INIȚIERE ÎN ORGANIZAREA ȘI PROIECTAREA SISTEMELOR DE CONDUCERE
I. CREȚU
INIȚIERE ÎN ESTETICA PRODUSELOR (ciclul ABC-uri)
E. AISBERG
ABC DE RADIO ȘI TELEVIZIUNE
Traducere din limba franceză
J. D. WARNIER, B. MI FLANGAN
INSTRUIRE ÎN PROGRAMARE
Traducere din limba franceză
I. H. BERNHARD, B. KNUPPERTZ
INIȚIERE ÎN TIRISTOARE
Traducere din limba germană
W. DEPPEERT, K. STOLL
INIȚIERE ÎN PNEUMOAUTOMATICA
Traducere din limba germană
INIȚIERE ÎN RADIOELECTRONICA CUANTICA
V. POPESCU
INSTRUIRE PROGRAMATA ÎN CALCULATOARE NUMERICE
I. PAPADACHE
AUTOMATIZĂRI INDUSTRIALE, INIȚIERE, APLICAȚII
ȘT. NICULESCU
FORTRAN, INIȚIERE ÎN PROGRAMARE STRUCTURATA
J. FORRESTER
PRINCIPIILE SISTEMELOR: TEORIE ȘI AUTOINSTRUIRE PROGRAMATA
Traducere din lb. engleză — S.U.A.
P. DRANSFIELD, D. F. HABER
INSTRUIRE PROGRAMATĂ ÎN METODA LOCULUI RĂDACINILOR
Traducere din lb. engleză — S.U.A.
D. RODDY
INIȚIERE ÎN MICROELECTRONICA
Traducere din lb. engleză
NICULESCU Cl., IOSIF M.
INIȚIERE ÎN COMUNICAȚIILE PRIN FIBRE OPTICE
CSABAI DÁNIEL
TEHNICA SONORIZĂRII (traducere din lb. maghiară)
MITROFAN GH., PFLANZER G.
INIȚIERE ÎN TELEVIZIUNEA ÎN CULORI
RADU NEGOESCU
INIȚIERE ÎN ELECTRONICA BIOMEDICALA
RADU NEGOESCU
INSTRUMENTAȚIA ELECTRONICA BIOMEDICALA
A. PETRESCU ș.a.
TOTUL DESPRE... CALCULATORUL PERSONAL aMIC
L. DUMITRAȘCU ș.a.
ÎNVĂȚĂM FORTRAN... CONVERSÎND CU CALCULATORUL
L. DUMITRAȘCU
ÎNVĂȚĂM COBOL... CONVERSÎND CU CALCULATORUL
L. DUMITRAȘCU
ÎNVĂȚĂM MICROELECTRONICA INTERACTIVA
M. PATRUBANY
TOTUL DESPRE... MICROPROCESORUL Z 80
L. DUMITRAȘCU
ÎNVĂȚĂM MICROELECTRONICA INTERACTIVĂ
M. PATRUBANY
TOTUL DESPRE... MICROPROCESORUL Z 80

Prof. dr. ing.
Adrian Petrescu

prof. emerit liceu mat.
Gheorghe Rizescu

şef catedră dr. ing.
Nicolae Ţăpuş

şef lucrări dr. ing.
Trandafir Moisa

drd. ing.
Paul Zamfirescu

ing.
Victor Cososchi

drd. ing.
Mihai Mârşanu

ing.
Eugen Dobrovie

drd. ec.
Nicolae Badea

prof. liceu. mat.
Constantin Hărăbor

abc de CALCULATOARE PERSONALE şi... nu doar atît...

Coordonare generală: Prof. dr. ing. ADRIAN PETRESCU

Volumul 2

EDITURA TEHNICĂ
București, 1990

CONTRIBUŢIA AUTORILOR

A. Petrescu: 13 p, 14, 16. 3, 19 p, 23, 24, 25.1 p, 25.2, P-D-E p
Gh. Rizescu: 15.1, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5, 17,18, 20, 21, 22, A 1., A 5
N. Ţăpuş: 16.5 p, 19 p, 25.1 p, A 3; A 4p.
T. Moisa: 25.1 p
P. Zamfirescu: 16.1, 16.2, 16.4, 19 p, P-D-E (p)
M. Mârşanu: 15.6 p, 16.6 p, 16.5p, 18.41, 18.42, A 6
E. Dobrovie: P-D-E p
V. Cososchi: P-D-E p
N. Badea: P-D-Ep, A 2, A 4p.
C. Hărăbor: 15.6 p, 16.5 p.

RECENZII: Dr. ing. **PAUL CONSTANTINESCU**, dr. ing. **LIVIU DUMITRAŞCU**
dr. ec. **GHEORGHE SABAU**, ing. **CONSTANTIN MÎNDRULEANU**

REDACTOR: ing. **PAUL ZAMFIRESCU**

Mulţumiri întregului colectiv al Întreprinderii poligrafice Sibiu (Director: ing. Petre Pascu; ing. şef: Gheorghe Tămaş; producţie: ing. Ioan Şiandru (şef producţie), Eugenia Oleksik; **maiştri în diverse compartimente:** Ioan Simtion (m. princ.), Ioan Stroie, Vasile Ienciu, Iancu Popescu, Ioan Rodean, Mircea Pascu, dar mai ales, celor care — cu deosebire — au contribuit direct la realizarea lucrării: (**Tastere monotyp:** Marioara Suciu, Emilia Lungu, Livia Mihu; **monoturnare:** Mihai Schuster, Ioan Gîndilă, Ilie Lupu, Ionel Bîca; **linotip:** Florentina Murărescu, **paginare:** Dan Koss, ajutat de Mioara Maşca, Ana Berea, Ana Străjan: **pregătire offset:** Nagy Sibile, Fănica Popovici, Ileana Pădureanu, Marcela Hiesch, Daniela Boantă, Cornelia Spinei, Mariana Băilă, Victoria Barbulat, Mirela Popa; **tipar offset:** Nicolae Prişcă, Nicolae Vinersar, ajutaţi de Ioan Funariu, Octavian Moga; **corectură:** Marcela Tamaş, Alina Iliu, Maria Cheleţ, Maria Stoişor; **legătorie:** Jenica Matei, Elena Lăcătuş, Ana Szylaghi, Paraschiva Giuşcă, Ştefan Nanaşi, Cornel Banea
Cu scuzele de rigoare pentru omisiunile nedorite, reparabile în al doilea tiraj.

ISBN 973-31-0013-7

ISBN 973-31-0015-3

COPERTE: Arh. **SILVIA PINTEA**
DESENE: Arh. **IULIAN MIHAESCU**

TEHNOREDACTARE: (iniţială) **VICTORIA UNGUREANU;**
adaptări şi completări 1990 — redacţia

Bun de tipar 27.04.1990; Coli de tipar 23,5.

Cărţile s-au realizat la Întreprinderea poligrafică Sibiu

27.08.1994

Cuprins general

Volumul 1

Volumul 2

PROLOG — DIALOG — EPILOG

(continuare din volumul 1)

Îmi place la Sorbona sala Descartes. În sala „ideilor clare şi distincte" o frescă pe întreg zidul din fund arată cîteva nimfe ieşind din abur spre lumină şi formă. Sunt, parcă, *ideile* din poemul „Aurore" al lui Paul Valéry: Quoi! c'est vous mal deridées / Que fîtes-vous, cette nuit / Maîtresses de l'ame, Idées/...*.

CONSTANTIN NOICA

După ce am prezentat în aceeaşi secţiune din primul volum cîte ceva despre calculatoarele personale româneşti, unele date — pînă în 1989 — privind informatizarea învăţămîntului din ţară, stadiul actual al informatizării învăţămîntului mondial, cum şi cîte ceva despre carte şi despre autori, **ne vom referi atît la mijloace şi metode disponibile, la iniţiative 1990 ale autorilor şi editorului, cît şi la măsuri şi programe ale noului Minister al Învăţămîntului,** în legătură cu informatizarea învăţămîntului românesc, în noile condiţii generate de Revoluţia din decembrie 1989.

Cîte ceva despre mijloace şi metode disponibile

● Nu vom mai insista asupra unităţilor de calcul independente de tip HC–85, despre care am vorbit în decursul lucrării; nu ne vom referi nici la familiile de calculatoare Felix PC (compatibile IBMPC) sau la cele superioare acestora, de exemplu PS/2, care au făcut obiectul capitolului 25. **Vom reflecta mai pe larg evoluţia familiei HC–85, prin configuraţiile HC-85 extins şi HC-88,** (v. în continuare) utilizabile cu unităţi de discuri flexibile şi în reţele locale. Vom porni, însă de la o aplicaţie, **produsul autonom INFOBUS**, care este un laborator mobil cu o reţea locală de calculatoare, proiectat în 1988 în România de către specialişti din actualul Institut de Cercetări pentru Informatică (ICI). Laboratorul INFOBUS este, cum ne sugerează şi numele **un autobuz** în care sînt asigurate condiţii pentru un proces modern de instruire în informatică, avînd la bază un **complex de calculatoare personale, mijloace pentru transmiterea de imagini video şi semnale audio,** produse–program educaţionale şi profesionale. INFOBUS permite practicarea unei **tehnologii didactice eficiente**, ce îmbină instruirea individualizată şi instruirea în grup, în care profesorul este direct implicat. Pentru asigurarea mobilităţii se foloseşte un autobuz de 11/2,5/3 m, cu motor de 192 CP/2100 rotaţii pe minut; spaţiul de lucru este de $8\times 2,4$ m^2, ca laborator pentru 10+1 posturi de lucru, respectiv pentru 20+1 persoane. **Tehnica de calcul** este constituită din 11 calculatoare personale HC-85 extins, cuplate într–o reţea specializată; **unul dintre calculatoarele HC–85** extins (sau HC–88) **este dotat cu unitate de discuri flexibile, monitor color şi interfaţă de comunicaţie pentru postul de lucru central**; celelalte 10 calculatoare HC–85 extins cu monitoare alb/negru şi interfaţă de comunicaţie pentru fiecare dintre posturile de lucru. De remarcat: **asincronismul total între operaţiile de prelucrare** efectuate la posturile de lucru; îmbinarea instruirii individualizate cu cea de grup (prin VMS); formarea unui stil de lucru profesional prin posibilităţile de a schimba dinamic informaţii între elev–calculator, elev–elev, elev–profesor, prin accesul la bibliotecile de programe de pe discuri prin metode simple de gestionare. **Se poate asigura astfel:** predarea informaticii sau a altor discipline; executarea de lucrări practice de progra-

---

* O traducere liberă ar putea fi: Iată–vă ! Somnoroaselor / Ce–aţi făcut az'noapte / Stăpîne ale sufletului, Ideilor/..., la care noi am putea adăuga şi următorul vers „persiflant" al poemului „Courtisanes par ennui?"cu traducerea sa posibilă „Curtezane din plictis?".

mare individuale sub controlul profesorului; demonstraţii practice cu produse informatice; verificări de cunoştinţe on-line; controlul dinamic al procesului de instruire; colectarea şi prelucrarea datelor statistice din acest proces; un suport mobil pentru concursuri şi „tabere" de informatică.

Bibliotecile de programe informatice educaţionale, instalate pe unitatea de disc flexibil, sînt accesibile la fiecare post de lucru prin comenzi BASIC sau CP/M, în funcţie de regimul selectat. Menţionăm, ca un fapt important, că **în INFOBUS pot fi instalate şi alte tipuri de calculatoare**, de ex. calculatoare personal-profesionale de tip Felix-PC, astfel încît INFOBUS constitue un „modul educativ computerizat, flexibil în ce priveşte tipurile de calculatoare folosite".

Sistemul de recepţie-transmitere a imaginilor video este bazat pe o monitorizare electronică a imaginilor (VMS-Video Monitoring System), proiectată special pentru INFOBUS şi instalată la postul central; VMS preia imagini video de la o sursă şi le transmite pe monitoarele posturilor de lucru; imaginea provine de la oricare dintre aceste monitoare sau de la surse externe, cum sînt camerele de luat vederi, video casetofoanele, receptoarele TV ce primesc semnale de la staţii terestre sau spaţiale.

Reţeaua locală video (LVN) astfel formată poate conecta pînă la 16 posturi de lucru (elevi) la postul central (profesor) într-o reţea de tip magistrală, care oferă 7 canale analogice, de mare viteză, pe care se pot transmite semnale TV (R, G, B, PCL, SINCRO); **magistrala video** are lungimea totală de 40 m, **Unitatea de comandă** realizată cu microprocesor este la postul central; toate unităţile (monitor, calculator) sînt dotate cu cîte un **adaptor de linie.** Pe monitorul postului central se pot afişa imagini de la un post de lucru selectat sau (un timp limitat şi ciclic de cîte 20 secunde fiecare) imagini de la toate monitoarele posturilor de lucru. Sistemul permite, deci, **un proces interactiv de instruie asistată** INFOBUS. cuprinde **dispozitive de preluare** (de la microfon-magnetofon) — **amplificare şi transmitere a sunetelor,** de alimentare cu energie (trifazată, 220 V, 50/60 Hz).

INFOBUS este disponibil ca model şi constitue — ca reţea locală educaţională — un produs şi cu aprecieri favorabile de peste hotare, ce poate fi util învăţămîntului românesc.

● Tot din realizările ICI mai menţionăm **proiectul pilot MINICOMP**, realizat îndeosebi pentru acomodarea copiilor din grădiniţe (nr. 52 Bucureşti), şcoli primare (nr. 17 Bucureşti), gimnazii, cercuri, tabere ş.a. cu calculatoarele personale. S-au constituit suporturi de curs adaptate diferitelor vîrste: un **produs-program** pentru preşcolari, BAMBY (opt programe, cu comenzi simple pentru dialogul copil-calculator); **cursuri de BASIC**, diferenţiate pe vîrste — cum şi de BETA BASIC, LOGO, FORTH. Instructorii au constituit o echipă multidisciplinară, colaborînd şi cu catedra de pedagogie şi psihologie (Univ. Cluj-Napoca). În urma acestor experimente, ICI este în măsură să ofere atît **programe pentru instruirea preşcolarilor, de transmitere a primelor noţiuni de programare** (începînd cu clasa a II-a) cît şi a **însuşirii unor limbaje de programare** pentru clasele II—IV, V—VI şi VII—VIII. Acestea se sprijină pe noua activitate autonomă a **Bibliotecii Naţionale de Programe (BNP)** şi pe validarea şi de către profesori-pedagogi a produselor program oferite.

● Pentru a constitui o punte către propunerile de generalizare a informatizării învăţămîntului (care ţin şi de bune legături pentru viitor cu UNESCO şi cu alte organisme internaţionale) **ne vom referi pe scurt şi la colaborările existente cu UNESCO**, în anii trecutului regim (în condiţii grele) pornind de la Aide-memoire-ul semnat între România şi UNESCO în 1981. În acest an ICI a realizat un studiu **„Informatica, problemele lumii actuale şi viitorul umanităţii** iar în 1982 — o lucrare **„Utilizarea microcalculatoarelor la predarea matematicii şi a altor discipline ştiinţifice în şcoli"**, aceasta din urmă este şi titlul unui proiect pilot UNESCO. la care participă şi institute din RFG, Anglia, Ungaria şi care este coordonat din 1988 de ICI şi de Universitatea Bucureşti, în cadrul **Programului de cooperare al UNESCO în cercetarea şi promovarea educaţiei în ţări din sudul şi sud-estul Europei** (CODISEE). În acest program se participă, în 1988, împreună cu CEPES (Centrul pentru Învăţămîntul Superior al UNESCO la Bucureşti) la o reuniune de experţi dintr-o **reţea regională** UNESCO cu 10 ţări membre.

S-a participat, cum s-a mai afirmat în carte, cu echipe la manifestările UNESCO „Copiii în era informaticii" din ultimii ani, în Bulgaria.

De asemenea prin activitatea creatoare în domeniul calculatoarelor, prin activitatea la catedre cum şi în sprijinirea manifestărilor extraşcolare de informatică, ca şi în viaţa editorială, membri ai colectivului de autori, alături de mulţi specialişti din ţară, şi-au adus aportul preţios, unele activităţi reflectîndu-se, într-o măsură, în diferitele părţi ale lucrării.

Cîte ceva despre propunerile noastre 1990, despre măsuri și programe ale actualului Minister al Învămîntului

Societatea, îndeosebi în țările dezvoltate, s-a schimbat rapid și fundamental ca structură și activități; multe dintre schimbări sînt legate de **noile căi ale generării, stocării, comunicării și utilizării informației.** S-a trecut de la epoca **industrială** la epoca **informațională**; aceasta înseamnă că din ce în ce mai mulți oameni manipulează, din ce în ce mai mult, **informația.**

Calculatoarele și tehnologiile comunicațiilor sînt semnul dramatic și vizibil al revoluției informaționale. De aceea, alfabetul calculatoarelor a intrat în preocupările multor educatori pentru a adapta școala la cerințele noii epoci. Punîndu-și întreabarea: **„Trebuie copiii să utilizeze calculatoarele în școli?"** mulți educatori au răspuns afirmativ, iar — treptat — copii, părinți și educatori au dorit să învețe despre (și să utilizeze) calculatoare, pentru a se asigura supraviețuirea și bunăstarea într-o lume în stare de schimbare; mulți oameni sînt convinși că **informatica oferă noi șanse** pentru copii și pentru profesorii lor, pentru creativitate și pentru rezolvarea unor probleme mai interesante și mai complexe; alții gîndesc că toți copiii — și adulții — trebuie **„să învețe să controleze mașinile înainte ca mașinile să-i ia sub control".**

România, învățămîntul românesc se angajează intensiv, acum după revoluția din decembrie 89. în acest proces complex, mai încet sau mai rapid. după cîtă vreme va trece pînă la o **conștientizare pe plan național, local și individual** de necesitatea alocării unor resurse și a adoptării unor strategii adecvate recuperării marelui decalaj față de informatizarea educației în lume.

Apariția **prezentei lucrări** constituie **un crez,** atît explicit și implicit, al autorilor și editorilor. Aici nu ne vom mai referi decît la unele **acțiuni și propuneri 1990** ale unora dintre realizatorii cărții cît și la unele **programe și activități** ale Ministerului Învățămîntului.

Stadiul avansat al imprimării lucrării în decembrie 1989 a impus coordonatorului general și redactorului cărții, încă la începutul lunii Ianuarie 1990, discutarea la conducerea Ministerului Învățămîntului a unor probleme legate de apariția iminentă a lucrării și de corelarea cu opțiuni angajate și previzibile ale ministerului respectiv. În acest context, Dl. Ministru adjunct pentru Învățămîntul Preuniversitar, Octavian Stănășilă, și Dl. Ministru al Învățămîntului, Mihai Șora, au solicitat redactorului — în cursul uneia dintre discuții — pregătirea unei evaluări preliminare a problematicilor informatizării învățămîntului (din punctul de vedere al unor specialiști în cercetare-proiectare-producție de calculatoare persoane, a unor conceptori de software educațional, al editorilor de profil ș.a.), care să fie prezentată informativ factorilor de decizie din învățămînt. Redactorul cărții a realizat această informare folosind contacte cu specialiștii, cercetări proprii, documentări la sediile UNESCO (inclusiv o discuție consistentă cu D-na Karin Berg, Directoarea CEPES — Unesco din București, din care s-a sintetizat interesul CEPES — Unesco pentru sprijinirea materială și conceptuală a strategiilor de informatizare a învățămîntului românesc). În **3 februarie 1990,** cadrul acestei informări a fost expus (la o reuniune organizată de Dl. Ministru Octavian Stănășilă) odată cu propunerea unei **mișcări** denumite **„Educație și Informatică",** cu un **nucleu de inițiativă** cuprinzînd atît membri ai colectivului de elaborare a cărții (Prof. dr. ing. Adrian Petrescu, șef catedră dr. ing. Nicolae Țăpuș) cît și alți specialiști, de la ICI, ITC, Fabrica Electronica, Întreprinderea de Calculatoare Electronice cum și din școli generale, licee, învățămînt superior, invitați la inițiativa și prin intermediul redactorului cărții. Ulterior, reprezentanți ai cărții și ai acestui nucleu „Educație și Informatică" au mai prezentat **puncte de vedere** în alte întîlniri din minister, la nivelul inspectoratului de specialitate, al comisiei de informatică nou reînființată în minister, al conducerii ministerului.

Menționăm cîteva:

— Consolidarea mișcării „Educație și Informatică" și a nucleului de inițiativă cu factori din **învățămînt, cercetare, producție, comunicații;** atacarea problemelor prioritare prin **analiză sistemică** pentru diferite **nivele de educație** și **3 orizonturi de timp:** 1°, urgent/imediat, 2°, perspectiva 1990—1991 și 1991—92, 3°. persp. ulterioară, de către **echipe** care să propună soluții eficiente pentru informatizarea învățămîntului; în orizontul 1° s-a propus evaluarea resurselor informatice, umane și materiale, actuale; planurile pentru concursuri și pentru perioada vacanțelor etc.; în 2° — programe analitice, pregătirea profesorilor, programul de resurse hard. și soft, toate analizate de echipe multidisciplinare care să concretizeze un **program național preliminar de educație informatizată;** în 3° **plan național pe cîțiva ani, de informatizare a învățămîntului.**

Printre temele susceptibile de analiză: identificarea stadiilor actuale din învățămînt / educație; oferta de echipamente a producției pe clase și în timp;

oferta de programe educaţionale, toate realizate prin baterii de chestionare, dirijate în teritoriu, prelucrate pe calculator, cu sinteza rezultatelor; evaluarea pregătirii profesorilor de diferite grade: evaluarea produselor-program din punct de vedere educaţional; evaluarea unor structuri de învăţămînt informatizat; evaluarea concursurilor olimpice; evaluarea cursurilor extraşcolare în cercuri şi cluburi; stbilirea unor programe analitice.

Ministerul Învaţămîntului a realizat pînă în aprilie 1990 (prin personalul propriu) o evaluare teritorială şi de tipuri de şcoli, printr-o anchetă care mai continuă); în şcoli există cîteva mii de calculatoare, îndeosebi HC-85 şi compatibile. dar există mari discrepanţe între judeţe şi între şcolile din localităţile judeţului; s-au evaluat, specialităţile şi perfecţionarea profesorilor, numărul elevilor etc.

— a organizat la Braşov, în aprilie, olimpiada de informatică 1990 (Editura Tehnică va publica problemele propuse şi rezolvate, cum a făcut cu cele similare din 1987—89, ce sînt în carte;

— a organizat participarea unor grupe de tineri programatori şcolari la o mare întîlnire de profil de Georgia — U.R.S.S.;

— a preluat si repus în funcţiune în cercuri de petrecere a timpului liber, vechile case ale CNOP, U.T.C.;

— a stabilit **Planurile de învăţămînt pentru toate stagiile** învăţămîntului preuniversitar. din care remarcăm că, de ex., la **învăţămîntul gimnazial** în cadrul **pregătirii opţionale** pentru **noţiuni de informatică şi tehnică de calcul** au fost stabilite pentru clasele VI — 108 ore; VII — 108 ore; VIII — 102 ore, din care **pentru informatică** aproximativ 1/3 şi pentru **tehnică de calcul** — 2/3.

Pentru învăţămîntul liceal, în profilul real matematică-fizică în cadrul obiectivului „Pregătire opţională" se prevede pentru informatică şi tehnică de calcul cîte 72 ore în clasele IX şi X (50% şi 50%), cîte 108 ore în clasa XI-a (2/3+1/3) şi 136 ore în clasa XII-a (1/2+1/2).

— Celelalte profile liceale (fizică, umaniste, limbi străine) nu au opţional informatica si tehnica de calcul (fapt oarecum discutabil).

— În schimb, la licee de profil informatic, unde cursurile nu mai sînt facultative, avem situaţia pe clase, materii, ore:

Cursul/Clasa	IX-a	X-a	XI-a	XII-a	Total ore
— Curs de informatică	144	144	144	136	564
— Laborator	180	144	144	136	604

După cum se vede, o activitate fructuoasă, o recunoaştere a informaticii şi tehnicii de calcul, chiar în acest timp scurt de 100 zile.

Menţionăm că la 30 aprilie 1990, Dl. Federico Major, Directorul general al UNESCO, aflat la Bucureşti, a ţinut în Aula Bibliotecii Centrale Universitare (BCU) o conferinţă în care a făcut şi un apel la toate guvernele, toate organizaţiile şi persoanele responsabile din toate ţările să ajute la refacerea BCU (distrusă în Revoluţia din decembrie 1990) şi la informatizarea funcţionării sale; s-au făcut referiri la informatizarea învăţămîntului românesc, inclusiv cu ajutorul CEPES — UNESCO.

— Pentru luna mai '90 Dl. Ministru adj. Stănăşilă cere reactivarea comisiei de informatică, inclusiv prezenţa membrilor grupului „Educaţie şi Informatică"* pentru a ataca frontal informatizarea învăţămîntului gimnazial, liceal etc. românesc, **folosind concepţii superioare**, utilizînd atît mijloace cît şi experienţa străină.

Delegaţii ale conducerii Ministerului au avut contacte — care vor continua — cu oficialităţi şi firme străine (italiene, germane, engleze, franceze); acestea implică stabilirea unei concepţii clare a învăţămîntului şi educaţiei româneşti, pentru alegerea celor mai adecvate căi de informatizare.

În ce priveşte ofertele de echipamente şi programe româneşti pentru informatizarea învăţămîntului menţionăm că nucleul „Educaţie si Informatică" vede în, linii mari, **continuarea un timp scurt a informaticii pe 8 biţi** (tip HC-85) şi pregătirea **unei informatici pe 16 biţi** (tip Felix-PC); dar neapărat cu sisteme educaţionale de tip **reţea locală.**

Mai menţionăm că Dl. Ministru Otto Stamp a acceptat organizarea — în mai 1990 — a unor demonstraţii de reţele educaţionale pentru şcoli, organizate de acest nucleu, cu colaborarea ICI şi a Fabricii Electronica.

Prin cooperarea mai multor factori interesaţi (inclusiv a Institutului de Pedagogie (care deja a avut o prezenţă activă după revoluţie) se poate ajunge la selectarea unei gîndiri raţionale de informatizare. pentru care în carte sînt date o serie de opţiuni internaţionale şi din experienţa din ţară.

* Dintre realizatorii cărţii sînt membri ai Comisiei de informatică a Ministerului Învăţămîntului — N. Tăpuş, vicepreşedinte şi P. Zamfirescu, membru.

CONTINUARE DIN VOLUMUL 1 DE LA PROLOG—DIALOG—EPILOG

Elemente privind functionarea si componentele microsistemului HC-88.

Lansarea sistemului de operare are loc ca urmare a aplicării tensiunii de alimentare sau prin activarea butonului RESET, in cazul in care calculatorul este deja sub tensiune. Dacă in unitatea de disc flexibil A se afla o dischetă, atunci se execută programul incărcător pentru sistemul rezident pe disc: CP/M sau BASIC. Din acest moment sistemul este pregătit pentru a primi comenzile date de utilizator.

Programul de test. Pentru verificarea resurselor hardware ale sistemului, dupa încărcarea sistemului de operare CP/M, de pe discheta din unitatea A, fapt semnalat de mesajul:

58k CP/M ver.2.2/2 A>

se tastează numele fisierului cu programul de test: PTHC88 (CR).

Pe ecran va apare mesajul: TEST HARDWARE HC88 TEST=

Dupa semnul " = " se aşteaptă activarea unei taste care va indica unul din urmatoarele teste:

P – test pentru microprocesor (Z80),

E – test pentru ecran (testeaza memoria video si introduce mira culorilor pentru reglajul monitoarelor color),

K – test pentru tastatură (se verifica funcţionarea fiecărei taste).

S – test pentru linia serială (test imprimanta),

R – test pentru reţea (se verifică interfaţa cu reţeaua),

M – test memorie suplimentară (testele: adresare, BARBER, PING-PONG, WALK).

Testul de memorie va fi întotdeauna ultimul, deoarece distruge.

prin scrierile pe care le face in memorie, atît informațiile sistemului CP/M, cît și ale programului de test. Dacă se dorește lansarea în secvența de mai sus a tuturor testelor, la inceput, după " = ", se va activa tasta (CR).

Copierea dischetelor:

1. Se introduce discheta sistem in unitatea A si discheta nouă in unitatea B.

2. Daca noua dischetă nu este formatată, se va proceda la formatarea ei prin comanda FORMAT.

3. Se introduce comanda:

```
DIP B:=*.*[V](CR)
```

In timpul operației de copiere, pe ecran apar mesaje referitoare la fișierele copiate. La sfîrșit apare mesajul COPY COMPLETE și prompterul: A>.

Tastatura. Aceasta este constituită din 86 de taste organizate in trei grupuri: normale (corp alb), taste folosite in modul extins (corp gri) și taste funcționale (corp rosu). Tastele sint multifuncționale, semnificațiile lor depinzind de modul de operare al sistemului BASIC (K, L, EXTINS). Semnificatiile și modurile de operare ale tastaturii sint descrise pe larg in capitolul de prezentare a limbajului BASIC.

In modul de lucru CP/M tastele cu simboluri compuse (nume de funcții) nu sint folosite.

Modul de afișare.

In modul de lucru BASIC, ecranul este împărțit in două zone:

- zona superioară de 22 linii este folosită pentru listarea in-

strucțiunilor sau rezultatelor programului;

- zona inferioară, de la baza ecranului, este folosită pentru introducerea de comenzi, a liniilor de program, a datelor de intrare, cît si pentru mesaje.

In modul de lucru CP/M ecranul este constituit dintr-o singură zonă cu 24 linii și 80 coloane. Numărul caracterelor tipăribile: 60; numărul caracterelor semigrafice: 16; celula de caracter: 6x8 puncte; matricea de caracter: 5x7 puncte; culori, cerneală, hirtie, margine/bordură: 8.

Realizarea CP/M HC-88.

Varianta CP/M pentru microcalculatorul HC-88 a fost realizată prin procedeul uzual de rescriere a modulului software BIOS. Componentele BDOS si CCP au rămas neschimbate, astfel incît funcțiile sistemului de operare, văzute de programator, au rămas nemodificate.

In continuare se mai mentionează particularități ale actualei implementări pentru sistemul de operare HC-88.

Copierea discului sistem.

Dupa încărcarea sistemului de operare și apariția mesajului arătat mai sus, se poate face o copiere a discului sistem. Se introduce discul sistem original in unitatea A și se lansează sistemul de operare. Se lansează utilitarul FORMAT. La intrebarea :

"Drive to use (A/B)" se alege B. La intrebarea "Format 1=BASIC 2=CP/M (1/2)" se alege deocamdata optiunea 1, adică format BASIC. Se introduce discul nou in unitatea B și se tasteaza RETURN. Dupa terminarea operației apare mesajul " Format complete ". Se răspunde cu N, la întrebarea: " Format another (Y/N)"

Se copiază fișierul CPM88 de pe discul original pe discul copie.

Se folosește comanda DIP: DIR B:=CPM88[V].

Este important ca primul fișier copiat pe noul disc să fie CPM88, deoarece poziția acestui fisier care conține sistemul de operare este fixă. Fișierul CPM88 trebuie să se afle in primele grupuri de alocare după directorul discului. Discul copie poate fi apoi completat cu programele tranzitorii: fișierele .com si cu alte fișiere.

Transferuri CP/M - BASIC si invers

Formatul discului CP/M este identic cu formatul folosit de HC-85 cu disc cu dublă densitate și de HC-88 in modul BASIC. In acest fel se poate face un transfer simplu intre cele două moduri de lucru ale calculatorului HC-88: in modul CP/M este recomandabil să se introducă discul BASIC in unitatea B, deși el poate fi citit/scris foarte bine și în unitatea A.

De exemplu, se introduce in unitatea A un disc CP/M HC-88, iar in unitatea B un disc BASIC HC-88. Se tastează comanda DIR; pe ecran apare conținutul discului BASIC in formatul specific CP/M, dar altfel identic cu conținutul care se obține in modul BASIC la tastarea comenzii CAT. Cu discul BASIC se pot folosi si alte comenzi, cu observația că discul BASIC nu poate fi pus în unitatea A, pentru a incărca la rece sau la cald sistemul CP/M.

BIOS-ul detecteaza automat tipul discului inserat, la prima operatie de scriere sau citire efectuată dupa o încărcare la rece sau la cald a sistemului de operare CP/M. Astfel, singura regulă care se impune este activarea tastelor care generează CTRL/C, la nivelul prompterului CCP, după schimbarea discurilor.

**CONTINUARE ÎN VOLUMUL 2
LA PROLOG—DIALOG—EPILOG**

CUPRINS

Volumul 2

Partea a VIII-a: Programe educaţionale în BASIC, pe calculatorul HC-85

Capitolul 17. **Programe pentru clasele I—VIII**

Partea a IX-a: Microbiblioteca de programe pe casete 182

Capitolul 19. **Prezentarea casetelor cu programe pentru calculatorul HC-85** 182

Partea a X-a: Complemente matematice 192

Partea a XI-a: Complemente informatice 236

Partea a VI-a

25.09.1994

MICROCALCULATORUL HC-85 ÎN PROCESE INDUSTRIALE. PACHETE DE PROGRAME DE APLICAŢII PENTRU HC-85.

Capitolul 13. Proiectarea interfeţelor pentru echipamentele nestandard, cu aplicaţii în măsurări şi conducerea microroboţilor industriali.

13.1. Elemente privind proiectarea interfeţelor pentru HC-85

Microcalculatorul HC-85 poate fi utilizat în numeroase aplicaţii în care el joacă rolul unui echipament pentru achiziţii şi prelucrări de date, de la un proces sau pentru comanda efectivă a unui proces.

Un proces fizic este caracterizat prin diferite mărimi, care pot fi preluate de la intrările şi ieşirile sale. Mărimile respective au naturi fizice diferite: deplasări liniare/unghiulare, viteze, acceleraţii, debite, presiuni, temperaturi, concentraţii, curenţi electrici, tensiuni electrice etc.

În cazul în care calculatorul trebuie să achiziţioneze datele corespunzînd acestor mărimi fizice, este necesar ca ele să fie transformate în semnale electrice (tensiuni, curenţi), cu ajutorul unor echipamente, numite traductoare.

Semnalul electric (de exemplu tensiunea) furnizat la ieşirea unui traductor poate avea în timp o variaţie continuă sau discretă.

În cazul semnalului cu variaţie continuă, este necesară conversia lui într-un semnal numeric cu variaţie discretă. în vederea prelucrării numerice. În figura 13.1 se prezintă sub forma cea mai generală un convertor analog/numeric

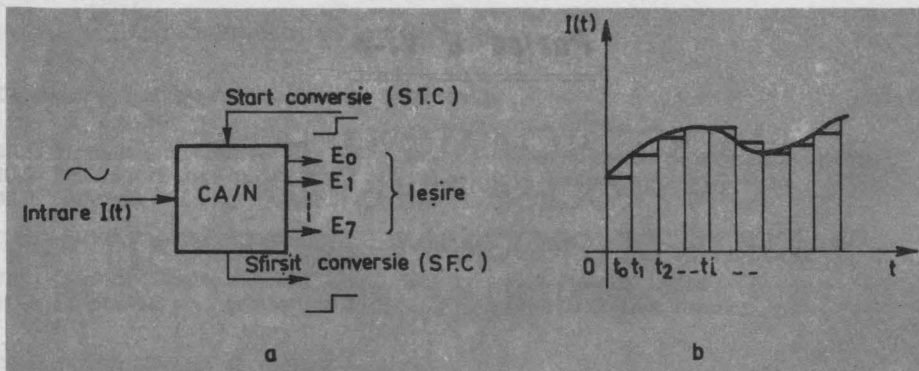

Fig. 13.1. Conversie analog-numerică: a) reprezentarea unui convertor analog-numeric; b) eșantionarea semnalului cu variaţie continuă I(t)

(CA/N), folosit în acest scop. Semnalul de intrare **I**, cu variaţie continuă, este transformat într-un semnal cu variaţie discretă, la momentele de timp t_0, t_1, ..., t_i,.. Ieșirea va fi reprezentată prin semnalele: **E7**,..,**Ei**,..**E0**, care pot lua numai două valori: **Eimin** (circa 0V) și **Eimax** (circa +5V). Aceste niveluri de tensiune sînt puse în corespondenţă cu cifrele binare **0** și **1**, astfel că mărimea de intrare **I** va fi reprezentată, la momentele **ti**, printr-un număr binar cu rangurile **E7**,....,**E0**. În cazul de faţă, considerînd că **Imin** și **Imax** au drept corespondente la ieșire valorile **0** (în binar: **00**..**0**) și respectiv **255** (în binar: **11**..**1**), se constată că rezoluţia convertorului **A/N** este de 1/256 din valoarea maximă a mărimii de intrare. Semnalul de start conversie (**ST.C**) este dat de calculator, în timp ce semnalul de sfîrșit conversie (**SF.C**) este furnizat de convertor. După lansarea operaţiei de conversie, calculatorul citește periodic semnalul **SF.C**, care indică sfîrșitul operaţiei de conversie, cînd trece pe nivel ridicat. În continuare, datele **E7**.....**E0** sînt citite de calculator, de la portul de intrare asociat datelor convertorului.

Calculatorul poate furniza la intrarea unui convertor numeric/analogic (**CN/A**) secvenţe de numere binare, care sînt transformate într-un semnal cu variaţie discretă, ce se poate colecta la ieșirea convertorului (fig. 13.2).

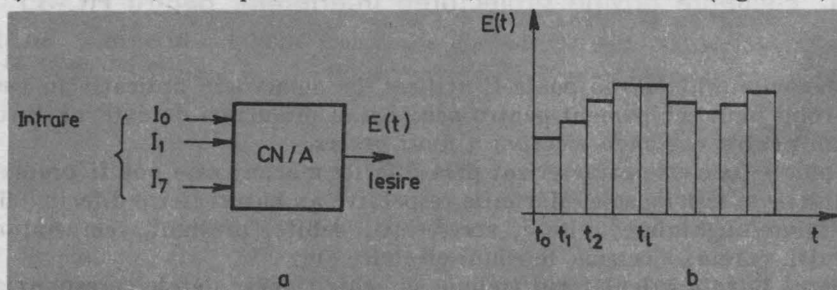

Fig. 13.2. Conversia numeric-analogică: a) reprezentarea unui convertor numeric-analogic; b) semnalul la ieșirea convertorului numeric-analogic.

În acest mod, din proces se pot colecta semnale cu variaţie continuă, se convertesc în semnale numerice, se prelucrează și rezultatele sînt furnizate procesului sub forma de semnale cu variaţie discretă. Dacă operaţiile de conversie și prelucrare se desfășoară într-un interval scurt de timp, în comparaţie cu perioadele semnalelor ce caracterizează procesul, se poate afirma că ele au loc în timp real.

Adesea procesele fizice sînt descrise și prin mărimi care iau numai două valori discrete, ce pot fi puse în corespondență cu elementele mulțimii binare [0, 1]. Asemenea semnale caracterizează stările unor comutatoare bipoziționale, ale unor contacte de relee folosite în acționări, ale unor tranzistoare blo-

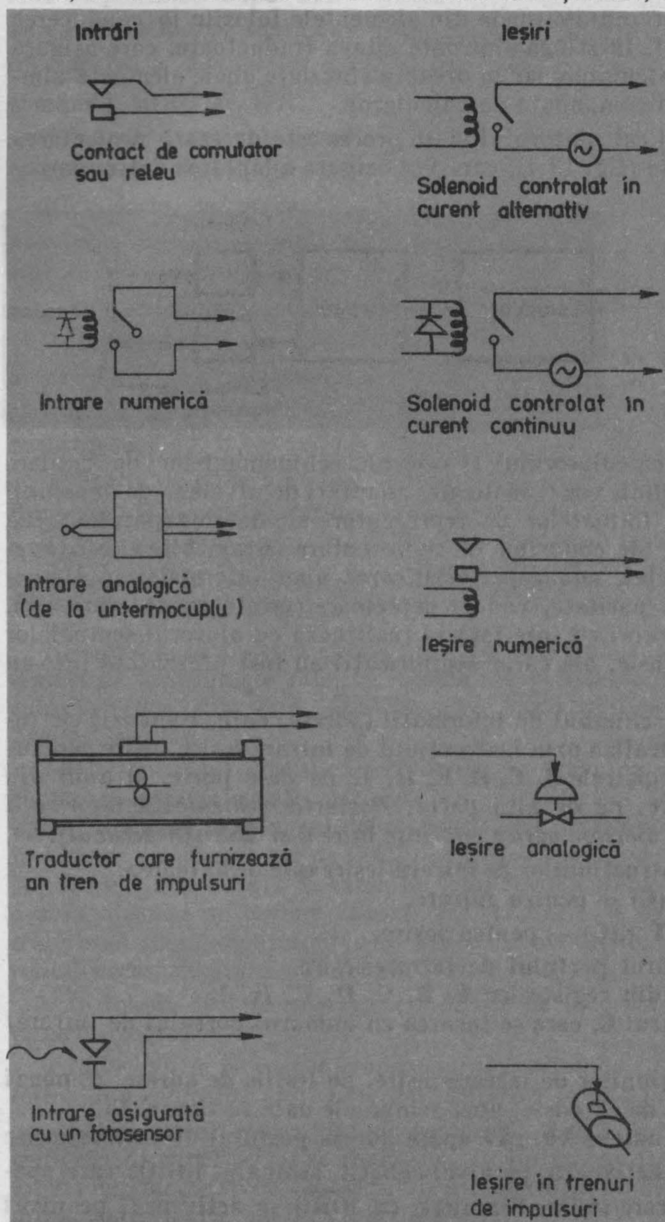

Fig. 13.3. Unele traductoare și elemente de execuție folosite în conducerea cu calculatorul a proceselor industriale

cate sau în conducție etc. Pe baza unor astfel de semnale numerice, calculatorul poate lua decizii privind intervenția în proces, ceea ce se realizează prin generarea unor semnale de ieșire binare corespunzătoare.

În rezumat, calculatorul, prevăzut cu circuitele de cuplare necesare, poate achiziţiona date reprezentînd semnale continuu variabile (analogice) şi semnale discrete-numerice (binare). De asemenea, informaţia prelucrată poate fi furnizată de către proces sub forma unor semnale analogice şi/sau numerice.

În figura 13.3 sînt prezentate unele din elementele folosite în conducerea proceselor cu calculatorul. În stînga sînt date cîteva traductoare, care asigură semnalele de intrare în calculator, iar în dreapta sînt date unele elemente simple de execuţie, ce pot fi comandate de calculator.

În vederea conectării calculatorului la un proces este necesară proiectarea şi realizarea unor interfeţe (fig. 13.4), care vor asigura adaptarea între semna-

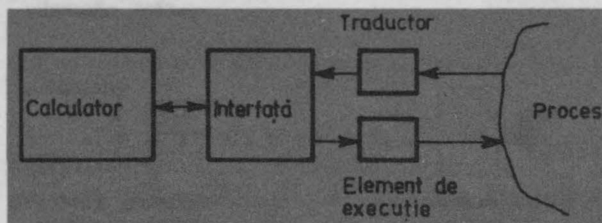

Fig. 13.4. Schema generală de cuplare a unui calculator de proces

lele electrice specifice calculatorului şi cele ale echipamentelor de cuplare nemijlocită la proces. Astfel, vor fi realizate: adaptări de niveluri de tensiuni/curenţi, modificări ale formatelor de reprezentare ale datelor (paralel/serie, serie/paralel), schimbări ale codurilor de reprezentare (**Gray**, **binar**, **binar-zecimal**, **ASCII**, **EBCDIC** etc), adăugarea/verificarea unor informaţii suplimentare de control (biţi de paritate, coduri detectoare/corectoare de erori etc). Dialogul microcalculatorului cu interfaţa se realizează cu ajutorul semnalelor de la conectorul de extensie, ale căror semnificaţii au fost prezentate într-un capitol anterior.

În cele ce urmează, schimbul de informaţii (adrese, date, comenzi) cu interfaţa se consideră a se realiza prin instrucţiuni de intrare/ieşire, între acumulatorul **A** sau unul din registrele **B**, **C**, **D**, **E**, **H**, **L**, pe de-o parte, şi unul din porturile de intrare/ieşire, pe de altă parte. *Porturile vehiculează informaţii structurate pe 8 biţi şi au asociate adrese cuprinse între* 0 *şi* 255 (*în zecimal*).

Forma generală a instrucţiunilor de intrare/ieşire este următoarea:

IN A,(**nn**) sau **IN r**,(**C**) — pentru intrare,

OUT A,(**nn**) sau **OUT r**,(C) — pentru ieşire,

unde: — **nn** este numărul portului de intrare/ieşire,

— **r** este unul din registrele: **A**, **B**, **C**, **D**, **E**, **H**, **L**,

— **C** este registrul **C**, care se încarcă cu numărul portului de intrare/ieşire.

La execuţia instrucţiunilor de intrare-ieşire, pe liniile de adrese, comenzi şi date, ale conectorului de extensie, apar semnalele date în figura 13.5.

Astfel, pe liniile de adrese **A0**,..,**A7** apare adresa portului de intrare/ieşire manipulat, după care se activează, pe nivel coborît, semnalul $\overline{\textbf{IORQ}}$, care specifică o operaţie de intrare/ieşire. Simultan cu $\overline{\textbf{IORQ}}$ se activează, pe nivel coborît, unul din semnalele $\overline{\textbf{RD}}$ (intrare) sau $\overline{\textbf{WR}}$ (ieşire).

Pentru intare, datele trebuie să fie forţate de sursă, pe liniile **D0**,..,**D7**, spre sfîrşitul intervalului de timp, cînd $\overline{\textbf{IORQ}}$ şi $\overline{\textbf{RD}}$ sînt active.

În cazul ieşirii, datele furnizate de microprocesor sînt disponibile după activarea adreselor, pe toată durata activă a semnalelor de comandă $\overline{IORQ}$ şi $\overline{WR}$.

Folosirea semnalelor de la conectorul de extensie necesită o serie de precauţii, deoarece liniile respective sînt conectate direct la terminalele microprocesorului.

Liniile de adrese şi comenzi sînt unidirecţionale; ele sînt comandate de microprocesor.

Liniile de date sînt bidirecţionale şi conduc datele spre/de la microprocesor, în operaţiile de intrare/ieşire.

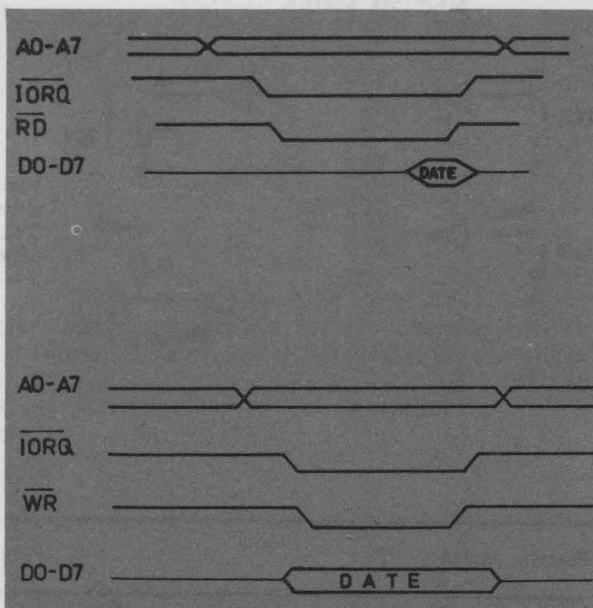

Fig. 13.5. Diagramele temporare ale semnalelor de adrese, date şi comenzi pentru operaţiile de citire (a) şi scriere (b) de la/la un post de intrare/ieşire

Pentru a nu încărca excesiv microprocesorul, sub aspectul curenţilor controlaţi de terminalele sale, se recomandă utilizarea unor circuite integrate cu consum redus, din seria **74LSxxx**, unde **xxx** specifică funcţia circuitului (*Low power Schottky* **TTL**).

Este cunoscut faptul că nivelurile de tensiune care codifică 0 logic sînt cuprinse între 0—0,4V, iar cele care codifică 1 logic pot lua valori între 2,5—5V. Cazurile cele mai defavorabile sînt acelea cînd circuitul este controlat la intrare cu un semnal de 0,4V, pentru 0 logic, şi 2,4V, pentru 1 logic. În primul caz el va forţa în sursa de semnal un curent *Ii0max*, iar în al doilea caz va absorbi un curent *Iilmax* (fig. 13.6a). De asemenea, un circuit logic trebuie să comande alte circuite logice, în condiţiile de mai sus, asigurînd curenţii necesari: *Ie0min* şi *Ielmin* (fig. 13.6b).

În tabela 13.1 se prezintă condiţiile de încărcare pentru cîteva tipuri de circuite logice.

Informaţiile pe care microprocesorul le schimbă cu un echipament de intrare/ieşire, sub controlul unui program, se referă la date, comenzi şi stări.

Astfel, printr-un cuvînt de comandă, trimis de către microprocesor, spre echipamentul periferic, se realizează iniţializarea acestuia, se dau diverse comenzi de start/stop etc. Fiecare bit din cuvîntul de comandă poate avea o anumită semnificaţie, pentru periferic.

Echipamentul periferic se caracterizează prin diverse condiţii: alimentat/nealimentat, motor pornit/oprit, echipament ocupat/liber, apariţia/absenţa unei erori etc. Aceste situaţii au drept corespondent anumiţi biţi din cuvîntul de stare al echipamentului.

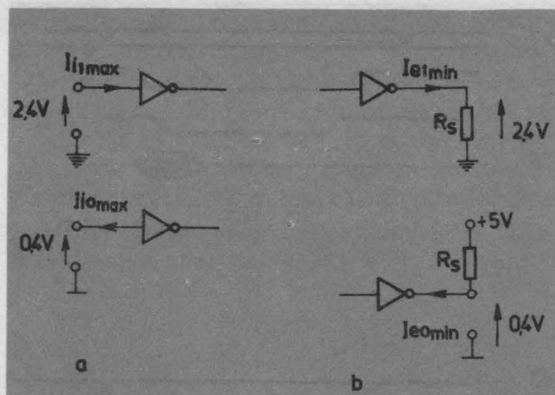

Fig. 13.6. Curenţii la intrarea (a) şi ieşirea (b) ale unui circuit logic inversor TTL, în condiţiile cele mai defavorabile, pentru reprezentarea lui 1 — logic şi 0 — logic

Tabela 13.1

Familia logică	74LSxx[1]	74xx[2]	74Sxx[3]
Posibilităţi de comandă la ieşire			
1 Curentul minim (Ie_{1min}) garantat ca sursă cu ieşirea la 2,4 V	400 μA	400 μA	1 mA
0 Curentul minim (Ie_{0min}) absorbit cu ieşirea forţată la 0,4 V	8 mA	16 mA	20 mA
Posibilităţi de încărcare a intrărilor			
1 Curentul maxim (Ii_{1max}) absorbit, cu intrarea la 2,4 V	20 μA	40 μA	50 μA
0 Curentul maxim (Ie_{0max}) furnizat, cu intrarea la 0,4 V	0,36 mA	1,6 mA	2 mA

[1] TTL Low Power Schottky; [2] TTL obişnuit; [3] TTL Schottky.

Astfel, prin program, unitatea centrală poate citi starea echipamentului, il poate comanda şi, în anumite condiţii, poate efectua schimbul de date.

Aceste informaţii sînt vehiculate prin porturi de intrare/ieşire, plasate în spaţiul de adresare disponibil pentru instrucţiunile de intrare/ieşire ale microcalculatorului HC-85. Selecţia porturilor se realizează prin adresele specificate de instrucţiunile de intrare/ieşire.

Microcalculatorul HC-85, în configuraţiile standard sau extinsă, nu foloseşte biţii de adrese **A7**, **A6**, **A5**, ceea ce permite, prin stabilirea unor valori fixe, pentru biţii: **A4**, **A3**, **A2**, **A1**, **A0=11111**, selectarea a 8 porturi de intrare şi a 8 porturi de ieşire. Astfel, se vor putea utiliza următoarele adrese

Adrese binare								*Adrese zecimale*
A7	**A6**	**A5**	**A4**	**A3**	**A2**	**A1**	**A0**	
0	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**31**
0	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**63**
0	**1**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**95**
0	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**127**
1	**0**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**159**
1	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**191**
1	**1**	**0**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**223**
1	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**255**

Selecţia porturilor de intrare/ieşire, cu adresele menţionate mai sus, se poate realiza cu circuitul decodificator binar-zecimal 74LS42 şi cu circuitele logice auxiliare 74LS10 şi 74LS32, ca în figura 13.7. Ieşirile **D0,..,D7** vor

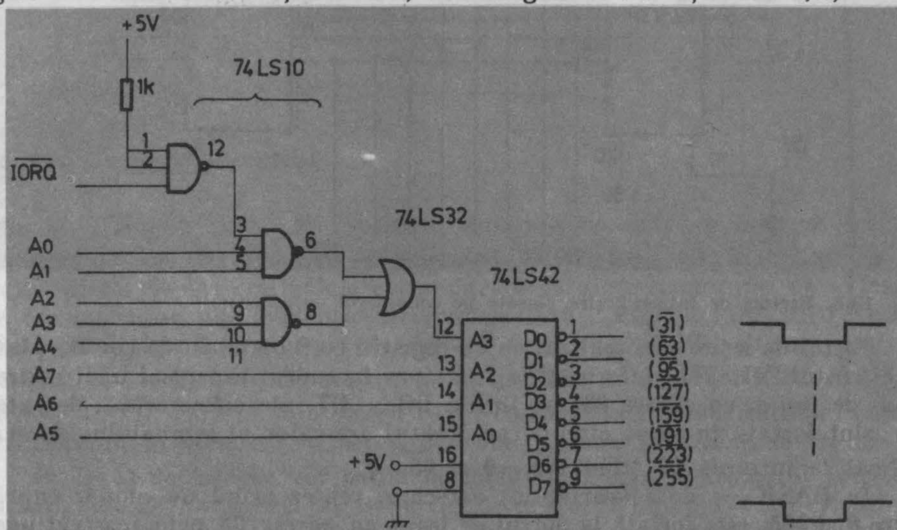

Fig. 13.7. Decodificarea adreselor A0—A7

fi active, pe nivel coborît, succesiv, pentru fiecare din cele 8 adrese aplicate la liniile **A0,..,A7**. Semnalele active pe nivel coborît, obţinute la ieşirile **1,...9**, corespund activării adreselor **31**, **63**,...,**255**.

În figura 13.8 sînt prezentate două porturi: unul de intrare şi altul de ieşire, cu adresa **63**.

Portul de intrare este realizat cu circuitul 74LS245, care joacă rolul unui comutator între liniile de intrare **D0,..,D7** şi liniile de date **D0,..,D7**, ale conectorului de extensie. Circuitul este activat prin semnalul $\overline{\mathbf{CE}}$, activ pe nivel coborît, cînd se execută o instrucţiune de intrare cu adresa **63** ($\overline{\mathbf{RD}}=\mathbf{0}$ şi $\overline{\mathbf{63}}=\mathbf{0}$)

În BASIC variabila **X** va lua valoarea plasată la portul de intrare cu adresa 63, cînd se execută instrucţiunea:

LET X=IN 63

Cînd circuitul 74LS245 este dezactivat ($\overline{\mathbf{CE}}=\mathbf{1}$), ieşirile sale prezintă o impedanţă mare, astfel încît liniile corespunzătoare ale conectorului de extensie nu sînt afectate (încărcate).

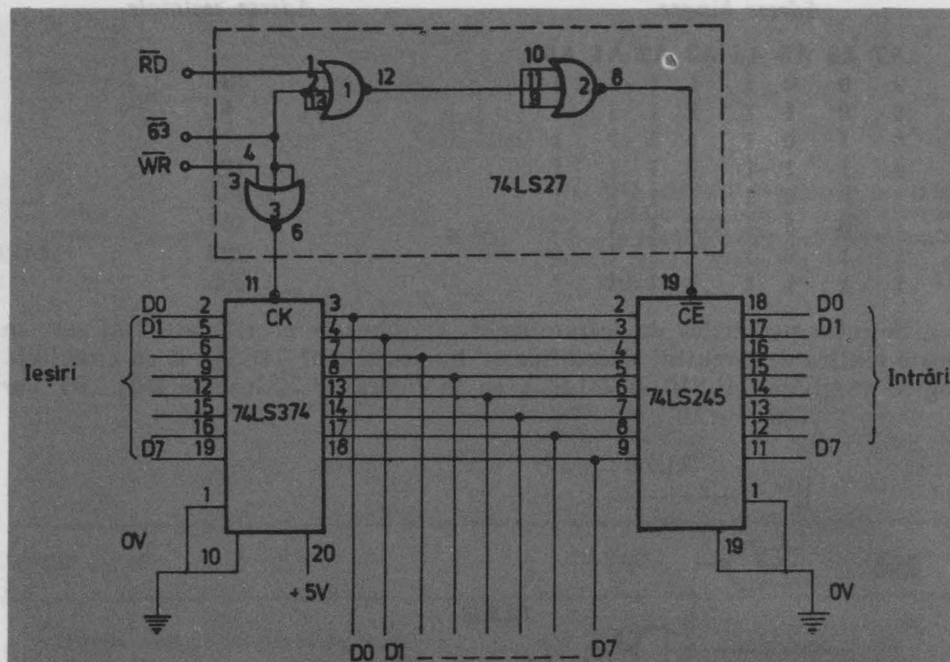

Fig. 13.8. Porturi de intrare/ieşire plasate pe conectorul de extensie

Portul de ieşire este realizat cu un registru cu 8 bistabili de tip **D**, plasat în circuitul 74LS374. Informaţiile care apar în cadrul execuţiei unei instrucţiuni de ieşire, cu adresa **63**, pe liniile **D0**,...,**D7**, ale conectorului de extensie, sînt forţate în acest circuit, pe frontul crescător al semnalului de ceas, aplicat la intrarea **11**, cînd $\overline{WR}=0$ şi $\overline{63}=0$.

În BASIC, o dată (variabilă) oarecare, reprezentînd un număr cuprins între **0** şi **255**, este forţată la portul de ieşire cu adresa **63** prin instrucţiunea:

OUT 63, data

Data va rămîne stocată în bistabilii portului de ieşire, pînă la modificarea ei de către o altă instrucţiune.

13.2. Cuplarea unei interfeţe programabile PIO la microcalculatorul HC-85*

Circuitul PIO a fost proiectat în mod special pentru a fi conectat cu microprocesorul Z80, în scopul implementării unei interfeţe paralele programabile. Examinînd terminalele acestui circuit (fig. 13.9) se pot evidenţia: *magis-*

* Lucrare prezentată de elevul Petrescu Iacob, clasa a XII-a, Liceul Dimitrie Cantemir, la Sesiunea de comunicări ştiinţifice şi referate, ale elevilor din Municipiul Bucureşti, mai 1987.

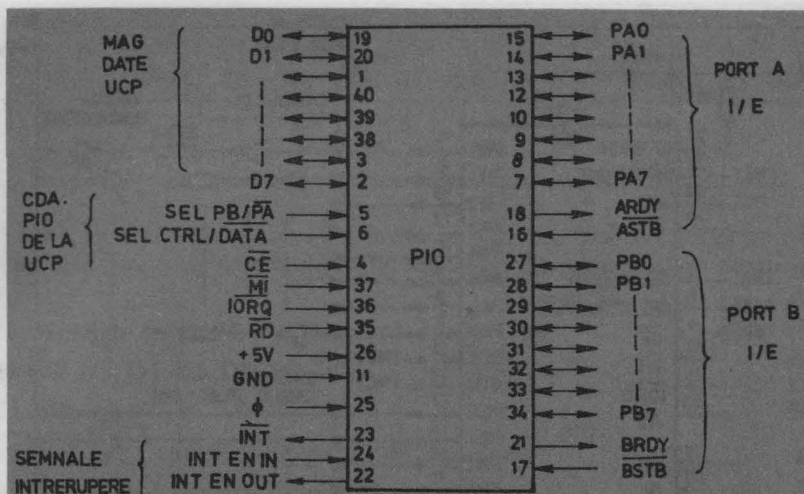

Fig. 13.9. Terminalele interfeţei PIO

trala bidirecţională **D0,..,D7**, pentru schimbul de date cu microprocesorul, *semnalul de ceas* **Φ**, *semnalele de comandă* **$\overline{\text{M1}}$**, **$\overline{\text{IORQ}}$**, **$\overline{\text{RD}}$**, **$\overline{\text{WR}}$**, care se pot prelua direct de la terminalele corespunzătoare ale conectorului de extensie. De asemenea, se pot evidenţia *terminalele* **PA0,..,PA7** şi **PB0,..PB7**, corespunzătoare celor două porturi de intrare/ieşire, **PA** şi **PB**. *Fiecare port este prevăzut cu două linii de dialog*: **RDY** şi **$\overline{\text{STB}}$**, notate cu **ARDY**, **$\overline{\text{ASTB}}$** şi **BRDY**, **$\overline{\text{BSTB}}$**, care se folosesc în cazul cuplării la microcalculator a unor periferice mai evoluate, ce necesită o sincronizare prin semnale de dialog.

În cazul de faţă se vor cupla la calculator, prin intermediul interfeţei PIO, opt diode luminiscente (la portul de ieşire **PA**) şi opt comutatoare bipoziţionale (la portul de intrare **PB**). De asemenea, pe biţii **PA0** şi **PA1**, ai portului de ieşire **PA**, se va conecta o schemă de comandă a sensului de rotaţie al unui micromotor de curent continuu. Aceste periferice simple nu necesită semnale de dialog.

Întrucît circuitele de ieşire ale portului **PA** nu pot comanda curenţi mai mari decît o sarcină standard TTL, între terminalele portului **PA** şi diodele luminiscente s-au plasat circuite inversoare, cu colectorul în gol, 7404, care pot comanda 10 sarcini TTL.

În figura 13.10 se prezintă schema interfeţei, din care rezultă utilizarea a două circuite integrate 7404 şi a unor cabluri plasate pentru efectuarea conexiunilor între circuitul imprimat, care conţine blocul diodelor luminiscente, (cu rezistenţele de limitare) şi blocul comutatoarelor, pe de-o parte, şi placheta pe care se află interfaţa PIO, pe de altă parte.

Blocurile diodelor luminiscente şi comutatoarelor se pot alimenta de la sursa de +5V a calculatorului, consumul total fiind mai mic de 15 mA.

După cum se cunoaşte interfaţa PIO posedă două, registre de date şi două registre de comenzi, asociate porturilor **PA** şi **PB**.

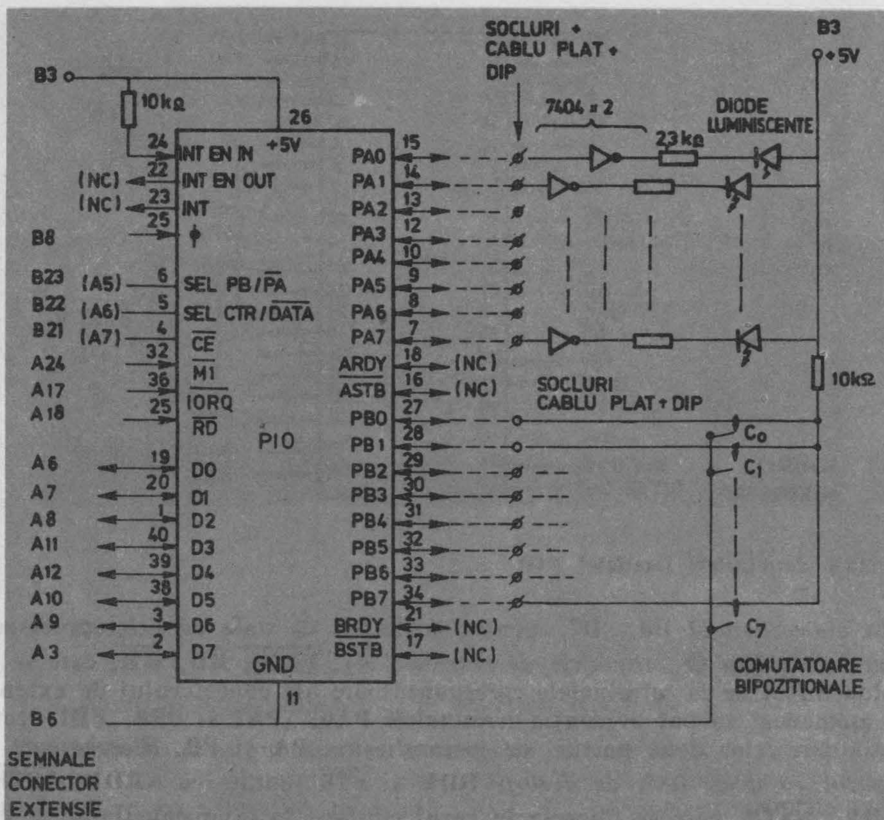

Fig. 13.10. Cuplarea interfeței PIO la conectorul de extensie, la diodele luminiscente și la comutatoare

Pentru a înscrie date și comenzi sau pentru a prelua date de la registre, se impune selecția lor, cu ajutorul unor adrese amplasate în spațiul de adresare al porturilor de intrare/ieșire pentru microprocesorul Z80.

Calculatorul HC-85 nu folosește liniile de adrese **A7**, **A6** și **A5**, pentru selecția echipamentelor periferice standard. Astfel, liniile de adrese **A7**, **A6**, **A5** vor fi utilizate după cum urmează:

— **A7**, pe nivel coborît, va selecta PIO, jucînd rolul semnalului $\overline{CE}$;

— **A6** va specifica selecția unui registru de comenzi (pe nivel ridicat) sau a unui registru de date (pe nivel coborît).

— **A5** va asigura selecția portului **PB** (pe nivel ridicat) sau a portului **PA** (pe nivel coborît).

Liniile de adrese **A4**,...,**A0** vor fi menținute la nivel ridicat, pentru a nu interfera cu alte adrese de porturi de intrare/ieșire, folosite de HC-85.

Selecție	Adresă binară A7	A6	A5	A4	A3	A2	A1	A0	Adresă zecimală	Nume simbolic
MA — date	0	0	0	1	1	1	1	1	31	DA
PA — comenzi	0	1	0	1	1	1	1	1	95	CA

Selecţia	A7	A6	A5	Adresă binară A4	A3	A2	A1	A0	Adresă zecimală	Nume simbolic
PB — date	0	0	1	1	1	1	1	1	63	DB
PB — comenzi	0	1	1	1	1	1	1	1	127	CB

Pentru ca PIO să opereze în maniera dorită, trebuie programată, prin înscrierea unor cuvinte de comandă în registrele de comandă ale porturilor **PA** şi **PB**.

Cuvîntul de comandă are structura de mai jos:

D7 D6 D5 D4 D3 D2 D1 D0

M1 M0 * * 1 1 1 1

mod specifică cuvîntul de comandă

* — biţi indiferenţi (0 sau 1).

Cîmpul mod are următoarele semnificaţii:

M1 M0

0 0 — mod 0 — ieşire pe octet, cu dialog,
0 1 — mod 1 — intrare pe octet, cu dialog,
1 0 — mod 2 — intrare/ieşire pe octet cu dialog,
1 1 — mod 3 — comandă.

Deoarece se va folosi modul comandă, se va selecta modul **3**, *cu un cuvînt de comandă*: **11111111=255** — *în zecimal.*

Pentru a programa **PA** ca port de ieşire, se va trimite la adresa **CA** cuvîntul de comandă **255**, folosind instrucţiunea:

```
OUT CA, 255
```

În continuare trebuie să se trimită, tot la adresa **CA**, un cuvînt care va specifica, la nivel de bit, faptul că este vorba de un bit de ieşire (0) sau un bit de intrare (1). În cazul de faţă toţi biţii portului **PA** sînt programaţi ca ieşiri. Al doilea cuvînt de comandă va fi: **00000000=0** — în zecimal. El va fi forţat în portul **CA** cu instrucţiunea:

```
OUT CA, 0
```

La adresa **DA** se pot trimite, în continuare, configuraţii de biţi care urmează a se afişa la diodele luminiscente.

În cele ce urmează se vor da cîteva exemple de programare a interfeţei PIO.

Program pentru afişarea la portul **PA**, a numerelor binare cuprinse între **0** şi **255**:

```
 10 LET DA=31: LET CA=95
 20 OUT CA, 255: OUT CA, 0
 30 OUT DA, 0
100 FOR n=0 TO 255
110 OUT DA, n
120 NEXT n
130 GO TO 100
```

Programarea portului **PB** ca port de intrare, cu citirea periodică a poziţiei comutatoarelor şi afişarea pe ecran a numărului respectiv:

```
200 LET DB=63: LET=CB=127
210 OUT CB, 255: OUT CB, 255
300 LET X=IN DB
310 PRINT "X"; X
320 GO TO 300
```

Program pentru citirea periodică a stărilor comutatoarelor şi afişarea rezultatului la diodele luminiscente:

```
10 LET DA=31: LET CA=95
20 OUT CA, 225: OUT CA, 0
30 OUT DA, 0
40 LET DB=63: LET CB=127
50 OUT CB, 255: OUT CB, 255
400 LET X=IN DB
410 OUT DA, X
420 GO TO 400
```

În continuare se va prezenta cuplarea unei scheme de comandă a unui micromotor de curent continuu la biţii **PAO** şi **PA1**, ai portului de ieşire **PA**.

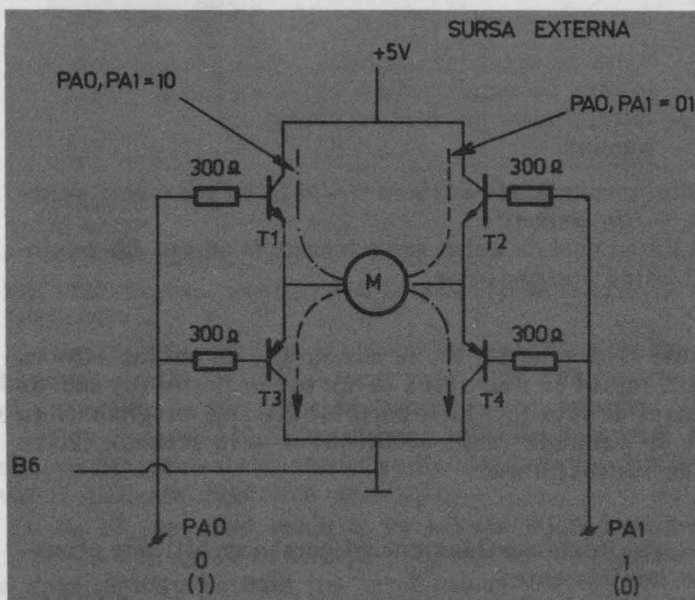

Fig. 13.11. Schema de comandă a unui minimotor de CC

Schema circuitului de comandă este dată în figura 13.11. Ea consta din puntea realizată cu tranzistoare *npn* şi *pnp* (**BD 137** şi **BD 149**), alimentate de la o sursă separată de +5V, care trebuie să asigure un curent de circa 300 mA. Bazele tranzistoarelor sînt comandate prin intermediul unor rezistenţe de 300Ω, direct de la biţii **PA0** şi **PA1**, ai portului de ieşire **PA**.

Analiza schemei de comandă pune în evidenţă modul de operare:

— **PA0, PA1=00** — tranzistoarele **T1** şi **T2** sînt blocate: motor nealimentat;

— **PA0, PA1=01** — tranzistoarele **T1** şi **T4** sînt blocate, tranzistoarele **T2** şi **T3** conduc: motor alimentat;

— PA0, PA1 =10 — tranzistoarele T3 şi T2 sînt blocate, tranzistoarele T1 şi T4 conduc: motor alimentat;

— PA0, PA1 =11 — tranzistoarele T3 şi T4 sînt blocate: motor nealimentat.

În continuare se prezintă un program de comandă a sensului de rotaţie a motorului:

```
1 PRINT "Cele două programe se
selecţionează cu numerele 1 şi
2 după cum urmează"
2 PRINT AT 5, 0 "Schimbarea sen-
sului de rotaţie al motorului
din comutatoarele: 0 şi 1"
3 PRINT AT 8, 0 "Schimbarea sen-
sului de rotaţie al motorului
prin program"
4 GO SUB 10: INPUT U: IF U=1
THEN GO TO 40
5 IF U=2 THEN GO TO 300
6 PRINT "Selectaţi corect pro-
gramele": GO TO 1
10 LET DA=31: LET CA=95
20 OUT CA, 255: OUT CA, 0
30 OUT DA, 0
35 RETURN
40 LET DB=63: LET CB=127
50 OUT CB, 255: OUT CB, 255
100 LET X=IN DB
110 OUT DA, X
120 GO TO 100
300 OUT DA, 1
310 PAUSE 100
320 OUT DA, 2
330 PAUSE 200
340 GO TO 300
```

13.3. Determinarea simultană a două constante fizice (σ şi g) printr-un experiment unic, asistat de HC-85 *)

În lucrarea de faţă se propune o îmbunătăţire a metodei de determinare a coeficientului de tensiune superficială a unui lichid prin preluarea şi prelucrarea în timp real a datelor experimentale de către microcalculator. De asemenea, din aceleaşi date se determina prin calcul şi acceleraţia gravitaţională locală.

Principiul fizic al metodei de determinare a coeficientului de tensiune superficială a unui lichid. Coeficientul de tensiune superficială (σ) este o mărime de material, numeric egală cu rezultanta forţelor tangenţiale care se exercită pe unitatea de lungime, la suprafaţa unei membrane de lichid.

Curgerea unui lichid printr-un tub vertical depinde esenţial de tensiunea superficială a lichidului. Astfel, se ştie că atunci cînd un lichid curge dintr-un

---

* Lucrare prezentată de elevul Suciu Ioan Alexandru, cls. a-X-a, Liceul „Dimitrie Cantemir", Bucureşti, la Sesiunea de referate şi comunicări a elevilor, Municipiul Bucureşti, mai 1987.

tub vertical cu orificiu îngust are loc o curgere intermitentă, prin picături. Ruperea picăturii este un fenomen dinamic, complex. Dacă curgerea se face lent astfel încît să fie îndeplinite permanent condiţiile de echilibru static, atunci se poate considera că picăturile care se formează succesiv, au mase aproximativ egale. Masa fiecărei picături depinde de tensiunea superficială a lichidului, de raza deschiderii tubului şi de alţi factori.

În teoria elementară a acestui fenomen se considera ca forţă care se opune căderii picăturii şi care echilibrează greutatea acesteia, în momentul ruperii, este tocmai tensiunea superficială a lichidului.

Dacă r este raza gîtuirii picăturii în porţiunea unde aceasta se rupe, iar m masa picăturii formate, atunci în momentul desprinderii acesteia, greutatea picăturii depăşeşte tensiunea superficială. La limita se obţine:

$$m \cdot g = 2 \cdot \pi r \cdot \sigma \quad (1)$$

Relaţia (1) permite determinarea lui σ dacă se cunosc masa unei picături şi raza picăturii.

Experimental masa unei picături este mai greu de determinat, astfel încît determinarea lui σ se face după cum urmează.

Se considera două lichide: unul cu coeficientul de tensiune superficială cunoscut, celălalt — lichidul de cercetat.

Din acelaşi volum V se formează $n1$ picături din primul şi $n2$, din al doilea lichid. Aplicînd relaţia (1) în acest caz, pentru cele două lichide, se obţine:

$$m1 \cdot g = 2 \cdot \pi r \cdot \sigma 1 \quad (2)$$

respectiv,

$$m2.g = 2.\pi.r.\sigma 2 \quad (3)$$

Masele m1 şi m2 se determină din relaţiile:

$$m1 = \rho 1 \cdot V/n1, \qquad m2 = \rho 2 \cdot V/n2 \quad (4)$$

$\rho 1$ şi $\rho 2$ fiind densităţile celor două lichide.

Din (2), (3) şi (4), în urma unor calcule elementare rezultă:

$$\sigma 1 = (\rho 1 \cdot n2/\rho 2 \cdot n1) \cdot \sigma 2 \quad (5)$$

Relaţia (5) permite determinarea tensiunii superficiale a lichidului de cercetat, dacă se determină experimental numărul de picături care se formează din volume egale, din cele două lichide.

Deoarece $n2 \cdot \sigma 2/\rho 2 = k$ este o constantă pentru un aparat dat şi un lichid etalon dat, relaţia (5) devine:

$$\sigma 1 = k \cdot (\rho 1/n1) \quad (6)$$

Ca lichid etalon, de obicei, se ia apa distilată cu:

$\rho 2 = 10^3 kg/m$ şi $\sigma 2 = 73,26 \cdot 10^{-3}$ N/m

În cazul instalaţiei realizate de autor, constanta are valoarea: $439{,}56 \cdot 10^{-6}$.

Principiul fizic al metodei de determinare a acceleraţiei gravitaţionale locale. Pe prima porţiune pictura de lichid cade liber în cîmpul gravitaţional al pămîntului. Din legea de mişcare rezultă expresia acceleraţiei gravitaţionale locale.

$$g=2.h/\varepsilon^2$$

unde h este spaţiul parcurs de picătura în cădere. În experimentul realizat $h=20$ cm. Durata căderii s-a notat cu ε.

Valoarea lui ε rezultă din relaţia:

$$\varepsilon=t-n\cdot t_f,$$

unde:
- t reprezintă durata experimentului,
- t_f este timpul de formare al unei picături,
- n este numărul de picături.

Timpul de formare al unei picături în cazul apei a fost determinat anterior şi are valoarea $t_f=6{,}32$ s.

Dispozitivul experimental constă dintr-o pipetă cu capilar, îndoit la partea inferioară.

Tubul este prevăzut în partea superioară cu un balonaş, pe care sînt trasate două repere, pentru a marca un volum bine determinat. Acest dispozitiv este cunoscut sub numele de stalagmometru.

Schema întregului experiment este prezentată în figura 13.12 şi cuprinde: stalagmometrul (1), senzorul (2), interfaţa (3) şi calculatorul (4).

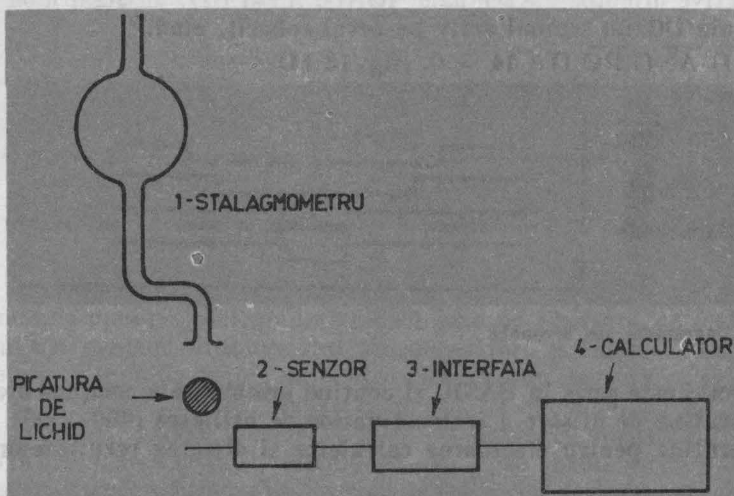

Fig. 13.12. Schema instalaţiei

Partea de hardware este un dispozitiv care anunţă calculatorul cînd a căzut o picătură. Instalaţia cuprinde un traductor care simulează închiderea tastei CR (ENTER), cînd a căzut o picătură, şi o interfaţă. Simularea se realizează prin închiderea unui contact între linia de adresă A14 şi linia de date D0 (fig. 13.13). Interfaţa are rolul de a introduce semnalul în calculator atunci

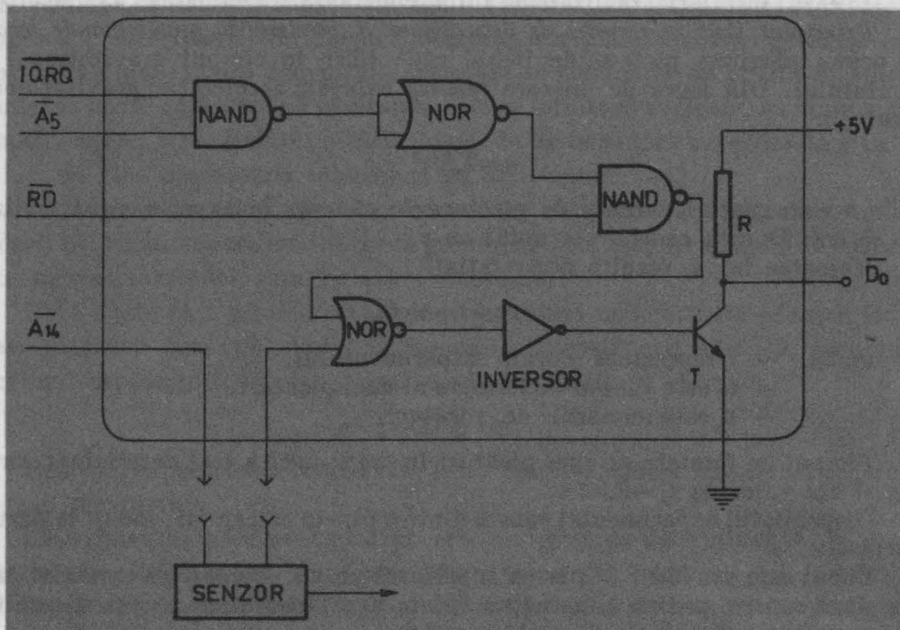

Fig. 13.13. Schema interfeţei

cînd sînt active următoarele semnale: $\overline{IORQ}$, $\overline{A5}$ şi $\overline{RD}$. În acest mod se forţează pe linia D0 un semnal activ pe nivel coborît, cînd:

$\overline{IORQ} \cap \overline{A5} \cap \overline{RD} \cap A\,14 = 0$, (fig. 13.14).

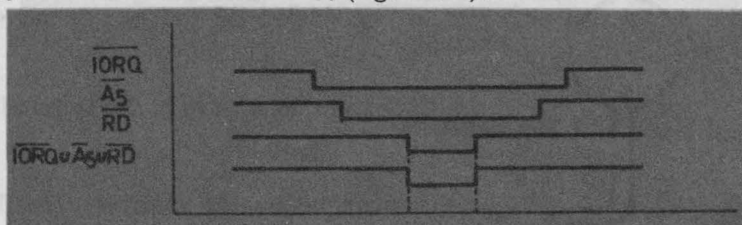

Fig. 13.14. Diagramele de semnale

Programul este scris în BASIC şi conţine următoarele componente:

— subrutina de afişare a instrucţiunilor de utilizare (400—500)

— subrutina pentru efectuarea calculelor şi afişarea rezultatelor (300—320),

— rutina pentru contorizarea picăturilor şi determinarea timpului total.

Rezultate. Instalaţia prezentată a fost testată pe mai multe lichide (apă, alcool, benzen) pentru care s-au obţinut rezultate care, în cazul tensiunii superficiale, nu diferă cu mai mult de 4% de cele din literatură. Valorile obţinute pentru acceleraţia gravitaţională au fost în cadrul ordinului de mărime al acesteia. Rezultatele obţinute confirmă superioritatea metodei propuse faţă de metoda clasică: viteza de lucru creşte cu două ordine de mărime, iar eroarea care afectează măsurătoarea se reduce.

13.4. Conducerea minirobotului RIP 0.2 cu microcalculatorul HC-85*.

Robotul RIP 0.2, construit de întreprinderea Automatica, este prevăzut cu şase motoare pas cu pas. Prin comanda acestor motoare se pot efectua mişcări suficient de complexe. Fiecare motor are patru faze, care sînt accesibile pentru comandă. Pentru fiecare motor există opt poziţii alocate înfăşurărilor celor patru faze (fig. 13.15).

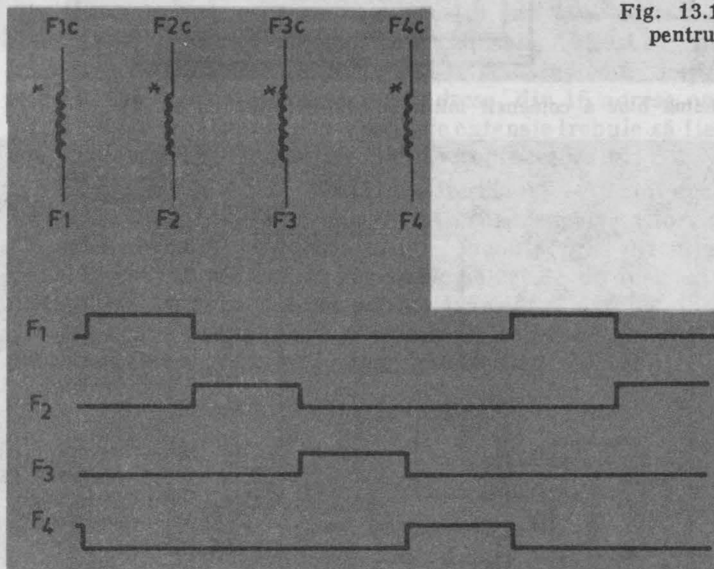

Fig. 13.15. Infăşurările fazelor pentru motorul pas cu pas

Fig. 13.16. Formele de unde pentru comanda fazelor

Comanda unei mişcări, pe un anumit grad de libertate, se realizează prin controlul din exterior al motorului corespunzător. În figura 13.16 se prezintă un exemplu de mod de comandă, pentru ca un motor pas cu pas să se rotească într-un sens. *Se constată că, pentru acest mod de comandă, nu exista două faze active simultan*. Ordinea fazelor **1—2—3—4** provoacă rotirea într-un anumit sens. Prin inversarea ordinii, adică **4—3—2—1**, se obţine rotirea în sens opus.

Mişcările pe care urmează să le execute robotul necesită numeroase secvenţe de impulsuri, care trebuie aplicate motoarelor robotului. Complexitatea secvenţelor de comandă face necesară prezenţa unui element „inteligent" pentru conducerea robotului. În numeroase cazuri se realizează structuri bazate pe microprocesor, pentru conducerea robotului. Există sisteme de conducere a roboţilor care au cîte un microprocesor alocat fiecărui motor.

---

* Autor asistent ing. Romulus Andrei, de la Catedra de Calculatoare, Facultatea Automatică, Institutul Politehnic Bucureşti.

În cazul de față s-a utilizat microcalculatorul personal HC-85.

Între microcalculator și robot se plasează o interfață, cu ajutorul căreia se asigură semnalele electrice necesare comenzii fiecărui motor. Schema bloc a sistemului de conducere a robotului RIP 0.2, cu ajutorul microcalculatorului HC-85 este prezentată în figura 13.17

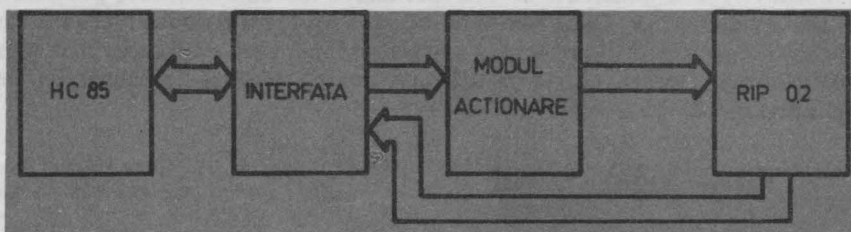

Fig. 13.17. Schema bloc a comenzii minirobotului RIP 0.2 cu HC-85

Fig. 13.18. Interfața cu minirobotul și schema electrică

Interfaţa microcalculator-robot. Interfaţa este adresată de microprocesor, în spaţiul porturilor de intrare/ieşire, cu instrucţiuni **OUT**. Ea are rolul de a prelua de la calculator cuvintele de comandă pentru fazele fiecărui motor, de a le memora şi a le transmite mai departe blocului amplificator. De asemenea, mai poate fi citită starea microîntreruptoarelor — indicatoare de limite de cursă — de pe robot. Schema interfeţei este dată în figura 13.18. În continuare se va prezenta succint rolul celor 12 circuite integrate utilizate.

Registrele CDB 495 memorează starea fazelor, cîte un registru pentru fiecare motor. Informaţia se poate înscrie în registre folosind instrucţiunea **OUT**. Întrucît acest tip de registre nu are prevăzută o intrare **RESET**, este necesar, ca la începutul operării, să se realizeze iniţializarea lor prin program.

Interfaţa este controlată în spaţiul adreselor de intrare/ieşire, cu instrucţiuni **IN/OUT**. Vor fi decodificate adresele **A0**,..,**A7**. Adresele **A7**,..,**A4** sînt introduse într-un bloc de porţi SAU-Exclusiv, care, împreună cu comutatoarele **S4**—**S1**, permit alegerea unei adrese, din 16 adrese posibile. Circuitele folosite pentru legătura la conectorul de extensie trebuie să fie de tip LS, deoarece sînt comandate direct de ieşirile microprocesorului.

Semnalele $\overline{\text{IORQ}}$**(1)**, $\overline{\text{WR}}$**(1)** şi adresele **A2**—**A0** sînt decodificate de circuitul 3205 (sau 74LS138), cînd decodificatorul respectiv a fost selectat prin adresele **A7**,..,**A4**. Ieşirile decodificatorului, trecute prin circuite inversoare, controlează înscrierea datelor în registrele selectate de instrucţiune. Circuitul bidirecţional 8216 este utilizat pentru transferul datelor de la/la calculator.

Ieşirile registrelor 495 comandă 24 scheme identice (6 motoare × 4 faze) pentru acţionarea înfăşurărilor fazelor (fig. 13.19).

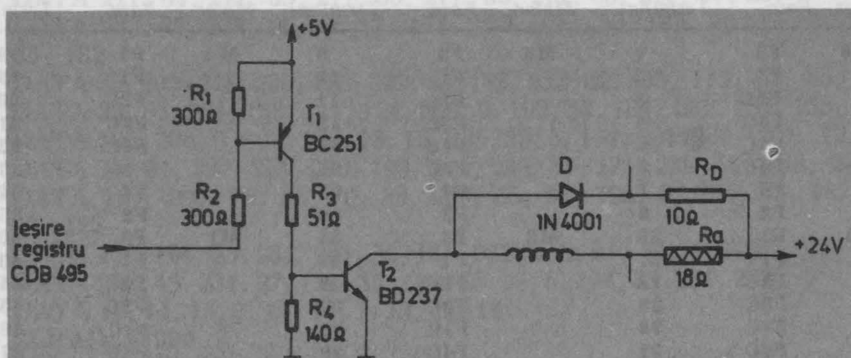

Fig. 13.19. Schema de acţionare pentru faza unui motor

Pentru fiecare grup de 4 faze (un motor) s-a utilizat o rezistenţă cu rol de accelerare.

Modul de funcţionare: cînd ieşirea registrului 495, de exemplu **CF4**, trece în zero, se va satura transzistorul **BC251**, care va conduce la intrarea în saturaţie a tranzistorului **BD237**. Ultimul tranzistor va comanda, în acest mod, circulaţia curentului prin înfăşurarea fazei respective. De menţionat că pentru comanda unei faze, calculatorul trebuie să trimită valoarea zero pe bitul corespunzător, din registrul 495. Astfel, pentru rotirea într-un anumit sens a unui motor, trebuie trimisă secvenţa:

7 (0111)
11 (1011)
13 (1101)
14 (1110)

care va asigura activarea pe rînd a fiecărei faze. Timpul de menţinere a curentului prin înfăşurarea unei faze este dependent de tipul motorului utilizat.

Robotul RIP 0.2. Acest microrobot face parte din categoria microroboţilor din generaţia a-II-a şi poate fi folosit pentru verificarea algoritmilor şi programelor roboţilor industriali.

RIP 0.2 este constituit dintr-o bază imobilă şi patru segmente mobile: turela, umăr, cot, încheietura mîinii.

Încheietura mîinii s-a realizat cu un mecanism diferenţial, care permite înclinarea şi rotirea „gripper-ului"

Construcţia robotului permite combinarea mişcărilor corpului, umărului, cotului şi încheieturii mîinii. Mişcarea fiecărei articulaţii este controlată de un cablu flexibil, care porneşte de la blocul motor aflat în turelă şi ajunge la încheietura arborelui respectiv.

Pentru fiecare grad de libertate, blocul de acţionare este alcătuit dintr-un motor, un reductor şi o roată de cablu. De la fiecare roată pleacă un cablu tensionat, care trece peste un scripete, ajungînd la elementul care trebuie mişcat, întorcîndu-se apoi la roata de cablu.

Cele patru faze de la fiecare motor sînt disponibile la un conector cu 50 de contacte conform cu lista de mai jos:

Motor	*Faza*	*Terminal*	*Motor*	*Faza*	*Terminal*	*Motor*	*Faza*	*Terminal*
M6	F3	1	M5	F3	9	M4	F3	18
	F1	2		F1	10		F1	19
	F2C	3		F2C	11		F2C	20
	F3C	4		F3C	12		F3C	21
	F1C	5		F1C	13		F1C	22
	F4C	6		F4C	14		F4C	23
	F4	7		F4	15		F4	24
	F2	8		F2	16		F2	25
M3	F3	26	M2	F3	34	M1	F3	42
	F1	27		F1	35		F1	43
	F2C	28		F2C	36		F2C	44
	F3C	29		F3C	37		F3C	45
	F1C	30		F1C	38		F1C	46
	F4C	31		F4C	39		F4C	47
	F4	32		F4	40		F4	48
	F2	33		F2	41		F5	49

Programarea mişcării robotului. Pentru început s-a realizat un nucleu de program în BASIC, împreună cu rutinele în limbaj de asamblare, care permit unui operator nespecializat să poată lansa comenzi pentru robot.

La lansarea în execuţie a programului, pe ecranul televizorului este afişat mesajul:

OPŢIUNI

t = turelă	*n* = mîna2
u = umăr	*s* = stringe/desface
b = braţ	*g* = sfîrşit segment
m = mîna1	*p* = sfîrşit program

SEGMENTUL NUMĂRUL 1

În cadrul unui segment se specifică elementele care urmează a fi mişcate. Pentru exemplificare, să presupunem că s-a apăsat tasta *„u"*. În acest caz ecranul este şters şi se afişează în continuare mesajul:

Umăr
sus=s, jos=j, a=anulare c=da.

Se apasă tasta *„a"* dacă nu se doreşte mişcarea umărului sau una din literele *„s"*, *„j"* în mod corespunzător. Să presupunem că s-a apăsat *„s"*. Atunci, în continuare, se cere introducerea numărului de paşi, cu care va fi mişcat umărul.

Număr paşi (1,..,255)=
după care se revine în meniul cu opţiuni.

În continuare se poate programa alt element, în cadrul segmentului 1, sau se poate trece la alt segment, ori la execuţie.

În cadrul unui segment elementele se mişcă simultan. Segmentul următor începe numai după terminarea tuturor mişcărilor din segmentul curent.

La terminarea tuturor segmentelor, se poate relua întregul ciclu.

```
1 OUT 64, 15: OUT 65, 15: OUT 66, 15: OUT 67, 15: OUT 68, 15: OUT
  69, 15
10 DATA 17, 185, 232, 42, 169, 232, 14, 18, 126, 18, 35
12 DATA 19, 13, 194, 128, 230, 175, 50, 184, 232, 205, 187, 230, 58, 183, 232
14 DATA 167, 202, 172, 230, 205, 2, 231, 205, 20, 231, 33, 184, 232, 52
16 DATA 126, 254, 4, 194, 140, 230, 205, 30, 231, 195, 136, 230, 62, 15
18 DATA 211, 64, 211, 65, 211, 66, 211, 66, 211, 68, 211, 69, 201
20 DATA 33, 185, 232, 14, 64, 17, 171, 232, 175, 50, 183, 232, 6, 6, 126,
   35, 182
22 DATA 35, 202, 248, 230, 126, 229, 33, 183, 232, 52, 235, 113, 12, 35, 235
24 DATA 33, 55, 231, 133, 111, 124, 206, 0, 103, 58, 184, 232, 135, 133, 111
26 DATA 124, 206, 0, 103, 126, 18, 19, 225, 35, 5, 194, 201 230, 201, 12, 62
28 DATA 10, 61, 194, 251, 230, 195, 242, 230, 33, 171, 232, 58, 183, 232
30 DATA 167, 200, 78, 35, 70, 35, 237, 65, 61, 195, 9, 231, 33, 187, 0,
   43, 125
32 DATA 180, 194, 23, 231, 201, 33, 185, 232, 6, 6, 94, 35, 126, 87, 43, 179
34 DATA 202, 45, 231, 27, 115, 35, 114, 35, 35, 5, 194, 35, 231, 201
36 DATA 14, 14, 13, 7, 11, 11, 7, 13, 14, 14
60 CLEAR 58999
62 CLS: PRINT "Execut initializări..."
65 FOR i=0 TO 200
70 READ k: POKE 59000+i, k
80 NEXT i
98 LET tabcrt=59561
99 LET tabinfo=59201
100 CLS : LET nrseg=1
102 FOR i=0 TO 359
103 PRINT ".";
104 POKE tabinfo+i,0
105 NEXT i
110 GO SUB 1500
115 PRINT AT 14, 4; "Segment 1 numărul" ;nrseg
```

```
120 IF INKEY$="b“ THEN GO TO 240
130 IF INKEY$="u“ THEN GO TO 380
140 IF INKEY$="t“ THEN GO TO 510
150 IF INKEY$="m“ THEN GO TO 900
160 IF INKEY$="n“ THEN GO TO 770
170 IF INKEY$="s“ THEN FO TO 640
180 IF INKEY$="g“ THEN GO TO 1030
190 IF INKEY$="p“ THEN GO TO 1160
200 GO TO 120
240 CLS
250 PRINT AT 4, 4; "Brat“
260 PRINT AT 7, 2; "sus=s, jos=j“
265 PRINT AT 9, 2; "a=anulare comandă“
270 IF INKEY$="s“ THEN GO TO 310
280 IF INKEY$="j“ THEN GO TO 320
290 IF INKEY$="a“ THEN GO TO 110
300 GO TO 270
310 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+2,0: GO TO 330
320 POKE tabinfo+18*(nrseg—1)+2,1
330 GO SUB 1700
350 POKE tabinfo+18*(nrseg—1), b1
360 POKE tabinfo+18*(nrseg—1)+1, b2
370 GO TO 110
380 REM umăr
390 CLS
400 PRINT AT 4, 4; "Umăr“
410 PRINT AT 7, 2; "sus=s, jos=j“
415 PRINT AT 9,2; "a=anulare comandă“
420 IF INKEY$E"s“ THEN GO TO 460
430 IF INKEY$="j“ THEN GO TO 470
440 IF INKEY$="a“ THEN GO TO 110
450 GO TO 420
460 POKE tabinfo+18 (nrseg—1)+5, 1: GO TO 480
470 POKE tabinfo+18 (nrseg—1)+5,0
480 GO SUB 1700
490 PIKE tabinfo+18 (nrseg—1)+3, b1
495 POKE tabino+18 (nrseg—1)+4, b2
500 GO TO 110
510 REM Turela
520 CLS
530 PRINT AT 4, 4; "Turela“
540 PRINT AT 7,2; "stînga=s, dreapta=d“
545 PRINT AT 9, 2; "a=anulare comandă“
550 IF INKEY$="s“ THEN GO TO 590
560 IF INKEY$="d“ THEN GO TO 600
570 IF INKEY$="a“ THEN GO TO 110
580 GO TO 550
590 POKE tabinfo+18*(nrseg—1)+8, 0: GO TO 610
600 POKE tabinfo+18*(nrseg—1)+8, 1
610 GO SUB 1700
```

```
620 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+6, b1
625 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+7, b2
630 GO TO 110
640 REM strînge desface
650 CLS
660 PRINT AT 4, 4; "Închide/Deshide"
670 PRINT AT 7,2; "închide=î, deschide=d"
675 PRINT AT 9,2; "a=anulare comandă"
680 IF INKEY$="d" THEN GO TO 720
690 IF INKEY$="i" THEN GO TO 730
700 IF INKEY$="a" THEN GO TO 110
710 GO TO 680
720 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+11,0: GO TO 740
730 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+11,1
740 GO SUB 1700
750 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+9, b1
755 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+10, b2
760 GO TO 110
770 REM Mina 2
780 CLS
790 PRINT AT 4,4; "Mina 2"
800 PRINT AT 7,2; "sus=s, jos=j"
805 PRINT AT 9,2; "a=anulare comandă"
810 IF INKEY$="s" THEN GO TO 850
820 IF INKEY$="j" THEN GO TO 860
830 IF INKEY$="a" THEN GO TO 110
840 GO TO 810
850 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+14,0: GO TO 870
860 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+14,1
870 GO SUB 1700
880 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+12, b1
890 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+13, b2
895 GO TO 110
900 REM Mina 1
910 CLS
920 PRINT AT 4,4; "Mina 1"
930 PRINT AT 7,2; "sus=s, jos=j"
940 PRINT AT 9,2; "a=anulare comandă"
945 IF INKEY$="s" THEN GO TO 980
950 IF INKEY$="j" THEN GO TO 990
960 IF INKEY$="a" THEN GO TO 110
970 GO TO 945
980 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+17,1: GO TO 1000
990 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+17,0
1000 GO SUB 1700
1010 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+15, b1
1015 POKE tabinfo+18*(nrseg-1)+16, b2
1020 GO TO 110
1030 REM Sfîrşit pas
1040 IF nrseg=20 THEN GO TO 1090
```

```
1050 CLS
1060 PRINT AT 4,4; "Urmează pasul numărul"; nrseg+1
1070 LET nrseg=nrseg+1
1080 PAUSE 50: GO TO 110
1090 CLS
1095 PRINT AT 4,4; "S-a introdus numărul"
1100 PRINT AT 5,4; "maxim de segmente!"
1105 PRINT AT 7,3; "a=anulează ultimul pas"
1110 PRINT AT 9,3; "p=sfîrşit introducere date"
1115 PRINT AT 10,3; "şi începe execuţie program"
1130 IF INKEY$="a" THEN GO TO 110
1140 IF INKEY$="p" THEN GO TO 1160
1150 GO TO 1130
1160 CLS
1166 PRINT AT 4,4; "Numărul reluări=";: INPUT nr
1167 PRINT AT 2,4; "Reluarea numărul „;i
1170 PRINT AT 10,4; "Nr. segmente=; nrseg
1177 FOR k=1 TO nrseg
1180 PRINT AT 4,4; "Se executa segmentul"
1185 PRINT AT 5,4; "numărul „;k;" "
1188 LET n=tabinfo+18*(k-1)
1190 POKE tabcrt+1, INT (n/256)
1195 POKE tabcrt, n-256 INT (n/256)
1200 PRINT USR 59000
1205 PRINT AT 6,0;" "
1210 NEXT k
1215 NEXT i
1220 PRINT AT 12,4; "Execuţie terminată"
1230 PRINT AT 18,4; "Reiau execuţia? (d=da, n=nu)"
1240 IF INKEY$="d" THEN GO TO 1167
1250 IF INKEY$="n" THEN GO TO 100
1260 GO TO 1240
1500 REM şterge ecran+mesaje
1510 CLS
1520 PRINT AT 2,6; "OPŢIUNI"
1530 PRINT AT 4,4; "t=turela"
1540 PRINT AT 5,4; "u=umăr"
1550 PRINT AT 6,4 "b=braţ"
1560 PRINT AT 7,4; "m=mina1"
1570 PRINT AT 8,4; "n=mina2"
1580 PRINT AT 9,4; "s=închide/deschide"
1584 PRINT AT 10,4; "g=sfîrşit segment"
1586 PRINT AT 11,4; "p=sfîrşit program"
1590 RETURN
1700 PRINT AT 12,2; "Număr paşi (0..65535)=";
1710 INPUT n
1720 IF n>65535 OR n<0 THEN GO TO 1700
1730 LET b2=INT(n/256)
1740 LET b1=(INT n)-256*62
1750 RETURN
```

Capitolul 14.

Pachete de programe aplicative: Grafică 3-D. Baze de date. Tabelare electronică. Prelucrarea textelor.

Există o serie de programe, generalizabile realizate în ţară sau în străinătate, pentru calculatoarele de tip HC-85 (compatibile SINCLAIR-SPECTRUM). În continuare ne vom referi la cîteva tipuri străine, adoptate în ţară. Ele sînt stocate pe medii magnetice şi cunosc o largă răspîndire; în anexe sînt listate şi alte programe.

14.1. Program pentru grafică în trei dimensiuni

Programul pentru grafică în trei dimensiuni, numit VU-3D,* are un caracter relativ complex, permiţînd ca, pe baza unui set de comenzi, prezentat sub forma unui meniu pe ecran, să se poată genera imaginile unui obiect sau grup de obiecte, imagini care se stochează în memoria calculatorului şi opţional — pe caseta magnetică, sub forma de fişiere de date.

Rezultatele obţinute pot fi afişate pe ecran sau la o imprimantă grafică, capabilă să reproducă imaginea de pe ecran.

Asupra obiectelor astfel generate se pot efectua diferite operaţii de mărire, reducere, deplasare: stînga-dreapta, sus-jos, afişarea tuturor liniilor care concură la realizarea desenului, afişarea liniilor ascunse, afişarea zonelor umbrite.

Utilizatorul poate observa obiectul sau grupul de obiecte din diferite unghiuri, de la diferite distanţe, se poate deplasa în jurul lor etc.

După încărcarea programului VU-3D, de pe casetă, apar opţiunile de creare, (CREATE —1) a unui nou obiect sau de încărcare (LOAD-2) a unui fişier de date de pe casetă.

În cazul selectării opţiunii CREATE, utilizatorul poate desena, cu ajutorul unui set de comenzi, un nou obiect în trei dimensiuni.

În starea CREATE programul afişează, în partea superioară a ecranului, un meniu format din trei linii ce conţin comenzi, care pot fi apelate prin tastarea iniţialelor. La baza ecranului se află linia de date.

Operaţia de creare se bazează pe introducerea interactivă a unei secvenţe de secţiuni prin obiectul care se proiectează. Secţiunile corespund unor planuri paralele cu XOY, avînd diferite valori pentru Z. Pe ecran sînt proiectate secţiunile în planul XOY, axa OX fiind la baza ecranului (de la stînga — la dreapta), iar oxa OY, la marginea stînga a ecranului (de jos — în sus).

Este indicat ca, înaintea începerii desenării, utilizatorul să aibe deja o imagine asupra obiectului sau setului de obiecte pe care doreşte să le creeze. În alegerea axei Z se recomandă ca aceasta să fie axa cu cea mai pronunţată simetrie a obiectului. Astfel, axa pentru construirea unei mingi de rugby trece prin punctele extreme ale acesteia. În acelaşi mod, axa Z a unui pahar cu picior va coincide cu axa centrală a piciorului.

---

* VU-3D. PSION Comp. — 1982

O (Deschidere-Open). După selectarea opţiunii CREATE, utilizatorul va putea începe desenarea unei noi figuri, prin activarea comenzii Open (O). Aceasta vą permite definirea primei secţiuni a obiectului. Activarea comenzii O va fi urmată de modificarea indicatorului comenzii şi de apariţia unui cursor pe ecran. Poziţia cursorului este indicată în linia de date, de la baza ecranului. Prin activarea tastelor cu săgeţi, cursorul se poate deplasa în orice poziţie, pe ecran.

Prima secţiune a unui obiect (Z=0) se defineşte printr-un set de linii care se închid (un poligon). Se poziţionează cursorul în punctul de unde se doreşte trasarea unui segment de dreaptă (o linie) şi se activează tasta S pentru start. Se deplasează cursorul în punctul corespunzător celuilalt capăt al segmentului şi se activează tasta L, pentru desenarea liniei. Din nou se deplasează cursorul, la o altă poziţie şi se activeaz tasta L. Se continuă secvenţa de operaţii pînă cînd s-a terminat desenarea figurii dorite. Pentru a închide figura, în planul dat, se activează tasta E (End) şi utilizatorul revine în funcţia CREATE. Dacă în starea Open s-a comis o eroare, ultima linie desenată se poate şterge prin activarea tastei D (Delete).

Într-o secţiune pot fi incluse mai multe obiecte. Pentru a începe desenarea altui obiect sau a unei zone goale în obiectul desenat, în aceeaşi secţiune, se activează tasta O (Open).

Liniile unei figuri nu trebuie să se intersecteze. De asemenea, două figuri nu se pot intersecta. Starea Open va detecta tentativele de intersectare şi nu va permite desenarea unei noi linii, pînă cînd cursorul nu a fost deplasat sau pînă cînd ultima/ultimele linii nu au fost modificate în mod corespunzător. Acelaşi lucru se va petrece şi în cazul în care linia terminală a unei figuri, la invocarea comenzii de terminare End, va intersecta o linie existentă.

În starea CREATE, fie prin comanda Open, fie prin repetarea figurii din planul anterior (Z anterior), se pot include în noul plan mai multe figuri simultan. Cu ajutorul comenzilor M (Mărire — Magnify), R (Reducere — Reduce) şi a deplasărilor cu tastele marcate cu săgeţi, fiecare figură poate fi mărită, redusă sau deplasată separat. Alegerea unei figuri din serie se realizează prin tastarea comenzii F (Figură—Figure). Activarea repetată a tastei F permite selecţia figurii dorite, prin afişarea ei cu linii întrerupte, în opoziţie cu figurile neselectate, care sînt prezentate cu linii continue.

M (Mărire – Magnify). O figură care a fost desenată după comanda Open sau repetată, prin trecerea la următorul plan — alta valoare pentru Z, poate fi mărită activînd tasta M. Menţinerea tastei M activate, asigură mărirea continuă a figurii, pînă la dimensiunile dorite.

R (Reducere – Reduce). Comanda Reducere are ca efect micşorarea dimensiunilor figurii, cît timp este activată tasta R.

Deplasarea figurii în plan, la stînga, în jos, în sus, la dreapta se realizează acţionînd simultan tastele CS şi 5/6/7/8.

N (Următoarea valoare pentru Z – Next Z). După terminarea figurilor dintr-un plan dat (o anumită valoare pentru Z), activînd tasta N se obţin noi valori pentru Z, care sînt afişate la baza ecranului. Figurile din planul anterior de lucru se repetă automat şi în noul plan. Utilizatorul le poate modifica în mod corespunzător, prin comenzile Reducere/Mărire şi/sau deplasare.

O minge de rugby poate fi desenată începînd cu un poligon cu 12 laturi (Z=0), care va fi redus pentru a marca una din extremităţile obiectului. În continuare, trecînd la alte valori ale lui Z, se vor efectua măriri treptate, pînă la

secţiunea cu aria maximă, după care se vor face reduceri în mod gradat, pînă la atingerea celeilalte extremităţi.

C (Închidere — Close). Desenul unui obiect poate fi terminat, pentru orice valoare curentă a lui Z, prin activarea comenzii Close.

Pe parcursul desenării unui obiect se pot deschide noi desene, fie pentru alte obiecte, fie pentru goluri în obiectul dat, cu condiţia ca să nu apară intersecţii între secţiunile obiectelor.

F (Figura — Figure). În cazul existenţei mai multor obiecte, terminarea unui obiect se realizează prin activarea tastei F, pînă cînd apare figura dorită, desenată cu linii întrerupte. Activînd comanda Close, desenul obiectului respectiv este terminat. Operaţia de desenare se continuă pentru obiectele care nu au fost selectate prin comanda F.

Q (Terminare — Quit). Pentru a termina desenarea tuturor obiectelor şi a reveni în meniul principal, se activează comanda Quit.

Meniul principal dispune de următoarele opţiuni:

1. Modifică figura,
2. Abandonează,
3. Încarcă un fişier de date,
4. Creează o nouă figură,
5. Salvează un fişier de date,
6. Afişează,
7. Modifică culorile.

Opţiunile 1, 2, 3, 4, 5, şi 7 nu necesită explicaţii suplimentare. Un interes deosebit îl prezintă opţiunea 6 (Afişare — Display).

După crearea unui obiect sau grup de obiecte cu ajutorul funcţiei CREATE, sau după încărcarea unui fişier de date (reprezentînd desenul unui obiect) se poate trece la afişarea pe ecran a obiectului în trei dimensiuni, pe baza a trei opţiuni: 1) reprezentarea tuturor liniilor, 2) diagrama liniilor ascunse, 3) diagrama haşurată a solidului.

Toate reprezentările sînt tridimensionale, în perspectivă.

Utilizatorul poate observa obiectul din orice poziţie în spaţiu, din interiorul/exteriorul obiectului, din orice unghi şi de la orice distanţă. Se poate considera că observatorul se deplasează pe suprafaţa unei sfere, avînd obiectele plasate foarte aproape de centru sau chiar în centru. Modificarea razei sferei se poate realiza prin comenzile: F (Mărire a razei sferei — Far) şi N (Micşorare a razei sferei — Near).

Activînd simultan tastele CS şi F/N, operaţiile asociate se vor efectua cu viteza mică, pentru a asigura un control mai precis.

Deplasarea pe sferă a observatorului, respectiv rotirea obiectului în diverse sensuri se realizează prin activarea tastelor CS şi 5/6/7 şi 8.

14.2. Baze de date

1. Introducere.

Programul Bază de date (Data base*) reprezintă implementarea pe calculator a sistemului de manipulare a fişelor indexate, organizate pe cartele. Aceasta

* DATA BASE Gemeni Marketing Limited 1982.

permite obţinerea unor înregistrări privind diferite subiecte, pornind de la definirea informaţiei, care se doreşte a fi stocată în fişierul dat.

În continuare se va explica terminologia folosită în asociaţie cu baza de date, în comparaţie cu un sistem manipulat manual de cartele indexate.

FIŞIER. Un ansamblu complet de cartele constituie un fişier de date. Informaţia din acest fişier este stocată pe casetă şi poate fi încărcată în calculator în orice moment, în vederea examinării sau modificării.

În cazul de faţă, atît programul de gestiune, cît şi fişierul de date sînt stocate pe casetă ca un tot. Astfel, la încărcarea programului, toată informaţia care a fost în fişier, în momentul în care programul a fost stocat, va fi introdusă în memoria calculatorului.

ÎNREGISTRARE. O cartelă particulară în ansamblul de cartele reprezintă o înregistrare. Înregistrarea conţine informaţii în funcţie de modul în care au fost specificate de utilizator cîmpurile, care intră în componenta ei.

CÎMP. Cîmpurile reprezintă titlurile pentru fiecare cartelă. *În total pot exista* 19 *asemenea cîmpuri*. Ca exemplu se poate da înregistrarea unui angajat:

Nr.	Titlul	Tip	Lungimea
1	Nume	*s*	19
2	Vîrsta	*n*	2
3	Secţia	*s*	9
4	Retribuţia	*n*	5

Tipul se refera la conţinutul cîmpului, care *poate fi text* (*s*) *sau număr* (*n*). Distincţia este necesară deoarece calculele se pot efectua numai pe cîmpurile numerice, iar sortarea foloseşte rutine diferite pentru cîmpurile numerice sau cele ce conţin texte.

2. Încărcarea

Încărcarea programului se realizează cu ajutorul comenzii LOAD"" CR. În mod normal încărcarea de pe caseta durează 30".

3. Lista de opţiuni — (MENIU).

În vederea selecţiei unei opţiuni din listă, se tastează numărul opţiunii şi apoi CR.

Pentru a reveni în lista de opţiuni, la ultimul cîmp introdus sau pentru a corecta o eroare, se tastează ".

4. Memoria.

În cazul unui calculator cu o memorie RAM de 16 Ko, fişierul de date poate ocupa cel mult 1 Ko, în timp ce, în cazul unei memorii RAM de 48 Ko, fişierul de date poate ocupa pînă la 20 Ko.

5. Adăugarea unei înregistrări la un fişier.

Dacă există înregistrări în fişier, se impune activarea rutinei de definire a cîmpurilor dorite. Este necesar ca,în prealabil, să se facă o structurare a cîmpurilor, pentru a stoca informaţia într-o manieră cît mai eficientă.

Se reaminteşte că tipul cîmpului poate fi *s* sau *n* şi că lungimea sa maximă poate fi de 19 caractere alfa-numerice.

După crearea fişierului, opţiunea 1 va asigura afişarea secvenţială a titlurilor fiecărui cîmp. În continuare se vor completa elementele solicitate în fiecare cîmp, după care se va tasta CR, pentru introducerea informaţiei respective.

Activînd comanda Escape (≝), se revine la cîmpul anterior sau la meniul principal, dacă cursorul se află în primul cîmp.

6. Modificarea unei înregistrări.

Această opţiune este practic asemănătoare cu prima opţiune, cu excepţia că fiecare cîmp este afişat împreună cu conţinutul său. Activînd tasta CR (Enter), se va menţine conţinutul prezent al înregistrării; introducerea altei informaţii în prealabil va duce la modificarea cîmpului respectiv.

7. Înlăturarea unei înregistrări.

Atunci cînd o înregistrare este înlăturată, toate celelalte înregistrări aflate deasupra ei vor fi deplasate în jos, modificîndu-se în mod corespunzător şi numerele lor.

O înregistrare înlăturată este pierdută definitiv.

8. Regăsirea/Sortarea înregistrărilor.

După selectarea acestei opţiuni, *se activează tasta f, pentru regăsirea unei înregistrări, sau tasta s, pentru sortarea înregistrărilor.*

REGASIREA. Cîmpurile sînt afişate pe ecran în vederea selecţiei cîmpului dorit, prin introducerea valorii pe care trebuie să o găsească programul. Dacă de exemplu, se selectează cîmpul 1, cu cheia de regăsire PETRE, programul va examina toate înregistrările care au în cîmpul 1 primele cinci caractere identice cu cheia PETRE. Înregistrările sînt afişate una cîte una, prin activarea oricărei taste.

SORTAREA. Ca şi pentru opţiunea de regăsire, se selectează cîmpul dorit, întregul fişier fiind sortat în ordinea ascendentă a conţinutului acelui cîmp.

În funcţie de tipul cîmpului, sortarea are loc automat şi în mod diferit. Toate înregistrările sînt deplasate fizic, schimbîndu-se în mod corespunzător şi numerele lor. Dacă în fişier sînt multe înregistrări, această operaţie necesită un anumit timp.

9. Listarea/Tipărirea înregistrărilor.

În acest scop se introduc numerele primei şi ultimei înregistrări din zona fişierului care se doreşte a fi afişată pe ecran (*opţiunea s*) sau tipărită (*opţiunea p*).

10. Numărul total de obiecte dintr-un cîmp.

Această opţiune solicită introducerea numărului cîmpului în cauză (cîmpul trebuie să fie numeric), după care se va afişa totalul general al cîmpurilor cu acelaşi titlu din întregul fişier.

11. Crearea unui nou fişier.

Această opţiune va lansa programul de la început, anulînd toată informaţia introdusă pînă la acel moment.

8 12. **Stocarea fişierului pe casetă.**

Opţiunea asigură stocarea pe casetă, atît a programului de gestiune a bazei de date, cît şi a fişierului de date.

NOTA.

Dacă, din întîmplare, se comite o greşeală, fie prin selectarea opţiunii de ieşire din program, fie prin acţionarea tastei BREAK, introducînd comanda GO TO 1000, urmată de CR, se vor restarta programul şi fişierul curent de date.

14.3. Tabelare electronică

1. **Generalităţi.**

VU-CALC* este un program destinat analizei financiare, bugetului, calculului tabelelor ştiinţifice-inginereşti, analizei statistice etc. În esenţă el calculează şi afişează tabele de numere şi nume.

Operarea se bazează pe o tabelă sau grilă iniţial vidă, compusă din compartimente organizate pe linii şi coloane. Cu ajutorul unor comenzi simple se pot invoca expresii algebrice, formule etc., care leagă un compartiment de altul, o linie de alta sau o coloană cu alta, astfel încît, calculatorul poate actualiza rapid întreaga tabelă.

În compartimente particulare se pot introduce date sau nume, prin simpla schimbare a unuia sau mai multor parametri, ceea ce asigură reevaluarea şi afişarea tabelei, într-un timp foarte scurt, pentru diferite situaţii.

2. **Prezentare (TABELA, CURSOR, FEREASTRA).**

După încărcarea programului, în partea superioară a ecranului sînt afişate două linii de comandă, în mijlocul ecranului se prezintă o zonă albă (vidă), iar la baza ecranului este plasată linia de intrare. Zona albă, din mijlocul ecranului, reprezintă o fereastră din tabelă. O tabelă poate fi vizualizată ca o grupare de compartimente, organizate pe linii şi coloane.

Liniile sînt marcate aflabetic, iar liniile curente, prezentate în fereastră sînt văzute din extrema stîngă.

Coloanele sînt marcate numeric începînd cu 01, iar coloanele curente prezente în fereastră au marcajul plasat pe linia imediat superioară ferestrei.

Fiecare compartiment este definit în mod unic prin litera asociată liniei şi prin numărul coloanei. Astfel, A01 sau A1 se referă la compartimentul din colţul din stînga sus al tabelei.

În oricare din etapele de folosire a programului se utilizează un cursor, reprezentat printr-un dreptunghi mare, de culoare roşie, plasat în tabelă. În vederea citirii sau introducerii de date, text sau formule, cursorul poate fi deplasat în cele patru direcţii cu ajutorul tastelor marcate cu săgeţi (5, 6, 7, 8), acţionate simultan cu tasta CS.

---

* VU-CALC – PSION-Comp. 1982

Cînd cursorul ajunge la un compartiment aflat la limita stîngă a ferestrei, continuînd deplasarea spre stînga, fereastra va baleia tabela, pînă la limita stîngă a acesteia. Aceasta se poate constata observînd modificarea etichetelor literale și numerice ale liniilor și coloanelor, pe laturile stîngă și superioară ale ferestrei. În cazul unui calculator cu o memorie RAM de 48 Ko, se poate manipula o tabelă de dimensiuni apreciabile.

3. Introducerea datelor și a textelor.

În principiu VU-CALC se poate examina ca o tabelă inteligentă, în care se pot face diverse planificări, se pot introduce texte sau date numerice.

VU-CALC *acceptă patru tipuri de intrări: text, date, formule și comenzi.*

Pentru a introduce un text se poziționează cursorul în compartimentul la care se dorește plasarea textului, se acționează tasta "și apoi se introduce textul dorit. Pe măsura introducerii textului, acesta va apărea la baza ecranului, avînd cursorul roșu care se va deplasa odată cu introducerea textului. Textul poate fi introdus pe întreaga linie, folosindu-se toate facilitățile de editare. La terminarea textului, se acționează tasta CR, pentru a-l insera în tabelă.

Pentru a introduce un număr într-un compartiment oarecare, se poziționează cursorul în compartimentul dat și se tastează numărul respectiv, după care se acționează tasta CR. Numărul va apărea imediat în compartimentul respectiv.

Pentru a calcula cu ajutorul unei formule valoarea care trebuie plasată într-un compartiment, se poziționează cursorul în compartimentul respectiv și se introduce formula dorită. Cînd formula apare în forma corectă la baza ecranului, se tastează CR. În mod automat formula va fi evaluată și rezultatul obținut se va plasa în compartimentul indicat de cursor. *O formulă se poate aplica în mod automat la mai multe compartimente, folosind comanda Repeat.*

VU-CALC face întotdeauna distincție între text, date și formule.

Cînd linia de la baza ecranului este vidă, tipărind „.", se va aduce VU-CALC în modul comandă, iar lista comenzilor va apărea în primele două linii ale ecranului. Prin tastarea primului caracter dintr-o comandă, aceasta se va executa, pe baza parametrilor dați.

4. Utilizarea formulelor

Adevărata forță a programului VU-CALC rezidă în folosirea formulelor, la nivelul de compartimente, linii, coloane, pentru a genera datele necesare actualizării și completării tabelei date.

Formulele pot conține constante (numere), referiri la numerele din alte compartimente și operatori aritmetici simpli: +, –, *, /

Numărul aflat într-un compartiment este referit folosind coordonatele compartimentului: litera liniei/rîndului (r) și numărul coloanei (c)

La alcătuirea formulei, compartimentul se tratează ca o referire la o variabilă, iar formula ca o simplă expresie algebrică ce conține aceste variabile, constante și operatori aritmetici.

Exemple de formule:

C1 *2.05
C10 *(A2+3.3)/B2
A4–D4

O formulă se poate referi la un compartiment dat sau se poate extinde la o întreagă linie sau coloană. În acest scop se activează comanda #Repeat, care apare în lista de comenzi. Aplicarea formulelor are un caracter relativ. Astfel, în comanda Repeat, dacă formula curentă este extinsă la o secvenţă de compartimente, în lungul unei linii, atunci, în mod automat, numărul coloanei se incrementează pe măsura ce formula baleiază compartimentele liniei. De exemplu, dacă formula 1.55 * D1, care se aplică la compartimentul D2, se extinde în lungul liniei D, atunci, pentru compartimentul D3, ea va avea aspectul :1.55 * D2, iar pentru D4 va fi: 1.55 * D3. Acelaşi lucru se petrece şi la aplicarea formulei în lungul unei coloane: eticheta liniei se incrementează corespunzător, secvenţial. Dacă în formula dată se doreşte referirea la un compartiment absolut, referire ce nu se modifică la repetare, se va folosi prefixul„$". Astfel, pentru exemplul de mai sus, formula 1.55$ * D1, aplicată la linia D, se va referi întotdeauna la compartimentul D1.

5. Utilizarea comenzilor.

În VU-CALC există o varietate de comenzi pentru încărcarea, salvarea şi tipărirea fişierelor, pentru editare etc. Aceste comenzi sînt introduse prin tastarea simbolului „#", urmat de primul caracter al comenzii dorite:

#*B* *Blank*: videază compartimentul particular dat.

#*C* *Compute*: forţează recalcularea întregului tabel, în cazurile cînd se modifică o formulă.

#*E* *Edit*: permite modificarea formulei din compartimentul curent sau înlocuirea ei cu altă formulă.

#*F*, *c*, *f*, *j* *Format*: specifică modul de reprezentare al unui număr într-o coloană, în conformitate cu definiţia dată prin cei trei parametri: *c*, *f*, *j*.

Parametrul *c* trebuie să fie un număr zecimal (cu unul sau două ranguri) sau litera „*A*". Dacă *c* este un număr, formatul se va aplica numai la coloana dată; dacă este *A*, formatul se va extinde la întreaga tabelă.

Parametrul *f* specifică tipul formatului: *I* (întreg), $ (real cu două ranguri zecimale), *G* (general).

Parametrul *j* specifică alinierea (justificarea): *L* (la stînga), *R* (la dreapta).

#*G*, *rc* *Go*: deplasează cursorul în compartimentul specificat prin litera liniei r şi numărul coloanei c.

#*L* *Load*: şterge ecranul, solicită un nume de fişier şi încarcă acel fişier.

#*P* *Print*: tipăreşte o copie a ecranului la imprimantă

#Q *Quit*: anulează tabela curentă de lucru şi iese din program.

#*R*, *rc*, *f:i* *Repeat*: permite repetarea conţinutului compartimentului *rc* în compartimentele din gama specificată; în acest mod se pot repeta formule. Un compartiment poate fi repetat de-a lungul unei linii sau al unei coloane sau pe un bloc ce cuprinde mai multe compartimente. Blocul se defineşte cu ajutorul parametrilor gamei *f:i*, unde *f* reprezintă referirea la compar-

timentul din colţul din stînga sus, iar *i* constituie referirea la compartimentul din dreapta jos, ale blocului. De exemplu, dacă *f:i* sînt de forma: A2:B4, compartimentul A2 va fi repetat în compartimentele: A2, A3, A4, B2, B3 şi B4. Compartimentul *f* trebuie să fie plasat la stînga sau deasupra compartimentului *i*.

#*S* — *Save*: şterge ecranul şi solicită utilizatorului un nume de fişier pentru salvarea pe caseta a tabelei.

$*T*, *r* sau *c*,*r* sau *c* — *Transfer*: linia sau coloana definită de primul parametru este transferată la linia sau coloana definită de cel de-al doilea parametru. O linie nu poate fi copiată într-o coloană sau invers.

6. Facilităţi de sumare

O porţiune dintr-o linie, o coloană sau un bloc dreptunghiular, poate fi adunată, folosind facilităţile oferite de VU-CALC.

Sumarea se execută ca o formulă: se poziţionează cursorul în compartimentul în care se doreşte plasarea rezultatului, se introduce formula *&f:l* şi se acţionează tasta CR. Simbolul „&" semnifică suma, iar formula se interpretează ca o sumare a conţinutului compartimentelor, de la primul compartiment *f*, pînă la ultimul compartiment *l*, unde *f:l* reprezintă gama blocului de compartimente care se sumează. Astfel, *f* specifică compartimentul din colţul din stînga sus al blocului, iar *l* — compartimentul din colţul din dreapta jos al blocului.

De exemplu:

&B2:C4

va suma compartimentele B2+B3+B4+C2+C3+C4,

&D5:D11

va suma compartimentele liniei D, de la D5, la D11,

&A6:C6

va suma compartimentele coloanei 6, de la linia A, la linia C.

Referirea *f* la compartiment trebuie să fie întotdeauna la stînga sau deasupra referirii la compartimentul *l*.

7. Erori.

La apariţia unei erori, datorate introducerii unei formule care se referă la un compartiment vid sau la un compartiment ce conţine text şi nu date numerice programul va afişa codul erorii în partea de jos a ecranului. În acest caz revenirea în program se face executînd instrucţiunea GO TO 9000. Programul va afişa coordonatele compartimentului asociat cu eroarea. Tastînd CR se va afişa tabela pe care se poate apoi deplasa cursorul în compartimentul în care a apărut eroarea, în vederea corectării acesteia.

8. Comenzi VU-CALC — Sumar.

#*B* — videază compartimentul curent şi formula asociată.

#*C* — forţează recalcularea întregii tabele în cazul în care s-au modificat data ori formula.

#*E* — modifică formula în compartimentul curent.

#*F*, *c*, *f*, *j* — stabileşte formatul coloanei *c* sau al întregii tabele (*A*); *f*=*I* (întreg), *f*=$ (zecimal), *f*=*G* (general); alinierea: *j*=*L* (stînga), *j*=*R* (dreapta).

#*G*, *rc*	deplasează cursorul în compartimentul de la linia *r*, coloana *c*.
#*L*	se încarcă fişierul de date VU-CALC.
#*P*	tipăreşte o copie a ecranului.
#Q	se iese din program.
#*R*, *rc*, *f*: *l*	se repetă conţinutul compartimentului *rc* pe gama compartimentelor *f*:*l*.
#*S*	salvează fişierul curent pe casetă.
#*T*, *r* sau *c*, *r* sau *c*	transferă linia *r*, la *r* sau coloana *c*, la *c*

14.4. Procesor de texte

Calculatorul HC-85 poate fi utilizat pentru prelucrarea textelor, în condiţiile în care este disponibil procesorul de texte Tasword Two.*

Tastatura calculatorului este folosită, atît pentru introducerea caracterelor alfa-numerice, cît şi pentru introducerea comenzilor necesare editării, salvării /încărcării pe/ de pe suport magnetic a fişierului care conţine textul în cauză.

Fişierul text: fereastra; tastatura.

Procesorul operează pe un fişier text, care conţine informaţia introdusă de la tastatură.

Fişierul text poate avea pînă la 320 linii, a cîte 64 caractere pe linie.

Ecranul TV constituie o fereastră, în cadrul căreia se afişează 22 linii, a cîte 64 caractere. Cu ajutorul unor taste de comandă întregul fişier text poate fi deplasat în sus sau în jos, în cadrul ferestrei.

Caracterele alfa-numerice, afişate pe o linie a ferestrei sînt generate prin software şi sînt diferite de caracterele afişate în mod normal de calculator. În principiu, în cadrul ferestrei, se pot afişa şi numai 32 caractere pe linie, folosind tasta de comanda C, în modul extins, după cum se va explica mai tîrziu.

Caracterele alfa-numerice normale sînt introduse de la tastatura activînd tastele corespunzătoare. Caracterul va apărea pe ecran, în poziţia indicată de cursor. Tasta CR (Enter), va deplasa cursorul la începutul noii linii. Pentru afişarea majusculelor, tasta corespunzătoare caracterului dorit, se va activa după ce s-a activat în prealabil tasta CS (CAPS-SHIFT).

Următoarele caractere: (!@£$%&*<>;"–+?/#,.) se afişează menţinînd acţionată tasta SS (SYMBOL SHIFT) şi acţionînd simultan tasta corespunzătoare simbolului dorit.

Caracterele: [{©:/ }] pot fi afişate aducînd calculatorul în modul extins (prin activarea simultană a tastelor CS şi SS) menţinînd apoi activată tasta SS în timp ce se activează tasta corespunzătoare simbolului dorit.

O serie de cuvinte cheie de tipul TO; THEN; <;> etc., indică utilizarea tastelor respective în vederea introducerii unor comenzi.

În cazul în care o tastă este activată mai mult timp, efectul ei se va repeta fie prin introducerea unui caracter, fie prin introducerea unei comenzi.

Tastele de comenzi.

Tastele de comenzi devin efective în condiţiile în care una din tastele CS sau SS este în prealabil activată, excepţie făcînd comanda ENTER, care devine activă la acţionarea tastei CR.

---

* TASWORD TWD Ţasman Software – 1983.

Trebuie menţionat faptul că procesorul de texte dispune de două pagini de ajutor, care conţin, sub o formă concisă, descrierea semnificaţiilor tastelor de comandă. Aceste pagini pot fi în oricare moment chemate de utilizator, prin activarea simultană a tastelor CS şi EDIT (1).

Prima pagină indică semnificaţiile tastelor de comenzi în modul normal, în timp ce a doua pagină de comandă furnizează semnificaţia tastelor de comandă în modul extins.

În continuare se prezintă elementele mai importante din prima pagină de ajutor:

EDIT .... pagina de ajutor,
CS .... blocarea tastaturii pe majuscule,
TRUE VIDEO ...... deplasează cursorul peste un cuvînt la stînga,
INV VIDEO .... deplasează cursorul peste un cuvînt la dreapta,
ARROWS .... deplasarea cursorului,
GRAPHICS .... caracterele de comandă pentru imprimantă,
<= .... deplasează linia la stînga,
<> .... centrează linia,
>= .... deplasează linia la dreapta,
AND .... inserează o linie/un caracter,
OR .... se merge la sfîrşitul textului,
AT .... se merge la începutul textului,
STOP .... încarcă/stochează/tipăreşte textul,
NOT .... înlătură o linie,
STEP .... aduce textul de la linia ce conţine cursorul, la sfîrşitul precedent
TO .... defilare ecran în jos,
THEN .... defilare ecran în sus,
ENTER .... se trece la o nouă linie de text,
CS+SS .... se intră sau se iese din modul extins,
CS .... se revine în text

Intrarea în cea de-a doua pagină de ajutor se face prin activarea simultană a tastelor CS şi SS.

În continuare se prezintă semnificaţia tastelor de comandă, în modul extins conform informaţiei date în cea de-a doua pagină de ajutor:

Tastele de comandă în modul extins.

Defilare

F .. defilare rapidă în jos
G .. defilare rapidă în sus,

Imprimanta ZX

P .. tipăreşte fişierul text
L .. activarea indicatorului de tipărire cu caractere mari,
K .. dezactivarea indicatorului de tipărire cu caractere mari

Formatare

E .. activare/dezactivare aliniere la dreapta,
W .. activare/dezactivare transfer cuvînt în linie nouă, dacă în linia veche nu mai încape,
J .. aliniere rînd
K .. nealiniere rînd

Margini

A .. stabileşte limita stînga la poziţia cursorului

Diverse

C .. modifică fereastra pe text
X .. anulează fişierul text
R .. înlocuieşte sau găseşte text,
I .. activează/dezactivează modul de inserţie,
EDIT .. pagină de ajutor,

ARROWS .. deplasare cursor

S .. aduce limitele la normal
D .. stabileşte limita dreaptă la poziţia cursorului

Comenzi de bloc

B .. marchează începutul blocului,
V .. marchează sfîrşitul blocului de text,
N .. copiază blocul marcat la poziţia cursorului
M .. deplasează blocul marcat la cursor

Pentru a tipări următoarele caractere se activează tasta SS şi tasta în dreptul căreia se afla semnul respectiv.

Alinierea.

Ca şi în cazul manipulării cuvintelor care depăşesc limita stîngă a rîndului, procesorul de texte poate asigura în mod automat alinierea rîndurilor la dreapta, prin mărirea corespunzătoare a spaţiului dintre cuvinte.

Opţiunea de aliniere automată poate fi blocată, astfel încît, cuvîntul care depăşeşte limita dreaptă a rîndului nu mai este adus automat la începutul rîndului următor.

Cursorul înalt.

Atunci cînd se introduce ultimul caracter din rîndul curent, procesorul de texte deplasează cursorul la începutul următorului rînd al textului. În acest moment cursorul va deveni mai înalt. Dacă în acest moment se introduce un caracter, procesorul presupune că acesta face parte din cuvîntul anterior, de la sfîrşitul rîndului precedent şi va aduce întregul cuvînt pe noul rînd. Pentru a evita asemenea situaţii se va introduce un spaţiu.

În cazul în care ultimul caracter de pe un rînd este un semn de punctuaţie, procesorul de texte va ignora faptul că la începutul noului rînd, cursorul fiind înalt, s-a taştat un caracter.

Recomandări privind introducerea textului.

1. La terminarea unei fraze sau după un semn de punctuaţie, se va introduce cel puţin un spaţiu.

2. La începutul unui nou paragraf se vor introduce unul sau mai multe spaţii, lăsîndu-se eventual un rînd liber între paragrafe.

Incărcarea şi execuţia procesorului de texte.

Pentru a încărca procesorul de texte se plasează caseta în dispozitivul de citire şi se introduce comanda LOAD " " CR. Încărcarea va avea loc automat în două etape, cu afişarea mesajelor:

program
bytes

La terminarea încărcării difuzorul va emite semnale sonore cîteva secunde, permiţînd oprirea casetofonului.

Procesorul de texte devine activ (după încetarea semnalelor sonore. Cursorul va fi afişat cu intermitenţă, la începutul unui fişier de text vid. La baza ecranului se va afişa informaţia referitoare la numărul liniei curente, precum şi alte elemente privind opţiunile.

În continuare se poate introduce un nou text sau se poate încărca de pe bandă un fişier text creat anterior, conform indicaţiilor date în continuare.

De asemenea, este posibilă încărcarea manualului Tasword (Tasword Tutor), pentru ca utilizatorul să-şi poată reîmprospăta elementele necesare utilizării procesorului de texte (a se vedea paragraful respectiv, dat mai jos).

În cazul în care, din diferite motive, s-a intrat în interpretorul de BASIC, se poate reveni în procesor prin activarea comenzii RUN.

Salvarea procesorului Tasword.

În vederea obţinerii unei copii a procesorului se activează comanda STOP (SS şi A), în timp ce are loc execuţia programului. Pe ecran va apare o listă de opţiuni, conform paginilor de ajutor. În continuare se va activa tasta T şi se vor urmări indicaţiile care vor apărea pe ecran.

Salvarea şi încărcarea fişierelor text.

Salvarea:

Textul introdus în calculator poate fi salvat ca fişier text. În acest scop, în timp ce procesorul de texte este operaţional, se va activa comanda STOP (SS şi A), ceea ce va avea ca efect afişarea pe ecran a unei liste de opţiuni. Se alege opţiunea Save Text file, activînd tasta S, după care procesorul solicită numele care se doreşte a fi dat acestui fişier text. Numele poate avea pînă la 10 caractere. După tastarea numelui fişierului, se activează tasta CR şi se vor executa instrucţiunile care apar pe ecran. La terminarea încărcării textului de pe casetă, se poate opta pentru verificarea fişierului înregistrat. În urma unui răspuns afirmativ (Y), se impune derularea casetei la începutul textului şi pornirea casetofonului pentru redare.

După terminarea verificării sau dacă această opţiune nu a fost solicitată (N), va apărea o listă de opţiuni, conform efectului comenzii STOP. Pentru revenirea în fişierul text, se activează Y.

Dacă, la verificare, a apărut un mesaj de eroare („Tape Loading Error"), se ajunge automat în interpretorul de BASIC. Pentru a reveni în procesorul de texte se activează comanda RUN. Se vor repeta operaţiile de salvare şi verificare. În cazul apariţiei unei noi erori se va schimba caseta magnetică.

Incărcarea.

La încărcarea unui fişier text, automat se va distruge textul fişierului curent.

Încărcarea se face executînd mai întîi comanda STOP, în timp ce procesorul de texte operează. Se va activa tasta J, pentru a selecta opţiunea de încărcare a fişierului text („Load Text File"). Se va cere introducerea numelui fişierului text, care urmează a se încărca. Se tastează numele fişierului, se activează CR şi se porneşte casetofonul. Dacă nu se introduce un nume de fişier text, se va încărca automat primul fişier text întîlnit pe casetă. Numele fişierului text va apărea pe ecran, imediat după încărcare.

Fuzionarea textelor.

Fuzionarea constă în încărcarea unui fişier text de pe casetă şi plasarea lui în continuarea fişierului text curent al procesorului. În acest scop, după execu-

ţia comenzii STOP se va activa tasta M (Merge — fuzionare), pentru a selecta opţiunea de fuzionare. Pe ecran vor apărea indicaţii asemănătoare celor de la încărcare, date mai sus.

Fuzionarea efectivă nu va avea loc, dacă în urma acestei operaţii se depăşeşte numărul de 320 de linii de text. Automat se va intra în interpretorul BASIC. Pentru a lansa procesorul de texte se va activa comanda RUN.

Manualul pentru Tasword.

Manualul pentru Tasword (Tasword Tutor) reprezintă un fişier text care permite utilizatorului să se familiarizeze cu tastele de comandă.

În principiu manualul de Tasword este înregistrat imediat după octeţii „bytes" ai procesorului de texte.

După încărcarea procesorului de texte se va proceda ca la încărcarea unui fişier text oarecare:

1. Se activează comanda STOP (SS şi A).

2. Se selectează opţiunea de încărcare a fişierului text („load text file"), activînd tasta J.

3. Se activează tasta CR (ENTER).

4. Procesorul de texte va solicita numele fişierului text. Se va activa tasta CR (ENTER), pentru a lansa citirea primului fişier text de pe casetă.

5. Se porneşte casetofonul.

Manualul (Tasword Tutor) va apărea pe ecran imediat după terminarea încărcării. Se opreşte casetofonul.

Tastele de comandă.

În continuare se vor prezenta tastele de comandă în modul normal.

Procesorul de texte se află în modul normal, cînd linia de la baza ecranului nu este afişată cu intermitenţă.

Cînd tasta de comandă este activată, este necesar ca şi tasta CS sau SS să fie deja activată. Excepţie face comanda ENTER.

EDIT (CS şi 1)

În mod normal se afişează pagina de ajutor. Pentru a trece la pagina următoare de ajutor (modul extins), se activează CS şi SS iar pentru a reveni în text se activează CR.

CAPS LOCK (CS şi 2).

Menţinînd activată tasta CS, se pot introduce majuscule. După introducerea comenzii CAPS LOCK, toate literele tastate vor fi tratate ca majuscule. Această situaţie este semnalizată la baza ecranului.

TRUE VIDEO (CS şi 3).

Această comandă deplasează cursorul la sfîrşitul cuvîntului aflat la stînga cursorului. Astfel, cursorul poate fi deplasat rapid în lungul unei linii.

INV VIDEO (CS şi 4).

Această comandă deplasează cursorul la sfîrşitul următorului cuvînt, aflat la dreapta cursorului, putîndu-se parcurge rapid o linie.

Dacă la dreapta cuvîntului nu se mai află text, pe o scurtă durată de timp, procesorul va face o verificare în acest sens.

ARROWS (CS şi 5, 6, 7, 8).

Săgeţile 5, 6, 7 şi 8 sînt folosite pentru a deplasa rapid cursorul în orice poziţie pe ecran.

GRAPHICS (CS şi 9).

Aceste taste sînt folosite pentru tipărirea simbolurilor grafice asociate tastelor 1 —8. Modul grafic este semnalizat printr-un mesaj la baza ecranului.

Pentru a obţine caracterele grafice corespunzătoare, simultan va fi activată şi tasta CS.

Pentru a ieşi din modul grafic se vor activa, din nou, CS şi 9.

Caracterele grafice sînt tipărite ca la imprimanta ZX, dar pot fi folosite şi în calitate de caractere de comandă pentru imprimantele normale.

DELETE (CS şi 0).

Comanda DELETE înlătură caracterul din dreptul cursorului şi deplasează restul liniei aflate la dreapta cursorului, cu o poziţie spre stînga.

Caracterele omise pot fi plasate peste alte caractere, conform poziţiei curente a cursorului, fără a fi necesară înlăturarea vechilor caractere, prin semnalul DELETE.

<= (SS şi Q).

Comanda deplasează textul sub cursor şi la stînga lui cu o poziţie. Ea nu va avea efect, dacă există deja un caracter la marginea stîngă. Textul aflat între limite nu este afectat de această comandă, cînd cursorul se află între limite.

< > (SS şi W).

Această comandă centrează textul pe linia ce conţine cursorul, între limite. Ea este utilă pentru titluri. Textul aflat între limite nu este deplasat, cînd cursorul se află între limite.

>= (SS şi E).

Această comandă deplasează textul sub cursor şi la dreapta lui cu o poziţie. Ea nu are efect, dacă caracterul se află la limita dreaptă. Textul aflat între limite nu este deplasat, neavînd loc nici o acţiune, dacă cursorul se află în interiorul limitelor.

AND (SS şi Y).

Comanda este folosită pentru a insera noi linii, cuvinte şi caractere, în fişierul text.

Pentru a insera un rînd vid, se poziţionează cursorul la începutul liniei, care urmează liniei ce trebuie inserate. Se activează AND, pentru inserarea unei noi linii.

Pentru a insera cuvinte suplimentare, între cuvintele deja existente într-un text, se poziţionează cursorul în spaţiul dintre cuvinte. Activînd comanda AND, cuvintele aflate la dreapta cursorului sînt deplasate pe o nouă linie. Astfel, se poate introduce textul adiţional. Pentru a crea un rînd liber, în continuare, se activează tasta AND, conform „Modului de inserţie", descris mai jos.

Pentru a insera un caracter în mijlocul unui cuvînt, se poziţionează cursorul pe caracter, la dreapta poziţiei cerute.

La activarea comenzii AND, rîndul nu este aliniat, creîndu-se un spaţiu pentru noul caracter. Dacă rîndul nu poate fi aliniat, atunci se va crea o nouă linie, după cum s-a arătat în paragraful percedent.

Aceste proceduri de inserţie vor distruge alinierea paragrafului. Alinierea se poate reface folosind comanda STEP.

Comanda AND nu are efect în interiorul limitelor, cu excepţia cazului cînd cursorul este în coloana 1.

OR (SS şi U).

Comanda duce la găsirea şi afişarea sfîrşitului fişierului text.

AT (SS şi I).

Această comandă asigură trecerea la începutul fişierului text.
STOP (SS şi A).
Comanda este folosită pentru salvarea, încărcarea şi tipărirea fişierului text. După activarea acestei comenzi se afişează următoarele opţiuni:

– tipăreşte fişierul text (print text file)	*p*
– salvează fişierul text (save text file)	*s*
– încarcă fişierul text (load text file)	*j*
– fuzionare text (merge text file)	*m*
– revenire la fişierul text (return to text file)	*y*
– defineşte grafica/imprimanta (define graphics/printer)	*g*
– salvează procesorul de texte (save Tasword)	*t*
– revenire în BASIC (into BASIC)	*b*

Activînd *y* se trece în fişierul text. Activînd *b* se trece în BASIC, ceea ce permite activarea altor programe, în timp ce procesorul de texte este în memoria calculatorului.
Lansarea procesorului de texte se face cu comanda RUN.
NOT (SS şi S).
Comanda înlătura linia pe care se afla cursorul. Toate liniile aflate mai jos de cursor se deplasează cu o poziţie mai sus.
STEP (SS şi S).
Această comandă reformatează textul de la linia ce conţine cursorul, pînă la sfîrşitul paragrafului. Sfîrşitul paragrafului este detectat de un spaţiu liber sau de un semn de punctuaţie.
Comanda STEP este utilă pentru organizarea corectă şi estetică a unui text, în care s-au efectuat inserţii sau extracţii. Dacă opţiunea de aliniere este activă, numai textul dintre limite va fi reformatat.
Comanda STEP va realinia textul, dacă alinierea la dreapta este activă şi-l va lăsa nealiniat, dacă nu este activă.
TO (SS şi F).
Comanda TO asigură defilarea ecranului în jos cu o linie din fişierul text.
THEN (SS şi G).
Comanda THEN asigură defilarea ecranului în sus cu o linie din fişierul text.
ENTER (CR).
Această comandă deplasează cursorul la începutul unei noi linii.
În „Modul de inserţie“ se inserează o nouă linie.

Tastele de comandă în modul extins.

Pentru a intra sau ieşi în/din modul extins se acţionează simultan tastele CS şi SS. Starea corespunzătoare modului extins este semnalizată prin afişarea cu intermitenţă a liniei de la baza ecranului. În modul extins pot fi introduse numai următoarele caractere: [] © : \ [], prin activarea tastei SS şi a tastei asociate caracterului respectiv.
În modul extins se utilizează următoarele comenzi:
EDIT (CS şi 1).
Această comandă aduce pe ecran pagina de ajutor, corespunzătoare modului extins, cînd procesorul se află în modul extins. Pentru a se afişa pagina de ajutor, cînd procesorul se află în modul normal, se activează simultan tastele CS şi SS. Revenirea în modul normal se realizează activînd tasta CR.

ARROWS (CS şi 5, 6, 7, 8).

Cu ajutorul acestor comenzi se deplasează cursorul ca şi în modul normal.

W — activare/dezactivare a poziţionării automate, la începutul liniei următoare, a cuvîntului curent cînd acesta nu mai încape în linia curentă.

Mesajul „W/W", care apare la baza ecranului, indică activarea acestei facilităţi.

E — activare/dezactivare aliniere automată la dreapta.

Mesajul „R justify", de la baza ecranului, specifică activarea acestei facilităţi. În acest caz textul este automat aliniat la dreapta, prin introducerea unor spaţii libere între cuvinte.

R — înlocuieşte sau găseşte textul.

Această facilitate permite găsirea primei apariţii a unui cuvînt dat sau înlocuirea tuturor apariţiilor unui cuvînt dat, începînd de la poziţia curentă a cursorului, cu un alt cuvînt sau un grup de cuvinte. Pentru a activa această operaţie, de la începutul textului, se foloseşte tasta de comandă AT în modul normal, după care, în modul extins se utilizează comanda R.

În modul extins, după activarea comenzii R, procesorul de texte va solicita cuvîntul care trebuie căutat sau înlocuit. În continuare, trebuie introdus cuvîntul respectiv, fără a se folosi spaţii la începutul său. Activarea tastei CR, va indica procesorului terminarea introducerii cuvîntului. După aceasta procesorul va solicita textul care va înlocui cuvîntul respectiv. Penru a găsi următoarea apariţie a cuvîntului, se va activa tasta CR. În vederea înlocuirii următoarelor apariţii ale cuvîntului se poate introduce un text de pînă la 32 caractere, incluzînd şi spaţii, după care se activează CR.

Procesorul va reformata fiecare paragraf ce include cuvîntul dat, în conformitate cu starea de activare/dezactivare a facilităţii de aliniere la dreapta, la momentul respectiv.

I — activare/dezactivare a modului de inserţie.

Cînd această comandă este activată, procesorul creează o nouă linie vidă, pentru a fi folosită atunci cînd linia curentă de text este completă sau cînd s-a activat CR.

Facilitatea este utilă cînd se doreşte inserţia unor linii de text în mijlocul unui alt text, deja introdus.

P — tipăreşte textul la imprimantă

În cazul în care, la microcalculator este conectată o imprimantă ZX, fişierul text va fi tipărit la imprimanta, după aetivarea tastei P. Pe ecran va defila textul, pe măsură ce se va tipări la imprimantă. Pentru blocarea operaţiei se activează tasta Q.

A — stabileşte limita stîngă.

La activarea acestei comenzi, limita stîngă este fixată imediat înaintea poziţiei curente a cursorului. Stabilirea limitei este indicată prin schimbarea culorii unei părţi din ecran.

S — anulează limitele stabilite.

La activarea acestei comenzi se anulează limitele stabilite, revenindu-se la limitele normale: extremele stîngă şi dreaptă ale ecranului.

D — stabileşte limita dreaptă.

Această comandă stabileşte limita dreaptă imediat după poziţia curentă a cursorului. Poziţia limitei din dreapta este marcată prin schimbarea culorii ecranului.

F — defilare rapidă în jos.

La activarea acestei comenzi, în modul extins, are loc defilarea imaginii de pe ecran cu 22 de linii în jos.

G — defilarea rapidă în sus.

La activarea acestei comenzi, în modul extins, ecranul defilează cu 22 de linii în sus.

J — limitarea liniei.

Prin activarea acestei comenzi, linia pe care se află cursorul este limitată la dreapta.

H — linie nelimitată.

La activarea acestei comenzi, linia pe care se află cursorul nu mai este limitată la dreapta, prin înlăturarea spaţiilor suplimentare între cuvinte.

L — activarea indicatorului de tipărire a literelor de înălţime dublă, la imprimanta ZX.

La activarea acestei comenzi, în modul extins, se inserează în text, deasupra liniei pe care se află cursorul, mesajul: „print at double height on" (activare tipărire la înălţime dublă). Activarea comenzii trebuie făcută atunci cînd cursorul se află la cap de linie. Indicatorul nu va fi tipărit la imprimantă, dar textul care urmează va avea înălţimea dublată, faţă de situaţia normală. Pentru a anula acest indicator, se va folosi tasta de comandă NOT, din modul normal.

K — dezactivarea indicatorului de tipărire cu litere de înălţime dublă, la imprimanta ZX.

La activarea acestei comenzi, se inserează deasupra liniei pe care se află cursorul mesajul: „print at double height off" (anularea indicatorului de tipărire cu litere de înălţime dublă). Anularea indicatorului se realizează prin activarea tastei de comandă NOT, în modul normal.

X — anulează fişierul text.

La activarea acestei comenzi, în modul extins, întregul fişier este înlăturat, din fişierul text. Pentru a preveni înlăturarea accidentală a textului, procesorul de texte solicită o confirmare suplimentară.

C — modifică Fereastra pe Text.

În modul extins, această comandă este folosită pentru a deschide sau închide o fereastră de 32 caractere în text. Cînd Fereastra este deschisă, bordura ecranului îşi schimbă culoarea, pentru a indica acest lucru.

Dacă Fereastra a fost deschisă, textul va fi afişat pe ecran cu 32 caractere pe linie, de dimensiuni obişnuite. Fereastra poate defila lateral, folosind tastele marcate cu săgeţi, care deplasează şi cursorul. Defilarea laterală are loc automat, pe măsură ce se introduce textul.

B — indicatorul de început de bloc.

Blocurile de text pot fi deplasate sau copiate dintr-o zonă în alta ale fişierului. Înainte de deplasare sau copiere, începutul blocului de text trebuie marcat. În acest scop se activează tasta B, în modul extins. Marcarea pe ecran se va face printr-o paranteză mare deschisă, pe linia aflată deasupra primei linii a blocului.

După introducerea indicatorului, procesorul va verifica dacă anterior a mai fost introdus un asemenea indicator, operaţia va necesita un anumit interval de timp.

Pentru anularea indicatorului de început de bloc de text, se deplasează cursorul la începutul liniei ce conţine indicatorul şi se activează comanda NOT, în modul normal.

V — indicator de sfîrşit de bloc de text.

Această comandă este folosită pentru a indica linia pe care se află cursorul ca fiind ultima linie a blocului de text. Procesorul va introduce o paranteză mare închisă sub ultima linie a blocului.

În prealabil procesorul va verifica dacă blocul de text nu a fost deja închis.

Pentru a înlătura indicatorul de bloc de text se activează tasta NOT, în modul normal.

M — deplasează blocul de text.

Un bloc de text marcat va fi deplasat la o nouă poziţie, atunci cînd tasta M este activată, în modul extins. Textul este deplasat la noile linii create, deasupra liniei ce conţine cursorul, în momentul activării comenzii M.

N — copiază un bloc de text.

Acţiunea acestei comenzi, în modul extins, are ca efect copierea blocului de text deasupra liniei pe care se află cursorul.

Observaţii privind stabilirea limitelor textului.

Tastele de comandă A şi D, în modul extins, sînt folosite pentru stabilirea limitelor stînga şi dreapta ale textului ce urmează a fi introdus.

Tasta de comandă S, în modul extins, anulează limitele impuse textului.

După stabilirea limitelor textului, acesta este introdus în mod normal, între cele două limite, cu aliniere automată la nivelul fiecărui rînd, ca şi cînd cele două limite stabilite ar reprezenta limitele ecranului.

Folosirea limitelor este utilă pentru a putea evidenţia rapid anumite paragrafe sau zone din text.

Stabilirea limitelor este marcată prin schimbarea culorii ecranului pe anumite zone date.

Tastele de comandă, marcate cu săgeţi, pot fi utilizate pentru deplasarea cursorului, între limitele stabilite pentru text, în vederea plasării unor noi limite sau pentru a poziţiona un text între limite date.

Tastele de deplasare ⇐, ⇒ şi centrare < > nu afectează textul aflat între limite şi nu operează cînd cursorul este pe una din limite.

Tasta AND, de inserţie a unui text, nu operează între limite, cu excepţia cazului cînd cursorul se află în prima coloană.

Tasta de comandă STEP reformatează numai textul aflat între limita stîngă şi cea dreaptă.

Comanda de găsire şi înlocuire, R — în modul extins, ignoră limitele stabilite.

Realinierea automată a paragrafului, care are loc la înlocuirea unui text, poate modifica formatul unui text, care a fost introdus între limitele date.

Tipărirea textului la imprimantă.

Microcalculatorul HC-85 posedă interfaţa serială la care se poate conecta o imprimantă serială standard, de exemplu imprimanta SCAMP 9335, operînd la o viteză de 9600 bauds.

Pentru tipărirea unui text se foloseşte comanda STOP, în modul normal, care oferă mai multe opţiuni, printre care şi pe aceea de tipărire a fişierului text.

Urmărind indicaţiile care apar pe ecran, se poate tipări fişierul text.

Folosind imprimanta 9335 în modul grafic se poate tipări conţinutul ecranului, cu caracterele special generate, prin software, pentru procesorul de text.

Partea a VII-a

CALCULATORUL PERSONAL ÎN ÎNVĂŢĂMÎNT ŞI EDUCAŢIE

Capitolul 15. Calculatorul personal în procesul de învăţămînt

15.1. Informatica în programa învăţămîntului liceal

Informatica şi calculatorul au pătruns în toate domeniile permeabile algoritmizării. Învăţămîntul, acumulînd pînă în prezent cel mai mare număr de algoritmi, precum şi o bogată tehnică de calcul şi de reprezentare, solicită aportul acestora pentru optimizarea procesului de predare-învăţare, pentru dezvoltarea caracterului său practic-aplicativ, pentru integrarea cu producţia şi cercetarea. Această solicitare intensivă are loc în contextul noii revoluţii tehnico-ştiinţifice contemporane şi al noii revoluţii agrare din patria noastră.

Folosirea calculatorului în procesul de învăţămînt a început, timid, cu aproximativ douăzeci de ani în urmă, cînd dezvoltarea limbajelor de programare a făcut posibilă scrierea de programe logice. Cinci ani mai tîrziu s-a reuşit cuplarea mijloacelor audiovizuale cu informatica—textul, sunetul şi imaginea permiţînd de această dată apariţia programelor didactice*, sub denumirea de *programe informatice educaţionale*.

---

* Preocupări pentru utilizarea informaticii şi calculatorului în procesul de predare-învăţare din licee apar în perioada respectivă şi în ţara noastră. În lucrarea „Laboratorul de matematică" Editura Didactică şi Pedagogică Bucureşti — 1973 (autori: Acad. N. Teodorescu, Prof. Ch. N. Rizescu, Asist. B. Ionescu, Prof. D. Ogrezeanu), capitolul VI conţine modele de lecţii privind folosirea calculatorului FELIX CE-33 în predarea matematicii. În lucrarea „Laboratorul de matematică — teme şi fişe experimentale", tipărită de I.C.I.E., Buc. — 1978, (autor Prof. Gh. N. Rizescu), sînt prezentate modele de teme, lecţii şi fişe de laborator pentru predarea matematicii (pag. 43—136 din Cap. IV). Lucrarea „Totul despre... calculatorul personal aMIC" Editura Tehnică, Buc. — 1985 — coordonator Prof. dr. ing. A. Petrescu, pune bazele folosirii calculatorului în procesul de învăţămînt. Lista unor astfel de lucrări continuă.

Unele ţări puternic industrializate* ca şi unele cu dezvoltare medie sau în curs de dezvoltare, au înscris informatica în planurile de învăţămînt preuniversitar. În ţara noastră, informatica şi calculatorul au devenit obiect de studiu în cadrul liceelor de matematică şi fizică. Noţiuni de informatică apar şi în unele manuale de tehnologie ale liceelor cu profil electrotehnic sau electronic, în programa unor şcoli profesionale, precum şi a altor forme de pregătire şi perfecţionare a forţei de muncă. De asemenea,practica şi studiul unor noţiuni de informatică apar şi în programa orientativă a activităţilor şcolare facultative privind cercurile de matematică şi informatică ale elevilor din gimnazii şi licee, aceste activităţi fiind organizate sub îndrumarea M.E.I., a C.N.O.P. (vezi cap. 16) şi U.T.C. O pondere însemnată în orientarea şcolară şi profesională pentru informatică a tineretului şcolar o au şi activităţile organizate de Casele Pionierilor sau de Casa Ştiinţei şi Tehnicii pentru tineret. Fiind puternic solicitate şi impulsionate de cerinţele dezvoltării noastre economice intensive, cu ajutorul celor mai avansate tehnologii, noţiunile de informatică se implementează generalizat programelor de matematică ale tuturor liceelor ţării începînd cu anul şcolar 1987—1988.**)

Această implementare, unitar şi organic realizată, conferă programei o mai mare deschidere intra şi interdisciplinară, precum şi un puternic caracter formativ şi practic-aplicativ.

Însuşirea noţiunilor informatice de *algoritm*, *schemă logică* şi *pseudocod* (în clasa a IX-a), transcrierea acestora în *limbajul de programare* „*BASIC*" şi utilizarea *microcalculatorului personal* (în clasa a X-a), precum şi deprinderea utilizării facilităţilor grafice ale calculatorului prin aplicaţiile prevăzute în clasele a XI-a şi a XII-a (respectiv a XIII-a seral) — constituie elemente de bază în perspectiva înţelegerii complexelor probleme ale automatizării, cibernetizării şi robotizării, pentru care trebuie pregătită forţa de muncă.

Pentru o mai clară evidenţiere a uneia din laturile calitative, noi, aduse prin îmbunătăţirea programei de matematică a învăţămîntului liceal, zi şi seral, vor fi reproduse, în continuare, cîteva din motivaţiile, aprecierile şi recomandările metodologice din programa M.E.I., reeditată în 1987. Este vorba aici, în deosebi, de Capitolul II — privind priorităţile programei, intitulat: „*Cu privire la predarea-învăţarea informaticii în învăţămîntul liceal*", capitol pe care-l cităm în întregime:

„Predarea noţiunilor de informatică în învăţămîntul liceal asigură formarea unei culturi informatice de bază, însuşirea principiilor de programare şi utilizare a calculatorului electronic, a deprinderilor şi priceperilor necesare utilizării echipamentelor electronice de calcul, aplicarea metodelor şi tehnicilor proprii informaticii la predarea celorlalte discipline fundamentale de cultură generală, disciplinelor tehnologice pentru diferite meserii în care se pregătesc elevii. Se va accentua rolul tehnicii de calcul în accesibilizarea informaticii şi, mai ales în activitatea creatoare, avînd în vedere cibernetizarea, robotizarea etc.

Noţiunile de informatică se vor introduce în mod gradat, într-o înlănţuire logică cu cele de matematică, care să permită o însuşire corespunzătoare a cunoştinţelor. Ele sînt corelate cu noţiunile de matematică introduse în programă. Prin predarea-învăţarea lor se va realiza ridicarea calităţii pregătirii elevilor în domenii cît mai variate.

---

* V. şi 15.6

** Statuarea informaticii în cadrul disciplinelor fundamentale ale învăţămîntului preuniversitar este într-o continuă evoluţie.

1. LA CLASA A IX-A se introduc noţiunile legate de algoritmi şi reprezentarea lor; în clasa a X-a, elemente de programare în limbajul „BASIC“, urmînd ca în clasele a XI-a şi a XII-a să se realizeze un număr de aplicaţii în matematică, fizică, chimie etc., cu ajutorul microcalculatorului personal.

Noţiunile despre algoritmi, care constituie un capitol separat al programei, sînt necesare rezolvării problemelor cu ajutorul calculatorului, găsirea algoritmului de calcul constituind elementul fundamental în rezolvarea unei probleme. Se va prezenta un scurt istoric al noţiunii de algoritm cu exemple clasice (algoritmii operaţiilor aritmetice, algoritmul lui Euclid etc.), urmat de reprezentarea algoritmilor prin scheme logice şi exemple.

2. LA CLASELE A X-A capitolul cuprinde elemente de prelucrare automată a datelor. Se vor prezenta cunoştinţele referitoare la structura şi funcţionarea microcalculatoarelor personale şi elemente de programare în limbajul BASIC, cu excepţia facilităţilor grafice ale limbajului care vor fi predate în clasa a XI-a.

3. LA CLASELE A XI-A şi A XII-A se vor rezolva o serie de probleme din matematică prin programarea lor în limbajul BASIC.

Aplicaţiile menţionate în programă vor fi prezentate în noua viziune determinată de procedee şi metode informatice (elaborarea algoritmului şi a programului), evitînd astfel prezentarea obişnuită (clasică).

Noţiunile se vor introduce eşalonat: pentru clasa a IX-a, în anul şcolar 1987—1988; pentru clasa a X-a, în anul şcolar 1988—1989, pentru clasa a XI-a în anul şcolar 1989—1990, iar pentru clasa a XII-a în anul şcolar 1990—1991.

4. ÎN CADRUL CERCURILOR ORGANIZATE ÎN ŞCOLI se pot realiza activităţi complexe cu elevii, precum şi iniţierea acestora în alte limbaje de programare“.

Se poate sugera, în cadrul cercurilor de matematică, să se extindă sfera preocupărilor teoretice şi practice pentru realizarea unor algoritmi privind:

— trasarea graficului funcţiei trinom de gradul II şi rezolvarea inecuaţiilor de gradul I sau gradul II;
— rezolvarea grafică a sistemelor de două ecuaţii de gradul II cu două necunoscute şi a sistemelor de inecuaţii;
— trasarea graficului funcţiei putere;
— intersecţia cercului cu dreapta;
— trasarea liniilor importante în triunghi şi rezolvarea triunghiului;
— reprezentarea grafică a funcţiilor trigonometrice;
— reprezentarea grafică a funcţiei exponenţiale şi a funcţiei logaritmice;
— compunerea funcţiilor;
— secţiuni în corpuri geometrice;
— aplicaţii cu matrice;
— rezolvarea sistemelor de tip (n,n);
— convergenţa şirurilor;
— aplicaţii ale calculului vectorial;
— probleme de programare liniară;
— locuri geometrice tratate analitic;
— reprezentarea conicelor ca secţiuni;
— probabilităţi geometrice;
— probleme de statistică.

În acest mod, muncitorul de mîine va poseda o cultură informatică de bază pe care o va folosi în activitatea de informare, de prelucrare şi utilizare creatoare a informaţiei la locul său de muncă. Tehnica informatică îi va fi necesară în culegerea şi prelucrarea rapidă a datelor rezultate din procesul muncii, pentru adoptarea operativă a deciziei optime în conducerea şi executarea proceselor tehnologice, în perfecţionarea lor prin munca de cercetare. Se poate spune că, prin îmbunătăţirile aduse actualei programe de matematică a liceului, informatica şi calculatorul îşi ocupă locul ce li se cuvine atît ca „obiect“ de învăţămînt, cît şi ca „mijloc“ de învăţămînt.

VII. C.P. ÎN ÎNVĂŢĂMÎNT ŞI EDUCAŢIE

Acesta este un pas hotărîtor pe linia perfecţionării învăţămîntului, a integrării lui tot mai strînse cu cercetarea ştiinţifică şi cu producţia, cu modernizarea accelerată a întregii vieţi economice şi sociale.

Desigur, este necesar să-i obişnuim pe elevi să aplice noţiunile informatice de algoritm, schemă logică şi program în cadrul altor discipline şcolare, inclusiv pentru pregătirea lor în meserie. De asemenea, se recomandă folosirea informaticii şi calculatorului în cadrul unor lucrări de diplomă, al lucrărilor de cercetare prezentate la sesiuni de referate şi comunicări ştiinţifice, sau chiar în cadrul problemelor de evidenţă din şcoală.

Experienţa şcolară de pînă în prezent a validat ideea că algoritmizarea şi prezentarea grafică a informaţiei sînt foarte accesibile recepţionării şi prelucrării de către cel care învaţă. Este demn de evidenţiat faptul că echipamentele electronice de calcul pentru procesul de învăţămînt s-au dezvoltat şi ieftinit permanent, devenind treptat accesibile învăţămîntului preuniversitar. De asemenea, au apărut şi se perfecţionează o serie de limbaje de programare uşor accesibile tinerei generaţii, cum ar fi: „BASIC-ul“, „LOGO“,....

Devine deci necesară şi posibilă înzestrarea laboratoarelor şcolare cu tehnică electronică pentru asistarea procesului de predare-învăţare, pentru desfăşurarea activităţii cercurilor şcolare pe obiecte, sau interdisciplinare. În plus, apariţia conceptului de „informaţie“ şi integrarea sa în programul şcolii are menirea de a dezvolta concepţia materialist-ştiinţifică asupra materialităţii şi cognoscibilităţii lumii, asupra posibilităţilor teoriei instruirii şi educaţiei ca procese informaţionale dezvoltate prin practica şcolii şi a societăţii.

Dar ce înseamnă „asistarea cu calculatorul a procesului de învăţămînt?“

Mai întîi, cîteva chestiuni generale.

Învăţarea cu calculatorul se bazează pe dialogul dintre maşină şi cel care învaţă, ceea ce conferă procesului învăţării un **caracter interactiv**. Acest dialog este conceput pe baza unui program didactic şi se realizează cu ajutorul unei console, legată de calculator-alcătuită dintr-o claviatură alfanumerică şi dintr-un ecran. Lecţia este stocată în memoria calculatorului. Cu ajutorul software-ului, ea este afişată secvenţial, sub forma unor imagini-ecran. Prin intermediul claviaturii se asigură dialogul cu maşina, cel care învaţă răspunzînd la întrebările primite. Caracterele marcate de el pe claviatură apar pe ecran şi trimit la program. Maşina analizează răspunsul cu ajutorul programului şi, în funcţie de această analiză, apare pe ecran un nou text conţinînd noi întrebări (sau îndrumări suplimentare) pentru utilizator.

În cazul calculatorului individual, pe care-l prezentăm aici ca mijloc de învăţămînt, sistemul informatic de pe masa de lucru a elevului este prezentat în „Figura 15.1“ şi se compune din:

— calculatorul HC-85 (sau alt tip de calculator „personal“);
— televizorul (sau monitorul TV);
— sursa S (alimentatorul);
— casetofonul C.

Acest sistem informatic este denumit **„trusă informatică“**.

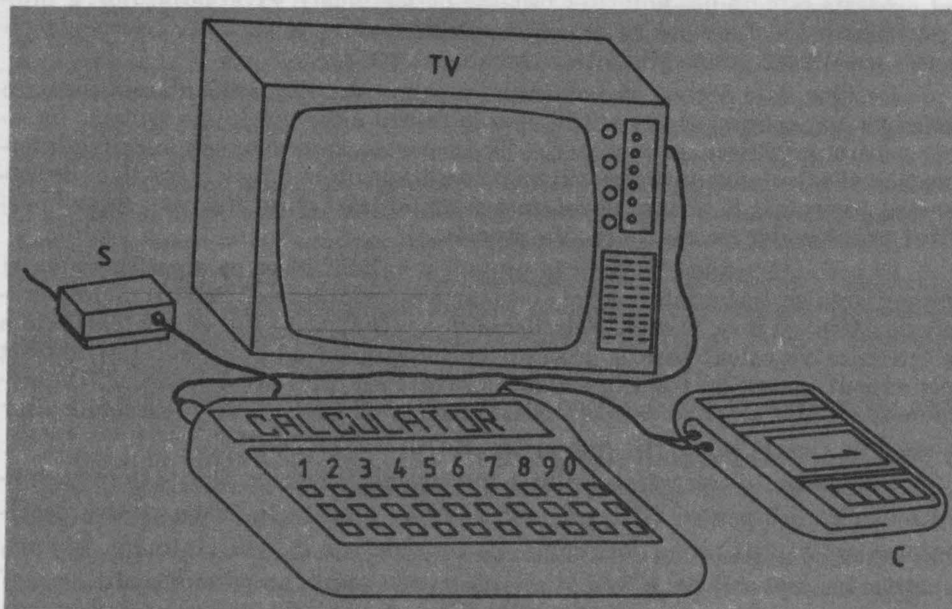

Fig 15.1. Trusa informatică

15.2. Asistarea cu calculatorul a procesului de învăţămînt

Conceptul de asistare cu calculatorul a procesului de învăţămînt constă în folosirea acestuia într-una sau mai multe din situaţiile semnalate în cele ce urmează:

1°. Predarea unei lecţii, a unui grup de lecţii, sau prezentarea unor secvenţe dintr-o lecţie, în scopul optimizării procesului argumentării, al evidenţierii mişcării cu ajutorul desenului de animaţie, al obţinerii imediate a unor rezultate sau efecte aşteptate, al accelerării procesului învăţării şi al dezvoltării spiritului aplicativ.

2°. Verificarea cu calculatorul a unei lecţii, sau a unor secvenţe din lecţie, a unui capitol, a unei discipline de învăţămînt, sau chiar a unei programe şcolare — în cazul examenelor.

3°. Învăţarea cu calculatorul — pe baza unor programe informatice educaţionale adecvate învăţămîntului autonom, efectuarea de exerciţii pentru învăţarea unor operaţii şi formarea deprinderilor adecvate.

4°. Dezvoltarea şi accelerarea muncii de creaţie, folosind informatica şi calculatorul — prin intermediul cercurilor şcolare pe obiecte, al cercurilor integrate şi al practicii tehnico-productive.

Evident, calculatorul poate fi folosit şi pentru gestiunea şcolară.

Trebuie reţinut că o mare parte din programele didactice folosite pe calculator sînt prevăzute cu exerciţii de control, răspunsurile fiind uneori alese dintr-o listă de variante, afişată pe terminal. În cazul unor răspunsuri eronate, cel ce învaţă este dirijat (prin aşa-zisa funcţie de „ajutor" a calculatorului) să reia

studiul, pe baza unor subprograme, a unor întrebări suplimentare sau aplicaţii mai detaliate.

Citeva aspecte pedagogice privind folosirea calculatorului în procesul de învățămînt.

1°. Calculatorul se poate folosi, în general, ca auxiliar al procesului de învăţămînt, la toate disciplinele şcolare care solicită tehnica de calcul sau de reprezentare, începînd cu vîrste şcolare destul de mici. Pentru cei mici calculatorul poate fi folosit în jocurile cu caracter strategic, pentru desen, citit şi scris. În jocurile didactice mişcarea, culoarea şi sunetul sînt elemente determinante ale interacţiunii jucător-maşină. În lupta pentru marcarea unui număr cît mai mare de puncte, jucătorul îşi dezvoltă atenţia încercînd diverse strategii pentru depăşirea fazelor critice care apar în joc. Astfel începe formarea deprinderilor programatice ale gîndirii la copii, această preocupare putînd fi aşezată astăzi pe acelaşi plan cu necesitatea dezvoltării reprezentărilor numerice şi spaţiale. Aici se formează şi priceperea de a schematiza şi abstractiza, element strict necesar pentru studiul tuturor disciplinelor şcolare. În şcoala primară, calculatorul se poate folosi şi pentru îmbunătăţirea scrisului unor copii — ale căror deprinderi se instalează mai greu. Exerciţiile de scriere asistate de calculator menţin mereu trează atenţia elevului pentru a da literei forma sa completă, solicitînd gîndirea şi precizia, avertizînd eroarea şi localizînd greşeala. Dacă elevul îndepărtează vîrful „tocului" cu care scrie pe ecran de la modelul foarte fin şi cu întrerupere al literei date, atunci se aprinde un bec, indicîndu-i-se locul unde ar trebui să fie vîrful „tocului".

Învăţarea cu calculatorul are un demers activ, sprijinit pe caracterul interactiv al dialogului om-maşină. Elevul învaţă singur şi sigur, fără emoţii; inhibiţia, care apare în procesul „ascultării" tradiţionale (în faţa tablei şi a clasei), dispare. Munca cu calculatorul fixează atenţia, solicită concentrarea şi beneficiază de funcţia de ajutor a acestuia la momentul oportun. Elevul caută adeseori „maşina" în scopul însuşirii depline a cunoştinţelor.

2°. Calculatorul permite o mai bună intuire a fenomenului studiat, pe baza repetării acestuia pînă la înţelegerea sa deplină. În mod practic, variind parametrii de care depinde realizarea unei experienţe, se poate realiza studiul acesteia într-o mare varietate de exemplificări, adîncindu-i conţinutul şi lărgindu-i sfera, sau extrapolînd rezultatele (obţinute) dincolo de obiectul predat. Este ştiut că în învăţămîntul tradiţional o experienţă nu poate fi repetată în timpul predării — datorită constrîngerilor de timp şi de materiale. Adeseori, în predarea tradiţională a fizicii, chimiei, sau a obiectelor tehnologice, profesorii sînt nevoiţi să fixeze de la început parametrii experienţei, pentru a fi siguri că se obţine rezultatul aşteptat. În noua tehnologie didactică, profesorul poate realiza mai întîi experienţa după modelul clasic, simulînd-o apoi cu calculatorul — prin varierea parametrilor în limitele fenomenului studiat — pînă la înţelegerea şi asimilarea sa deplină. Varietatea modelelor din realitatea practică, încă neidealizată, permite concretizarea abstractului, evidenţierea mai rapidă a notelor comune esenţei fenomenului sau procesului studiat. Conceptualizarea lor pe baza prelucrării şi abstractizării în: definiţii, teoreme, legi, proprietăţi, reguli, metode şi procedee de lucru, devine acum mai eficientă.

3°. Se ştie că unele experienţe sînt dificile, uneori chiar imposibil de realizat în laboratoarele clasice. Aceasta se întîmplă fie datorită grafismului extrem de complicat, fie din cauza unor distanţe inaccesibile, a unor mişcări instantanee, sau a unor probleme privind protecţia muncii şi a mediului înconjurător.

Calculatorul poate fi folosit cu mare eficienţă în aceste situaţii. Spre exemplu, există programe care simulează mişcarea corpurilor în spaţiu — pe baza legii atracţiei universale, programe pentru studiul legilor dinamicii, al legilor lui Kepler, al legilor frecării, al mişcării browniene, al mişcării electronilor etc. În astfel de situaţii, folosirea grafismului permite vizualizarea fenomenelor fizice şi observarea acestora în mişcare. Folosirea calculatorului cu tehnica sa de animaţie este de mare efect pedagogic în studiul transformărilor geometrice şi al aplicaţiilor acestora, în studiul grupului deplasărilor, în studiul locurilor geometrice şi al secţiunilor conice etc. Astfel de simulări cu calculatorul sînt foarte productive în predarea geografiei, biologiei, tehnologiilor, a economiei, sau în studiile cu caracter statistic. De asemenea, experienţa arată că prin intermediul programului didactic activitatea elevului este mai bine dirijată spre acţiune, explorare şi descoperire personală.

4°. Calculatorul conferă tehnologiilor didactice un caracter interactiv. Prin intermediul programului didactic, profesorul „realizează" un dialog permanent între maşină şi cel care învaţă. Pentru ca acest dialog să fie cît mai plăcut, programele didactice trebuie să fie atractive, cu pauze, glume, ton şi culoare, menite să-i creeze elevului o „microlume" a sa în care să dorească să înveţe ştiinţa, tot astfel cum învaţă să vorbească. Atît pentru profesor, cît mai ales pentru elev, limbajul de programare trebuie să fie cît mai simplu. Evident, limbajele convenţionale fiind destul de sărace, este necesar ca profesorul să-i obişnuiască pe elevi să-şi redacteze răspunsurile şi în limbajul natural.

5°. Folosirea calculatorului solicită un studiu aprofundat al temei şi spirit de cercetare din partea elevului. Necesitatea realizării schemei logice şi a programului de rezolvare a problemei studiate solicită cunoaşterea perfectă a teoriei. Conceptul de învăţare şi de aplicare capătă în acest context o nouă calitate — cu accent pe activitatea formativă, participativă şi anticipativă a elevului. Folosirea calculatorului înlesneşte o oarecare „dilatare" a sferei de cuprindere a fenomenului studiat şi, în acelaşi timp, o „comprimare" a timpului folosit pentru studiu. În activitatea cercurilor şcolare pe obiecte sau interdisciplinar, acolo unde este necesar şi posibil, elevii sînt îndrumaţi să-şi alcătuiască singuri schemele logice şi programele corespunzătoare pentru folosirea calculatorului.

6°. Calculatorul acordă dreptul la eroare celui ce învaţă, punîndu-i la dispoziţie comentariile şi explicaţiile necesare continuării lecţiei. Dialogul dintre maşină şi cel care învaţă trebuie să fie cît mai apropiat de dialogul profesor-elev, deşi nu se va putea atinge total această performanţă.

7°. Însuşindu-şi în faţa consolei o serie de cunoştinţe, elevul se formează pe linia autoeducaţiei permanente, învaţă să-şi aprecieze calitatea şi durata pregătirii, învaţă să înveţe.

8°. Informatica şi calculatorul facilitează spiritul algoritmic, programatic, operaţional şi organizatoric, rigoarea în raţionament şi exprimarea precisă, caracterul intensiv al muncii şi spiritul aplicativ. Folosirea calculatorului poate optimiza învăţarea rapidă a unor meserii în şcoli profesionale sau la locul de muncă, permite pregătirea pentru diverse profesiuni a celor handicapaţi etc. Calculatorul este astăzi nelipsit în munca de cercetare şi conducere, în informarea documentară, în evidenţă..., în toate domeniile permeabile algoritmizării.

9°. Calculatorul, ca mijloc de învăţămînt, permite o nouă formă de prezentare a lecţiilor, ilustrarea lor practică şi integrarea cu cercetarea şi producţia. Calculatorul nu poate însă înlocui profesorul, după cum cartea n-a putut

face să dispară lecţia la clasă şi nici nu se poate substitui celorlalte mijloace de învăţămînt. El constituie un mijloc de învăţămînt în cadrul laboratoarelor şcolare şi trebuie folosit acolo (şi numai acolo) unde poate contribui la optimizarea procesului de învăţămînt, a spiritului aplicativ, de cercetare şi producţie.

10°. Există în lume o atmosferă propice înzestrării învăţămîntului cu calculatoare, ceea ce este de bun augur. Există însă şi unele voci tehnocrate care vor să desfiinţeze şcoala, afirmînd că pentru fiecare familie „un calculator şi un set de programe ar fi suficiente pentru un învăţămînt autonom la domiciliu". Există de asemenea şi voci care dau alarma aşa-zisei „înstrăinări" a individului, ca urmare a unui învăţămînt automatizat. Noi spunem însă că educaţia nu se poate reduce la informatică şi calculator, iar un învăţămînt pe de-a-ntregul automatizat nu poate exista. Practica arată că, pe măsura dezvoltării tehnicii şi a tehnologiei învăţămîntului, sarcinile şcolii şi ale **profesorului** cresc, ele purtînd în vreme solia revoluţionară a noii calităţi.

Este astăzi evident că apariţia informaticii şi calculatorului a sporit cu mult puterea ştiinţei şi a tehnologiei, eficienţa muncii ştiinţifice, posibilitatea informării şi aplicării rapide în practică a conţinutului informaţional. INFORMAŢIA a devenit un factor important al progresului contemporan. Pregătirea organizată a tinerei generaţii în domeniul informaticii îşi va aduce contribuţia la dezvoltarea componentei tehnice a învăţămîntului şi educaţiei şi la umanizarea continuă a acestei componente prin procesul muncii creatoare şi al educaţiei permanente.

15.3. Tipuri de laboratoare pentru procesul de învăţămînt

Organizarea spaţiului şcolar pentru învăţămîntul asistat de calculator nu este încă standardizată. Amintim, cu titlu informativ, cîteva variante:

1°. Clasele aşa-zis automatizate sînt spaţii şcolare amenajate pentru predarea-învăţarea lecţiei în exclusivitate cu calculatorul. O clasă automatizată poate dispune de un calculator avînd circa 30 terminale, care recepţionează lecţia pe ecranul individual de la pupitrul fiecărui elev. Lecţia ce se predă este stocată în memoria calculatorului. Procesul de predare se realizează printr-o succesiune de imagini, numite imagini-ecran, derularea lor fiind dirijată de către profesor — de la pupitrul instalaţiei.

2°. Laboratoarele şcolare actuale — pe discipline de învăţămînt, sau chiar clasele obişnuite. În aceste spaţii se poate folosi calculatorul în procesul de predare a unor secvenţe din lecţia clasică, se pot propune exerciţii de fixare şi consolidare a lecţiei predate, se pot verifica lecţii etc. Desigur, se poate realiza şi învăţarea individuală, fiecare elev avînd pe masa de lucru trusa informatică necesară. Tot aici se poate realiza învăţarea în colectiv, pe grupe cu doi-trei elevi la o masă de lucru.

3°. Există şi alte tipuri de încăperi, total diferite de actualele săli de clasă sau de laboratoarele şcolare. În aceste „spaţii didactice" se realizează aşa-zisa „autoinstruire automatizată", sau „instruirea autonomă" — deci învăţarea fără profesor.

Lecţia este stocată în memoria calculatorului şi se afişează pe ecran în ritmul pe care şi-l reglează elevul. Cel care învaţă poate întrerupe această acti-

vitate și s-o reia mai tîrziu — pe baza „recunoașterii" sale de către mașină. Fiecare item al unei astfel de lecții poate fi însoțit de întrebări sau exerciții de control. În cazul răspunsurilor incorecte, cel care învață poate beneficia de funcția de ajutor a calculatorului. În acest mod, sînt puse la dispoziția utilizatorului (sub formă de imagini-ecran) comentariile și explicațiile necesare pentru formularea corectă a răspunsurilor. Astfel, orice eroare din procesul învățării este detectată și remediată pe bază de dialog. Calculatorul poate memora performanțele celui ce învață, timpul afectat învățării, răspunsurile eronate etc. Toate aceste elemente sînt necesare atît celui ce învață, cît și specialiștilor care se ocupă de optimizarea programelor didactice.

4°. Proiect facultativ pentru organizarea unei săli de laborator sau a unui cabinet pentru folosirea calculatorului în procesul de învățămînt.

În cele ce urmează vor fi prezentate proiecte pentru:

— sala de laborator și zestrea sa informatică;

— biblioteca anexă și tipologia programelor sale.

15.3.1. Sala de laborator (și eventualele sale anexe).

Laboratorul (sau cabinetul) de informatică poate fi organizat, sub o formă mai restrînsă, într-o sală de clasă obișnuită. Iluminarea sălii este dată de lumina zilei sau de o lumină artificială care bate spre alb-albăstrui. Pereții sălii și tîmplăria trebuie să aibă o culoare deschisă. Ferestrele să fie prevăzute cu draperii pentru a se regla vizibilitatea în timpul muncii cu calculatorul.

În laborator, pe peretele din față este așezată tabla de scris. Lîngă aceasta se află o tablă magnetică. La mijlocul tablei, deasupra acesteia, se află rulat ecranul de proiecție. Spre colțul din stînga și din dreapta acestui perete, la circa 2 metri înălțime și puțin spre interiorul sălii se află suspendate două monitoare TV color. Pe peretele din spate sînt așezate două corpuri de bibliotecă pentru tehnica de calcul și informatică, unde sînt păstrate programele informatice educaționale necesare asistării cu calculatorul a procesului de învățămînt. În sală se află 18 mese, echipate cu truse informatice, la care vor lucra 36 de elevi și o masă pentru profesor (figura 15.2).

Dacă se poate amenaja, în plus, o anexă a sălii de laborator în care să se poată pregăti metodic lecția informatizată, să se organizeze o microbibliotecă de specialitate sau o sală de studiu, aceasta ar contribui, desigur, la o mai bună funcționalitate a laboratorului.

De precizat că, în lipsa acestui spațiu cu rol de anexă a laboratorului, s-ar putea amenaja un **punct informatic** în spațiul destinat bibliotecii școlare. Acest „punct" poate fi înzestrat cu o trusă informatică și cu programe, care să permită organizarea pregătirii individuale a elevilor care n-au fost prezenți la lecția informatizată. Evident această sarcină ar putea intra în competența și atribuțiunile de serviciu ale bibliotecarului. Este de menționat și faptul că din lipsă de spațiu laboratorul se poate amenaja și într-un laborator de fizică,..., cadrul cel mai adecvat fiind însă laboratorul de matematică.

Aparatura necesară sălii de laborator include:

1. Un tablou electric care asigură:

   1°. alimentarea **postului de lucru** al profesorului;

   2°. alimentarea monitoarelor TV-color, suspendate;

   3°. alimentarea celor 18 posturi de lucru pentru elevi;

   4°. comanda ecranului de proiecție;

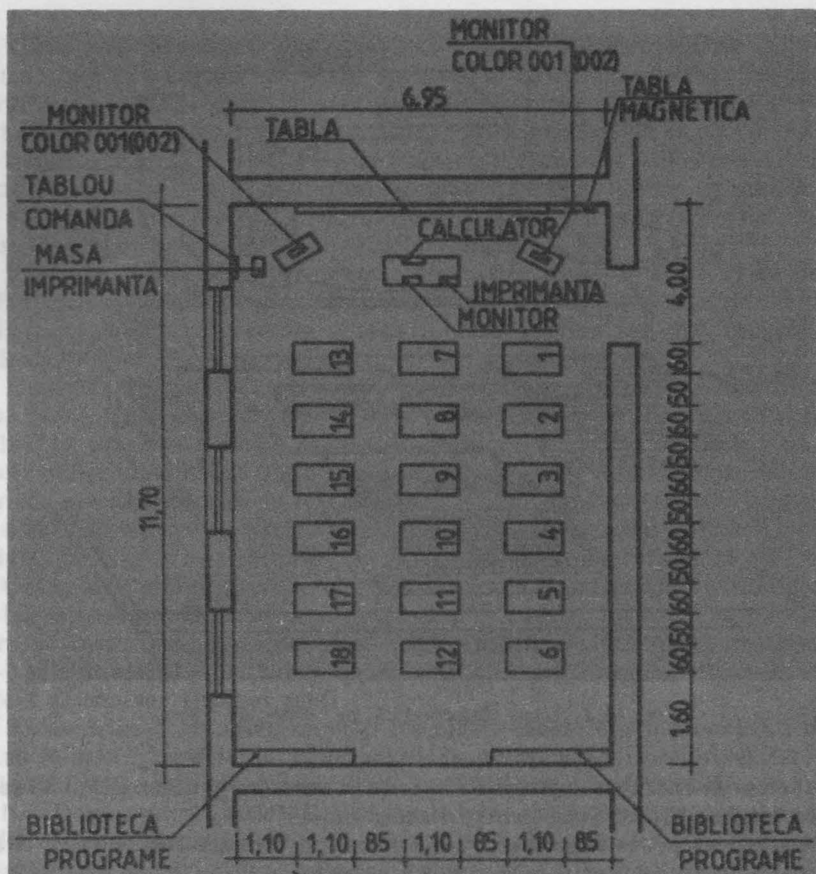

Fig. 15.2. Schiţa unei săli de laborator

5°. comanda draperiilor.

2. Mijloace de învăţămînt optice ca:

1°. aparat de proiecţie;

2°. diaproiector;

3°. retroproiector;

4°. aparat de proiecţie cinematografică.

3. Echipament electronic pentru postul de lucru al profesorului şi pentru cele 18 posturi de lucru ale celor 36 elevi ai clasei. Ca poziţie în laborator, postul de lucru al profesorului se află în faţă, puţin spre stînga (spre fereastră) şi este compus dintr-un pupitru (o masă cu legăturile electrice şi accesoriile necesare) şi-un scaun. Acest post funcţionează independent şi are ca echipament:

1°. un calculator personal HC 85, eventual cu disc flexibil şi imprimantă (la postul profesorului s-ar putea folosi şi calculatorul profesional FELIX PC.);

2°. un monitor color (sau alb-negru);

3°. un casetofon;

4°. o sursă.

Am menţiona aici că, în perspectivă, este necesară la postul profesorului o imprimantă alfa numerică grafică, o interfaţă de comunicaţie şi un microrobot. Posturile de lucru pentru cei 36 elevi ai unei clase sînt asigurate de 18

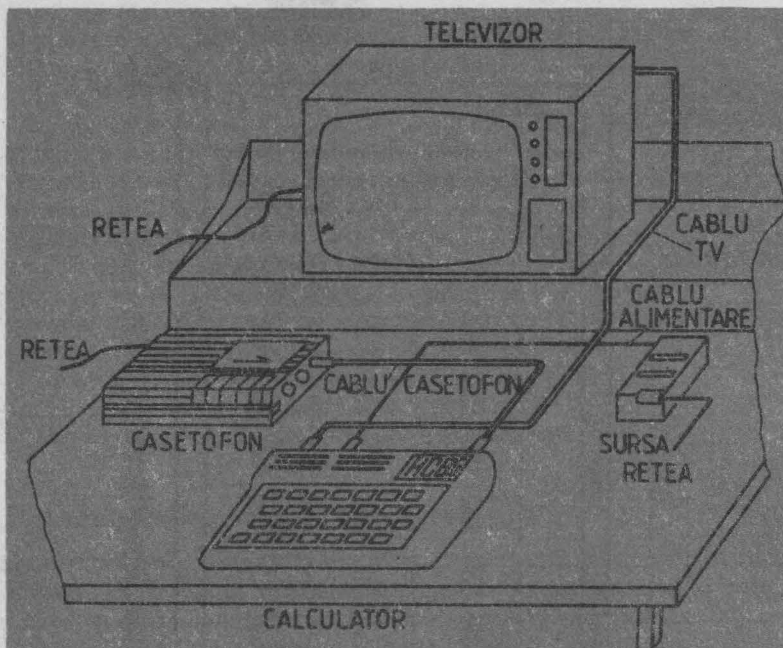

Fig. 15.3. Trusa informatică pe masa de lucru

pupitre (mese de lucru cu legăturile electrice şi accesoriile necesare) şi 36 scaune cu spătar reglabil (cîte două pentru fiecare masă).

Fiecare post poate funcţiona şi independent. El este înzestrat cu o trusă informatică alcătuită din următorul echipament:

1°. un calculator personal HC-85 (sau de alt tip);

2°. un televizor sport (în perspectivă un monitor color, alb-negru);

3°. un casetofon;

4°. sursa.

Evident monitorul de la postul de lucru al profesorului poate fi conectat cu oricare din posturile de lucru ale elevilor.

Observaţie. Avînd în vedere posibilităţile şi fiabilitatea tipurilor de microcalculatoare electronice personale sau profesionale româneşti, utilizabile astăzi în procesul de învăţămînt preuniversitar, cît şi costurile acestora, apreciem că HC 85 este microcalculatorul performant şi accesibil economic. Liceul Industrial „*Dimitrie Cantemir*" din Bucureşti îl foloseşte în trusa informatică a postului de lucru (a se vedea figura 15.3).

Un post de lucru se pune în funcţiune urmărind figura 15.3. şi indicaţiile enumerate mai jos, astfel:

1. Se introduc în priză ştecherele: televizor, casetofon, sursă (conectorul de alimentare nefiind introdus în calculator);
2. Se alimentează calculatorul;
3. Se porneşte televizorul;
4. Se fac legăturile: calculator-TV., calculator-casetofon.

Observație: Scoaterea din funcțiune a trusei informatice de la postul de lucru se face parcurgînd operațiile de mai sus în ordine inversă. Desigur, dacă posturile de lucru ale elevilor sînt conectate în rețea locală, atunci se poate renunța la echipamentele pentru înregistrarea informației (în cazul descris de noi, casetofonul). Există săli de clasă cu terminale. În aceste săli este asigurată desfășurarea învățămîntului asistat de calculator, pe baza unor programe de conducere și îndrumare a instruirii individuale. Gîndim ca, în perspectivă, laboratorul să îndeplinească și această funcție didactică.

Facem, de asemenea, precizarea că pentru o clasă de 36 elevi se poate organiza munca în laborator folosindu-se numai 12 pupitre a cîte trei elevi fiecare. În acest mod sînt necesare numai 12 truse informatice, dar, desigur, cu un randament mai puțin intensiv.

Experiența arată că în procesul predării după metodologia clasică a lecțiilor se poate apela în mod frecvent la folosirea calculatorului ca mijloc de învățămînt. Oriunde este vorba de tehnică de calcul și de reprezentare, de simulări sau modelări, de grafism complicat sau de experiențe greu accesibile laboratoarelor școlare, prezentarea în lecția clasică a unor secvențe sau a cîteva imagini-ecran este de natură să conducă la optimizarea însușirii și aplicării noțiunilor predate, la lărgirea orizontului lor științific, interdisciplinar și aplicativ. În acest caz, în foarte multe din lecțiile noastre sînt solicitate virtuțiile calculatorului în predare. Deci, o singură trusă informatică, instalată la pupitrul profesorului (calculator, monitor color, casetofon, sursă), într-un laborator sau chiar într-o sală de clasă, constituie în cazul semnalat mai sus un echipament eficient, modest și necesar fiecărei școli.

Această trusă ar putea servi și reciclării concrete a personalului didactic pentru folosirea tehnologiei informatice în învățămîntul preuniversitar, pentru alcătuirea programelor informatice de învățămînt în vederea utilizării calculatorului. Două sau trei astfel de echipamente ar putea constitui zestrea minimă imediată, necesară unei școli pentru activitatea informatică cu clasele a IX-a și a X-a, pentru cercurile de matematică sau interdisciplinare, pentru activitatea tehnico-productivă și pentru munca de cercetare a cadrelor și elevilor.

15.3.2. Biblioteca anexă

Ca și în cadrul celorlalte discipline școlare, literatura din domeniul informaticii și tehnicii de calcul intră în evidența și programul bibliotecii școlare. De aici nu pot lipsi, desigur, o serie de lucrări din domeniul logicii și al algebrei sau programării, al electrotehnicii, electronicii și automaticii. Pe noțiunile acestor discipline școlare se sprijină o înțelegere mai corectă atît a componentei mecanice și electronice („hardware"), cît și a componentei logice („software") a calculatorului.

Biblioteca anexă laboratorului este destinată evidenței, conservării și utilizării programelor informatice educaționale (numite uneori și „didacticiale"), depozitării casetelor cu programe utilitare-organizate pe diverse discipline școlare sau pe capitole ale acestora, îndrumătoarelor pentru folosirea tehnicii de calcul din laborator, fișelor și scenariilor de lecții în care intervine calculatorul. Ea va trebui să aibă un fișier de programe, catalogate și contorizate, evidența lor făcînd obiectul unui program la care se poate apela ori de cîte ori se dorește o anumită rutină. Casetele cu programe vor fi ținute într-un dulap special,

caseta-catalog conţinînd titlurile tuturor programelor existente: număr de casetă, cifra de control la care se găseşte programul pe această casetă, etc.

Caseta cu programul „catalog“ poate fi apelată la nevoie, cerîndu-se titlul programului dorit. Răspunsul la apel oferă numărul casetei şi locul unde se află programul pe bandă.

Evidenţa programelor didactice se ţine pe discipline de învăţămînt.

Oricare ar fi modalităţile de lucru privind organizarea şi evidenţa programelor destinate procesului de învăţămînt, vom distinge net două tipuri de programe:

1. Programe pentru profesor (privind procesul de cercetare şi de predare);
2. Programe pentru elevi.

În cadrul programelor pentru elevi se pot distinge;

a) programe monodisciplinare (pe obiecte de învăţămînt);
b) programe pluri sau interdisciplinare;
c) programe pentru munca în producţie;
d) programe pentru activitatea de cercetare-proiectare etc.;
e) programe pentru jocuri educative;
f) programe-test pentru evaluări privind capacitatea psihomotorie a celor ce învaţă.

S-ar putea realiza şi o altă clasificare a programelor informatice educaţionale, de exemplu:

a) programe folosite de profesor în procesul de predare, acestea avînd ca suport psihopedagogic interacţiunea dintre imagine şi concept în procesul de gîndire;

b) programe utilizate pentru învăţămîntul autonom-programe de autoinstruire automatizată atît pentru elevi cît şi pentru profesori.

În cadrul programelor didactice ale unei discipline de învăţămînt este posibilă şi o clasificare pe capitole ale respectivei discipline.

Tot în cadrul monodisciplinar este posibilă şi o clasificare pe tipuri de programe, în concordanţă cu metodologiile procesului de învăţămînt. În acest sens, vom propune, în continuare, o variantă de clasificare a programelor informatice educaţionale:

1. Programe (sau subprograme) care intervin în anumite momente ale lecţiei clasice de comunicare a cunoştinţelor, de consolidare sau de verificare şi control. În cadrul acestora se pot realiza exemplificări care folosesc modelarea, ori simularea unor procese sau fenomene expuse în lecţie. Procedeul folosit, prin intercalarea în lecţie a unor astfel de programe scurte, poate aduce o ameliorare a procesului de predare-învăţare, dezvoltîndu-i eficienţa didactică prin creşterea productivităţii activităţii cadrelor didactice şi a elevilor.

2. Programe (sau subprograme) interactive de antrenament. Acestea se folosesc pentru consolidarea priceperilor şi exersarea deprinderilor formate în cadrul unor lecţii din domenii ale disciplinelor teoretice, tehnologice sau practice. În astfel de programe se foloseşte mult procedeul variaţiunii pe aceeaşi temă şi funcţia de ajutor a calculatorului. Lecţiile acestui gen de programe sînt, oarecum, similare învăţămîntului programat. Astfel de lecţii oferă elevilor un surplus de experienţă în studiu, pe baza muncii independente.

3. Programe pentru învăţămîntul dirijat cu ajutorul calculatorului. În cadrul acestora se pot folosi: descoperirea dirijată, rezolvarea dirijată a problemelor, consultaţia programată, testarea şi evaluarea cunoştinţelor celor ce învaţă.

4. Programe pentru învăţămîntul autonom. Şi în cadrul acestor programe poate fi folosită descoperirea dirijată — pe baza unor întrebări de îndrumare (sau de control) şi a sprijinului acordat de sistemul informatic. Programul este interactiv. Există în acest cadru şi programe de autotestare cu evaluarea rezultatelor obţinute. Programele pentru învăţămîntul autonom sînt mai complexe, în sensul că ele prezintă şi obiectivele învăţării temei propuse, adeseori trecînd în revistă o serie de cunoştinţe menite să formeze suportul noii teme. Pe parcursul noii teme sînt prevăzute teste pentru controlul însuşirii noilor cunoştinţe şi corectarea eventualelor greşeli. În fine, programul se poate încheia printr-un autotest final, după care urmează uneori o serie de recomandări sau o temă propusă.

5. Programe de tip dialog (frecvent folosite în învăţarea limbilor străine sau a limbajelor de programare).

6. Programe pentru jocuri. Acestea sînt specifice unei discipline şcolare sau mai multor discipline. În acest caz se lucrează interactiv cu sistemul, folosindu-se mult simularea. Există jocuri simulatorii atractive pentru toate vîrstele şcolare.

7. Programe pentru activitatea cercurilor de elevi (de exemplu programe de simulare în domeniul astronomic, mişcări kepleriene ale corpurilor cereşti, lansări de nave cosmice, apariţii de supernove sau găuri negre, etc.)

8. Programe pentru folosirea tehnicii informatice în munca de cercetare a cadrelor şi elevilor. Programe—test pentru verificarea cunoştinţelor la examene (concursuri).

9. Programe pentru evidenţa automată a muncii elevilor, pentru clasificarea acestora în cadrul colectivelor din care fac parte, pentru clasificări în cadrul concursurilor şcolare, etc.

10. Programe de gestiune şcolară şi materială în domeniul unei discipline de învăţămînt (sau a şcolii însăşi).

Observaţie: În predarea disciplinelor tehnice şi a muncii productive utilizarea calculatorului electronic poate fi solicitată frecvent prin diferite tipuri de programe în care este necesară:

1°. Tehnică de calcul şi de reprezentare, conducerea unor procese tehnologice şi de producţie;

2°. Modelarea unor procese sau fluxuri tehnologice complexe;

3°. Prezentarea succintă a unor operaţii de muncă mai dificile şi repetarea acestei acţiuni pînă la însuşirea lor corectă de către elev;

4°. Ilustrarea operaţiilor tehnice şi a locurilor de muncă caracterizate printr-o frecvenţă mărită de accidentare;

5°. Munca de cercetare a inginerilor, tehnicienilor şi elevilor.

Pentru pregătirea modernă a forţei de muncă sînt necesare, desigur, o serie de programe informatice pentru însuşirea unor procese de producţie în fabrică sau în atelierul-şcoală, la locul de muncă al elevului. Astfel, se pot realiza programe privind:

— conducerea sau supravegherea unor procese tehnologice în secţii sau hale de producţie (spre exemplu, conducerea unei maşini de imprimat sau urmărirea procesului de producţie într-o secţie de războaie de ţesut — dacă ne referim la industria uşoară);

— centralizarea de date şi realizarea operativă a unor evidenţe pentru producţia şi aprovizionarea curentă sau pentru consumul de materii şi materiale, în vederea realizării planului de producţie;

— circulaţia produselor în decursul procesului de producţie pînă la realizarea produsului final şi depozitarea sau încărcarea şi expedierea acestuia;

— sesizarea imediată a unor defecţiuni în procesul muncii, etc.

Este desigur evident că există un specific anume pentru fiecare disciplină de învăţămînt şi profil de meserie şi de acest specific trebuie să se ţină seama în alcătuirea programelor pentru calculator. Dar oricare ar fi sectorul de învăţămînt — de la învăţarea scrisului şi pînă la reciclare sau cercetare, programele didactice pentru calculator sînt solicitate foarte mult acolo unde este vorba de:

a) repetiţie (respectîndu-se trecerea de la simplu la complex în prezentarea de variaţiuni pe aceeaşi temă);

b) simulare (oferindu-se prilejul modificării parametrilor subiacenţi ai experienţelor — adeseori inaccesibile laboratoarelor şcolare — prin aceasta încurajîndu-se raţionamentul deductiv);

c) modelare (încurajîndu-se descoperirea pe baza raţionamentului de tip inductiv în studiul realităţii obiective);

d) învăţarea de tip programatic (cuantificîndu-se materia unei lecţii pentru a facilita analiza, exerciţiul de antrenament şi decizia);

e) conducerea unor procese de producţie;

f) jocuri (solicitînd spiritul programatic, adaptarea rapidă şi decizia).

La finele acestei prezentări privind programele didactice pentru calculator şi biblioteca anexă, precizăm că alcătuirea lor solicită munca în echipă a profesorilor şi inginerilor, informaticienilor, psihologilor, pedagogilor şi sociologilor. De calitatea colaborării acestor factori depinde şi eficienţa la clasă a programelor.

15.3.3. Propaganda vizuală pentru informatică şi calculator în cadrul laboratorului

Evident, această propagandă depinde şi de poziţia laboratorului în clădirea şcolii. Astfel, pe coridorul din faţa sălii laboratorului se pot afişa o serie de planşe, gazete şi fotomontaje, după cum urmează:

1. Planşe privind istoricul informaticii şi calculatorului în date — pe plan mondial.

2. Planşe privind dezvoltarea informaticii şi industriei calculatoarelor în România.

3. Planşe cu aspecte de la *Fabrica de Calculatoare* şi *Întreprinderea pentru întreţinerea şi repararea calculatoarelor, alte instituţii şi centre de calcul.*

4. Planşe cu echipamente de calcul indigene.

5. Planşe didactice prezentînd blocurile schemei logice, instrucţiuni şi comenzi ale limbajului „BASIC".

6. Gazeta de perete a cercurilor de informatică.

7. Fotomontaj „Trofeele elevilor în domeniul informaticii şi calculatorului".

În interiorul sălii de laborator se poate realiza un fotomontaj cu marile personalităţi din istoria informaticii şi calculatorului, în lume şi în ţara noastră. De asemenea, în cadrul unui panou sînt afişate articole de Regulament privind munca, ordinea şi disciplina, reguli de protecţia şi securitatea aparaturii şi a muncii în laborator.

15.4. Rezolvarea unei probleme cu calculatorul. Etape; algoritmi şi reprezentările lor; exemple de programe

15.4.1. Etape necesare rezolvării unei probleme cu calculatorul

În rezolvarea unei probleme cu calculatorul este necesară parcurgerea următoarelor etape:

1°. Enunţarea problemei, evidenţiind ce se dă şi ce se cere.

2°. Analiza problemei cu scopul de a decide dacă este rezolvabilă cu calculatorul (în această etapă se studiază suficienţa datelor, alegerea sau găsirea unei metode eficiente pentru obţinerea soluţiei, alegerea unui limbaj de programare convenabil).

3°. Elaborarea unui algoritm de rezolvare a problemei, a cărui structură trebuie să fie în strînsă legătură cu modul de funcţionare a calculatorului.

4°. Scrierea programului de rezolvare a problemei în limbajul de programare ales. Programul reprezintă descrierea algoritmului într-un limbaj de programare. El constă dintr-o succesiune de instrucţiuni care „indică" maşinii ce operaţii trebuie să realizeze, în ce ordine şi asupra căror date. O comandă sau o indicaţie într-un program se numeşte instrucţiune. O instrucţiune se referă la o singură operaţie.

5°. Testarea şi verificarea programului pentru înlăturarea unor eventuale greşeli.

15.4.2. Noţiunea de algoritm.

Este ştiut faptul că matematica a acumulat pînă în prezent cel mai mare număr de algoritmi, constituiţi ca metode de rezolvare a unor probleme. Informatica a preluat noţiunea de algoritm din matematică. Algoritmul este un concept intuitiv pentru rezolvarea unei probleme sau a unei clase de probleme. El constă dintr-o mulţime finită de operaţii aplicabile unor date iniţiale, într-o ordine bine stabilită, producînd în timp finit rezultatele. Regulile de calcul alcătuiesc paşii algoritmului, iar succesiunea regulilor de calcul şi a calculului se poate realiza grafic sub forma unei scheme logice (sau scheme bloc).

În principiu, partea cea mai delicată în rezolvarea unei probleme cu calculatorul constă în găsirea algoritmului de rezolvare şi reprezentarea acestuia într-o schemă logică. Prezentăm, ca exemplu, algoritmul pentru aflarea valorii numerice într-un punct X_0 a polinomului:

$P(X)=a_0X^n+a_1X^{n-1}+a_2X^{n-2}+....+a_{n-2}X^2+a_{n-1}X+a_n$, valoare pe care o vom nota prin numărul $S=P(X_0)$. Pentru stabilirea algoritmului se scrie polinomul sub forma:

$$P(X)=(((...((a_0X+a_1)X+a_2)X+a_3....)X+a_{n-2})X+a_{n-1})X+a_n$$

Această formă permite observarea succesiunii calculelor, pe care o reprezentăm printr-o suită de „paşi":

Pasul 1. $S=a_0$ (atribuim variabilei S valoarea a_0);
Pasul 2. $i=0$ (inițializăm variabila i);
Pasul 3. $i=i+1$ (variabila i primește valoarea $i+1$);
Pasul 4. Dacă $i>n$, atunci oprim calculul, rezultatul fiind valoarea din acel moment a lui S; dacă $i \leqslant n$, atunci trecem la pasul următor;
Pasul 5. $S=SX+a_i$; treci la pasul 3.

Observații:
1°. Variabila S ia consecutiv valorile:

a_0, $(a_0X_0+a_1)$, $(a_0X_0+a_1)X_0+a_2)$.....((.....(((a_0X_0+a_1)X_0+a_2)X_0+a_3...)X_0+a_{n-2})X_0+a_{n-1})X_0+a_n=P(X_0)$.

2°. Variabila i ia consecutiv valorile 0, 1, 2, 3,...,n, aceasta indicînd a cîta paranteză urmează a fi calculată (în ordinea: a_0, $a_0X_0+a_1$ etc). Ea este necesară pentru a indica momentul în care $S=P(X_0)$ pentru $i=n$. Orice algoritm este caracterizat prin trei proprietăți:
a). este general, în sensul că nu există problemă din clasa respectivă nerezolvabilă;
b). este finit în spațiu (ca descriere) și în timp (ca execuție);
c). este realizabil, ceea ce înseamnă că operațiile ce le comportă sînt efectuabile cu mijloacele de calcul disponibile.

15.4.3. Reprezentarea algoritmilor prin scheme logice și prin limbaj de tip pseudocod.

Schema logică este reprezentarea sub formă grafică a algoritmului, precum și a modului de lucru al acestuia. Există o strînsă legătură între schema logică și programul corespunzător, în sensul că programul asigură efectuarea tuturor operațiilor prevăzute în schema logică. Schema logică este alcătuită din instrucțiuni, acestea fiind încadrate în niște simboluri grafice sub forma unor figuri geometrice, numite blocuri. Prin intermediul acesteia, algoritmii de lucru sînt abordați în ideea programării structurate. În funcție de tipul instrucțiunii, blocurile au denumiri specifice, descrise pe scurt și reprezentate în tabelul din figura 15.4.

1°. Bloc terminal sau bloc delimitator al programului. Indică începutul, respectiv sfîrșitul schemei logice, conținînd cuvintele START, respectiv STOP.
2°. Bloc de intrare-ieșire. O instrucțiune conținută într-un astfel de bloc se referă la transferul datelor. El pune în evidență informațiile ce se introduc (asociindu-se cu **citește** (sau „read")), respectiv informațiile ce se extrag (cînd se asociază cu **scrie** (sau „write")).
3°. Bloc de calcul. În blocurile de acest tip se inserează instrucțiunile de calcul și de atribuire. Spre exemplu, se calculează valoarea unei expresii și se atribuie unei variabile. El evidențiază deci calculele ce se efectuează și variabila care preia rezultatul.
4°. Bloc de decizie. Este un bloc de test, cu răspunsul DA sau NU, fiind folosit la realizarea structurilor alternative și repetitive (și numai așa). Are o intrare și două sau trei ieșiri. Acest bloc conține o instrucțiune de salt. I se mai spune bloc de test.

Nr. crt.	Simbol	Denumire și mod de utilizare
1		Bloc terminal START STOP
2		Bloc de intrare/ieșire CITESTE X SCRIE U READ X WRITE U
3		Bloc de calcul (atribuire) X:=a+b X⟵a+b Variabila X primește valoarea a+b
4		Bloc de decizie Nu Da Da Nu Nu Da
5		Bloc de secvență prescurtată (sau bloc de procedură) A X:=X+1 READ A
6		Bloc conector
7		Săgeată

Fig. 15.4. Blocuri logice

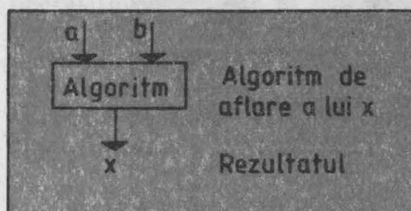
5°. Bloc de procedură (de prelucrare), sau bloc de secvenţă prescurtată. Este vorba tot de un bloc de calcul, semnificînd o secvenţă din schema logică sau chiar o schemă ce se inserează. Se utilizează pentru evidenţierea structurilor compuse, atunci cînd spaţiul de scriere nu este suficient, respectiv pentru a marca apelurile de proceduri.

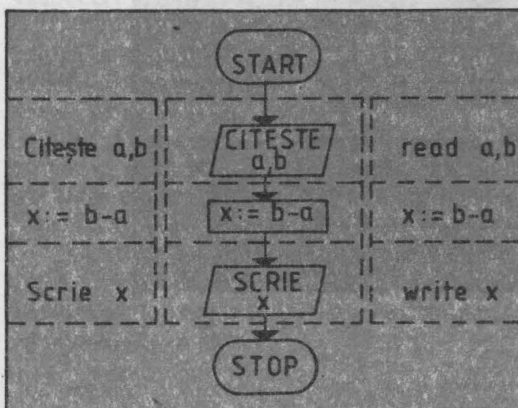
6°. Bloc conector (sau nod). Într-o schemă logică se folosesc şi semnele grafice denumite „conector pentru aceeaşi pagină", respectiv „conector pentru pagini diferite". Conectorul pentru aceeaşi pagină este de tip cerc şi leagă două puncte ale schemei logice evitînd linia continuă — care ar încărca prea mult schema. Celălalt este conectorul pentru pagini diferite, permiţînd continuarea unei scheme logice pe o altă pagină.

7°. Săgeata. Indică modul de înlănţuire a simbolurilor ce compun schemele logice.

Facem aici precizarea că tehnica reprezentării algoritmilor prin scheme logice, are, faţă de alte metode, o mare facilitate vizuală. Acest fapt este foarte important în deosebi în faza de învăţare. (O tehnică simplă este şi cea a diagramelor).

Limbajul de tip pseudocod este un limbaj simplificat de reprezentare a algoritmilor. Pentru conceperea şi reprezentarea algoritmilor se folosesc trei tipuri de structuri (secţiuni) de bază: liniare, alternative, repetitive (ciclice). Aceste considerente au la bază o teoremă care spune că orice algoritm se poate reprezenta cu aceste trei tipuri de structuri. Avem aici o situaţie similară cu cea din logica matematică, unde funcţiile negaţie, conjuncţie şi disjuncţie sînt considerate de bază, orice altă funcţie logică putîndu-se exprima prin acestea trei. Reprezentarea algoritmilor prin scheme logice şi prin limbaj de tip pseudocod se poate realiza mai eficient pornindu-se de la exemple.* *(A se vedea „Ghid pentru predarea noţiunilor de informatică în învăţămîntul preuniversitar" M.E.I. Bucureşti 1987, de STELIAN NICULESCU).*

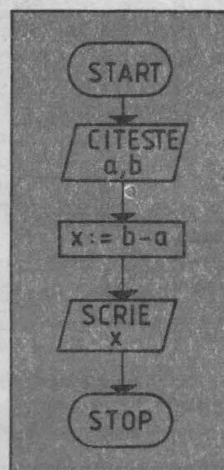

Fig. 15.5. a) Algoritm; b) Schema logică (Structură liniară); c) Reprezentarea în limbaj de tip pseudocod

15. C.P. ÎN ÎNVAŢĂMÎNT

1). **Structuri liniare.**

Fie, ca exemplu, rezolvarea ecuaţiei: X+a=b, a şi b fiind numere naturale, a<b. Algoritmul de rezolvare a ecuaţiei considerate se poate da sintetic aşa cum se arată în figura 15.5.

Schema logică a algoritmului de rezolvare a problemei formulate este prezentată în figura 15.5 — a. În figura 15.5 — b se reproduce aceeaşi schemă logică, din figura 15.5 — a, dîndu-se alături de ea şi reprezentările într-un limbaj de tip pseudocod (în limbile română şi engleză).

Se remarcă uşor că algoritmul prezentat este:

— general, deoarece pentru orice a şi b numere naturale, cu a<b, există x;

— realizabil, deoarece operaţiile pe care le presupune sînt realizabile cu orice calculator;

— finit în spaţiu (ca descriere) şi în timp (ca execuţie).

Se observă că algoritmul în discuţie se compune din trei structuri liniare elementare, efectuate în ordinea scrisă:

citeşte a, b	read a, b
x:=b—a	x:=b—a
scrie x	write x

Se poate considera că algoritmul constă dintr-o singură structură liniară compusă din cele trei structuri elementare (indicate în figura 15.5 — c. prin liniile punctate).

2) **Structuri alternative.**

Dacă în problema anterioară se dau a şi b care nu satisfac relaţia a<b, algoritmul nu dă x natural. De aceea se propune alt algoritm care să aibă în vedere şi această eventualitate, reprezentarea lui fiind cea ilustrată în figura 15.6.

Scrierea în limba română şi corespondenţa cu scrierea în engleză a reprezentării în pseudocod este:

citeşte a, b	read a, b
dacă a<b atunci	if a<b then
x: =b—a	x:=b—a
scrie x	write x
altfel	else
scrie „Nu există x natural"	write „Nu există x natural"
sfîrşit-structură	endif

Liniile punctate din figura 15.6 pun în evidenţă un nou tip de structură, cea alternativă, pe care am evidenţiat-o (în aceeaşi figură) şi printr-un limbaj de tip pseudocod.

În funcţie de condiţia a<b se efectuează:
x:b—a

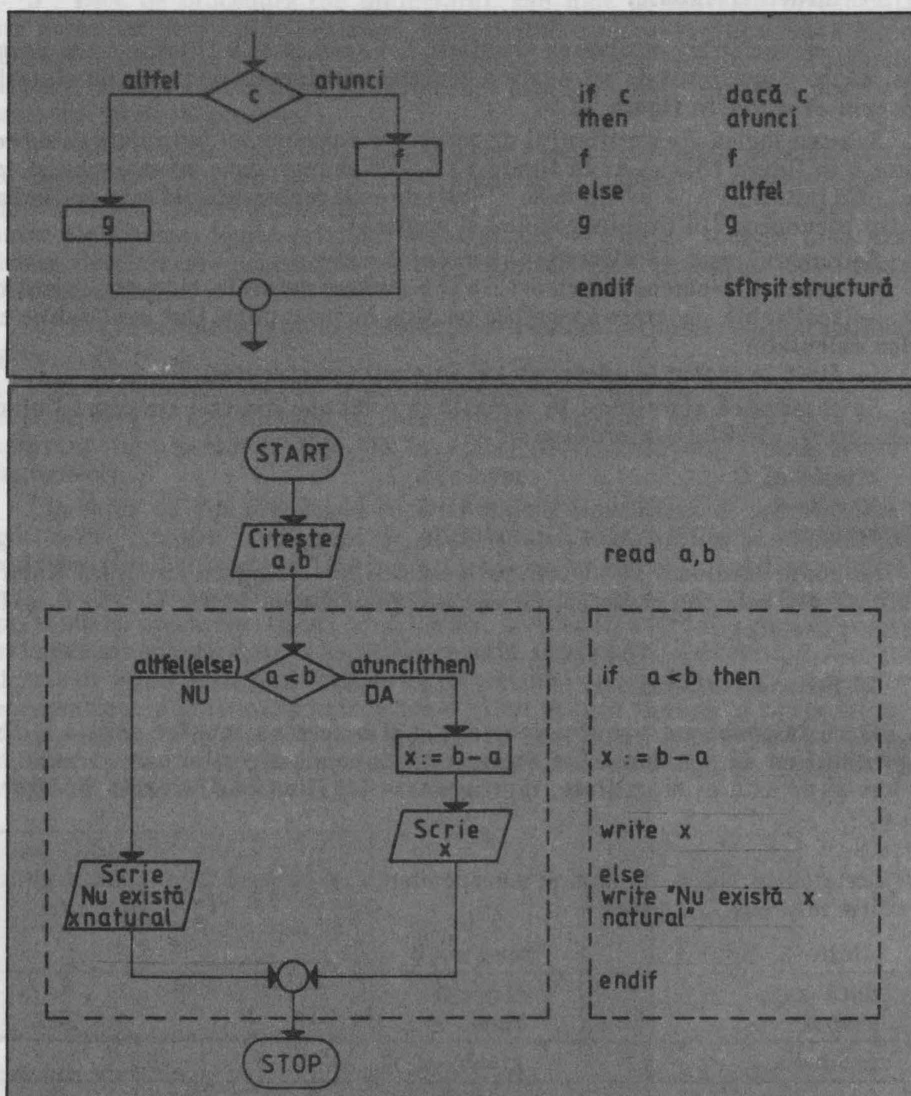

Fig. 15.6. a) Structură alternativă; b) Evidenţierea structurii alternative

scrie x
atunci cînd condiţia este îndeplinită; sau, se execută
scrie: „Nu există x natural"
în cazul cînd condiţia nu este îndeplinită.

Se observă că o structură alternativă presupune o condiţie c (în cazul considerat, a<b) şi două acţiuni f şi g (în cazul considerat „f" fiind formată din structurile elementare
x:b—a şi
scrie x,

iar „g" din structura
scrie: „Nu există x natural").

Reprezentarea structurii în maniera amintită este dată în figura 15.6 — a.

3). **Structuri repetitive/**

Ca şi în cazul structurilor descrise mai sus, vom pleca de la un exemplu: Fie a şi b două numere naturale, cu $b \neq 0$. Să se determine, prin scăderi succesive, de cîte ori se cuprinde exact b în a.

Soluţie. Se scade mereu un b din valoarea lui a, atîta timp cît aceasta (mereu diminuată cu b) continuă să fie cel puţin egală cu b. Vom introduce o variabilă q pentru numărarea scăderilor succesive efectuate. Evident, pentru început, variabila q ia valoarea zero, căci formula de determinare a lui q este: $q:=q+1$. Vom spune astfel că variabila q are valoarea iniţială zero. Rezolvarea sugerată în cuvinte este prezentată în figura 15.7. În figura 15.7 — a este reprodusă schema 15.7 însoţită de reprezentările într-un limbaj de tip pseudocod.

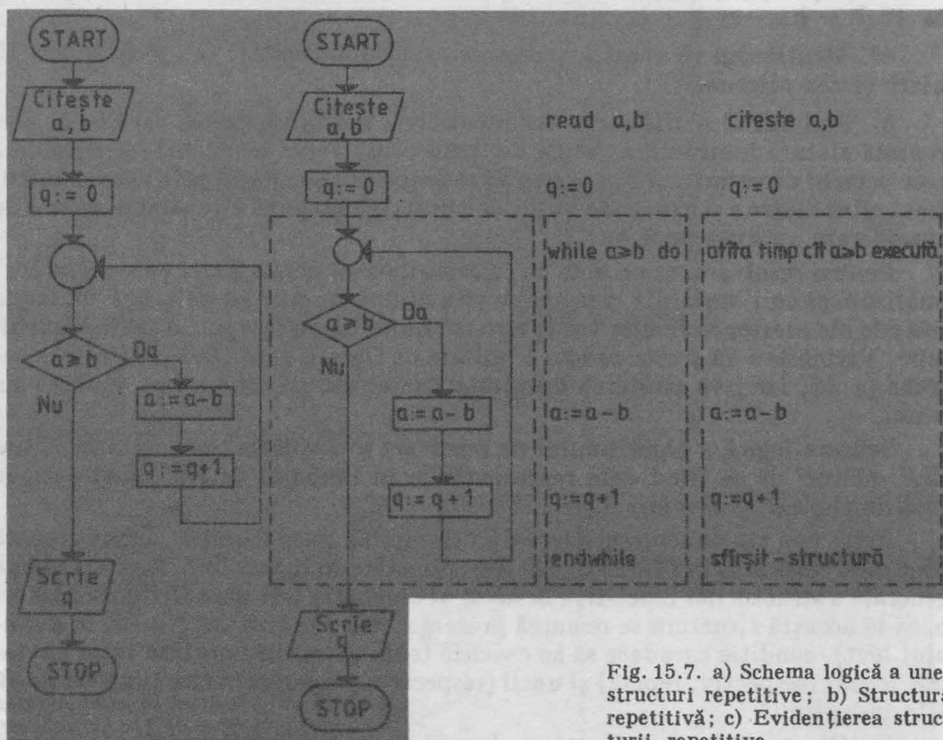
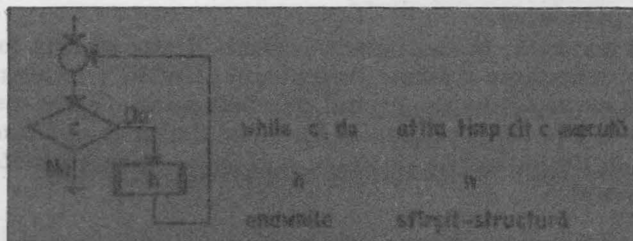

Fig. 15.7. a) Schema logică a unei structuri repetitive; b) Structură repetitivă; c) Evidenţierea structurii repetitive

Observaţii:

1°. Analizînd schema, se remarcă aici importanţa presupunerii ca $b \neq 0$, ceea ce face ca numărul de scăderi succesive să fie finit (este asigurat faptul că algoritmul este finit). Am remarca, în plus, că se vede astfel de ce împărţirea prin zero nu este permisă.

2°. De asemenea, precizăm că valoarea lui a se pierde, ea fiind, în final, restul împărţirii întregi a lui a la b. Ca atare, se poate reconstitui valoarea lui a prin formula „a:=b.q+a", relaţie prin care se face proba împărţirii.

3°. Prin dreptunghiurile trasate cu liniuţe, din figura 15.7 — a, este pusă în evidenţă o structură repetitivă „while-do" (în engleză) sau „atîta timp cît — execută" (în limba română). O astfel de structură, după cum se remarcă, presupune o condiţie c (care, în exemplul considerat, este „a<b" şi o condiţie h (care, în exemplul considerat, constă din două acţiuni elementare, acestea fiind a:= =a—b şi q:=q+1). Reprezentarea structurilor de acest tip este redată în figura 15.7 — b.

4°. Menţionăm că această structură este fundamentală (ca şi structura liniară şi cea alternativă).

5°. Mai există o altă structură repetitivă, foarte utilizată, care va fi prezentată alături de structura „while-do" prin următoarea problemă. Se consideră zece perechi de valori a şi b şi se cere să se propună algoritmul prin care se calculează cîtul dintre a şi b (dacă se poate calcula) şi să se spună cîte dintre perechile considerate au avut pe b nul.

Pentru rezolvare, se va nota cu i variabila care numără cîte perechi au fost analizate şi cu j variabila care spune cîte dintre perechi au pe b nul. Valorile iniţiale ale acestor variabile vor fi zero (se spune că au fost iniţializate variabilele). Variabila i va creşte cu cîte o unitate de fiecare dată cînd se citeşte o pereche (a, b), iar j va creşte cu o unitate numai atunci cînd a fost întîlnit un b nul.

Schema logică a algoritmului de rezolvare a problemei este dată în figura 15.8, alături de ea fiind date reprezentările în limbajul de tip pseudocod, în limbile engleză şi română.

Acest nou tip de structură repetitivă, numită „repeat-until", adică „repetă pînă cînd" este scos în evidenţă prin linii punctate în figura 15.8. Reprezentarea generală a structurilor repetitive de acest al doilea tip este dată în figura 15.8 — b. Şi la această structură se remarcă prezenţa unei condiţii „c" (i=10, în exemplul luat), condiţie care face să se execute toate acţiunile cuprinse între cuvintele repeat (respectiv, repetă) şi until (respectiv, pînă cînd) atîta timp cît ea nu este îndeplinită.

6°. Din reprezentarea făcută se observă în mod clar legătura dintre schema logică a algoritmului de rezolvare a unei probleme şi reprezentarea algoritmului într-un limbaj de tip pseudocod.

În scop didactic va fi realizată, în continuare, legătura dintre schema logică a unui algoritm şi reprezentarea acestuia în limbajul „BASIC". În acest sens vor fi prezentate două exemple simple, primul referindu-se la *afişarea numerelor naturale impare de la* 7 *la* 23, (în figura 15.9), iar al doilea la *tipărirea numerelor naturale de la* 1 *la* 10 (în figurile 15.10— a şi 15.10 — b, ca variante ale instrucţiunilor de testare).

START
i := 0
j := 0
Citeşte a,b
i : =i+1
Nu b ≠ 0 Da
q:=a/b
Scrie q
j:=j+1
Nu i =10 DA
Scrie
STOP

i := 0	i := 0
j := 0	j := 0
repeat	repetă
read a,b	citeşte a,b
i := i+1	i := i+1
if b ≠ 0 then	dacă b ≠ 0 atunci
$q := \frac{a}{b}$	$q := \frac{a}{b}$
write q else	scrie q altfel
j := j+1	j := j+1
endif	sfîrşit-structură
until i=10	pînă cînd i=10

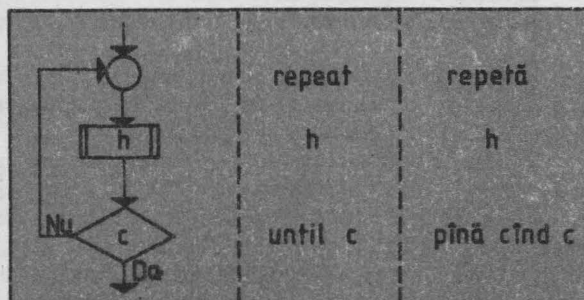

Fig. 15.8. a) Schema logică şi reprezentarea ei în limbaj de tip pseudocod; b) Evidenţierea structurii „repetă — pînă cînd"

Soluţia 1. Schema bloc şi programul BASIC corespunzător.

Soluţia 2. Schema bloc şi programul BASIC corespunzător.

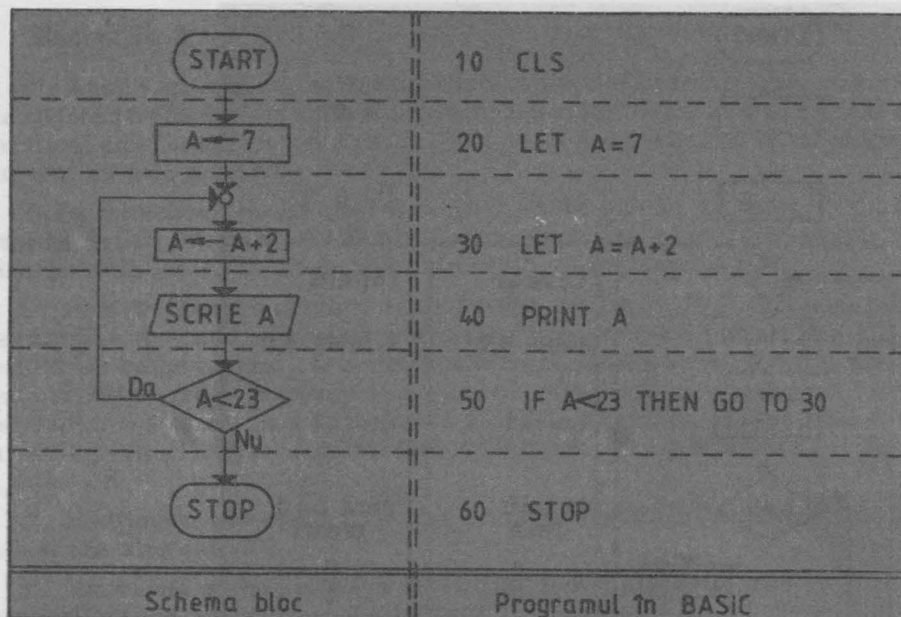

Fig. 15.9. Schema logică şi programul în BASIC (7—23)

15.5. Scurtă sinteză privind elaborarea programelor

15.5.1. Cîteva noţiuni pentru programarea calculatoarelor

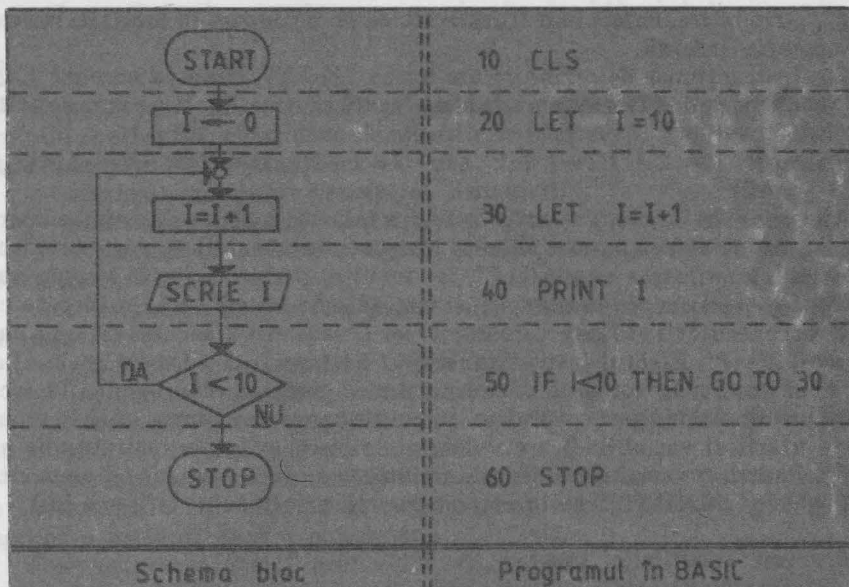
Noţiunea folosită sub denumirea de „date" semnifică totalitatea valorilor numerice care participă la un proces de prelucrare. Există date de intrare, de ieşire şi date de lucru.

2°. În calculator datele sînt memorate codificat, în spaţii de memorie numite „locaţii".

3°. Variabila este o cantitate care poate lua mai multe valori în desfăşurarea unui proces de calcul şi căreia îi este ataşat un nume simbolic. Unei variabile simple i se asociază o singură locaţie. Numele unei variabile poate fi format din mai multe litere şi cifre (cel mult şase). Primul caracter al numelui este o literă.

4°. În procesul de calcul intră şi constantele.

5°. Cu ajutorul variabilelor şi al constantelor se pot alcătui expresii aritmetice, folosind operaţii de adunare, scădere, înmulţire, împărţire, ridicarea la putere, extragerea rădăcinii...., precum şi parantezele. De asemenea, se pot alcătui şi expresii logice, acestea conţinînd expresii aritmetice, constante şi variabile logice, operatori logici.

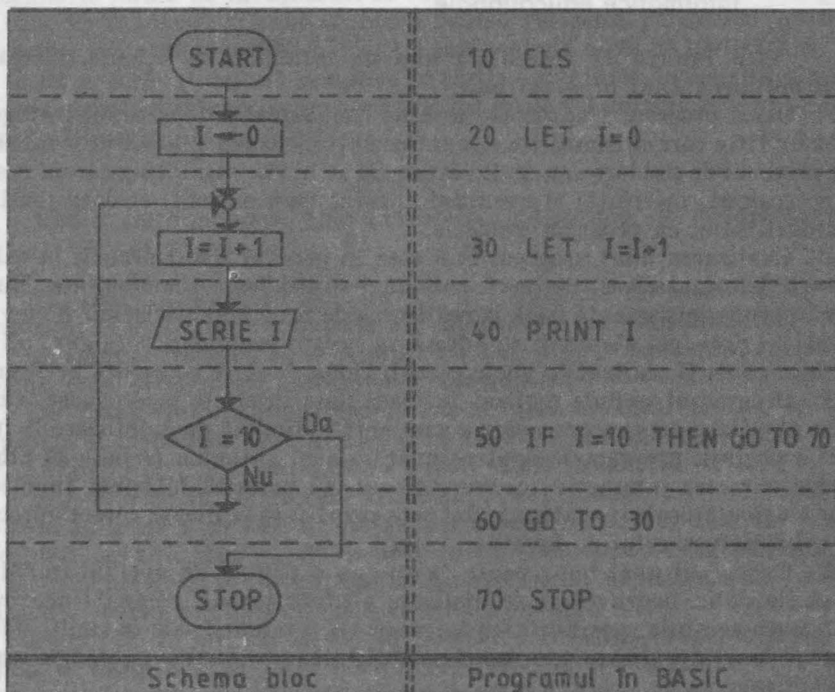

Fig. 15.10. a) Schema logică și programul în BASIC (1—10); b) Schema logică și programul în BASIC (altă variantă)

6°. Prin citire, datele sînt transferate de pe un suport în locațiile rezervate din memoria internă.

7°. Instrucțiunea de atribuire are forma "X:=Y", (în mod curent "X⊗Y" sau "X:=Y"), unde X este o variabilă indexată sau nu, iar Y o expresie aritmetică.

Exemple I:= I + 1(I=I + 1 sau I←I+1), DELTA:=B²−4 AC (sau Δ←B²−4 AC)

Aici semnele " : = ", "← ", " =" sînt folosite pentru a desemna o operație de atribuire, nu de comparare. Efectul instrucțiunii de atribuire este următorul: este calculată valoarea expresiei Y, iar rezultatul este depus în locația variabilei X. De exemplu, ca urmare a instrucțiunii $A:=3\times B+C^2$, în ipoteza că în momentul executării ei B are valoarea 1, iar C valoarea 2, efectul este: „A ia valoarea $3+2^2=7$". Efectul instrucțiunii I=I+1 (sau I←I+1) este acela al adunării unei unități la valoarea variabilei I și depunerea rezultatului în locația corespunzătoare. Desigur, o astfel de instrucțiune are sens numai dacă în momentul executării ei variabila I are valoare (atribuită printr-o instrucțiune anterioară). Pentru o variabilă indexată atribuirea se face element cu element.

8°. Prin „SCRIERE" se înțelege tipărirea rezultatului (afișarea lui).

15.5.2. Cîteva cerințe metodologice necesare realizării programelor informatice educaționale.

Vom încerca să prezentăm aici un minimum de cerințe obligatorii pentru definirea unui program bun.

1°. Orice program trebuie să fie bine fundamentat teoretic și pedagogic, să aibă un titlu care să semnifice semantic conținutul său și să fie ușor manevrabil în procesul de predare sau de învățare. Să se indice disciplina căreia îi aparține programul, instituția și eventual autorul (sau autorii) și data realizării și validării sale, ca program didactic.

2°. Realizarea unui program bun este în general rodul muncii în echipă: profesori, informaticieni, ingineri, psihologi și pedagogi, sociologi etc. Nu este de loc lipsit de importanță dacă la realizarea de programe participă și elevi sau studenți — deci, cei cărora li se adresează aceste programe. Desigur, un program bun poate fi realizat în unele cazuri, chiar de către o singură persoană.

3°. Programul trebuie realizat în ideea unei interfețe prietenoase, care să solicite atenția și concentrarea într-o ambianță optimistă de mobilizare la lucru. Pe cît e posibil, programele pentru învățămîntul autonom trebuie să aibă un puternic caracter interactiv, conversațional, să permită folosirea funcției de ajutor a calculatorului — atunci cînd este cazul și să realizeze corect aprecierea prin calificativ a celui ce învață.

4°. Cuprinsul unei teme poate începe cu o pagină de opțiuni (meniu) în care să fie date: instrucțiuni de utilizare a programului, comenzi necesare în exploatarea acestuia, posibilitatea întreruperii și reluării sale în timp, date de intrare și funcții realizate, precum și posibilitatea revenirii la pagina de instrucțiuni.

5°. Organizarea prezentării noțiunilor pe ecranul televizorului nu trebuie să-l obosească pe utilizator. Pentru aceasta se folosesc cu succes instrucțiunile BEEP, INK, PAPER, FLASH care dau programului o ușoară notă de muzicalitate și colorit agreabil.

15.6. Calculatoarele personale în învățămîntul din alte țări*

Experții apreciază că toate profesiunile și meseriile își schimbă în mod profund conținutul, chiar dacă denumirile se păstrează. Trei fenomene influențează aceste mutații și anume:

— creșterea nivelului general al instruirii;

— penetrarea microinformaticii și a altor tehnologii noi;

— organizarea mai bună a muncii (conducerea participativă, noul concept de calitate, etc.).

Accelerarea acestor procese ilustrează aspecte noi în evoluția profesiunilor, cum sînt:

— pătrunderea informaticii „peste tot";

— înglobarea criteriilor economice;

— necesitatea unei pregătiri noi, simultan în tehnică și informatică, sau în tehnică, informatică și conducere;

— cerința creșterii capacității umane de adaptare, creșterea capacității de abstractizare, de analiză și raționament logic, printr-o pedagogie mai degrabă a acțiunii decît a cunoașterii.

Restructurarea gamei profesiilor va antrena modificări importante în sistemul de pregătire profesională. Deosebirile dintre învățămîntul tehnic și celelalte forme de învățămînt se vor atenua. În deceniul următor, ponderea în care va fi folosit timpul de lucru pentru ridicarea calificării personalului muncitor, va ajunge la 10–15%. Această metodă nouă de utilizare a timpului de lucru a început deja să se aplice în țările dezvoltate industrial, într-o serie de întreprinderi în care se implementează noile tehnologii bazate pe generalizarea utilizării calculatoarelor.

15.6.1. Introducerea calculatoarelor personale în învățămînt în diverse țări

Așa cum arăta un cunoscut expert, în acest final de secol educația reprezintă una din pîrghiile esențiale ale dezvoltării pe plan mondial.

Ce sporuri însemnate, ce ritmuri ale dezvoltării economico-sociale se pot obține prin accelerarea proceselor educaționale?

De altfel, doi cunoscuți specialiști pe plan mondial arătau în 1984, că educația și instruirea într-un mediu de înaltă tehnologie reprezintă o investiție „intangibilă", mai importantă uneori decît investiția fizică.

Într-adevăr, în multe țări socialiste și capitaliste, care au industrii dezvoltate de tehnică de calcul, dar și într-o serie de țări în curs de dezvoltare, începînd cu anii 1980–1985 au fost adoptate succesiv programe noi, ample, guvernamentale, la scara națională sau regională, pentru introducerea calculatoarelor personale în școli și instituții de învățămînt.

De pildă, în URSS, RPB, RPU, Marea Britanie, Japonia, Franța, Finlanda și India s-au adoptat decizii centralizate, iar într-o serie de alte țări s-au adoptat decizii diferențiate pe regiuni, ca în SUA, RFG și Canada, pentru a preciza numai o parte din țările care au opțiuni, preocupări, resurse și rezultate semnificative în acest domeniu.

* A se vedea și anexa.

În cele ce urmează vom prezenta cîteva date bazate pe publicaţii recente privind introducerea calculatoarelor personale în învăţămînt în cîteva ţări.

În *URSS* s-au adoptat măsuri care să asigure ca absolvenţii de şcoli generale, profesionale, licee tehnice şi învăţămînt superior să aibă o imagine clară a posibilităţilor oferite de tehnica de calcul şi să poată programa într-unul din limbaje.

Preocupări privind instruirea asistată de calculator au existat încă din perioada 1950—1970, cînd s-au adoptat modificări ale planurilor de învăţămînt. În 1978, Ministerul Educaţiei a aprobat un plan nou, cu o primă etapă pînă în 1982, referitor la introducerea sistemelor de predare asistate de calculator. În 1984, în cadrul „Direcţiilor de bază în reforma şcolilor generale şi profesionale" se precizează cerinţa „folosirii pe scară largă a calculatoarelor în procesul educaţional". În 1985, Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S. şi guvernul au aprobat prin decret, introducerea în toate liceele a unei materii noi „Bazele informaticii şi ale tehnicii de calcul" pentru care s-a editat în tiraj de masă un manual, respectiv folosirea intensă a calculatoarelor în procesul de predare, precum şi lansarea cursurilor de pregătire a cadrelor didactice.

A fost înfiinţat Comitetul de Stat al URSS pentru tehnica de calcul şi informatică şi există un plan pentru introducerea în şcoli, în acest cincinal, a peste 500 de mii de calculatoare personale. Acest comitet dispune de un centru de informatică, în capitală, care acordă o gamă largă de servicii populaţiei şi întreprinderilor, avînd în vedere extinderea serviciilor în toate regiunile. În vacanţele şcolare se organizează cursuri de pregătire pentru cadrele didactice şi tabere de instruire pentru copii, iar la Palatul pionierilor din Moscova s-a înfiinţat un cerc de informatică pentru elevi din clasele V şi VI, care primesc diplome de programatori, după 3 ani de activitate. A fost adoptată o hotărîre a C.C. al PCUS şi a Consiliului de Miniştri al URSS „Cu privire la asigurarea instruirii elevilor din şcolile medii în utilizarea calculatoarelor şi introducerea pe scară largă a tehnicii electronice de calcul în procesul de învăţămînt". În vederea asigurării continuităţii pregătirii pe toate treptele de învăţămînt, ministerul unional al învăţămîntului superior a stabilit trei niveluri pentru pregătirea de bază a specialiştilor neinformaticieni în utilizarea calculatorului (pentru informaticieni fiind prevăzute forme avansate de instruire):

— primul nivel implică pregătirea în proporţii de masă a utilizatorilor, familiarizarea cu aplicaţiile calculatoarelor şi microprocesoarelor, programarea într-un limbaj. Studenţii trebuie să rezolve pe durata şcolarizării 10—15 programe (deci cîte 1—2 pe semestru), fiind alocate 60—100 de ore de curs, din care peste 50% ore de lucru pe calculator;

— la nivelul al doilea se realizează o adîncire a specializării, fiind dezvoltate cunoştinţele despre arhitectura microsistemelor, programe şi algoritmi;

— la nivelul al treilea, specialistul asimilează metode avansate de programare şi de optimizare, fiind în măsură să utilizeze eficient pachetele de programe aplicative existente sau să elaboreze programe noi.

Sînt prevăzute niveluri diferite ale pregătirii de bază, pentru diverse specialităţi ca de pildă: pentru agricultură şi sivicultură — nivelul 1; pentru energetică, metalurgie, tehnologie chimică, tehnologia bunurilor de consum, transporturi, construcţii — nivelul 2; pentru electronică, aparate electrice şi automatică — nivelurile 2 şi 3; pentru construcţii de maşini şi economie — toate cele trei niveluri.

În această etapă eforturile sînt concentrate pe următoarele obiective:

— asigurarea unui program flexibil de instruire, care să nu fie dependent de tipul calculatorului;

— reciclarea rapidă a profesorilor;

— dotarea unităţilor de învăţămînt mai ales cu calculatoare personale şi microcalculatoare.

În R. P. Bulgaria, Comitetul pentru Ştiinţă şi Tehnologie, Academia de Ştiinţe şi Ministerul Educaţiei au iniţiat primele acţiuni de realizare a calculatoarelor personale proprii Pravets (compatibile cu modelul Apple II) şi de introducere a acestora în şcoli, în perioada 1979—1981. Astfel, în 1985 au fost introduse 6000 de calculatoare personale în şcoli, iar pînă în 1990 se vor introduce 40000 bucăţi.

A fost înfiinţat un Grup de cercetare în domeniul educaţiei asistate de calculator, fiind experimentată predarea informaticii din clasa I-a, în cadrul cunoştinţelor generale şi din clasa a V-a ca materie distinctă, pe baza unor manuale elaborate în mod adecvat.

În cadrul programului naţional pe termen lung (pînă în 1990), începînd cu anul şcolar 1986/1987, cursul de trei trimestre de informatică este obligatoriu în toate liceele, acestea fiind dotate iniţial cu cîte 10 calculatoare personale. Sînt organizate totodată cursurile de specializare pentru profesori, care au durate variabile: o săptămînă, o lună, trei luni şi un an.

Organizaţia de tineret din RPB a înfiinţat în toată ţara cercuri de informatică, iar televiziunea transmite lecţii de iniţiere în limbajul BASIC.

În R. P. Ungaria, Ministerul Culturii şi Învăţămîntului a luat decizia şi a alocat în 1983 resursele necesare pentru introducerea calculatoarelor în învăţămîntul mediu. Pînă la finele anului 1984, 3000 de calculatoare personale pentru uz şcolar (modelul HT 1080 Z produs în Ungaria) au fost donate şcolilor medii. Din anul 1985, şcolile medii au început să fie dotate cu calculatoare tip Commodore 16. Numărul total al calculatoarelor aflate în şcolile primare şi secundare în 1985 era estimat la 7000.

Cele mai multe aplicaţii şcolare erau, în ordine: în matematică, fizică, tehnologie, cercuri de studii, limbi străine, statistică, administraţie, chimie, istorie, mecanică.

În perioada iniţială, cele mai multe utilizări ale calculatoarelor aveau în RPU, un caracter demonstrativ şi erau folosite mai ales în cadrul cercurilor de studii. O preocupare deosebită a profesorilor este aceea de a alege una din teoriile posibile, care interpretează învăţarea ca o interacţiune continuă (dialog permanent) între elev şi sistem, integrînd calculatorul în cadrul lecţiei la clasă.

Funcţia calculatorului în tehnologia învăţării trebuie să fie nu numai pentru exerciţii recapitulative şi practică, ori pentru jocuri şi simulări, ci şi pentru prelucrarea unor cunoştinţe noi şi pentru rezolvarea de probleme în cadrul acestora.

Există un program, prin decizie la nivelul guvernului, pentru introducerea sistemelor video, în şcoli, sub coordonarea Centrului naţional pentru tehnologie educaţională. Se apreciază astfel, că se vor obţine rezultate deosebite prin cuplarea celor două sisteme de instruire, asistat de calculator şi bazat pe echipamente video.

Şi în alte ţări socialiste ca RSC, RDG, RPP, RSF Jugoslavia şi RP Chineză, se fac mari eforturi pentru accelerarea introducerii calculatoarelor personale şi microcalculatoarelor în procesul de învăţămînt şi educaţie.

Datorită condiţiilor istorice, al ordinii economice inechitabile existente şi al avansului tehnologic al ţărilor capitaliste „deszoltate" (subiecte cunoscute, dar care nu fac obiectul cărţii), introducerea calculatoarelor în învăţămînt a început mai de mult în acestea (iarăşi, nu discutăm aici de coexistenţa flagrantă în mai multe ţări „deszoltate" a calculatoarelor cu analfabetismul).

În SUA primele activităţi sistematice de introducere a calculatoarelor în procesele educaţionale datează din anul 1966, cînd s-au alocat la nivel guvernamental fonduri de 150 milioane $ pentru perioada pînă în 1971. Totuşi, în SUA, datorită sistemului educaţional foarte descentralizat, nu există un plan general de introducere a calculatoarelor în şcoli, în întreaga ţară, astfel încît fiecare stat adoptă o strategie proprie (incluzînd donaţii, stimularea eforturilor proprii ale şcolilor, eşalonarea plăţilor pe 3 ani, reducerea taxelor pentru producători-donatori, etc.).

Parcul calculatoarelor personale instalate în şcolile din SUA a evoluat rapid:

— 33 mii în 1981;	— 630 mii în 1984;	— 1200 mii în 1987.
— 130 mii în 1982;	— 700 mii în 1985;	

Numai în 1983—1984, costul calculatoarelor introduse în şcoli a fost de 200 milioane $.

Încă din 1985, 90% din şcoli aveau cel puţin un calculator personal, iar în 1987 în şcolile secundare, la fiecare echipament reveneau 20 de elevi.

Peste 8% din şcoli au minim 15 calculatoare personale, iar 10% din şcolile secundare au conectat calculatoarele la o reţea.

În mediul universitar există chiar cerinţa ca în viitor fiecare student să aibă acces la un microcalculator.

În medie, pentru activitatea cu calculatorul se alocă săptămînal 23 minute/elev în şcolile elementare şi 45 de minute/elev în şcolile secundare.

În şcolile elementare ponderea instruirii asistate de calculator din timpul de utilizare a calculatorului este de 50%, spre deosebire de şcolile secundare la care devine dominantă ponderea elaborării de programe noi, faţă de asistarea instruirii. Producţia de software educaţional, inclusiv pentru şcoli, este asigurată de circa 750 de producători care dispun de structuri adecvate de desfacere a produselor-program.

Din totalul programelor elaborate cele mai multe sînt în domeniile: matematic (18%), artistic (21%) şi ştiinţific (11%).

În 98% din şcoli se predă limbajul BASIC, iar în 5% din şcoli şi limbajele LOGO, PASCAL, FORTRAN, ponderea acestora fiind în creştere.

Cele mai multe calculatoare personale în şcolile din SUA sînt de tip Apple (peste 50%), dar în şcoli şi mai ales în universităţi, pătrund rapid modelele de tip IBM PC.

În Marea Britanie a fost adoptat în 1980 de către departamentul de resort, un program intitulat „Programul naţional de educaţie cu ajutorul microelectronicii". Începînd din 1980—1982, prin subvenţii de la Departamentul pentru Comerţ şi Industrie (în cadrul programului „Microcalculatoarele în şcoli"), şi prin eforturi proprii combinate cu un ajutor guvernamental (în proporţie de 50%, pentru primele 2 microcalculatoare de fabricaţie engleză), au fost dotate:

— 7000 de şcoli secundare frecventate de elevi de 12—18 ani (în medie cu cîte 4 calculatoare personale);

— 27000 de şcoli primare pentru copii între 5 şi 11 ani.

Fondurile guvernamentale alocate acestui domeniu depăşesc 50 milioane lire şi sînt împărţite astfel: 1/3 pentru acţiuni la scară naţională şi 2/3 pentru iniţiative pe plan regional. Centrele regionale de pregătire a profesorilor oferă cursuri de 3 zile, 1 săptămînă şi 3 luni, iar fiecare şcoală care s-a dotat cu un calculator personal cu ajutorul guvernului, trebuie să înscrie cel puţin 2 profesori la unul din cursurile respective.

Printre cele mai răspîndite modele sînt Acorn BBC şi Sinclair ZX Spectrum. Fiecare şcoală a primit şi patru seturi de programe, însoţite de manuale şi două casete magnetice cu programe.

Elaborarea unui software adecvat, care să poată fi integrat în programa şcolară, constituie o preocupare majoră în învăţămîntul britanic. Astfel, grupul Dudley, compus iniţial din 25 de profesori, a emis idei pe diverse tematici, iar specialiştii le-au transformat în programe care au fost testate şi apoi publicate. De altfel, nu numai televiziunea prin emisiuni educative pe teme de informatică şi microelectronică, dar şi marile edituri acordă o atenţie tot mai mare cărţilor despre calculatoare şi programe, pentru care se estimează în viitor o pondere de circa 10% din totalul vînzărilor de cărţi. Pentru copii între 6 şi 14 ani sînt comercializate cca. 250 de programe cu un cost mediu de 10 lire/program.

Se acreditează tot mai mult ideea după care, pentru a constitui un factor de progres în procesul de învăţămînt, calculatorul trebuie să fie însoţit de un software pe deplin corespunzător obiectivelor respective. Mai mult chiar, un software neadecvat poate să-i facă pe cei mai buni profesori să predea lecţii slabe.

În alte ţări dezvoltate industrial se fac de asemenea eforturi financiare şi organizatorice considerabile pentru introducerea calculatoarelor în şcoli şi instituţii.

În Japonia exista în 1983/1984 următoarea distribuţie a implementărilor de calculatoare personale în şcoli şi în centre de educaţie:

— aproape 60% din şcolile secundare (marea majoritate fiind cele de curs superior), cu peste 4 calculatoare în medie pe şcoală, 2% din şcolile secundare avînd peste 20 de calculatoare pe şcoală;

— circa 0,6% din şcolile elementare, în medie cu aproape două calculatoare fiecare;

— 0,3% din grădiniţe, în medie cu un calculator;

— peste 10% din centrele pentru copii, în medie cu peste 6 calculatoare.

În Japonia, copiii vin în contact cu calculatoarele încă de la grădiniţă, iar utilizarea calculatorului în educaţie face parte din strategia naţională privind informatizarea societăţii. De altfel, a fost înfiinţat un comitet la nivelul conducerii guvernului, cu sarcina de a elabora un plan de modificare radicală a sistemului educaţional.

În Franţa, în 1984, o mie de licee şi o mie de institute şi şcoli de învăţămînt superior erau dotate cu calculatoare personale. Parcul calculatoarelor personale din şcolile medii era în 1984 de circa 35000, la care se adăugau 120000 în 1985, astfel încît pînă la finele anului 1986, toate liceele, respectiv pînă în 1988, toate universităţile, urmau să fie dotate în medie cu 4—16 calculatoare.

Elaborarea şi difuzarea programelor este coordonată în Franţa de Centrul Naţional al Documentelor Pedagogice, care avizează printr-un consiliu de specialişti programele cele mai adecvate, le multiplică şi le difuzează în şcoli.

Deşi în 1985, a fost lansat în Franţa programul „Informatica pentru toţi", acest program suferă după părerea ministerului educaţiei naţionale, de „inexis-

tența unei veritabile pedagogii a utilizării calculatoarelor". Cu ocazia lansării în 1986 a noilor proiecte de introducere a informaticii în domeniul învățămîntului, acesta arăta că procesul trebuie să răspundă la două cerințe principale:

— o cerință economică, deoarece învățămîntul național oferă o piață fabuloasă care poate stimula industria de calculatoare;

— o cerință pedagogică, deoarece copiii trebuie pregătiți pentru asimilarea noului salt tehnologic pe care îl aduce informatica.

Organizarea acțiunilor este bazată în Franța pe următoarele elemente:

— mutarea accentului de pe predarea programării, pe înțelegerea utilității informaticii, dezvoltînd două funcții pedagogice simple: simularea și „raportul nou cu știința", care rezultă din utilizarea băncilor de date;

— inițierea din septembrie 1986, a unui concurs național de proiecte de elaborare de calculatoare pentru învățămînt și de concepere a caietului de sarcini, elaborare care a fost prioritatea bugetului învățămîntului pe 1987, beneficiind de o sumă de circa 100 mil. franci;

— alocarea în 1987 a circa 300 mil. de franci pentru implementarea în rețeaua învățămîntului a 20 000 de microcalculatoare.

Iată cum a evoluat în Franța numărul de calculatoare personale instalate în școli și numărul de profesori instruiți, respectiv fondurile alocate, pe etape:

— proiectul celor 58 de licee dotate cu cîte un microcalculator, în 1970—1976;

— proiectul introducerii a 10 000 de microcalculatoare în școlile secundare, în 1979—1984. În 1982 erau instalate 3000 de microcalculatoare și erau specializați 19000 de profesori;

— proiectul introducerii a 100 000 de microcalculatoare în 1983—1988, în școlile secundare și elementare. În 1983 au fost instalate încă 12000 de microcalculatoare și specializați 11000 profesori (în cadrul fondurilor de 18 milioane $), iar în 1984, 25000 de microcalculatoare introduse și 20000 de profesori specializați (45 milioane $);

— proiectul introducerii altor 120000 de microcalculatoare în toate școlile secundare și elementare și specializarea a 100000 de profesori în anul 1985 (circa 200 milioane $). Dintre aceste microcalculatoare 14000 erau compatibile cu tipul IBM-PC.

În 12000 de școli, la modelele IBM-PC sînt conectate în medie cîte 6 calculatoare personale.

Astfel, în Franța erau instalate în total pînă în 1986, 160000 de calculatoare personale și microcalculatoare, (populația școlară fiind de aproximativ 12 milioane) și erau specializați 150000 de profesori (circa 25% din totalul cadrelor didactice).

În Finlanda, guvernul a lansat acțiuni de studiere a noii tehnologii educaționale încă din 1979, comisia înființată recomandînd introducerea cursurilor de informatică la elevii între 9 și 12 ani și adoptarea unor măsuri pentru dezvoltarea tehnologiei respective. În 1985, Ministerul Educației a inițiat un proiect de cercetare la scară națională, intitulat „Calculatoarele și predarea", pentru care numai în anul 1987 era alocat un fond de 8 milioane $.

În școlile generale secundare din Finlanda există 3000 de calculatoare personale (circa 6—7 calculatoare/școală), iar în școlile specializate circa 3500.

Începînd din 1987, există o varietate de cursuri de informatică, unele obligatorii, altele opționale, pentru elevii din școlile secundare și cu profil specializat.

Din totalul de 75000 profesori, peste 32000 au urmat cursul de 3 zile, 12000 pe cel de 3 săptămîni și 1500 au absolvit cursul de 4 luni.

De asemenea, au fost organizate în școlile primare peste 100 de cercuri de informatică.

În India, s-a pornit de la ideea că educația modernă incluzînd informatica, cu alte cuvinte pregătirea corespunzătoare a forței de muncă, are un rol foarte important în dezvoltarea economică.

Pe de altă parte, deoarece în India marile fabrici și întreprinderi s-au automatizat și „informatizat" a apărut o cerere foarte mare de informaticieni cu pregătire medie și superioară.

Ca urmare, începînd cu anul 1985 s-a declanșat un Program național de introducere a informaticii în învățămîntul liceal și universitar din India.

Concomitent a început producția de microprocesoare pe baza achiziționării tehnologiei din străinătate și apoi, India a început să producă și calculatoare personale compatibile IBM.

Pentru început experimentul educațional a fost declanșat în 250 de licee și în cîteva școli generale. În anul 1986, experimentul s-a extins la 750 licee, vizînd apoi o nouă extindere rapidă la 10000 de unități școlare. Astfel, în anul 1987 s-a aprobat un Program de organizare și dotare a învățămîntului profesional în domeniul informaticii și tehnicii de calcul.

S-au declanșat programe de cercetare a problemelor legate de introducerea calculatorului în învățămînt, de stabilirea tehnologiei corespunzătoare și a folosirii adecvate a acesteia.

Una din concluziile desprinse din experiența de pînă acum a fost aceea că pentru instruirea tinerei generații în domeniul informaticii, factorul cheie îl constituie profesorul. De aici a rezultat necesitatea obiectivă a:

— instruirii profesorilor existenți;
— formării corespunzătoare a noilor generații de profesori;
— elaborării unor materiale necesare instruirii periodice și continue a tuturor categoriilor de profesori.

Ca urmare s-au înființat pînă în anul 1987, în diferite universități, peste 42 de centre de instruire și formare a cadrelor necesare.

*

Experiența dobîndită pe plan mondial în domeniul instruirii școlare asistate de calculator permite să se afirme deja că există o afinitate naturală a copiilor pentru noua tehnologie.

De altfel, din cele două manifestări internaționale de prestigiu pe tema utilizării calculatoarelor personale în educația tinerei generații, ambele organizate sub auspiciile UNESCO și găzduite de două țări socialiste, Ungaria, respectiv Bulgaria, în 1984 și 1985, Conferința și expoziția internațională din Bulgaria s-a reeditat după doi ani, în mai 1987, la Sofia, sub titlul sugestiv: „Copiii în era informaticii: oportunități pentru creativitate, inovație și noi activități". La această manifestare științifică au fost prezenți peste 400 de specialiști din 44 de țări din întreaga lume. Cele peste 40 comunicări științifice au abordat următoarele trei subiecte mari:

a) Către o nouă semnificație a alfabetizării;
b) Informatica în școală și în afara școlii;
c) Teoria educațională și sistemul cunoștințelor de bază.

S-au prezentat şi discutat diferite forme şi metode privind însuşirea cunoştinţelor de bază, formarea şi consolidarea deprinderilor practice de utilizare a calculatorului, rolul acestuia în stimularea creativităţii tinerelor generaţii. În urma acestor dezbateri s-au desprins următoarele concluzii:

— ţinînd cont de faptul că în toate domeniile de activitate s-au introdus sau se vor introduce în curînd calculatoarele, a rezultat faptul că acum, dar mai ales în viitor, un om poate fi considerat alfabetizat numai în cazul cînd are cunoştinţe minimale de informatică şi deprinderi practice de utilizare a calculatorului (personal);

— de aici a reieşit necesitatea obiectivă a introducerii informaticii în activitatea instructiv-educativă din şcoli şi în afara ei, ţinîndu-se seama în permanenţă de particularităţile culturale şi social-economice ale fiecărei ţări; aceasta presupune dotarea corespunzătoare a şcolilor, cercurilor şi cluburilor, pregătirea cadrelor şi instructorilor, experimentarea şi validarea unor programe de instruire teoretică şi practică a copiilor, realizarea unor studii şi cercetări interdisciplinare, etc.

— educaţia nu trebuie schimbată în totalitate, fiind necesară doar efectuarea unor modificări corespunzătoare pentru utilizarea optimă a calculatorului în scopul creşterii eficienţei procesului de instruire şi educaţie, precum şi completarea sistemului cunoştinţelor de bază.

În final, s-a tras concluzia că, în viitor, **studiul disciplinelor fundamentale (cele clasice) şi informaticii (ca o nouă disciplină fundamentală), va avea un rol hotărîtor în formarea cadrelor necesare economiilor naţionale.**

15.6.2. Moduri evoluate de utilizare a calculatoarelor şi microcalculatoarelor personale în învăţămînt

În figura 15.11 sînt prezentate sugestiv cîteva din modurile de abordare a procesului de predare/învăţare, de la lecţia convenţională de tip prelegere, pînă la „îndrumătorul electronic“ cu sistem video interactiv.

Evoluţia materialelor, echipamentelor şi tehnicilor utilizate ca suport al lecţiilor ori cursului predat este ilustrată în figura 15.12, prin drumul parcurs de la lecţia la tablă, pînă la sistemul video interactiv controlat de microcalculatorul personal.

Dar pentru cei mai mulţi, „calculatorul în învăţămînt şi educaţie“ înseamnă încă, activitatea individuală a unui elev, student sau operator oarecare la un calculator personal, care asistă şi completează pentru un timp dat activitatea profesorului, examinatorului sau îndrumătorului.

Dezvoltarea deosebită a domeniului instruirii asistate de calculator implică utilizarea calculatorului într-o mare varietate de moduri noi, dintre care menţionăm cîteva:

1) „tablă electronică“ ca instrument al profesorului;

2) îndrumător (profesor-ghid) electronic pentru elevi şi studenţi;

3) procesor de texte pentru pregătirea rapoartelor, proiectelor şi chiar a materialelor didactice, suport al cursului sau cercului de studiu;

4) sistem de înmagazinare şi regăsire de date (uneori cu facilităţi de comunicaţii).

5) instrument-asistent pentru o gamă largă de activităţi (calcule ştiinţifice, analiză statistică, prelucrare de tabele, proiectare automată, etc.)

6) sistem pentru conducerea activităţilor experimentale, sau pentru simularea unor experienţe şi legi ale naturii foarte greu sau imposibil de reprodus în laborator.

Trebuie menţionat că în general, s-a acordat cel puţin în trecut, o atenţie mult mai mare predării *despre* calculatoare, comparativ cu predarea cu *ajutorul* calculatorului în alte domenii.

Progresele recente atît pentru echipamente cît şi pentru programe, facilitează introducerea largă şi eficientă a calculatoarelor personale şi microcalcu-

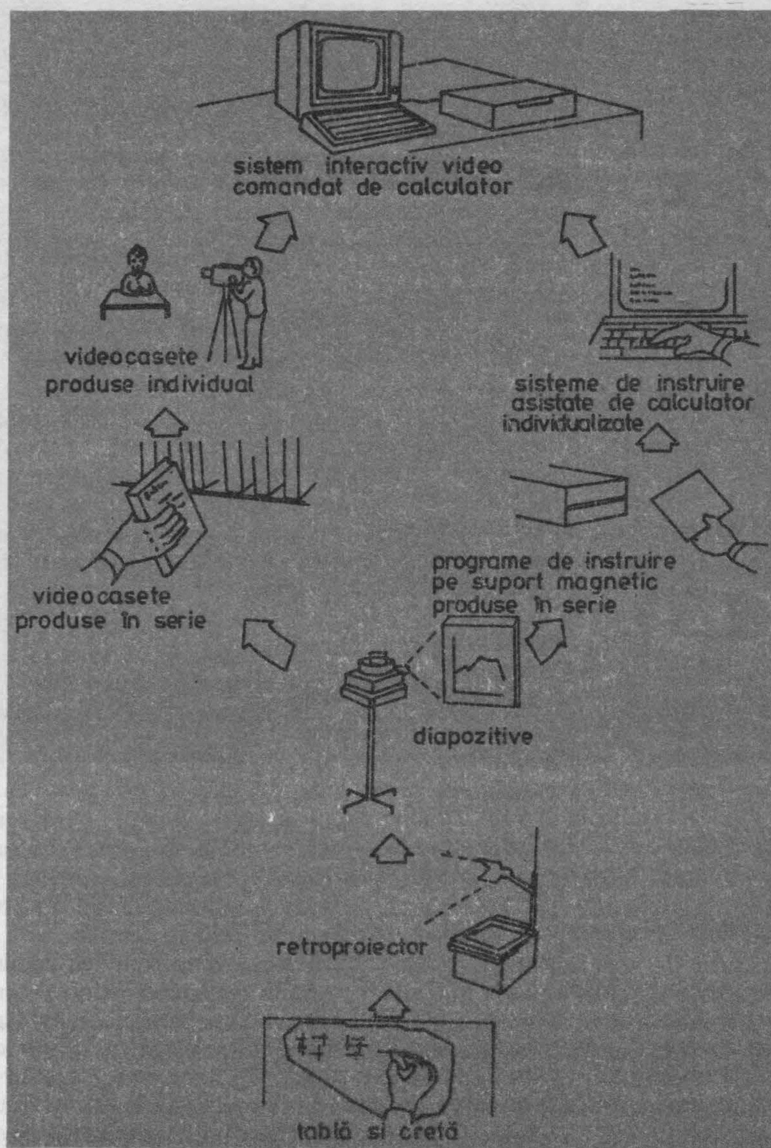

Fig. 15.11. Evoluţia suportului de curs

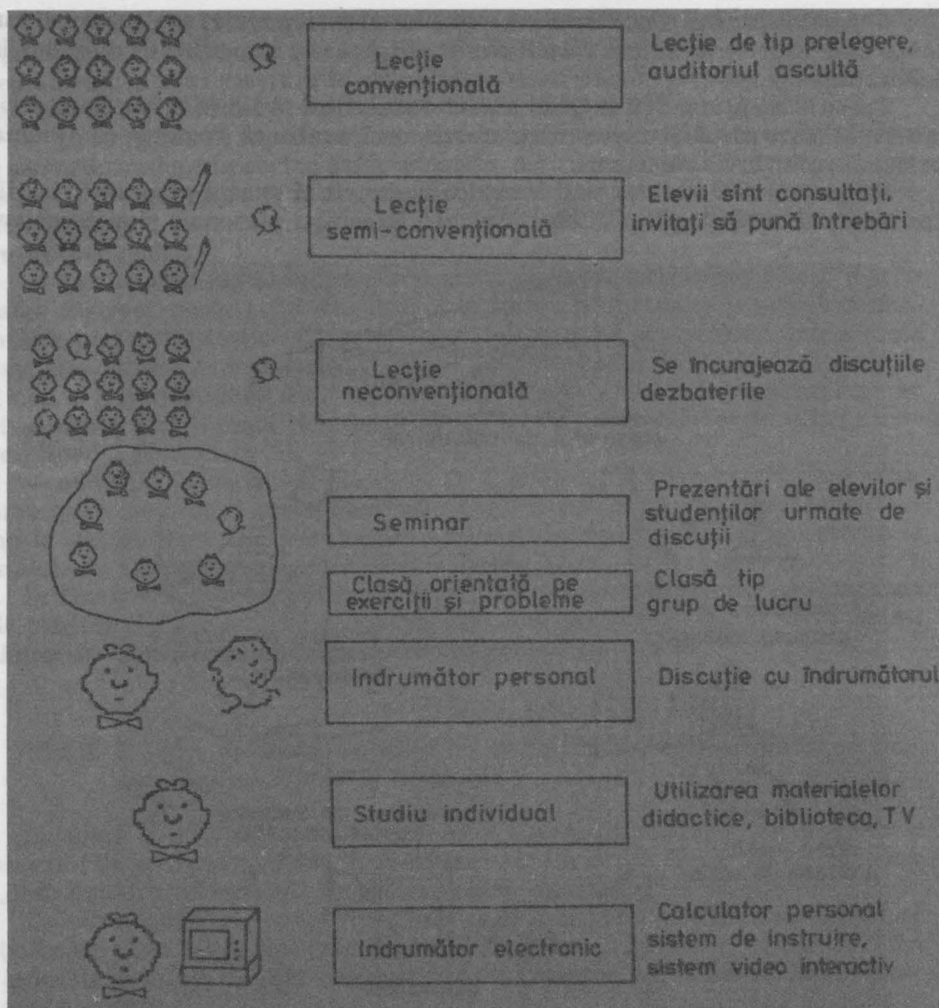

Fig. 15.12. Moduri de desfăşurare a proceselor de predare-învăţare

latoarelor în întreaga sferă a proceselor de predare-învăţare. Dintre sistemele de instruire evoluate, adaptabile la stilul persoanei, profesor şi elev, ne vom referi mai ales la sistemele tip îndrumător interactiv şi la cele de tip „tablă electronică".

În literatura de specialitate a apărut recent un cuvînt nou „courseware" compus din „course", (curs, o serie de lecţii) şi „ware" (articole produse industrial). Prin „courseware" se înţelege suportul de curs elaborat de lectorul cursului. Suportul de curs conţine materialele ajutătoare în procesul de predare/învăţare, este flexibil, adaptabil şi mereu actualizat. În acest sens, acesta este opus de pildă, cărţilor din bibliotecă care au un conţinut fix şi chiar cursului scris şi diapozitivelor sau casetelor video cu tematică fixată. Suportul de curs elaborat cu ajutorul calculatorului are avantajul că poate fi actualizat rapid, adaptat şi multiplicat direct la imprimantă.

Mai mult chiar, discuţiile în clasă obţinute interactiv în timpul unei lecţii, pot fi transferate direct programului de studiu cu „îndrumător electronic". Astfel de programe trebuie să devină parte integrantă a cursului şi să fie scrise în stilul personal al lectorului.

Oricum, unii elevi învaţă mai bine dacă revin de cîteva ori asupra unui punct în dialogul cu calculatorul, decît să-şi dezvăluie neştiinţa în faţa lectorului. Pe de altă parte, un bun sistem de instruire asistată de calculator permite înregistrarea, monitorizarea performanţelor elevilor.

De aceea se experimentează o serie de limbaje noi, adecvate sarcinii profesorului de a elabora suportul cursului, cum este de pildă limbajul MICROTEXT, pus la punct de cercetători din Marea Britanie şi care poate fi utilizat pe orice microcalculator compatibil cu sistemul de operare CP/M.

MICROTEXT este un limbaj de programare care facilitează dialogul bazat pe imagini-ecran (cadre), astfel încît lecţia este compusă dintr-o secvenţă de module, iar un modul este o secvenţă de cadre, fiecare cadru conţinînd mesajele dialogului, un text, eventual formule, desene şi informaţiile de control, respectiv numărul cadrului din secvenţă. MICROTEXT permite salturile condiţionate sau necondiţionate între diferite cadre aflate în diverse module şi utilizează subrutine. O subrutină de interes special este denumită „HELP" şi la tastarea acestui cuvînt, apare o imagine cu toate informaţiile ajutătoare necesare.

MICROTEXT generează fişiere cu performanţele elevilor.

Limbajul are facilităţi grafice şi color (inclusiv caractere şi linii de text cu înălţime dublă). MICROTEXT PLUS are facilităţi extinse pentru comenzi definite de utilizator, permiţînd introducerea de subrutine scrise în cod maşină şi controlul unor dispozitive ca display cu ecran sensibil la atingere, proiectoare de diapozitive şi unităţi video.

Sistemele de instruire şi elaborare de materiale tip suport de curs asistat de calculator, sînt bazate pe patru niveluri de sisteme interactive:

(1) sistem interactiv bazat pe calculator, cu text/grafică generate de calculator;

(2) sistem audio interactiv, cu text/grafică + voce;

(3) sistem audio-vizual interactiv, cu text/grafică + voce + diapozitive;

(4) sistem video interactiv, cu text/grafică + voce + dia + video.

La nivelul (4) există chiar o scală larg acceptată (denumită „Nebraska Scale") care cuantifică gradul de interacţiune. Deşi sistemele de nivel (4) au acces aleatoriu la segmente particulare ale programului video, la capătul de sus al scalei, un singur program video poate fi folosit asociat cu cîteva programe de calculator care oferă comentarii distincte. Auditoriul poate fi împărţit în mai multe grupe, în funcţie de calificare şi grad de instruire, procesele de predare/-învăţare fiind astfel adaptate.

Un sistem evoluat de instruire asistată de calculator trebuie să îndeplinească o serie de criterii, care pot fi grupate astfel:

— simplitate în utilizare (interfaţă adaptabilă, prietenoasă, facilităţi de ghidare a operatorului numite „Help", structuri simple de liste de posibilităţi numite „Menu", facilităţi grafice şi de editare, simboluri matematice şi alte caractere speciale, facilităţi de căutare după cuvinte-cheie şi de manipulare de liste, testare simplă, documentaţie adecvată, facilităţi pentru generarea unui suport de curs uşor de utilizat, etc.);

— independenţă de restricţii (compatibilitate cu alte echipamente, dispozitive şi programe);

— înregistrarea performanţelor (înregistrarea răspunsurilor date, a punctajului obţinut, timpul în care s-a răspuns, editarea unei analize asupra dificultăţilor ivite în procesul de învăţare, facilitatea de „cutie poştală" în care elevii pot înregistra mesajele lor cu sugestii pentru îndrumător sau profesor);

— economicitate.

Asigurarea completă a caracteristicilor pentru unele echipamente noi, de pildă „tabla electronică", a fost posibilă numai relativ recent, aceasta implicînd:

— proiectarea pe ecran mare, pe care să se poată citi textul şi grafica, la lumina mediului ambiant;

— un control simplu al afişajului;

— interactivitate.

Dar dintre noile concepte implementate, cel de utilizare intuitivă a calculatorului pare a fi deosebit de atractiv. Astfel a apărut o nouă metodă de manipulare a datelor şi un nou mediu denumit WIMP (Window-fereastră, Icon-imagine/simbol iconic, Mouse-penel, Pointer-cursor).

Mouse, penelul, este de fapt o mică cutie uşor manevrabilă pe o suprafaţă plană, cutie care are o bilă pentru trasare la bază şi unul sau mai multe butoane deasupra. Cutia este conectată printr-un cablu la calculator şi aminteşte de un şoricel cu coada lungă, iar una din funcţiile sale principale este de trasator pe ecran sau de penel. Deplasarea manuală a acestui dispozitiv într-un plan orizontal, face ca un mic semn pe ecran numit cursor să se deplaseze corespunzător pe ecran.

Cînd se obţine poziţia dorită a cursorului pe ecran, butonul penelului poate fi utilizat pentru a iniţia o acţiune, deschizînd sau închizînd un fişier de date, sau ştergînd ecranul.

Micile simboluri-imagine dispuse pe marginea ecranului, laturile de jos şi din stînga, pot reprezenta diferite părţi ale sistemului, ca de pildă fişiere de disc, documente, „scule" pentru pictat, creion, gumă, etc. Deplasarea cursorului la una din aceste micro-imagini şi acţionarea butoanelor penelului, reprezintă de fapt chiar conceptul central al mediului WIMP. O simplă apăsare a butonului penelului poate selecta un fişier, astfel încît într-o zonă a ecranului se va afişa o listă de posibilităţi (menu).

Ţinînd apăsat butonul şi deplasînd penelul la elementul dorit din listă, va fi selectat acel element. Interacţiunea penel/cursor poate fi folosită de asemenea pentru a muta o micro-imagine între două zone ale ecranului. De exemplu, un fişier poate fi şters mutînd imaginea sa la aceea a coşului de deşeuri, fără a memora şi tasta vreo linie de text!

Se pot „decupa" părţi din imaginea-ecran, care se pot „salva" şi apoi „readuce" printr-o simplă apăsare de buton.

Copierea unui fişier de pe un disc pe altul se obţine prin mutarea imaginii asociate fişierului, traversînd ecranul dintr-o zonă (fereastră) în alta.

Pot fi activate simultan pe ecran mai multe zone, corespunzător unor aplicaţii diverse („multiwindows").

Textul afişat într-o zonă din ecran poate fi decupat şi trecut în altă zonă, permiţînd astfel un transfer de date între pachete de programe total diferite.

Dintre sistemele WIMP, cele mai cunoscute şi evoluate sînt cele implementate pe calculatoarele personale IBM PC şi Apple Macintosh. Sistemele WIMP îi încurajează pe începători să facă primii paşi mai degrabă prin experimentări, prin manipularea penelului, decît prin consultarea unor manuale extinse. Aceştia învaţă repede să folosească noul Letraset electronic, să traseze grafice, etc.

CAPITOLUL 16. Educaţia şi informatica

16.1. Direcţii, concluzii şi programe ale primului congres internaţional UNESCO „Educaţia şi informatica"

Primul congres internaţional *„Educaţia şi informatica"* organizat de UNESCO a avut loc între 12—21 aprilie 1989 la Paris, fiind precedat de multe alte manifestări internaţionale, corelate cu evoluţia, în ultimele două decenii, a introducerii în învăţămînt şi educaţie a calculatoarelor electronice.

Pentru a clarifica numeroase aspecte ale *informaticii ca obiect de studiu*, ale utilizării calculatoarelor ca *noi mijloace de instruire*, ale experienţelor dintr-o serie de ţări *în strategiile şi programele implementate*, cum şi ale căilor de întărire a *cooperării* internaţionale vom reda realizări, problematici şi recomandări legate de pregătirea şi desfăşurarea acestui congres.

Directorul general al UNESCO, Federico Mayor a sintetizat în cuvîntul de deschidere a congresului problemele conexiunilor dintre educaţie — factor fundamental al dezvoltării — şi noile tehnologii ale informaticii — comunicaţiilor, *reflectînd rolul profund revoluţionar al sistemelor informatice* descentralizate şi larg răspîndite nu numai în educaţie ci în întregul nostru mod de viaţă.

Domnul Federico Mayor a arătat că numeroase probleme importante pentru fiecare şi pentru UNESCO s-au pus şi se vor dezbate în congres, ca de exemplu: *Ce efect* au calculatoarele asupra vieţii copiilor şi părinţilor, atît în munca lor cît şi în activităţile recreative? *Cît costă* echipamentele şi programele, instruirea şi conducerea unui învăţămînt informatizat? *Cum să* asigurăm cele mai bune utilizări ale acestei tehnologii în sistemele noastre deînvăţămînt? *Cum să* integrăm subiecţii izolaţi sau handicapaţi în structurile educaţionale tradiţinale? Poate *oare* informatica să asigure o creştere a numărului absolvenţilor şi o ridicare a pregătirii în şcolile primare şi secundare? Ca prime răspunsuri la acestea s-au selectat cîteva aspecte reflectînd *avantajele* şi *dezavantajele* utilizării şi viitorului informaticii în învăţămînt:

— Opiniile contrastante asupra oportunităţii utilizării informaticii în educaţie în diferite ţări şi centre care se înscriu pe o paletă „de la lipsa de interes la entuziasm". În stadiul iniţial de informatizare, în multe ţări s-a apreciat că se încearcă a *substitui profesorii prin maşini*; experienţa a arătat apoi că pentru eficienţa învăţămîntului asistat de calculator, profesorii trebuie să fie *puternic instruiţi*, această cerinţă obligatorie ca şi faptul că software-ul disponibil era (este) insuficient sau inadecvat a făcut ca în unele ţări acest tip de învăţămînt să fie neglijat; dar, deasupra acestor factori tehnologici, rămîne întrebarea dacă informatica poate ajuta la îmbunătăţirea calităţii educaţiei. Cităm patru aspecte benefice:

1° — Crearea unor *vaste şi ieftine resurse* care produc schimbări cantitative şi, mai ales, calitative în cunoştinţele şi informaţiile disponibile copiilor / elevilor, profesorilor, părinţilor.

2° — *Noi metode de educaţie*, cu noul mijloc important al *autoinstruirii*.

3° — *Creşterea* numărului de tineri (şi nu numai al lor), care s-au familiarizat singuri cu noile tehnici.

4° — *Convingerea* crescîndă că se deschid multe căi de rezolvare a problemelor pornind de la cunoaşterea „proaspătă" a informaţiilor.

Desigur, ignorăm *dezavantajele* utilizării informaticii în educaţie: *costul* hardware-ului şi software-ului; *oboseala* cauzată de utilizarea excesivă a calculatoarelor; scăderea posibilă a aptitudinilor mentale pentru operaţii pe care acum le fac maşinile; *lipsa de flexibilitate* (frecventă dar nu inevitabilă) a metodelor de învăţare impregnate cu actualul software educaţional. Este o cale lungă pentru calculatoare în devenirea lor ca instrumente flexibile

pentru instructori, asigurînd atît „izolări“ în studiu ale copiilor cît şi creşterea atenţiei lor faţă de profesori. De asemenea, anumite subiecte, cum ar fi învăţarea limbilor sînt, prin ele însele, mai puţin adaptate decît altele pentru instruirea asistată de calculator.

— Multe din situaţiile prezentate se referă la ţările industrializate, în *ţările în curs de dezvoltare* apărînd ca esenţială introducerea tehnologiei informaticii în condiţii de *resurse limitate*; cerinţele costurilor reduse şi a îmbunătăţirii performanţelor economice nu s-au prea realizat. Pe de altă parte, informatica este — în parte — responsabilă de *discrepanţa* dintre ţările industrializate şi cele în curs de dezvoltare. Apar probleme specifice ca: *buna informare* asupra noilor tehnici; *transferul de tehnologii*, în cît mai echitabile condiţii pentru ţările în curs de dezvoltare şi pentru lumea a treia; este necesar un sprijin real al producătorilor de echipamente şi programe din ţările industrializate.

— O cale eficientă pentru toate ţările în vederea „expansiunii“ şi îmbunătăţirii aplicaţiilor informaticii în educaţie este *crearea unor organisme sau centre specializate* care să observe, să urmărească, să evalueze şi să răspîndească cît mai larg cu putinţă progresul în informatică, atît din punct de vedere tehnic cît şi educaţional. Cooperarea în acest domeniu se încurajează prin *schimburi de informaţii* şi *de experţi*, prin implementarea de *proiecte comune* pentru producerea de hardware şi software utilizabil pentru instruirea profesorilor şi educatorilor, prin stabilirea unor *criterii* internaţionale pentru selectarea, evaluarea şi dezvoltarea de software educaţional.

Ce putem afirma despre viitorul informaticii în educaţie? Trei *tendinţe* sînt de menţionat:

— *autoinstruirea*;
— *activitatea în locuinţe*;
— *instruirea de la distanţă*

Educatorii de azi vor trebui să fie la curent tot timpul cu inovările tehnologice rapide şi să apeleze atît la *psihologie*, *sociologie* cît şi la *ştiinţa calculatoarelor*. UNESCO îi va sprijini.

Manifestările internaţionale, ca acest prim Congres, permit schimburi largi de vederi între educatori reprezentanţi ai lumii industriale, editori, cercetători, decidenţi. De asemenea se evaluează situaţia în lume, se descoperă tendinţele de dezvoltare şi cooperare internaţională în utilizarea informaticii şi tehnologiei comunicaţiilor în domeniul educaţiei.

Programul Congresului include 5 teme majore:

1° — *Evaluarea prezentului şi obiectivele de atins*
2° — *Strategii naţionale şi posibilităţi de extindere internaţională*.
3° — *Cooperarea cu industria*
4° — *Aplicaţiile informaticii ca mediu de instruire şi educare*
5° — *Perspective de viitor*

îndreptate toate spre extinderea cooperării internaţionale.

[Dl. Federico Mayor a menţionat rolul în pregătirea congresului al domnului Robert Chapuis, secretarul de stat pentru educaţie tehnică al Franţei, a d-lui F. Peregudov, primul vicepreşedinte al Comitetului de stat pentru educaţia maselor din U.R.S.S. şi a d-lui André Danzin, preşedintele Congresului şi al Programului informatic interguvernamental. Franţa şi U.R.S.S. au fost statele care au iniţiat rezoluţiile ce au dus la organizarea congresului].

La închiderea congresului s-au prezentat concluzii generale sintetice.

Concluziile generale ale primului Congres internaţional „Educaţie şi informatică“ al UNESCO, aprilie 1989, Paris, (la care au participat peste 500 reprezentanţi din 93 ţări şi 29 organizaţii internaţionale) sînt, în rezumat, următoarele:

1. Informatica este capabilă să realizeze eficacitatea internă şi externă asistemelor educaţionale, cum rezultă din aplicaţiile limitate dar semnificative şi din tehnologiile noi ale informaţiei realizate în ultimii cîţiva ani.

2. Introducerea noilor tehnologii informatice în educaţie (NTIE) riscă să crească disparităţile din domeniu, în interiorul ţărilor şi între ele, dacă nu se întreprind acţiuni energice cu măsuri specifice la nivel naţional şi internaţional pentru a evita o atare evoluţie.

3. Tehnologiile informatice noi joacă un rol important în aspecte majore ale dezvoltării socio-economice şi culturale; cooperarea internaţională trebuie întărită, trebuie sprijinite ţările mai puţin dezvoltate, pentru a utiliza mai bine aceste mijloace în contextul propriu al fiecăreia.

4. Aceste tehnici trebuie să facă parte din cultura accesibilă ansamblului populaţiei.

5. NTIE au multiple roluri, nu numai ca unelte pedagogice dar şi ca o abordare şi o cultură noi, permiţînd un dialog concret în cadrul învăţămîntului şi practicii gestiunii informaţiei şi al dezvoltării accelerate a societăţii.

6. Sînt necesari profesionişti foarte înalt calificaţi, cu competenţe atît tehnologice cît şi în ştiinţele cunoaşterii.

7. Este important să reorientăm şi să formăm progresiv elevii şi alte persoane din domeniul educaţiei, pentru a le permite să exploateze NTIE.

8. Recunoaştem necesitatea continuării cercetărilor asupra inerţiei noilor tehnologii ca unelte ce ameliorează desfăşurarea procesului pedagogic.

9. Notăm contribuţia pozitivă a întreprinderilor particulare şi publice producătoare de hardware şi software care servesc cauza dezvoltării de NTIE.

10. Vom recenza domeniile învăţămîntului în care NTIE pot creşte cel mai mult randamentul şi pot maximiza fructele practicii.

11. Vom întări cooperarea internaţională pentru a facilita inovarea, experimentarea şi cercetarea privind aplicaţiile pedagogice ale NTIE.

12. Este necesar, pentru a stimula integrarea NTIE, ca industria informaticii să poată să se plaseze într-o perspectivă pe termen lung, pentru a determina domeniile de interes comun cu sectorul educaţiei şi de a aduce la dezvoltarea acestui domeniu aportul necesar pentru atingerea concretă a obiectivelor sale.

13. Ne propunem să remediem inegalităţile dintre ţări în ce priveşte dezvoltarea NTIE prin creşterea cooperării internaţionale prin diverse mijloace:

— apărînd indentităţile, culturile şi limbile naţionale;

— schimbînd informaţii în cadrul reuniunilor, seminariilor, cursurilor, vizitelor, congreselor şi prin alte mijloace de comunicare „faţă în faţă";

— întreprinzînd proiecte şi cercetări pentru strategia de utilizare a NTIE, utile pentru toate ţările, cercetînd şi posibilităţile de a asigura transferabilitatea, complementaritatea, modularitatea şi compatibilitatea programelor, echipamentelor, a sistemelor şi reţelelor de comunicaţii informatice utilizabile în educaţie şi formare;

— favorizînd circulaţia internaţională a informaţiilor prin reţelele informatice internaţionale şi prin alte mijloace de comunicaţie;

— ajutînd ţările mai puţin favorizate şi pe cele în curs de dezvoltare pentru achiziţia, utilizarea şi producţia de echipamente, facilitîndu-le şi accesul la software de aplicaţii didactice prin licenţe şi cooperări, graţie dezvoltării capacităţilor naţionale de concepere a programelor de aplicaţii didactice conforme cu necesităţile şi cultura locală.

14. Apelăm la indivizi, colectivităţi, întreprinderi, guverne pentru a da un nou elan concertaţiilor atît de necesare în domeniu şi a asigura planuri şi programe de aplicaţie suficiente pentru toate nevoile exprimate.

15. Apelăm la UNESCO, la ONU, la Organizaţia mondială a muncii, la ONUDI, la Programul ONU pentru dezvoltare, la Banca mondială, la băncile regionale de dezvoltare şi la alte organizaţii interguvernamentale şi guvernamentale pentru a susţine aplicarea judicioasă a NTIE şi a contribui la umplerea „gropii" existente în domeniu între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare.

PROGRAMUL COMENTAT AL CONGRESULUI UNESCO „EDUCAŢIE ŞI INFORMATICĂ"

Cuvîntul directorului general UNESCO

Introducere: *Informatica, societatea şi dezvoltarea: ce informatică şi pentru ce dezvoltare* (informaţii de organizare, regulamente ale reuniunilor UNESCO)?

TEMA 1: SITUAŢIA ACTUALĂ ŞI OBIECTIVELE (răspunsul statelor membre ale UNESCO la chestionarul prealabil.

Masă rotundă: Obiectivele introducerii informaticii bazate pe diferite experienţe naţionale.

Tema 1.1. *Aplicaţii ale informaticii în cadrul educaţiei permanente* (o societate se dezvoltă în măsura în care este capabilă să înveţe: educaţia a încetat să fie o experienţă limitată la o singură perioadă a vieţii; sînt necesare legături între contextele formale şi neformale în care se desfăşoară educaţia; ce este iniţierea în informatică pentru marele public? Ce relaţii există în cadrul întreprinderilor, societăţilor?

Tema 1.2. *Informatica, egalizarea accesului pentru diferite grupe şi egalizarea şanselor şcolare* (între altele cazul particular al femeilor, handicapaţilor, izolaţilor, bolnavilor).

Tema 1.3. *Informatica, transformarea locului de muncă şi a formaţiei profesionale* (politicile educative trebuie să ţină seama de natura mereu în schimbare a muncii, altfel oamenii formaţi riscă să-şi dezvolte rapid sentimente de frustrare şi devin într-un anumit fel nişte nealfabetizaţi, lipsiţi de lucru).

Tema 1.4. *Noi raporturi între partenerii din procesul educaţional* (instituţii, întreprinderi, colectivităţi, mişcări asociative şi cooperative, familie, care sînt consecinţele locului crescînd acordat informaticii).

Tema 1.5. *Restricţii economice şi financiare, evaluarea costurilor investiţiilor şi funcţionării* (echipament, programe, formare, cercetare, dezvoltare, evaluare... care sînt resursele naţionale necesare pentru introducerea informaticii în educaţie şi care ar fi raportul cost / beneficiu al unei asemenea antreprize).

Tema 1.6. *Introducerea informaticii în educaţie la nivel naţional*: obiective, oportunităţi, strategii (unele ţări au rezultate, altele n-au experienţă; care ar fi nevoile şi care ar constitui justificări de lansare a unor asemenea planuri).

TEMA 2: STRATEGII NAŢIONALE ŞI LĂRGIREA LOR PE PLAN INTERNAŢIONAL (noile sisteme de învăţare; ca mijloc de planificare, gestiune şi de control al învăţămîntului într-un mediu în schimbare); se pot ameliora performanţele sistemului educativ? productivitatea poate creşte şi eficacitatea poate fi măsurată la 4 nivele: sistemul naţional, circumscripţia educativă, grupul şcolar, unitatea pedagogică; strategii pentru ţările în curs de dezvoltare, cooperaţii între ţări cu probleme similare sau vecine, sau aflate la stadii de dezvoltare comparabile, mai ales în domeniul software-ului, programelor didactice şi formarea echipelor integrate.

Tema 2.1. *Formarea profesorilor şi instructorilor* (formarea iniţială, cursuri de perfecţionare, conţinut şi metode)

Tema 2.2. *Producţia, difuzarea şi transferul de mijloace informatice* (echipamente, programe generale şi educaţionale, baze de date şi reţele şi adaptarea lor la contexte diferite; diferite strategii, rolul sectorului public şi a celui particular, standardizării, evaluări; programenaţionale, transfer între ţări; posibilităţi de adaptare.

Tema 2.3. *Aplicarea informaticii la gestiunea proceselor educative* (la diferite nivele instituţionale) ca şi a formării „gestionarilor" (contabilitate, dosare elevi, note examen, biblioteci, materiale didactice; gestiunea personalului, construcţiilor, bugetelor, perspectivelor; problema costuri, aplicaţii noi mai ieftine).

TEMA 3: CONCERTAREA CU INDUSTRIA. *Dezbatere* la SICOB: educatori-industriaşi-editori, relaţii cu autorităţile educative, contracte; software-societăţile de servicii (etc. editori), traducerea programelor, participarea industriei la formare şi la întreţinere, complemente ale ofertelor de echipamente; adaptarea echipamentelor programelor pentru ţări în curs de dezvoltare; convivialitate, fiabilitatea soft şi hard.

TEMA 4: PRACTICI (— ca studiu transdisciplinar; ca mijloc de transmitere a informaţiilor pentru utilizare în diverse configuraţii educative; interacţiunea între informatică şi conţinutul cunoştinţelor, fenomen important, cu noi perspective în ştiinţa cunoaşterii.

Tema 4.1. *Informatica drept mijloc pentru noi situaţii pedagogice* (organizarea învăţămîntului, individualizarea / personalizarea şi reformularea raporturilor profesor-elev; se învaţă mai bine şi mai repede folosindu-se şi mijloacele informatice? experienţe în curs, evaluări.

Tema 4.2. *Software de bază şi de aplicaţii didactice* (baze de date, simulare, modelare, lexicografice; posibilităţi şi limite actuale; software-echipament. Nevoi imense şi permanente de concepere şi producţie de software educaţional).

Tema 4.3. *Informatica şi dezvoltarea învăţămîntului post secundar şi universitar* (cum?; noile modalităţi de învăţare la distanţă).

TEMA 5: PERSPECTIVE (perspectivă tehnologică — a cincea generaţie, telematică, inteligenţă artificială; prospectivă socio-culturală — cunoaşterea, valoarea comercială; care sînt tendinţele actuale în materie de acces individual şi colectiv la informaţie şi cunoaştere? echitate la nivel naţional şi internaţional; consecinţe asupra proceselor mentale ale generalizării informaticii în societate; consecinţe pentru obiective şi conţinuturi educative pornind de la metode şi tehnici.

Tema 5.1.: *Cercetarea asupra informaticii în educaţie* (situaţie, dezvoltarea proiectelor, cooperarea internaţională; cum să întărim aspectele pedagogice ale cercetării? cum să identificăm mai bine şi să promovăm orientarea asupra temelor de cercetare la nivel naţional şi internaţional?

Tema 5.2.: *Impactul informaticii asupra limbilor şi culturii naţionale în diversitatea lor* (limbaj artifical şi natural; „alfabetizare informatică", probleme puse de proliferarea mijloacelor şi aplicaţiilor informatice în societate.

Tema 5.3.: *Pentru o dinamică a cooperării internaţionale.* Utilitatea evaluărilor retrospective; schimburi de experienţă între situaţii similare; studii comparative; cedarea de experienţă în materie de formare a studenţilor, de elaborare a politicilor / planurilor / strategiilor / programelor, de aplicaţii pedagogice şi de producţie de software; raţiuni tehnice cu partenerul cel mai apropiat.

Închidere. Ce politică şi ce cooperare internaţională?

16.2. O programă analitică americană pentru „alfabetizarea" informatică*

Am consultat numeroase materiale bibliografice pregătitoare şi din conţinutul propriu zis al *primului Congres internaţional UNESCO, "Educaţie şi Învăţămînt"*, Paris, aprilie 1989, materialele *Conferinţei miniştrilor educaţiei din statele membre ale Europei*, Paris, septembrie 1988, *"Informatica în educaţie"*, o serie de studii relativ independente pentru ţări şi grupe de ţări din periodicele trimestriale UNESCO *"Perspectives"* 1987, cercetările expuse în conferinţele *„Copiii în epoca informaţiei"*, Varna, Bulgaria, 1985, 1987, 1989 ş.a..

Drept model exemplificativ de programă analitică pentru *„alfabetizarea" informatică* am reţinut, însă, extrase adaptate dintr-o carte americană, apărută în 1983, sub coordonarea lui Beverly Hunter *„My students use computers; learing activities for computer literacy"*, editată de Prentice Hall Company, în S.U.A.

La *elaborarea sa* au participat peste două sute de specialişti cu pregătiri diferite (echipă multidisciplinară), cooperînd, la îndemnul conducerii Organizaţiei de cercetare a resurselor umane (HRRO), pe baza unor experimentări şi testări ample în şcoala publică din Montgomery County, Maryland şi în alte şcoli pilot, avizate critic de un grup naţional de profesori consultanţi de la numeroase departamente, şcoli, consilii, firme de calculatoare, edituri, fundaţii. *Experimentările* au început în 1980 pe computere APPLE-PET (40 calculatoare personale în 165 clase din şcoli elementare, gimnaziale şi liceale). Azi (după 3 de ani) toate clasele din experiment au acces la calculatoare personale (400 calculatoare personale performante), cumpărate din fonduri centrale şi particulare. Profesorii au fost pregătiţi, în mare măsură, prin cursuri de 45 de ore în ultimii doi ani.

Scopul acestei programe analitice este să dezvolte o „alfabetizare" informatică universală, necesară tuturor cetăţenilor pentru a supravieţui într-o societate care depinde de tehnologiile informatice.

Definiţie. „Alfabetizarea" care se realizează în 8 etape sau stagii temporale (grade, clase), îşi propune a asigura *abilitatea* de a utiliza programe de calculator adecvate ce asistă instruirea, de a manipula informaţii şi de a rezolva informatic probleme, ca şi *abilitatea* de a raţiona judicios asupra problemelor sociale şi etice care implică sisteme de comunicaţii şi calculatoare.

Programa este organizată pe *6 grupe tematice*, fiecare grupă incluzînd o serie de obiective care trebuie asigurate în fiecare din cele 8 stagii (grade), grupate cîte două (1—2), (3—4), (5—6), (7—8).

Cele 6 grupe tematice (aceleaşi pentru cele 8 stagii / clase) sînt:

I. Utilizarea şi dezvoltarea procedurilor
II. Utilizarea unor programe pentru calculator
III. Concepte fundamentale despre calculatoare
IV. Aplicaţiile calculatoarelor
V. Impactul calculatoarelor asupra societăţii
VI. Scrierea programelor de calculator

* Beverly Hunter, My students use computers, Reston Publishing Company inc. Virginia, S.U.A., 1983.

Conţinutul acestor grupe tematice se modifică în funcţie de gradele / stagiile (1—2), (3—4), (5—6), (7—8).

Grupa tematică I. Utilizarea şi dezvoltarea procedurilor

O *procedură* este o descriere pas cu pas a ceea ce trebuie să facem; o *procedură* este un set specific de instrucţiuni care trebuie realizate în exact secvenţele specificate. Procedura include *algoritmii* de rezolvare. Oamenii pot face multe lucruri fără a fi conştienţi de o procedură, care manevrează un mare volum de informaţii în căi sistematice în scopul rezolvării problemelor. Elevii vor învăţa conceptele relative la proceduri prin:

a) *Descrierea unei activităţi familiare în termenii procedurilor*, în mod complet şi în ordine corectă a paşilor.

b) *Utilizarea procedurilor pentru rezolvarea problemelor* în matematică, studii sociale, ştiinţe, artă şi viaţa de fiecare zi.

c) *Dezvoltarea procedurilor pentru a rezolva noi probleme*, elevul deprinzînd *mijlocul* intelectual esenţial de a diseca (sparge) e problemă în subprobleme inteligibile şi *mijlocii*, de a dezvolta metode pas cu pas pentru obţinerea soluţiei. Elevii trebuie să înceapă cu conceptul de procedură înainte de a învăţa programarea calculatorului, care i-ar putea distrage prin sintaxa limbajelor de programare. Ei trebuie să înţeleagă mai bine cum rezolvă omul problemele şi cum, prin proceduri explicite, formale, poate lucra calculatorul. În clase, elevii sînt deprinşi a urmări *un set de instrucţiuni* pentru a realiza un set de instrucţiuni mai detaliat, pentru a le testa şi a le corecta. Elevii trebuie să exprime apoi aceste proceduri în forma unui program de calculator. În cazul nostru s-a adoptat limbajul de programare de nivel înalt LOGO.

Există diferenţe între *obiectivele* grupei tematice în cele 8 stagii (luate două cîte două 1—2, 3—4, 5—6, 7—8).

În *stagiile 1—2* elevii învaţă,

1° — să execute o procedură prin instrucţiuni pas-cu-pas pentru o sarcină familiară;

2° — să modifice o procedură pentru a rezolva o sarcină similară, nouă;

3° — să demontreze diferite proceduri utilizabile pentru aceleaşi ieşiri;

4° — să descopere şi să corecteze erorile (inclusiv în secvenţe greşite a instrucţiunilor) pentru proceduri cu pînă la 10 paşi şi care nu conţin ramuri de luarea deciziilor;

5° — să descrie procedurile pentru realizarea unei sarcini;

6° — ajută la dezvoltarea unei proceduri scrise, pentru o sarcină familiară.

În *stagiile 3—4*:

7° — ajută la dezvoltarea unei proceduri care include repetiţii, decizii, intrări variabile.

8° — găsesc şi corectează erori în proceduri care includ repetiţii, decizii şi intrări variabile;

9° — dezvoltă independent o procedură care poate fi executată de o persoană care are o sarcină — şi îi dă un nume — ,demonstrînd că prin procedură se ating rezultatele scontate;

În *stagiile (clasele) 5—6*

10° — identifică anumite diferenţe între o procedură executată de om şi una de calculator;

11° — „sparg" o problemă în subprobleme; planifică un set structurat de proceduri şi subproceduri pentru a rezolva problema;

12° — dezvoltă o procedură prin organizarea datelor pe o anumită cale, necesară pentru analiza şi rezolvarea problemei; prezintă o soluţie (de ex. pentru ordonarea alfabetică sau numerică a datelor, scăderea sau adunarea datelor, tabelarea, exprimarea grafică a datelor etc).

În *stagiile (clasele) 7—8*

13° — rezolvă o problemă prin diferite metode cu creionul şi hîrtia, cu un calculator, cu un program de calculator pretipărit şi cu un nou program (punînd accentul pe factori ca volumul şi plaja datelor utilizate, prelucrate sau stocate în rezolvarea problemei, dacă problema este cuantificabilă sau nu; dacă există sau nu un alt program de urmat.

Grupa tematică II. Utilizarea unor programe pentru calculator

Pentru a fi alfabetizaţi elevii trebuie să utilizeze diferite tipuri de programe pe calculatoare personale. Programele utilizate trebuie să atingă, împreună cu familiarizarea cu o largă varietate de aplicaţii, trei scopuri principale:

— să ajute în achiziţionarea ideilor, conceptelor şi atitudinilor prescrise în lecţiile ştiinţifice, matematice, studiilor sociale, artelor; programele să fie utilizabile în învăţare;

— să ajute şi să încurajeze elevii în selectarea programelor utilizabile în sarcinile ce le au, să fie capabili de a citi (şi chiar a scrie) documentarea programelor, ca sprijin în selectarea şi operarea programelor şi echipamentelor; acesta este aspectul de „ţinere sub control" a calculatorului;

— să înveţe elevii să fie responsabili, într-o manieră etică în raport cu echipamentul, informaţia şi programele, care sînt utilizabile de multe persoane.

Mulţi profesori menţionează că utilizarea programelor de calculator constituie un nou nivel de motivaţie pentru elevi.

În *stagiile (clasele)* 1—2 se învaţă:

1° — utilizarea programelor simple de autoinstruire şi jocuri ca asistînd învăţarea matematicii, ştiinţei, studiilor sociale, limbajului artelor;

2° — dispozitivele de operare (cum sînt tastaturile, calculatoarele, terminalele video, şoricelul, joystick-ul, caseta, discul rigid, discurile flexibile) şi *comenzile* necesare pentru a utiliza programele disponibile (încărcare, rulare, listare şi oprire a programului).

3° — să recunoască că, pentru a opera, calculatorul trebuie să primească instrucţiuni ordonate şi că acestea trebuie să fie condiţionate în program;

4° — urmărind legile şi regulile etice de utilizare a programelor şi echipamentelor, elevii să protejeze echipamentele împotriva defectărilor, să nu distrugă datele sau programele altor persoane şi să nu întrerupă intenţionat operarea în sistemul de programe; să respecte regulile de planificare şi distribuire a echipamentelor şi programelor.

În *stagiile (clasele) 3—4:*

5° — să citească şi înţeleagă documentaţia unui program (nume program, scopul programului, cum se utilizează programul, datele şi echipamentele necesare pentru utilizarea programului);

6° — să utilizeze documentaţia pentru utilizarea unui program adaptat unei sarcini date şi să opereze cu programul, fără asistenţa profesorului;

7° — să selecteze şi să utilizeze un program care îl ajută la soluţionarea unei probleme atribuite.

În *stagiile (clasele) 5—6*:

8° — să utilizeze simularea pe calculator ca asistare în instruire după planul de studiu;

9° — să demonstreze înţelegerea efectelor şi interacţiunilor unor variabile selectate într-o simulare utilizată; să descrie anumite aspecte ale lumii reale care sînt incluse sau eliminate din simularea utilizată;

10° — să regăsească informaţii selectate dintr-o bază de date informatică, pentru scrierea unei lucrări sau a unui proiect.

În *stagiile (clasele) 7— 8*

11° — să utilizeze un program de procesare de texte ca asistent în scrierea, revizuirea şi realizarea unei culegeri.

Grupa tematică III. Concepte fundamentale despre calculatoare

Sînt puţine concepte fundamentale despre calculatoare pe care fiecare trebuie să le înţeleagă că necesită instrucţiuni ordonate pentru a opera: că este o maşină cu scopuri generale; că operează foarte rapid; că poate face multe repetări ale aceleiaşi operaţii pe exact aceleaşi căi; poate prelucra un mare volum de date.

Pentru a înţelege aceste caracteristici elevii trebuie să vizualizeze sarcini sau proceduri cu mai mulţi paşi, cu volum mare de date, rezolvate cu viteze mari; aceste idei permit să se introducă în matematică, ştiinţe şi studii sociale a unor probleme de complexitate conformă cu a lumii reale.

În *stagiile 1—2* (sau cît de repede încep să utilizeze calculatorul) elevii trebuie să învețe:

1° — să recunoască și că pentru operare calculatorul trebuie să primească instrucțiuni ordonate, prin program;

În *stagiile 3—4*

2° să recunoască și că un calculator poate să opereze cu diferite programe

În stagiile 5—6:

3° — să dea exemple de sarcini în care viteza calculatorului este necesară sau avantajoasă și să o poată compara cu viteză umană corespunzătoare;

4° — să dea exemple de sarcini care implică multe repetări ale acelorași operații și explicații despre utilitatea calculatorului în acest caz;

5° — să dea exemple de sarcini care necesită prelucrarea unui volum mare de date și explicații despre utilizarea calculatorului în acest caz.

În stagiile 7—8

6° — să aplice înțelegerea conceptelor în multe situații noi.

Grupa tematică IV. Aplicațiile calculatoarelor

Calculatoarele sînt utilizate în sute de căi de către invdivizi și organizații; aceste utilizări se cheamă „aplicații" sau „sisteme" informatice.

Aceste *aplicații* presupun oameni care interacționează între ei și cu mașinile; toate operează cu date, stocate în anumite căi, organizate în forme pe care calculatorul să le „înțeleagă"; toate sistemele au *intrări* (instrucțiuni și date) de la diferiți oameni și din diferite locuri; toate sistemele au *ieșiri* (informații și instrucțiuni) de la oameni sau de la alte mașini); oamenii și mașinile din aplicație au anumite mijloace de *comunicare*; trebuie să existe proceduri proiectate care specifică secvența acțiunilor.

În stagiile 1—2

1° — descrierea aplicațiilor din locuințe și vecinătăți (cine și de ce utilizează calculatoare; ce date dau persoanele calculatorului și ce date dau calculatoarele persoanelor; cum transformă persoanele datele în informații).

În stagiile 3—4

2° — se descriu aplicațiile din școli, organizații administrative și comerciale, la fel ca ca la 1° dar cu noțiunile de *intrări* și *ieșiri*, adăugîndu-se și „pozițiile" oamenilor și mașinilor, comunicațiile în sistem și tipurile de informații în bazele de date informatice:

3° — similaritățile și diferențele între calculatoarele imaginate și cele reale.

În stagiile 5—6

4° — se descriu una sau mai multe căi prin care informația regăsită este utilizată în domenii ca știința, dreptul, educația;

5° — se descriu una sau mai multe aplicații științifice (ce se studiază, ce tipuri de date oferă calculatorul, cum se utilizează datele, ce tipuri de date sînt *intrări*)

În stagiile 7—8

6° — se descriu una sau mai multe căi în care prelucrarea textelor se utilizează în comerț, administrație, jurnalism;

7° — se descriu aplicații în comerț, finanțe, fabricație, transporturi;

8° — se descrie un sistem cu calculator utilizat într-o mare organizație (diferiți utilizatori cu pozițiile lor, tipuri de informații provenite de la ei, sursele de date de intrare în sistem; anumite tipuri de date conținute în baza de date; cum comunică între ele calculatoarele; unele tipuri de programe care rulează în sistem; surse de erori posibile în sistem;

9° — recunoașterea interacțiunilor în sistem între oameni, hardware, proceduri, software, documentație, comunicații, date.

Grupa tematică V. Impactul calculatoarelor asupra societății

Calculatoarele au puternice efecte asupra societății și individului; se speră efecte benefice; interesează ce fel de efecte apar în raport cu diferite grupuri sau indivizi; elevii trebuie să discearnă avantajele și dezavantajele; importante sînt considerațiile de comportament și din sistemele informatice.

În stagiile 1—2

1° — se urmăresc regulile și legile de comportament (defectări daune, distrugerea unor date sau programe ale altora, copierea neautorizată a programelor ce au copyright, folosirea codului de identificare al unei alte persoane).

În stagiile 3—4 elevii continuă să învețe aceste reguli și rațiunile lor și sînt introduși în diferite tipuri de programe.

În stagiile 5—6 (în conexiune cu stocarea informațiilor și secțiunea de regăsire)

2° — explicarea rațiunilor de restricții și de control al accesului la aplicație (protecție împotriva fraudelor, dreptului particular, erori și baza de date ș.a.);

3° — listarea avantajelor și dezavantajelor unei aplicații de regăsire a informației utilizate (de ex. *avantaje*: rapiditate, acces a multor persoane, disponibilitatea unor informații noi; *dezavantaje*: pot fi erori necunoscute în baza de date; se pot utiliza informații în căi ilegale sau necorecte față de alții, se pot pierde informații din cauza formatelor standardizate sau a memoriei limitate)

În stagiile 7—8

4° — se analizează ieșirile calculatoarelor și locația informațiilor pentru analiză (inteligența artificială, automatizarea, controlul utilităților și facilităților de comunicații, furtul în calculator ș.a.). Analiza include identificarea ieșirilor — a părților în conflict, a pozițiilor părților în conflict, a ieșirilor necesare pentru calificarea faptelor;

5° — identificarea și recunoașterea anumitor factori care contribuie sau care sînt suportați de crescînda dependență a noastră față de sistemele informatice (dimensiunile și complexitățile crescînde ale organizațiilor guvernamentale și de afaceri; creșterea nivelului educației; creșterea nivelului de informații generate sau comunicate; reducerea dimensiunilor și costurilor calculatoarelor; creșterea vitezei și a capacității de stocare; îmbunătățiri în căile de comunicare ale oamenilor cu calculatorul; marketingul în industria calculatoarelor);

6° — se descriu căi în care oamenii pot fi afectați de „căderile" și greșelile calculatoarelor — erori de calcul, „căderi" în traficul aerian, plăți eronate, erori de diagnostic sau tratament

7° — se descriu cerințe ale oamenilor față de industria calculatoarelor (intrări de date prietenoase; interogarea bazelor de date; specificarea cerințelor pentru prelucrarea datelor, asistarea cu calculatorul a echipamentelor de laborator, echipamente de prelucrarea textelor, utilizarea proiectării asistate de calculator);

8° — se descriu diferite atribuții legate de industriile calculatoarelor și prelucrării datelor (programator, proiectant și realizator de calculatoare, service-man, analist)

Grupa tematică VI. Scrierea programelor de calculator

Deoarece tehnologia calculatoarelor și aplicațiile sînt în rapidă schimbare, nu există un consens între tehnologi și educatori privind scopurile, obiectivele și metodele de învățare a programării calculatoarelor pentru toate categoriile de copii și adulți. Cartea citată propune: un set de obiective independente de limbajul de programare; o discuție asupra limbajelor alternative (BASIC, LOGO, PASCAL); planuri de lecții LOGO; bibliografii pentru predare și învățare în cele patru limbaje sugerate; recomandarea ca introducerea în programare să fie o unitate (sau un curs) separată care să integreze și aplicații în matematică, studii sociale, limbajul artelor; integrarea și a altor domenii ce interesează pe elev).

Obiectivele pentru scrierea unor programe de calculator au fost plasate la stagiile (clasele 7—8); dacă la anumite școli se cer scrieri de programe la alte clase se va folosi experiența acumulată în stagiile 7—8. Rațiunea plasării conceperii programelor la stagiile 7—8 este explicată și de: gîndirea procedurală din stagiile 1—6 este preliminară scrierii unor programe

utilizabile, studiul pînă la stagiul 6 a gîndirii procedurale permite succesul scrierii de către *toți* elevii a programelor în stagiile 7—8; multe școli sînt organizate să includă un curs de programare de abia în clase corespunzătoare cu stagiile 7—8.

Stagiile 7—8

1° — modificarea unui program ca un sprijin în învățare sau rezolvarea problemelor;

2° — translatarea unei proceduri date într-un program utilizînd instrucțiuni convenabile (format de date numerice sau șiruri; acceptarea mutărilor de la tastatură sau alte dispozitive; ieșiri pe display sau videodisplay, pe impimantă sau pe alte dispozitive, executarea operațiilor logice sau aritmetice; manipularea datelor);

3° — scrierea unui program într-o formă și un stil care poate să servească altora pentru găsirea și corectarea erorilor, utilizarea și modificarea programului;

4° — testarea și depanarea unui program scris și controlul corectitudinii rezultatelor; date de test, mesaje de eroare și depanarea prin cunoașterea unor rezultate intermediare;

5° — urmărind un set ordonat în planificarea și dezvoltarea unui program să rezolvăm o problemă particulară (definirea; spargerea în subprobleme, prepararea datelor de test; dezvoltînd prin pseudocod sau prin diagrame logice, un set de proceduri și subproceduri pentru rezolvarea problemei; controlul erorilor logice; translatarea procedurilor în codurile limbajelor de programare; editarea și testarea programului; localizarea și corectarea erorilor; pregătirea instrucțiunilor pentru utilizatorii programului; utilizarea programului).

Cartea citată este deosebit de completă, aici nu s-a făcut decît o selectare din programa matricială (grupe tematice / stagii (clase) care este în detaliu completată cu tehnici, studii de caz, anexe etc.

16.3. Programul detailat al disciplinei „Bazele informaticii și tehnicii de calcul" pentru învățămîntul mediu din U.R.S.S.

Sub egida Academiei de Științe Pedagogice și a filialei din Siberia a Academiei de științe ale URSS, a fost propusă, încă din 1985, o programă pentru disciplina *„Bazele informaticii* și *tehnicii de calcul"*, destinată elevilor din clasele a IX-a și a X-a ale învățămîntului liceal din URSS.

Avînd în vedere seriozitatea cu care au fost tratate problemele, în cele ce urmează se prezintă o serie de idei și extrase din această programă.

De la început se apreciază că nivelul și calitatea pregătirii tineretului în domeniul tehnicii de calcul influențează direct potențialul științific-tehnic și productiv al unei țări.

La baza acestei discipline se află trei concepte fundamentale ale științei moderne: *informația, algoritmul* și *calculatorul.*

Prelucrarea automată a informației cu ajutorul calculatorului presupune următoarele *etape*:

— *algoritmizarea*: elaborarea algoritmului pentru soluționarea problemei date, în cadrul căreia intră *studiul obiectului* în cauză, descrierea obiectului din punctul de vedere al principalelor legături și dependențe între caracteristicile și proprietățile sale relevante; *modelarea matematică* — descrierea problemei într-un limbaj matematic formal; elaborarea metodei de studiu a modelului matematic și descrierea acestuia într-un *limbaj algoritmic*;

— *programarea*: traducerea algoritmului obținut într-un limbaj de programare, elaborarea programului pentru calculator;

— *soluționarea problemei cu ajutorul calculatorului*: execuția programelor pe calculator, folosind programele de sistem existențe în calculator și obținerea rezultatelor sub o formă comodă pentru utilizare.

Scopul disciplinei este acela de a asigura formarea unor reprezentări privind regulile și metodele necesare soluționării problemelor cu calculatorul, de căpătare a deprinderilor necesare pentru utilizarea calculatoarelor personale, de înțelegere a rolului calculatorului în diferite activități economico-sociale și a perspectivelor de dezvoltare a tehnicii de calcul.

Informatica şi calculatorul asigură baza necesară pentru studiul la un nivel calitativ superior a *numeroase discipline din programa de învăţămînt*. Astfel, folosirea calculatorului în predarea unor discipline *permite*: intuirea mai profundă a unor noţiuni, modelarea unor obiecte şi procese complexe, greu de urmărit şi înţeles în absenţa calculatorului, sporirea gradului de participare a elevului la lecţie, stimularea lucrului individual.

Printre obiectivele disciplinei de informatică se evidenţiază:

— sistematizarea aspectelor algoritmice ale algebrei predate pînă în clasa a VIII-a inclusiv;

— însuşirea noţiunilor de bază privind algoritmizarea;

— formarea reprezentărilor referitoare la posibilităţile de automatizare a execuţiei algoritmului;

— consolidarea laturilor practică şi tehnică ale algoritmizării, legate de implementarea concretă a algoritmilor pe microcalculatoare, pentru diverse probleme date;

— cunoaşterea bazelor tehnicii moderne de calcul, pornind de la studiul principiilor de operare ale microcalculatoarelor;

— însuşirea noţiunilor fundamentale şi a metodelor de elaborare a programelor într-un limbaj de programare;

— formarea reprezentărilor privind etapele de soluţionare a problemelor cu ajutorul calculatorului;

— cunoaşterea principalelor domenii de utilizare a tehnicii de calcul şi a rolului ei în dezvoltarea societăţii.

Informatica şi tehnica de calcul se studiază pe parcursul a doi ani, în clasele a IX-a şi a X-a.

În clasa a IX-a sînt prevăzute 34 ore de curs, fără laborator, iar în clasa a X-a 68 — de ore, dintre care 34 ore de curs şi 34 ore de laborator.

Pentru predarea acestei discipline se recomandă folosirea unor *mijloace audio-vizuale*: filme, casete-video, planşe, animaţie pe calculator, pachete de programe destinate procesului de învăţămînt.

Conţinutul programei la disciplina: ''Bazele informaticii şi tehnicii de calcul''

Acest curs trebuie să lărgească în mod substanţial aparatul/instrumentarul matematic de care dispune elevul, în sensul universalităţii acestuia în raport cu domeniile de utilizare, asigurînd tot odată specificul formulării şi rezolvării problemelor cu calculatorul.

Acest *aparat-instrumentar matematic* cuprinde noi elemente teoretice:

— metode de reprezentare a principalelor caracteristici ale obiectelor, în forma necesară studierii modelelor matematice corespunzătoare cu ajutorul calculatorului;

— tipuri de procese algoritmice;

— elementele şi sintaxa limbajului algoritmic, cu orientare spre limbajul natural;

— un limbaj de programare orientat spre un calculator şi pachetele necesare de pro grame de sistem şi aplicaţii;

— noi deprinderi practice, care permit elevului realizarea etapelor de algoritmizare, programare şi soluţionare a problemelor cu calculatorul.

Clasa a IX-a (34 ore de curs).

Tema 1. Introducere (2 ore).

Informatica. Noţiunile de informaţie şi prelucrare a informaţiei. Informatica şi tehnica de calcul. Noţiunile de bază privind calculatorul. Schema bloc a calculatorului, unităţile de bază, funcţiunile şi interacţiunea lor în procesul de operare.

Ideile de bază: informatica — ştiinţa despre metodele şi mijloacele de soluţionare a problemelor cu calculatorul.

Noţiunile de bază: informatica, tehnica de calcul.

Elevul trebuie să capete reprezentări privind: informatica — o nouă ştiinţă, interacţiunea dintre informatica şi tehnica de calcul, calculatorul ca mijloc pentru prelucrarea automată a informaţiei.

Tema 2. Algoritmi, limbaj algoritmic (6 ore).

Noţiunea de algoritm. Exemple de algoritmi. Proprietăţile algoritmilor. Mijloace de execuţie a algoritmilor: operator uman, robot, calculator. Posibilităţile de descriere a algoritmilor.

Limbajul algoritmic ca mijloc de exprimare şi scriere a algoritmilor. Comenzi simple şi compuse. Condiţii, comenzi de repetare şi ramificare. Algoritmi ajutători, utilizarea lor. Exemple de scriere a algoritmilor în limbajul algoritmic. Posibilităţi de automatizare a execuţiei algoritmilor.

Ideile de bază: limbajul algoritmic ca formă unică, standard, pentru scrierea algoritmilor; posibilităţi de automatizare a execuţiei algoritmilor.

Noţiunile de bază: algoritmi, tipuri de algoritmi (liniari, cu ramificaţii, ciclici). Mijloace de descriere a algoritmilor.

Elevul trebuie să cunoască:

— esenţa algoritmilor, proprietăţile lor, posibilităţile de execuţie;
— modalităţile de bază privind descrierea algoritmilor (limbaj natural, tabele, scheme bloc);
— tipuri fundamentale de algoritmi (liniari, cu ramificaţii, cu cicluri);
— regulile de scriere a algoritmilor în limbaj algoritmic.

Elevul trebuie să fie capabil:

— să utilizeze diverse forme de scriere a algoritmilor şi să treacă de la o formă de descriere, la alta formă.

Tema 3. Algoritmi de operare cu mărimi. (10 ore).

Mărimi. Numele şi valoarea mărimii. Mărimi variabile şi constante. Noţiuni despre algoritmii care operează cu mărimi. Argumentele şi rezultatele algoritmilor. Atribuirea de valori unei mărimi. Relaţiile între mărimi, proprietăţile mărimilor văzute în calitate de condiţii simple. Condiţii compuse. Tabele cu mărimi. Reguli de realizare a algoritmilor.

Ideile de bază: mărimile ca argumente şi rezultate ale algoritmilor, care operează cu mărimi.

Noţiunile de bază: mărimea (nume şi valoare), tipuri de mărimi; argumentele şi rezultatele algoritmilor care operează cu mărimi;

Elevul trebuie să cunoască:

— tipurile de mărimi utilizate în prelucrarea informaţiei (reprezentări: numerice, tabelare, literale, grafice) şi semnificaţia operaţiei de atribuire de valori unei mărimi;
— particularităţile algoritmilor care operează cu mărimi;
— scopul şi regulile de scriere ale condiţiilor de ramificare şi repetare ale comenzilor algoritmilor.

Elevul trebuie să fie capabil:

— să determine tipul mărimii şi să-l reprezinte în limbaj algoritmic;
— să folosească condiţiile simple şi compuse în construcţia algoritmilor.

Tema 4. Construcţia algoritmilor pentru soluţionarea problemelor (16 ore).

Etapele care se parcurg în soluţionarea problemelor. Formularea problemei. Definirea argumentelor şi a rezultatelor. Construcţia modelului matematic. Alegerea algoritmilor ajutători. Aducerea expresiilor la o formă comodă pentru calcul. Calculul pe etape al expresiilor complexe. Microcalculatorul ca mijloc de calcul.

Construcţia algoritmilor şi soluţionarea unor probleme din disciplinele de matematică, fizică şi chimie.

Ideile de bază: tehnologia soluţionării problemelor folosind calculatorul.

Noţiunile de bază: etapele soluţionării problemelor folosind calculatorul.

Elevul trebuie să cunoască:

— etapele principale ale procesului de soluţionare a problemelor cu ajutorul calculatorului;
— destinaţia şi structura bibliotecii de algoritmi;
— posibilităţile calculatorului ca mijloc de calcul folosit de utilizator;

Elevul trebuie să fie capabil:

— să evidenţieze etapele soluţionării problemelor;

— să folosească algoritmii de bază din biblioteca pentru rezolvarea problemelor;

— să alcătuiască şi să execute algoritmi pentru rezolvarea unor probleme de la disciplinele: matematică, fizică, chimie etc.

Clasa a-X-a (34 ore curs).

Tema 5. Unităţile de bază şi principiile de operare ale calculatorului. (12 ore).

Informaţia binară, reprezentarea numerelor şi textelor în calculator. Memoria calculatorului. Celula de memorie şi adresa ei. Memoria internă (cu conţinut permanent şi variabil — memoria principală) şi memoria externă, funcţiile lor. Resursele funcţionale ale calculatorului: registre, sumator, unitatea aritmetică. Principiile de comandă ale calculatorului: instrucţiunea şi structura ei, unitatea de comandă, execuţia automată a programului. Introducerea şi extragerea informaţiei din calculator: tastatura, ecranul, banda magnetică, discul magnetic etc.

Generaţiile de calculatoare. Elemente privind microprocesorul şi circuirele integrate, tehnologii de fabricaţie.

Ideile de bază: posibilitatea execuţiei automate a programului într-un calculator.

Noţiunile de bază: unităţile principale ale unui calculator, destinaţia lor funcţională şi principiile de operare.

Elevul trebuie să cunoască:

— particularităţile şi avantajele formei binare de reprezentare a informaţiei;

— tipurile de memorii folosite în calculatoare, destinaţia şi principalele lor caracteristici;

— principiul comenzii după program;

— tipuri de echipamente de intrare / ieşire şi destinaţia lor;

— elemente privind generaţiile de calculatoare, microprocesoarele ca bază a tehnicii moderne de calcul.

Tema 6. Programare. (16 ore).

Program-algoritm, execuţie pe calculator. Particularităţile calculatorului în calitate de executant al algoritmului. Comparaţie între limbajul algoritmic şi limbajul de programare. Reprezentarea datelor. Variabile, Instrucţiunile de bază: intrare, ieşire, atribuire, control al execuţiei programului. Subprograme şi funcţiile standard ale limbajului. Întocmirea programelor în limbaj de programare. Elemente privind pachetele de programe de sistem şi aplicaţii ale calculatorului.

Ideile de bază: program-algoritm, execuţie pe calculator.

Noţiunile de bază: limbajul de programare, folosirea lui pentru scrierea algoritmilor, pachetele de programe ale calculatorului.

Elevul trebuie să cunoască:

— posibilităţile şi particularităţile calculatorului în calitate de executant al algoritmului;

— alfabetul limbajului de programare;

— tipurile de date ale limbajului şi destinaţia lor;

— instrucţiunile de bază ale limbajului;

— destinaţia subprogramelor şi funcţiilor standard;

— elemente privind pachetele de programe de bază şi aplicaţii ale calculatorului şi folosirea lor pentru soluţionarea problemelor.

Elevul trebuie să fie capabil:

— să scrie/reprezinte datele în limbajul de programare;

— să alcătuiască programe simple în limbajul de programare, folosind instrucţiunile de bază: intrare/ieşire, atribuire, control al execuţiei programului

— să folosească funcţiile standard şi subprogramele standard;

— să utilizeze pachetele de programe aplicative.

Tema 7. Rolul calculatorului în societatea modernă. Perspectivele dezvoltării tehnicii de calcul. (2 ore).

Aplicaţii ale calculatoarelor: calcule inginereşti şi economice, modelare matematică sisteme de reglare automată, sisteme de informare-documentare, automatizarea locurilor de

muncă etc. Rolul calculatorului în schimbarea caracterului şi ridicarea productivităţii muncii. Perspectivele dotării economiei naţionale cu tehnică de calcul.

Ideile de bază: caracterul universal al calculatorului, utilizarea lui în diferitele domenii ale activităţii sociale, rolul calculatorului în societatea contemporană, schimbarea caracterului muncii şi ridicarea productivităţii acesteia.

Noţiunile de bază: domeniile în care se utilizează calculatorul, perspectivele de dezvoltare a tehnicii de calcul.

Elevul trebuie să cunoască:

— principalele domenii de utilizare a calculatoarelor şi rolul tehnicii de calcul în societatea contemporană.

Tema 8. Vizită la un centru de calcul. (4 ore)

* * *

În scopul dezvoltării la elevi a interesului pentru studiul informaticii şi tehnicii de calcul, cît şi a ridicării nivelului lor de cunoştinţe, se recomandă intensificarea activităţilor cu caracter facultativ, şi a celor în afara programei de învăţămînt: cercuri de elevi, participare la concursuri şi olimpiade de informatică.

16.4. Aplicaţii informatice educaţionale în diferite ţări

16.4.1. Informatica în şcoală. Experienţa franceză

(Jean Yves Chateau — Chargé de Mision Ministere de l'Education Nationale, de la Jeunesse et des Sports, Direcţia şcolilor, Paris, France) (30 martie 1989)

Poarte dificile probleme, datorită deciziei din 1985, de generalizare imediată a informaticii.

Echipamentele din 1985 sînt insuficiente pentru o utilizare semnificativă şi pentru toţi profesorii, au o putere corespunzătoare unor programe de învăţămînt asistat de calculator şi de jocuri puţin ambiţioase care păreau în acel timp cel mai bun aport la informatica şcolii elementare, dar care apoi sînt depăşite de programe generalizabile care sînt adevărate unelte de învăţămînt (prelucrare de texte, tabele electronice, simulări, ilustraţii). Programele existente care nu putem pretinde că au, prin ele, însele, virtuţi pedagogice, dar pot servi într-un mod adecvat şi eficace interesului didactic al disciplinelor, nu sînt prea numeroase, mai ales că nu sînt într-o formă adaptată nevoilor şcolare şi capacităţilor copiilor.

Profesorii de şcoli elementare (circa 170 000) din care imensa majoritate nu a primit o formaţie iniţială sistematică în domeniu, de altfel greu de conceput — la acest mare număr —, nepărînd satisfăcătoare nici o simplă lecţie de conducere şi pilotare a calculatorului nici cunoaşterea unui program generalizabil reputat (oricum, mai raţională).

Evaluarea programelor este încă neprecisă, iar formarea profesorilor necesită timp şi elemente solide din domeniile ştiinţific, epistemologic, didactice, pedagogice şi informatice, foarte eterogene.

Măsurile luate nu elimină aceste probleme dar pot fragmenta dificultăţile; în ultimii doi ani a fost programată o cultură informatică de nivel mediu şi sînt la dispoziţie (la cerere) mijloace informatice pentru învăţămînt. Este foarte urgentă formarea a 50 000 de profesori de curs mediu, care vor trebui să dezvăluie elevilor realitatea socială, ştiinţifică şi tehnologică a informaticii în lume şi în mediul înconjurător, la şcoală şi în afara ei, la un nivel de înţelegere cît mai mare posibil. Cea mai mare masă a învăţătorilor trebuie să utilizeze un program generalizabil sau altul, oportun în cadrul lor de învăţămînt, sarcină mult mai delicată ce trebuie aplicată progresiv. Calitatea programelor pentru învăţămîntul elementar este în creştere lentă dar sigură.

Şcolile franceze dispun azi de 105 000 posturi de lucru, la cca 40 000 şcoli şi 170 000 clase, adică 2,5 posturi / şcoală, 1,6 clase / post şi 35 elevi pe post. Aparent, Franţa se află printre primele două sau trei ţări din acest punct de vedere (dacă nu se iau în considerare

controversele între academii şi departamente). Pentru clasele de curs mediu media este de 13, satisfăcătoare; pentru acest curs mediu există un număr convenabil de posturi de lucru, activitatea informatică fiind în aproape 90% din clase, în ce priveşte utilizarea programelor şi mai mult de 70% din învăţători ce se ocupă de informatică.

Există un *dispozitiv naţional* care se ocupă în toate departamentele de informatică, dînd sfaturi pentru achiziţia programelor. Alături de formarea iniţială de minim 70 ore există şi alte acţiuni: stagii de una sau mai multe săptămîni în timpul de lucru, ateliere — cu formare „à la carte", şedinţe de susţinere ţinute de învăţători specialişti.

Comunele sînt, exceptînd echipamentul finanţat de stat în 1985, responsabile de echipamente şi programe; în 1987 a început o politică de legătură sistematică: stagiile de formare continue din Şcoala Normală implică împrumuturi de programe la sfîrşitul stagiului, fapt ce permite achiziţii în cunoştinţă de cauză.

Practicile pedagogice legate de informatică. Evaluarea cu calitate pedagogică, la 4 ani de la generalizare a informaticii e nesigură; o evaluare va face Inspecţia generală; oricum, practica pedagogică este de calitate inegală; nu se ştie clar cît timp consacră elevii informaticii; de asemenea, din punct de vedere pedagogic, nu e relevant, cînd se adună programe de complexităţi diferite şi se face o medie (care e greşită). Eforturile de cuantificare premature riscă să golească de semnificaţia calitativă rezultatele.

Pentru a evalua din punct de vedere calitativ informatica în şcoală este satisfăcător să apreciem programele cele mai utilizate în clase, care ne permit să ştim ce tipuri de activităţi se derulează în clase (LOGO, prelucrări de texte etc.). O anchetă din 1988 a arătat că, drept suport de instruire, două treimi din clasele elementare utilizează programe generalizabile. O anchetă a 4 828 învăţători (1 055 şcoli) au menţionat 450 produse-program diferite: două programe generalizabile sînt la mare distanţă de celelalte (un sfert din clasele ce utilizează informatica folosesc prelucrarea textelor iar 50% din ele folosesc LOGO) ca excepţii; se utilizează produse educaţionale asistate de calculator, programe de matematică, logică, combinatorică, limbă (scriere, lectură, gramatică).

În cursurile preparatorii mai puţin de 50% din clase utilizează produse program, în cursurile elementare — mai mult de 50%, în cursurile medii — aproape de 90%. Învăţătorii celor mai tineri elevi nu sînt prea convinşi de aplicaţiile informatice ce se propun. De la 9—10 ani utilizarea informaticii le pare posibilă şi utilă, fapt concurent cu marile lucrări clasice de psihologie genetică (Piaget, Vallon); informatica produce un mixaj original de concret şi abstract, de trecere de la stadiul operaţiilor concrete la cel de operaţii formale (de aceea Franţa a dat importanţă în 1985 cursurilor medii). Acest fapt al unui studiu, chiar rudimentar, este un factor de favorizare a produselor programe-educaţionale.

16.4.2. Informatica în învăţămîntul general. Planul japonez

(Harno Nishinosono, Perspectives nr. 4. 1987)

Japonia a avut *o întîrziere mare* în introducerea calculatoarelor în învăţămînt (în 1983 calculatoarele erau prezente în 0,1 % şcoli primare, 1,8 % gimnazii, 45,6 secundare, iar în 1985 datele erau 2,1 %; 13,8 %; 80,6 %) *cu excepţia învăţămîntului secundar* (liceal) unde este un *pionier* pentru formarea tehnicienilor şi informaticienilor. Rapoartele guvernamentale din 1985, 86, 87 au dat impuls informaticii educaţionale pe trei niveluri (primar, secundar — ciclul I, secundar — ciclul II) şi în 3 moduri (calculatorul ca unealtă pedagogică, ca materie de învăţămînt, ca mijloc — planuri cursuri, gestiune) pentru a atinge scopuri ca: realizarea obiectivelor fundamentale ale învăţămîntului, dezvoltarea de noi calităţi la elevi, adaptarea instruirii la nivelul elevului, utilizarea de medii pentru animarea vieţii şcolare, crearea de condiţii indispensabile eficacităţii învăţămîntului.

Pregătirea instructorilor este esenţială; ea se realizează în facultăţile de ştiinţe ale universităţilor, în colegii, în institute de pedagogie; programele acestora — în cooperare cu industria şi specialiştii informaticieni vor suferi modernizări, utile pentru viitor.

În prezent se propagă pregătirea instructorilor în centrele locale (48 prefecturi) de prelucrare a datelor şi institutele locale de cercetări pedagogice prin cursuri, în general scurte şi desfăşurate mai ales în vacanţe.

Astfel, un curs elementar în 3 zile, un curs mediu în 5 zile, cu curs superior în 8 zile.

Aceste cursuri ar putea avea următorul conţinut:

Cursul elementar

Teorie (3 ore) — rolul calculatorului în societate; calculatorul personal, hardware şi software; programe şi date; utilizare în învăţămînt situaţie actuală.

Manipulare (3 ore) — organizarea aparatelor şi manipularea tastaturii; utilizarea memoriilor.

Tehnici (6 ore) — analiza sarcinilor şi organigrama; introducerea şi executarea unui program elementar; salvarea unui program sau a datelor prin trecerea în memorie.

Aplicaţii (3 ore) —(trunchi comun = tr. c) posibilităţi de utilizare a calculatorului în învăţămînt; — în învăţămîntul şcolar; — în educaţia socială.

Cursul mediu

Teorie (3 ore) — tr.c., aplicaţii ale c. în situaţii reale din învăţămînt; — tr.c., tipuri de software şi de limbaje de programare; — înv. şcolar, utilizarea c.; — educaţie socială, utilizare c.

Manipulare (3 ore) — configuraţia şi manipularea diferitelor periferice de intrare şi ieşire.

Tehnici (12 ore) — tr.c., tehnici de analiză a sarcinilor şi a programării; — tr.c. încercări de diferite limbaje de programare; — înv-şcolar, elaborarea unui program pentru o problemă precisă; educaţie socială, elaborarea unui program pentru o problemă precisă.

Aplicaţii (12 ore) — tr.c., evaluarea şi gestionarea programelor; tr.c., tipuri de informaţii utilizabile în învăţămînt şi în practică, structura datelor; — tr.c., conţinutul şi metodele unei iniţieri în informatică; înv. şcolar, utilizarea calculatorului în clasă; — înv. şcolar, prelucrarea datelor în şcoală; înv. şcolar, studiu de caz; educaţie socială, utilizarea calculatorului; — educaţie socială, prelucrarea informaţiei în instituţii de educaţie socială; educaţie socială, studiu de caz.

Cursul superior

Teorie (6 ore) — tr.c., principiul şi realităţile utilizării calculatorului în învăţămînt; tr.c., procedură şi tehnici de elaborare a sistemelor de utilizare a calculatoarelor; — înv. şcolar, elaborarea de sisteme pentru utilizarea calculatorului în învăţămîntul şcolar; educaţie socială, elaborare de sisteme pentru educaţie socială.

Manipulare (3 ore) — utilizarea echipamentelor pentru elaborarea sistemelor.

Tehnici (21 ore) — tr.c., elaborarea de sisteme, studiu de caz; — înv. şcolar, conceperea unui sistem specific pentru utilizarea calculatorului în învăţămîntul şcolar; — ed. socială, concepţia unui sistem specific pentru utilizarea calculatorului în educaţia socială.

Aplicaţii (18 ore) — tr.c., funcţia socială şi educativă a mijloacelor de informaţie şi de comunicaţie — tr.c., tehnici de evaluare, gestiune şi de manipulare a unui sistem informaţional; — tr.c., metode pedagogice de formare a utilizării calculatorului; — învăţămîntul şcolar, conceperea conţinuturilor învăţămîntului cu microcalculatoare; — învăţămîntul şcolar, compunerea sistemelor de prelucrare a informaţiei cu finalitate educativă şi construcţia unei baze de date; — înv. şcolar, planificarea formării şi utilizării calculatoarelor în înv. şcolar; — ed. socială, dezvoltarea activităţilor sociale de educaţie şi utilizarea calculatorului; — educaţie socială, conceperea sistemelor de prelucrare a informaţiei cu finalitate educativă şi construcţia unei baze de date; educaţie socială, planificarea formării / utilizării calculatorului în educaţia socială.

16.5. Concursuri de informatică în ţară (probleme propuse şi rezolvate)

16.5.1. Concursul naţional de informatică 14–22 iulie 1987

PROBLEME PROPUSE

Clasa a V-a

Se dă un şir de numere naturale. Găsiţi valoarea maximă şi valoarea minimă, iar cu ajutorul lor desenaţi un dreptunghi ale cărui laturi sînt aceste valori. În interiorul dreptunghiului scrieţi aria sa.

Clasa a VI-a

Să se genereze două şiruri A şi B de numere naturale. Elementele primului şir sînt cuprinse între 0 şi 99, iar elementele celui de al doilea şir sînt cuprinse înntre 1 şi 999. Cele două şiruri au acelaşi număr de elemente care este specificat de la tastatura. Utilizînd elementele şirurilor A şi B să se genereze un şir C după următoarea regulă:

Ci=Ai−Bi dacă Ai este par şi Bi este impar;
Ci=Ai+Bi dacă Ai este impar şi Bi este par;
Ci=Ai*Bi dacă Ai şi Bi sînt ambele fie pare, fie impare.

Să se afişeze, cîte patru elemente pe un rînd, elementele şirului B apoi elementele şirului C.

Clasa a VII-a

Se citesc maxim 15 perechi de numere naturale (Xi, Yi) ce reprezintă coordonatele unor puncte.

Să se scrie un program care ordonează crescător aceste perechi după valorile Xi şi uneşte prin segmente de dreaptă aceste coordonate.

Avînd în vedere că aceste perechi pot avea valori numerice oarecare se cere o normalizare a acestora pentru a putea fi reprezentate optim pe ecran într-un dreptunghi cu laturile de 200 respectiv 150 puncte.

Clasa a VIII-a

Se citesc datele despre un grup de maxim 20 de elevi. Fiecare elev este specificat prin: Nume, Prenume, Nota Mat, Nota Rom, Nota Fiz. Se cere să se elaboreze un program care afişează grupul de elevi, cu toate datele despre ei, la cerere astfel:

a) în ordine alfabetică;
b) în ordine descrescătoare a mediilor celor trei note;
c) specificîndu-se un nume de elev să se reprezinte grafic notele şi media acestuia sub forma unui dreptunghi cu baza aceeaşi şi înălţimea proporţională cu nota, respectiv media. Fiecare dreptunghi va fi colorat cu altă culoare.

REZOLVĂRI

Soluţia problemei de clasa a V-a 1987

```
 10 REM citeşte şirul de numere
 20 INPUT "Nr. de elemente :";n
 30 DIM a(n)
 40 FOR i=1 TO n
 50    PRINT "a(";i;")=";
 60    INPUT "valoare element = "; a(i)
 70    PRINT a(i)
 80 NEXT i
 90 REM calculează minim şi maxim
100 LET min=a(i):
    LET max=a(i)
110 FOR i=1 TO n
120    IF min > a(i) THEN LET min=a(i)
130    IF max < a(i) THEN LET max=a(i)
140 NEXT i
150 REM calculează aria
160 LET aria = max*min
170 CLS
180 PRINT "valoare maximă = "; max
190 PRINT "valoare minimă = "; min
200 REM desenează dreptunghi
 20 IF max > 150 THEN GO TO 270
220 IF max < 72 THEN GO TO 300
230 PLOT 0,0
240 DRAW max, 0
    DRAW 0, min
    DRAW −max, 0
    DRAW 0, −min
250 PRINT AT 21−min/16, max/16−6; "aria="; aria
260 STOP
```

```
270 INPUT "cu ce scară doriţi să micşoraţi? ";s
280 LET max=max/s:
    LET min=min/s
290 GO TO 210
300 INPUT "cu ce scară doriţi să măriţi? ";s
310 LET max=max*s:
    LET min=min*s
320 GO TO 210
```

Soluţia problemei de la clasa a VI-a 1987

```
10 REM programul generează un şir de numere naturale pe bază a două şiruri
20 INPUT "Nr. de elemente ale şirurilor="; n
30 DIM a(n):
   DIM b(n):
   DIM c(n):
   DIM e(n):
40 REM generare elemente a(i) şi b(i)
50 FOR i=1 TO n
60   LET a(i)=INT (100*RND):
     LET b(i)=1+INT (999*RND)
70 NEXTi
80 REM generare elemente şir c
90 FOM i=1 TO n
100  LET ra=a(i)-2*INT (a(i)/2):
     LET rb=b(i)-2*INT (b(i)/2)
110  IP ra=0 AND rb=1 THEN LET c(i)=a(i)-b(i)
120  JP ra=1 AND rb=0 THEH LET c(i)=a(i)+b(i)
130  IP ra=rb THEN LET c(i)=a(i)*b(i)
140 NEXT i
150 PRINT
160 PRINT "Elementele şirului a :"
170 FOR i=1 TO n:
    LET e(i)=a(i):
    NEXT i
180 GO SUB 290
190 PRINT
200 PRINT "Elementele şirului b :"
210 FOM i=1 TO n:
    LET e(i)=b(i):
    NEXT i
220 GO SUB 290
230 PRINT
240 PRINT "Elementele şirului c :"
250 POR i=1 TO n:
    LET c(i)=c(i):
    NEXT i
260 GO SUB 290
270 PRINT
280 STOP
290 REM subrutina de tipărire şir
300 REM intrări — e(i) elementele şirului
310 REM ieşiri — tipăreşte elementele şirului
320 LET x=0
330 POR i=1 TO n
340 PRINT TAB 7*x; e(i);
350   LET x=x+1
360   IF x=4 THEN PRINT:
        LET x=0
370 NEXT i
380 RETURN
```

Paragraful 16.5 continuă la anexe (vol. 2)

16.6. Teme rezolvate pentru cluburile de informatică

În acest subcapitol se propun şi se dau soluţii pentru o serie de teme de programe axate pe matematică, fizică, chimie, electronică şi astronomie, ilustrînd o varietate de obiective, ca de pildă: demonstraţii şi jocuri educative, testarea cunoştinţelor, asistarea profesorului şi elevului în procesul de predare, respectiv de învăţare, rezolvarea cu calculatorul a unor clase de probleme şi simularea unor situaţii reale, explorate în mod variat.

Temele implică elaborarea unor programe noi, complexe, sub îndrumarea profesorului de informatică.

Pentru temele nr. 9 şi 11, de trigonometrie şi fizică, sînt prezentate în detaliu programele TRIGRAF şi ACCO, oferite şi pe minicasetă, ca soluţii posibile şi exemple de lucru. De asemeni — pentru temele 3, 4, 8, 13, 18, 20 ş.a.; alte programe apropiate temelor în cap. 17 şi 18 (71 programe).

Temele au fost schiţate pe baza experienţei acumulate în licee, gimnazii şi şcoli primare din Bucureşti, a experienţei acumulate la Institutul Politehnic precum şi la Institutul de tehnică de calcul şi I. C. I. din Bucureşti, ţinîndu-se seama de cîteva recomandări şi experienţe încurajatoare prezentate în literatura de specialitate. (v. şi anexa)

Pentru indicaţii şi soluţii a se vedea şi anexa de la sfîrşitul volumului.

(Temele 1, 2, 3, 5, 10, 13)

16.6.1. Programe instructiv-educative

Tema nr. 1:

Programe demonstrative privind facilităţile grafice color ale calculatorului HC-85. Se vor trasa figuri plane şi în spaţiu, inclusiv modele amuzante, dar ilustrative, ca de pildă „pălăria de mexican" descrisă de o funcţie mai complicată:

$$z=(\cos r)e^{-r/3}$$

unde

$$r=x^2+y^2$$

Acest program pentru trasarea funcţiei z în trei coordonate (3D) are 10 linii, dar durează circa 25 minute.

Tema nr. 2:

Programe de şah cuprinzînd problema trasării unei table de şah cu figurarea pieselor şi o rezolvare de problemă de şah, ca de pildă problema celor 8 dame.

Această problemă implică amplasarea pe tabla de şah (deci într-o matrice de 8×8) a 8 dame care să nu se atace, fiind necesar să se calculeze şi afişeze cele 92 de soluţii ale problemei, de fapt 23 de soluţii distincte, reluate prin simetrie.

16.6.2. Testarea cunoştinţelor

Tema nr. 3:

Programul ARP de testare a cunoştinţelor despre suprafeţe plane (pătrat, dreptunghi, cerc şi elipsă). Se trasează un desen complex cu mai multe

figuri geometrice înscrise succesiv: elipsa, cercul de diametru mic, cercul de diametru mare, elipsa înscrisă într-un dreptunghi şi cercul mare înscris într-un pătrat. Pe desen se dau diametrul mare (2 a) şi diametrul mic (2 b). Se va da un exemplu de testare a răspunsului privind o formulă de arie plană şi apoi se formulează minim 5 întrebări de testare a cunoştinţelor despre arii, fiind obligatoriu ca răspunsul la fiecare întrebare să fie testat într-un timp dat (de pildă, 60 de secunde).

O întrebare interesantă poate cere să se precizeze dacă aria elipsei este mai mare, mai mică, sau egală cu semisuma ariilor cercurilor de diametru mic şi de diametru mare (corespunzătoare semiaxelor elipsei).

Pentru elevii mai mici, se poate indica opţional aria elipsei, sugerîndu-se o rezolvare algebrică.

Se contorizează răspunsurile corecte şi în final, se acordă ca premiu cîte un desen din ce în ce mai atractiv, în funcţie de numărul de răspunsuri corecte.

Tema nr. 4:

Programe de testare a cunoştinţelor despre operaţii aritmetice, formule algebrice, de geometrie şi trigonometrie, corelate cu diverse niveluri de pregătire. Se va cere încadrarea răspunsurilor în intervale date de timp (modificabile în funcţie de etapa de pregătire). În cazul unor răspunsuri eronate pentru cunoştinţe obligatorii, se vor oferi informaţii ajutătoare. Se contorizează răspunsurile corecte şi se afişează punctajul obţinut.

Se pot elabora programe de testare a cunoştinţelor pentru fizică, chimie, limba română, limbile străine, geografie, istorie, muzică, desen, practic pentru orice disciplină de învăţămînt sau domeniu, utilizînd atractiv şi eficient facilităţile grafice şi sonore ale calculatorului.

16.6.3. Asistarea profesorului în procesul de predare şi a elevului în procesul de învăţare

Matematica

Tema nr. 5:

Programul GRAF 2, pentru cunoaşterea funcţiei de gradul al II-lea, rezolvarea ecuaţiei, trasarea graficului funcţiei şi rezolvarea grafică a unor sisteme de ecuaţii de tipul

$$\begin{cases} y=ax^2+bx+c \\ y=mx+n \end{cases}$$

unde a, b, c sînt coeficienţi reali, iar ecuaţia liniară are parametrii m şi n reali.

Se vor analiza cazurile în care apar module ale funcţiilor respective (la una din funcţii sau la ambele).

Calculatorul este util în următoarele faze ale lecţiei sau lecţiilor:

— prezentarea sugestivă a semnificaţiei coeficienţilor funcţiei de gradul al II-lea;

— ilustrarea injectivităţii şi surjectivităţii unor funcţii;

— trasarea graficului plecînd de la forma ax^2, prin translaţie verticală şi apoi orizontală a parabolei, inclusiv calculul intersecţiilor cu axele şi al coordonatelor vîrfului parabolei, deci rezolvarea ecuaţiei;

— rezolvarea grafică a sistemelor de mai sus, ilustrînd cazurile de compatibilitate şi numărul de soluţii pentru sistemele compatibile.

O problemă interesantă de studiat ar fi trasarea opţională a graficului funcţiei de gradul II pe intervalele dominante, cu glisarea automată a originii axelor (efect de lupă) în funcţie de mărimea parametrilor principali de poziţionare, astfel încît zona cea mai mare a ecranului să fie alocată cadranului sau cadranelor în care se trasează funcţia.

Tema nr. 6: (v prob. 17.21, 17.23)

Programe privind calculul de arii şi volume pentru corpuri de rotaţie.

Se generează pe ecran corpurile de rotaţie, facilitînd elevilor rezolvarea problemelor respective prin identificarea rapidă a parametrilor şi proprietăţilor corpurilor de rotaţie.

Se va propune elevilor rezolvarea unor probleme diverse pentru corpuri obţinute prin rotirea unor figuri plane cum sînt: triunghiul isoscel în jurul înălţimii relative la bază; triunghiul dreptunghic în jurul catetelor; dreptunghiul în jurul mediatoarelor laturilor; trapezul isoscel în jurul axei de simetrie, al uneia din laturile egale sau în jurul unei baze; hexagonul regulat în jurul axelor de simetrie, etc.

Tema nr. 7:

Programul TREP pentru învăţarea teoremei celor trei perpendiculare şi a reciprocelor ei.

Pe ecran se generează o imagine a construcţiei geometrice în spaţiu, apar datele ipotezei, iar demonstraţiei date pe ecran i se asociază efecte grafice şi sonore pentru a ilustra perechile de drepte perpendiculare.

Se vor introduce caractere speciale pentru semnele:

$$\in,\ \notin,\ \subset,\ \not\subset,\ \perp,\ \alpha,\ \leqslant,\ \exists,\ \cap,\ \neq \text{ şi } \varnothing$$

Opţional, pentru verificarea cunoştinţelor dobîndite, prin program se va cere elevului să tasteze concluzia teoremei, care apare ca firească în finalul demonstraţiei teoremei directe, sau al reciprocelor ei.

Tema nr. 8:

Program pentru ilustrarea graficelor funcţiilor trigonometrice sin x şi cos x, construite prin puncte, utilizînd cercul trigonometric pe care se deplasează un punct, în timp ce în altă zonă a ecranului, se completează un tabel cu perechile de valori ale argumentului şi funcţiei, pentru multiplii lui $\frac{\pi}{4}$ şi $\frac{\pi}{6}$, respectiv se figurează punctele principale ale graficului care în final se unesc. Opţional, tabelul se poate şterge, rămînînd numai graficul funcţiei şi cercul trigonometric.

Pe baza rezultatelor grafice se vor introduce şi discuta intuitiv unele proprietăţi ale funcţiilor sin x şi cos x ca semnul, imparitatea/paritatea, monotonia, injectivitatea, surjectivitatea.

Se va elabora programul şi pentru funcţiile tg x şi ctg. x.

(v. şi pe casetă)

Tema nr. 9 și un exemplu de rezolvare:

Programul TRIGRAF pentru studiul, trasarea și mixarea funcțiilor trigonometrice sin (nx), cos (nx) și tg (nx).

Mixarea graficelor pentru funcții diferite de același argument, sau pentru aceeași funcție dar cu argumente diferite, permite studiul comparativ al funcțiilor respective și ilustrarea grafică a unor proprietăți.

În subcapitolul 18.41 și pe casetă se prezintă programul TRIGRAF pentru studiul și trasarea funcțiilor trigonometrice sin, cos și tg, în cadrul unei lecții de matematică, respectiv programul scris în BASIC — HC 85 și comentariile aferente.

Programul TRIGRAF reprezintă un exemplu de rezolvare a temei nr. 9, dar elevilor care au depășit faza inițială de introducere în limbajul BASIC — HC 85, li se poate cere să pună la punct o versiune proprie a programului sau cel puțin să modifice programul TRIGRAF pentru a include și funcția ctg (nx).

Tema nr. 10 și o sugestie de rezolvare: (v. și ANEXE):

Program pentru trasarea graficului oricărei funcții în intervale selectabile. Programul poate fi elaborat în mai multe etape, vizînd următoarele obiective:

1) realizarea analizei lexicale și sintactice a expresiei funcției în scopul determinării corectitudinii acesteia și al stabilirii atomilor lexicali (constante, identificatori, operații, funcții și delimitatori), cu afișarea tipului de eroare;

2) trasarea funcțiilor fără asimptote verticale, cu scalare automată. Pentru scalare, se va utiliza complet spațiul de afișare al ecranului, folosind atît intervalul dat $[x_1, x_2]$, cît și valorile extreme ale funcției (minim și maxim) pe intervalul respectiv;

3) determinarea punctelor în care funcția este nedefinită sau nedeterminată (avînd asimptote verticale);

4) introducerea posibilității de a mări diferite zone ale graficului (efect de lupă), cu marcarea punctelor de inflexiune, de extrem, de întoarcere și unghiulare. Selectarea zonei de mărit, se poate face în mod grafic;

5) asigurarea facilității de a selecta scalarea automată sau scara 1:1;

6) extinderea posibilității de studiere de la o funcție la o familie de funcții parametrizate, dînd valori particulare setului de parametri;

Tema avînd o complexitate apreciabilă, este propusă mai ales pentru elevii avansați în domeniul informaticii, elaborarea versiunii proprii a programului, fiind de dorit să se desfășoare sub îndrumarea instructorului sau profesorului de informatică și numai după consultarea temeinică a acestei lucrări și a altor cărți de specialitate.

Programul SUPERGRAF, beneficiind de o interfață prietenoasă cu utilizatorul, poate fi folosit de o gamă largă de elevi pentru studiul graficelor funcțiilor, fiind de asemenea util ca instrument auxiliar al profesorului de matematică în procesul de predare a lecțiilor despre funcții. În figura alăturată se dă o imagine-ecran, avînd trasată funcția $F(x)=1+x+2x\ \ln\left|\frac{x}{1-x}\right|$ cu ajutorul programului SUPERGRAF.

Față de facilitățile acestui program, propunem să se studieze problema selectării la afișare a numărului de zecimale și rezolvarea ridicării la putere de tip $a(x)^n$, unde funcția a(x) ia și valori negative.

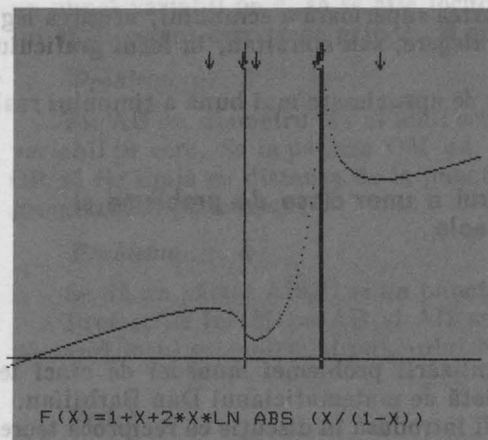

Fig. 16.1. Trasarea unei funcții cu programul SUPERGRAF

Fizică

Tema nr. 11 și un exemplu de rezolvare.

Programul educativ ACCO pentru studiul mișcării rectilinii uniform variate, facilitînd înțelegerea noțiunii de accelerație și a condiției necesare pentru oprirea unui mobil ($v=0$ și $a=dv/dt=0$).

Problema constă în manevrarea de la tastatură a unui mobil, prin comenzi de accelerare/decelerare, pînă la oprirea acestuia într-un spațiu dat, marcat pe ecran de un steag și de un zid (figurat ca marginea din dreapta a ecranului), fără vreo oprire anterioară. În partea superioară a ecranului se generează graficul vitezei în funcție de spațiul parcurs, se afișează valoarea maximă admisă a vitezei (limitare ilustrată prin marginea de sus a ecranului) și valorile momentane ale celor trei parametri principali — timpul, viteza și accelerația, date la intervale de 0,3 s, cu o bună aproximare a timpului real (vezi figura de la subcapitolul 18.42).

Urmărind graficul vitezei și valorile parametrilor, se va constata că mobilul nu se oprește dacă viteza trece prin valoarea zero la un moment dat, iar accelerația este nenulă, fiind necesar ca viteza să ia valoarea zero în două momente de timp consecutive, deci accelerația să fie nulă.

Programul educațional de fizică ACCO oferă un exemplu de soluționare a temei definite mai sus.

În capitolul 18 se prezintă distinct utilizarea programului ACCO în cadrul unei lecții de fizică, respectiv programul ACCO elaborat în BASIC și comentariile aferente.

Pe baza acestei teme se va cere elevilor să elaboreze o versiune proprie a programului ACCO în BASIC sau LOGO. De asemenea, acest program poate fi dezvoltat în continuare la cercurile de fizică și informatică prin modificarea condițiilor inițiale (x_0, v_0, deplasare cu frecare μ, deplasare pe plan înclinat, distanța dintre steag și zid, etc.), redesenarea mobilului și introducerea unor efecte

sonore corespunzătoare accelerării/decelerării, atingerii liniei steagului şi a zidului.

În altă versiune care se poate elabora sub îndrumarea instructorului de informatică, elevul poate obţine în partea superioară a ecranului, afişarea legii vitezei şi legii spaţiului, separat, la alegere, sau simultan, în locul graficului vitezei în funcţie de spaţiu.

De asemenea, se vor studia căile de aproximare mai bună a timpului real.

16.6.4. Rezolvarea cu calculatorul a unor clase de probleme şi simularea unor situaţii reale

Matematică

Tema nr. 12:

Program pentru ilustrarea generalizării problemei monedei de cinci lei (problema lui Ţiţeica), generalizare dată de matematicianul Dan Barbilian.

Problema lui Ţiţeica, care poate fi introdusă în discuţie ca reciproca teoremei lui Carnot, arată că dacă trei cercuri congruente avînd un punct comun H se mai intersectează două cîte două, respectiv în A, B şi C, atunci cele trei cercuri sînt congruente cu cercul circumscris triunghiului ABC.

Generalizarea constă în numărul arbitrar de cercuri congruente avînd un punct comun. Se ilustrează pe ecran cazurile a două cercuri congruente avînd un punct comun H, apoi trei, patru şi cinci cercuri congruente cu un punct comun, fiecare caz fiind bazat pe cel precedent. Ţiţeica intuise faptul că această problemă se poate extinde la cazul a cinci piese. Experimentul conduce la concluzia că unui număr par de cercuri congruente avînd un punct comun, i se asociază un punct, iar unui număr impar de cercuri congruente avînd un punct comun, i se asociază un nou cerc de aceeaşi rază.

Elevii vor identifica astfel, o modalitate de obţinere de rezultate noi în ştiinţă şi anume calea:

intuiţie → verificare → demonstraţie.

Verificarea necesită tratarea unui mare număr de cazuri şi calculatorul personal poate facilita confirmarea unei intuiţii sau negarea ei şi obţinerea unor contraexemple.

Tema nr. 13: (v. şi ANEXE):

Programe pentru asistarea însuşirii noţiunilor despre cerc şi aplicarea acestora în rezolvarea unor probleme de loc geometric.

Calculatorul este utilizat pentru ilustrarea noţiunilor de bază şi pentru intuirea locului geometric cerut pe cale inductivă, eventual pentru verificarea corectitudinii locului geometric.

Se propune rezolvarea asistată de calculator a următoarelor probleme de loc geometric:

Problema nr. 1

Două cercuri se intersectează în A, B. O secantă variabilă trecînd prin A taie cercurile a doua oară în M, N. Să se afle locul geometric al mijlocului segmentului MN.

Problema nr. 2

Se dau punctele distincte A, B şi dreapta d perpendiculară pe AB. M fiind un punct variabil pe d, să se afle locul geometric al punctului diametral opus lui M în cercul care trece prin A, B şi M.

Problema nr. 3

Fie AB un diametru fix al unui cerc de centru O şi rază R, iar M un punct variabil pe cerc. Se ia pe raza OM un punct P astfel ca mărimea segmentului OP să fie egală cu distanţa de la punctul M la dreapta AB. Să se afle locul geometric al punctului P.

Problema nr. 4

Se dă un pătrat ABCD şi un punct M variabil pe diagonala BD. Proiecţiile lui M pe AB şi AD se notează cu E şi, respectiv, F. Să se găsească locul geometric al punctului N de intersecţie a dreptelor CF şi DE.

Fizică

Tema nr. 14

Program pentru simularea experienţei lui Millikan, de măsurare directă a sarcinilor electrice elementare — temă propusă pentru elevii avansaţi.

O serie de experienţe interesante de fizică sau chimie nu pot fi efectuate datorită condiţiilor de desfăşurare a acestora, complexităţii, cerinţelor de precizie, costului ridicat, gradului de periculozitate, condiţii care adesea nu pot fi întrunite în laboratoarele şcolare.

Un exemplu este experienţa lui Millikan (descrisă în manualul de fizică pentru clasa a XII-a), privind determinarea directă a sarcinii electronului.

Deoarece realizarea acestui experiment, incluzînd măsurătorile şi achiziţiile de date aferente, ar lua prea mult timp şi ar fi (în majoritatea cazurilor) greoaie, vă propunem să realizaţi o simulare a experienţei cu ajutorul calculatorului.

Programul ar putea fi structurat pe două părţi:

1) măsurarea (simulată) a sarcinii electrice a unei picături de ulei;

2) reprezentarea grafică a rezultatelor simulării unor măsurători în funcţie de mărimea sarcinii electrice a picăturilor de ulei.

Elevii vor analiza rezultatele diferitelor măsurători pentru variaţiile date parametrilor.

Pentru o mai bună înţelegere, calculatorul va genera un set de date asupra cărora elevii se vor concentra, pentru a descoperi parametrii optimi pentru o bună prezentare grafică a acestora printr-o histogramă, observînd distribuţia regulată a zonelor care se formează.

Se va constata că valorile pentru viteză, respectiv pentru sarcina electrică, se grupează în jurul anumitor valori care sînt multiplii întregi ai celei mai mici valori, considerată sarcina electrică elementară (a electronului).

Tema nr. 15:

Program pentru studiul mişcării unui corp aruncat în cîmp gravitaţional, în vid, cu viteza $\vec{v}_0$, ce formează un unghi α cu orizontala.

Iniţial, se prezintă pe ecran într-un mod sugestiv ecuaţiile mişcării pentru cele două axe, stabilindu-se ecuaţia traiectoriei şi parametrii mişcării (înălţimea maximă, timpul total al mişcării, distanţa maximă pe orizontală).

Programul va permite ilustrarea graficului mişcării şi componentelor vectorului viteză, respectiv verificarea dependenţei parametrilor mişcării de unghiul α şi de valoarea $\vec{v}_0$, facilitînd dezvoltarea unor consideraţii asupra conservării energiei mecanice.

Tema nr. 16:

Program pentru studiul compunerii oscilaţiilor paralele (oscilaţii mecanice, curent alternativ, unde electromagnetice).

Se ilustrează problema solicitării simultane a unui punct al mediului, de către două forţe de tip elastic, care au aceeaşi frecvenţă. Se prezintă cazul compunerii oscilaţiilor care au amplitudini egale, dar frecvenţe diferite şi generează fenomenul „bătăilor". Elevii vor înţelege modul în care se mişcă un punct material solicitat simultan de două forţe oscilatorii de frecvenţe diferite.

Tema nr. 17:

Program pentru studiul compunerii oscilaţiilor perpendiculare, de aceeaşi frecvenţă, rezultînd traiectorii de tip elipsă (cu cazurile particulare dreaptă şi cerc), sau de frecvenţe diferite, obţinînd „figurile Lissajous". Se va studia dependenţa traiectoriei de defazaj.

Chimie

Tema nr. 18:

Programe pentru consolidarea cunoştinţelor despre legături chimice:

— legătura ionică, transferul de electroni, noţiunile de ioni pozitivi şi negativi, exemplificarea pe ecran a modului de formare a legăturii la substanţele ionice;

— legătura covalentă, noţiunile de orbital atomic, orbital molecular de legătură, legăturile de tip s-s, p-p şi s-p, molecule polare şi nepolare, ilustrare pe ecran;

— hibridizarea şi geometria moleculelor, noţiunea de orbital hibrid, hibridizarea sp^3, sp^2 şi sp, vizualizare pe ecran;

— legătura coordinativă, atomi donori şi acceptori, ioni poliatomici, combinaţii complexe, ilustrare pe ecran.

Se vor da exemplificări şi se vor propune pentru rezolvare diverse exerciţii de dezvoltare a capacităţii de a analiza, compara şi interpreta observaţiile.

Proprietăţile moleculelor diatomice formate prin legături covalente pot fi ilustrate pentru modelele simple ale moleculei ion de hidrogen (H_2^+) şi ale moleculei de hidrogen. Cu ajutorul microcalculatorului se pot calcula şi afişa grafic variaţiile energiei cinetice şi potenţiale, respectiv variaţiile densităţii sau distribuţiei electronice asociate formării legăturii covalente.

Se pot explica grafic creşterea energiei cinetice şi descreşterea energiei potenţiale la distanţa de echilibru dintre nuclee şi se poate ilustra contracţia orbitalului atomic.

Se vor trasa curbele de densitate constantă (pentru H_2^+, se pot defini 4 curbe), ţinînd seama de principiul superpoziţiei, fără fenomenele de interferenţă şi accelerare, iar apoi se vor trasa comparativ pe ecran curbele, luînd în considerare şi fenomenele menţionate. Pentru molecula de hidrogen se va considera şi fenomenul de corelaţie electronică.

Variaţia parametrilor de calcul şi afişaj, oferă elevilor posibilitatea de a studia în profunzime procesele din chimia cuantică.

16.6.5. Teme pentru elaborarea unor programe aplicative

Electronică-radiotehnică

Tema nr. 19:

Programe pentru calculul amplificatoarelor.

Se vor considera diferite scheme cu tranzistoare, rezultînd tipuri de probleme.

Pentru amplificatoarele cu tranzistoare se vor include, opţional, variante bazate pe modelul hibrid (cu parametrii h sau Giacoletto) al elementului activ pentru determinarea punctului static de funcţionare a elementelor de circuit (divizorul de tensiune pentru polarizare, rezistenţa de sarcină, rezistenţa din emitor, condensatoarele de intrare, ieşire din emitor), calcularea amplificării de tensiune şi de curent, a frecvenţelor limită ale benzii de lucru. Se vor trasa opţional diagramele Bode şi de fază.

Elevii vor învăţa să lucreze cu scheme echivalente în c.c. şi în c.a.

Se vor calcula cîştigul în bucla deschisă a amplificatorului de bază, fără reacţie, apoi factorul de transfer al reţelei de reacţie, cîştigul pe bucla de reacţie, cîştigul în bucla închisă şi rezistenţele de intrare şi ieşire în prezenţa reacţiei negative.

De asemenea, de exemplu pentru un amplificator la care se dau amplificarea fără reacţie, semnalul de intrare, puterea la ieşire şi distorsiunea la nivelul armonicii a 2-a, considerînd o reacţie negativă de tip tensiune-serie (exprimată în dB), se pot determina semnalul de intrare necesar şi valoarea distorsiunii armonice, exprimată în procente, astfel încît să se menţină puterea de ieşire la acelaşi nivel.

Tema nr. 20:

Program pentru învăţarea şi verificarea aptitudinilor pentru emisia şi recepţia de semnale în cod Morse.

Se vor verifica corectitudinea şi viteza de lucru a elevului, care se poate antrena prin creşterea gradată a complexităţii textului şi vitezei de emisie sau recepţie (a se vedea programul „Morse" de pe casetă).

Astronomie

Tema nr. 21:

Program pentru calculul şi afişarea efemeridei planetelor.

Efemerida unei planete este un tabel cu coordonatele sferice ale planetei (în sistemul de referinţă geocentric ecuatorial), date la intervale constante, în

cadrul unei perioade de timp anumit (o lună, un an, etc.).

Intervalul constant se numește pasul efemeridei. Determinarea acestor coordonate permite plasarea pozițiilor pe un atlas ceresc și căutarea planetei, cometei sau asteroidului în vederea observării sale.

Datele de intrare pentru program includ:

— constante universale;

— date relative la timp;

— elementele orbitale ale planetei;

— elementele orbitale ale Pămîntului.

Un subprogram va citi și transforma datele de intrare (grade, minute și secunde în radiani și data calendaristică în ziua iuliană modificată), iar un alt subprogram va afișa datele.

Programul principal va efectua:

— calculul anomaliei mijlocii $M=n(t-t_0)$ pentru planeta respectivă și pentru Pămînt;

— rezolvarea ecuației lui Kepler pentru planetă și Pămînt, determinînd anomaliile excentrice ale acestora;

— calculul coordonatelor heliocentrice orbitale ale planetei și ale Pămîntului;

— rotirea sistemului de axe (de unghiuri $-\omega$, $-i$ și $-\Omega$), pentru planetă și pentru Pămînt, obținînd coordonatele heliocentrice ecliptice;

— translația sistemului de referință, aducînd originea sistemului în centrul Pămîntului, obținînd coordonatele geocentrice ecliptice ale planetei;

— trecerea la sistemul de referință geocentric ecuatorial, printr-o rotație de unghi $-\varepsilon$ în jurul axei Ox;

— trecerea de la coordonatele carteziene geocentrice ecuatoriale la coordonatele sferice din același sistem, obținînd ascensia dreaptă și declinația;

— transformarea declinației din radiani în grade, minute și secunde, iar ascensia în ore, minute și secunde de timp;

— transformarea timpului, în data calendaristică și ora, pentru afișare;

— afișarea (tipărirea) momentului, ascensiei drepte și declinației.

Prin această temă, sugerăm realizarea programelor în BASIC HC-85.

*
* *

Ca o ilustrare concretă a ceea ce se poate realiza în cadrul cluburilor de informatică în capitolul 19 se face și prezentarea generală a celor 15 micropachete de programe care sînt incluse pe casetele ce însoțesc această lucrare.

---

a Unele obiective ale temelor propuse și discutate mai sus (de pildă ARP, GRAF 2, TREP, TRIGRAF), sînt similare celor rezolvate de Mihai Andrei Mârșanu în 1985, ca elev în clasa a XI-a la Liceul Mihai Viteazul din București, în cadrul sistemului CAN de 12 programe pentru studierea matematicii. Sistemul CAN a fost premiat la primul Concurs național de programare organizat de revista Știință și Tehnică și intitulat „Aplicațiile calculatorului în societate".

Partea a VIII-a

PROGRAME EDUCAŢIONALE ÎN BASIC PE CALCULATORUL HC-85

Capitolul 17. | Programe pentru clasele I-VIII *)

Conţinutul acestui capitol integrează în preocupările învăţătorilor şi ale profesorilor o serie de teme şi titluri de programe, sau secvenţe ale acestora, necesare procesului de predare-învăţare, îndeosebi activităţilor în cluburi. O parte din programe sînt precedate de schemele logice corespunzătoare.

Tematica de faţă se adresează mai multor discipline şcolare ale claselor I—VIII. O bună parte din teme solicită o îndrumare în paşi, necesară alcătuirii schemei logice — aceasta fiind o călăuză teoretică şi practică sigură a pregătirii pentru scrierea de programe în BASIC.

Pentru reuşita acestei acţiuni se pot folosi indicaţiile şi exemplele tratate în capitolul 15. Este bine ca în timpul lucrului să se accentueze ideea că schema logică pentru rezolvarea unei probleme nu este unică, încurajîndu-se astfel realizarea individuală a acestor scheme, din care să se selecteze cele mai bune, explicîndu-se neajunsurile celorlalte. Este, de asemenea, necesar să se lămurească prin exemple şi ideea că nici programul de rezolvare a unei probleme nu este unic, folosindu-se acest fapt pentru stimularea elevilor în abordarea originală a problemelor tratate. Vezi şi lucrul în pseudocod (ANEXE).

În lucrările pentru calculator prezentate în acest capitol există o serie de programe cu caracter mai general, care se folosesc la rezolvarea unor anumite clase de probleme. Există însă şi programe sau secvenţe de program, necesare procesului de predare, specifice unui singur tip de problemă, ca de exemplu: trasările de grafice ale unor tipuri de funcţii elementare sau locuri geometrice, prezentarea de imagini specifice unor anumite lecţii din programa şcolară, exerciţii, îndeosebi teme pentru cercurile de elevi. Unele secvenţe de programe nu sînt încheiate, ele putînd fi dezvoltate de elevi. (v. şi § 16.6).

În general, scopul prezentării acestor secvenţe, sau a programelor scurte, este acela de a oferi un material cu care se poate interveni fie în procesul de

predare, fie în procesul de consolidare sau de control al însuşirii unor noţiuni — pentru care solicitarea calculatorului devine eficientă. În plus, aceste programe scurte pot deveni titluri de lecţie practică de informatică şi pentru elevii claselor IX—X. Ele constituie însă teme pentru cluburile şcolare ale claselor I—VIII—în munca lor cu calculatorul. Aceste teme sînt, în general, axate pe durata unei ore de muncă în laborator sau în clasă, sub îndrumarea profesorului, sau în activitatea independentă a elevilor. Le vom numi: „FIŞE-PROGRAM". Desigur, ele sînt facultative.

Atît profesorii sau îndrumătorii de cercuri, cît şi elevii acestora, pot folosi aceste programe ca ghid în experienţa muncii lor de început. În etapele caracterizate prin grafism mai complicat, sprijinul profesorului îndrumător este absolut necesar chiar dacă elevul are pe masă fişa-program. După cîştigarea unei mai bune experienţe în munca de programare şi de folosire a calculatorului, se poate păşi în stadiul activităţii creatoare de alcătuire dirijată sau independentă a unor scheme şi programe în BASIC, din diversele discipline şcolare şi din producţie. În cadrul activităţii de club ca — spre exemplu — în cluburile la care se folosesc locuri geometrice, sau proprietăţile funcţiilor şi ale relaţiilor cu *modul*, elevii pot fi solicitaţi să se întreacă în a intui şi oferi soluţii grafice înainte de afişarea lor pe ecran.

Există însă şi unele programe, ca — spre exemplu — cele de vizualizare a unor locuri geometrice, al căror suport teoretic solicită cunoaşterea unor noţiuni de algebră şi geometrie analitică. Ele pot fi folosite în ceea ce priveşte partea analitică, numai la cluburile pentru avansaţi. Dar, demonstraţia sintetică şi îndeosebi vizualizarea grafică, în mişcare, a modului în care este generat locul geometric, constituie un element necesar şi compatibil vîrstei şcolarilor din clasele VI—VIII.

De asemenea, în scopul dezvoltării la elevi a unor calităţi care permit rapiditate în luarea unor decizii, precum şi pregătirea în perspectivă a spiritului de programare şi de investigaţie creatoare al elevilor, pot fi folosite o serie de jocuri compatibile vîrstei şcolarilor.

Utilizînd jocuri educative cunoscute, elevii pot ajunge la crearea de noi situaţii de joc, sau chiar la crearea unor jocuri noi. Se realizează astfel climatul învăţării prin acţiune — proces care conduce la stimularea creativităţii elevilor, a capacităţii lor de gîndire, decizie şi acţiune, a interesului şi pasiunii pentru ştiinţa informaticii şi aplicaţiile acesteia. Problemele pot crea o serie de situaţii de joc matematic cu conţinut geometric şi de grafică din această lucrare.

*** Programele din Capitolul 17 şi primele 40 de programe din Capitolul 18 sînt lucrate cu profesorii şi elevii cercului de informatică de la Liceul „Dimitrie Cantemir" Bucureşti, în perioada 1984—1986. Menţionăm, îndeosebi activitatea elevilor: Petrescu Iacob, Bălan Radu şi Tudor Sorin.**

17.1. Program „ADUNAREA"

1. Tema: Adunarea a două numere naturale date A, B.
2. Schema logică
3. Program BASIC (HC-85) – ADUNAREA
4) OBSERVAŢII: pentru a salva programul pe casetă se procedează astfel:
a) Fără a pune număr de linie tastaţi S
b) Tastaţi „ADUNAREA"
c) Tastaţi ENTER şi apare mesajul: START TAPE THEN PRESS ANYKEY
d) Porniţi casetofonul pe înregistrare.
e) Tastaţi orice şi programul va fi salvat pe casetă.

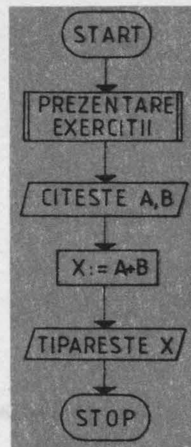

Fig. 17.1. Schema logică „Adunarea"

```
  1 REM 1.Program 'ADUNAREA'
  2 REM 1'. Tema: Adunarea a doua
  3 REM numere date A si B
  4 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
 10 CLS
 20 PRINT "Program de aflare a sumei ";
 30 PRINT "a doua numere A  si  B"''
 40 GO SUB 140
 50 CLS
 60 PRINT ''"Introduceti numerele A, B:"
 70 INPUT "A=";A;" B=";B
 80 PRINT '"A=";A;" B=";B
 90 LET X=A+B
100 PRINT ''A;"+";B;"=";X
110 PRINT ''"REZULTATUL ESTE X=";X
120 GO SUB 220
130 GO TO 50
140 PRINT ''"DAM CITEVA EXEMPLE REZOL";
150 PRINT "VATE DE                CAL";
160 PRINT "CULATOR:"
170 PRINT AT 10,10;" 1)  2+ 4= 6"
180 PRINT AT 11,10;" 2) 34+21=55"
190 PRINT AT 12,10;" 3) 45+12=57"
200 PRINT AT 13,10;" 4)  2+ 1= 3"
210 PRINT AT 14,10;" 5) 22+56=78"
220 PRINT ''"Daca doriti sa rezolvati";
230 PRINT " exer-  citii cu calculato";
240 PRINT "rul apasati   tasta A"
250 PAUSE 0
260 IF INKEY$="a" THEN  RETURN
270 IF INKEY$="A" THEN  RETURN
280 STOP
```

17.2. Program test – Adunarea

***Tema*: Test „Adunare".**

```
  1 REM ..Program 'Test Adunare'
  2 REM 1'.Tema: Test adunare
  3 REM 2'.Program BASIC (HC-85)
 10 CLS
 20 PRINT "  ADUNAREA CU TRECERE PESTE";
 30 PRINT "         ORDIN A DOUA NUMERE";
 40 PRINT " NATURALE        MAI MICI CA";
 50 PRINT " 100, AVIND           SUMA ";
 60 PRINT "CEL PUTIN 100"
 70 PRINT '"   PROGRAMUL CONTINE TREI ";
 80 PRINT "PARTI:     -1. NUMERE FOR";
 90 PRINT "MATE NUMAI        DIN ZECI, ";
100 PRINT "AVIND SUMA 100         -2. ";
110 PRINT "NUMERE FORMATE NUMAI        ";
120 PRINT " DIN ZECI, AVIND SUMA MAI";
130 PRINT "           MARE DECIT 100    ";
140 PRINT "                -3. NUMERE ";
150 PRINT "MAI MICI DECIT       100, ";
160 PRINT "AVIND SUMA MAI MARE         ";
170 PRINT "DECIT 100"
180 INPUT "ALEGETI UNA DINTRE PARTI: ";N
190 IF N=1 THEN  GO TO 230
200 IF N=2 THEN  GO TO 650
210 IF N=3 THEN  GO TO 1130
220 GO TO 160
230 CLS
240 PRINT " NUMERE FORMATE NUMAI DIN ";
250 PRINT "ZECI,          AVIND SUMA  100"
260 PRINT '" INDICATI NUMARUL DE EXER";
270 PRINT "CITII            CE VOR FI TES";
280 PRINT "TATE": INPUT X
290 IF X=0 OR X=1 THEN  GO TO 260
300 LET K=1: LET P=0
310 CLS : IF K=X+1 THEN  GO TO 1630
320 PRINT AT 5,2;"EXERCITIUL ";K
330 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";P;" PUNCTE"
340 LET S=INT (RND*10)*10
350 PRINT AT 7,5;100-S;"+";S;"=";
360 INPUT "RASPUNS ";R: PRINT R
370 IF R=100 THEN  GO TO 1690
380 PRINT AT 9,10;"RASPUNS GRESIT!"
390 PRINT AT 11,5;"PERSEVEREAZA SI VEI";
400 PRINT " REUSI!"
410 PRINT AT 5,15;"RASPUNSUL CORECT:"
420 PRINT AT 7,19;100-S;"+";S;"=100"
430 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA ";
440 PRINT  FLASH 1;"ORICE PENTRU A ";
450 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
```

```
460 LET K=K+1
470 PAUSE 6000: GO TO 310
480 CLS : LET T=(P/(K-1))*100
490 PRINT AT 3,5;"REZULTATUL TESTULUI:"
500 PRINT AT 8,5;"*-DIN ";K-1;" EXER";
510 PRINT "CITII PROPUSE   PENTRU RE";
520 PRINT "ZOLVARE LA ";P;" S-A   ";
530 PRINT " RASPUNS CORECT"
540 PRINT AT 11,5;"*-PROCENTAJUL RAS";
550 PRINT "PUNSURILOR      CORECTE ";
560 PRINT "ESTE DE ";T;" LA    SUTA"
570 PRINT '"PENTRU A REVENI LA CUPRINS";
580 PRINT "         TASTATI C. DACA DO";
590 PRINT "RITI CA      PROGRAMUL SA SE";
600 PRINT " RULEZE IN        CONTI";
610 PRINT "NUARE    TASTATI Z"
620 INPUT INKEY$
630 IF INKEY$="C" THEN  GO TO 10
640 IF INKEY$="c" THEN  GO TO 10
650 IF INKEY$="" THEN  GO TO 630
660 CLS
670 PRINT " NUMERE FORMATE NUMAI DIN ";
680 PRINT "ZECI,  AVIND SUMA MAI MA";
690 PRINT "RE DECIT 100 "
700 PRINT '" INDICATI NUMARUL DE EXER";
710 PRINT "CITII        CE VOR FI TES";
720 PRINT "TATE": INPUT X
730 IF X=0 OR X=1 THEN  GO TO 260
740 LET K=0: LET P=0
750 CLS : LET K=K+1
760 IF K=X+1 THEN  GO TO 1750
770 PRINT AT 5,2;"EXERCITIUL ";K
780 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";P;" PUNCTE"
790 LET S=INT (RND*10)*10
800 LET W=INT (RND*10)*10
810 PRINT AT 7,5;S;"+";W;"=";
820 INPUT "RASPUNS ";R: PRINT R
830 IF R=S+W THEN  GO TO 1810
840 PRINT AT 9,10;"RASPUNS GRESIT!?"
850 PRINT AT 11,5;"PERSEVEREAZA SI VEI ";
860 PRINT " REUSI!"
870 PRINT AT 5,15;"RASPUNSUL CORECT:"
880 PRINT AT 7,19;S;"+";W;"=";
890 PRINT S+W: PRINT AT 18,0;"TASTEAZA";
900 PRINT " ORICE PENTRU A CONTINUA"
910 PAUSE 6000: GO TO 750
920 CLS : LET T=(P/(K-1))*100
930 PRINT AT 3,5;"REZULTATUL TESTULUI:"
940 PRINT AT 8,5;"*-DIN ";K-1;
950 PRINT " EXERCITII PROPUSE";
960 PRINT "     PENTRU REZOLVARE,LA ";
970 PRINT P;" S-A         RASPUNS ";
980 PRINT "CORECT"
990 PRINT AT 11,5;
1000 PRINT AT 11,5;"*-PROCENTAJUL";
1010 PRINT " RASPUNSURILOR      ";
1020 PRINT "CORECTE ESTE DE ";T;
1030 PRINT " LA     SUTA"
```

```
1040 PRINT '"PENTRU A REVENI LA CUPRINS";
1050 PRINT "         TASTATI C. DACA ";
1060 PRINT "DORITI CA     PROGRAMUL SA ";
1070 PRINT "SE RULEZE IN CONTINUARE ";
1080 PRINT "  TASTATI Z"
1090 INPUT INKEY$
1100 IF INKEY$="C" THEN  GO TO 10
1110 IF INKEY$="c" THEN  GO TO 10
1120 IF INKEY$="" THEN  GO TO 1100
1130 CLS
1140 PRINT "NUMERE MAI MICI DECIT ";
1150 PRINT "100,AVIND SUMA MAI MARE DE 100"
1160 PRINT '" INDICATI NUMARUL DE ";
1170 PRINT "EXERCITII         CE VOR ";
1180 PRINT "FI TESTATE": INPUT X
1190 IF X=0 OR X=1 THEN  GO TO 1160
1200 LET K=0: LET P=0
1210 CLS : LET K=K+1:
1220 IF K=X+1 THEN  GO TO 1880: PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";
1230 PRINT AT 5,2;"EXERCITIUL ";K:
1240 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";P;" PUNCTE"
1250 LET S=INT (10*RND*10)
1260 LET W=INT (10*RND*10)
1270 PRINT AT 7,5;S;"+";W;"=";:
1280 INPUT "RASPUNS ";R: PRINT R
1290 IF R=S+W THEN  GO TO 1310
1300 GO TO 1370
1310 PRINT AT 9,10;"RASPUNS CORECT!"
1320 LET P=P+1
1330 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA";
1340 PRINT  FLASH 1;" ORICE PENTRU A ";
1350 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
1360 PAUSE 5000: GO TO 1210
1370 PRINT AT 9,10;"RASPUNS GRESIT!?"
1380 PRINT AT 11,5;"PERSEVEREAZA SI VEI";
1390 PRINT " REUSI!":
1400 PRINT AT 5,15;"RASPUNSUL CORECT:"
1410 PRINT AT 7,19;S;"+";W;"=";S+W
1420 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA";
1430 PRINT  FLASH 1;" ORICE PENTRU A ";
1440 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
1450 PAUSE 6000: GO TO 1210
1460 CLS : LET T=(P/(K-1))*100
1470 PRINT AT 3,5;"REZULTATUL TESTULUI:"
1480 PRINT AT 8,5;"*-DIN ";K-1;
1490 PRINT " EXERCITII PROPUSE    ";
1500 PRINT "PENTRU REZOLVARE,LA ";
1510 PRINT P;" S-A      RASPUNS CORECT"
1520 PRINT AT 11,5;"*-PROCENTAJUL ";
1530 PRINT "RASPUNSURILOR         CORECTE ";
1540 PRINT "ESTE DE ";T;" LA      SUTA"
1550 PRINT '"PENTRU A REVENI LA CUPRINS";
1560 PRINT "           TASTATI C."
1570 INPUT INKEY$
1580 IF INKEY$="C" THEN  GO TO 10
1590 IF INKEY$="c" THEN  GO TO 10
1600 IF INKEY$="" THEN  GO TO 1580
1610 CLS
1620 STOP
```

```
1630 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";P;
1640 PRINT " PUNCTE"
1650 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA ";
1660 PRINT  FLASH 1;"ORICE PENTRU A ";
1670 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
1680 PAUSE 6000: GO TO 480
1690 PRINT AT 9,10;"RASPUNS CORECT!"
1700 LET P=P+1: LET K=K+1
1710 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA ";
1720 PRINT  FLASH 1;"ORICE PENTRU A ";
1730 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
1740 PAUSE 6000: GO TO 310
1750 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";P;
1760 PRINT " PUNCTE"
1770 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA ";
1780 PRINT  FLASH 1;"ORICE PENTRU A ";
1790 PRINT  FLASH 1;"CONTINUA"
1800 PAUSE 6000: GO TO 920
1810 PRINT AT 9,10;"RASPUNS CORECT!"
1820 LET P=P+1
1830 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA";
1840 PRINT  FLASH 1;" ORICE PENTRU A CON";
1850 PRINT  FLASH 1;"TINUA"
1860 PAUSE 6000: GO TO 750
1870 STOP
1880 PRINT AT 3,15;"PUNCTAJ ";
1890 PRINT P;" PUNCTE"
1900 PRINT  FLASH 1;AT 18,0;"TASTEAZA";
1910 PRINT  FLASH 1;" ORICE PENTRU A CON";
1920 PRINT  FLASH 1;"TINUA"
1930 PAUSE 6000: GO TO 1460
```

17.3. Program „SCĂDEREA"

1. ***Tema*: Program de scădere a două numere naturale date A, B, unde A>B.**
2. **Schema logică**
3. **Program BASIC (HC-85)**

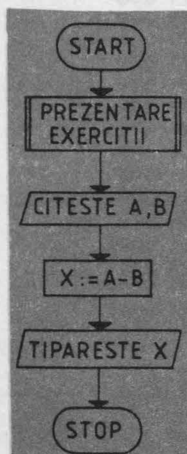

Fig. 17.2. Schema logică „Scăderea"

```
  1 REM  .Program 'SCADEREA'
  2 REM 1'. Tema: Scaderea a doua
  3 REM  numere date A si B
  4 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
 10 CLS
 20 PRINT "Progarm de aflare a dife";
 30 PRINT "rentei     a doua numere A";
 40 PRINT "  si  B"'': GO SUB 140
 50 CLS
 60 PRINT ''"Introduceti numerele A, B:"
 70 INPUT "A=";A;" B=";B
 80 PRINT '"A=";A;" B=";B
 90 LET X=A-B
100 PRINT ''A;"-";B;"=";X
110 PRINT ''"REZULTATUL ESTE X=";X
120 GO SUB 220
130 GO TO 50
140 PRINT ''"DAM CITEVA EXEMPLE RE";
150 PRINT "ZOLVATE DE              CAL";
160 PRINT "CULATOR:"
170 PRINT AT 10,10;"1) 15- 7= 6"
180 PRINT AT 11,10;"2)  8- 1= 7"
190 PRINT AT 12,10;"3) 13- 0=13"
200 PRINT AT 13,10;"4) 34-21=13"
210 PRINT AT 14,10;"5) 56-22=34"
220 PRINT ''"Daca doriti sa rezolvati";
230 PRINT " exer-  citii cu calculato";
240 PRINT "rul apasati   tasta S"
250 PAUSE 0
260 IF INKEY$="s" THEN  RETURN
270 IF INKEY$="S" THEN  RETURN
280 STOP
```

17.4. Program „INMULŢIREA"

1. *Tema*: Înmulţirea a două numere naturale A, B.
2. Schema logică
3. Program BASIC (HC-85).

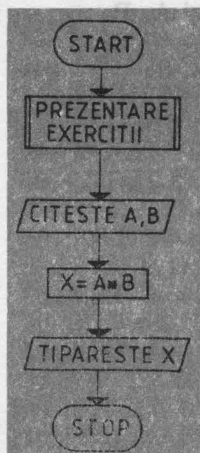

Fig. 17.3. Schema logică „Înmulţirea"

```
1 REM 3. Program 'INMULTIREA'
2 REM 1'. Tema: Inmultirea a doua numere date A si B
3 REM  numere date A si B
4 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
10 CLS
20 PRINT "Progarm de aflare a produ";
30 PRINT "sului         a doua numere A,B"
40 GO SUB 140
50 CLS
60 PRINT ''"Introduceti numerele A si B:"
70 INPUT "A=";A;" B=";B
80 PRINT '"A=";A;" B=";B
90 LET X=A*B
100 PRINT ''A;"*";B;"=";X
110 PRINT ''"REZULTATUL ESTE X=";X
120 GO SUB 220
130 GO TO 50
140 PRINT ''"DAM CITEVA EXEMPLE REZOL";
150 PRINT "VATE DE                CALCU";
160 PRINT "LATOR:"''
170 PRINT AT 10,10;"1) 12*   2=  24"
180 PRINT AT 11,10;"2) 23*   4=  92"
190 PRINT AT 12,10;"3)  3* 123= 369"
200 PRINT AT 13,10;"4)  1*1234=1234"
210 PRINT AT 14,10;"5) 13*    0=   0"
220 PRINT ''"Daca doriti sa rezolvati";
230 PRINT " exer- citii cu calcula";
240 PRINT "torul apasati   tasta M"
250 PAUSE 0
260 IF INKEY$="m" THEN  RETURN
270 IF INKEY$="M" THEN  RETURN
280 STOP
```

17.5. Program „ÎMPĂRŢIREA"

1. *Tema*: Împărţirea a două numere naturale A, B.
2. Schema logică
3. Program BASIC (HC-85)

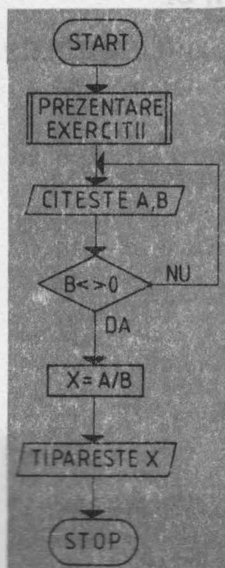
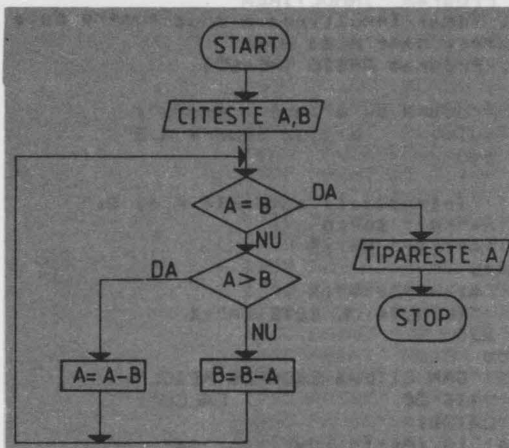

Fig. 17.4. Schema logică „Împărţirea"

```
1 REM 4. Program 'IMPARTIREA'
2 REM 1'. Temă: Impartirea a doua
3 REM numere date A si B
4 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
10 CLS
20 PRINT "Progarm de aflare a citului";
30 PRINT "         a doua numere A  si  B"
40 GO SUB 160
50 CLS
60 PRINT ''"Introduceti numerele A, B:"
70 INPUT "A=";A;
80 INPUT " B=";B
90 IF B=0 THEN  GO SUB 340
100 PRINT '"A=";A;" B=";B
110 LET X=A/B
120 PRINT ''A;":";B;"=";X
130 PRINT ''"REZULTATUL ESTE X=";X
140 GO SUB 270
150 GO TO 50
160 PRINT ''"DAM CITEVA EXEMPLE RE";
170 PRINT "ZOLVATE DE                  CAL";
180 PRINT "CULATOR:"''
190 PRINT AT 10,10;"1)     12: 4=  3"
200 PRINT AT 11,10;"2)     23: 0=IMPO";
210 PRINT "SIBIL"
220 PRINT AT 12,10;"3)     23: F=";
230 PRINT "Variable "
240 PRINT AT 13,22;"not found"
250 PRINT AT 14,10;"4)     34:17=  2"
260 PRINT AT 15,10;"5)  1234:21= 58.7619"
270 PRINT ''"Daca doriti sa rezolvati";
280 PRINT " exer- citii cu calculato";
290 PRINT "rul apasati  tasta P"
300 PAUSE 0
310 IF INKEY$="p" THEN  RETURN
320 IF INKEY$="P" THEN  RETURN
330 STOP
340 PRINT '' FLASH 1;" Aveti grija!";
350 PRINT  FLASH 1;" B<>0!! "
360 GO TO 80
```

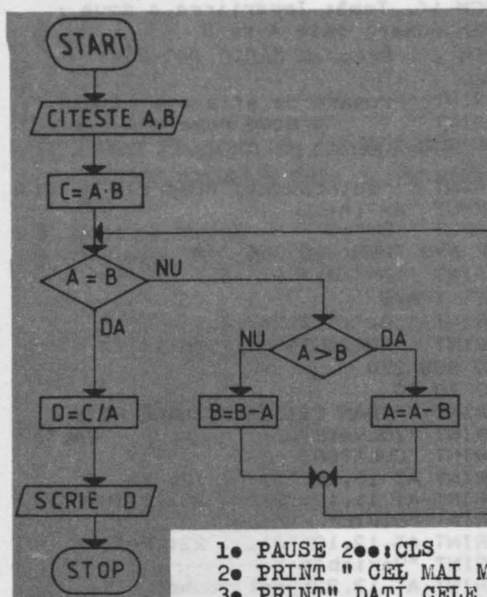

17.6. Program „C.M.M.D.C."

1. *Tema*: Calcularea c.m.m.d.c. a două numere întregi A, B.
2. SCHEMA LOGICĂ
3. Program BASIC HC-85

Fig. 17.5. Schema logică „c.m.m.d.c."

```
5 PRINT "PROGRAM BASIC HC-85 CMMDC"
10 PAUSE 200 : CLS
20 PRINT "CEL MAI MARE DIVIZOR COMUN"
30 INPUT "DATI CELE DOUA NUMERE A=" ; A
40 INPUT "B=";B
50 PRINT "A=";A: PRINT "B=";B
55 IF INT A<>A OR INT B<>B THEN GO TO 10
60 IF A=B THEN GO TO 100
70 IF A>B THEN GO TO 90
80 LET B=B-A:GO TO 60
90 LET A=A-B: GO TO 60
100 PRINT "* * *";: PRINT "C.M.M.D.C.=";A;" * * *"
110 STOP
```


17.7. Program „C.M.M.M.C."

1. Tema: Calcularea c.m.m.m.c. a două numere întregi A, B.
2. SCHEMA LOGICĂ
3. Program BASIC HC85—„C.MM.M.C."

Fig. 17.6. Schema logică „c.m.m.m.c."

```
10 PAUSE 200:CLS
20 PRINT " CEL MAI MIC MULTIPLU COMUN"
30 PRINT" DATI CELE DOUA NUMERE"
40 INPUT A,B:LET C=A *B
45 IF INT A <> A OR INT B < > B THEN GO TO 10
60 IF A=B THEN GO TO 90
65 IF A > B TEHN GO TO 80
70 LET B=B-A: GO TO 60
80 LET A=A-B: GO TO 60
90 LET D=C/A
100 PRINT " CEL MAI MIC MULTIPLU COMUN ESTE D=";D
110 STOP
```

17.8. Program „CONVERSIE"

1. Tema: Conversia numerelor naturale din baza 10 într-o bază mai mică
2. SCHEMA LOGICĂ

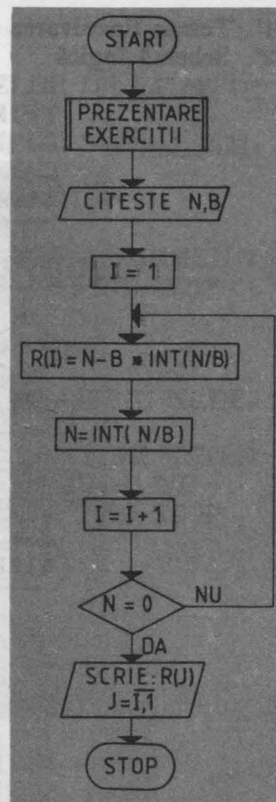

Fig. 17.7. Schema logică „Conversia"

3. Program BASIC HC-85 — "CONVERSIE"

```
10. PRINT "PROGRAM DE TRANSFORMARE A
    UNUI NUMĂR DIN BAZA 10 ÎNTR-O BAZĂ
    MAI MICĂ"
20. INPUT "INTRODUCEŢI NUMĂRUL N"; N
30. INPUT "INTRODUCEŢI BAZA B"; B
40. DIM R (100)
50. LET I=1
60. LET R (I) =N—B * INT (N/B)
65. LET N=INT (N/B)
70. IF N=0 THEN GO TO 100
80. LET I=I+1
90. GO TO 60
100. PRINT "N="
110 FOR J=I TO 1 STEP —1
120 PRINT R (J)
130. NEXT J
140. PRINT "DACĂ DORIŢI SĂ CONTINUAŢI,
    TASTAŢI P; DACĂ NU, TASTAŢI ORICE"
150. PAUSE 0
160. IF INKEY $="P" THEN GO TO 20
170. STOP
```

17.30 PROGRAM „ROTIREA UNUI PĂTRAT"

Tema: Vizualizarea rotirii unui pătrat.

```
5 REM "COORDONATELE UNUI VÎRF"
10 INPUT "a=" ;a "b="; b
15 REM "LATURA PĂTRATULUI ŞI CAPĂTUL SUPERIOR AL CICLULUI"
20 INPUT "c="; c, "u="; u
25 REM "UNGHIUL DE ROTAŢIE ŞI PAUZA DINTRE
   DOUĂ EXECUŢII ALE DESENULUI"
30 INPUT "p="; p, "x="; x
35 REM "VIZUALIZAREA PĂTRATULUI ÎN MIŞCARE
   SAU TUTUROR CELOR ANTERIOARE"
40 INPUT "Z="; Z
45 REM "ÎNCEPE CICLUL DE DESENARE"
50 FOR i=ø TO u STEP p
55 LET ui=i+PI/2
60 PLOT a, b
70 DRAW c * SIN i, c * COS i
80 DRAW c * SIN ui, c * COS ui
90 DRAW —c * SIN i, —c * COS i
100 DRAW —c * SIN ui, — c * COS ui
105 PAUSE X
110 DRAW OVER Z; c * SIN i, c * COS i
120 DRAW OVER Z; c * SIN ui, c * COS ui
130 DRAW OVER Z; — c * SIN i, — c * COS i
140 DRAW OVER Z;—c * SIN ui, — c * COS ui
155 REM "SFÎRSITUL UNUI CICLU"
160 NEXT i
```

17.9. Program „EC.GR.I"

1°. Tema: Rezolvarea ecuației de gradul I cu o necunoscută, AX+B=0.
2°. Schemă logică

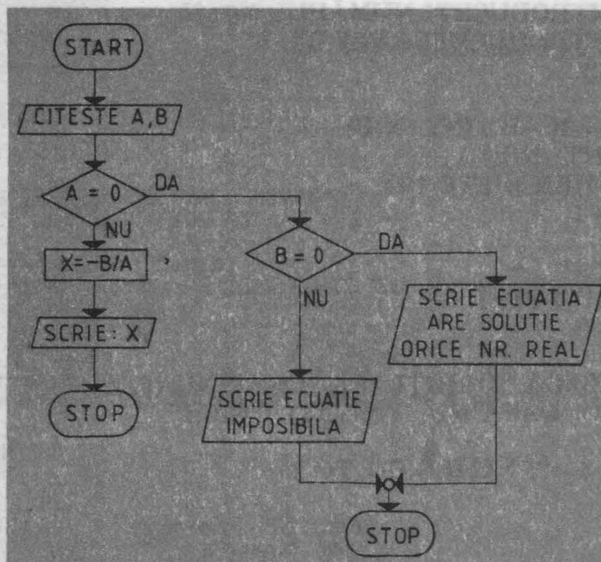

Fig. 17.8. Schema logică „Ec. gr. I"

3°. Program BASIC (HC-85) — "ECUAŢIA GRAD I"

```
10. PRINT "PROGRAM DE REZOLVARE A ECUAŢIEI DE GRADUL I"
20. PRINT "ECUAŢIA ESTE DE FORMA A * X+B=0"
30. INPUT "INTRODUCEŢI COEFICIENŢII A, B; " ; A, B
40. IF A=0 THEN GO TO 80
50. LET X= - B/A
60. PRINT "SOLUŢIA ECUAŢIEI ESTE: X=" ; X
70. STOP
80. IF B=0 THEN PRINT "ECUAŢIA ADMITE SOLUŢIE ORICE NUMĂR
    REAL": STOP
90. IF B <> 0 THEN PRINT "ECUAŢIE IMPOSIBILĂ": STOP
```

17.10. Program „SISTEM 2*2"

1°. Tema: Rezolvarea unui sistem de două ecuaţii cu două necunoscute: (în cazul A12≠0 sau A22≠0)

2°. Schema logică

3°. Program BASIC (HC-85) — „SISTEM 2 * 2"

```
10. PRINT "PROGRAM DE REZOLVARE A SISTEMELOR DE ECUAŢII"
20. PRINT ''' „INTRODUCEŢI COEFICIENŢII": PRINT
30. INPUT "A11="; A11: INPUT "A12="; A12: INPUT "A21="; A21:
    INPUT "A22="; A 22.
40. PRINT :PRINT "A11="; A11; "A12="; A12
50. PRINT :PRINT "A21="; A21; "A22="; A22: PRINT
60. LET D=A11 * A22- A21 * A12: PRINT "INTRODUCEŢI TERMENII
    LIBERI" :INPUT "B1="; B1:INPUT "B2="; B2: LET D1=A22*
    B1-A12 * B2
70. PRINT: PRINT "B1="; B1
80. PRINT: PRINT "B2="; B2 : PRINT
90. IF D=0 AND D1=0 THEN PRINT "SISTEM COMPATIBIL NEDE-
    TERMINAT": STOP
100. IF D=0 AND D1<>0 THEN PRINT "SISTEM INCOMPATIBIL": STOP
110. LET D2=A11 * B2-A21 * B1:LET X1=D1/D :LET X2=D 2/D
120. PRINT "SOLUŢIILE SÎNT X1="; X1; '; TAB15; "X2="; X2; STOP
```

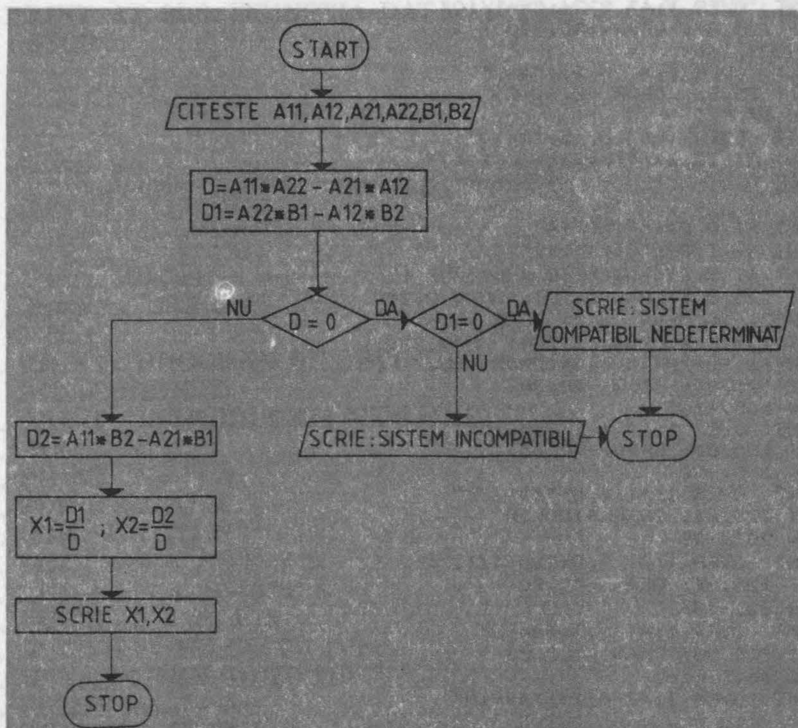

Fig. 17.9. Schema logică „Sistem 2 * 2"

17.11. Program „FUNCŢIA"

1°. Tema: Trasarea graficului funcţiei X→a * X, X∈R, a∈R
2°. Program BASIC (HC-85).

```
  1 REM 11) Program "FUNCTIA"
  2 REM 1'. Tema   Subprogram de
  3 REM trasare a graficului functiei
  4 REM x->a*x, xeR , pentru diferiti
  5 REM  coeficienti reali "a"
  6 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
 10 PRINT AT 0,2;"FUNCTIA";AT 2,3;"f(x)=a*x";AT 3,1;"GRAFICE a>0"
 20 PRINT AT 0,2;"FUNCTIA"
 30 PRINT AT 2,3;"f(x)=a*x"
 40 PRINT AT 3,1;"GRAFICE a>0"
 50 PLOT 125,86: DRAW 0,-80
 60 DRAW 0,160: DRAW 3,-3: DRAW -3,3:
 70 DRAW -3,-3: PLOT 125,86: DRAW -110,0
 80 DRAW 220,0: DRAW -3,-3: DRAW 3,3
 90 DRAW -3,3
100 PLOT 125,86: DRAW -80,-80: DRAW 165,165
110 PRINT  OVER 1;AT 1,26;"a=1"
120 PLOT 125,86: DRAW -90,-45: DRAW 180,90
130 PRINT  OVER 1;AT 6,26;"a=1/2"
140 PLOT 125,86: DRAW -100,-10
150 DRAW 200,20
160 PRINT  OVER 1;AT 9,26;"a=1/10"
170 PLOT 125,86: DRAW -40,-80
180 DRAW 83,166
190 PRINT  OVER 1;AT 0,21;"a=2"
200 PLOT 125,86: DRAW -8.3,-83
210 DRAW 17,170
220 PRINT  OVER 1;AT 0,15;"a=10"
230 PRINT AT 15,17;"Tastati orice!"
240 PAUSE 0
250 CLS
260 PRINT AT 0,22;"FUNCTIA"
270 PRINT AT 1,23;"f(x)=a*x"
280 PRINT AT 3,21;"GRAFICE a<0"
290 PLOT 125,86: DRAW 0,-80: DRAW 0,160
300 DRAW 3,-3: DRAW -3,3: DRAW -3,-3
310 PLOT 125,86: DRAW -110,0: DRAW 220,0
320 DRAW -3,-3: DRAW 3,3: DRAW -3,3
330 PLOT 125,86: DRAW -80,80
340 DRAW 165,-165
350 PRINT  OVER 1;AT 1,2;"a=-1"
360 PLOT 125,86: DRAW -90,45
370 DRAW 180,-90
380 PRINT  OVER 1;AT 6,0;"a=-1/2"
390 PLOT 125,86: DRAW -100,10
400 DRAW 200,-20
410 PRINT  OVER 1;AT 9,0;"a=-1/10"
420 PLOT 125,86: DRAW -40,80
430 DRAW 83,-166
440 PRINT  OVER 1;AT 0,7;"a=-2"
450 PLOT 125,86: DRAW -8.3,83
460 DRAW 16.5,-165
470 PRINT  OVER 1;AT 0,13;"a=-10"
480 STOP
```

17.12. Program „FUNCŢIA"

1°. Tema: Subprogram pentru trasarea graficului funcţiei f, $f(X)=X^2-|X|$, $X \in R$.

2°. Program BASIC (H.C.-85)

```
5 CLS
10. PRINT : PRINT "REPREZENTAREA GRAFICĂ A FUNCŢIEI: f(X)=
    X *X - |X|"
20. PRINT: PRINT "EXPLICITÎND MODULUL, AVEM:
    f(x)={X * X-X, X>=0
          X * X+X, X<0"
40. PRINT AT 21,0; "TASTAŢI ORICE": PAUSE 0
50. CLS : PLOT 30, 30 DRAW 200, 0 : DRAW -3,3 : DRAW 0, -6: DRAW
    3,3
60. PLOT 130,9 :DRAW 0,165 :DRAW -3, -3 :DRAW 6,0 : DRAW -3,3:
    PRINT AT 0,17; "y"; AT 18,29; "X"; AT 19,15; "O"
70. FOR I=-3 TO 3 STEP 1/120
80. PLOT 130+30 *I, 30+22 * (I *I-ABS I)
90. NEXT I
96. PRINT AT 19,7; "(-1,0)"; AT 19,19; "(1,0)"
100. PRINT AT 21,0; "FUNCŢIA DATA : (f(X)=X * X-|X|": PAUSE 0
    : STOP
```

17.13. Program „ABC 2"

1°. Tema: „Obţinerea tripletelor de numere pitagoreice"

2°. Program BASIC (HC-85)

```
5 CLS
10. PRINT "PROGRAM DE OBŢINERE A TRIPLETELOR DE NUMERE
    PITAGOREICE"
20. PRINT "INTRODUCEŢI NUMĂRUL N"
30. INPUT N
40. PRINT "N="; N
60. FOR R=2 TO N
80. FOR S=1 TO N
90. LET C=R * R+S * S
100. LET A=R * R-S * S
110. LET B=2 * R * S
120. IF C>N THEN GO TO 170
130. IF A<0 THEN GO TO 170
140. PRINT "A=" ; A
150. PRINT "B="; B
```

```
160. PRINT "C=" ; C
170. IF S>=N THEN GO TO 200
180. LET S=S+1
190. NEXT S
200. LET R=R+1
210. IF R>N THEN GO TO 230
220. NEXT R
230. STOP
```

17.14. Program „FUNCŢIA"

1°. Temă: Subprogram de trasare a graficului funcţiei f, f(X)=a * X * X, X ∈ R, pentru coeficienţi „a" negativi.

2°. Program BASIC (HC-85) – „FUNCŢIA"

```
1. PRINT AT 1,2; „FUNCŢIA"; PRINT AT 2,0; „f(X)=a * X * X":
   PRINT AT 3,1; „GRAFICE (a<0)"
3. PLOT 10,170 : DRAW 235,0: DRAW -3,3: DRAW 3,-3: DRAW -3,
   -3:
   PLOT 125,0 : DRAW 0,175 : DRAW 3,-3 : DRAW -3,3 : DRAW -3,
   -3
20. FOR I=-40 TO 40 STEP 0.1
30. PLOT 125+1,170-0.08 * I * I
40. NEXT I
41. PRINT AT 16,21; „f(X)=-X * X"
50. FOR I=-40 TO 40 STEP 0.1
55. PLOT 125+I,170-0.08 * (1/2) * I * I
60. NEXT I
61. PRINT AT 7,24; „f(X)=" : PRINT AT 8,21; „=-(1/2) * X * X"
70. FOR I=-40 TO 40 STEP 0.1
72. PLOT 125+I,170-0.08 * (1/10) * I * I
80. NEXT I
81. PRINT AT 1,24; „f(X)=-": PRINT AT 2,21; „-(1/10) * X * X"
90. FOR I=-34 TO 34 STEP 0.1
91. IF 170-0.08 * 2 * I * I<20 THEN GO TO 100
92. PLOT 125+I,170-0.08 * 2 * I * I
100 NEXT I
101. PRINT AT 18,20; „f(X)=-2 * X * X"
110 FOR I=-16 TO 16 STEP 0.05
111. IF 170-0.08 * 10 * I * I * 5 THEN GO TO 120
115. PLOT 125+170-0.08 * 10 * I * I
120. NEXT I
121. PRINT AT 21,18; „f(X)=-10 * X * X"
```

17.15. Program „Boyle Mariotte (I)"

Tema:Rezolvări de probleme (I) — legea Boyle-Mariotte.

```
  1 REM    Program "BOYLE-MARI
OTTE"
  2 REM 1'. Tema Rezolvari de p
roble
  3 REM me(I),legea Boyle-Mario
tte
  4 REM 2'. Program BASIC (HC-8
5)
 10 PRINT AT 2,0;"      APLICATI
I LA ";
 20 PRINT "LEGEA
 BOYLE-";
 30 PRINT "MARIOTTE"
 40 PRINT AT 6,0;"Se da problem
a:"
 50 PRINT AT 8,0;"La presiunea
de a ";
 60 PRINT "atmosfere, un gaz oc
upa un ";
 70 PRINT "volum de b cm↑3.   C
e volum";
 80 PRINT " va ocupa la presiun
ea de"

 90>PRINT " c atm?"
100 PRINT ''"Aplicatii pentru a
,b,c date."

120 PRINT "Care este necunoscut
a?(Vf,Vi)"
130 INPUT A$
140 IF A$="Vi" THEN GO TO 180
150 IF A$="Vf" THEN GO TO 390
160 GO TO 130
170 CLS
180 CLS : PRINT '"Introducerea
datelor";
190 PRINT " [V]=cm↑3"
200 PRINT AT 3,21;"[p]=atm"
210 PRINT '"Presiunea initiala:
"
220 INPUT "pi=";pi
230 IF pi<=0 THEN GO TO 220
240 PRINT "pi=";pi
250 PRINT '"Presiunea finala:"
260 INPUT "pf=";pf
270 IF pf<=0 THEN GO TO 260
280 PRINT "pf=";pf
290 PRINT '"Volumul final:"
300 INPUT "Vf=";Vf
310 IF Vf<=0 THEN GO TO 300
320 PRINT "Vf=";Vf
330 PRINT '"Volumul initial est
e dat de";
340 PRINT " for- mula:";
350 PRINT "        Vi=Vf*Pf/Pi"
360 LET Vi=Vf*Pf/Pi
370 PRINT '"Vi=";Vi

380 GO TO 580
390 CLS : PRINT '"Introducerea
datelor";
400 PRINT " [V]=cm↑3"
410 PRINT AT 3,21;"[p]=atm."
420 PRINT '"Presiunea initiala:
"

430 INPUT "pi=";pi
440 IF pi<=0 THEN GO TO 430

450>PRINT "pi=";pi
460 PRINT '"Presiunea finala:"
470 INPUT "pf=";pf
480 IF pf<=0 THEN GO TO 470
490 PRINT "pf=";pf
500 PRINT '"Volumul initial:"
510 INPUT "Vi=";Vi
520 IF Vi<=0 THEN GO TO 510
530 PRINT "Vi=";Vi
540 PRINT '"Volumul final este
dat de ";
550 PRINT "for- mula:   Vf=Vi
*pi/pf"
560 LET Vf=Vi*pi/pf
570 PRINT "Vf=";Vf
580 PRINT „DACĂ DORIŢI SĂ CONTINUAŢI
    TASTAŢI A; DACĂ NU, TASTAŢI ORICE"
590 PAUSE Ø: CLS
600 IF INKEYS="A" THEN 60 TO 120
610 STOP
```

17.16. Program „Boyle Mariotte (II)"

Tema:Rezolvări de probleme (II). Legea Boyle-Mariotte

```
  1 REM
      Program "BOYLE-MARIOTT
E"

  2 REM
      1'. Tema Rezolvari de prob
leme(II),legea Boyle-Mariotte

  3 REM
      2'. Program BASIC (HC-85)


 10 PRINT AT 2,0;"      APLICATI
I LA LEGEA              BOYLE-M
ARIOTTE"
 20 PRINT AT 6,0;"Se da problem
a:"
 30 PRINT AT 8,0;"La presiunea
de a atmosfere, un gaz ocupa un
volum de b cm↑3.   Gazul se dila
ta izoterm,       ajungind la u
n volum de c cm↑3. Secere presiu
nea finala a gazu- lui.": PRINT
"Aplicatii pentru a,b date."
 40 PAUSE 0: CLS
 50 PRINT "REZOLVARE"
 60 PRINT "CARE ESTE NECUNOSCUT
A ? (Pi/Pf) "
 70 INPUT b$
 80 IF b$="Pi" OR b$="pi" OR b$
="PI" THEN GO TO 270
 90 IF b$="Pf" OR b$="pf" OR b$
="PF" THEN GO TO 120
100 GO TO 70
110 PRINT AT 9,0; INVERSE 1;"——
—"; INVERSE 0;" MASA = m"
120 PRINT : PRINT "INTRODUCEREA
 DATELOR : V in cm↑3
           P in atm."
130 PRINT : PRINT "VOLUM INITIA
L"
140 INPUT "Vi= ";Vi: PRINT "Vi=
";Vi
150 IF Vi<=0 THEN GO TO 140
160 PRINT "PRESIUNEA INITIALA"
170 INPUT "Pi=";Pi: PRINT "Pi=
";Pi
180 IF Pi<=0 THEN GO TO 170
190 PRINT "VOLUMUL FINAL"
200 INPUT "Vf= ";Vf: PRINT "Vf=
";Vf
210 IF Vf<=0 THEN GO TO 200
220 PRINT : PRINT " VOM CALCULA
PRESIUNEA FINALA "
230 PRINT "Pf=Pi*Vi/Vf"
240 LET Pf=Pi*Vi/Vf
250 PRINT "Pf= ";Pf
260 GO TO 440
270 PRINT : PRINT "INTRODUCEREA
DATELOR : V in cm↑3
          P in atm."
280 PRINT : PRINT "VOLUMUL INIT
IAL"
290 INPUT "Vi= ";Vi: PRINT "Vi=
";Vi
300 IF Vi<=0 THEN GO TO 290
310 PRINT "PRESIUNEA FINALA"
320 INPUT "Pf= ";Pf: PRINT "Pf=
";Pf
330 IF Pf<=0 THEN GO TO 320
340 PRINT "VOLUMUL FINAL"
350 INPUT "Vf= ";Vf: PRINT "Vf=
";Vf
360 IF Vf<=0 THEN GO TO 350
370 PRINT : PRINT "VOM CALCULA
PRESIUNEA INITIALA "
380 PRINT "Pi=Pf*Vf/Vi"
390 LET Pi=Pf*Vf/Vi
400 PRINT "Pi= ";Pi
410 STOP
```

17.17. Program „FRECAREA"

Tema: Program „FRECARE"

```
MASA = m

Coeficientul de
frecare la
alunecare= p

CORPURILE SINT TRASE DE FORTA
DE GREUTATE A CORPULUI
```

```
   1 REM
      1. Program "FRECARE"

   2 REM
      1'. Tema: Legea I a frecar
ii

   3 REM
      2'. Program BASIC (HC-85)

  10 BORDER 0: INK 7: PAPER 0: C
LS : PRINT "  - FORTELE DE FRECA
RE -  "
  20 PRINT '"Legea I-a"''"FORTA
DE FRECARE LA ALUNECARE   INTRE
DOUA CORPURI NU DEPINDE   DE ARI
A SUPRAFETEI DE CONTACT   DINTRE
 CORPURI "
  30>GO SUB 410
  40 PAUSE 0: CLS
  50 PLOT 0,135: DRAW 247,0: DRA
W 0,-5: DRAW -247,0: DRAW 0,5
  60 PRINT AT 4,31;"O"
  70 PLOT 0,143: DRAW 249,0: DRA
W 5,-3: DRAW 0,-20
  80 PRINT AT 4,0; INVERSE 1;"__
_";AT 3,0; INVERSE 1;"___";AT 2,
0; INVERSE 1;"___"
  90 PRINT AT 9,0; INVERSE 1;"__
_"; INVERSE 0;" MASA = m"
 100 PRINT AT 10,0;'"Coeficientu
l de              frecare la
                  alunecare
 = p"
 110 PRINT AT 20,0;"CORPURILE SI
NT TRASE DE FORTA DEGREUTATE A C
ORPULUI █"
 120 PRINT AT 6,31;"█"
 130 FOR F=1 TO 27: PRINT AT 2,F
-1;"   ";AT 3,F-1;"   ";AT 4,F-1
;"   "
 140 PRINT AT 2,F; INVERSE 1;"___
";AT 3,F; INVERSE 1;"___";AT 4,
F; INVERSE 1;"___"
 150 PAUSE 10
 160 IF F<14 THEN PRINT AT 6+F,3
1;"█": PRINT AT 5+F,31;" ": PLOT
 254,128-(8*F): DRAW 0,8
 170 IF F=14 THEN PRINT AT 5+F,3
1;" "
 180 NEXT F
 190 PRINT ; PAPER 1; INK 3; FLA
SH 1;AT 16,12;" Ff =G*p "
 200 PRINT AT 18,0;" G=m*g "
 210 PAUSE 0: FOR f=0 TO 10: BEE
P .01,20: PAUSE 2: NEXT f: CLS
 220 PLOT 0,135: DRAW 247,0: DRA
W 0,-5: DRAW -247,0: DRAW 0,5
 230 PRINT AT 4,31;"O"
 240 PRINT AT 10,0;'"Coeficientu
l de              frecare la
                  alunecare= p"
 250 PRINT AT 20,0;"CORPURILE SI
NT TRASE DE FORTA    DE GREUTATE
A CORPULUI █"
 260 PRINT AT 9,0; INVERSE 1;"__
_"; INVERSE 0;" MASA = m"
 270 PLOT 0,143: DRAW 249,0: DRA
W 5,-3: DRAW 0,-20
 280 PRINT AT 4,0; INVERSE 1;"__
█";AT 4,3; INVERSE 1:"___█";AT 4,
6; INVERSE 1;"___█"
 290 PRINT AT 6,31;"█"
 300 FOR f=0 TO 20
 310 PRINT AT 4,0+f;"          ";
AT 4,1+f; INVERSE 1;"___█___█___█"
 320 IF f<16 THEN PRINT AT 5+f,3
1;" ";AT 6+f,31;"█": PLOT 254,12
8-(8*f): DRAW 0,8
 330 IF f=16 THEN PRINT AT 5+f,3
1;" "
 340 PAUSE 10
 350 NEXT f
 360 PRINT ; FLASH 1; PAPER 3; I
NK 1;AT 16,12;" Ff =G*p ": PRINT
 AT 18,0;" G=m*g "
 370 PAUSE 0: FOR f=0 TO 10: BEE
P .01,20: PAUSE 2: NEXT f: CLS
 380 PRINT ''"DESI ARIA DE SPRIJ
IN ESTE          DIFERITA , IN AMBE
LE CAZURI SE     CONSTATA CA FORTA
DE FRECARE       ESTE ACEIASI IN AMB
ELE CAZURI

                 Ff= N*p     UNDE p
= COEFICIENT
  DE FRECARE                 SI N=
NORMALA "
 390 PRINT ''"FORTA DE FRECARE L
A ALUNECARE      INTRE DOUA CORPURI
 NU DEPINDE      DE ARIA SUPRAFETEI
DE CONTACT       DINTRE CORPURI "
 400 PAUSE 0: STOP
 410 LET l=USR "a"
 420 POKE l+0,BIN 00000011
 430>POKE l+1,BIN 00000011
 440 POKE l+2,BIN 00000011
 450 POKE l+3,BIN 00000011
 460 POKE l+4,BIN 00000011
 470 POKE l+5,BIN 00000011
 480 POKE l+6,BIN 00000011
 490 POKE l+7,BIN 11111111
 500 RETURN
```

17.18. Program „CONCENTRAŢIA"

***Tema:* Calcularea concentraţiei procentuale a unei soluţii.**

```
  10>CLS
  20 PRINT "CONCENTRATIA PROCENT
UALA"
  30 PRINT "MASA SUBSTANTEI DIZO
LVATE,       IN GRAME"
  40 INPUT md
  50 IF md<=0 THEN GO TO 40
  60 PRINT "md= ";md
  70 PRINT "MASA SOLUTIEI, IN GR
AME"
  80 INPUT ms
  90 IF ms<=0 THEN GO TO 80
 100 PRINT "ms= ";ms
 110 PRINT "CONCENTRATIA PROCENT
UALA:"
 120 LET c=(md/ms)*100
 130 PRINT "c= ";c
 140 STOP
```

```
   a>REM
          PROGRAM "CONCENTRATIA"

   1 REM

      1'   Tema: Program de cal
culare a concentratiei procentua
le a unei solutii

   2 REM

      2'   Program BASIC (HC-85)
```

17.19. Program „NUMERE POLINDROAME" (cerc de matematică)

Tema "Numere polindroame"

```
  1 CLS : GO SUB 2000
  5 INPUT "Nr Bazelor (<=4) :";
b: IF b>0 THEN DIM b(b): FOR i=1
 TO b: INPUT ("Baza '";i;"'=");b
(i): NEXT i
  10 INPUT "Introduceti numarul
n=";n: LET qq=1: LET j=1: DIM a(
1000)
  15 IF n<=9 THEN FOR i=1 TO n:
LET a(i)=i: RANDOMIZE USR 3582:
PRINT AT 20,2;a(i);" **";i: PAUS
E 20: RANDOMIZE USR 3582: PRINT
: LET K=I: NEXT i: GO TO 301
  20 FOR i=1 TO 9: LET a(i)=i: R
ANDOMIZE USR 3582: PRINT AT 20,2
;a(i);" **";i: PAUSE 20: RANDOMI
ZE USR 3582: PRINT : NEXT i
  30 LET k=10
  40 FOR i=1 TO 9
  50 LET a(k)=11*i
  55 IF a(k)>n THEN GO TO 301
  60 LET k=k+1: RANDOMIZE USR 35
82: PRINT AT 20,2;a(k-1);" **";k
-1: RANDOMIZE USR 3582: PRINT
  70 NEXT i
 100 FOR w=10↑(j-1) TO 10↑j-1
 110 FOR i=0 TO 9
 120 LET a$=STR$ i
 130 LET b$=STR$ w
 132 DIM c$(LEN b$)
 135 FOR t=1 TO LEN b$: LET c$(L
EN b$-t+1)=b$(t): NEXT t
 140 LET d$=b$+a$+c$
 150 LET m=VAL d$
 160 IF m>n THEN GO TO 301
 170 LET a(K)=m: LET k=k+1
 180 RANDOMIZE USR 3582: PRINT A
T 20,2;a(k-1);" **";k-1: RANDOMI
ZE USR 3582: PRINT
 185 PAUSE 10
 190 NEXT i: NEXT w
 200 FOR w=10↑(j-1) TO 10↑j-1
 210 FOR i=0 TO 99 STEP 11
 220 LET a$=STR$ i
 225 IF i=0 THEN LET a$="00"
 230 LET b$=STR$ w
 232 DIM c$(LEN b$)
 235 FOR t=1 TO LEN b$: LET c$(L
EN b$-t+1)=b$(t): NEXT t
 240 LET d$=b$+a$+c$
 250 LET m=VAL d$
 260 IF m>n THEN GO TO 301
 270 LET a(k)=m: LET k=k+1
 280 RANDOMIZE USR 3582: PRINT A
T 20,2;a(k-1);" **";k-1: RANDOMI
ZE USR 3582: PRINT
 285 PAUSE 10
 290 NEXT i: NEXT w
 300 LET j=j+1: GO TO 100
 301 IF b=0 THEN STOP
 302 PRINT #1; FLASH 1;"TASTATI
ORICE PENTRU A CONTINUA!": PAUSE
 0: CLS
 303 LET p=1: PRINT "Bazele sint
:": PRINT
 304 PRINT TAB 0;"10";
 305 FOR U=1 TO B: PRINT TAB 31
(B+1)*U-4;B(U);: NEXT U: DIM R(4
0,B): DIM c(K-1,B): DIM v$(k,b,12)
 306 FOR i=0 TO 31: PRINT TAB i;
"*";: NEXT i
 307 PRINT
 308 FOR y=1 TO K-1
 309 LET f=a(y)
 310 FOR j=1 TO b
 320 LET T=1
 325 LET a(y)=f
 330 LET A(t,j)=a(y)-b(j)*INT (a
(y)/b(j))
 335 LET a(y)=INT (a(y)/b(j))
 340 IF a(y)=0 THEN GO TO 360
 350 LET t=t+1: GO TO 330
 360 FOR u=1 TO INT (t/2)
 370 IF A(u,j)<>A(t+1-u,j) THEN
GO TO 410
 380 NEXT u
 385 FOR u=1 TO t: LET v$(p,j,t+
1-u)=STR$ r(u,J): NEXT u
 390 NEXT J
 395 LET p=p+1:
 400 PRINT f;
 403 FOR u=1 TO b 1
 404 IF u=1 THEN PRINT TAB 31/(b
+1)- 4*";: PRINT TAB 31/b-4;v$(
p-1,
 405 IF u>=2 THEN PRINT TAB 31/(
b+1)*U-7;"*";: PRINT TAB 31/b*u-
4;v$(p-1,u);
 406 NEXT u
 407 PRINT TAB 31*b/(b+1)-7;"*";
: PRINT TAB 31*b/(b+1)-4;v$(p-1,
b)
 410 NEXT y
 420 STOP
2000 PRINT AT 10,10; FLASH 1;"ST
OP THE TAPE"
2010 PAUSE 50: CLS
2015 PRINT AT 0,4; PAPER 2; INK
6;"NUMERE PALINDROAME": PRINT
2020 LET l$=                    "
 Acest program calculeaza toate
numerele PALINDROAME mai mici
decit un numar 'n' dat.
 Prin numar palindrom intelegem
acel numar care are aceeasi va-
loare fie ca-l citim dintr-un
sens, fie din sens opus."
2025 FOR i=1 TO LEN l$: PRINT IN
K 1;l$(i);: BEEP .05,30: NEXT i
2030 PRINT : PRINT : PRINT "EXEM
PLU:";: PRINT FLASH 1;" n=21312
"
2040 PRINT
2050 PAUSE 50
2060 PRINT                      "
  Programul este structurat pe
doua idei:
  i)Numerele sint calculate in
    baza zece,
 ii)Numerele sint trecute in al
    te baze de numeratie si apoi
    sint verificate daca sint
    numere palindroame"
2070 PRINT #1; FLASH 1;"TASTATI
ORICE PENTRU A CONTINUA!"
2080 PAUSE 0
2090: CLS
2100 PRINT AT 5,0;              "
    In cazul in care dorti nume-
  re palindroame doar in baza
  zece, introduceti ca numar de
  baze '0', apoi introduceti nu-
  marul.
    In cazul ii) introduceti nu-
  marul de baze si apoi bazele"
2110 PRINT #1; FLASH 1;"TASTATI
ORICE PENTRU A CONTINUA!"
2120 PAUSE 0
2130 RETURN
```

17.20. Program „RELAŢII"

1°. Tema: Subprogram pentru trasarea graficului funcţiei f,

$$f(X)=\begin{cases} -X-4, & X\leqslant -2 \\ X, & -2<X\leqslant -1 \\ -\frac{1}{4}X-\frac{5}{4}, & -1<X\leqslant -3 \\ X-5, & X>3 \end{cases}$$

şi a relaţiei $|Y| = |f(X)|$

(Cerc de matematică)

2°. Program BASIC (HC-85)—„RELAŢII"

```
5990. GO TO 7000
6000. CLS : PRINT "FIE GRAFICUL LUI Y=f(X)
6010. PLOT 5,50 : DRAW "245,0 : PLOT 125,5 : DRAW 0,165 : PRINT
      AT 4,16; "Y"; AT 15,31; "X"
6020. PRINT AT 16,16; "0": PRINT AT 16,8; "-3": PRINT AT 16,2; "-5":
      PRINT AT 16,0; "6"
6030. FOR X=1 TO 245 STEP 2
6040. IF X<80 THEN LET Y=90-X
6050. IF X>=80 AND X<100 THEN LET Y=X-70
6060. IF X>=100 AND X<180 THEN LET Y=-0.25 * X+55
6065. IF X>=180 THEN LET Y=X-170
6070. IF X=81 THEN PRINT AT 21,7; "(-2, -2)"
6080. IF X=41 THEN PRINT AT 16,4; "-4"
6090. IF X=181 THEN PRINT AT 21,20; "(3, -2)"
6100. IF X=101 THEN PRINT AT 16,12; "-1": PRINT AT 17,16; "-1"
6110. PLOT X+5, Y
6120. IF X=221 THEN PRINT AT 16,28; "5.6"
6130. NEXT X
6140. RETURN
7000. CLS : GO SUB 6000 : FOR X=1 TO 245
7005 PRINT AT 1,0; "REALIZĂM GRAFICUL RELAŢIEI |Y|=|f(X)| notat
      R"
7010. IF X<80 THEN LET Y=90-X
7020. IF X>=80 AND X<100 THEN LET Y=X-70
7030. IF X>=100 AND X<180 THEN LET Y=0.25 * X+55
7040. IF X>=180 THEN LET Y=X-170
7050. PLOT X+5,52+ABS (Y-50): PLOT X+5,48-ABS (Y-50)
7060. NEXT X
7065. PRINT AT 9,10; "R"
7070. STOP
```

17.21. Program „ROT. TRIUNGHI"

1°. Tema: Rotirea unui triunghi oarecare în jurul laturii considerată ca bază.

2°. Program BASIC (HC-85) — "ROT. TRIUNGHI"

```
10. FOR I=0 TO 4 * PI STEP 0.5
20. PLOT 100,80 : DRAW 145,0
30. DRAW -20-(20-20 * COS I), 70 * SIN I
40. PLOT 100,80 : DRAW 105+20 * COS I, 70 * SIN I
50. NEXT I
60. FOR I=0 TO 4 * PI STEP 0.03
70. PLOT 205+20 * COS I, 80+70 * SIN I
90. NEXT I
100. STOP
```

17.22. Program „ROT. TRAPEZ"

1°. Tema: Rotirea unui trapez în jurul bazei mari.

2°. Program BASIC (HC-85) — „ROT. TRAPEZ"

```
10. FOR I=0 TO 4 * PI STEP 0.5
20. PLOT 60, 60 : DRAW 150,0
21. PLOT 70+(20-10 * COS I), 60+40 * SIN I : DRAW 80,0
40. PLOT 60,60 : DRAW 10+(20-10 * COS I), 40 * SIN I : PLOT 210,
    60 : DRAW -40 -10 * COS I, 40 * SIN I
50. NEXT I
60. FOR I=0 TO 4 * PI STEP 0.03
70. PLOT 70+20-10 * COS I, 60+40 * SIN I
80. PLOT 210-40-10 *COS I, 60+40 *SIN I
90. NEXT I
100. STOP
```

17.23. Program „ROT. HEXAGON"

1°. Tema: Rotirea unui hexagon în jurul unei laturi.

2°. Program BASIC (HC-85)—„ROT. HEXAGON"

```
10. PLOT 125,60 : DRAW 0,40 : DRAW -20 *SQR 3,20 : DRAW -20
    SQR 3, -20 : DRAW 0, -40 : DRAW 20 *SQR 3,-20: DRAW 20 *
    SQR 3,20
20. FOR I=PI TO 5 *PI STEP 0.5
30 PLOT 125,100: DRAW 20 * SQR 3 * COS I, 20 -5 * SIN I
40. DRAW 40 * SQR 3 * COS I -20 * SQR 3 * COS I, -(20+5 * SIN
    I+10 * SIN I)
```

```
50. DRAW 0,-40
60. PLOT 125,60: DRAW 20 * SQR 3 * COS I, -20-5 * SIN I
70. DRAW 40 * SQR 3 * COS I -20 * SQR 3 * COS I,20-5 * SIN I
    -10 * SIN I
80. NEXT I
90. FOR I=PI TO 3 *PI STEP 0.04
100. PLOT 125+20 * SQR 3 * COS I, 120+5 * SIN I
110. PLOT 125+40 * SQR 3 * COS I, 100+20 * SIN I
120. PLOT 125+20 * SQR 3 * COS I, 40+5 * SIN I
130. PLOT 125+40 * SQR 3 * COS I, 60+20 * SIN I
140. NEXT I: STOP
```

17.24. Program „POLINOM"

1°. TEMA: Calculul valorii unui polinom de gradul N.

2°. Program BASIC (H.C.-85)

```
10. CLS
20. PRINT "CALCULUL VALORII UNUI POLINOM DE GRADUL N"
30. PRINT "P(X)=AØ * X ↑ N+A1 *X ↑(N-1)+...+AN"
40. PRINT "INTRODUCEŢI GRADUL POLINOMULUI :N"
50. INPUT N
60. PRINT "N="; N
70. PRINT "INTRODUCEŢI COEFICIENŢII"
80. DIM A(N+1)
90. FOR I=1 TO N+1
100. PRINT "A("; I-1;")=";
110. INPUT A(I):PRINT A(I)
120. NEXT I
130. PRINT "X=?"
140. INPUT X
150. PRINT "X="; X
160. LET P= *
170. FOR K= * TO N
180 LET C=N-K
181. IF 2 * INT (C/2)=C THEN LET P=P+A(K+1) *(ABSX) ↑ C
182. IF 2 * INF(C/2)<>CTHEN LETP=P+A(K+1) * SGN x * (ABS x) ↑ C
190. NEXT K
200. PRINT "VALOAREA POLINOMULUI ESTE"
210. PRINT "P (";X;")=";P
220. STOP
```

17.25. Program „TRIUNGHI"

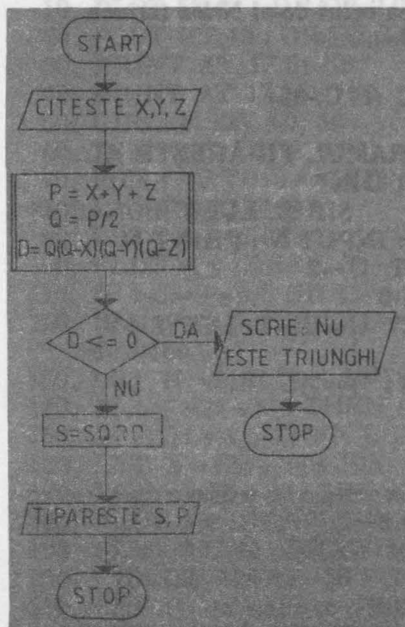

Fig. 17.10. Schema logică „Triunghi"

1°. Tema: Program de calculare a perimetrului şi ariei unui triunghi cînd se cunosc laturile: X, Y, Z.

2°. Schemă logică

3°. Program BASIC (HC-85)—„PERIMETRU"

```
10. PRINT „CALCULUL PERIMETRU-
    LUI ŞI CALCULUL SUPRAFEŢEI
    TRIUNGHIULUI"
20. PRINT "SE CUNOSC LUNGIMILE
    LATURILOR"
30. PRINT "DAŢI LUNGIMILE LATU-
    RILOR"
40. INPUT X, Y, Z
50. LET P=X+Y+Z
60. LET Q=P/2
70. LET D=Q * (Q-X) * (Q-Y) * (Q-Z)
80. IF D=0 THEN PRINT "NU ESTE
    TRIUNGHI" : GO TO 130
90. LET S=SQR D
100. PRINT "PERIMETRUL :"; P
110. PRINT "ARIA SUPRAFEŢEI : " ; S
130. STOP
```

Programul "TRIUNGHI" a fost mult dezvoltat în cadrul cercului de matematică de la liceul D. Cantemir, datorită colaborării cu prof. Radu Jugureanu şi elevul Maxim Iurie. Recomandăm, să se realizeze programe de tip expert-conversaţional, care pot cuprinde următoarele idei:

1. Mulţimea datelor de intrare să poată fi selectiv (şi în acelaşi timp interactiv) folosită; spre exemplu, programul amintit are 13 date de intrare (laturi, unghiuri, mediane, perimetru, arie, raza cercului înscris şi a cel circumscris), apelabile interactiv în funcţie de problema dată.
2. Mulţimea datelor de ieşire să fie, de asemenea, opţional utilizată.

Programul "TRIUNGHI" are posibilitatea de a rezolva 286 de cazuri distincte de probleme de construcţie, pentru fiecare caz calculînd valorile a 19 elemente ale triunghiului respectiv.

3. Posibilitatea de a compune alte probleme pe scheletul celor formulate iniţial; programul sus-menţionat poate crea pentru fiecare din cele 286 de cazuri distincte 1023 probleme noi, prin combinarea diferitelor elemente ale triunghiului rezultînd un număr de 292578 probleme distincte.

17.26. Program „FIBONNACI"

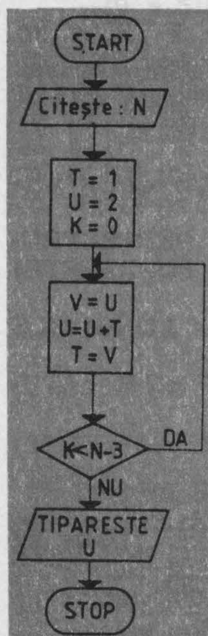

Fig. 17.11. Schema logică „Fibonacci"

1°. Tema: Calcularea celui de-al N-lea termen din şirul lui "Fibonacci"

2°. Schema bloc.

3°. Program BASIC (H.C.-85)

```
5 CLS
10. PRINT "PROGRAMUL TIPĂREŞTE AL
    N-LEA NUMĂR DIN"
20. PRINT"                ŞIRUL LUI FIBONACCI"
30. PRINT "N=“; : INPUT N : PRINT N
50. LET T=1: LET U=2
70. FOR K=0 TO N-3
80. LET V=U : LET U=U+T: LET T=V
100. NEXT K
110. PRINT "F ("; N; ")=";U
120. STOP
```

Observaţii:

"Şirul" a_n, n număr natural, $n_1 \geq 1$, definit prin relaţiile: $a_1 = a_2 = 1$, $a_{n+2} = a_n + a_{n+1}$ este numit şirul lui FIBONACCI.

Dăm, spre exemplificare, primii douăzeci de termeni ai acestui şir: $a_1 = a_2 = 1$, $a_3 = 2$, $a_4 = 3$, $a_5 = 5$, $a_6 = 8$, $a_7 = 13$, $a_8 = 21$, $a_9 = 34$, $a_{10} = 55$, $a_{11} = 89$, $a_{12} = 144$, $a_{13} = 233$, $a_{14} = 377$, $a_{15} = 61ø$, $a_{16} = 987$, $a_{17} = 1597$, $a_{18} = 2584$, $a_{19} = 4181$, $a_{20} = 6765$.

S-a demonstrat că pentru $n \in \{3, 4, 5, 7, 11, 13, 17, 23, 29, 43, 47\}$ se obţin numere a_n prime. Alte numere primul a_n, de tipul FIBONACCI, încă nu se cunosc. Nu se ştie dacă aşa-numitul şir al lui FIBONACCI conţine o infinitate de numere prime.

Se demonstrează că dacă $n \neq 4$ şi numărul a_n este prim, atunci n este prim. Reciproca nu este însă adevărată, deoarece avem: a=1, a=113 • 47,..... Nu se cunoaşte nici faptul dacă în mulţimea numerelor a_n, n prim, există o infinitate de numere compuse.

17.27. Subprogram „TRASARE LOC GEOMETRIC"

1°. Problemă Se cere locul geometric al centrului cercului înscris într-un triunghi, atunci cînd două vîrfuri sînt fixe, iar al treilea se mişcă pe cercul circumscris triunghiului.

2°. Program BASIC — „TRASARE LOC GEOMETRIC"

```
10. PLOT 58,40 : DRAW 2,0 : DRAW 0,2 : DRAW –2,0 : DRAW 0,–2
20. PLOT 197,40 : DRAW 2,0 : DRAW 0,2 : DRAW –2,0 : DRAW 0,–2
30. PRINT AT 17,6; "B"
40. PRINT AT 17,25; "C"
50. CIRCLE 128, 80, 80
60. DIM X(63) :DIM Y(63)
70. FOR t=0 TO 2 *πSTEP 0,1
80. LET K=10 *t+1
90. LET X=128+80 * COS t: LET Y=80+80 * SIN t
100. PLOT x, y :DRAW 58–x,40–y: DRAW 139,0 : DRAW x–197,y–40
110. IF t<=7 *π/6 OR t>=11 *π/6 THEN LET A=128+40 *(x–128)/y
120. IF t>7 *π/6 AND t<11 *π/6 THEN LET A =(120 *x–128 * y+128 *
     40)/(160–y)
130. LET R=SQR ((x–197) *(x–197)+(y–40) *(y–40))
140. IF t<=11 *π/6 THEN LET ALFA=7 *π/12+t/2
150. IF t>11 *π/6 THEN LET ALFA =19 *π/12–t/2
160. LET b=128+80 *COS ALFA
170. LET c=80+80 *SIN ALFA
180. PLOT x,y :DRAW a–x,40–y
190. PLOT 197,40 :DRAW b–197, c–40
200. CIRCLE 128,80, 80
210. LET P=(x–a) * (c–40)/((y–40) * (b–197))
220. LET x(K)=(197 * P –a)/(P–1)
230. LET y(K)=40+(x(K)–a) * (y–40)/(x–a)
240. FOR I=1 TO K: PLOT x(I), y(I): NEXT I
250. PLOT x, y :DRAW INVERSE 1; a–x, 40–y
260. PLOT 197,40 :DRAW INVERSE 1; b–197, c–40
270. PLOT x,y : DRAW INVERSE 1: 58–x,40–y
280. PLOT 197,40 :DRAW INVERSE 1; x–197, y–40
290. NEXT t
300. PAUSE 500 : CLS
310. FOR I=1 TO 63 : PLOT x(I), y(I): NEXT I;
320. STOP
```

17.28. Subprogram „DESENAREA UNEI TABLE DE ŞAH"

```
5. CLS
10. PRINT "PROGRAMUL TIPĂREŞTE O TABLĂ DE ŞAH": PAUSE 300:
    LET A=10 GO SUB 150:
20. FOR J=1 TO 8
30. FOR I=A TO 6+A STEP 2
40. PRINT AT 16–J,I; INK C; " "
50. NEXT I
60. IF A=10 THEN LET A=11; GO TO 80
70. IF A=11 THEN LET A=10
80. NEXT J
```

```
90. PRINT AT 16,10; "ABCDEFGH"
100. PRINT AT 7,10; "ABCDEFGH"
110. FOR I=1 TO 8 : PRINT AT 16-I,9; I:NEXT I
120. FOR I=1 TO 8 : PRINT AT 16-I, 18; I: NEXT I
130. STOP
150. INPUT "INTRODUCEŢI : CULOAREA CAROURILOR DE NUANŢĂ
     ÎNCHISĂ (0-7): "; C : RETURN
```

17.29. „GRAFICE DE FUNCŢII"

1°. Tema: Subprogram pentru trasarea graficului funcţiei f,

$$f(X)=\begin{cases} -X-4, & X\leqslant -2 \\ X, & -2<X\leqslant -1 \\ \frac{-1}{4}X-\frac{5}{4}, & -1<X\leqslant 3 \\ X-5, & X>3 \end{cases}$$

şi a modulului acestei funcţii.

(Cerc de matematică)

2°. Program BASIC (HC-85) – „GRAFICE DE FUNCŢII"

```
740. CLS
750. PLOT 5,50 : DRAW 245,0 : PLOT 125,5 : DRAW 0,165 : PRINT AT
     4,16; "y"; AT 15,31; "x"
760. PRINT AT 16,16; "0" : PRINT AT 16,8; "-3": PRINT AT 16,2; "-5"
     PRINT AT 16,0; "-6"
780. FOR X=1 TO 245 STEP 2
790. IF X<80 THEN LET Y=90-X
800. IF X>=80 AND X<100 THEN LET Y=X-70
810. IF X>=100 AND X<180 THEN LET Y=-0.25 * X+55
820. IF X>=180 THEN LET  =X-170
823. IF X=81 THEN PRINT AT 21,7; "(-2, -2)"
826 IF X=41 THEN PRINT AT 16,4; "-4"
827. IF X=101 THEN PRINT AT 16,12; "-1": PRINT AT 17,16; "-1"
829. IF X=181 THEN PRINT AT 21,20; "(3, -2)"
830. PLOT X+5, Y
835. IF X=221 THEN PRINT AT 16,28; "5 6"
840. NEXT X
860. FOR X=1 TO 245
870. IF X<40 THEN LET Y=90-X
880. IF X>40 AND X<80 THEN LET Y=X+10
890. IF X> -80 AND X<100 THEN LET Y=170-X
900. IF X>=100 AND X<180 THEN LET Y=0.25 * X+45
910. IF X>180 AND X<221 THEN LET Y=-X+270
920. IF X>=221 THEN LET Y=X-171
925. IF X=80 THEN PRINT AT 9,8; "(-2,2)"
927. IF X=100 THEN PRINT AT 13,16; "1"
929. IF X=181 THEN PRINT AT 9,21; "(3,2)"
930. PLOT X+4. Y+3
940. NEXT X
950. STOP
```

* Programul 17.30 este la pag. 119 jos.

Capitolul 18. Programe pentru clasele IX-XII

Programele şi subprogramele care fac obiectul acestui capitol au fost experimentate şi validate în cadrul Liceului Industrial „Dimitrie Cantemir" la CERCUL EXPERIMENTAL*) PENTRU FOLOSIREA INFORMATICII ŞI CALCULATORULUI ÎN PROCESUL DE ÎNVĂŢĂMÎNT.

La testarea şi experimentarea programelor au participat elevi şi cadre didactice din liceu*. Programele informatice educaţionale aparţin unor teme din programele şcolare de matematică, de fizică, de chimie şi de electrotehnică... Ele „încearcă" să răspundă exigenţelor privind folosirea calculatorului pentru ilustrarea unor momente sau secvenţe ale lecţiei — în procesul de predare, pentru munca de pregătire individuală sau în grup — cu ajutorul calculatorului, pentru optimizarea unor teme adresate cercurilor de elevi precum şi pentru munca de cercetare în care se foloseşte calculatorul. Evident ele sînt perfectibile.

Aşa cum s-a mai afirmat în cuprinsul acestei lucrări, informatica şi calculatorul se integrează astăzi treptat, dar generalizat, procesului de învăţămînt, atît ca obiect de învăţămînt, cît şi ca mijloc de învăţămînt şi de producţie. Informatica şi calculatorul constituie azi o sursă de teme atît pentru licee, cît şi pentru cercurile pionierești şi taberele de vacanţă, atît pentru studenţi, cît şi pentru profesionişti.

Aşa cum se ştie, folosirea calculatorului ca mijloc de învăţămînt conferă procesului învăţării un caracter interactiv, bazat pe psihologia acţiunii. Utilizat corect, el permite prezentarea cu animaţie, în procesul de predare-învăţare, a unei largi varietăţi de scheme, machete, diagrame, desene şi modele intuitive (fie simplificate, fie luate direct din realitatea practică). Calculatorul permite simularea, reproducînd fenomene şi procese în mişcare, asupra cărora îşi concentrează atenţia cel care trebuie să înveţe, sau să cerceteze. Modelele, experimentul şi animaţia permit o reprezentare dinamică a spaţiului şi nu statică. Aspectele dinamice din prezentarea locurilor geometrice, a transformărilor geometrice şi a geometriei vectoriale dezvoltă la elevi capacitatea de a vizualiza în mişcare imaginile. Spre exemplu, un program care vizualizează pe ecran locul geometric al ortocentrului unui triunghi ABC, A şi B fixe, iar C mobil pe cercul circumscris triunghiului ABC permite intuirea locului căutat, facilitînd apariţia ideilor necesare demonstraţiei. Odată intuit acest loc geometric şi realizată demonstraţia (sintetic sau analitic), elevii pot prelungi modelul anterior investigînd modalităţi de realizare grafică a locurilor geometrice ale intersecţiei medianelor sau bisectoarelor, punctul C fiind mobil pe cercul circumscris. Se poate trece, în continuare, la căutarea de locuri geometrice obţinute prin intersecţii de drepte, de cercuri sau alte curbe — cu respectarea anumitor condiţii. Vizuali-

zarea graficelor unor funcţii permite observarea comportării acestora în vecinătatea unor puncte caracteristice; se pot face o serie de legături cu proprietăţile de continuitate şi derivabilitate; se pot rezolva grafic ecuaţii de forma f(x)=g(x).

De asemenea, calculatorul face posibilă aplicarea unor algoritmi de prelucrare rapidă a datelor, solicită participarea activă şi iniţiativă în explorarea necunoscutului, investigare şi verificare experimentală, interpretare teoretică. În acest proces este solicitată intuiţia şi sînt folosite intensiv măsurarea, compararea, ordonarea, conjugarea şi transferul, clasificarea şi generalizarea. Pe această bază se dezvoltă spiritul programatic, creativitatea şi descoperirea dirijată.

În cele ce urmează sînt prezentate secvenţe de programe, subprograme şi cîteva programe complete pentru învăţămîntul liceal, îndeosebi pentru clasele a IX-a şi a X-a**.

Ele pot fi luate, la începutul activităţii, ca ghid pentru folosirea calculatorului în timpul unei ore, în deosebi în clasele a IX-a şi a X-a. Sub îndrumarea profesorului, elevii pot realiza schema logică, în baza căreia vor trece apoi la scrierea programului în BASIC. După aceasta se tastează programul, se verifică şi se salvează — dacă este cazul. Evident după o oarecare experienţă, elevii se pot desprinde de scrierea schemei logice, trecînd direct la scrierea programului în BASIC. În acest mod, elevii pot păşi în etapa muncii lor creatoare pentru realizarea de noi programe originale, în cadrul diverselor discipline şcolare.

---

* Cercul amintit constituie rodul colaborării Liceului Industrial „Dimitrie Cantemir" — Bucureşti, cu Facultatea de Automatică a I.P.B. prin prof. univ. dr. Adrian Petrescu. În acest sens există un protocol în baza căruia se efectuează experimentul privind procesul de „informatizare a învăţămîntului şi de testare a calculatoarelor didactice".

În realizarea experimentului, privind scrierea şi folosirea la clasă a unor programe, şi-au adus contribuţia o serie de cadre didactice din liceu: Jugureanu Radu, Crăciun Marin, Văgli Ştefan, Demşorean Adrian, Demşorean Anca, Coteţ Mariana, Iarca Marina şi Scarlat Aurelia. De asemenea, au participat la scrierea şi experimentarea programelor o serie de elevi din echipa de informatizare a liceului: Petrescu Iacob, Bălan Radu, Tudor Florin, Ionescu Adrian, Neghiu Adina, Rusu Iulia, Solomon Sorin, Suciu Andrei. Menţionăm aici şi sprijinul laborantului şcolii, student Vicoveanu Gabriel.

** Unele secvenţe nu sînt încheiate, ele fiind susceptibile completării ulterioare de către utilizatori.

18.1. Program „FUNCŢIA MODUL"

1°. Tema: Subprogram pentru trasarea graficului funcţiei

$f(x)=| \, |x+1| -1 \, |, \ x \in R.$

2°. Program BASIC (HC-85) — „FUNCŢIA MODUL"
(Cerc de matematică)
1) TRASAREA DIRECTĂ
2) TRASAREA FOLOSIND TRANSLAŢIA ŞI SIMETRIA

```
180 CLS
190 PRINT FLASH 1; "1 GRAFICUL FUNCŢIEI f(X)=| | X+1 | -1 | "
200 PRINT "1.1 MAI ÎNTÎI TRASAREA DIRECTĂ"
210 PLOT 5,30 : DRAW 245,0 : PLOT 140,0 : DRAW 0,120
215 PRINT AT 4,18; "y" : PRINT AT 17,30; "x"
220 FOR I=5 TO 250
230 IF I<=100 THEN LET Y=130-I
240 IF I<=120 AND I>100 THEN LET Y=I-70
250 IF I<=140 AND I>120 THEN LET Y=170-I
260 IF I>140 THEN LET Y=I-110
265 IF I=120 THEN PRINT AT 14,12; "(-1,1)"
270 PLOT I, Y
280 NEXT I
290 PRINT AT 19,11; "-2,0"
300 PRINT AT 20,4; FLASH 1; "PENTRU A CONTINUA"
310 PRINT AT 21,8; FLASH 1; "APĂSAŢI ORICE TASTĂ
320 INPUT INKEY
330 IF INKEY $="  " THEN GO TO 320
340 CLS
350 PRINT "1.2 FOLOSIREA PROCEDEULUI TRANSLAŢIEI PENTRU
    TRASAREA PE ETAPE A GRAFICULUI"
360 PRINT "i) SE REALIZEAZĂ GRAFICUL FUNCŢIEI f(X)=| X | "
370 PLOT 5,30 : DRAW 245,0 : PLOT 140,0 : DRAW 0,120
375 PRINT AT 4,18; "y" : PRINT 17,30; "X" : PAUSE 50
380 FOR I=45 TO 235 STEP 2
390 LET Y=30+ABS(I-140)
400 PLOT I, Y
410 NEXT I
415 PRINT AT 19,14; "-1"
419 PAUSE 200
420 PRINT AT 5,0; "ii) SE TRANSLATEAZĂ ACEST GRAFIC PE AXA 0X
    CU -1"
430 FOR I=50 TO 232
440 LET Y=30+ABS (I-140)
450 PLOT I-20, Y
460 NEXT I
470 PAUSE 450 : CLS
```

```
480 PLOT 5,30 : DRAW 245,0 : PLOT 140,20 : DRAW 0,120
485 PRINT AT 4,18; "y": PRINT AT 17,30; "x"
490 FOR I=30 TO 250 STEP 2
500 LET Y=ABS (I-140)
510 PLOT I-20, Y
520 NEXT I
530 PRINT AT 2,0; "iii) SE TRANSLATEAZĂ ACUM GRAFICUL OBŢINUT
    PE AXA (oy) CU -1"
540 FOR I=30 TO 250
    HC-85
550 LET Y=30+ABS (I-140)
560 PLOT I-20, Y-20
565 IF I=140 THEN PRINT AT 21,11; "(-1, -1)"
570 NEXT I : PAUSE 250 : CLS
571 PLOT 5,30 : DRAW 245,0 : PLOT 140,20 : DRAW 0,120
572 PRINT AT 5,18; "y" : PRINT AT 17,30; "x"
573 FOR I=25 TO 270 STEP 2
574 LET Y=30+ABS (I-140)
576 PLOT I-20, Y-20
577 IF Y=141 THEN PRINT AT 21,11; "(-1, -1)"
578 NEXT I
580 PRINT AT 0,0; „iv) PENTRU TRASAREA GRAFICULUI FUNCŢIEI
    CERUTE SE RIDICĂ PRIN SIMETRIA ÎN RAPORT CU AXA ox,
    PORŢIUNEA NEGATIVĂ A GRAFICULUI FUNCŢIEI DATE"
585 PRINT AT 5,18; "y" : PRINT AT 17,30; "x"
590 FOR I=5 TO 250
600 IF I<=100 THEN LET Y=130-I
610 IF I<=120 AND I>100 THEN LET Y=I-70
620 IF I<=140 AND I>120 THEN LET Y=170-I
630 IF I>140 THEN LET Y=I-110
635 IF I=120 THEN PRINT AT 14,11; "(-1,1)"
640 PLOT I, Y+2
650 NEXT I
655 PAUSE 0
```

OBSERVAŢIE: INSTRUCŢIUNILE: 210 şi 215
370 şi 375
480 şi 485
571 şi 572

pot fi înlocuite cu instrucţiunile:

```
210 GO SUB 1000
370 GO SUB 1000
480 GO SUB 1000
571 GO SUB 1000
1000 PLOT 5,30 :DRAW 245,0 :
     PLOT 140,0 : DRAW 0,120
1010 PRINT AT 4,18; "y" : PRINT
     AT17,30; "x"
1020 RETURN
```

folosindu-se astfel noţiunea de subrutină.

18.2. Program „FUNCȚIA"

1°. Temă: Subprogram pentru trasarea graficului funcției f,

$$f(x)=(x+1)(3-|x|),\ x\in R.$$

2°. Program BASIC (H.C.-85)

```
  5 CLS
 10 PRINT "REPREZENTAREA GRAFICĂ A FUNCȚIEI f,f(x)=(x+1)
    (3−| x | )"
 20 PRINT "EXPLICITÎND MODULUL OBȚINEM:
           ┌ −x * x+2 * x+3, x>=0
    f(x)= ┤
           └ x * x+4 * x+6, x<0"
 40 PRINT AT 21,0; FLASH 1; "TASTAȚI ORICE" : PAUSE 0
 50 CLS : BEEP 0 .1,5 : PLOT 30,30 :DRAW 200,0 :DRAW −3,3 :DRAW
    0,−6: DRAW 3,3
 60 PLOT 130,9 : DRAW 0,165 : DRAW −3,−3 : DRAW 6,0 : DRAW
    -3,3 : PRINT AT 0,17; "y"; AT 16,29; "x"; AT 19,15; "0"
 70 FOR I=−4 TO 3.2 STEP 1/120
 79 IF I<0 THEN PLOT 130+15 * I,30+15 * (I * I+4 * I+3) : GO TO 90
 80 PLOT  130+20 * I,  30+15 * (I+1) * ((3−ABSI)
 90 NE XT I
 93 PRINT AT 19,5;"(−3,0)"; AT 19,19; "(3,0)"; AT 12,11; "(0,3)"; AT 17,10;
    OVER 1; "(−1,0)"
 95 FOR I=0 TO 10 : CIRCLE OVER 1; 130, 75, 3: NEXT I
100 STOP
```

18.3. Program „FUNCȚIA"

```
  1 REM
              Program "FUNCTIA"

  2 REM

      1′  Tema:  Subprogram pent
ru trasarea graficului functiei

      f(x)=|x*x-5*x+6|   ,xeR

  3 REM

      2′  Program BASIC (HC-85)
 10 CLS
 20 PRINT "Reprezentarea grafic
a a functiei f,
                    f(x)=|x*x-5*
x+6| "
 30 PRINT "Explicitind modulul
avem :
                     |x*x-5*x+6
,xeR\ [2,3]       f(x)=|
                     |-x*x+5*x-6
 , xe [2,3]  "
 40 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"Tas
tati orice !": PAUSE 0
 50 CLS : PLOT 30,30: DRAW 200,
0: DRAW -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,
3
 60 PLOT 130,9: DRAW 0,165: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3: PR
INT AT 0,17;"y";AT 18,29;"x";AT
19,15;"0"
 70 FOR i=-0.5 TO 5.5 STEP 1/12
0
 80>PLOT 110+20*i,30+15*ABS (i*
i-5*i+6)
 90 NEXT i
100 PRINT AT ,19,18;"2";AT 19,21
;"3"
110 PRINT AT 21,0;"Functia data
:f(x)=|x*x-5*x+6|": STOP
```

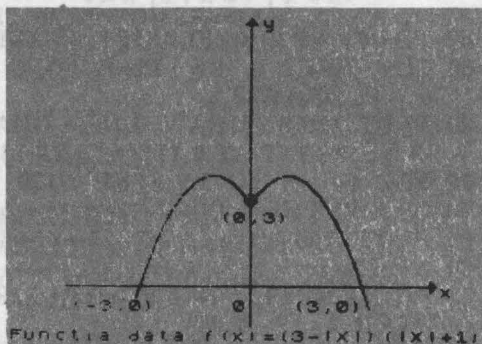
18.4. Program „Funcţia"

```
   1 REM
   '. Program 'FUNCTIA'

   2 REM
1'. Tema: Subprogram pentru tras
area graficului functiei f,
   f(x)=(|x|+1)*(3-|x|), xeR
   3 REM
   2'. Program BASIC (HC-85)
       _

  10 CLS
  20 BEEP .2,1: PRINT : PRINT
         "       Reprezentarea gra
fica a functi-ei :
                    f(x)=(|x|+1)*(
3-|x|)"
  30 BEEP .2,2: PRINT : PRINT :
PRINT    "     Explicitind modu
lul obtinem  urmatoarea forma a
functiei:

ntru x>=0       f(x)=|-x*x+2*x+3,pe
                     |
                     |-x*x-2*x+3,pe
ntru x<0"
  40 BEEP .2,3: PRINT : PRINT :
PRINT    "      In continuare vo
m reprezenta cu ajutorul calcula
torului func-tia data."
  50 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"Tas
tati orice pentru a continua.":
PAUSE 0
  60 CLS : BEEP .1,5: BEEP .1,6:
 BEEP .1,7: PLOT 30,30: DRAW 200
,0: DRAW -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3
,3
  70 PLOT 130,9: DRAW 0,165: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3: PR
INT AT 0,17;"y";AT 18,29;"x";AT
19,15;"0"
  80 FOR i=-3.2 TO 3.2 STEP 1/12
0
  90 IF i<0 THEN PLOT 130+20*i,3
0+15*(-i*i-2*i+3)
 100 IF i>=0 THEN PLOT 130+20*i,
30+15*(-I*I+2*I+3)
 110 NEXT i
 120 PRINT AT 19,4;"(-3,0)";AT 1
9,19;"(3,0)"; OVER 1;AT 13,14;"(
0,3)"
 130 FOR i=0 TO 10: CIRCLE OVER
1;130,77,3: NEXT i
 140 PRINT AT 21,0;"Functia data
:f(x)=(3-|X|)(|X|+1)"
 150 STOP
```

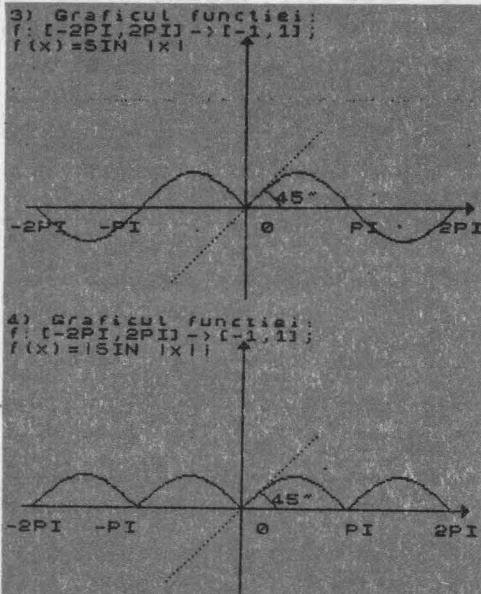

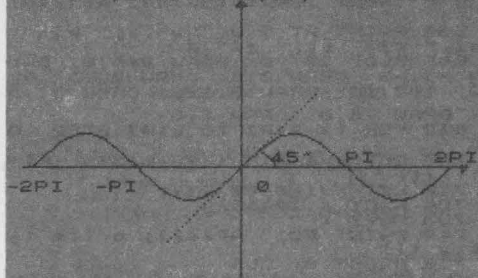
18.5. Program „Grafice — funcţii sinus, folosind modulul

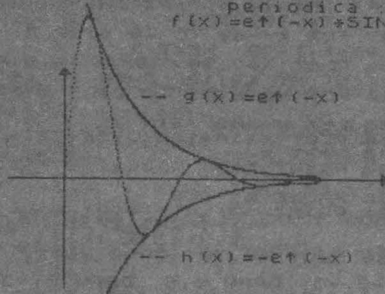
Tema: Grafice de funcţii sinus folosind modulul:
f(x)=sin x; f(x)=| sin x| ; f(x)=sin | x| ; f(x)=| sin | x| | ;
modulaţia în amplitudine; amortizarea

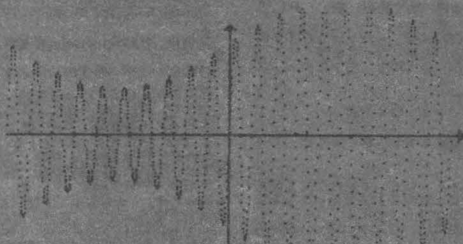
```
  10 PRINT AT 2,0;"Folosirea cal
culatorului pentru trasarea unor
 grafice ale unor  functii SINUS
:"
  15 PRINT '';" 1)  f(x)= sin x
                2)  f(x)=|sin x|
                3)  f(x)= sin|x|
                4)  f(x)=|sin|x||
"
  16 PRINT " 5) Modulatia in amp
titudine: ": PRINT " y=A(1+m*SIN
 (w1*t))*SIN (w2*t)"
  17 PRINT " 6) Relatia |y|=SIN
x": PRINT " 7) Functia de amorti
zare              PERIODICA f(x)=e
↑(-x)*SIN x"
  18 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!": PAUSE 0: CLS
  20 PRINT "1) Graficul functiei
:                f:[-2PI,2PI]->[-1,1]
; f(x)=SIN x"
  30 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
  35 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,6;"-PI";AT 12,23;"P
I";AT 12,29;"2PI"
  37 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128+k,k+70: NEXT k
  39 PLOT 147,70: DRAW -9,9,PI/4
: PRINT AT 12,18; OVER 1;"45°"
  40 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
  50 LET y=SIN x
  60 PLOT x*18+128,y*18+70
  70 NEXT x
  80 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
  90 PAUSE 0: CLS
 120 PRINT "2) Graficul functiei
:                f:[-2PI,2PI]->[-1,1]
;                f(x)=|SIN x|"
 130 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
```

```
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 135 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,6;"-PI";AT 14.23;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 137 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128+k,k+70: NEXT k
 139 PLOT 147,70: DRAW -9,9,PI/4
: PRINT AT 12,18; OVER 1;"45~"
 140 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 150 LET y=ABS (SIN x)
 160 PLOT x*18+128,y*18+70
 170 NEXT x
 180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 190 PAUSE 0: CLS
 220 PRINT "3) Graficul functiei
:                f: [-2PI,2PI]- [-1,1]
;                f(x)=SIN |x|"
 230 PLOT 10,70: DRAW 240 0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 235 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,6;"-PI";AT 14,23;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 237 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128+k,k+70: NEXT k
 239 PLOT 147,70: DRAW -9,9,PI/4
: PRINT AT 12,18; OVER 1;"45~"
 240 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 250 LET y=SIN (ABS x)
 260 PLOT x*18+128,y*18+70
 270 NEXT x
 280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 290 PAUSE 0: CLS
 420 PRINT "4) Graficul functiei
:                f:[-2PI,2PI]->[-1,1]
;                f(x)=|SIN |x||"
 430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,6;"-PI";AT 14,23;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 437 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128+k,k+70: NEXT k
 439 PLOT 147,70: DRAW -9,9,PI/4
: PRINT AT 12,18; OVER 1;"45~"
 440 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 450 LET y=ABS (SIN x)
 460 PLOT x*18+128,y*18+70
 470 NEXT x
 480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 490 PAUSE 0: CLS
 495 PRINT AT 0,0;"5) Modulatia
in amplitudine"
 497 PRINT AT 2,0;"Cazuri concre
te:"'"A=5  w1=2   w2=10  m=.5  s
au :"'"A=5  w1=.5  w2=10  m=.5
"
 500 INPUT "Indicele de modulati
e:m=";m
 510 INPUT "Pulsatia Semnalului
Modulator      w1=";w1: INPUT "p
ulsatia PURTATOAREI w2=";w2
 520 INPUT "Amplitudinea A=";a
 525 CLS
 530 PRINT AT 0,0;"5) Modulatia
in amplitudine"
 540 PRINT AT 2,0;"A=";a;"  w1="
;w1;"  w2=";w2;"  m=";m
 550 PLOT 10,70: DRAW 245,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,120: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 560 FOR t=-2*PI TO 2*PI STEP .0
1
 570 LET y=a*(1+m*SIN (w1*t))*SI
N (w2*t)
 575 IF ABS y>6.9 THEN GO TO 595
 580>LET x=128+60/PI*t
 590 PLOT x,70+10*y
 600 NEXT t
 610 PRINT #0;" Apasati orice ta
sta !"
 620 PAUSE 0: CLS
 625 GO TO 760
 630 PRINT " 6) Modulatia in FRE
CVENTA"
 640 INPUT "Indicele de modulati
e m=";m
 650 INPUT "Pulsatia purtatoarei
 w1=";w1
 660 INPUT "Pulsatia modulatoare
i w2=";w2
 670 INPUT "Amplitudinea A=(<=6)
";a
 680 PRINT AT 2,2;"A=";a;" w1=";
w1;" w2=";w2;" m=";m
 685 PLOT 10,70: DRAW 245,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,120: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 690 FOR t=-2*PI TO 2*PI STEP .0
1
 700 LET y=a*SIN ((w2+m*SIN (w1*
t))*t)
 710 LET x=128+60/PI*t
 720 PLOT x,70+10*y
 730 NEXT t
 740 PRINT #0;" Apasati orice ta
sta !!"
 750 PAUSE 0: CLS
 760 PRINT " 6) Graficul relatie
i: |y|=sinx"
 770 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 780 PLOT 128,10: DRAW 0,120: DR
AW 3,-3: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 785 PRINT AT 6,15;"y";AT 12,30;
"x"
 790 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 800 IF SIN x<0 THEN NEXT x
 810>LET y=SIN x
 820 PLOT 18*x+128,70+18*y: PLOT
18*x+128,(-18*y)+70
 830 NEXT x
 840 PRINT #0;" Apasati orice ta
sta !": PAUSE 0: CLS
 850 PRINT " 7) Functia de amort
izare                        peri
odica :                   f(x)=e↑(
-x)*SIN x "
 860 PLOT 10,70: DRAW 205,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3
 870 PLOT 40,10: DRAW 0,120: DRA
W 3,-3: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 880 FOR x=0 TO 4.6 STEP .01
 890 LET y=EXP (-x)*SIN (3*x)
 900 PLOT 40+30*x,140*y+70
 930 NEXT x
 940 FOR x=.4 TO 4.6 STEP .01
 950 IF x>.8 THEN PLOT 40+30*x,-
140*EXP (-x)+70
 960 PLOT 40+30*x,140*EXP (-x)+7
0
 970 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
AT 7,10;"-- g(x)=e↑(-x)"
 980 IF ABS (x-1.5)<0.01 THEN PR
INT AT 18,10;"-- h(x)=-e↑(-x)"
 990 NEXT x
```


18.6. Grafice – funcţii sinus

Tema: Grafice ale unor funcţii sinus.

```
  10 PRINT AT 2,0;"Folosirea cal
culatorului pentru trasarea unor
 grafice ale unor  functii SINUS
:"
  15 PRINT '';" 1) f(x)= sin x
               2) f(x)=sin(2*x)
               3) f(x)=sin((1/2
)x)            4) f(x)=sin(w*t+
c)"
  17 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!": PAUSE 0: CLS
  20 PRINT "1) Graficul functiei
:             f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
; f(x)=SIN x"
  30 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
  35 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
  38 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128+k,70+k: NEXT k
  39 PLOT 142,70: DRAW -5,10,2:
PRINT AT 12,18; OVER 1;"45"
  40 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
  50 LET y=SIN x
  60 PLOT x*18+128,y*18+70
  70 NEXT x
  80 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
  90 PAUSE 0: CLS
 120 PRINT "2) Graficul functiei
:             f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;             f(x)=SIN (2*x)"
 130 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 135 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 140 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
 150 LET y=SIN (2*x)
 160 PLOT x*18+128,y*18+70
 170 NEXT x
 180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 190 PAUSE 0: CLS
 220 PRINT "3) Graficul functiei
:             f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;             f(x)=SIN (1/2)*x"
 230 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 235 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 240 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 250 LET y=SIN ((1/2)*x)
 260 PLOT x*18+128,y*18+70
 270 NEXT x
 280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 290 PAUSE 0: CLS
 420 PRINT "4) Graficul functiei
:             f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;             f(x)=SIN (w*t+c)"
 425 INPUT "Introduceti pulsatia
 w=";w: INPUT "Introduceti faza
initiala c=";c
 427 PRINT AT 5,2;"w=";w;AT 6,2;
"c=";c
 430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 126,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 440 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP 1/
(w*10)
 450 LET y=SIN (w*x+c)
 460 PLOT x*18+128,y*18+70
 470>NEXT x
 480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 490 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 10,
13;
```

18.7. Program „Funcţii cosinus"

Tema: Grafice de funcţii cosinus, date prin:

$$f(x)=\cos x;\ f(x)=\cos 2x;\ f(x)=\cos \frac{1}{2}x;\ f(x)=\cos(\omega t+c)$$

```
  10 PRINT AT 2,0;"Folosirea cal
culatorului pentru trasarea unor
 grafice ale unor  functii COSIN
US:"
  15 PRINT '';" 1)  f(x)= cos x
              2)  f(x)=cos(2*x)
              3)  f(x)=cos((1/2
)x)           4)  f(x)=cos(w*t+
c)"
  17 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!": PAUSE 0: CLS
  20 PRINT "1) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;  f(x)=COS x"
  30 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
  35 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 12,7;"-PI";AT 12,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
  38 FOR k=-40 TO 40 STEP 2: PLO
T 128-k+18*PI/2,+70+k: NEXT k
  39 PLOT 142+18*PI/2,70: DRAW -
22,10,2: PRINT AT 10,18; OVER 1;
"135°"
  40 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
  50 LET y=COS x
  60 PLOT x*18+128,y*18+70
  70 NEXT x
  80 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
  90 PAUSE 0: CLS
 120 PRINT "2) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;          f(x)=COS (2*x)"
 130 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 135 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 140 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
 150 LET y=COS (2*x)
 160 PLOT x*18+128,y*18+70
 170 NEXT x
 180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 190 PAUSE 0: CLS
 220 PRINT "3) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;         f(x)=COS (1/2)*x"
 230 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 235 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 240 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .05
 250 LET y=COS ((1/2)*x)
 260 PLOT x*18+128,y*18+70
 270 NEXT x
 280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 290 PAUSE 0: CLS
 420 PRINT "4) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;         f(x)=COS (w*t+c)"
 425 INPUT "Introduceti pulsatia
 w=";w: INPUT "Introduceti faza
initiala c=";c
 427 PRINT AT 5,2;"w=";w;AT 6,2;
"c=";c
 430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 440 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP 1/
(w*10)
 450 LET y=COS (w*x+c)
 460>PLOT x*18+128,y*18+70
 470 NEXT x
 480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 490 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 10,
13;
```

18.8. Program „Funcţii cosinus, folosind modulul"

Tema: Grafice de funcţii cosinus, definite prin:

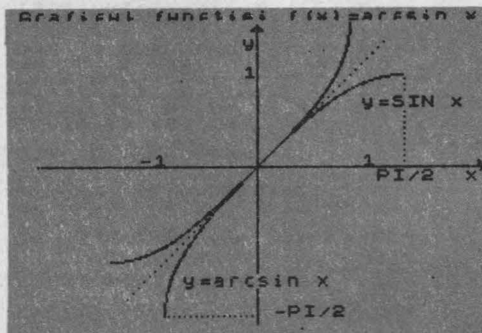
$$f(x)=\cos x;\ f(x)=|\cos x|;\ f(x)=|\cos|x|;\ f(x)=|\cos|x||$$

```
  10 PRINT AT 2,0;"Folosirea cal
culatorului pentru trasarea unor
 grafice cosinusoi-dale:"
  15 PRINT '';" 1)  f(x)= cos x
              2)  f(x)=|cos x|
              3)  f(x)= cos|x|
              4)  f(x)=|cos|x||
"
  17 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!": PAUSE 0: CLS
  20 PRINT "1) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;  f(x)=COS x"
  30 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
  35 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 12,7;"-PI";AT 12,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
  40 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
  50 LET y=COS x
  60 PLOT x*18+128,y*18+70
  70 NEXT x
  80 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
  90 PAUSE 0: CLS
 120 PRINT "2) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;         f(x)=|COS x|"
 130 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 135 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 140 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 150 LET y=ABS (COS x)
 160 PLOT x*18+128,y*18+70
 170 NEXT x
 180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 190 PAUSE 0: CLS
 220 PRINT "3) Graficul functiei
          f: [-2PI,2PI]->[-1,1]
;         f(x)=COS |x|"
 230 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 235 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 240 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 250 LET y=COS (ABS x)
 260 PLOT x*18+128,y*18+70
 270 NEXT x
 280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 290 PAUSE 0: CLS
 420 PRINT "4) Graficul functiei
          f:[-2PI,2PI]->[-1,1]
;         f(x)=|COS |x||"
 430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,150: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
 440 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
5
 450 LET y=ABS (COS x)
 460 PLOT x*18+128,y*18+70
 470 NEXT x
 480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 490 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 10,
13;
```

18.10. Program „arc cos"

Tema: **Graficul funcţiei x→ arc sin x**

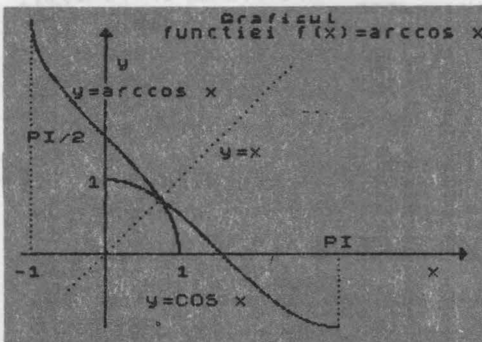
```
  5 PRINT "Graficul functiei f(
x)=arcsin x"
  6 PRINT AT 10,8;"-1";AT 10,23
;"1";AT 4,15;"1"
  7 PLOT 10,88: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,5: DRAW 0,160: DRAW 3,-3:
 DRAW -6,0: DRAW 3,3
  8 REM FOR y=0 TO 25*PI STEP 3
: PLOT 78,88-y: PLOT 178,88+y: N
EXT y
  9 FOR t=-70 TO 70 STEP 3: PLO
T 128+t,88+t: NEXT t
 10 PRINT AT 2,15;"y";AT 11,30;
"x"
 15 FOR t=-PI/2 TO PI/2 STEP .0
1
 20 LET y=SIN t
 30 PLOT 128+50*t,88+50*y
 35 PLOT 128+50*y,88+50*t
 40 NEXT t
 42>PRINT AT 11,24;"PI/2": FOR
i=0 TO 50 STEP 3: PLOT 128+25*PI
,88+i: NEXT i
 43 PRINT AT 6,23;"y=SIN x";AT
18,11;"y=arcsin x"
 45 PRINT AT 20,17;"-PI/2": FOR
 i=0 TO 50 STEP 3: PLOT 128-i,88
-25*PI: NEXT i
```


18.9. Program „arc sin"

Tema: **Graficul funcţiei x→ arc cos x**

```
  5 PRINT AT 0,14;"Graficul ";A
T 1,10;"functiei f(x)=arccos x"
  7 PLOT 5,45: DRAW 240,0: DRAW
 -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PLO
T 50,5: DRAW 0,160: DRAW 3,-3: D
RAW -6,0: DRAW 3,3
 10 PRINT AT 3,7;"y";AT 17,28;"
x"
 12 FOR t=-20 TO 100 STEP 3: PL
OT 50+t,45+t: NEXT t
 16 FOR t=0 TO PI STEP .01
 20 LET y=COS t
 30 PLOT 50+40*t,45+40*y
 35 PLOT 50+40*y,45+40*t
 40 NEXT t
 50 PRINT AT 17,11;"1";AT 11,5;
"1";AT 15,21;"PI"
 55 PRINT AT 17,0;"-1": FOR i=0
 TO 40*PI STEP 3: PLOT 10,45+i:
NEXT i: PRINT AT 8,1;"PI/2"
 60 FOR i=0 TO 40 STEP 3: PLOT
50+40*PI,45-i: NEXT i
 70 PRINT AT 9,14;"y=x";AT 5,4;
"y=arccos x";AT 19,9;"y=COS x"
```


18.11. Program „tangenta"

Tema: Graficul funcţiei x→tg x.

$f(x)=tg\ x$

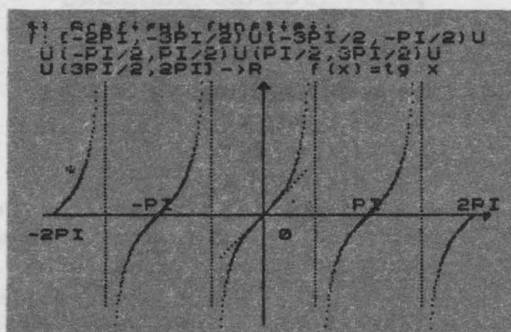
$f(x)=|\ tg\ x\ |$

$f(x)=tg|\ x|$

$f(x)=|\ tg|\ x|\ |$

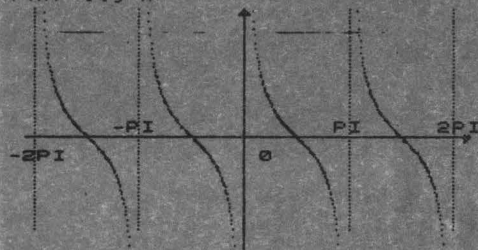
```
 10 PRINT AT 2,0;"Folosirea cal
culatorului pentru trasarea graf
icelor unor functii TANGENTA:"
 15 PRINT '';" 1) f(x)= tg x
               2) f(x)=|tg x|
               3) f(x)= tg|x|
               4) f(x)=|tg|x||"
 17 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!": PAUSE 0: CLS
 20 PRINT "1) Graficul functiei
:             f: [-2PI,-3PI/2)U(-3P
I/2,-PI/2)U  U(-PI/2,PI/2)U(PI/2
,3PI/2)U     U(3PI/2,2PI]->R    f
(x)=tg x"
 30 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 35 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 12,7;"-PI";AT 12,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
 36 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-27*PI,k+80: NEXT k
 37 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-9*PI,k+80: NEXT k
 38 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+27*PI,k+80: NEXT k
 39 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+9*PI,k+80: NEXT k
 40 FOR j=-23 TO 23 STEP 2: PLO
T 128+j,70+j: NEXT j
 42 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
 50 LET y=TAN x
 55 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 7
0
 60 PLOT x*18+128,y*18+70
 70 NEXT x
 80 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 90 PAUSE 0: CLS
120 PRINT "2) Graficul functiei
:             f: [-2PI,-3PI/2)U(-3P
I/2,-PI/2)U  U(-PI/2,PI/2)U(PI/2
,3PI/2)U     U(3PI/2,2PI]->R    f
(x)=|tg x|"
130 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
135 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
136 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-27*PI,k+80: NEXT k
137 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-9*PI,k+80: NEXT k
138 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+27*PI,k+80: NEXT k
139 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+9*PI,k+80: NEXT k
140 FOR j=-23 TO 23 STEP 2: PLO
T 128+j,70+j: NEXT j
142 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
150 LET y=ABS (TAN x)
155 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 1
70
160 PLOT x*18+128,y*18+70
170 NEXT x
180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
190 PAUSE 0: CLS
220 PRINT "3) Graficul functiei
:             f: [-2PI,-3PI/2)U(-3P
I/2,-PI/2)U  U(-PI/2,PI/2)U(PI/2
,3PI/2)U     U(3PI/2,2PI]->R    f
(x)=tg |x|"
230 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
235 PRINT AT 14,17;"0";AT 12,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
236 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-27*PI,k+80: NEXT k
237 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-9*PI,k+80: NEXT k
238 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+27*PI,k+80: NEXT k
239 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+9*PI,k+80: NEXT k
240 FOR j=-23 TO 23 STEP 2: PLO
T 128+j,70+j: NEXT j
242 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
250 LET y=TAN (ABS x)
255 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 2
70
260 PLOT x*18+128,y*18+70
270 NEXT x
280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
290 PAUSE 0: CLS
420 PRINT "4) Graficul functiei
:             f: [-2PI,-3PI/2)U(-3P
I/2,-PI/2)U  U(-PI/2,PI/2)U(PI/2
,3PI/2)U     U(3PI/2,2PI]->R    f
(x)=|tg|x||"
430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 14,29;"2PI"
436 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-27*PI,k+80: NEXT k
437 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-9*PI,k+80: NEXT k
438 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+27*PI,k+80: NEXT k
439 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+9*PI,k+80: NEXT k
440 FOR j=-23 TO 23 STEP 2: PLO
T 128+j,70+j: NEXT j
442 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
450 LET y=ABS (TAN x)
455 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 1
70
460>PLOT x*18+128,y*18+70
470 NEXT x
480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
490 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 10,
13;"LOAD!": LOAD ""
```

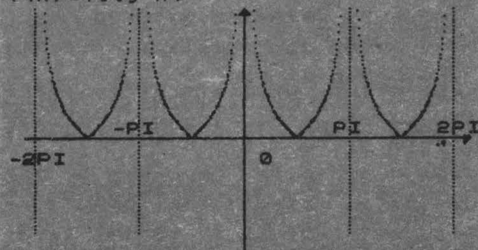
4) Graficul functiei:
f: [-2PI,-3PI/2)U(-3PI/2,-PI/2)U
U(-PI/2,PI/2)U(PI/2,3PI/2)U

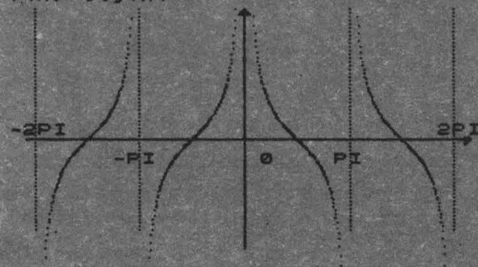

18.12. Program „cotangenta"

Tema: Graficul funcţiei x→ctg x


```
 150 LET y=1/ABS (TAN x)
 155 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 1
70
 160 PLOT x*18+128,y*18+70
 170 NEXT x
 180 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 190 PAUSE 0: CLS
 220 PRINT "3) Graficul functiei
:              f:(-2PI,-PI)U(-PI,0)
U (0,PI)U      U(PI,2PI)->R
               f(x)=ctg|x|"
 230 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 235 PRINT AT 14,17;"0";AT 12,0;
"-2PI";AT 14,7;"-PI";AT 14,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
 236 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-36*PI,k+80: NEXT k
 237 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-18*PI,k+80: NEXT k
 238 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+18*PI,k+80: NEXT k
 239 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+36*PI,k+80: NEXT k
 242 FOR x=-2*PI+.01 TO 2*PI STE
P .02
 250 LET y=1/TAN (ABS x)
 255 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 2
70
 260 PLOT x*18+128,y*18+70
 270 NEXT x
 280 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 290 PAUSE 0: CLS
 420 PRINT "4) Graficul functiei
:              f:(-2PI,-PI)U(-PI,0)
U (0,PI)U      U(PI,2PI)->R
               f(x)=|ctg|x||"
 430 PLOT 10,70: DRAW 240,0: DRA
W -3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PL
OT 128,10: DRAW 0,130: DRAW 3,-3
: DRAW -6,0: DRAW 3,3
 435 PRINT AT 14,17;"0";AT 14,0;
"-2PI";AT 12,7;"-PI";AT 12,22;"P
I";AT 12,29;"2PI"
 436 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-36*PI,k+80: NEXT k
 437>FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128-18*PI,k+80: NEXT k
 438 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+18*PI,k+80: NEXT k
 439 FOR k=-60 TO 60 STEP 2: PLO
T 128+36*PI,k+80: NEXT k
 442 FOR x=-2*PI TO 2*PI STEP .0
2
 450 LET y=1/ABS (TAN x)
 455 IF 18*ABS y>70 THEN GO TO 1
70
 460 PLOT x*18+128,y*18+70
 470 NEXT x
 480 PRINT #1;" Apasati orice ta
sta!"
 490 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 10,
13;"LOAD!": LOAD ""
```

Metodica realizării programelor (exemplu)

Trebuie să postulăm ideea că în munca cu elevii, în cadrul laboratorului, unele subiecte care solicită alcătuirea de programe trebuie mai întîi discutate cu aceștia, stabilindu-se, pe cale orală, demersurile necesare realizării. În acest mod, elevii se vor obișnui să-și aprofundeze subiectul cercetat și să-și elaboreze prin **studiu propriu** programul pentru calculator.

Pentru exemplificare, vom presupune că se dorește realizarea unui program privind graficul funcției de gradul al doilea $f: R \rightarrow R$, $f(X)=AX^2+BX+C$; $A \neq ø$

Vom schița, împreună cu elevul Petrescu Iacob de la Liceul Industrial Dimitrie Cantemir din București (anul școlar 1983—1984) cîteva cerințe ce stau în fața făuritorilor de programe, cerințe formulate într-o comunicare comună susținută, în 1984, la Brașov.

Evident, înainte de a concepe programul, elevul trebuie să **cunoască funcția de gradul al doilea**, conform prezentării acesteia în manualul de algebră pentru clasa a IX-a.

Apoi vom realiza **o organigramă**, corespunzătoare problemei date, care trebuie să evidențieze cîteva etape strict necesare, pe care le vom enumera în continuare:

1) Introducerea coeficienților A, B, C.
2) Calculul rădăcinilor ecuației atașate, cu discutarea cazurilor particulare existente.
3) Afișarea valorilor rădăcinilor sau a altor mesaje corespunzătoare diferitelor cazuri.
4) Trecerea, opțională, la reprezentarea grafică.
5) Solicitarea domeniului în care urmează să se facă reprezentarea grafică.
6) Calculul coordonatelor vîrfului parabolei și afișarea lor;.
7) Stabilirea ferestrei de afișare în cadrul ecranului dispozitivului de ieșire.
8) Calculul și reprezentarea funcției în cadrul domeniului dat.
9) Reluarea, opțională, a reprezentării grafice pentru alt domeniu de reprezentare.

În baza acestor cerințe se poate trece la scrierea programului. În final se pot fixa diferite triplete (A, B, C) de numere reale, drept coeficienți numerici ai funcției trinom, solicitîndu-se apoi graficele corespunzătoare acestora. Un exercițiu simplu și intuitiv îl constituie cazul tripletului (a, ø, ø), unde $a \in \{-1,1\}$.

Pentru aprofundarea acestui caz **pot fi construite**, în același sistem de axe de coordonate, **familii de parabole**, prin introducerea numărului n al acestora ($n \geqslant 2$). Spre exemplu, se pot lua mai întîi coeficienții: a=1, a=1/2, a=1/5, a=1/1ø etc., scalarea reprezentării fiind cea pentru a=1.

De asemenea, se pot lua coeficienții: a=−1, a=−1/2, a=−1/5 și a=−1/1ø etc., aprofundîndu-se astfel funcția de gradul al doilea prin variațiuni pe aceeași temă. Cazurile particulare pot fi extinse, desigur.

În conceperea și realizarea programului trebuie să ne preocupe și faptul că **acesta trebuie să aibă un caracter conversațional**, prin transmiterea către utilizator a numeroase mesaje ajutătoare, explicative și de eroare.

Listarea programului pe ecranul de vizualizare trebuie să permită celui ce-l va utiliza familiarizarea cu modulele conținute, evidențiindu-se **structurile de intrare / ieșire, de calcul, precum și opțiunile oferite.**

Pentru acest exemplu a fost aleasă funcția de gradul al doilea, deoarece trinomul AX^2+BX+C, $A \neq ø$ poate fi întîlnit în diverse ipostaze, generate de folosirea funcției modul, a funcțiilor "max" sau "min", a funcțiilor "partea întreagă" sau "partea fracționară", a funcțiilor "trigonometrice", "exponențiale" sau "logaritmice", a funcției "indicator de semn" etc.

18.13. Program „Inecuaţii şi sisteme de inecuaţii"

— Cerc de matematică —

```
   1 BORDER 1: PAPER 1: INK 7: C
LS
   2 GO SUB 9900
  10 FOR F=0 TO 7: PRINT PAPER 1
; INK F;AT 10,0;"
                        **** ORNAMENTE
 MATEMATICE   ****
                        "
  11 IF INKEY$="" THEN NEXT F: G
O TO 10
  15 CLS
  20 PRINT AT 0,0; PAPER 1; INK
6; FLASH 1;"ORNAMENTE MATEMATICE
                         "
  25 PRINT ''"Ornament matematic

                - un desen in care
 un anumit        ansamblu de figur
i se repeta       de un numar de or
i"
  30 PRINT ''"Desenului care sta
 la baza          ornamentului ii es
te caracteris-tica o ecuatie ,o
inecuatie ,un sistem de ecuatii
sau de            inecuatii."
  35 GO SUB 9000: CLS
  40 PRINT FLASH 1;"EXEMPLUL 1";
 FLASH 0;''''"Reprezentind graf
ic sistemul de inecuatii

                    | y-sin x >0
                    | y+sin x <0

                   xe[-2PI,2PI]"

  50 PRINT '"ccnstatam ca multim
ea solutiilorinecuatiilor:
                            y > s
in x  si                    y <-s
in x  este    formata din multime
a punctelor  domeniilor hasurate
 din figura  urmatoare..."
  55 GO SUB 9000: CLS
  60 GO SUB 9100
  62 PRINT AT 0,0;"       | y-sinx>0
                        | y+sinx<0

  xe[-2π,2π]"
  65 PRINT AT 19,0;" sin x
                     -sin x"
  66 FOR f=0 TO 30 STEP 4: PLOT
50+f,10: PLOT 50+f,11: NEXT f
  67 FOR f=0 TO 30: PLOT 50+f,20
: PLOT 50+f,21: NEXT f
  70 FOR f=-2*PI TO 2*PI STEP .0
1
  75 LET y=SIN f: PLOT 128+20*f,
20*y+88
  76 NEXT f
  80 FOR f=-2*PI TO 2*PI STEP .1
3
  85 LET y=-SIN f: PLOT 128+20*f
,20*y+88
  86 IF y>0 THEN DRAW 0,-40*y
  90 NEXT f


  95 GO SUB 9000: BEEP 1,20: CLS

 100 PRINT FLASH 1;"EXEMPLUL 2";
 FLASH 0;''''"Reprezentind gra
fic inecuatia:
                   (y- sinx)(y+ sin
x)<0   "
 105 PRINT "pentru cazul | y-sin
x>0                      | y+sin
x<0          avem regiunea hasura
ta din       figura precedenta
             iar pentru cazul | y-
sin x<0                       | y+
sin x>0      avem regiunea nehasu
rata din     figura precedenta"
 110 FOR f=0 TO 7: PRINT INK f;A
T 20,0;"  Apasati -1- pentru a r
eveni la  imaginea precedenta"
 111 IF INKEY$="1" THEN BEEP 1,-
20: RUN 60
 112 IF INKEY$="" THEN NEXT f: G

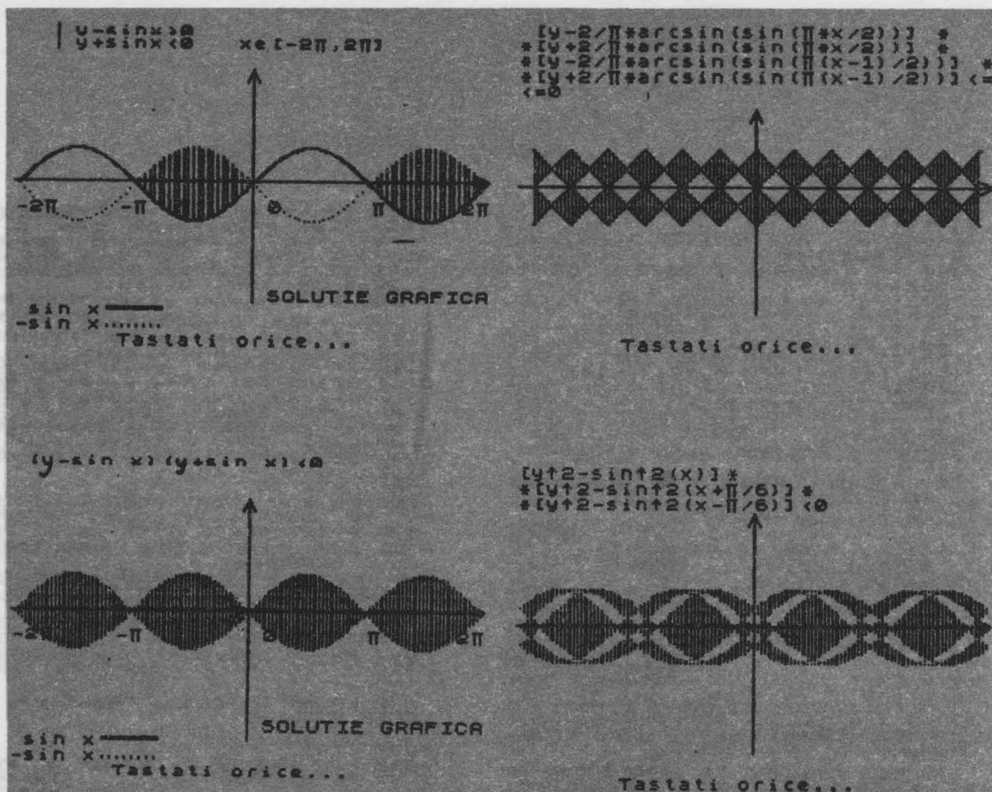
O TO 110
 115 BEEP 1,30: CLS
 120 PRINT AT 10,10;"ASTFEL ..."
: PAUSE 50: PRINT '''" Vom avea
ornamentul din figura:": PAUSE 5
0: CLS
 130 PRINT AT 19,0;" sin x
                    -sin x"
 133 GO SUB 9100
 134 PRINT AT 0,0;" (y-sin x)(y+
sin x)<0"
 135 FOR f=0 TO 30 STEP 4: PLOT
50+f,10: PLOT 50+f,11: NEXT f
 140 FOR f=0 TO 30: PLOT 50+f,20
: PLOT 50+f,21: NEXT f
 145 FOR f=-2*PI TO 2*PI STEP .0
9
 150 LET y=SIN f: PLOT 128+20*f,
20*y+88
 153 DRAW 0,-40*y
 154 NEXT f
 160 GO SUB 9000: CLS

 190 BEEP 1,30
 200 PRINT FLASH 1;"EXEMPLUL 3";
 FLASH 0;'''"Multimea solutiilor
 inecuatiei:"
 210 PRINT '" [y-2/π*arcsin(sin(
π*x/2))]  *    *[y+2/π*arcsin(sin(
π*x/2))]  *    *[y-2/π*arcsin(sin(
π(x-1)/2))] **[y+2/π*arcsin(sin(
π(x-1)/2))]<=<=0"
 215 PRINT '"este data de multim
ea patratelorhasurate din figura
 urmatoare.  Egalind fiecare fac
tor cu 0 vom obtine ecuatiile li
niilor frinte"''"Inegalitatea es
te satisfacuta    cind,fie unul d
in cei 4 factori este negativ SI
  ceilalti         pozitivi,fie 3
factori negativi si al patrulea
pozitiv"
 220 GO SUB 9000: CLS
 223 PRINT AT 0,0;" [y-2/π*arcsi
n(sin(π*x/2))]  *    *[y+2/π*arcsi

n(sin(π*x/2))]  *    *[y-2/π*arcsi
n(sin(π(x-1)/2))] **[y+2/π*arcsi
n(sin(π(x-1)/2))]<=<=0"
 225 PLOT 128,20: DRAW 0,110: DR
AW -3,-7: DRAW 3,7: DRAW 3,-7: P
LOT 0,89: DRAW 255,0: DRAW -7,4:
 DRAW 7,-4: DRAW -7,-4
 230 PLOT 8,69
 235 FOR f=0 TO 2
 240 DRAW 40,40: DRAW 40,-40
 245 NEXT f
 250 PLOT 8,109
 255 FOR f=0 TO 2
 260 DRAW 40,-40: DRAW 40,40
 265 NEXT f
 270 PLOT 8,89: DRAW 20,20
 275 FOR f=0 TO 1: DRAW 40,-40:
DRAW 40,40: NEXT f: DRAW 40,-40:
 DRAW 20,20
 280 PLOT 8,89: DRAW 20,-20
 285 FOR f=0 TO 1: DRAW 40,40: D
RAW 40,-40: NEXT f: DRAW 40,40:

DRAW 20,-20
 290 PAUSE 100
 295 FOR a=1 TO 240 STEP 40
 300 FOR f=0 TO 40 STEP 2
 301 PLOT f+8+a,f+69
 305 IF f<10 THEN DRAW 0,(10-f)*2
```

```
 310 IF f>10 AND f<20 THEN DRAW
0,-2*(f-10)
 315 IF f>=20 AND f<30 THEN DRAW
 0,-2*(f-30)
 320 IF f<40 AND f>30 THEN DRAW
0,(30-f)*2
 325 IF f<40 AND f>30 THEN PLOT
f+8+a,f+49: DRAW 0,(30-f)*2
 330 IF f>=20 AND f<30 THEN PLOT
f+8+a,f+49: DRAW 0,-2*(f-30)
 335 IF f>10 AND f<20 THEN PLOT
f+8+a,f+89: DRAW 0,-2*(f-10)
 340 IF f<10 THEN PLOT f+8+a,f+8
9: DRAW 0,(10-f)*2
 350 NEXT f
 355 NEXT a
 360 GO SUB 9000: BEEP 1,30
 365 CLS
 370 PRINT FLASH 1;AT 0,0;"EXEMP
LUL 4"; FLASH 0;''''"Multimea so
lutiilor inecuatiei:
                        [y↑2-sin↑2(
x)] *                   *[y↑2-sin↑2
(x+π/6)] *              *[y↑2-sin↑2
(x-π/6)] <0"
 375 PRINT ''''"este data de regi
unea hasurata  din figura urmato
are..."
 380 GO SUB 9000: CLS
 383 PRINT AT 0,0;"[y↑2-sin↑2(x)
] *                     *[y↑2-sin↑2(x
+π/6)] *                *[y↑2-sin↑2(x
-π/6)] <0"
 385 PLOT 128,20: DRAW 0,130: DR
AW -3,-7: DRAW 3,7: DRAW 3,-7: P
LOT 0,89: DRAW 255,0: DRAW -7,4:
 DRAW 7,-4: DRAW -7,-4
 400 FOR f=-2*PI TO 2*PI STEP .0
9: LET y=SIN f: LET a=128+20*f:
PLOT a,20*y+88: PLOT a,88-20*y
 405 LET z=SIN (f-PI/6): PLOT a,
20*z+88: PLOT a,88-20*z
 410 LET x=SIN (f+PI/6): PLOT a,
20*x+88: PLOT a,88-20*x
 425 IF x<0 AND x>z THEN PLOT a,
20*x+88: DRAW 0,-40*x
 430 IF z<0 AND z>x THEN PLOT a,
20*z+88: DRAW 0,-40*z
 435 IF -z<0 AND -z>-x THEN PLOT
a,20*(-z)+88: DRAW 0,40*z
 440 IF -x<0 AND -x>-z THEN PLOT
a,20*(-x)+88: DRAW 0,40*x
 445 IF x<0 AND x>=-y THEN PLOT
a,20*x+88: DRAW 0,-40*x
 450 IF y<0 AND y>=-z THEN PLOT
a,20*y+88: DRAW 0,-40*y: PLOT a,
20*y+98: DRAW 0,-40*y: PLOT a,20
*y+78: DRAW 0,-40*y
 455 IF -y<=0 AND -y>x THEN PLOT
 a,20*-y+88: DRAW 0,40*y: PLOT a
,20*-y+98: DRAW 0,40*y: PLOT a,2
0*-y+78: DRAW 0,40*y
 460 IF z>y AND z>-x AND -x<y TH
EN PLOT a,20*z+88: DRAW 0,20*(y-
z): PLOT a,20*-z+88: DRAW 0,20*(
z-y)
 465 IF -z>-y AND -z>x AND x<-y
THEN PLOT a,20*-z+88: DRAW 0,20*
(z-y): PLOT a,20*z+88: DRAW 0,20
*(y-z)
 470 IF x>y AND x>-z AND -z<y TH
EN PLOT a,20*x+88: DRAW 0,20*(y-
x): PLOT a,20*x-+88: DRAW 0,20*(
x-y)
 475 IF -x>-y AND -x>z AND z<-y
THEN PLOT a,20*-x+88: DRAW 0,20*
(x-y): PLOT a,20*-x-+88: DRAW 0,
20*(y-x)
 480 IF z<0 AND z>=-y THEN PLOT
a,20*z+88: DRAW 0,-40*z
 485 IF -z<0 AND -z>=y THEN PLOT
 a,20*-z+88: DRAW 0,40*z
 490 IF -x<0 AND -x>=y THEN PLOT
a,20*-x+88: DRAW 0,40*x
 495 IF -y<0 AND -y>=z THEN : PL
OT a,20*-y+88: DRAW 0,40*y: PLOT
 a,20*-y+98: DRAW 0,40*y: PLOT a
,20*-y+78: DRAW 0,40*y
 500 IF y<0 AND y>=-x THEN PLOT
a,20*y+88: DRAW 0,40*-y: PLOT a,
20*y+98: DRAW 0,40*-y: PLOT a,20
*y+78: DRAW 0,40*-y
 550 NEXT f
 560 GO SUB 9000: BEEP 1,30: BEE
P 1,20: BEEP 1,10: CLS
 570 PRINT FLASH 1;AT 10,0; PAPE
R 3; INK 1;"PROGRAME  REALIZATE
 IN   CADRUL
                CERCULUI DE INFO
RMATICA      "; INVERSE 1;'"
      AL LICEULUI
 DIMITRIE CANTEMIR          "''
 571 PRINT PAPER 6; INK 3; FLASH
 1;"
   "
 572 PAUSE 0: CLS : PRINT #0; IN
VERSE 1;"LOAD
    ": LOAD ""
8999 STOP
9000 FOR f=0 TO 7: PAUSE 3: PRIN
T AT 21,0; INK f;"       Tastati
 orice...          ": IF INKEY$<>
"" THEN BEEP .2,-20: BEEP .2,-30
: RETURN
9001 NEXT f: GO TO 9000
9100 PLOT 128,20: DRAW 0,130: DR
AW -3,-7: DRAW 3,7: DRAW 3,-7: P
LOT 0,89: DRAW 255,0: DRAW -7,4:
 DRAW 7,-4: DRAW -7,-4
9105 PRINT AT 12,0; OVER 1; INK
3;  "-2π      -π        0       π
      2π"
9107 PRINT AT 18,17; PAPER 5; IN
K 1;"SOLUTIE GRAFICA"
9110>RETURN
9980 LET l=USR "a"
9981 POKE l+0,BIN 1
9982 POKE l+1,BIN 1
9983 POKE l+2,BIN 1
9984 POKE l+4,BIN 1
9985 POKE l+5,BIN 1
9986 POKE l+6,BIN 1
9987 POKE l+7,BIN 1
9988 POKE l+3,BIN 1
9990 LET l=USR "p"
9991 POKE l+0,BIN 0
9992 POKE l+1,BIN 1111110
9993 POKE l+2,BIN 100100
9994 POKE l+3,BIN 100100
9995 POKE l+4,BIN 100100
9996 POKE l+5,BIN 100100
9997 POKE l+6,BIN 100100
9998 POKE l+7,BIN 100100
9999 RETURN
```


18.14. Program „Ecuații de gradul II"

1°. Tema: Program de rezolvare a ecuațiilor de gradul al doilea în mulțimea C.

2°. Program BASIC (HC-85) — „ECUAȚIA DE GRADUL II"

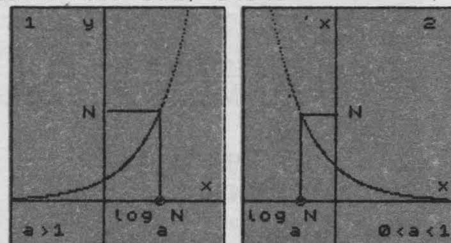
```
5o CLS
1o Print "PROGRAM DE REZOLVARE A ECUATIILOR DE GRADUL II"
2o INPUT " INTRODUCETI COEFICIENTII A,B,C "; A,B,C
3o IF A=o THEN GO TO  1oo
4o LET D=B * B-4 * A * C
5o IF D<o THEN GO TO 8o
6o LET X1=(-B+SQR(D)) /(2 * A) : LET X2=(-B-SQR(D)) / ( 2 * A)
7o PRINT " SOLUTIA : X1=" ; X1 ; " SI X2 = " ; X2 : STOP
8o LET R=( -B)/(2 * A) : LET I=ABS ( SQR ( -D) / (2 * A))
9o PRINT " AVEM : X1= " ; R ; " +i " ; I ; " SI X2 = " ; R ; " -i " ;
   I : STOP
1oo PRINT " ECUATIA NU ESTE DE GRADUL II " : STOP
```

18.15. Program „Ecuaţia $a^x=N$".

Tema: **Rezolvarea grafică a ecuaţiei $a^x=N$.**

```
  2 REM
    2'    Program BASIC (HC-85)
  5 CLS
 10 PRINT                          "
 Figurile (1) si (2) prezinta re
zolvarea ecuatiei a^x=N   pentru
cazurile: a>1, 0<a<1"
 15 PRINT AT 21,0;"Graficele fu
nctiei exponentiale."
 20 PLOT 10,10: DRAW 115,0: DRA
W 0,130: DRAW -115,0: DRAW 0,-13
0
 30 PRINT AT 5,2;"1";AT 5,29;"2
"
 40 PLOT 135,10: DRAW 115,0: DR
AW 0,130: DRAW -115,0: DRAW 0,-1
30
 50 PLOT 60,10: DRAW 0,130
 60 PLOT 185,10: DRAW 0,130
 70 PLOT 10,35: DRAW 115,0
 80 PLOT 135,35: DRAW 115,0
 90 PRINT AT 5,6;"y";AT 5,22;"x
";AT 16,14;"x";AT 16,30;"x";AT 1
1,6;"N";AT 11,24;"N"
100 FOR x=0 TO 95 STEP .5
110 LET a=1.05
120 LET y=a↑x
130 PLOT 10+x,35+y
140 PLOT 245-x,35+y
150 IF x=80 THEN PLOT 90,35: DR
AW 0,49: DRAW -28,0: PLOT 166,35
: DRAW 0,47: DRAW 20,0: PLOT 90,
35: CIRCLE OVER 1;90,35,2: CIRCL
E OVER 1;166,35,2
160 NEXT x
170 PRINT AT 19,2;"a>1";AT 19,2
6;"0<a<1"
180 PRINT AT 18,8;"log N";AT 19
,11;"a";AT 18,17;"log N";AT 19,2
0;"a"
190 STOP
```

Figurile (1) si (2) prezinta rezolvarea ecuatiei $a^x=N$ pentru cazurile: a>1, 0<a<1

Graficele functiei exponentiale.

18.16. Program „N factorial"

```
  1>REM
    1'. Program   "N FACTORIAL"

  2 REM
    1'. Tema:  CALCULUL FACTOR
IALULUI UNUI NUMAR NATURAL DAT

  3 REM
    2'. Program BASIC (HC-85)

 10 CLS
 20 PRINT "PROGRAM DE CALCULARE
 A FACTORI- ALULUI UNUI NUMAR NA
TURAL N DAT"
 30 PRINT
 40 INPUT "INTRODUCETI N ";N
 50 LET FACT=1
 60 FOR K=1 TO N: PRINT AT 0,30
;k
 70 LET FACT=FACT*K
 80 NEXT K
 90 PRINT "FACTORIALUL LUI ";N;
" ESTE";N;"!= ";FACT
100 STOP
```

18.17. Program „Combinări"

```
  1>REM
    1'. Program   "COMBINARI"

  2 REM
    1'. Tema:  COMBINARI DE SA
PTE NUMERE LUATE CITE TREI, NUME
RE APARTININD MULTIMII {1,2,3,4,
5,6,7}

  3 REM
    2'. Program BASIC (HC-85)

 10 CLS
 20>PRINT "SA SE TIPAREASCA TOA
TE COMBINA- RILE CARE SE POT FAC
E CU NUMERE-LE 1,2,3,4,5,6,7 LUA
TE CITE 3"
 30 PRINT
 40 LET A=1: LET B=2: LET C=3
 50 PRINT "(";A;",";B;",";C;")"
,
 60 IF C<7 THEN LET C=C+1: GO T
O 50
 70 IF B<6 THEN LET B=B+1: GO T
O 50
 80 IF A<5 THEN LET A=A+1: LET
B=A: GO TO 50
 90 STOP
```

18.19. Program „Transpusa"

18.18 la pag. 152

Tema. Calculul transpusei unei matrici

```
  0>REM
      PROGRAM "TRANSPUSA"

  1 REM
    1'    Tema:  Calculul trans
pusei unei matrice
  2 REM
    2'    Program BASIC (HC-85)
P
  5 CLS
 10 PRINT "TRANSPUSA UNEI MATRI
CI DE TIP M,N"
 20 INPUT "INTRODUCETI M ";M
 30 INPUT "INTRODUCETI N ";N
 40 DIM A(M,N): DIM B(N,M)
 50>FOR I=1 TO N
 60 FOR J=1 TO M
 70 INPUT ("A(";I;",";J;")= ");
A(I,J)
 80 NEXT J
 90 NEXT I
100 PRINT '"Matricea data:"'
110 FOR I=1 TO N
120 PRINT : FOR J=1 TO M
130 PRINT A(I,J);" ";
140 NEXT J
150 PRINT
160 NEXT I
170 FOR I=1 TO N
180 FOR J=1 TO M
190 LET B(J,I)=A(I,J)
200 NEXT J
210 NEXT I
220 PRINT '"Matricea transpusa:
"'
230 FOR I=1 TO M
240 PRINT : FOR J=1 TO N
241 PRINT B(I,J);" ";
242 NEXT J: PRINT : NEXT I
243 STOP
```

18.18. Program „PRODUS MAT"

1°. Tema: Produsul a două matrice

2°. Schemă bloc:

3°. Program BASIC (H.C-85)

```
  5 CLS
 10 PRINT "INTRODUCEŢI M, N, P
    PENTRU MATRICELE A(M, N) şi B
    (N, P)"
 20 INPUT "M="; M
 30 INPUT "N="; N
 40 INPUT "P"; P
 50 DIM A (M, N) : DIM B (N, P): DIM C (M, P)
 60 FOR I=1 TO M
 70 FOR J=1 TO N
 80 PRINT "A("; I; J;")=";: INPUT
    A(I, J): PRINT A(I, J)
 90 NEXT J
100 NEXT I
110 FOR I=1 TO N
120 FOR J=1 TO P
130 PRINT "B("; I; J; ")="; : INPUT
    B(I, J): PRINT B(I, J)
140 NEXT J
150 NEXT I
160 FOR I=1 TO M
170 FOR J=1 TO P
175 LET C(I, J)=0
180 FOR K=1 TO N
190 LET C(I, J)=C(I, J)+A(I, K) * B(K, J)
200 NEXT K
210 NEXT J
220 NEXT I
230 FOR I=1 TO M
240 FOR J=1 TO P
250 PRINT C(I, J); " ";
260 NEXT J
270 PRINT : PRINT
280 NEXT I
290 STOP
```

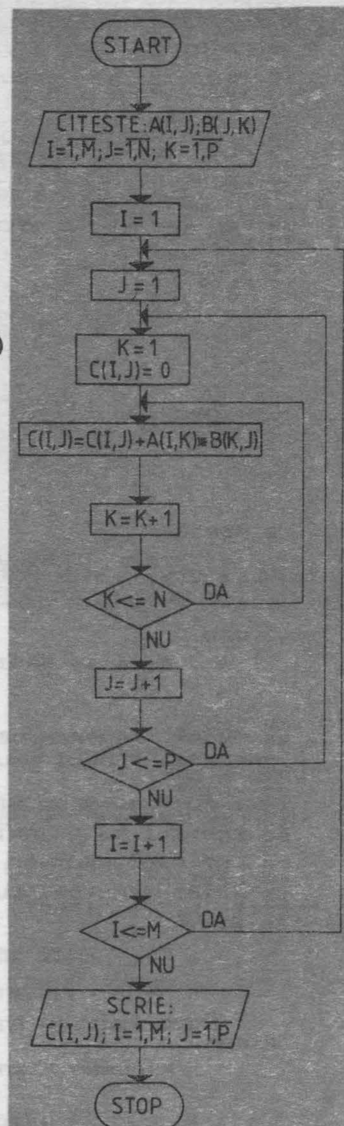

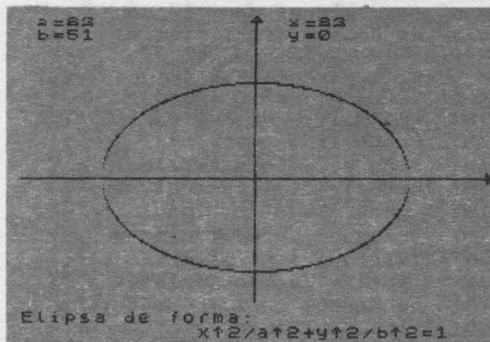
Fig. 18.1. Schema logică. Produs matrice

18.20. Program „Trasarea elipsei"

Tema: Trasarea unei elipse

```
  1 REM`
      ™. Program 'TRASARE ELIPSA
                               1
'. Tema: Trasarea unei elipse.
                              2'
. Programul in BASIC (HC-85)

  10 REM ELIPSA
  20 PRINT AT 20,0;"Elipsa de fo
rma:
x↑2/a↑2+y↑2/b↑2=1"
  30 PLOT 127,20: DRAW 0,155: DR
AW -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3: P
LOT 0,87: DRAW 255,0: DRAW -3,3:
 DRAW 0,-6: DRAW 3,3
  40 INPUT "a=";a
  50 IF a<0 OR a>125 THEN GO TO
40
  60 INPUT "b=";b
  70 IF b<0 OR b>65 THEN GO TO 4
0
  80 INPUT "Pasul de desenare=";
s
  90 PRINT AT 0,1;"a=";a;AT 1,1;
"b=";b
 100 FOR k=-a TO a STEP s
 110 LET y=b/a*SQR (a*a-k*k)
 120 PRINT AT 0,18;"x=
   ";AT 1,18;"y=           "
 130 PRINT AT 0,18;"x=";k;AT 1,1
8;"y=";y
 140 IF ABS y>80 THEN GO TO 160
 150 PLOT k+127,y+87: PLOT k+127
,-y+87
 160 NEXT k
```


18.21. Program „Trasare hiperbolă"

Tema: Trasarea unei hiperbole.

```
  1 REM
      Program 'TRASARE HIPERB
OLA'
1'.Tema: Trasarea unei hiperbole
2'. Programul in BASIC (HC-85)
  10 REM HIPERBOLA
  20 PRINT AT 20,0;"Hiperbola de
 forma:
  x↑2/a↑2-y↑2/b↑2=1"
  30 PLOT 127,20: DRAW 0,155: DR
AW -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3: P
LOT 0,87: DRAW 255,0: DRAW -3,3:
 DRAW 0,-6: DRAW 3,3
  40 INPUT "a=";a
  50 IF a<0 OR a>125 THEN GO TO
40
  60 INPUT "b=";b
  70 IF b<0 OR b>65 THEN GO TO 4
0
  80 INPUT "Pasul de desenare=";
s
  90 PRINT AT 0,1;"a=";a;AT 1,1;
"b=";b
 100 LET l=SQR ((a*a*(65*65+b*b)
)/(b*b))
 110 FOR k=-l TO l STEP s
 120 IF k>=-a AND k<=a THEN GO T
O 180
 130 LET y=b/a*SQR (-a*a+k*k)
 140 PRINT AT 0,18;"x=
   ";AT 1,18;"y=            "
 150 PRINT AT 0,18;"x=";k;AT 1,1
8;"y=";y
 160 IF ABS k>120 OR ABS y>65 TH
EN GO TO 180
 170 PLOT k+127,y+87: PLOT k+127
,-y+87
 180 NEXT k
```

18.22. Program „Trasare parabolă"

Tema: Trasarea unei parabole

```
   1 REM
      ^. Program 'TRASARE PARABO
LA'
                               1
'. Tema: Trasarea unei parabole.
                              2
. Programul in BASIC (HC-85)

  10 REM PARABOLA
  20 PRINT AT 20,0;"Parabola de
forma:
  y↑2=2*p*x"
  30 PLOT 127,20: DRAW 0,155: DR
AW -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3: P
LOT 0,87: DRAW 255,0: DRAW -3,3:
 DRAW 0,-6: DRAW 3,3
  40 INPUT "p=";p
  50 IF p<0 OR p>125 THEN GO TO
40
  60 INPUT "Pasul de desenare=";
s

  70 PRINT AT 0,1;"p=";p
  80 FOR k=0 TO 120 STEP s
  90 LET y=SQR (2*p*k)
 100 PRINT AT 0,18;"x=
   ";AT 1,18;"y=            "
 110 PRINT AT 0,18;"x=";k;AT 1,1
8;"y=";y
 120 IF ABS y>65 THEN GO TO 140
 130 PLOT k+127,y+87: PLOT k+127
,-y+87
 140 NEXT k
```

18.23. Program „Trasare loc geometric"

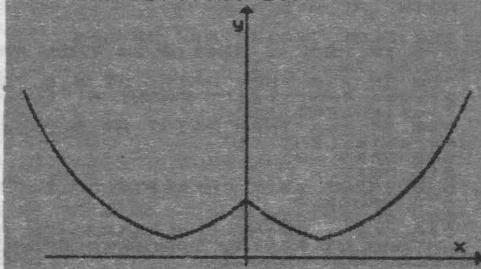
Tema: **Trasarea locului geometric al centrului de greutate al unui triunghi avînd două vîrfuri fixe, al treilea deplasîndu-se pe cercul circumscris triunghiului.**

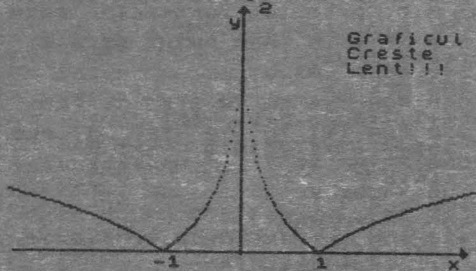
```
  1 REM 22) Program "TRASARE LOC "
  2 REM "GEOMETRIC"
  3 REM 1'.. Tema:   Determinarea
  4 REM locului geometric al centrului
  5 REM de greutate al unui triunghi
  6 REM avind doua virfuri fixe,al
  7 REM treilea deplasindu-se pe
  8 REM  cercul circumscris triunghiului
  9 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
 10 PRINT  FLASH 1;"Problema de loc ";
 20 PRINT  FLASH 1;"geometric"
 30 PRINT '"!Sa se determine locul ";
 40 PRINT "geometric!al centrului de";
 50 PRINT " greutate al    !unui ";
 60 PRINT "triunghi ,atunci cind doua";
 70 PRINT "!virfuri sint fixe,iar al";
 80 PRINT " trei- !lea se deplaseaza ";
 90 PRINT "pe cercul    !circumscris";
100 PRINT " triunghiului."
120 PRINT '"Programul este structurat";
130 PRINT " pe      doua idei:        ";
140 PRINT "            1) Rezolvarea";
150 PRINT " analitica          2)";
160 PRINT " Demonstrarea grafica a ";
170 PRINT "cal- culatorului"
180 PRINT AT 21,0;"Tastati";
190 PRINT " orice pentru a continua!"
200 PAUSE 0
210 CLS : PRINT "1) Demonstrarea "
220 PRINT "analitica"
230 PLOT 200,150: DRAW -30,-60
240 DRAW 80,10: DRAW -50,50
250 PRINT AT 2,25;"A";AT 10,20;"B"
260 PRINT AT 2,25;"A";AT 10,20;"B"
270 PRINT AT 9,31;"C": DRAW 10,-55
280 PRINT AT 9,25;"M": PLOT 170,90
290 DRAW 60,35: PRINT AT 6,29;"N"
300 PRINT AT 8,26; OVER 1;"G"
310 PAUSE 100
320 PRINT AT 2,0;"Coordonatele"
330 PRINT " virfurilor sint:"
340 PRINT "A(x1,y1) ,B(x2,y2)"
350 PRINT " si C(x3,y3)"
360 PAUSE 100: PRINT "Avem relatia:";
370 PRINT " AG/GM=2"
380 PRINT "Coordonatele punctului"
390 PRINT "M sint:Xm=(X2+X3)/2 "
400 PRINT "si Ym=(Y2+Y3)/2"
410 PRINT "Deci Xg=(X1+X2+X3)/3 "
420 PRINT "si Yg=(Y1+Y2+Y3)/3-iese";
430 PRINT " imediat"
440 PRINT AT 11,18; OVER 1;"="
450 PRINT "Fie O(Xo,Yo) centrul cercului";
460 PRINT "   circumscris si vom avea:";
470 PRINT "         X1=Xo+Rcost ,Y1=Yo";
480 PRINT "+Rsint        "
490 PRINT "Atunci: Xg=(Xo+X2+X3)/3+";
500 PRINT "R/3COS t Yg=(Yo+Y2+Y3)/3+";
510 PRINT "R/3SIN t."
520 PAUSE 100
530 PRINT ' INVERSE 1;"Locul geometric";
540 PRINT " este ,deci,      cercul de";
550 PRINT " raza R/3 si centru ,  ";
560 PRINT "centrul de greutate al  ";
570 PRINT"                triunghiului OBC"
580 CIRCLE 205,101,10
590 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice";
600 PAUSE 0
610 CLS
620 PRINT AT 0,0;"2) Verificarea"
630 PRINT " grafica "
640 DIM x(63): DIM y(63)
650 CIRCLE 178,88,60
660 PLOT 130,52
670 PRINT AT 15,15;"B"
680 DRAW 98,3
690 PRINT AT 15,29;"C"
700 FOR t=0 TO 2*PI STEP 0.1
710 IF t>=5.8 THEN  PRINT AT 15,29;"C"
720 LET x=178+60*COS t
730 LET y=88+60*SIN t
740 LET k=10*t+1
750 LET x(k)=178+20*COS t
760 LET y(k)=65+20*SIN t
770 PLOT x,y: DRAW 130-x,52-y
780 DRAW 98,3: DRAW x-228,y-55
790 PRINT AT 10-9*SIN t,21+9*COS t;"A"
800 PLOT x,y: DRAW 179-x,53-y
810 PLOT 130,52
820 DRAW (x-50)/2+9,y/2-25
830 FOR i=1 TO k: PLOT x(i),y(i)
840 NEXT i
850 CIRCLE 178,88,60
860 PLOT x,y
870 DRAW  INVERSE 1;130-x,52-y
880 PLOT 228,55
890 DRAW  INVERSE 1;x-228,y-55
900 PRINT AT 10-9*SIN t,21+9*COS t;" "
910 PLOT x,y
920 DRAW  INVERSE 1;179-x,53-y
930 PLOT 130,52
940 DRAW  INVERSE 1;(x-50)/2+9,y/2-25
950 NEXT t
960 PRINT AT 11,30;"A": PLOT 238,80
970 DRAW -108,-26: PLOT 238,80
980 DRAW -10,-23
990 FOR i=1 TO 20: PRINT AT i,12;"*"
1000 NEXT i
1010 PRINT AT 2,0;"Raspuns:"
1020 PRINT AT 4,0;"Locul Geo-";
1030 PRINT AT 5,0;"metric este"
1040 PRINT "cercul din": PRINT "figura."
1050 PAUSE 200: PRINT "Centrul sau"
1060 PRINT "este cen-"
1070 PRINT "de greutate al"
1080 PRINT AT 12,0;"triunghiu-"
1090 PRINT AT 13,0;"lui OBC"
1100 PAUSE 100: PLOT 178,88: DRAW 1,0
1110 DRAW 0,2: DRAW -2,0: DRAW 0,-2
1120 DRAW 1,0
1130 PRINT AT 10,21; FLASH 1;"O"
1140 PRINT AT 15,15; FLASH 1;"B"
1150 PRINT AT 15,29; FLASH 1;"C"
1160 PLOT 178,65: DRAW 1,0: DRAW 0,1: DRAW -1,0: DRAW 0,-1: PAUSE 100
1170 BEEP 1,6: PAUSE 50
1180 PRINT AT 10,21;"O"
1190 PRINT AT 10,21;"O"
```

18.24. Program „Grafice – funcții exponențiale și logaritmice"

```
  10 PRINT AT 2,2;"CUPRINS:": PR
INT AT 4,1;"1)  Folosirea calcul
atorului   pentru trasarea grafi
celor unor functii. EXPONENTIALA
..........1"
  20 PRINT AT 8,1;"2)  Folosirea
 calculatorului     pentru trasar
ea graficelor unor functii LOGAR
ITMICE..........2"
  22 PRINT AT 12,2;"Studiu:
                 Variatia si Gr
aficul,          Continuitatea,
                 Derivabilitate
a."
  25 PRINT #0;"Apasati tasta cor
espunzatoare"
  30 LET k$=INKEY$: IF k$="" THE
N GO TO 30
  40 IF k$="2" THEN GO TO 840
  50 CLS : PRINT AT 3,1;"1.Grafi
cul functiei f(x)=3↑x"
  60 PLOT 40,5: DRAW 215,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
  70 PLOT 160,1: DRAW 0,140: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
  80 PRINT AT 5,19;"y";AT 20,30;
"x"
  90 FOR x=-.8 TO 3.2 STEP .03
 100 LET y=3↑x
 110 PLOT 128+25.6*x,4*y+5
 120 IF x<-2.5 THEN PLOT 128+25.
6*x,6
 130 IF ABS (x-1.1)<0.03 THEN PR
INT AT 18,19;"1"
 140 IF x<0 THEN PRINT AT 10,0;"
Graficul functiei": PRINT AT 11,
0;"creste LENT!!!"
 150 IF x>1.5 THEN PRINT AT 11,0
"creste BRUSC!!!"
 160 BEEP .01,y
 170 NEXT x
 180 PRINT #0;"       Apasati oric
e tasta "
 190 PAUSE 0
 200 CLS
 210 PRINT AT 2,0;"2.Graficul fu
nctiei f(x)=3↑|x|"
 220 PLOT 40,5: DRAW 215,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 230 PLOT 160,1: DRAW 0,140: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 240 PRINT AT 5,19;"y";AT 20,30;
"x"
 250 FOR x=-3 TO 3 STEP .03
 260 LET y=3↑ABS x
 270 IF ABS X<.018 THEN PRINT AT
 0,3;" PUNCT DE MINIM A(0,1)! ":
 BEEP .5,40: PAUSE 100: PRINT AT
 0,0;"
  "
 280 PLOT 160+25.6*x,4*y+5
 290 IF ABS (x-.2)<0.03 THEN PRI
NT AT 19,19;"1"
 300 IF x<-.5 THEN PRINT AT 5,0;
"Graficul functiei": PRINT AT 6,
0;"descreste BRUSC!!"
 310 IF x>-.5 AND x<0 THEN PRINT
 AT 5,0;"Graficul functiei": PRI
NT AT 6,0;"descreste LENT!!!"
 320 IF x<.5 AND x>0 THEN PRINT
AT 5,0;"Graficul functiei": PRIN
T AT 6,0;"creste LENT!!!       "
 330 IF x>.5 THEN PRINT AT 6,0;"
creste BRUSC!!          "
 340 BEEP .01,y
 350 NEXT x
 360 FOR I=1 TO 70 STEP 3: PLOT
160+I,7*I/25.6+9: NEXT I
 370 FOR I=1 TO -70 STEP -3: PLO
T 160+I,-7*I/25.6+9: NEXT I
 380 PRINT #0;"       Apasati oric
e tasta "
 390 PAUSE 0
 400 CLS
 405 GO TO 690
 410 CLS : PRINT AT 2,0;"4.Grafi
cul functiei:
   f(x)=3↑(|x|-1)"
 420 PLOT 128,1: DRAW 0,140: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 430 PRINT AT 5,14;"y";AT 20,30;
"x"
 440 PLOT 20,5: DRAW 235,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 450 FOR x=-2 TO 2 STEP .01
 460 IF ABS x<.01 THEN PLOT 127,
25: PLOT 128,25: PLOT 129,25: PL
OT 130,25: PLOT 126,25: PRINT AT
 18,15;"1"
 470 LET y=3↑((ABS x)-1)
 480 PLOT 128+60*x,5+20*y
 490 NEXT x
 495 FOR t=0 TO 80 STEP 2: PLOT
128+t,11+LN 3/9*t: PLOT 128-t,11
+LN 3/9*t: NEXT t
 500 PRINT #0;"   Apasati orice
tasta !": PAUSE 0: CLS
 510 PRINT AT 2,0;"5. Graficul f
unctiei                f(x)=3↑|
x-1|"
 520 PLOT 70,1: DRAW 0,140: DRAW
 -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 530 PRINT AT 5,9;"y";AT 20,30;"
x"
 540 PLOT 20,5: DRAW 235,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 550 FOR x=-1 TO 2.8 STEP 0.01
 555 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
 AT 21,16;"1"
 560 LET y=3↑ABS (x-1)
 570 PLOT 70+60*x,5+10*y
 580 NEXT x
 585 FOR t=0 TO 100 STEP 3: PLOT
 130+t,14+1/4*t: PLOT 130-t,14+1
/4*t: NEXT t
 590 PRINT #0;"  Apasati orice t
asta !": PAUSE 0: CLS
 600 PRINT AT 2,0;"6. Graficul f
unctiei:               f(x)=3↑(|
|x|-1|) "
 610 PLOT 128,1: DRAW 0,140: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 620 PRINT AT 5,15;"y";AT 20,30;
"x"
 630 PLOT 20,5: DRAW 235,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 640 FOR x=-3 TO 3 STEP .01
 650 LET y=3↑ABS (ABS x-1)
 660 PLOT 128+40*x,5+10*y
 667 IF ABS (x-1)<.005 THEN PRIN
T #0;"           -1          1 "
 670 NEXT x
 680 PRINT #0;"  Apasati orice t
asta !": PAUSE 0: CLS
 685 GO TO 840
 690 PRINT AT 2,0;"3.Graficul fu
nctiei f(x)=3↑-|x|"
 700 PLOT 40,5: DRAW 215,0: DRAW
 -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 710 PLOT 160,1: DRAW 0,140: DRA
W -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 720 PRINT AT 5,19;"y";AT 20,30;
"x"
 730 FOR x=-2.7 TO 2.7 STEP .03
 740 LET y=3↑-ABS x
 750 IF x<0.018 AND x>-.018 THEN
 PRINT AT 0,3;" PUNCT DE MAXIM A
(0,1)! ": BEEP .5,40: PAUSE 100:
 PRINT AT 0,0;"
  "
 760 PLOT 160+25.6*x,30*y+5
 770 IF ABS (x-1.1)<0.03 THEN PR
INT AT 19,19;"1"
 780 IF x<0 THEN PRINT AT 5,0;"G
raficul functiei": PRINT AT 6,0;
"creste LENT!!!"
 790 IF x>0 THEN PRINT AT 6,0;"d
escreste LENT!!!"
 800 BEEP .01,y
 810 NEXT x
 820 PRINT #1;"  Apasati orice!"
 830 PAUSE 0
 835 GO TO 410
 840 CLS : PRINT "FOLOSIREA CALC
ULATORULUI PENTRU TRASAREA GRAFI
CELOR UNOR FUNCTII           LOG
```

```
ARITMICE "
 850 PRINT AT 3,0;"1.Graficul fu
'nctiei f(x)=log (x)";AT 4,28;"2"
 860 PLOT 20,100: DRAW 225,0: DR
AW -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3
 870 PLOT 30,1: DRAW 0,140: DRAW
 -3,-3: DRAW 6,0: DRAW -3,3
 880 PRINT AT 5,4;"y";AT 8,29;"x
"
 890 FOR x=.02 TO 2.8 STEP .01
 900 LET y=LN x/LN 2
 910 PLOT 30+75*x,18*y+100
 920 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
 AT 8,12;"1"
 930 IF x<1 THEN PRINT AT 13,13;
"Graficul functiei";A7 14,13;"cr
este BRUSC!!!"
 940 IF x>1 THEN PRINT AT 13,13;
"Graficul functiei";AT 14,13;"cr
este LENT!!!"
 950 BEEP .01,5*y+30
 960 NEXT x
 970 PRINT #0;" Apasati o tasta
!": PAUSE 0: CLS
 980 PRINT AT 2,0;"2.Graficul fu
nctiei f(x)=|log x|";AT 3,29;"2"
 990 PLOT 10,10: DRAW 240,0: DRA
W -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3: PLO
T 11,9: DRAW 0,140: DRAW 3,-3: D
RAW -6,0: DRAW 3,3
1000 PRINT AT 4,0;"y": PRINT AT
21,30;"x"
1010 FOR x=0.1 TO 3.3 STEP .01
1020 LET y=ABS (LN x)
1030 PLOT 10+70*x,10+y*60
1040 IF x<1 THEN PRINT AT 6,15;"
Graficul functiei";AT 7,15;"Desc
reste BRUSC!!"
1050 IF x>1 THEN PRINT AT 6,15;"
Graficul functiei";AT 7,15;"Cres
te LENT!!!   "
1060 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
 AT 21,9;"1"
1070 BEEP .01,1+10*y
1080>NEXT x
1090 PRINT #0;"  Tastati orice
!!": PAUSE 0: CLS
1100 PRINT AT 2,0;"3.Graficul fu
nctiei f(x)=log |x|";AT 3,28;"2"
1110 PLOT 5,100: DRAW 245,0: DRA
W -3,3: DRAW 0,-6: DRAW 3,3: PLO
T 128,8: DRAW 0,140: DRAW 3,-3:
DRAW -6,0: DRAW 3,3
1120 PRINT AT 10,30;"x": PRINT A
T 4,15;"y"
1130 FOR x=-3 TO 3 STEP .02
1140 IF ABS x<=.07 THEN NEXT x
1150 LET y=LN (ABS x)
1160 BEEP .01,2*y+20
1170 PLOT 128+42*x,100+y*20
1180 IF ABS (x+1)<.01 THEN PRINT
 AT 8,10;"-1"
1190 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
 AT 8,20;"1"
1200 IF x<-1 THEN PRINT AT 11,1;
"Graficul ";AT 12,1;"Descreste "
;AT 13,1;"LENT!!"
1210 IF x>-1 AND x<0.1 THEN PRIN
T AT 13,1;"BRUSC!!"
1220 IF ABS x<.1 THEN PRINT AT 1
1,1;"             ";AT 12,1;"
    ";AT 13,1;"
1230 IF x>0 AND x<1 THEN PRINT A
T 12,23;"Graficul ";AT 13,23;"Cr
este";AT 14,23;"BRUSC!!"
1240 IF x>1 THEN PRINT AT 14,23;
"LENT!!!  "
1250 NEXT x
1260 PRINT #0;" Apasati orice t
asta !"
1270 PAUSE 0: CLS
1280 PRINT AT 2,1;"4.Graficul fu
nctiei :": PRINT AT 3,8;"f(x)=|l
og |x||";AT 4,17;"2"
1290 PLOT 5,9: DRAW 245,0: DRAW
-3,-3: DRAW 0,6: DRAW 3,-3: PLOT
 128,8: DRAW 0,132: DRAW 3,-3: D
RAW -6,0: DRAW 3,3
1300>PRINT AT 21,30;"x": PRINT A
T 5,15;"y"
1310 FOR x=-3 TO 3 STEP 0.02
1320 IF ABS x<.07 THEN NEXT x
1330 LET y=ABS (LN (ABS x))
1340 BEEP .01,2*y+4
1350 PLOT 128+42*x,9+30*y
1360 IF x<-1 THEN PRINT AT 6,1;"
Graficul";AT 7,1;"Descreste";AT
8,1;"LENT!!"
1370 IF ABS (x+1)<.1 THEN PRINT
AT 21,10;"-1"
1380 IF x>-1 AND x<0 THEN PRINT
AT 8,1;"BRUSC!!": PRINT AT 7,1;"
Creste   "
1390 IF x>0 AND x<1 THEN PRINT A
T 6,1;"           ";AT 7,1;"
    ";AT 8,1;"           "
1400 IF x>0 AND x<1 THEN PRINT A
T 6,23;"Graficul";AT 7,23;"Descr
este";AT 8,23;"BRUSC!!"
1410 IF ABS (x-1)<.01 THEN PRINT
 AT 21,21;"1"
1420 IF x>1 THEN PRINT AT 7,23;"
Creste   ";AT 8,23;"Lent!!!"
1430 NEXT x
1440 STOP
```


18.25. Program „V. M. STAND"

1°. Tema: Calcularea valorii medii și a abaterii standard

2°. Schemă logică

3°. Program BASIC (H.C-85)

```
2 CLS
5 PRINT "CALCULUL VALORII MEDII ŞI A
  ABATERII STANDARD"
15 PRINT "CÎTE MĂSURĂTORI AŢI  EFECTUAT?"
20 INPUT N
22 IF N<=1 THEN GO TO 20
25 PRINT "DAŢI VALORILE MĂSURĂTORILOR" :
   DIM M(N)
30 FOR I=1 TO N: INPUT M(I) : NEXT I
35 LET S=0
40 FOR X=1 TO N
50 LET S=S+M (X)
55 NEXT X
60 LET V=S/N
65 LET S=0
70 FOR X=1 TO N
80 LET S=S+(M(X)-V) * (M(X)-V)
85 NEXT X
90 LET Z=SQR (S/(N-1))
95 PRINT "VALOAREA MEDIE :";V
100 PRINT "ABATEREA STANDARD : " ; Z
110 STOP
```

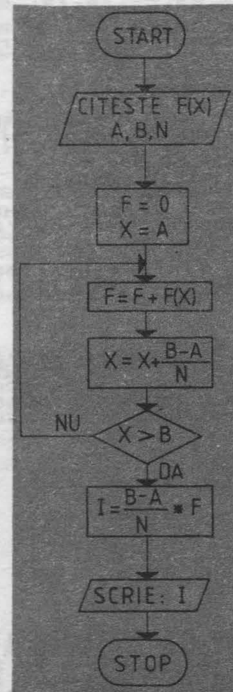

Fig. 18.2. Schema logică Dreptunghi

18.26. Program „Dreptunghi"

1°. Tema: Metoda dreptunghiurilor pentru calcularea integralei:

$$\int_a^b f(x)\, d\, x$$

```
60 LET F=F+VAL F $
70 NEXT X
80 LET I=((B-A)/N) * F
90 PRINT "INTEGRALA ESTE I="; I
100 STOP
```

Observație: Se folosește formula:

$$\int_a^b f(x)\, d\, x = \frac{b-a}{n} \sum_{i=0}^{n} f(x_i),\ x_i = \frac{b-a}{n} \cdot i + a$$

2°. Schema bloc:

3°. Program BASIC (H. C.-85)

```
10 INPUT "F (X) ="; LINE F $
20 INPUT "CAPETELE INTERVALULUI:"; A; B
30 INPUT "PASUL DE DIVIZIUNE"; N
40 LET F=0
50 FOR X=A TO B STEP (B-A)/N
```

18.27. Program „Simpson"

Tema: **Metoda Simpson pentru calcul integralei definite**

$$\int_a^b f(x)\, d\, x = \frac{b-a}{6p}\left[f(a)+f(b)+4\sum_{i=1}^{p} f(x_{2i-1})+2\sum_{i=1}^{p} f(x_{2i-2})\right]$$

```
  1>REM
       Program  "SIMPSON"

  2 REM
     1'. Tema:  METODA SIMPSON
PENTRU CALCULUL INTEGRALEI
        ∫f(x)dx
     Formula SIMPSON (pasul de
impartire fiind '2p' )
 ∫f(x)dx=(b-a)/6p[f(a)+f(b)
         +4 Σ f(x )+2 Σ f(x )]

  3>REM
  2'. Prgram BASIC (HC-85)
 10 LET f=0: PRINT "PROGRAM DE
APROXIMARE A INTEGRALEI DEFINITE
 PRIN METODA SIMPSON"
 20 INPUT "Introduceti functia:
"; LINE f$
 30 INPUT "Introduceti capetele
A,B"'a,b
 40 INPUT "Introduceti nr. inte
rvalelor de subimpartire 2p:";p
 50 LET p=p/2
 60 FOR i=1 TO p
 65 LET x=a+(2*i-1)*(b-a)/(2*p)
 70 LET h=VAL f$
 80 LET f=f+4*h
 90 NEXT i
 95 LET x=a
100 FOR i=2 TO p
110 LET x=a+(2*i-2)*(b-a)/(2*p)
120 LET h=VAL f$
130 LET f=f+2*h
140>NEXT i
150 LET x=a: LET h=VAL f$: LET
f=f+h
160 LET x=b: LET h=VAL f$: LET
f=f+h
170 LET i=((b-a)/(6*p))*f
180 PRINT '"Valoarea integralei
este         I=";i
190 STOP
```

18.28. Program „Compunere"

Tema: **Compunerea forțelor**

```
290 PRINT FLASH 1;AT 21,0;"TAST
ATI ORICE PENTRU A CONTINUA": PA
USE 0: FOR L=0 TO 28 STEP 4: FOR
K=0 TO 21: PRINT AT K,L;"    ":
NEXT K: NEXT L: CLS
300 PRINT AT 0,5;"REGULA TRIUNG
HIULUI"
310 PLOT 30,56: DRAW 56,0: DRAW
-5,2: DRAW 5,-2: DRAW -5,-2: PL
OT 30,56: DRAW 40,64: DRAW -3,-3
: DRAW 3,3: DRAW 0,-4
320 PLOT 70,120: DRAW 56,0: DRA
W -5,2: DRAW 5,-2: DRAW -5,-2
330 INK 2: PLOT 30,56: DRAW 92,
61: DRAW -2,-5: DRAW 2,5: DRAW -
6,0: INK 0
340 PRINT AT 10,3;"F1": PRINT A
T 16,6;"F2"
350 INK 2: PRINT AT 10,9;"F": I
NK 0
360 PRINT AT 9,3;"_": PRINT AT
15,6;"_"
370 INK 2: PRINT AT 9,9;"_": IN
K 0
380 PRINT AT 15,2;"0": PRINT AT
15,11;"B": PRINT AT 6,7;"A": PR
INT AT 5,15;"C": PRINT AT 5,11;"
F2": PRINT AT 4,11;"_"
390 PRINT OVER 1;AT 4,0;"
          Se reprezinta
          vectorul F1,
          apoi vectorul
          F2 cu punctul
          de aplicatie
          in virful lui
          F1;rezultanta
          se obtine
          unind punctul
          de aplicatie
          al lui F1 cu
          virful lui F2."
400 PRINT FLASH 1;AT 21,0;"TAST
ATI ORICE PENTRU A CONTINUA": PA
USE 0: FOR L=0 TO 28 STEP 4: FOR
K=0 TO 21: PRINT AT K,L;"    ":
NEXT K: NEXT L: CLS
410 PRINT FLASH 1;AT 0,10;"APLI
CATII"
420 PRINT AT 2,0;"DATI VALORILE
 FORTELOR CE SE COMPUN  (in newt
oni)": INPUT " F1= ";F1;"N, F2="
;F2;"N"
430 PRINT AT 4,0;"F1=";F1;" N"
440 PRINT AT 5,0;"F2=";F2;" N"
450 PRINT AT 6,0;"DATI MASURA U
NGHIULUI DINTRE F1 SI F2  (in ra
diani)"
```

```
  1 REM
    1'. Program 'COMPUNERE'

  2 REM
    1'. Tema: COMPUNEREA FORTE
LOR

  3 REM
    2'. Program BASIC (HC-85)

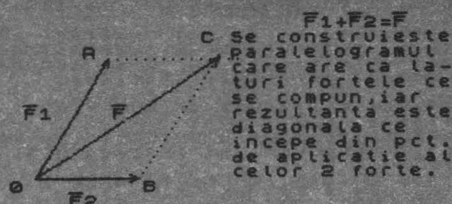
 10 BORDER 5: PAPER 5: INK 0: C
LS
 20 LET E$="PROGRAM DE COMPUNER
E A FORTELOR"
 30 FOR I=1 TO LEN E$
 40 PRINT E$(I);: BEEP 0.03,10
 50 NEXT I
 60 LET R$="  Pentru a putea vo
rbi despre compunerea a doua for
te,trebuie sa ne reamintim ca fo
rtele cu acelasi punct de aplica
tie se numesc FORTE CONCURENTE.O
 forta F care produce acelasi ef
ect in locul a doua forte F1 si
F2 se numeste FORTA REZULTANTA.R
ealizind experimentul din manual
ul dvs. se ajunge la urmatoarea
concluzie:"
 70 FOR i=1 TO LEN R$
 80 PRINT R$(I);:
 90 NEXT I
100 LET M$="     Rezultanta a do
ua forte concurente depinde de v
alorile numerice ale fortelor,ci
t si de unghiul dintre directiil
e lor."
110 FOR i=1 TO LEN M$
120 PRINT M$(I);:
130 NEXT I
140 PRINT FLASH 1;AT 21,0;"TAST
ATI ORICE PENTRU A CONTINUA": PA
USE 0: FOR L=0 TO 28 STEP 4: FOR
K=0 TO 21: PRINT AT K,L;"    ":
NEXT K: NEXT L: CLS
150 PRINT AT 0,5;"REGULA PARALE
LOGRAMULUI"
160 PLOT 30,56: DRAW 56,0: DRAW
-5,2: DRAW 5,-2: DRAW -5,-2: PL
OT 30,56: DRAW 40,64: DRAW -3,-3
: DRAW 3,3: DRAW 0,-4
170 FOR J=0 TO 45 STEP 2
180 PLOT 86+J,56+1.5*J: NEXT J
190 FOR U=0 TO 70 STEP 5
200 PLOT 70+U,120: NEXT U
```

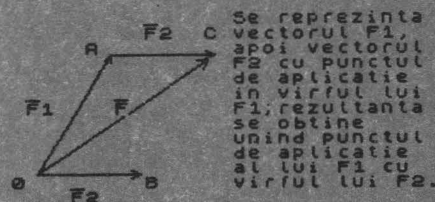
```
 210 INK 2: PLOT 30,56: DRAW 10
,65: DRAW -2,-5: DRAW 2,5: DRAW
-5,-2: INK 0
 220 PRINT AT 15,2;"0": PRINT AT
15,11;"B": PRINT AT 6,7;"A": PR
INT AT 5,15;"C"
 230 PRINT AT 10,3;"F1": PRINT A
T 16,6;"F2"
 240 INK 2: PRINT AT 10,9;"F": I
NK 0
 250 PRINT AT 9,3;"_": PRINT AT
15,6;"_"
 260 INK 2: PRINT AT 9,9;"_": IN
K 0
 270 PRINT OVER 1;AT 4,0;"
                F1+F2=F": PRINT
AT 3,22;"_": PRINT AT 3,25;"_":
PRINT AT 3,28;"_"
 280 PRINT OVER 1;AT 5,0;"
                Se construieste
                paralelogramul
                care are ca la-
                turi fortele ce
                se compun,iar
                rezultanta este
                diagonala ce
                incepe din pct.
                de aplicatie al
                celor 2 forte."

 600 LET P=1
 610 IF F1<0 THEN LET J=-1: GO T
O 630
 620 LET J=1
 630 IF F2<0 THEN LET K=-1: GO T
O 650
 640 LET K=1
 650 IF ABS F1>126 OR ABS (F2*CO
S U)>126 OR ABS (R*V)>126 THEN G
O TO 710
 660 IF ABS (F2*SIN U)>86 OR ABS
(R*W)>86 THEN GO TO 680
 670 LET Q2=1: GO TO 780
 680 IF ABS (F2*SIN U)>ABS (R*W)
THEN GO TO 700
 690 LET Q2=INT (ABS (R*W)/86+1)
: GO TO 780
 700 LET Q2=INT (ABS (F2*SIN U)/
86+1): GO TO 780
 710 IF ABS (F1)>ABS (F2*COS U)
THEN GO TO 740
 720 IF ABS (F2*COS U)>ABS (R*V)
THEN LET Q1=INT (ABS (F2*COS U)
/126+1): GO TO 760

 730 LET Q1=INT (ABS (R*V)/126+1
): GO TO 760
 740 IF ABS (F1)>ABS (R*V) THEN
LET Q1=INT (F1/126+1): GO TO 760
 750 GO TO 730
 760 IF (ABS (R*W)/Q1)>86 THEN L
ET L=ABS ((R*W)/Q1): LET Q2=Q1*I
NT L/86+1: GO TO 780
 770 LET Q2=Q1
 780 PLOT 125,86: DRAW F1/Q2-.5,
0
 790 PLOT 125,86: DRAW F2*COS U/
Q2-1,F2*SIN U/Q2: FOR I=0 TO ABS
F1/Q2 STEP 4: PLOT 125+F2*COS U
/Q2+J*I,86+F2*SIN U/Q2: NEXT I
 800 FOR I=0 TO ABS (F2*SIN U)/Q
2 STEP 4: PLOT 125+F1/Q2+Y*P*K*A
BS I/(TAN (U-.001)),86+Y*K*P*ABS
I: NEXT I
 810 PLOT 125,86: DRAW R*V/Q2,R*
W/Q2
 820 PLOT 126,86: DRAW R*V/Q2,R*
W/Q2
 830 FOR I=0 TO U STEP .1: PLOT
125+20*COS I,86+20*SIN I: NEXT I
 840 LET O=ASN W: IF O<0 THEN LE
T O=2*PI+O
 850 INK 2: FOR I=0 TO O STEP .1
: PLOT 125+10*COS I,86+10*SIN I:
NEXT I: INK 0
 860 BEEP .1,30: PAUSE 0: CLS
 870 PRINT AT 10,1;"MAI DORITI O
NOUA APLICATIE?              (D
/N)"
 880 PAUSE 0
 890 IF INKEY$="D" OR INKEY$="d"
THEN CLS : GO TO 410
 900 CLS : PRINT AT 10,8; FLASH
1; PAPER 5; INK 1;"LA REVEDERE"
```

```
 460 INPUT "u=";U
 470 PRINT AT 8,0;"u=";U;" radia
ni": PRINT AT 9,0;"Rezultanta R
se calculeaza conform relatiei:"
 480 PRINT AT 12,1;"R=SQR (F1↑2+
F2↑2+2*F1*F2*COS U)"
 490 PAUSE 150
 500 LET R=SQR (F1*F1+F2*F2+2*F1
*F2*COS U): PRINT '': PRINT "Val
oarea rezultantei este:": PRINT
"    "; FLASH 1;R; FLASH 1;
"N"
 510 PRINT #1;"Tastati orice.";
FLASH 1;"▄▀": PAUSE 0: CLS
 520 IF R=0 THEN GO TO 860
 530 LET V=(F1+F2*COS U)/R
 540 LET W=F2*SIN U/R
 550 PRINT AT 0,0;"F1=";F1;" N;
F2=";F2;" N; ";AT 1,0; FLASH 1;"
R="; FLASH 1;R; FLASH 1;" N"
 560 PRINT AT 2,0;"u=";U;" radia
ni; ";AT 3,0; FLASH 1;"r="; FLAS
H 1;ASN W; FLASH 1;" radiani"
 570 IF U<0 THEN LET Y=-1: GO TO
590
 580 LET Y=1
 590 IF V<0 THEN LET P=-1: GO TO
```


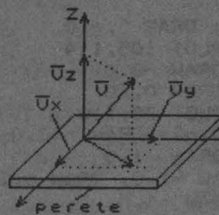
18.29. Program „Teoria cinetico-moleculară"

```
   1 SAVE "T.C.M.PROG" LINE 5
   5 PAPER 7: INK 0: BORDER 7: C
LS : FOR F=0 TO 10: BEEP .1,4: N
EXT F
  10 LET E$="                      "
ACEST PROGRAM SE REFERA LA STU-
DIUL TEORIEI CINETICO-MOLECULARE
"
  11 FOR J=1 TO LEN E$
  12 PRINT E$(J);: BEEP 0.05,10
  13 NEXT J
  14 PAUSE 100
  20 LET R$="  Cum studiul se va
 face asupra modelului de gaz id
eal,vom amin-ti caracteristicile
  principale ale acestui model:"
  21 FOR U=1 TO LEN R$ STEP 1
  22 PRINT R$(U);
  23 NEXT U
  24 PAUSE 100
  30 LET T$="          £          a)
Gazul este alcatuit din molecule
;                               b)
Datorita dimensiunilor mici,mole
culele se considera puncte mater
iale;                           c)
Moleculele se afla in miscare ha
otica continua,iar miscarea fiec
arei molecule in parte se supune
 legilor mecanicii clasice;
                                d)
Traiectoriile miscarilor sint li
nii drepte;                     e)
Ciocnirile dintre molecule si pe
retii vasului sint perfect elast
ice."
  31 FOR J=1 TO LEN T$ STEP 1
  32 PRINT T$(J);
  33 NEXT J
  35 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"TAS
TATI ORICE PENTRU A CONTINUA": P
AUSE 0: FOR l=0 TO 28 STEP 4: FO
R k=0 TO 21: PRINT AT k,l;"    "
: NEXT k: NEXT l: CLS
  40 PRINT "CIOCNIREA UNEI MOLEC
ULE CU UN PERETE"
  46 FOR t=1 TO 5
  47 PLOT 24+t,120: DRAW 0,-73
  48 NEXT t
  50 PLOT 5,83: DRAW 100,0
  55 PLOT 5,83: DRAW 4,2: DRAW -
4,-2: DRAW 4,-2
  60 PLOT 29,78: DRAW 0,60: PLOT
 29,138: DRAW 2,-4: DRAW -2,4: D
RAW -2,-4: PLOT 25,45: DRAW -5,-
10
  65 PRINT AT 18,0;"perete"
  70 FOR l=1 TO 6
  80 PRINT OVER 1;AT 5+l,9-l;"◆"
: PAUSE 25: PRINT OVER 1;AT 5+l,
9-l;"◆"
  90 NEXT l
  99 FOR i=0 TO 4: PLOT 25+i,70:
 DRAW 0,20: NEXT i
 100 FOR l=1 TO 6
 109 PLOT 5,83: DRAW 70,0
 110 PRINT AT 12+l,5+l;"◆": PAUS
E 25  PRINT OVER 1:AT 12+l,5+l;"
◆"
 111 PLOT 5,83: DRAW 70,0
 112 NEXT l
1000 LET l=USR "o"
1010 POKE l+0,BIN
1020 POKE l+1,BIN 00011000
1030 POKE l+2,BIN 00111100
1040 POKE l+3,BIN 01111110
1050 POKE l+4,BIN 01111110
1060 POKE l+5,BIN 00111100
1070 POKE l+6,BIN 00011000
1080 POKE l+7,BIN
1100 FOR u=0 TO      STEP 5: PLOT
29+u,83+u: DRAW          NEXT u
1200 FOR u=0 TO 80 STEP 5: PLOT
29+u,83-u: DRAW 3,-3  NEXT u
1210 PLOT 79,133: DRAW -15,-15:
PLOT 79,133: DRAW 0,-15  PLOT 79
,133: DRAW -15,0: DRAW 3 1: DRAW
 -3,-1: DRAW 3,-1: DRAW -3,1: PL
OT 79,118: DRAW 1,3: DRAW -1,-3:
 DRAW -1,3: DRAW 1,-3: PLOT 64,1
18: DRAW 0,2: DRAW 0,-2: DRAW 2,
0
1220 PLOT 64,48: DRAW 15,-15: DR
AW -2,0: DRAW 2,0: DRAW 0,2: PLO
T 64,48: DRAW 15,0: DRAW -2,1: D
RAW 2,-1: DRAW -2,-1  PLOT 64,48
: DRAW 0,-15: DRAW 1,2: DRAW -1,
-2: DRAW -1,2
1230 FOR u=0 TO 100 STEP 4  PLOT
 64,48+u: NEXT u
1235 FOR u=0 TO 100 STEP 4: PLOT
 79,33+u: NEXT u
1240 PRINT AT 4,4;"X"
1250 FOR u=0 TO 40 STEP 4: PLOT
64+u,118: PLOT 64+u,33: NEXT u
1260 PRINT AT 12,0;"Z"
1270 PRINT AT 4,8;"+Vz": PRINT A
T 6,10 "-Vx": PRINT AT 7,7;"V"
1280 PRINT AT 14,9;"-Vz": PRINT
AT 17,5;"-Vx": PRINT AT 18,9;"V"
1300 PRINT AT 4,0; OVER 1;"
            V=viteza molecu-
            lei
            Vz,Vx=proiectii-
            le lui V pe axe-
            le Ox si Oz"
1350 PRINT AT 9,0; OVER 1;"
            Presiunea exer-
            citata de gaz a-
            supra peretilor
            vasului este e-
            gala cu valoarea
            componentelor a-
            cesteia pe axele
            de coordonate,si
            este data de for
            mula:
              P=2/3*n*M*V↑2"
1360 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"TAS
TATI ORICE PENTRU A CONTINUA": P
AUSE 0: FOR l=0 TO 28 STEP 4: FO
R k=0 TO 21: PRINT AT k,l;"
: NEXT k: NEXT l: CLS
1370 PRINT "Privind tridimension
al ciocnirea,avem urmatoarea rep
rezentare in trei axe de coordon
ate:"
1380 PLOT 10,35: DRAW 80,0: DRAW
 35,35  DRAW -80,0: DRAW -35,-35
  DRAW 0,-5: DRAW 80,0: DRAW 0,5
: DRAW 0,-5  DRAW 35,35: DRAW 0,
5: PLOT 55,30: DRAW -10,-7: PRIN
T AT 10,3;"perete"
1390 PLOT 50,57  DRAW 0,45: PLOT
 50,57: DRAW 40,0  PLOT 50,57: D
RAW -15,-15
1400 PLOT 50,102: DRAW -2,-5: DR
AW 2,5: DRAW 2,-5: PLOT 90,57: D
RAW -5,-2: DRAW 5,2: DRAW -5,2:
PLOT 35,42: DRAW 5,2: DRAW -5,-2
: DRAW 2,5
1410 INK 5: PLOT 50,104: DRAW 0,
20: PLOT 92,57: DRAW 41,0: PLOT
34,40: DRAW -20,-20: DRAW 5,2: D
RAW -5,-2: DRAW 2,5: PLOT 133,57
: DRAW -5,-2: DRAW 5,2: DRAW -5,
2: PLOT 50,124: DRAW -2,-5: DRAW
 2,5: DRAW 2,-5: INK 0
1420 INK 3: PRINT AT 6,5;"Z": PR
INT AT 20,1;"X": PRINT AT 15,16;
"Y": INK 0
1430 FOR U=0 TO 50 STEP 4: PLOT
35+U,41: FOR J=0 TO 20 STEP 3: P
LOT 92-J,57-J: NEXT U: NEXT J
1450 PLOT 50,57: DRAW 26,-15: DR
AW -5,0: DRAW 5,0: DRAW -2,5
1460 FOR U=0 TO 30 STEP 3: PLOT
50+U,102-0.5*U: NEXT U
1470 FOR U=0 TO 50 STEP 3: PLOT
76,42+U: NEXT U
1480 PLOT 50,57: DRAW 27,32: DRA
W -1,-5: DRAW 1,5: DRAW -5,-2: P
LOT 43,50: DRAW -10,20
1490 PRINT OVER 1;AT 12,3;"Vx":
PRINT AT 11,12;"Vy": PRINT AT 11
,7;"V"
```

```
1500 PLOT 85,57: DRAW 10,20: PRI
NT AT 10,4;"Vz"
1510 PRINT OVER 1;AT 9,4;"_": PR
INT OVER 1;AT 11,3;"_": PRINT OV
ER 1;AT 10,12;"_": PRINT OVER 1;
AT 10,7;"_"
1520 LET l=USR "E"
1530 POKE l+0,BIN
1540 POKE l+1,BIN 00011000
1550 POKE l+2,BIN 00100100
1560 POKE l+3,BIN 00100000
1570 POKE l+4,BIN 00010000
1580 POKE l+5,BIN 00100000
1590 POKE l+6,BIN 00100100
1600 POKE l+7,BIN 00011000
1610 PRINT OVER 1;AT 4,0;"
            Deci:
            P=(2/3)*n*(m*
            v↑2),unde
            n=nr.molecule
            m=masa unei
            molecule
            v=viteza unei
            molecule"
1620 PRINT OVER 1;AT 12,0;"
            Raportul"
1630 INK 2: PRINT OVER 1;AT 13,0
;"          E=(m*v↑2)/2":
 INK 0
1635 PRINT OVER 1;AT 14,0;"
            reprezinta ener
            gia cinetica
            medie a unei
            molecule"
1640 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"TAS
TATI ORICE PENTRU A CONTINUA": P
AUSE 0: FOR l=0 TO 28 STEP 4: FO
R k=0 TO 21: PRINT AT k,l;"
": NEXT k: NEXT l: CLS
1650 PRINT AT 1,10;"CONCLUZIE"
1655 INK 2: PRINT AT 4,0;"PRESIU
NEA GAZULUI ESTE NUMERIC EGALA C
U DOUA TREIMI DIN ENERGIA CINETI
CA MEDIE A TUTUROR MOLECULELOR D

E GAZ CUPRINSE IN UNITATEA DE VO
LUM": INK 0
1657 PRINT AT 12,10;"P=(2/3)*n*(
m*v↑2)/2"
```

Privind tridimensional ciocnirea ,avem urmatoarea reprezentare in trei axe de coordonate:

Deci:
P=(2/3)*n*(m*v↑2),unde
n=nr.molecule
m=masa unei molecule
v=viteza unei molecule
Raportul
E=(m*v↑2)/2
reprezinta energia cinetica medie a unei molecule

TASTATI ORICE PENTRU A CONTINUA

18.30. Program „Lentila"

Tema: **Studiul imaginilor formate de lentile subţiri**

```
   1 REM

       1.  Program "LENTILA"

   2 REM

       1'  Tema:  Studiul imagini
lor formte de lentile subtiri

   3 REM

       2'  Program BASIC (HC-85)

  10 CLS
  20 PRINT "Studiul imaginilor f
ormte de      lentile subtiri"
  30 PRINT
  40 PRINT "Introduceti distanta
 focala"
  50 PRINT "Pozitiva pentru lent
ila      convergenta "
  60 PRINT "Negativa pentru lent
ila      divergenta"
  70 INPUT "F= ";f
  80 IF F=0 THEN GO TO 70
  90 PRINT "Lentila este ";
 100 IF f>0 THEN PRINT "CONVERGE
NTA"
 110 IF f<0 THEN PRINT "DIVERGEN
TA"
 120 PRINT "Distanta focala F= "
;F
 130 PRINT "Coordonatele punctul
ui obiect"
 140 PRINT "X= ";
 150 INPUT X
 160 IF ABS X=ABS F THEN PRINT "
Obiectul este situat in planul
focal"
 170 IF X=0 THEN GO TO 150
 180 PRINT X
 190 PRINT "Y= ";
 200 INPUT Y
 210 PRINT Y
 220 PRINT
 230 LET X1=(X*F)/(X+f)
 240 LET Y1=(Y*F)/(X+f)
 250 PRINT "Coordonatele punctul
ui-imagine"
 260 PRINT "X'= ";Y1
 270 PRINT "Y'= ";Y1
 280 PRINT
 290 PRINT "Apasa orice tasta...

 300 PAUSE 0: GO TO 10
```

18.31. Program „Optica"

```
1 REM  31. Program "OPTICA"
2 REM 1'.Tema: Probleme de optica
3 REM 2'.Program BASIC (HC-85)
10 BORDER 2: PAPER 2: INK 0: CLS
20 PRINT '" Programul de fata studiaza"
30 PRINT "formarea imaginilor in "
40 PRINT "aparatul de proiectie"
50 PAUSE 0: CLS
60 PLOT 20,75: DRAW -10 ,10,-2: DRAW 0,70
70 DRAW 10,10,-2: DRAW 5,0
80 DRAW 35,0: DRAW 10,-10,-2: DRAW 0,-25
90 DRAW 12,0: DRAW 0,-2: DRAW 8,0
100 DRAW 0,-2: DRAW 15,0
110 PLOT 100,125: DRAW 25,0: DRAW 0,-10
120 DRAW -25,0: DRAW 0,10: PLOT 105,114
130 DRAW -15,0: DRAW 0,-2: DRAW -8,0
140 DRAW 0,-2: DRAW -15,0: DRAW 0,20
150 DRAW 15,0: DRAW 0,-20: PLOT 70,110
160 DRAW 0,-25: DRAW -10,-10,-2: DRAW -40,0
170 PLOT 43,75: DRAW 0,17: DRAW -1,0
180 DRAW -1,3: DRAW 0,8: DRAW -1,0: DRAW 0,2
190 DRAW 10,0: DRAW 0,-2: DRAW -1,0
200 DRAW 0,-8: DRAW -1,-3: DRAW -1,0
210 DRAW 0,-17: PLOT 43,92: DRAW 4,0
220 PLOT 41,95: DRAW 8,0: PLOT 41,103
230 DRAW 8,0
240 PLOT 43,105: DRAW 0,5: DRAW -3,10
250 FOR l=1 TO 2: DRAW 5,0,-3
260 NEXT l
270 DRAW -3,-10: DRAW 0,-5
280 PLOT 41,105: DRAW -6,10,1
290 DRAW 10,15,-2.3: DRAW 10,-15,-2.3
300 DRAW -6,-10,1
310 PLOT 33,105: DRAW 0,30,-2.5
320 PLOT 80,110: DRAW 0,20: DRAW 0,-20,2
330 PLOT 68,110: DRAW 0,20: DRAW 0,-20,-2
340 CIRCLE 87,103,2: PLOT 85,103
350 DRAW 0,10: DRAW -2,2: DRAW 1,0
360 DRAW 0,11: DRAW 2,0: DRAW 0,-11
370 DRAW 1,0: DRAW -2,-2: PLOT 85,125
380 DRAW 0,10: CIRCLE 87,138,2
390 PLOT 187,80: DRAW 0,90: DRAW 40,-10
400 DRAW 0,-90: DRAW -40,10
410 GO TO 530
420 FOR l=1 TO 20: PLOT 45+l,120+l*.5
430 PLOT 45+l,120-l*.5
440 NEXT l
450 FOR l=1 TO 140: PLOT 65+l,130-l*(27/140)
460 PLOT 65+l,110+l*(27/140)
470 NEXT l
480 PAUSE 20
490 PLOT 207,103: DRAW 0,31: DRAW 2,0
500 DRAW -3,2: DRAW -3,-2: DRAW 2,0
510 DRAW 0,-31: DRAW 3,0
520 GO SUB 1480: GO TO 920
530 PRINT AT 3,4;"2";AT 3,6;"1"
540 PRINT AT 3,9;"3";AT 3,13;"4"
550 PRINT AT 10,13;"5"
560 PLOT 45,130: DRAW 5,15: PLOT 33,134
570 DRAW 3,8: PLOT 75,127: DRAW 0,15
580 PLOT 110,125
590 DRAW -3,20: PLOT 87,114
600 DRAW 20,-20
610 PRINT AT 14,0;
620 PRINT "Aparatul de proiectie este "
630 PRINT "format din urmatoarele parti:"
640 PAUSE 0: PRINT AT 14,0;
650 GO SUB 1480
660 PRINT AT 14,0;
670 PRINT "1) Bec cu incandescenta   "
680 PRINT "2) Oglinda concava";
685 PRINT "        "
690 PRINT "3) Lentile condensatoare"
700 PRINT "4) Obiectiv"
710 PRINT "5) Obiect"
720 PAUSE 0
730 PRINT AT 3,4;" ";AT 3,6;" ";AT 3,9;" "
740 PRINT AT 3,13;" ";AT 10,13;" "
750 PLOT  INVERSE 1;45,130
760 DRAW  OVER 1;5,15
770 PLOT  INVERSE 1;33,134
780 DRAW  OVER 1;3,7
790 PLOT  INVERSE 1;75,127
800 DRAW  OVER 1;0,15
810 PLOT  INVERSE 1;110,125
820 DRAW  OVER 1;-3,20
830 PLOT  INVERSE 1;87,114
840 DRAW  OVER 1;20,-20
850 PRINT AT 14,0;
860 PRINT "Razele de lumina concentrate de"
870 PRINT "oglinda concava sint proiectate"
880 PRINT "pe obiect prin grupul de lentile"
890 PRINT "ce alcatuiesc CONDENSATORUL,apoi"
900 PRINT "pe ecran prin OBIECTIV."
910 GO TO 420
920 PAUSE 0: CLS : PLOT 10,140: DRAW 200,0
930 PLOT 20,140: DRAW 0,5: DRAW -2,-2
940 DRAW 4,0: DRAW -2,2: PLOT 40,125
950 DRAW 0,30: PLOT 38,155
960 DRAW 2,5: DRAW 2,-5: DRAW -4,0
970 PLOT 138,110: DRAW 0,60
980 PRINT AT 0,5;"O(1)"
990 PRINT AT 0,16;"O(2)"
1000 PRINT AT 14,0;
1010 PRINT "Microscopul optic este format";
1020 PRINT "      din doua lentile :"
1030 PRINT "obiectivul O(1) si ocularul O(2)"
1040 GO SUB 1480
1045 PAUSE 0
1050 PRINT AT 12,0;
1060 PRINT "Obiectul foarte mic,este";
1070 PRINT " plasat "
1080 PRINT "in focarul primei lentile";
1090 PRINT ",iar"
1100 PRINT "imaginea se formeaza ";
1110 PRINT " RASTURNATA,";
1120 PRINT "MARITA si REALA     "
1130 PRINT "Aceasta imagine reprezinta";
1135 PRINT "    "
1140 PRINT "obiectul pentru cea ";
1150 PRINT "de-a doua "
1160 PRINT "lentila care formeaza";
1170 PRINT " imaginea"
1180 PRINT "RASTURNATA,VIRTUALA si ";
1190 PRINT "MULT MARITA"
1200 PLOT 10,140: DRAW 200,0: PLOT 20,140
1210 DRAW 0,5: DRAW -2,-2: DRAW 2,2
```

```
1220 DRAW 2,-2: PLOT 40,125: DRAW 0,30
1230 PLOT 40,125: DRAW -2,5: DRAW 4,0
1240 DRAW -2,-5
1250 PLOT 138,110
1260 DRAW 0,60: PLOT 136,165
1270 DRAW 2,5: DRAW 2,-5: PLOT 136,115
1280 DRAW 2,-5: DRAW 2,5
1290 FOR q=1 TO 95
1300 PLOT 20+q,145+q*(-.176)
1310 NEXT q
1320 FOR q=1 TO 20
1330 PLOT 20+q,145+q*(-.5)
1340 NEXT q
1350 FOR q=1 TO 75
1360 PLOT 40+q,135+q*(-.08)
1370 NEXT q
1380 PLOT 115,140: DRAW 0,-10: DRAW -2 ,3
1390 DRAW 4,0: DRAW -2,-3
1400 CIRCLE 185,140,1: PRINT AT 5,24;"F(1)"
1410 CIRCLE 91,140,1: PRINT AT 3,11;"F'(1)"
1420 FOR q=1 TO 140: PLOT 160-q,150+q*(-.492)
1430 NEXT q
1440 FOR q=1 TO 180: PLOT 200-q,145-q*(.35)
1450 NEXT q
1460 PLOT 20,140: DRAW 0,-60: DRAW -2,5
1470 DRAW 4,0: DRAW -2,-5
1475 STOP
1480 FOR m=12 TO 21
1490 PAUSE 2
1500 PRINT AT m,0'
1510 NEXT m
1520 RETURN
```

18.32. Program „Motoare termice"

```
   1 BORDER 0: INK 7: PAPER 0: C
LS
 155 CLS : PRINT AT 21,0;" "
 156 POKE 23692,255
 157 LET X$="  TIPURI DE MOTOARE
 TERMICE

                CHLDURA OBTINUTA DI
N ARDEREA IN MOTOR A UNUI COMBUS
TIBIL ESTE   TRANSMISA SUBSTANTE
I DE LUCRU,  CARE ISI MARESTE PR
ESIUNEA SI   APASA PE PISTONUL M
OBIL AL UNUI CILINDRU, PUNINDU-L
 IN MISCARE
                IN FUNCTIE DE CONST
RUCTIA          MOTORULUI, COMBUSTI
BILUL ARDE INEXTERIORUL SAU IN I
NTERIORUL       CILINDRULUI.

                MOTOARELE SE IMPART
 IN 2 GRUPE:   -TERMICE CU ARDERE
 EXTERNA          (MOTORUL CU ABUR
I ,TURBINA)    -TERMICE CU ARDERE
 INTERNA          (MOTORUL DIESEL,
OTTO,CU             REACTIE)"
 160 FOR F=1 TO LEN X$ STEP 4
 162 PAUSE 2: PRINT X$(F);X$(F+1
);X$(F+2);X$(F+3);
 165 NEXT F
 190 GO SUB 9100
 999 PAUSE 0: CLS
1000 REM MOTOR OTTO
1100 GO SUB 9000
1105 GO SUB 9050
1106 GO TO 1110
1107 FOR f=10 TO 19: PRINT AT f,
16;"       ": NEXT f: PRINT AT
14,16;"CICLUL";AT 16,16;"REINCEP
E": PAUSE 60: PRINT AT 14,16;"
      ";AT 16,16;"      "
1110 FOR K=0 TO 10: PLOT 31,80+K
: DRAW 38,0: NEXT K
1120 PRINT AT 21,0; INVERSE 1;"A
SPIRATIA": PRINT AT 0,0;"TIMPUL
-1-     (ASPIRATIA)       PISTONU
L COBOARA IN CILINDRU.    SUPAPA
DE ADMISIE SE DESCHIDE    SI AMES
TECUL DE VAPORI DE AER    SI BENZ
INA ESTE ABSORBIT."
1121 CIRCLE 140,25,2: PLOT 140,2
5: DRAW 40,0: CIRCLE 180,25,2
1125 PLOT OVER 1;15,100: DRAW OV
ER 1;10,0: PLOT OVER 1;15,101: D
RAW OVER 1;10,0
1126 PLOT 15,109: DRAW 10,0: PLO
T 15,110: DRAW 10,0
1130 FOR Y=90 TO 50 STEP -1:
1135 PLOT OVER 1;31,Y: DRAW OVER
 1;38,0
1136 PLOT OVER 1;31,Y-11: DRAW O
VER 1;38,0
1150 NEXT Y
1160 PLOT 180,25: DRAW -40,25,-P
I/4: CIRCLE 140,50,2: : PRINT AT
21,0;"COMPRESIA  ": PRINT AT 0,0
;"TIMPUL -2-     (COMPRESIA)
  AMBELE SUPAPE SE INCHID ,IAR
  PISTONUL SE MISCA SPRE PUNCTUL
  P.M. SUPERIOR COMPRIMIND
  AMESTECUL CARBURANT"
  "
```

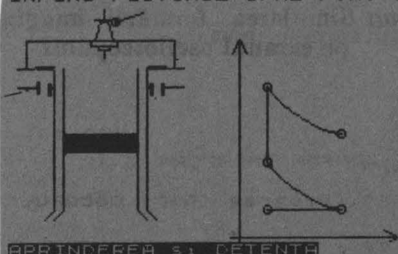
```
1165 OVER 1: PLOT 15,109: DRAW 1
0,0: PLOT 15,110: DRAW 10,0: OVE
R 0
1167 PLOT OVER 1;15,100: DRAW OV
ER 1;10,0: PLOT OVER 1;15,101: D
RAW OVER 1;10,0
1168 FOR Y=50 TO 90 STEP 1
1173 PLOT OVER 1;31,Y: DRAW OVER
 1;38,0: PLOT OVER 1;31,Y-11: DR
AW OVER 1;38,0
1180 NEXT Y
1200 PLOT 140,50: DRAW 0,40: CIR
CLE 140,90,2: PRINT AT 21,0; INV
ERSE 1;"APRINDEREA si DETENTA":
PRINT AT 0,0;"TIMPUL-3-(APRINDER
EA SI DETENTA)SE  PRODUCE O SCIN
TEIE INTRE     ELECTROZII BUJIEI
CARE APRINDE  AMESTECUL CARBURAN
T.GAZELE       INPING PISTONUL SP
RE P.M. IMF."
1210 FOR A=0 TO 20: OUT 254,7: P
RINT OVER 1; BRIGHT 1; FLASH 1;A
T 9,5;"***": PRINT AT 9,5; FLASH
 0;"   ": OUT 254,0: NEXT A: PRI
NT AT 9,5; FLASH 0;"   "
1211 PLOT 140,90: DRAW 40,-25,PI
/4: CIRCLE 180,65,2
1220 FOR Y=90 TO 50 STEP -1: PLO
T OVER 1;31,Y: DRAW OVER 1;38,0:
 PLOT OVER 1;31,Y-11: DRAW OVER
1;38,0
1230 NEXT Y
1250 PLOT 180,65: DRAW 0,-40: PR
INT AT 21,0;"EVACUAREA
    ": PRINT AT 0,0;"TIMPUL -
4-   (EVACUAREA)         SUPAPA D
E EVACUARE SE DESCHIDE. PISTONUL
 SE MISCA DIN P.M. INF. SPRE P.M
. [illegible]ERIOR SI IMPINGE     AFARA GA
[illegible]LE ARSE    "
[illegible] OVER 1: PLOT 76,100: DRAW 9
[illegible] PLOT 76,101: DRAW 9,0: OVER
[illegible]
12[illegible] OVER 1: PLOT 76,109: DRAW 9
[illegible] PLOT 76,110: DRAW 9,0: OVER
[illegible]
1[illegible] [illegible]=50 TO 90 STEP 1: PLOT
[illegible],Y: DRAW OVER 1;38,0:
PL[illegible]1,Y-11: DRAW OVER 1
;3[illegible]
12[illegible] [illegible]T Y
[illegible]ER 1: PLOT 76,109: DRAW 9
[illegible] 76,110: DRAW 9,0: OVER
[illegible]
[illegible]7 [illegible]ER 1: PLOT 76,100: DRAW 9
[illegible] [illegible]T [illegible],101 : DRAW 9,0: OVER
[illegible]
[illegible]9 GO TO [illegible]107
[illegible] STOP
[illegible] PLOT [illegible]0,20: DRAW 5,5: DRAW
[illegible] PLOT 25,20: DRAW 5,5: DRAW
[illegible] PLOT [illegible]5,20: DRAW -5,5: DR
AW 0,75: PLOT 60,20: DRAW -5,5:
DRAW 0,75: PLOT 10,100: DRAW 0,1
5: DRAW 8,0: DRAW 0,-15
9001 PLOT [illegible],90: DRAW 11,0: PLOT
[illegible],100: DRAW 10,0: PLOT 16,87: DR
AW 0,6: PLOT 17,87: DRAW 0,6: PL
OT 95,90: DRAW -10,0
9002 PLOT 84,86: DRAW 0,6: PLOT
83,86: DRAW 0,6: PLOT 76,90
9003 PLOT 22,86: DRAW 0,6: PLOT
23,86: DRAW 0,6: PLOT 24,90: PLO
T 7[illegible],86: DRAW 0,6: PLOT 78,86: D
RAW 0,6
9004 PLOT 35,100: DRAW 10,0
9005 PLOT 45,115: DRAW 0,-3: DRA
W 14,0: DRAW 0,3: PLOT 47,115: D
RAW [illegible],10: DRAW 4,0: DRAW 3,-10
9006 PLOT 52,126: DRAW 0,6: PLOT
 47,126: DRAW 9,0: CIRCLE 58,125
,1: CIRCLE 58,125,2
9007 PLOT 58,125: DRAW 15,5
9008 PLOT 49,112: DRAW 0,-2: DRA
W 6,0: DRAW 0,2: PLOT 52,109: DR
AW 0,-3
9009 PLOT OVER 1;15,100: DRAW OV
ER 1;10,0: PLOT OVER 1;15,101: D
RAW OVER 1;10,0
9010 PLOT 76,100: DRAW 9,0: PLOT
 76,101: DRAW 9,0
9020 RETURN
9050 PLOT 125,5: DRAW 0,110: DRA
W -4,-7: DRAW 4,7: DRAW 4,-7: PL
OT 120,10: DRAW 90,0: DRAW -7,4:
 DRAW 7,-4: DRAW -7,-4
9052 RETURN
9100 PRINT #1; INVERSE 1;"TASTAT
I ORICE PENTRU A CONTINUA!": PAU
SE 0:
9101 RETURN
```

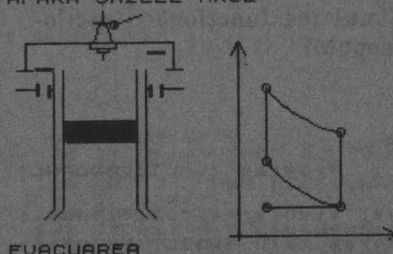
TIMPUL -1- (ASPIRATIA)
PISTONUL COBOARA IN CILINDRU.
SUPAPA DE ADMISIE SE DESCHIDE
SI AMESTECUL DE VAPORI DE AER
SI BENZINA ESTE ABSORBIT.

ASPIRATIA

TIMPUL -2- (COMPRESIA)
AMBELE SUPAPE SE INCHID ,IAR
PISTONUL SE MISCA SPRE PUNCTUL
P.M. SUPERIOR COMPRIMIND
AMESTECUL CARBURANT

COMPRESIA

18.33. Program „SIM COM"

Tema: **Schema funcţională a unui comutator electronic.**

```
   1 REM
              Program "SIM COM"

   2 REM
         1' Tema:   Schema functiona
 la a a unui comutator electronic

   3 REM
         2' Program BASIC  (HC-85)

  10 PRINT "Schema functionala a
 comutato- rului electronic ara
 ta astfel :"
  20 PLOT 50,160: DRAW 40,0: DRA
W 0,-40: DRAW -40,0: DRAW 0,40
  30 PLOT 50,100: DRAW 40,0: DRA
W 0,-25: DRAW -40,0: DRAW 0,25
  40 PLOT 70,120: DRAW 0,-20
  50 PLOT 50,55: DRAW 40,0: DRAW
 0,-40: DRAW -40,0: DRAW 0,40
  60 PLOT 50,140: DRAW -35,0: DR
AW -5,3: DRAW 0,-6: DRAW 5,3
  70 PLOT 70,75: DRAW 0,-20
  80 PLOT 50,35: DRAW -35,0: DRA
W -5,3: DRAW 0,-6: DRAW 5,3
  90 PRINT AT 3,2;"In 1";AT 16,2
;"In 2"
 100 PLOT 70,110: DRAW -3,-5: DR
AW 6,0: DRAW -3,5: PLOT 70,60: D
RAW 3,5: DRAW -6,0: DRAW 3,-5
 110 PLOT 90,140: DRAW 055,0: DR
AW 0,-105: DRAW -55,0: PLOT 145,
90: DRAW 20,0: DRAW 0,3: DRAW 5,
-3: DRAW -5,-3: DRAW 0,3
 120 PRINT AT 3,8;"1";AT 16,8;"3
";AT 10,8;"2"
 130 PRINT AT 3,20;"1 -Blocul de
";AT 4,20;"Intrare 1";AT 6,20;"2
 -Astabil";AT 8,20;"3 -Blocul de
";AT 9,20;"Intrare 2"
 140 PAUSE 0: STOP
```

18.34. Program „Osciloscopul"

Tema: Simularea funcţionării osciloscopului

```
1>REM

  . Program 'OSCILOSCOPUL'

1'. Tema: Simularea functionarii
 osciloscopului
2'. Programul in BASIC (HC-85)

  10 REM Functionare simpificata
  20 PRINT AT 1,1;"TUB CATODIC":
 PRINT AT 11,13;"AMPLI": PRINT A
T 12,13;"FICA": PRINT AT 13,13;"
TOR": PRINT AT 18,2;"BAZA": PRIN
T AT 19,3;"DE": PRINT AT 20,2;"T
IMP"
  30 PLOT 10,155: DRAW 105,0: DR
AW 65,15: DRAW 0,-60: DRAW -65,1
5: DRAW -105,0: DRAW 0,30
  40 PLOT 195,110: DRAW 0,60: DR
AW 59,0: DRAW 0,-60: DRAW -59,0:

  50>PLOT 75,130: DRAW 0,-25: DR
AW 90,0: DRAW 0,-25: DRAW -5,0:
PLOT 100,60: DRAW 0,35: DRAW 60,
0: DRAW 0,-35: DRAW -60,0
  60 PLOT 100,130: DRAW 0,-20: D
RAW 70,0: DRAW 0,-55: DRAW -95,0
: DRAW 0,-35: PLOT 5,5: DRAW 0,3
5: DRAW 65,0: DRAW 0,-35: DRAW -
65,0: PLOT 70,20: DRAW 5,0
  70 LET X1=0
  80 FOR N=1 TO 30
  90 PLOT 90+N+X1,10+N
 100 PLOT 10+N+X1,80+10*SIN (N*P
I/15): PLOT 180+N+X1,80+20*SIN (
N*PI/15)
 110 PLOT 10,140: DRAW 65,0: DRA
W 99,20*SIN (N*PI/15): PAUSE 5:
DRAW OVER 1;-99,-1*(20*SIN (N*PI
/15))
 120 PLOT 210+N,140+20*SIN (N*PI
/15)
 130 IF INKEY$="1" THEN LET N=30
: BEEP .1,10: GO TO 200
 140 NEXT N
 150 FOR N=1 TO 30 : PLOT OVER 1
;210+N,140+20*SIN (N*PI/15): NEX
T N
 160 PLOT 120,40: DRAW 0,-30: LE
T X1=X1+30
 170 IF X1<60 THEN GO TO 80
 180 PLOT 150,40: DRAW 0,-30
 190 STOP
```

18.35. Program „Imagine osciloscop

Tema: Simularea formării imaginii pe ecranul osciloscopului

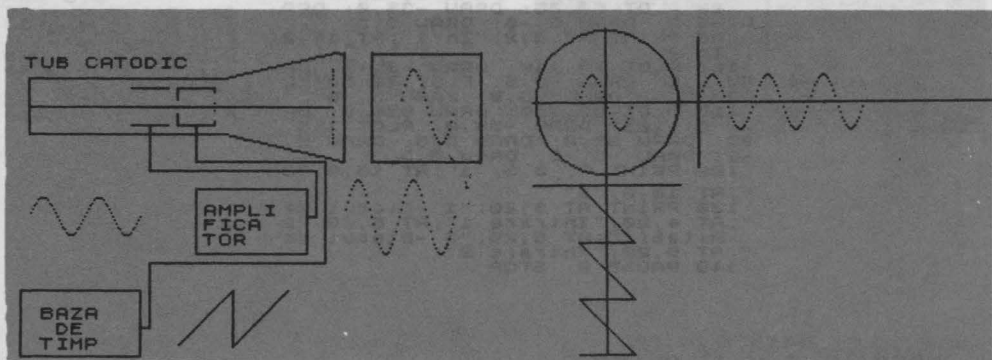
```
  1 REM

   '. Program 'OSCILOSCOPUL'

 1'. Tema: Simularea pe calculat
or a formarii imaginii pe ecranu
l  osciloscopului.

2'. Programul in BASIC (HC-85)

  10 REM IMAGINI
  20 BORDER 7: INK 0: PAPER 7: C
LS
  30 CLS : LET k=0: PRINT AT 0,0
; INK 0; PAPER 7;  "FORMAREA I
MAGIILOR PE ECRAN PRIN    COMPU
NEREA TENSIUNILOR      BAZA DE
TIMP SI CEA STUDIATA  ": PRINT :
  40 PRINT : PRINT "COMPUNEM TEN
SIUNILE ELIMININD   TIMPUL DIN R
ELATII                         "
  50 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"TAS
TATI ORICE PENTRU A CONTINUA.":
PAUSE 0: CLS
  60 PLOT 0,135: DRAW 250,0: PLO
T 40,175: DRAW 0,-175: PLOT 90,1
00: DRAW 0,70: PLOT 0,90: DRAW 8
0,0
  70 CIRCLE 40,135,39
  80 LET m=90: LET d=0: LET w=1:
 LET h=135: LET t=0
  90 FOR n=1 TO 30
 100 PLOT 90+n+t,h+15*SIN (n*PI/
(15*w)+d)
 110 PLOT INK k*2;25+n,h+15*SIN
(n*PI/(15*w)+d)
 120 INK 0
 130 PLOT 25+n,m-n
 140 NEXT n
 150 DRAW -30,0
 160 LET m=m-30: LET t=t+30: IF
m<20 THEN GO TO 190
 170 LET k=k+1
 180>GO TO 90
 190 PAUSE 100: GO SUB 9990: CLS
```


18.36. Program „Normalitatea"

Tema: **Normalitatea unei soluţii**

```
  0>REM
     PROGRAM "NORMALITATEA"
  1 REM
     1'   Tema: Program de cal
culare a normalitatii unei solut
ii
  2 REM
     2'. Program BASIC (HC-85)
  10 CLS
  20 PRINT "NORMALITATEA SOLUTII
LOR DE ACID"
  30 PRINT "MASA SUBSTANTEI DIZO
LVATE, IN GRAME"
  40 INPUT md
  50 IF md<=0 THEN GO TO 40
  60 PRINT "md= ";md
  70 PRINT "VOLUMUL SOLUTIEI (cm
↑3):"
  80 INPUT Vs
  90 IF Vs<=0 THEN GO TO 80
 100 PRINT "Vs= ";Vs
 110 PRINT "MASA MOLECULARA A AC
IDULUI (g/md):"
 120 INPUT ma
 130 IF ma<=0 THEN GO TO 120
 140 PRINT "ma= ";ma
 150 PRINT "NUMARUL DE PROTONI D
E HIDROGEN CEDATI DE ACID"
 160 INPUT na
 170 IF na<=0 THEN GO TO 160
 180 PRINT "na= ";na
 190 PRINT "ECHIVALENT-GRAM AL U
NUI ACID:"
 200 LET Eg acid=ma/na
 210 PRINT "Eg acid= ";Eg acid
 220 PRINT "NUMARUL DE ECHIVALEN
TI DIN SOLUTIE:"
 230 LET ea=md/Eg acid
 240 PRINT "ea= ";ea
 250 PRINT "NORMALITATEA ACIDULU
I:"
 260 LET Na=ea/Vs
 270 PRINT "Na= ";Na
 280 STOP
```

18.37. Program „Molaritatea"

Tema: **Calcularea molarităţii unei soluţii**

```
  1>REM
     1. Program 'MOLARITATEA'
 1'. Tema:  Program de calculare
 a molaritatii unei substante
  2 REM
     2'. Program BASIC (HC-85)
  10 CLS
  20 PRINT "MASA SUBSTANTEI DIZO
LVATE, IN GRAME"
  30 INPUT md
  40 IF md<=0 THEN GO TO 30
  50 PRINT "md= ";md
  60>PRINT "MASA MOLECULARA A SU
BSTANTEI, IN GRAME"
  70 INPUT M
  80 IF M<=0 THEN GO TO 70
  90 PRINT "M= ";M
 100 PRINT "NUMARUL DE MOLI DIN
SOLUTIE:"
 110 LET n=md/M: PRINT "n= ";n
 120 PRINT "VOLUMUL SOLUTIEI IN
LITRI"
 130 INPUT Vs
 140 IF Vs<=0 THEN GO TO 130
 150 PRINT "Vs= ";Vs
 160 PRINT "MOLARITATEA:"
 170 LET m=n/Vs
 180 PRINT "m= ";m
 190 STOP
```

18.38. Program „Seria reactivității"

Tema: **Studiul reactivității elementelor chimice**

```
1 REM 28) Program "SERIA REACTIVITA
2 REM TII ELEMENTELOR CHIMICE"
3 REM 1'.Tema : Studiul reactivita
4 REM tii chimice a metalelor
5 REM 2'. Program BASIC (HC-85)
10 CLS
20 GO SUB 370
30 LET a=95: LET b=150: GO SUB 220
40 LET a=55: LET b=150: GO SUB 220
50 LET a=15: LET b=150: GO SUB 220
60 LET a=222: LET b=150: GO SUB 220
70 LET a=182: LET b=150: GO SUB 220
80 LET a=142: LET b=150: GO SUB 220
90 PRINT AT 9,14;"=>"
100 PRINT AT 20,1;"Zn"
110 PRINT AT 18,2; OVER 1;"FeSO4"
120 PRINT AT 20,17;"Fe";AT 18,18;"ZnSO4"
130 PAUSE 40: PRINT AT 20,6;"Zn"
140 PRINT AT 18,7; OVER 1;"CuSO4"
150 PRINT AT 20,22;"Cu";AT 18,23;"ZnSO4"
160 PAUSE 40: PRINT AT 20,11;"Zn";
170 PRINT AT 18,12; OVER 1;"HgCl2"
180 PRINT AT 20,27;"Hg";AT 18,28;"ZnCl"
190 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice."
200 PAUSE 0: CLS : GO TO 620
210 STOP
220 PLOT a+10,b: DRAW 0,-100
230 PLOT a+10,b-85: DRAW -20,0
240 FOR i=PI/2 TO 3*PI/2 STEP .1
250 PLOT a+10*SIN i,b-100+10*COS i
260 NEXT i
270 DRAW 0,100: PLOT a+7,b-89
280 DRAW -5,0: PLOT a+4,b-93: DRAW -5,0
290 PLOT a+6,b-99: DRAW -7,0
300 PLOT a+8,b-93: DRAW 7,0: DRAW 0,-25
310 DRAW 2,2: DRAW -4,0: DRAW 2,-2
320 FOR i=0 TO 4
330 CIRCLE a,b-105,i: NEXT i
340 PLOT a,b-105: DRAW 0,-25
350 DRAW 2,2: DRAW -4,0: DRAW 2,-2
360 RETURN
370 CLS
380 PRINT " Experimental s-a stabilit";
390 PRINT " ca reactivitatea metalelor";
400 PRINT " este in ordinea descresca";
410 PRINT "toare a caracterului lor";
420 PRINT " electropozitiv."
430 PRINT AT 4,3;"Vom face experientele:
440 PRINT "          a)Introducem cite o ";
450 PRINT "granula de Zn in solutiile ";
460 PRINT "de :FeSO4,CuSO4,HgCl2.Dupa ";
470 PRINT "aproximativ 2 minute vom ob";
480 PRINT "serva ca Zn a substituit  ";
490 PRINT "Fe,Cu,Hg din sarurile lor,";
500 PRINT "acoperindu-se cu un strat ";
510 PRINT "cenusiu de Fe,roscat de Cu,";
520 PRINT "lucios de Hg.   b) Introdu";
530 PRINT "cem intr-o eprubeta Znsi in ";
540 PRINT "alta Pb cu solutiile de   Pb";
550 PRINT "(NO3)2 respectiv Zn(NO3)2 si";
560 PRINT "  vom constata ca Zn a subs";
570 PRINT "tituit Pb din Pb(NO)3 , in ";
580 PRINT "schimb Pb nua substituit."
590 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice."
600 PAUSE 0: CLS
610 GO TO 30
620 PRINT "Ecuatiile reactiilor chimi";
630 PRINT "ce         sint:"
640 PRINT AT 7,0;"1) Zn + FeSO4 -> ";
650 PRINT "Fe + ZnSO4"
660 PRINT AT 12,2;" Pb + CuSO4 -> ";
670 PRINT "Cu + ZnSO4"
680 PRINT AT 17,2;    " Zn + HgCl2 ->";
690 PRINT " Hg + ZnCl2"
700 PRINT AT 9,2;"zinc";AT 9,7;"sulfat"
710 PRINT AT 10,7;"de fier"
720 PRINT AT 9,16;"fier";AT 9,22;"sulfat"
730 PRINT AT 10,22;"de zinc"
740 PRINT AT 14,2;"zinc";AT 14,7;"sulfat"
750 PRINT AT 15,6;"de cupru"
760 PRINT AT 14,15;"cupru"
770 PRINT AT 14,22;"sulfat"
780 PRINT AT 15,22;"de zinc"
790 PRINT AT 19,2;"zinc"
800 PRINT AT 19,7;"clorura"
810 PRINT AT 20,6;"de mercur"
820 PRINT AT 19,15;"mercur"
830 PRINT AT 19,22;"clorura"
840 PRINT AT 20,22;"de zinc"
850 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice.";
860 PAUSE 0
870 CLS
880 CLS : LET a=15: LET b=150
890 GO SUB 220: LET a=75: LET b=150
900 GO SUB 220: LET a=160: LET b=150
910 GO SUB 220: LET a=220: LET b=150
920 GO SUB 220
930 PRINT AT 10,15;"=>"
940 PRINT AT 20,1;"Zn"
950 PRINT AT 18,2; OVER 1;"Pb(NO3)"
960 PRINT AT 20,19;"Pb"
970 PRINT AT 18,20; OVER 1;"Zn(NO3)2"
980 PAUSE 45
990 PRINT AT 20,10;"Pb"
1000 PRINT AT 18,11; OVER 1;"Zn(NO3)2"
1010 PRINT AT 20,27;"Pb"
1020 PRINT AT 21,23;"Zn(NO3)2":
1030 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice."
1040 PAUSE 0: CLS
1050 PRINT " Pentru cea de-a doua expe";
1060 PRINT "rientaavem reactiile:"
1070 PRINT AT 5,1;"Zn + Pb(NO3)2 -> ";
1080 PRINT "Zn(NO3)2 + Pb"
1090 PRINT AT 14,2;"Pb + Zn(NO3)2 ->"
1100 PRINT AT 7,0;"zinc";AT 7,6;"azotat";
1110 PRINT " de                          ";
1120 PRINT " plumb";AT 7,17;"azotat de";
1130 PRINT "                         zinc"
1140 PRINT AT 7,27;"plumb"
1150 PRINT AT 16,0;"  Aceasta reactie "
1160 PRINT "nu are loc"
1170 PRINT #1; FLASH 1;"Tastati orice."
1180 PAUSE 0: CLS
1190 PRINT "  Experimental s-a stabilit ";
```

```
1200 PRINT "reactivitatea elementelor ";
1210 PRINT "este in ordinea descresca";
1220 PRINT "toare a caracterului lor ";
1230 PRINT "electropozitiv."
1240 PRINT AT 18,30;"Au";AT 18,27;"Pt"
1250 PRINT AT 18,24;"Ag";AT 17,22;"Hg"
1260 PRINT AT 16,20;"Cu"
1270 PRINT AT 15,18; FLASH 1;"H2"
1280 PRINT AT 14,16;"Pb";AT 13,14;"Fe"
1290 PRINT AT 12,12;"Zn";AT 11,10;"Al"
1300 PRINT AT 10,8;"Mg";AT 9,6;"Na"
1310 PRINT AT 8,4;"Ca";AT 7,4;"K"
1320 PLOT 254,16: DRAW -240,100,-.9
1330 DRAW -10,0: DRAW 35,20
1340 PLOT 255,16: DRAW 0,22
1350 DRAW -190,78,-.6: DRAW 10,0
1360 DRAW -35,20
1370 STOP
```

18.39. Program „Ultima cifră"

Funcţia „ultima cifră"

În lucrare se introduce funcţia:

$\varepsilon : N\times N-(0,0)\rightarrow A$, unde $A=\{k\in N \mid 0\leqslant k<10\}$

care asociază perechii $(a,n)\in N\times N-(0,0)$ cifra $k\in\mathcal{A}$, ce reprezintă ultima cifră a numărului a^n.

De asemenea, s-a studiat o extindere a funcţiei pe Z astfel:

$\varepsilon : Z\times N-(0,0)\rightarrow A$

şi o legătură între funcţia „ultima cifră" şi relaţia de congruenţă (mod m). S-a observat o anumită periodicitate în calculul ultimei cifre a unei puteri, periodicitate exprimată de următorul rezultat:

Pentru orice pereche $(a, n)\in N\times N-(0,0)$ avem:

1. $(\exists)T\in\mathcal{A}^* \mid \varepsilon(a,n)=\varepsilon(a,n+T)=\varepsilon(a,n+kT)$, $n+kT=0$ şi $k\in N$.

Numim T perioada ataşată funcţiei $\varepsilon(a,n)$ cînd n rămîne constant.

2. $\varepsilon(a,n)=\varepsilon(a+m.10$,.) unde $m,k\in N^*$

Numim $\tau=m.10^k$, perioada ataşată funcţiei $\varepsilon(a,n)$ cînd n rămîne constant. Notam cu $a_k=\varepsilon(a.n)$. În acest caz avem următorul tabel, care ne dă perioada T:

* Lucrare prezentată de elevul Bălan Radu, clasa a-X-a, Liceul „Dimitrie Cantemir" — Bucureşti, la faza naţională a Sesiunii de comunicări ştiinţifice şi referate a elevilor, mai, 1985, Iaşi.

a	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
T	1	1	4	4	2	1	1	4	4	2

Se observă o anumită periodicitate Primele cinci numere se repetă. Pentru aplicaţii avem următoarele reguli de calcul:

3. $\varepsilon(a.b,n)=\varepsilon(\varepsilon(a,n).\ \varepsilon(b,n),1)$

4. $\varepsilon(a^n+b^n,1)=\varepsilon(\varepsilon(a,n)+\varepsilon(b,n),1)$

5. $\varepsilon(a+b,n)=\varepsilon(\varepsilon(a,1)+\varepsilon(b,n),\ n)$ şi de asemenea, generalizarea acestora pentru m numere.

Se observa, de asemenea, că:

$n=10.\ [n/10]+\varepsilon(n,1),$

rezultat care sugerează extinderea funcţiei „ultima cifră" pe Z prin următoarea funcţie:

$E: Z\times N-(0,0)\rightarrow A$, astfel:

$$E(a,n)=\begin{cases}\varepsilon(a,n), & a\geqslant 0\\ \varepsilon(|a|,\ n), & a<0 \text{ şi } n=2k,\ k\in N\\ \varepsilon(10-\varepsilon(|a|,n),1), & a<0 \text{ şi } n=2k+1\end{cases}$$

În acest caz avem deci:

$n=10.\ [n|10]+E(n,1),\quad (\forall)\ n\in Z|$

de asemenea, regulile stabilite pentru funcţia „ε" rămîn adevărate şi pentru funcţia E, în plus:

6. $E(a^n-b^n,1)=E(E(a,n)-E(b,n),1)$

7. $E(a-b),n)=\varepsilon(10+E(a,1)-E(b,1),n).$

Legătura între funcţia „ultima cifră" şi relaţia de congruenţă (mod m) este dată de:

$\varepsilon(n,1)=n\ (\mathrm{mod}\ 10)$

În plus, atunci cînd trecem un număr din baza 10 într-o altă bază (spre exemplu k) avem:

$\varepsilon(a_{(k)},1)=a(\mathrm{mod}\ k)$

unde $\varepsilon(a_{(k)},1)$ reprezintă ultima cifră a lui $a_{(k)}$ (a trecut în baza k), scrisă apoi în baza 10.

de asemenea, cînd lucrăm într-o altă bază avem:

$a_{(k)}=\varepsilon_{(k)}(a_{(k)},1)+k.\ [a_{(k)}/k]_{(k)}$

Aplicînd teorema lui Euler pentru numerele naturale: $(a,k)=1$ avem:

$$a^{\varphi(k)} \equiv 1 \pmod{k}$$

Deci:

$$\varepsilon^{\varphi(k)}(a_{(k)},1) \equiv 1 (\text{mod } k).$$

În baza 10, pentru numerele (a,10)=1, deci: $\varepsilon(a,1) \in \{1, 3, 7, 9\}$ avem:

$$\varepsilon^{\varphi(10)}(a,1) \equiv 1 (\text{mod } 10).$$

Deci:

$$\varepsilon^{4}(a,1) \equiv 1 (\text{mod } 10).$$

Sau: $a^4 \equiv 1 (\text{mod } 10)$
ceea ce arată că perioada maximă a numerelor a căror ultimă cifră este 1,3,7 sau 9 este 4.

```
  1 CLS
 10 PRINT "PROGRAM DE CALCULARE
 A ULTIMEI           CIFRE A UNEI P
UTERI"
 12 PRINT : PRINT "INTRODUCETI
BAZA A="
 15 INPUT LINE A$
 17 IF SGN VAL A$<0 THEN GO TO
260
 40 LET N=LEN A$
 50 LET B$=A$(N)
 54 LET A2=VAL B$
 55 CLS : PRINT "PROGRAM DE CAL
CULARE A ULTIMEI          CIFRE A
UNEI PUTERI": PRINT
 56 PRINT : PRINT "INTRODUCETI
EXPONENTUL E="
 57 INPUT LINE E$
 59 CLS : PRINT "PROGRAM DE CAL
CULARE A ULTIMEI          CIFRE A
UNEI PUTERI": PRINT : PRINT "BAZ
A ESTE A=";A$: PRINT : PRINT "EX
PONENTUL ESTE E=";E$
 74 LET M=LEN E$
 76 IF M>1 THEN GO TO 80
 77 IF M<=1 THEN LET E3=VAL E$(
M): LET E2=0: GO TO 98
 80 LET M=M-1
 82 LET G$=E$(M+1)
 87 LET E3=VAL G$
 90 LET F$=E$(M)
 96 LET E2=VAL F$
 98 LET E2=10*E2+E3
100 IF VAL A$=0 AND VAL E$=0 TH
EN PRINT : PRINT "NUMARUL N=0↑0
NU ESTE DEFINIT PE MULTIMEA NUME
RELOR REALE": GO TO 260
120 IF VAL A$=0 THEN PRINT : PR
INT "ULTIMA CIFRA ESTE @=0": GO
TO 260
130 IF E2=0 THEN GO TO 150
140 IF E2>0 THEN GO TO 205
150 IF VAL E$=0 THEN PRINT : PR
INT "ULTIMA CIFRA ESTS @=1": GO
TO 260
160 LET R1=A2↑4
170 LET R2=R1-10*(INT (R1/10))
180 LET R2=INT (R2)
190 PRINT "ULTIMA CIFRA ESTE @=
";R2
200 GO TO 260
205 LET E2=E2-4*INT (E2/4)+4
207 LET E2=INT (E2)
210 LET P1=A2↑E2
220 LET P2=P1-10*INT (P1/10)
230 LET P2=INT (P2+0.1)
240 PRINT : PRINT : PRINT "ULTI
MA CIFRA ESTE @=";P2
260 PRINT : PRINT : PRINT : PRI
NT : PRINT : PRINT "DØRITI UN NO
U RULAJ ?": PRINT "DACA DA TASTA
TI 'DA'"
270 INPUT R$
280 IF R$="DA" THEN GO TO 1
285 FOR I=1 TO 5
290 CLS : PRINT AT I,10-I;"LA R
EVEDERE": PRINT AT 20-I,I;"LA REV
EDERE": BEEP 0.25,I: NEXT I
300 STOP
```

18.40. Program „Modulul"

```
  5 BORDER 0: PAPER 0: INK 7: C
LS
 10 PRINT "   FUNCTII MODUL"
 20 PRINT : PRINT "1. Grafice d
e functii si relatii"
 30 PLOT 0,145: DRAW 255,0: PLO
T 129,10: DRAW 0,143
 40 PRINT AT 4,2;"Y=|X|": PRINT
 AT 4,10;"Y=-|X|"
 50 FOR I=127 TO 1 STEP -2: PLO
T 64,I: NEXT I
 60 PLOT 2,72: DRAW 60,0: PLOT
32,50: DRAW 0,73
 70 PLOT 66,72: DRAW 60,0: PLOT
 96,12: DRAW 0,73
 80 FOR I=1 TO 60: PLOT I+2,ABS
 (I-30)+72: PLOT I+66,72-ABS (I-
30): NEXT I
 83 PRINT AT 8,0;"Y=-X": PRINT
AT 8,5;"Y=X": PRINT AT 16,8;"Y=X
": PRINT AT 16,12;"Y=-X"
 85 PRINT AT 7,4;"y": PRINT AT
12,6;"x": PRINT AT 11,12;"y": PR
INT AT 12,15;"x": PAUSE 100
100 PRINT AT 4,19;"|Y|=X": PRIN
T AT 4,25;"|Y|=|X|"
110 FOR I=127 TO 2 STEP -2: PLO
T 196,I: NEXT I
120 PLOT 130,72: DRAW 60,0: PLO
T 132,12: DRAW 0,120
130 PLOT 194,72: DRAW 60,0: PLO
T 226,12: DRAW 0,120
132 PRINT AT 6,17;"y": PRINT AT
 12,23;"x": PRINT AT 6,27;"y": P
RINT AT 11,31;"x"
135 PRINT AT 7,17;"Y=X": PRINT
AT 18,17;"Y=-X": PRINT AT 7,25;"
Y=-X": PRINT AT 18,25;"Y=X"
140 FOR I=0 TO 59: PLOT 132+I,7
2+I: PLOT 132+I,72-I: PLOT 196+I
,102-I: PLOT 196+I,42+I: NEXT I
150 PRINT AT 21,0; FLASH 1;"PE
NTRU A CONTINUA TASTATI ORICE"
160 INPUT INKEY$
```

```
 170 IF INKEY$="" THEN GO TO 160
 180 CLS
 190 PRINT "2. GRAFICUL FUNCTIEI
          f(x)=||x+1|-1|"
 200 PRINT "2.1 MAI INTII,TRASAR
EA DIRECTA"
 210 PLOT 5,30: DRAW 245,0: PLOT
 140,20: DRAW 0,120
 220 FOR I=5 TO 250
 230 IF I<=100 THEN LET Y=130-I
 240 IF I<=120 AND I>100 THEN LE
T Y=I-70
 250 IF I<=140 AND I>120 THEN LE
T Y=170-I
 260 IF I>140 THEN LET Y=I-110
 265 IF I=120 THEN PRINT AT 14,1
2;"(-1,1)"
 270 PLOT I,Y
 280 NEXT I
 290 PRINT AT 19,11;"-2   0"
 295 PRINT AT 4,18;"y": PRINT AT
 17,30;"x"
 300 PRINT AT 20,4; FLASH 1;"PEN
TRU A CONTINUA"
 310 PRINT AT 21,8; FLASH 1;"APA
SATI ORICE TASTA"
 320 INPUT INKEY$
 330 IF INKEY$="" THEN GO TO 320
 340 CLS
 350 PRINT "2.2 FOLOSIREA PROCED
EULUI TRANSLATIEI PENTRU TRASARE
A PE ETAPE AGRAFICULUI"
 360 PRINT "i) SE REALIZEAZA GRA
FICUL FUNCTIEI f(x)=|x|"
 370 PLOT 5,30: DRAW 245,0: PLOT
 140,20: DRAW 0,120
 380 FOR I=45 TO 235 STEP 2
 390 LET Y=30+ABS (I-140)
 400 PLOT I,Y
 410 NEXT I
 415 PRINT AT 19,14;"-1"
 417 PRINT AT 4,18;"y": PRINT AT
 17,30;"x"
 419 PAUSE 500
 420 PRINT AT 5,0;"ii) SE TRANSL
ATEAZA ACEST GRAFICPE AXA Ox CU
-1"
 430 FOR I=50 TO 232
 440 LET Y=30+ABS (I-140)
 450 PLOT I-20,Y
 460 NEXT I
 470 PAUSE 450: CLS
 480 PLOT 5,30: DRAW 245,0: PLOT
 140,20: DRAW 0,120
 485 PRINT AT 4,18;"y": PRINT AT
 17,30;"x"
 490 FOR I=30 TO 250 STEP 2
 500 LET Y=30+ABS (I-140)
 510 PLOT I-20,Y
 520 NEXT I
 530 PRINT AT 2,0;"iii)SE TRANSL
ATEAZA ACUM GRAFI- CUL PE AXA (O
y) CU -1"
 540 FOR I=30 TO 250
 550 LET Y=30+ABS (I-140)
 560 PLOT I-20,Y-20

 565 IF I=140 THEN PRINT AT 21,1
1;"(-1,-1)"
 570 NEXT I: PAUSE 250: CLS
 571 PLOT 5,30: DRAW 245,0: PLOT
 140,20: DRAW 0,120
 572 FOR I=25 TO 270 STEP 2
 574 LET Y=30+ABS (I-140)
 576 PLOT I-20,Y-20
 577 IF I=141 THEN PRINT AT 21,1
1;"(-1,-1)"
 578 NEXT I
 579 PRINT AT 5,18;"y": PRINT AT
 17,30;"x"
 580 PRINT AT 0,0;"
iv) PENTRU TRASAREA GRAFICULUI
FUNCTIEI CERUTE SE <<RIDICA>>,
PRIN SIMETRIA IN RAPORT CU AXA
 OX, PORTIUNEA NEGATIVA A GRAFI-
CULUI FUNCTIEI DATE."
 585 PRINT AT 5,18;"y": PRINT AT
 17,30;"x"
 590 FOR I=5 TO 250
```

```
 840 NEXT x
 850 PRINT AT 0,0;"3.2 Urmeaza t
rasarea graficului functiei y=|f
(x)| ,pozitivind - prin simetria
 in raport cu axa  (OX)-ramura n
egativa a lui f(x)"
 855 PRINT AT 19,26;"G-0"
 860 FOR x=1 TO 245
 870 IF x<40 THEN LET y=90-x
 880 IF x>=40 AND x<80 THEN LET
y=x+10
 890 IF x>=80 AND x<100 THEN LET
 y=170-x
 900 IF x>=100 AND x<180 THEN LE
T y=0.25*x+45
 910 IF x>=180 AND x<221 THEN LE
T y=-x+270
 920 IF x>=221 THEN LET y=x-171
 925 IF x=80 THEN PRINT AT 9,7;"
(-2,2)"
 927 IF x=100 THEN PRINT AT 13,1
6;"1"
 929 IF x=181 THEN PRINT AT 9,21
;"(3,2)"
 930 PLOT x+4,y+3

 940 NEXT x
 943 PRINT AT 12,26;"G-1"
 945 PAUSE 0
 946 LET J=3: GO SUB 5000
 947 PRINT AT 1,0;"Realizam graf
icul relatiei            |y|=|f
(x)| notat R"
 948 GO SUB 7000
 949 GO SUB 8000
 950 CLS : PRINT "4. GRAFICUL RE
LATIEI "
```

```
 960 PRINT "|2y-1|+|2y+1|+4SQR 3
/3|X|-4=0": PRINT
 970 PRINT "4.1 EXPLICITIND,PE I
NTERVALE,   SE OBTINE:"
 975 PRINT AT 5,1;"|
                 |
                 |
                 |
                 |
                 |
                 |"
 980 PRINT AT 5,2;"(SQR 3)X+3y-3
=0,Xe[0,SQR 3/2)      SI ye[1/2,1]"
 990 PRINT AT 7,2;"2X-SQR 3=0 ,X
=SQR 3/2 SI ye(-1   /2,1/2)"
1000 PRINT AT 9,2;"SQR 3X+3y+3=0
 ,Xe[0,SQR 3/2)SI  ye[-1,-1/2]"
1010 PRINT AT 11,2;"SQR 3X-3y+3=
0 ,Xe(-SQR 3/2,0]    SI ye[1/2,1]
"
1020 PRINT AT 13,2;"2X+SQR 3=0 ,
X=-SQR 3/2 SI ye(-  1/2,1/2)"
1030 PRINT AT 15,2;"SQR 3X+3y+3=
0 ,Xe[-SQR 3/2,0]  SI ye(-1,-1/2)
"
1032 PRINT AT 5,1;"|": PRINT AT
5,1;"|": PRINT AT 6,1;"|": PRINT
 AT 7,1;"|": PRINT AT 8,1;"|": P
RINT AT 9,1;"|": PRINT AT 10,1;"
|": PRINT AT 11,1;"|"
1033 PRINT AT 12,1;"|": PRINT AT
 13,1;"|": PRINT AT 14,1;"|"
1035 PRINT "NOTAM CU R(X,Y)=|2y+

1|+|2y-1|+4 SQR 3/3|X| AVEM R(x,
-y)=R(x,y)    si R(-x,y)=R(x,y)"
1040 PRINT "-APASATI O TASTA-":
PAUSE 0
1050 CLS : PLOT 5,85: DRAW 245,0
: PLOT 125,5: DRAW 0,165: PRINT
AT 2,14;"y": PRINT AT 10,30;"x":
 PRINT AT 10,16;"O"
1060 FOR I=1 TO 50
1064 IF I<=25 THEN PLOT 167,85+I
1066 IF I>25 THEN PLOT 167-42/25
*(I-25),I+85
1067 IF I=25 THEN PRINT AT 7,21;
"A(0.8,0.5)"
1068 NEXT I
1069 PRINT AT 4,14;"B(0,1)"
1070 PRINT AT 0,0;"i)FOLOSIM REL
ATIA R(-X,y)=R(X,y)"
1075 PLOT 5,5: PAUSE 0
1080 FOR I=1 TO 50
1084 IF I<=25 THEN PLOT 125-42/2
5*I,135-I

1086 IF I>25 THEN PLOT 83,135-I
1087 IF I=25 THEN PRINT AT 7,0;"
C(-0.8,0.5)"
1088 NEXT I
1090 PRINT AT 1,0; INVERSE 1;"ii
)SI ACUM R(X,-y)=R(X,y)"
1095 PLOT 5,5: PAUSE 0
1100 FOR I=1 TO 100
1102 IF I<=25 THEN PLOT 83,85-I
1103 IF I=25 THEN PRINT AT 15,0;
"D(-0.8,-0,5)"
1104 IF I>25 AND I<=50 THEN PLOT
 83+42/25*(I-25),85-I
1105 IF I=50 THEN PRINT AT 18,14
;"E(0,-1)"
1106 IF I>50 AND I<=75 THEN PLOT
 125+42/25*(I-50),I-15
1107 IF I=75 THEN PRINT AT 15,21
;"F(0.8,-0.5)"
1108 IF I>75 THEN PLOT 167,I-15
1109 NEXT I
1110 PRINT AT 21,6;"-APASATI PE

O TASTA-"
1111 PAUSE 0
1115 CLS
1120 PRINT "5. GRAFICUL RELATIEI
:            ||X|+||y|-3|-3| =1

,X,yeR"
1130 PRINT : PRINT            "R
EALIZAREA GRAFICULUI CONSTITUIE
UN EXERCITIU LABORIOS -IN CAZUL
FOLOSESIRII PROCEDEULUI EXPLICIT
ARII.PE ACEASTA CALE ,VOR REZULT
A 16 ECUATII ,CARORA  LE CORES-P
UND 16 SEGMENTE DE DREAPTA."
1140 PRINT : PRINT               "
PROCEDEUL SIMETRIEI ESTE INSA
MULT MAI EFICIENT:|-X|=|X| SI |-
Y|=|Y|.ASTFEL,SE REALIZEAZA MAI
INTII GRAFICUL PENTRU CADRANUL I
 SI SE FOLOSESC APOI SIMETRIILE
IN RAPORT CU AXELE "
1150 PAUSE 0: CLS : PLOT 5,85: D
RAW 245,0: PLOT 125,5: DRAW 0,16
5: PRINT AT 2,14;"y": PRINT AT 1
0,30;"x": PRINT AT 10,16;"O"
1160 PLOT 135,85: DRAW 30,30: DR
AW -40,40
1170 PLOT 125,100: DRAW 15,15: D
RAW -15,15
1180 PRINT AT 7,21;"(4,3)": PRIN
T AT 2,16;"(0,7)": PRINT AT 0,0;
"SIMETRIZAREA IN RAPORT CU (Oy);
": PAUSE 0: PLOT 125,155: DRAW 1
0,-10
1190 PLOT 125,155: DRAW -40,-40:
 DRAW 30,-30
1200 PLOT 125,130: DRAW -15,-15:
 DRAW 15,-15
1210 PRINT AT 7,4;"(-4,3)"
1220 PRINT AT 0,0;"SIMETRIZAREA
IN RAPORT CU (Ox).": PAUSE 0
1230 PLOT 115,85: DRAW -30,-30:
DRAW 40,-40: DRAW 40,40: DRAW -3
0,30
1240 PRINT AT 20,16;"(0,-7)";AT

15,3;"(-4,-3)";AT 15,21;"(4,-3)"
1340 PLOT 125,70: DRAW -15,-15:
DRAW 15,-15: DRAW 15,15: DRAW -1
5,15
1350 FOR i=1 TO 30 STEP 2
1360 PLOT 141+i,114-i
1370 NEXT i
1380 PRINT AT 12,20;" 5   7"
1390 FOR i=1 TO 30 STEP 2
1400 PLOT 165+i,115-i
1410 NEXT i
1420 STOP
2000 PRINT "REALIZAM GRAFICUL LU
I y=f(|x|)"
5000 GO TO 5010
5010 LET K=-1
5020 LET K=K+1
5030 IF K=3 THEN GO TO 5240
5040 GO SUB 6000
5140 PRINT AT 1,0;"SE DESENEAZA
ACUM GRAFICUL FUNC TIEI y=f(|X|)
, G-2"

5145 IF K=1 THEN PRINT AT 3,0;"S
I-DEASEMENEA  y=-f(|X|) ,G-3": P
RINT AT 11,24;"G-3"
5147 IF K=2 THEN PRINT AT 1,0; "
SE DESENEAZA ACUM GRAFICELE FUNC
TIILOR DATE DE y=|f(|X|)|, G-4
  SI   y=-|f(|X|)| ,G-5": PRINT
AT 10,16;"G-4": PRINT AT 20,16;"
G-5"
5150 FOR x=1 TO 245
5160 IF x<65 THEN LET y=-x+75
5170 IF x>=65 AND x<120 THEN LET
 y=0.25*x-6
5180 IF x>=120 AND x<179 THEN LE
T y=-0.25*x+55
5190 IF x>=179 THEN LET y=x-170
5200 IF K=0 OR K=1 THEN PLOT x+5
,y+2
5204 IF K=1 THEN PLOT X+5,97-Y
5206 IF K=2 THEN INK 3: PLOT X+4
,53+ABS (Y-50): PLOT X+4,47-ABS
(Y-50): INK 7

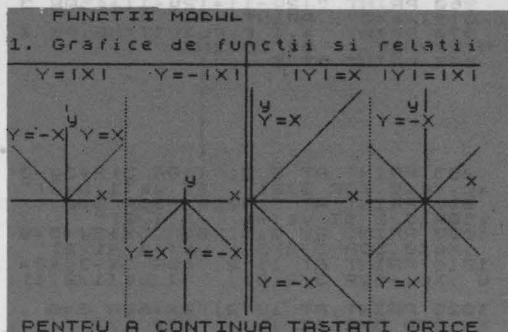
5210 NEXT x
5220 PRINT AT 12,4;"G-0": IF K=0
 OR K=1 THEN PRINT AT 18,3;"G-2"
5235 PAUSE 0: CLS : GO TO 5020
5247 LET K=0
5250 GO SUB 6000
5255 PRINT AT 12,4;"  "
5260 IF K=0 OR K=1 THEN PRINT AT
 1,0;"SE DESENEAZA ACUM GRAFICUL
 FUNC-TIEI y=f(-|X|), G-6
       SI-DE ASEMENEA y=-f(-|X|),
 G-7."
5265 IF K=0 THEN PRINT AT 3,0;"

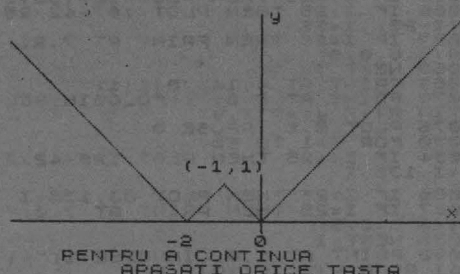
5267 IF K=2 THEN PRINT AT 1,0; "
SE DESENEAZA ACUM GRAFICELE FUNC
TIILOR DATE DE  y=|f(-|x|)| ,G-8
                y=-|f(-|x|)| ,G-9"

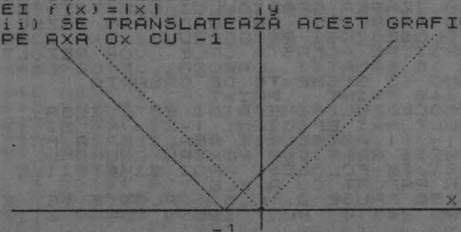
5270 FOR X=1 TO 245
5280 IF X<80 THEN LET Y=90-X
5290 IF X>=80 AND X<100 THEN LET

 Y=X-70
5300 IF X>=100 AND X<120 THEN LE
T Y=-0.25*X+55
5310 IF X>=120 AND X<140 THEN LE
T Y=(.25*X)-5
5320 IF X>=140 AND X<160 THEN LE
T Y=-X+170
5330 IF X>=160 THEN LET Y=X-150
5332 IF K=1 THEN PLOT X+5,97-Y
5333 IF K=2 THEN INK 3: PLOT X+1
,53+ABS (Y-50): PLOT X+1,47-ABS
(Y-50): INK 7
5335 IF K=0 OR K=1 THEN PLOT X+5
 Y+2
```

```
5340 NEXT X
5345 PRINT AT 16,25;"4": PRINT A
T 12,4;"   ": PRINT AT 19,25;"G-
0": IF K=0 OR K=1 THEN PRINT AT
11,26;"G-6"
5347 IF K=1 THEN PRINT AT 10,20;
"G-7"
5348 IF K=2 THEN PRINT AT 10,3;"
G-8": PRINT AT 20,3;"G-9"
5350 PAUSE 0
5360 LET K=K+1
5370 IF K=3 THEN GO TO 5390
5380 CLS : GO TO 5250
5390 RETURN
6000 CLS : PRINT "3.";J;" FIE GR
AFICUL LUI y=f(x)"
6005 LET J=J+1
6010 PLOT 5,30: DRAW 245,0: PLOT
 125,5: DRAW 0,165: PRINT AT 4,1
6;"y";AT 15,31;"x"
6020 PRINT AT 16,16;"o": PRINT A
T 16,8;"-3": PRINT AT 16,2;"-5":
 PRINT AT 16,0;"-6"
6030 FOR x=1 TO 245 STEP 2
6040 IF x<80 THEN LET y=90-x
6050 IF x>=80 AND x<100 THEN LET
 y=x-70
6060 IF x>=100 AND x<180 THEN LE
T y=-0.25*x+55
6065 IF x>=180 THEN LET y=x-170
6070 IF x=81 THEN PRINT AT 21,7;
"(-2,-2)"
6080 IF x=41 THEN PRINT AT 16,4;
"-4"
6090 IF x=181 THEN PRINT AT 21,2
0;"(3,-2)"
6100 IF x=101 THEN PRINT AT 16,1
2;"-1": PRINT AT 17,16;"-1"
6110 PLOT x+5,y
6120 IF x=221 THEN PRINT AT 16,2
8;"5 6"
6130 NEXT X
6135 PRINT AT 12,4;"G-0"
6140 RETURN
7000 CLS : GO SUB 6000: FOR x=1
TO 245
7005 PRINT AT 1,0;"Realizam graf
icul relatiei          |y|=|f(x)
| notat R"
7010 IF x<80 THEN LET y=90-x
7020 IF x>=80 AND x<100 THEN LET
 y=x-70
7030 IF x>=100 AND x<180 THEN LE
T y=-0.25*x+55
7040 IF x>=180 THEN LET y=x-170
7050 PLOT x+5,52+ABS (y-50): PLO
T x+5,48-ABS (y-50)
7060 NEXT x
7065 PRINT AT 9,10;"R"
7070 PAUSE 0
7080 RETURN
8000 GO SUB 6000
8010 PRINT AT 1,0;"Realizam graf
icul relatiei          |y|=|f(
|x|)| notat R'"
8020 FOR X=1 TO 245
8030 IF X<60 THEN LET Y=70-X
8040 IF X>=60 AND X<120 THEN LET
 Y=0.25*X-5
8050 IF X>=120 AND X<180 THEN LE
T Y=-0.25*X-55
8060 IF X>=180 THEN LET Y=X-170
8070 PLOT X+5,52+ABS (Y-50): PLO
T X+5,48-ABS (Y-50)
8080 NEXT X
8090 PRINT AT 9,10;"R'"
8095 PAUSE 0
8100 CLS
9000 GO SUB 6000
Tcöl rélatiei          |y|=|
f(-|x|)| notat R''"
9020 FOR X=1 TO 245
9030 IF X<80 THEN LET Y=90-X
9040 IF X>=80 AND X<100 THEN LET
 Y=X-70
9050 IF X>=100 AND X<120 THEN LE
T Y=-0.25*X+55
9060 IF X>=120 AND X<140 THEN LE
T Y=0.25*X-5
9070 IF X>=140 AND X<160 THEN LE
T Y=-X+170
9080 IF X>=160 THEN LET Y=X-150
9090 PLOT X+5,52+ABS (Y-50): PLO
T X+5,48-ABS (Y-50)
9093 NEXT X
9100 PRINT AT 9,10;"R''"
9110 PAUSE 0
9120 RETURN
```


18.41. Program TRIGRAF pentru studiul şi trasarea funcţiilor

TEMA: Funcţiile trigonometrice sin(nx), cos(nx), tg(nx) şi graficele lor.

Scopul lecţiei: Studiul funcţiilor trigonometrice sin(nx), cos(nx) şi tg(nx), respectiv deducerea grafică a unor formule.

***Desfăşurarea lecţiei*: Se consideră funcţiile sin: R→R, cos: R→R şi restricţiile funcţiilor sin: [0,2π]→[−1,1] şi cos: [0,2π]→[−1,1]**

Se demonstrează că funcţiile sin şi cos au perioada fundamentală 2π, justificîndu-se astfel alegerea domeniului de definiţie [0,2π], acesta fiind suficient pentru studiul propus.

Se demonstrează $\sin^2 t+\cos^2 t=1$, t∈R

Se ilustrează grafic formulele:

$$\cos\left(\frac{\pi}{2}-x\right)=\sin x,$$

$$\sin\left(\frac{\pi}{2}-x\right)=\cos x.$$

Se introduc noţiunile de funcţie pară, funcţie impară şi se arată grafic că sin x este impară şi cos x este pară:

$$\sin(-x)=-\sin x$$

$$\cos(-x)=\cos x$$

Se găsesc intervalele de monotonie şi semnul funcţiilor sin x şi cos x.

În final se trasează graficele funcţiilor, permiţîndu-se studiul comparativ al graficelor mixate după cum urmează:

1) sin x, cos x, tg x (funcţii diferite de acelaşi argument)

2) sin x, sin 2x, sin 3x
cos x, cos 2x, cos 3x
tg x, tg 2x, tg 3x (aceleaşi funcţii cu argumente diferite)

Rolul calculatorului este acela de a trasa graficele necesare ilustrării formulelor şi teoremelor, dar şi de a permite mixarea graficelor pe ecran pentru studiul comparativ.

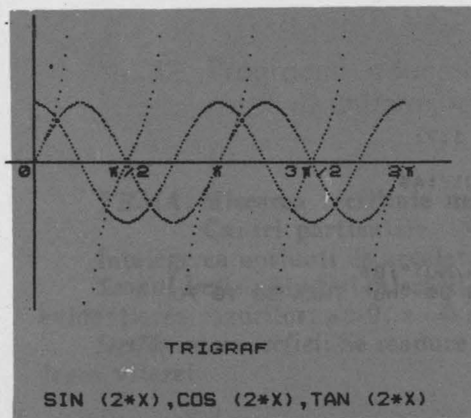
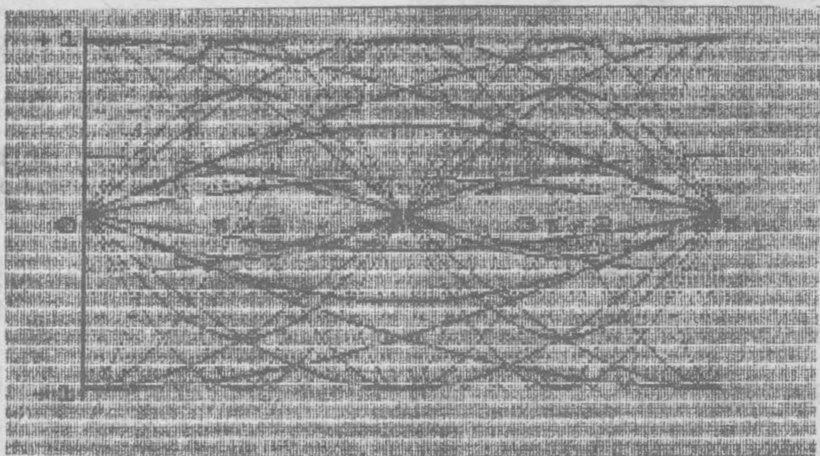

Fig. 18.3. Exemplu de imagine — ecran pentru funcţii trasate cu programul TRIGRAF

Programul TRIGRAF, pe care îl prezentăm în continuare, debutează cu această imagine:


```
 10 DATA 0,2,60,24,20,20,20,0
 20 FOR I=0 TO 7: READ V: BEEP .02,I
 30 POKE USR "P"+I,V: NEXT I
 40 BORDER 1: PAPER 5: INK 0: CLS
 50 PRINT AT 8,5;"GRAFICE TRIGONOMETRICE"; FLASH 1;AT 9,12;"TRIGRAF"
 55 PRINT ''TAB 10;"ELABORAT DE"''TAB 6;"MIHAI ANDREI MARSANU"
 56 PRINT '''TAB 17;"BUCURESTI,1987"
 60 LET B$="NU": LET D=.5
 70 INPUT "SIN,COS,TAN";F$: REM aceste functii se tasteaza folosind
tastele specifice functiilor dorite (in modul E )
 80 PRINT AT 21,0;"FUNCTIA ESTE S*";F$+CHR$ 8;"(N*X)  S=+1/-1"
 90 INPUT "INTRODUCETI N si S : ";N;" ; ";S
 100 IF S*N=0 THEN GO TO 90
 110 LET S=SGN S: IF S=-1 THEN LET F$="-"+F$
 120 IF N=1 THEN LET G$="(X)": GO TO 150
 130 IF N=-1 THEN LET G$="(-X)": GO TO 150
 140 LET G$=STR$ N: LET G$="("+G$+"*X)"
 150 IF B$="NU" OR B$="nu" THEN GO SUB 330
 160 PRINT FLASH 1;AT 0,11;F$+G$
 170 LET F$=F$+"U"
 180 FOR X=1 TO 200
 190 LET U=N*X*PI/100
 200 IF COS U=0 THEN GO TO 240
 210 LET Y=75*VAL F$
 220 IF ABS Y>75 THEN GO TO 240
 230 PLOT X+25,Y+88
 240 NEXT X: PRINT AT 0,0,,
 250 BEEP D,0: BEEP D,2: BEEP D,4: BEEP 1,7:
BEEP D,5: BEEP D,3: BEEP D,0
 260 INPUT "MAI DORITI UN GRAFIC ?(DA/NU)";A$
 270 IF A$="DA" OR A$="da" THEN GO TO 300
 280 IF A$="NU" OR A$="nu" THEN GO TO 400
 290 GO TO 260
 300 INPUT "GRAFIC ANTERIOARE RAMIN ?(DA/NU)";B$
 310 IF B$="DA" OR B$="NU" OR B$="da" OR B$="nu" THEN GO TO 70
 320 GO TO 300
 330 CLS
 340 PLOT 10,88: DRAW 240,0
 350 PLOT 25,9: DRAW 0,166
 360 PRINT AT 20,1;"-1";AT 1,1;"+1"
```

```
370 PRINT AT 11,2;0;AT 11,8;"P/2":REM se tasteaza P in modul grafic
380 PRINT AT 11,15;"P";AT 11,20;"3P/2"
390 PRINT AT 11,27;"2P": RETURN
400 STOP
```

COMENTARII LA PROGRAMUL T R I G R A F

```
10      Introducerea datelor pentru ...
20- 30  ... definirea caracterului grafic PI
40      Initializarea culorilor
50- 56  Afisarea antetului
60      Initializarea unor variabile
70      Introducerea (de la tastatura) a functiei dorite
80- 90  Introducerea (de la tastatura) a semnului functiei si
        respectiv a coeficientului lui X
100     Testarea datelor introduse ( S si N sint diferite de zero )
110     Modificarea sirului functiei corespunzator semnului S
120-140 Formarea sirului G$ corespunzator coeficientului N
150     Testarea conditiilor de reinitializare a ecranului :
        daca B$="nu" atunci se reinitializeaza ecranul ,
        daca B$="da" atunci nu se sterge ecranul devenind astfel
        posibila mixarea graficelor
160     Afisarea formei functiei
170     Formarea sirului functiei cu argumentul U
180     Se deschide ciclul de desenare punct cu punct a functiei
190     Calculul argumentului functiei (U) in radiani tinind cont de
        numarul de puncte (200) atasat graficului
200     Daca COS U=0 rezulta TAN U nu este definita.
        Pentru evitarea intreruperii programului cu mesajul respectiv
        se efectueaza testul de la linia 200
210     Se calculeaza valoarea functiei pentru argumentul U calculat
220     Daca valoarea respectiva nu este reprezentabila in spatiul
        finit al ecranului se transfera controlul liniei 240 pentru
        reluarea ciclului
230     Se deseneaza un punct de coordonate calculate anterior
        tinindu-se cont de pozitia originii axelor graficului
240     Se reia ciclul pina la terminarea trasarii graficului
        functiei pe intervalul 0,2PI
250     Semnalizare sonora
260-320 Realizarea interactiva a dialogului cu utilizatorul
330-390 Subrutina de (re)initializare a ecranului. Include:
        stergerea ecranului ,trasarea si marcarea axelor
400     Sfirsitul programului
```

18.42. Programul educaţional ACCO pentru studiul mişcării rectilinii uniform variate

TEMA: **Mişcarea rectilinie uniform variată.**
Cazuri particulare.
Înţelegerea noţiunii de acceleraţie.

Scopul lecţiei: **Studiul mişcării rectilinii uniform accelerate a unui corp, cu evidenţierea cazurilor: a>0, a=0 şi a<0.**

Desfăşurarea lecţiei: **Se readuce în discuţie definiţia acceleraţiei, se deduce legea vitezei**

$$v = v_0 + a \cdot t \qquad (1)$$

şi se prezintă graficul acestei legi în cazurile $a > 0$ şi $a < 0$.

Utilizînd expresia vitezei medii se deduce legea mişcării uniform variate(legea spaţiului):

$$x = x_0 + v_0 t + \frac{at^2}{2}$$

Se discută graficul legii în cele două cazuri $a > 0$ şi $a < 0$.

Se prezintă cazurile particulare $x_0 = 0$ şi $v_0 = 0$.

În final, prin eliminarea timpului din cele două ecuaţii se deduce formula lui Galilei:

$$v = v_0 + 2a(x - x_0) \qquad (3)$$

Utilizarea calculatorului poate avea loc în mai multe momente în cadrul lecţiei, vizînd:

a) — înţelegerea noţiunii de acceleraţie

b) — ilustrarea graficului legii vitezei

c) — ilustrarea graficului legii mişcării uniform variate

d) — ilustrarea graficului vitezei în funcţie de spaţiu.

Pentru înţelegerea noţiunii de acceleraţie prezentăm programul scris în BASIC—HC-85 şi comentariile aferente implementînd elementele a) şi d) de mai sus.

Programul ACCO (anularea acceleraţiei) ofera un joc educativ cu largi posibilităţi de extindere.

Elevul va constata, datorită acestui program educativ, ce condiţii trebuie să fie îndeplinite pentru oprirea mobilului ($v = 0$ la un anumit moment este o condiţie insuficientă, fiind necesar $a = 0$, deci $dv/dt = 0$ şi v = constant = 0).

Acceleraţia poate să ia în cadrul acestui program trei valori (−1, 0 şi +1), astfel încît legile de mai sus sînt valabile pe acele intervale în care a = constant.

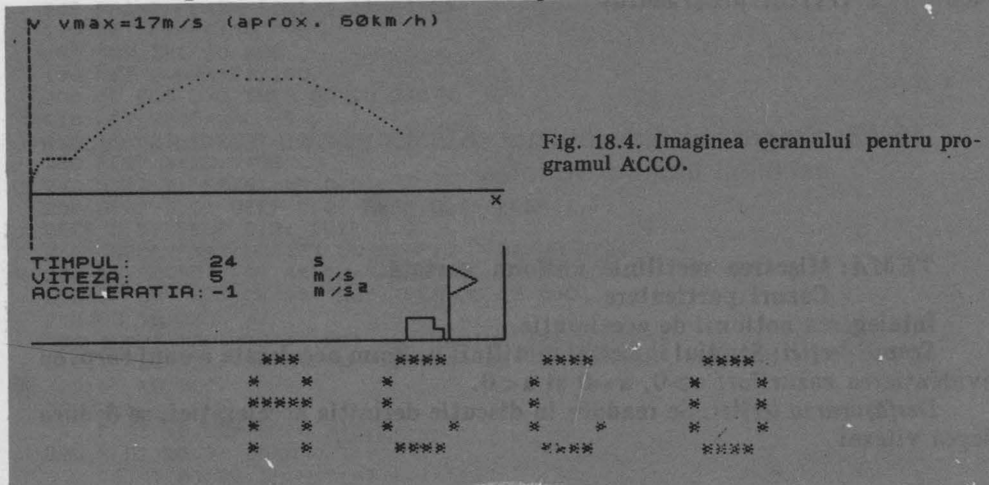

Fig. 18.4. Imaginea ecranului pentru programul ACCO.

PROGPAM EDUCATIONAL DE FIZICA

```
10 GO SUB 350
20 IF INKEY$<>S$ AND INKEY$<>T$ THEN  GO TO 20
30 OVER 1: GO SUB 620
40 GO SUB 660
50 LET A$=INKEY$
60 LET A1=(A$=S$)
70 LET A2=(A$=T$)
80 LET A=A1-A2
90 LET V=V+A*DT
100 GO SUB 620
110 FOR d=0 TO 10: NEXT d
120 LET X=X+V*DT
130 LET T=(INT (10*(T+DT))/10)
140 LET W=INT V: OVER 0
150 PRINT AT y,12;T;"  "
160 PRINT AT y+1,12;W;" "
170 PRINT AT y+2,12;A;" "
180 LET M=(W=0)*(A=0)
190 LET N=(X>=0)*(X<=255-L)
200 IF N=0 THEN  GO TO 270
210 IF M=0 THEN  GO TO 30
220 IF X<225 THEN  GO TO 300
230 GO SUB 620
240 PRINT  INK 2;AT 0,2;" BRAVO ! ATI OPRIT CORECT !": BEEP 2,
245 IF INKEY$<>"" THEN  GO TO 245
250 INPUT "MAI INCERCATI O DATA?(D/N)";X$
260 IF X$="N" OR X$="n" THEN  GO TO 999
262 IF X$<>"D" AND X$<>"d" THEN  GO TO 250
265 INPUT "DORITI SA REVEDETI TEXTUL?(D/N)";X$
266 IF X$="N" OR X$="n" THEN  GO SUB 440: GO TO 20
267 IF X$="D" OR X$="d" THEN  RUN
268 GO TO 265
270 BEEP 1,-12: CLS
280 IF INKEY$<>"" THEN  GO TO 280
285 PRINT "ATI DEPASIT SPATIUL DE DEPLASARE"
290 PAUSE 200: CLS : GO SUB 440: GO TO 20
300 FOR I=1 TO 10
310 BEEP .1,0: BEEP .1,4
320 NEXT I: CLS
330 PRINT " ATI OPRIT MOBILUL PREA REPEDE !"
340 IF INKEY$<>"" THEN GO TO 340
345 PAUSE 200:  CLS : GO SUB  440: GO TO 20
350 BORDER 0: PAPER 0: INK 7: OVER 1: CLS
360 PRINT INK 2;"  A C C O - PROGRAM EDUCATIV"'"       PENTRU
STUDIUL MISCARII"'"   RECTILINII UNIFORM VARIATE"
370 INK 5: PRINT ''" REGULILE DE BAZA ALE JOCULUI :"
380 PRINT '" MOBILUL SE DEPLASEAZA INAINTE SI EVENTUAL INAPOI,DAR
TREBUIE  OPRIT NUMAI INTRE STEAG SI ZIDULMARCAT PRIN MARGINEA DIN
DREAPTA A ECRANULUI."
390 PRINT '"  VA PROPUNEM SA VERIFICATI CA  LA a=0 si v=0 MOBILUL
SE OPRESTEIAR PENTRU a=0 si v=0 MISCAREA CONTINUA !"
400 PRINT INK 2;'TAB 9;"ACCELERATIE 0"''TAB 7;"PENTRU A CONTINUA"'
"      APASATI ORICE TASTA": PRINT OVER 1;AT 15,12;"/": PAUSE 0
410 CLS: GO SUB 700
420 INPUT "APASATI TASTA SELECTATA PENTRU  ACCELERARE SI APOI
TASTA CR ";S$
```

```
430 INPUT "SI ACUM ALEGETI TASTA PENTRU   DECELERARE (NU UITATI
CR !) ";T$
440 LET X=0: LET V=1: LET T=0: LET A=0
450 LET DT=.4: LET L=20: LET H=12: LET Y=16
460 CLS: PLOT 0,0: DRAW 255,0: DRAW 0,50
470 PLOT 0,80: DRAW 255,0
480 PLOT 0,50: DRAW 0,125
490 FOR I=50 TO 175 STEP 5
500 PLOT OVER 1;0,I: NEXT I
510 PLOT 225,0: DRAW 0,40
520 DRAW 15,-8: DRAW -15,-8
530 PRINT AT 12,31;"x"
540 PRINT AT 0,0;"v vmax= 17 m/s ( aprox.60 km/h )"
550 PRINT AT Y,0;"TIMPUL:";AT Y+1,0;"VITEZA:";AT Y+2,0;"ACCELERATIA:"
560 RESTORE
570 DATA 120,8,120,64,120,0,0,0,0,0,0,0,0,64,160,64
580 FOR I=0 TO 15: READ Q
590 POKE USR "a"+I,Q:NEXT I
600 PRINT AT Y,19;"s";AT Y+1,19;"m/s";AT Y+2,19;"m/s "
610 RETURN
620 PLOT X,0: DRAW 0,H
630 DRAW 3*L/4,0: DRAW 0,-H/2
640 DRAW L/4,0: DRAW 0,-H/2
650 RETURN
660 OVER 0
670 PLOT X,80+5*V
680 OVER 1: RETURN
700 PRINT '"  PROGRAMUL ACCO SE BAZEAZA PE  UTILIZAREA LEGILOR
VITEZEI SI  SPATIULUI IN MISCAREA RECTILINIEUNIFORM VARIATA:"
710 PRINT 'TAB 11;" v=v₀+at"
720 PRINT 'TAB 8;" x=x₀+";: POKE USR "b"+4,2: PRINT "v₀t+at²/2":
 POKE USR "b"+4,0
730 PRINT '"  Prin eliminarea timpului din  cele doua ecuatii
se obtine      formula lui Galilei:"''TAB 7;"v =(v₀) +2a(x-x₀)"
740 PRINT '"Acceleratia poate sa ia valorile1,0 si -1,astfel incit
legile demai sus sint valabile pe acele  intervale in care a=ct."
750 PRINT 'TAB 5;"APASATI ORICE TASTA !"
760 PAUSE 0: CLS
770 PRINT AT 5,0;"  Deplasati mobilul intr-un timp
cit mai scurt pina la oprirea   corecta,actionind
tastele alese pentru acceleratie/deceleratie !"
780 PRINT ''"  Timpul record obtinut pentru  deplasarea si oprirea
corecta a mobilului este de 27 secunde !"'''TAB 8;"VA URAM SUCCES !"
785 PRINT FLASH 1;'"      MIHAI  ANDREI  MARSANU.  "
790 RETURN
999 INK 5: PAPER 1: BORDER 0: CLS
```

COMENTARII LA PROGRAMUL EDUCAȚIONAL ACCO

10	**Apelul subrutinei de prezentare a programului și inițializare**
20	**Testarea tastei apăsate**
30	**Apelul subrutinei de DESENARE/ștergere a mobilului**
40	**Apelul subrutinei de trasare a graficului**
50—70	**A1 și A2 sînt valori de adevăr ale propozițiilor logice: „mobilul a fost accelerat“ și „mobilul a fost decelerat“**
80	**Se calculează accelerația A (pe baza valorilor lui A1 și A2)**
90	**Iniațializarea vitezei**

100	Apelul subrutinei de desenare/ŞTERGERE a mobilului
110	Bucla de întîrziere pentru sincronizarea cu timpul real
120	Iniţializarea spaţiului (coordonata mişcării)
130	Introducerea variabilei care consemnează scurgerea timpului
140	Calculul valorii aproximative (trunchiate) a vitezei
150–170	Se afişează ultimele valori calculate pentru timp, viteza şi acceleraţie
180	M este valoarea de adevăr a propoziţiei logice: „mobilul s-a oprit" care este echivalenta cu „viteza este zero" şi „acceleraţia este zero"
190	N este valoarea de adevăr a propoziţiei logice: „mobilul se află în spaţiul de deplasare" care este echivalentă cu „coordonata mobilului este mai mare sau egală cu zero" şi „coordonata mobilului este mai mică decît 255-L"; unde cu L am notat lungimea mobilului (maşinii)
200–210	Testarea lui M şi N
220	În caz de oprire se testează poziţia mobilului faţă de steag
230–240	Dacă mobilul a fost oprit corect se afişează un mesaj însoţit de o semnalizare sonoră
245	Pauză pentru studierea imaginii finale
250–268	Realizarea dialogului cu utilizatorul
270–290	Semnalizarea depăşirii spaţiului de deplasare şi reiniţializarea automată a programului
300–345	Semnalizarea poziţiei incorecte de oprire (înainte de steag) şi reiniţializarea automată a programului
350–400	Afişarea primei pagini de prezentare
410	Apelul subrutinei de afişare a celei de a doua pagini de prezentare
420–430	Selectarea tastelor pentru accelerare şi respectiv decelerare (variabilele S şi respectiv T)
440–450	Iniţializarea variabilelor (x, v, t, a ,dt, l, h, y)
460	Desenarea drumului şi a zidului
470–480	Trasarea axelor graficului v=f(x)
490–500	Marcarea axei vitezei
510–520	Figurarea steagului
530–550	Afişarea unor informaţii cu caracter permanent
560	Iniţializarea pointer-ului DATA
570	Introducerea datelor pentru...
580–590	...definirea unor caractere grafice (^{2}, $_0$)
600	Stabilirea unităţilor de măsură
610	Revenirea la programul principal
620–650	Subrutina pentru desenarea/ştergerea mobilului (maşinii)
660–680	Subrutina de trasare punct cu punct a graficului v=f(x)
700–750	Afişarea principalelor idei şi formule fizice
760	Temporizare
770–790	Afişarea paginii nr. 3 de text
999	Sfîrşitul programului.

Partea a IX-a

MICROBIBLIOTECĂ DE PROGRAME PE CASETE

Capitolul 19. Prezentarea casetelor cu programe pentru calculatorul HC-85*

19.1 Sinteza continutului casetelor

Cărţile de faţă sînt însoţite (o parte a tirajului) de trei casete magnetice audio, care au înregistrări nu de... muzică, ci de programe care „interacţionează" cu calculatorul personal HC-85 şi cu cele compatibile·

Este vorba de 15 **„micropachete de programe"** destinate: **învăţării interactive** a operării cu calculatorul HC-85 şi a formării deprinderilor de a lucra la tastatură, **cunoaşterii configuraţiei** în care lucrează HC-85, a unităţii sale centrale şi a proiectării circuitelor logice, **studierii** limbajelor BASIC şi LOGO, **aplicării programării** în BASIC şi LOGO **pe exemple** tipice de matematică, fizică, electronică, radioamatorism, cum şi de instruire asistată şi chiar de jocuri.

Programele esenţiale sînt accesibile tuturor categoriilor de utilizatori: există, însă, programe orientate pe pregătire gimnazială, liceală sau universitară. Cele mai multe programe au fost scrise în BASIC STANDARD HC-85 (SINCLAIR-SPECTRUM), al cărui interpretor este rezident în memoria EPROM a calculatorului HC-85.

Interpretorul LOGO, care constituie o adaptare pentru HC 85 a interpretorului LOGO SOLI LCSI, se încarcă de pe casetă (micropachetul 4) pentru a permite lucrul cu aplicaţiile în LOGO (micropachetul 5 şi altele, imaginate de utilizatori). Două micropachete (7 şi 8) sînt scrise în BETA BASIC (un BASIC mai performant decît cel standard); interpretoarele BETA BASIC se încarcă tot de pe casetă (din micropachetele 7, 8), pentru a permite derularea aplicaţiilor respective şi a altora.

Principalele micropachete în BASIC (2, 3, 9) au fost realizate la Catedra de calculatoare a Facultăţii de Automatică din Institutul Politehnic Bucureşti, sub coordonarea Prof. dr. ing. *Adrian Petrescu* şi a şefului de lucrări dr. ing. *Nicolae Ţăpuş*. (Lecţii de BASIC — ing. *Banlo Ştefan***. Funcţionarea unui calculator la nivelul unităţii centrale — ing. *Bărbulescu Lucian***. Proiectarea cu circuite logice — ing. *Păstaie Mihaela***). Programul de prezentare a calculatorului HC-85 (1) a fost elaborat la Întreprinderea de Calculatoare Electronice (coordonator ing. *Traian Mihu*, director tehnic). Adaptarea interpretorului LOGO şi aplicaţiile în LOGO (4, 5) aparţin dr. ing. *Nicolae Ţăpuş*. Micropachetele 6 şi 11, elaborate în BASIC, aparţin Prof. emerit *Gh. Rizescu* şi unor elevi ai săi din laboratorul de informatică de la Liceul Industrial Dimitrie Cantemir din Bucureşti. Alte programe (14, 15) sînt elaborate de un elev de la Liceul Mihai Viteazul din Bucureşti, cu asistenţă din partea ITCI. În sfîrşit, elevi din cercurile şcolare de matematică (şcoala generală 30 Bucureşti, cu asistenţă din IPB) şi din cercurile de informatică ale elevilor din Buzău, Iaşi, Arad — asistat de CTCE Arad—au realizat micropachetele 7, 8, respectiv 10,12, 13. Elevii autori sînt menţionaţi la fiecare program în parte.

---

* Şi calculatoare compatibile cu HC-85.

** Pînă în vara lui 1987, încă studenţi la Facultatea Automatică.

În tabelele ce urmează sînt prezentate în ordine toate cele 15 micropachete de programe, specificîndu-se numărul, numele programului și al secțiunilor sale, lungimea (în octeți) pe care o va ocupa fiecare în memoria calculatorului, adresa de încărcare și timpul (', ") necesar încărcării de pe casetă în memoria calculatorului.

Menționăm că limbajele BASIC HC-85 și LOGO sînt tratate pe larg în volumul 1 al cărții, cu numeroase exemplificări și programe în ambele volume, iar instrucțiunile specifice BETA BASIC (suplimentare față de BASIC HC-85) sînt date în ANEXE (vol. 2).

Mai subliniem că cele mai multe din micropachetele de programe sînt **conversaționale**; de asemenea, este de remarcat că la scrierea multora s-au folosit, alături de **limbajele de nivel înalt** (BASIC, LOGO, BETA BASIC), segmente scrise în **limbaj de asamblare — cod mașină**, cum și tehnici felurite, cum ar fi a **modularizării, a meniurilor a editării în culori** (pe monitoare color), **sonorizării, graficii dinamice, instruirii prin testare, jocurilor.**

Caseta I. Micropachetele de programe 1—2—3

Nr. pachet	Tip	Nume program	Lungime — octeți —	Adresa	Timp	
	P	**hardware**	4229	9100		
	C	hard	300	32256	1'20"	
	C	romscr	6912	32766		
	P	**T1**	8431	9100		
1.	C	MCODE	340	32256	1'05"	
	P	**T2**	7398	9100		
	C	mcode 2	340	32256	0'55"	
	P	**T3**	7727	9100		
	C	mcode 2	340	32256	0'55"	
	P	**T4**	7426	9100		
	C	mcode 2	340	32256	0'55"	
2.	P	**inv CPU**	16102	1	1'30"	
	C	cod	6927	56985	0'35"	2'05"
	P	**basic 1**	8124	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	**basic 2**	8124	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	modul 2	5018	9900	0'30"	1'25"
	P	**basic 3**	7842	9900		
	C	mcode	340	32256	0'53"	
	P	**basic 4**	8033	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	modul 4	6887	9900	0'42"	1'37"
3.	P	**basic 5**	7739	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	modul 5	6876	9900	0'45"	1'40"
	P	**basic 6**	6841	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	modul 6	5005	9900	0'35"	1'30"
	P	**basic 7**	7821	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	**basic 8**	7769	9900		
	C	mcode	340	32256	0'55"	
	P	modul 8	5248	9900	0'35"	1'30"

Asistența tehnică pentru pregătirea și realizarea casetelor a fost asigurată de ing. *Eugen Dobrovie*, de la Întreprinderea de Calculatoare Electronice și de ing. *Elena Rugină* de la Electrecord, în colaborare cu colectivul de autori și cu redacția.

Pentru încărcarea unuia din cele 15 micropachete (după ce se instalează configurația calculator-casetofon-display, iar pe ecranul display-ului apare mesajul de „pregătit pentru dialog" se tastează comanda:

LOAD „nume program", unde nume program este cel marcat cu litere îngroșate. Dacă se plasează banda casetei chiar înaintea începutului unui micropachet este suficientă comanda LOAD "" "

Celelalte secțiuni ale micropachetului se încarcă în mod automat sub controlul secțiunii deja încărcate.

Caseta II. Micropachetele de programe 4—5—6—7—8

Nr. pachet	Tip	Nume program	Lungime — octeți —	Adresa	Timp	
	P	**logo**	204	1	0'04"	
	C	logoscr	6912	32768	0'38"	
4.	C	logocode	25000	24832	2'30'	
	P	logoctr 1	191	10	0'03"	3'15"
	C	**exemple**.LOG	128			
	H	(7 module)	128 * 7	49722	0'16"	
	C	**robot**.LOG	128	49722		
	H	(6 module)	128 * 6		0'14"	
	C	**peisaj**.LOG	128	49722		
	H	(5 module)	128 * 5		0'12"	
	C	**nim**.LOG	128	49722		
	H	(8 module)	128 * 8		0'18"	
	C	**hanoi**.LOG	128	49722		
	H	(3 module)	128 * 3		0'08"	
	C	**conv**.LOG	128	49722		
5.	H	(3 module)	128 * 3		0'08"	
	C	**număra**.LOG	128	49722		
	H	(2 module)	128 * 2		0'06"	
	C	**arbore**.LOG	128	49722	0'02"	
	C	**dr**.LOG	128			
	H		128	49722	0'04"	
	C	**convert**.LOG	128	49722		
	H	(5 module)	128 * 5		0'12"	
	C	**sortare**.LOG	128	49722		
	H	(4 module)	128 * 4		0'10"	
	C	**desen**.LOG	128			
	H	(12 module)	128 * 12	49722	0'26"	
6.	P	**modul**	14256	5	1'20"	
7.	P	**puteri**	12157	2070	1'10"	
	C	bcode	18577	46960	1'54"	3'04"
8.	C	**fizica**	21294	4080	2'00"	
	C	bcode	18577	46960	1'54"	3'54"

Caseta III. Micropachetele de programe 9—10—11—12—13—14—15

Nr. pachet	Tip	Nume program	Lungime — octeţi —	Adresa	Timp
9.	P	**CLS**	39998	9980	3′50″
	C	PART 3	168	65368	
	D	PART 4	205	61887	
	D	PART 5	463	62095	
10.	P	**morse**	8295	1	0′44″
11.	P	**conice**	39621	1	3′35″
12.	P	**ROMANIA**	827	10	
	C	1	192	65200	
	C	2	6912	40000	3′24″
	C	3	6912	50000	
	P	4	10041	1	
13.	P	**MLS**	154	0	0′03″
	P	**MLSO**	35134	3	3′10″
	C	M/C	3535		0′20″ 3′33″
14.	P	**trigraf**	3007	1	20″
15.	P	**aceo**	4029	1	25″ 45″

Alte informaţii de încărcare se dau în paragrafele 19.2—19.4.

În prima coloană se află numărul micropachetului de programe (1—15). În a doua coloană se află înscris simbolul tipului de program: P — program BASIC; C — program în cod maşină; A — bloc de date; H — secţiune de program, fără header, fără nume, care se încarcă sub LOGO.

Majoritatea micropachetelor de programe este compusă din mai multe secţiuni, cu denumiri în coloana a treia, a numelui program, prima dintre denumiri, dată cu litere îngroşate (aldine), reprezentînd programul BASIC.

Menţionăm că aplicaţiile în LOGO (micropachetul 5) se pot încărca şi lansa în execuţie numai după ce s-a încărcat interpretorul LOGO (micropachetul 4). O aplicaţie în LOGO se încarcă prin comanda LOAD „nume aplicaţie", fără a mai fi necesară specificarea extensiei. LOG

În coloana a 4-a se găsesc specificate lungimile (în octeţi) ocupate de fiecare secţiune în memorie. În coloana a 5-a se specifică adresa de încărcare în memorie a secţiunilor; pentru programele BASIC se dă numărul de linie al primei secţiuni ce se va executa; pentru programele în cod maşină — adresa fizică de memorie unde va începe încărcarea secţiunii; pentru programele în LOGO — adresa de început a memoriei tampon asociate interpretorului LOGO.

În *ultima coloană* sînt date duratele secvenţelor, secţiunilor sau / şi ale întregului micropachet de programe.

19.2 Caseta I. Prezentarea și încărcarea programelor

1. **Denumirea programului.** Prezentarea calculatorului HC-85 și învățarea tastaturii.

Prezentarea programului. Programul constă din două părți.

Prima parte prezintă structura, componentele și modul de operare ale calculatorului HC-85.

Partea a doua conține patru lecții de învățare a tastaturii: modul de lucru tip mașină de scris, cuvintele cheie, modul cursorului, modul extins.

Modul de utilizare. Programul are prin excelență un caracter conversațional.

Generează mesaje de pornire/oprire a casetofonului. Fiecare lecție se termină cu o secțiune de teste, care vin să verifice și să consolideze cunoștințele și dreprinderile însușite în privința operării la tastatură.

După poziționarea corectă a benzii, înainte de programul pe care îl dorim să-l încărcăm se execută o comandă de încărcare.

Astfel pentru încărcarea primei părți se introduce LOAD „hardware". iar pentru încărcarea programelor din partea a doua

LOAD "T1" — pentru lecția 1 ... LOAD "T4" — pentru lecția 4

Dacă banda este poziționată chiar înaintea unuia dintre aceste programe, pe zona neînregistrată, atunci încărcarea programului se realizează prin comanda: LOAD " "

2. **Denumirea programului:** Funcționarea unui calculator la nivelul unității centrale.

Prezentarea programului. Programul are ca scop prezentarea elementelor funcționale ce intră în componența unității centrale: unitatea aritmetică-logică (UAL), unitatea de comandă (UC) și unitatea de memorie internă (UM).

Sînt ilustrate grafic etapele de citire/interpretare și execuție ale instrucțiunilor, la nivelul resurselor fizice-funcționale: ceas, registre, magistrale, UAL, UC și UM.

Modul de utilizare. Programul este conversațional, utilizatorul asigurînd numai trecerea de la o secvență la alta prin apăsarea unei taste.

Încărcarea programului se realizează prin execuția comenzii: LOAD "inv. CPU", banda fiind poziționată înaintea programului. Dacă poziționarea este chiar pe zona neînregistrată dinaintea programului încărcarea se poate face și cu comanda LOAD " "

Programele sînt conversaționale, utilizatorul trebuind să răspundă la diversele mesaje pe care le afișează calculatorul.

Menționăm că la ultimul mesaj afișat de calculator utilizatorul nu mai poate încărca partea de exemple, care a fost eliminată de pe casetă. Se trece, deci, la 3.

3. **Denumirea programului.** Lecții de BASIC.

Prezentarea programului. Programul conține 8 lecții destinate învățării într-o manieră conversațională a limbajului BASIC.

Lecția 1: are un caracter introductiv, prezintă noțiunile de bază în programare.
Lecția 2: constante, variabile, operații aritmetice și cu șiruri.
Lecția 3: linii-comentarii, instrucțiuni de atribuire și de intrare.
Lecția 4: atribute ecran, instrucțiuni de tipărire. (are și continuare)
Lecția 5: instrucțiuni de salt, decizii, condiții, cicluri, subrutine.
Lecția 6: funcții (are și continuare).
Lecția 7: set caractere grafice, sunet.
Lecția 8: memoria; scrierea programelor, folosirea casetofonului.

Modul de utilizare: Programele sînt conversaționale, utilizatorul trebuind să răspundă la diversele mesaje pe care le afișează calculatorul.

Fiecare lecție este compusă dintr-o parte de program și o parte de cod mașină, iar unele dintre ele mai au încă o parte de program.

Încărcarea acestor lecții se realizează prin încărcarea primei părți de program BASIC asociat fiecărei lecții. Celelalte părți (cod mașină sau program) asociate fiecărei lecții se încarcă sub controlul programului, utilizatorul nefiind nevoit să le încarce în mod explicit.

Astfel pentru încărcarea lecţiilor trebuie executată una dintre comenzi:

LOAD "basic 1" pentru lecţia 1. . . LOAD "basic 8" pentru lecţia 8

Dacă banda este poziţionată chiar înaintea unuia dintre aceste programe, atunci încărcarea programului respectiv se realizează prin comanda LOAD " "

19.3 Caseta II. Prezentarea şi încărcarea programelor

4. Denumirea programului: Interpretor LOGO

Prezentarea programului: Programul conţine interpretorul LOGO care asigură mediul de dezvoltare programe în limbajul LOGO.

După încărcarea programului se intră în regim de comandă, în care utilizatorul poate introduce şi executa programe LOGO.

Interpretorul pune la dispoziţia utilizatorului un editor prin care acesta poate să-şi elaboreze programul sursă ce urmează să fie interpretat şi executat.

Primitivele limbajului LOGO sînt descrise în partea a V-a în cadrul capitolului 11.

În continuare, pe casetă, se află un set de programe LOGO a căror descriere se găseşte în capitolul 12. Încărcarea acestora se face sub controlul interpretorului LOGO utilizînd comanda LOAD "nume" (vezi paragraf 11.9.1), iar lansarea în execuţie se face prin numele procedurii urmat de parametrii asociaţi acesteia.

Programul constituie o adaptare pe calculatorul HC-85 a interpretorului pentru limbajul LOGO elaborat de LOGO SOLI / LCSI.

Modul de utilizare: Pentru elaborarea şi executarea unui program scris în limbajul LOGO este necesar să se încarce mai întîi interpretorul LOGO. Acest lucru se realizează prin execuţia comenzii: LOAD "logo"
sau dacă caseta este poziţionată chiar înaintea interpretorului (la începutul casetei 2) prin execuţia comenzii LOAD " "

După încărcarea interpretorului, apare prompterul care ne invită să introducem primitive ale limbajului LOGO

5. Denumirea programului: Aplicaţii în LOGO

Prezentarea programului: Pentru înţelegerea programelor scrise în limbajul LOGO şi care se găsesc pe casetă este necesar să se consulte capitolul 12, care conţine o descriere detaliată a fiecăruia, atît ca funcţionare, ca parametri de intrare şi mod de apelare.

Aplicaţiile LOGO sînt:
exemple. LOG par. 12.3.1 pag. 298; robot. LOG — 12.1 pag. 278; peisaj. LOG — 12.1 pag. 279; nim. LOG — 12.1 pag. 280; hanoi. LOG — 12.3.7 pag. 309; conv. LOG — 12.3.4 pag. 303; numără. LOG — 12.2 pag. 289; arbore. LOG — 12.2 pag. 293; dr. LOG — 12.2 pag. 291; convert. LOG — 12.3.5 pag. 304; sortare. LOG — 12.3.4 pag. 302; desen. LOG — 12.3.6 pag. 307

Mod de utilizare:
Se poziţionează caseta cît mai aproape de programul care se doreşte să se încarce chiar înaintea lui, şi se execută comanda LOAD "numeprogram"

De exemplu pentru încărcarea programului LOGO, peisaj. LOG se execută comanda: LOAD "peisaj"

În timpul încărcării apar pe ecran numele procedurilor definite în cadrul programului. Pentru lansare în execuţie se introduce numele programului: peisaj.

În cazul programelor care au şi parametri de intrare, pentru execuţie trebuie specificat numele urmat de parametrii corespunzători: LOAD "arbore" arbore 40

6. Denumirea programului: Modul

Prezentarea programului*. Programul se adresează în primul rînd elevilor din clasele IX–XII și are ca scop să ajute la dezvoltarea cunoștințelor despre funcția modul și a deprinderilor elevilor în utilizarea sa. Sub o formă grafică adecvată sînt trecute în revistă o serie de proprietăți ale funcției și relației modul. Plecînd apoi de la o funcție martor prezentată inițial și menținută pe parcursul folosirii modulului sînt prezentate o serie de funcții și relații care folosesc modulul.

Modul de utilizare:

Programul se încarcă prin execuția comenzii LOAD" modul", sau a comenzii LOAD " ", dacă caseta a fost poziționată chiar înaintea programului modul.

Comanda RUN (linia) evidențiază noi funcții sau relații, de ex. RUN 20:

Linia 20 – Grafice de funcții și relații $y = |x|$; $y = -|x|$; $|y| = x$; $|y| = |x|$

Linia 190 – Graficul funcției $f(x) = ||x+1| - 1|$ (trasare directă)

Linia 350 – Folosirea procedeului translației pentru trasarea pe etape a graficului

Linia 670 – Realizarea graficului funcției $f: R \rightarrow R$:

$f(x) = x-4,\ x \leq -2;\ x,\ -2 < x \leq -1;\ -1/4\,x - 5/4,\ -1 < x \leq 3;\ x-5,\ x > 3$

Linia 700 – realizează graficul funcției $y = |f(x)|$

Linia 946 – realizează graficul funcției $y = f(|x|)$, după care urmează subrutinele pentru graficele funcțiilor și relațiilor următoare: $y = -f(|x|)$, $y = |f(|x|)|$, $y = -|f(|x|)|$, $y = |f(-|x|)|$, $y = -|f(-|x|)|$, $|y| = f(x)$, $|y| = |(f(-|x|)|$

Linia 950 – Graficul relației $|2y-1| + |2y+1| + 4\sqrt{3}/3\,|x| - 4 = 0$

Linia 1120 – Graficul relației $||x| + ||y| - 3| - 3| = 1$

7. Denumirea programului: puteri**

Prezentarea programului: programul se adresează elevilor din clasa a V-a și are ca scop operațiile elementare cu puteri naturale.

Sub o formă grafică adecvată, care include și mișcare, programul prezintă:

— înmulțirea și împărțirea de puteri cu aceeași bază;

— puterea unui produs și a unei puteri.

Ca aplicație la cele prezentate se calculează ultima cifră a rezultatului ridicării unui număr natural la o putere reprezentată printr-un număr natural (n^m), unde $0 \leqslant n, m < 9999999$. La cerere, programul poate prezenta modul în care a făcut calculul. De menționat faptul că deși rezultatul n^m nu poate fi reprezentat în calculator pentru n și m foarte mari se calculează ultima cifră.

În finalul programului se propune un test care verifică însușirea cunoștiințelor.

Programul a fost scris în BETABASIC, folosindu-se facilitățile de proiectare sistematică a programelor oferite de acest interpretor. Programul este modular, realizîndu-se proceduri pentru diverse secțiuni ale algoritmului. Pentru a fi executat este necesar să se încarce codul interpretorului BETA BASIC (bcode) de pe casetă în memoria calculatorului.

Modul de utilizare: după poziționarea corectă a casetei, înainte de programul puteri, se execută comanda LOAD "puteri" sau LOAD "" (dacă s-a poziționat chiar pe zona neînregistrată dinaintea programului). Secvența de cod bcode este încărcată de către program, după care se lansează în execuție.

Pentru secțiunea de prezentare a operațiilor, programul se derulează automat, fără intervenția utilizatorului. Pentru aplicație, utilizatorul specifică baza și exponentul.

În cadrul testului de la sfîrșit, utilizatorul trebuie să dea răspunsul. În cazul unui răspuns eronat calculatorul arată cum trebuie rezolvat testul. De subliniat faptul că s-a implementat un editor la nivel de linie pentru introducerea răspunsului.

---

* Programul „MODUL" a fost realizat de prof. emerit Gh. Rizescu și de elevul său Bălan Radu (anul 1986).

** Realizator: elevul Țăpuș Cristian, clasa a VI-a, Școala generală nr. 30 București.

8. Denumirea programului: fizica**

Prezentarea programului: programul se adresează elevilor de clasa a VI-a şi prezintă electrizarea corpurilor. Sub o formă grafică adecvată, care include şi mişcare, se prezintă: aspecte privind: electrizarea prin frecare, prin contact, prin influenţă, interacţiunea corpurilor electrizate.

În final, programul implementează un joc bazat pe interacţiunea sarcinilor pozitive şi negative. Pe suprafaţa ecranului se generează aleator, ca poziţie, un număr de maxim 5 ioni pozitivi (+) şi negativi (—). Unui electron (o), aflat în colţul din stînga jos, i se imprimă o mişcare într-o anumită direcţie. Mişcarea electronului este influenţată de sarcinile aflate pe ecran. *Programul a fost scris în Beta Basic*, în aceleaşi condiţii ca la 7.

Modul de utilizare: după poziţionarea corectă a casetei, înainte de programul fizica, se execută comanda LOAD ''fizica'' sau LOAD '' '' (dacă s-a poziţionat chiar pe zona neînregistrată dinaintea programului). *Secvenţa de cod bcode este încărcată de către program, după care se lansează în execuţie.* Pe baza unui meniu, utilizatorul poate să mute cursorul prin intermediul tastelor A (jos) şi Q (sus) şi să aleagă toate problemele legate de electrizare sau o anumită problemă individuală. Trecerea de la o secvenţă ecran la alta se realizează prin intermediul apăsării unei taste.

Pentru jocul propus, programul oferă instrucţiuni de folosire. După stabilirea numărului de jucători şi a nivelului de dificultate pe ecran apar ioni pozitivi (+) şi negativi (—) care vor interacţiona cu electronul (o). Electronul poate primi un impuls iniţial de direcţie stabilită prin tastele Q (sus), A (jos), O (stînga), P (dreapta) care pot muta un cursor pe marginea ecranului. Lirecţia iniţială este stabilită de linia imaginară care uneşte electronul (o) cu cursorul.

După stabilirea direcţiei, electronul începe să se deplaseze şi este atras şi respins de sarcinile de pe suprafaţa ecranului conform legii lui Coulomb. Jucătorul primeşte un număr de puncte proporţional cu produsul x * y, unde x şi y reprezintă coordonatele punctului unde electronul întîlneşte marginea ecranului.

19.4 Caseta III. Prezentarea şi încărcarea programelor

9. Denumirea programului. Proiectarea cu circuite logice.

Prezentarea programului. Programul prezintă în cadrul a trei etape proiectarea schemelor cu circuite (porţi) logice de tip ŞI (AND), SAU (OR), NU (NOT), ŞI-NU (NAND), SAU-NU (NOR).

Prima parte tratează structura generală a unui calculator şi tipurile de porţi logice de bază.

Partea a doua ilustrează diverse posibilităţi de interconectare a porţilor logice, pentru a forma circuite mai complexe. Sint exemplificate modalităţile de simulare a funcţionării unui tip de poartă, printr-o combinaţie de alte porţi logice, precum şi funcţionarea unui circuit logic secvenţial, utilizat frecvent în calculatoare pentru a realiza funcţia de memorie.

Partea a treia oferă posibilitatea de a proiecta circuite proprii cu un număr de maximum 12 porţi logice, avînd 4 intrări şi 4 ieşiri.

Programul asigură conectarea porţilor şi furnizează informaţii referitoare la eventualele erori, oferind facilităţile necesare pentru corectare. După validarea circuitului, se poate urmări funcţionarea, dînd diverse valori pentru mărimile de intrare.

Schema proiectată poate fi afişată la imprimantă.

Modul de utilizare: Programul conversaţional, este o adaptare a lui ''Make a clip''. Trecerea de la o secvenţă la alta se realizează prin apăsarea unei taste. Pentru proiectarea unui circuit propriu, utilizatorul dispune de un meniu care îi asigură interfaţa cu calcu atorul.

Încărcarea programului se realizează prin execuţia comenzii: LOAD ''CLS'' sau dacă banda este poziţionată chiar înaintea programului CLS prin LOAD '' ''

Dacă programul este oprit, din diferite motive, se poate relansa cu comanda GOTO 1.

De menţionat faptul că acest program se execută numai după casetă. Dacă se încarcă de pe disc, nu se poate executa partea a treia.

** Realizator: elevul Ţăpuş Cristian, clasa a VI-a, Şcoala generală nr. 30 Bucureşti.

10. Denumirea programului: „MORSE"*

Prezentare: Programul execută transmiterea de semnale telegrafice cu impulsuri de la 10 la peste 400 semne pe minut, afişind pe ecran grupe de 5×5 semnale morse transmise. Se pot comanda pînă la 50 grupe a 5 caractere aleator, combinat sau pe grupe, aşa cum prevăd „manualul radioamatorului" şi normele IARU de învăţare a alfabetului Morse şi pentru lucrul în concursuri.

În program mai sînt două subrutine mari care transformă tastatura în maşină de transmis texte codificate sau „în clar" prin alfabetul Morse, util sistemului de transmitere S×TTY din practica radioamatorilor. Programul a fost probat pe „modem ×TTY" şi lucrează pe cele trei frecvente standard.

Utilizare: Programul se încarcă cu comanda LOAD „Morse"

11. Denumirea programului: conice**

Prezentarea programului: Programul se adresează elevilor din clasa a XI-a şi are ca scop abordarea capitolului ''Conice'' din programa de geometrie analitică. Sub o formă grafică adecvată se prezintă proprietăţile conicelor.

Modul de utilizare: După poziţionarea corectă a casetei, înainte de programul conice, se execută comanda LOAD ''conice''
sau dacă banda este poziţionată chiar înainte de program (pe zona neînregistrată dinaintea programului) pentru încărcare se execută LOAD '' ''
Programul este interactiv, utilizatorul putînd să aleagă diversele aspecte referitoare la conice

12. Denumirea programului: ROMANIA, judeţele ţării***

Prezentarea: Program de instruire asistată de calculator în domeniul geografiei; realizat în mai multe variante: pentru HC-85 şi Sinclair Spectrum 48, pentru HC-85 cu disc flexibil, pentru Sinclair ZX Spectrum + 2(128 K). Scris în BASIC şi cod maşină, condus prin meniu, poate fi adaptat şi pentru alte teme decît figurarea pe hărţi sau cu alte date geografice-istorice, mai complexe.

Utilizarea: Introduceţi LOAD " " (sau LOAD*"d"; 1; "ROMANIA" pentru versiunea de pe disc); restul programului se încarcă automat, apare meniul; cu tasta S se poziţionează pe opţiunea dorită; lansarea în execuţie cu ENTER; la opţiunea a 2-a judeţele se introduc cu majuscule; se citeşte tastatura, se apelează rutinele; cele în cod maşină salvează şi readuc în RAM hărţile ROMANIEI, mai există subrutine de prezentare grafică şi sonoră; programul rezident-33 KO.

Sînt de menţionat artificii de programare: utilizarea ferestrelor, caractere grafice definite de utilizator, încărcător în cod maşină, efectul de „dizolvare" a ecranului, memorarea unui ecran şi reafişarea instantanee.

13. Denumirea programului: Roboţelul MINITEHNICUS la şcoală****

Prezentare: Program de instruire asistată şi jocuri pe calculator, scris în BASIC, cu rutine în limbajul de asamblare Z 80, schimbare a caracterelor grafice, sonorizare, cu folosirea unor programe utilitare ca Melbourne Draw, Gens 3m, Mons 3m; ocupă 46 KO. Roboţelul este condus de operator în cabinele de matematică, fizică, istorie, geografie, informatică, răspunde la un set total de ~100 întrebări afişate aleator; la 5 răspunsuri corecte pe cabinet îl poate părăsi primeşte un punctaj şi o melodie „clopoţel"; cînd greşeşte— punctajul scade şi roboţelul nu înaintează; cînd are 350 puncte poate intra în ultimul cabinet, unde joacă un joc „TIR SPAŢIAL". Întrebări de nivelul clasei a VI-a, ce pot fi înlocuite cu alt set de

---

* Realizator: elevul Pipoiu Iulian, clasa a VII-a, cercul de informatică din Buzău.

** Program realizat de prof. emerit Gh. N. Rizescu împreună cu elevul său Tudor Florin

*** Realizator: elevul Răzvan Petrescu clasa a VII-a, Liceul „Costache Negruzzi", (1986) din Iaşi.

**** Realizator: elevul Răzvan Jigorea, clasa a VI-a, Şcoala generală nr 5, (1986) din Arad şi CTCE Arad.

pe caseta magnetică, cu instrucţiunea MERGE. Premiat cu marele premiu — la concursul republican de informatică pentru elevi „Năvodari '86" şi cu un premiu special — la concursul internaţional de la SOFIA 1987. Programul este achiziţionat de ITCI Bucureşti, prin contract de cercetare.

Utilizare: Introduceţi LOAD "mls"; urmează un dialog interactiv operator-calculator

14. Denumirea programului: TRIGRAF*

Prezentarea programului: Programul permite trasarea şi mixarea funcţiilor trigonometrice sin (NX), cos (NX) şi tg (NX).

TRIGRAF este comentat pe larg în subcapitolele 16.5.3. (tema nr. 9) şi 18.3.1.

Modul de utilizare: Programul se încarcă cu instrucţiunea LOAD " " după poziţionarea corectă a benzii.

15. Denumirea programului: ACCO*

Prezentarea programului: ACCO este un program — joc educativ, care permite studiul mişcării rectilinii uniforme variate, facilitînd înţelegerea noţiunii de acceleraţie (condiţia necesară pentru oprirea unui mobil fiind V=O şi a =O).

ACCO este comentat pe larg în subcapitolele 16.5.3. (tema nr 11) şi 18.42.

Modul de utilizare: Programul se încarcă cu instrucţiunea LOAD "," după poziţionarea corectă a benzii.

INDICAŢII PENTRU LUCRUL CU DISCHETE

Pentru HC 85 extins (cu disc flexibil) programele de pe casete se pot trece pe disc fie prin utilizarea unui program t2d, fie încărcînd de pe casete cu LOAD ,,nume program'' în memorie şi salvînd pe disc cu comanda ,,SAVE * "d"; 1;'' nume program".

Ulterior programele de pe dischete se pot încărca pentru execuţie cu comanda LOAD * "d"; 1; * "nume program" atît pe HC-85 extins cît şi pe HC-88. (A se vedea şi textul PROLOG... DIALOG... EPILOG din vol. 1 şi 2).

---

* Realizator: elevul Mihai Andrei Mârşanu, clasa a XII-a, Liceul Mihai Viteazul, Bucureşti (1986).

Partea a X-a

COMPLEMENTE DE MATEMATICĂ*

Capitolul 20. Sisteme de numerație poziționale

20.1. Noțiuni intrductive

Există mai multe sisteme de numerație poziționale:

1°. Sistemul zecimal, în care oamenii numără și socotesc în mod obișnuit. Acest sistem folosește pentru reprezentarea numerelor zece simboluri elementare numite cifre, ele aparținînd mulțimii
{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9}

2°. Sistemul binar, care folosește pentru reprezentarea numerelor cifrele 0 și 1.
3°. Sistemul ternar care folosește cifrele 0, 1 și 2.
4°. Sistemul octal, ale cărui cifre aparțin mulțimii
{0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7}

5°. Sistemul hexazecimal (sau „hexal"), ale cărui șaisprezece simboluri sînt elemente ale mulțimii {0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F}.

Lista acestor sisteme de numerație nu se încheie aici.

Există și sisteme de numerație nepoziționale, spre exemplu — sistemul de numerație roman în baza zece.

1.1. Valoare nominală

Se observă că fiecare din sistemele enumerate utilizează un anumit număr de simboluri și fiecare simbol are o valoare nominală a sa, de exemplu: de la 0 la 9 pentru sistemul zecimal și de la 0 la 7 pentru cel octal, de la 0 la F pentru cel hexazecimal etc.

Prin definiție, numărul natural egal cu numărul cifrelor utilizate într-un sistem de numerație se numește baza sistemului.

Sistemul zecimal are baza zece, cel binar —baza 2, ..., cel hexazecimal — baza șaisprezece.

Baza oricărui sistem de numerație pozițional se reprezintă simbolic prin „10". Ea este numită unitatea de ordinul întîi (sau de rang unu). Simbolurile elementare ale bazei sînt unități de ordinul zero (sau de rang zero); 10 unități de ordinul întîi formează o unitate de ordinul doi — reprezentată simbolic prin „100"; 10 unități de ordinul doi formează o unitate de ordinul trei — reprezentată simbolic prin „1000" etc.

---

* ...Lucrări folosite în scrierea acestui capitol:
Ioana Bărbat, Alexandru Dumitrache; *Matematica aplicată în tehnica de calcul* clasa a IX-a, E.D.P., București, 1982.
I. Săndulescu, D. Beloiu *Introducere în informatică*, clasa a IX-a, E.D.P., București, 1978.

Evident, în sistemul binar, care are doar simbolurile 0 şi 1, două unităţi de ordinul zero formează o unitate de ordinul întîi, reprezentată prin „10". În cel ternar — trei unităţi de ordinul zero formează o unitate de ordinul întîi, reprezentată prin „10",..., în cel hexal— şaisprezece unităţi de ordinul zero formează o unitate de ordinul întîi, reprezentată simbolic tot prin „10" etc.

În tabelul 20.1 se poate observa corespondenţa dintre reprezentările unor numere în sisteme de numeraţie cu diverse baze „b".

Tabelul 20.1

Reprezentarea numerelor în diverse baze de numeraţie

Sistem zecimal b=10	Sistem binar b=2	Sistem octal b=8	Sistem hexal b=16	Sistem zecimal b=10	Sistem binar b=2	Sistem octal b=8	Sistem hexal b=16
0	0	0	0	17	10001	21	11
1	1	1	1	18	10010	22	12
2	10	2	2	19	10011	23	13
3	11	3	3	20	10100	24	14
4	100	4	4	21	10101	25	15
5	101	5	5	22	10110	26	16
6	110	6	6	23	10111	27	17
7	111	7	7	24	11000	30	18
8	1000	10	8	25	11001	31	19
9	1001	11	9	26	11010	32	1A
10	1010	12	A	27	11011	33	1B
11	1011	13	B	28	11100	34	1C
12	1100	14	C	29	11101	35	1D
13	1101	15	D	30	11110	36	1E
14	1110	16	E	31	11111	37	1F
15	1111	17	F	32	100000	40	20
16	10000	20	10				

Valoare poziţională

Fie cifra 8 din sistemul zecimal. Dacă în faţa numărului 8 aşezăm cifra 9, aceasta va reprezenta cifra zecilor a numărului 98 din sistemul zecimal. Aşadar, simbolurile sistemului zecimal, avînd fiecare o valoare nominală de la 0 la 9, au şi o valoare poziţională — corespunzătoare ordinului: zecilor, sutelor, miilor, zecilor de mii, sutelor de mii, milioanelor etc. Desigur, simbolurile tuturor sistemelor de numeraţie poziţionale au atît valoare nominală cît şi valoare poziţională.

Scrierea numărului cu ajutorul puterilor bazei

Fie numărul zecimal 256. El conţine două unităţi de ordinul doi (ordinul sutelor), cinci unităţi de ordinul întîi (ordinul zecilor) şi şase unităţi de ordinul zero (ordinul unităţilor). Valorile nominale şi poziţionale ale acestui număr sînt puse în evidenţă cu ajutorul tabelei 20.2.

Se observă uşor că numărul 256 poate fi reprezentat cu ajutorul puterilor bazei sub forma unui polinom aritmetic.
$256=2\cdot10^2+5\cdot10^1+6\cdot10^0$, unde $10^0=1$, iar 10^1 se scrie 10 şi rezultă reprezentarea $256=$ $=2\cdot10^2+5\cdot10+6$.

În acest mod, orice număr de trei cifre — conţinînd a_2 unităţi de ordinul doi, a_1 unităţi de ordinul întîi şi a_0 unităţi de ordinul zero, se reprezintă sub forma poziţională prin alăturarea unităţilor sale: $a_2\,a_1\,a_0$, iar sub forma polinomială (cu ajutorul puterilor bazei) $a_2\cdot$ $\cdot10^2+a_1\cdot10+a_0$. Deci $a_2\,a_1\,a_0=a_2\cdot10^2+a_1\cdot10+a_0$.

Tabelul 20.2

milioane	sute de mii	zeci de mii	mii	sute	zeci	unităţi
10^6	10^5	10^4	10^3	10^2	10^1	10^0
1000000	100000	10000	1000	100	10	1
0×1000000	0×100000	0×10000	0×1000	2×100	5×10	6×1
0	0	0	0	2	5	6

Generalizînd, se poate spune că un număr natural oarecare N, avînd a_n unităţi de ordinul n, a_{n-1} unităţi de ordinul (n—1),..., a_1 unităţi de ordinul întîi şi a_0 unităţi de ordinul zero, se poate reprezenta convenţional sub formă poziţională — prin alăturarea coeficienţilor a_i şi sub formă polinominală — după puterile descrescătoare ale bazei „10". Avem deci scrierea poziţională

$$N=a_n\, a_{n-1}\, a_{n-2} \ldots a_2\, a_1\, a_0$$

şi scrierea polinominală — cu ajutorul puterilor bazei

$$N=a_n\cdot 10^n+a_{n-1}\cdot 10^{n-1}+a_{n-2}\cdot 10^{n-2}+\ldots+a_2\cdot 10^2+a_1\cdot 10+a_0$$

unde $0 \le a_i \le 9$, $i \in \{0,1,2,\ldots, n-1\}$, $a_n > 0$

Scrierea numerelor sub această formă poate fi extinsă. Astfel, un număr pozitiv N care are şi parte întreagă şi parte fracţionară se poate scrie sub forma poziţională

$$N=a_n\, a_{n-1} a_{n-2} \ldots a_2\, a_1\, a_0,\, a_{-1}\, a_{-2} \ldots a_{-k},$$

iar cu ajutorul puterilor bazei, sub forma polinominală

$$N=a_n\cdot 10^n+a_{n-1}\cdot 10^{n-1}+a_{n-2}\cdot 10^{n-2}+\ldots+a_1\cdot 10+a_0+a_{-1}\cdot 10^{-1}+a_{-2}\cdot 10^{-2}+\ldots+ a_{-k}\cdot 10^{-k}$$

Concret, numărul 1987, 2578 se scrie:

$$1987{,}2578=1\cdot 10^3+9\cdot 10^2+8\cdot 10+7+2\cdot 10^{-1}+5\cdot 10^{-2}+7\cdot 10^{-3}+8\cdot 10^{-4}$$

Scrierea numerelor sub această formă poate fi extinsă. Astfel, un număr pozitiv N care are şi parte întreagă şi parte fracţionară se poate scrie sub forma poziţională

$$x=\pm a_n\, a_{n-1}\, a_{n-2}\, a_{n-3} \ldots a_2\, a_1\, a_0,\, a_{-1}\, a_{-2} \ldots a_{-k}\ \ldots,$$

iar scrierea sa sub formă polinominală, cu ajutorul puterilor bazei, de expresia

$$x=\pm(a_n\cdot 10^n+a_{n-1}\cdot 10^{n-1}+a_{n-2}\cdot 10^{n-2}+\ldots+a_2\cdot 10^2+a_1\cdot 10^1+a_0+a_{-1}\cdot 10^{-1}+a_{-2}\cdot 10^{-2}+\ldots+a_{-k}\cdot 10^{-k}+\ldots)$$

Dacă numărul de cifre de după virgulă ale numărului real x este prea mare (sau infinit), atunci se poate înlocui x printr-o aproximantă a sa, notată x* — acest număr avînd un număr de zecimale determinat.

20.2. Sistemul de numeraţie binar

Simbolurile elementare ale sistemului binar sînt 0 şi 1. Numărului 2 din sistemul poziţional zecimal îi corespunde 10 în sistemul poziţional binar, lui 4 îi corespunde 100, lui 8 îi corespunde 1000, ..., lui 64 îi corespunde 1000000 etc.

Datorită unor facilităţi de ordin tehnic sistemul binar a fost generalizat pentru informatică şi calculator (procesoarele sau microprocesoarele folosind informaţia binară). Într-adevăr, celor două cifre ale sistemului binar li se pot pune în corespondenţa cele două stări de magnetizare obţinute la trecerea curentului printr-un circuit electronic (magnetizării Nord-

Sud corespunzîndu-i simbolic cifra „1", iar celei Sud-Nord—obţinută la schimbarea sensului curentului—cifra „0"). Aceeaşi corespondenţă cu cifrele „1" şi „0" ale sistemului binar se realizează şi în cazul stărilor de tensiune (înaltă „1" sau joasă „0"), în cazul stărilor unui tranzistor de a conduce sau de a fi blocat, în cazul celor două stări ale unui contact bipoziţional (închis sau deschis), ..., în cazul valorilor adevărat-fals ale logicii bivalente a algebrei booleene.

Pentru tehnica electronică de calcul semnul cifric „0" sau „1", din sistemul binar, este numit bit* şi constituie unitatea de măsură a informaţiei în calculator. O unitate de măsură mai mare, formată din opt biţi, se numeşte octet sau bait („byte").

Un octet poate reprezenta orice număr de la 0 la 255 (în binar „11111111"); un grup de doi octeţi (16 biţi) alcătuieşte un semicuvînt şi reprezintă orice număr de la 0 la 65535 (în binar „1111 1111 11111111"); un grup de patru octeţi formează un cuvînt (32 biţi). Cuvîntul ca unitate de măsură serveşte la scrierea datelor şi a instrucţiunilor în minicalculator.

Şi în sistemul binar, simbolurile 0 şi 1 au o valoare nominală şi una poziţională, valoarea poziţională fiind determinată de puterea la care se găseşte baza 2. În tabelul 20.3 este dată reprezentarea binară a numărului 367.

Tabelul 20.3

2^8 256	2^7 128	2^6 64	2^5 32	2^4 16	2^3 8	2^2 4	2^1 2	2^0 1
1.256	0.128	1.64	1.32	0.16	1.8	1.4	1.2	1.1
1	0	1	1	0	1	1	1	1

Se observă că numărul 367_{10} (367 în baza 10) se reprezintă cu ajutorul puterilor bazei 2 astfel:

$$1\cdot2^8+0\cdot2^7+1\cdot2^6+1\cdot2^5+0\cdot2^4+1\cdot2^3+1\cdot2^2+1\cdot2^1+1\cdot2^0=256+64+32+8+4+2+1=$$
$$=367$$

Numărarea în binar

Tehnica numărării în binar este similară celei din zecimal, unde zece unităţi simple (ordinul unităţilor) formează o unitate de ordin superior (ordinul zecilor) etc. În acest sens numeraţia în baza 2 este prezentată în tabelul 20.4. Conform tabelei, două unităţi simple formează o unitate de ordin superior, adică 10; adăugînd o unitate se obţine 11 şi încă una — se obţine 100 (deci $4_{10}=100_2$) etc.

Tabelul 20.4

Sistem zecimal	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sistem binar	0	1	10	11	100	101	110	111	1000	1001	1010	1011	1100	1101	1110

Sistem zecimal	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
Sistem binar	1111	10000	10001	10010	10011	10100	10101	10110	10111	11000
Sistem zecimal	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
Sistem binar	11001	11010	11011	11100	11101	11110	11111	100000	100001	100010

* „Bit" provine din contracţia cuvintelor din limba engleză „binary digit" (cifră binară).

Conversia zecimal-binar

Echipamentele periferice ale calculatorului transformă numerele scrise în zecimal în echivalentul lor binar. Această transformare (conversie) se realizează prin împărţiri succesive ale numărului dat în sistemul zecimal la baza 2 a sistemului binar, pînă ce se obţine restul 0 sau 1, calculul făcîndu-se în baza zece. Spre exemplu, pentru conversia în baza 2 a numărului zecimal 367, şirul operaţiilor de împărţire la bază constă în parcurgerea următorilor paşi:

367:2=183 (rest 1 notat „r_0"), 22:2=11 (rest 0, notat „r"),
183:2= 91 (rest 1, notat „r_1"), 11:2= 5 (rest 1, notat „r_5"),
91:2 45 (rest 1, notat „r_2)", 5:2= 2 (rest 1, notat „r_6"),
45:2= 22 (rest 1, notat „r_3"), 2:2= 1 (rest 0, notat „r_7"),
1:2=0 (rest 1, notat „r_8")

În final, se citesc cifrele restului împărţirilor succesive, de la sfîrşit către început obţinîndu-se astfel numărul în baza 2:

$$r_8\ r_7\ r_6\ r_5\ r_4\ r_3\ r_2\ r_1\ r_0$$

Deci $367_{(10)}=101101111_{(2)}$

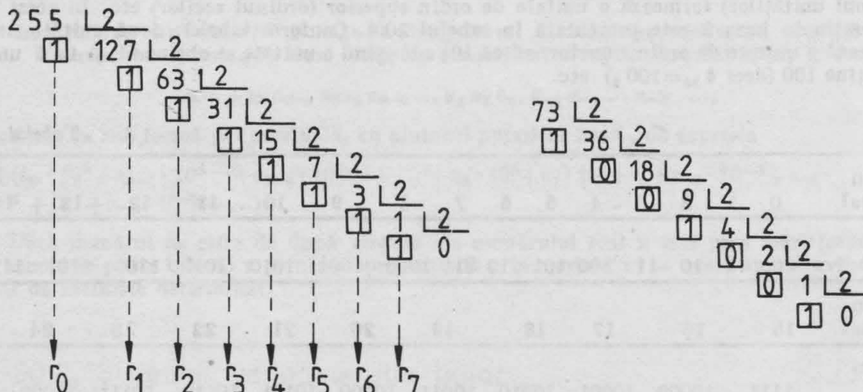
Din exemplul prezentat se constată că algoritmul pentru trecerea unui număr natural N din baza 10 în baza 2 constă în următorii paşi:

$$\frac{N}{2}=k_1,\text{ rest } r_0;\ \frac{k_1}{2}=k_2,\text{ rest } r_1 \ldots;\ \frac{k_{q-1}}{2}=k_q,\text{ rest } r_{q-1};\ \frac{k_q}{2}=k_{q+1},\text{ rest } r_q.$$

Ultima împărţire efectuată este cea pentru care k =1, numărul N scriindu-se în baza 2 sub forma „$r_q\ r_{q-1}\ r_{q-2} \ldots r_2 r_1 r_0$."

Algoritmul descris poate fi folosit în mod practic fără a se întrerupe paşii împărţirii Astfel, resturile obţinute prin împărţirea succesivă la bază, încadrate în pătrate, sînt transcrise în final — în ordinea inversă apariţiei lor (tabelul 20.5)

Tabelul 20.5

Deci $255_{10}=(r_7r_6r_5r_4r_3\ r_2r_1r_0)_2=1111\ 1111_2$;$73_{10}=1001001_{(2)}$

Ca aplicaţie să se arate că:

1) $65535_{(10)}=1111\ 1111\ 1111\ 1111_{(2)}$

2) $-359_{(10)}=-101100111_{(2)}$

Observații

i) Conversia zecimal-ternal sau zecimal-octal, deci conversia din baza zece într-o bază mai mică se realizează tot prin împărțiri succesive, resturile obținute aparținînd mulțimii simbolurilor noii baze. Astfel, numărul 475_{10} are ca echivalent binar numărul $111011011_{(2)}$, ca echivalent ternar numărul $122121_{(3)}$, iar ca echivalent octal — numărul $733_{(8)}$.

ii) Conversia numerelor care au și parte întreagă și parte zecimală se efectuează examinînd separat, atît partea întreagă cît și partea zecimală. Astfel, fie numărul

$$x=a_n \cdot 10^n + a_{n-1} \cdot 10^{n-1} + a_{n-2} \cdot 10^{n-2} + \ldots a_2 \cdot 10^2 + a_1 \cdot 10 + a_0 + a_{-1} \cdot 10^{-1} + a_{-2} \cdot 10^{-2} + $$
$$+ a_{-k} \cdot 10^{-k},$$

a cărui parte fracționară este dată de „$a_{-1}a_{-2} \ldots a_{-k}$".

Conversia părții fracționare într-o bază b se reduce la determinarea în noua bază a echivalentului acestei părți-notat prin „$b_{-1}b_{-2} \ldots b_{-k}$"

Echivalentul căutat se obține prin înmulțirea succesivă a părții fracționare date și a celei obținute pe parcurs cu noua bază, reținînd de fiecare dată întregul astfel obținut.

Spre exemplu, echivalentul în bază 2 al numărului $73{,}875_{(10)}$ este $1001001{,}111_{(2)}$. Într-adevăr, $73_{(10)}=1001001_{(2)}$, iar pentru calculul echivalentului binar al numărului $0{,}875_{(10)}$ sînt necesari următorii pași:

$0{,}875 \cdot 2=1+0{,}75$; $b_{-1}=1$

$0{,}75 \cdot 2=1+0{,}5$; $b_{-2}=1$

$0{,}5 \cdot 2=1+0$; $b_{-3}=1$

Deci, $0{,}875_{(10)}=0{,}111_{(2)}$ și avem transformarea: $73{,}875_{(10)}=1001001{,}111_{(2)}$

iii) În conversia numerelor subunitare se poate lua un număr determinat de zecimale, depinzînd de precizia cerută.

Numere zecimale codificate binar

Dacă fiecăreia din cifrele de la 0 la 9, ale codului zecimal, i se pune în corespondență o configurație de patru cifre binare (4 biți), se obține conversia numerelor zecimale (0—9) în numere binare cu patru ranguri (numite tetrade). Corespondența între cifrele zecimale și **tetradele binare este dată în tab. 20.6, ea reprezentînd o codificare binară a codului zecimal. Informația ce se introduce în calculator este adeseori reprezentată într-un astfel de cod.**

Deoarece cu un număr binar cu patru ranguri se pot codifica 16 cifre diferite, iar sistemul zecimal necesită numai 10 combinații, rezultă că există mai multe posibilități de realizare a unei corespondențe între cifrele zecimale și tetradele binare.

Codul bazat pe conversia dată în tabela 20.6 este un cod ponderat, ponderile avînd de la stînga la dreapta valorile 8, 4, 2, 1. Pentru acest motiv el este numit codul ponderat 8421. Codul zecimal este astfel codificat binar, această reprezentare binară cu patru ranguri a numerelor zecimale fiind numită reprezentarea binar-zecimală, sau codul binar-zecimal. Folosirea codului binar-zecimal în conversia numerelor zecimale a condus la dezvoltarea sistemului binar zecimal de repezentare a numerelor. Astfel, pentru conversia binar zecimală a numărului $675_{(10)}$ se înlocuiesc caracterele cifrice ale fiecărui ordin al numărului dat prin tetradele binare corespunzătoare (tabelul 20.7). O legătură între reprezentarea numerelor în cod zecimal, cod binar-natural și cod binar zecimal este dată în tabelul 20.8

Pentru efectuarea operațiilor aritmetice, în cazul unui calculator care lucrează în sistemul binar, este necesară conversia din codul binar zecimal în binar — la introducerea datelor și conversia lor în binar'zecimal — la extragerea rezultatelor din calculator.

Tabelul 20.6

***Tabelul 20.6* (Corespondențe între cifrele zecimale și tetradele binare)**

Cifre zecimale	Binar $2^3=8$	$2^2=4$	$2^1=2$	$2^0=1$	Tetradele binare
0	0	0	0	0	0 0 0 0
1	0	0	0	1	0 0 0 1
2	0	0	1	0	0 0 1 0
3	0	0	1	1	0 0 1 1
4	0	1	0	0	0 1 0 0
5	0	1	0	1	0 1 0 1
6	0	1	1	0	0 1 1 0
7	0	1	1	1	0 1 1 1
8	1	0	0	0	1 0 0 0
9	1	0	0	1	1 0 0 1

Tabelul 20.7

***Tabelul 20.7* (Model de corespondență binar zecimal-zecimal)**

	sute				zeci				unități			
	2^3	2^2	2^1	2^0	2^3	2^2	2^1	2^0	2^3	2^2	2^1	2^0
binar zecimal	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	1
zecimal	6				7				5			

Tabelul 20.8

***Tabelul 20.8.* (Reprezentarea numerelor în coduri binare).**

Cod zecimal	Cod binar-natural	Cod binar-zecimal
0	0	0 0 0 0
1	1	0 0 0 1
2	10	0 0 1 0
3	11	0 0 1 1
4	100	0 1 0 0
5	101	0 1 0 1
6	110	0 1 1 0
7	111	0 1 1 1
8	1000	1 0 0 0
9	1001	1 0 0 1

Cod zecimal	Cod binar-natural	Cod binar-zecimal
10	1010	00010000
11	1011	00010001
12	1100	00010010
13	1101	00010011
20	10100	00100000
100	1100100	0001 0000 0000

Conversia binar-zecimal

Pentru trecerea în baza zece a unui număr exprimat în baza doi, se scrie numărul binar sub formă de polinom aritmetic cu baza doi şi se efectuează calculul în baza zece. Se utilizează deci formula: $N=a_n \cdot 2^n+a_{n-1} \cdot 2^{n-1}+a_{n-2} \cdot 2^{n-2}+....+a_2 \cdot 2^2+a_1 \cdot 2^1+a_0 \cdot 2^0$,

unde:

N este numărul dat în binar; $a_i(0 \leq i \leq n)$ reprezintă caracterele 0 şi 1 ale sistemului binar, iar n indică valoarea poziţională a caracterului binar

deci:

$$100011111_{(2)}=1 \cdot 2^8+0 \cdot 2^7+0 \cdot 2^6+0 \cdot 2^5+1 \cdot 2^4+1 \cdot 2^3+1 \cdot 2^2+1 \cdot 2^1+1 \cdot 2^0=256+16+8+ +4+2+1=287_{(10)}$$

Deci echivalentul în baza zece al numărului $100011111_{(2)}$ este 287.
Algoritmul pentru conversia numărului N din baza 2 în baza 10 este uşor de înţeles dacă se ţine seama de algoritmul pentru conversia din baza 10 în baza 2. Pornind de la acest algoritm rezultă:

$$k_q=2k_{q+1}+r_q; \quad k_{q-1}=2k_q+r_{q-1}=2^2 \cdot k_{q+1}+2r_q+r_{q-1};$$

$$N=2k_1+r_0=r_q \cdot 2^q+r_{q-1} \cdot 2^{q-1}+r_{q-2} \cdot 2^{q-2}+...+r_2 \cdot 2^2+r_1 \cdot 2^1+r_0.$$

Deci, conversia din baza 2 în baza 10 necesită realizarea următorilor paşi:
1) Se consideră forma poziţională a numărului binar

$$r_q\, r_{q-1}\, r_{q-2} .... r_2 r_1 r_{0\,(2)}$$

2) Se trece această formă în sistemul zecimal, pe baza relaţiei: $r_q \cdot 2^q+r_{q-1} \cdot 2^{q-1}+...$ $...+r_1 \cdot 2^1+r_0 \cdot 2^0$ cu calculul în baza zece.

Exemplu: $1001101_2=1 \cdot 2^6+1 \cdot 2^3+1 \cdot 2^2+1 \cdot 2^0=64+8+4+1=77_{10}$

Observaţie. În cazul numerelor binare întregi

$$a_n a_{n-1} a_{n-2} ... a_2 a_1 a_0, \quad a_i \in \{0,1\}, \quad i=\overline{o, n},$$

conversia în zecimal se poate realiza şi pe baza relaţiei

$$(...((((a_n \cdot 2+a_{n-1}) \cdot 2+a_{n-2}) \cdot 2+a_{n-3}) \cdot 2+a_{n-4}) \cdot 2+...+a_1) \cdot 2+a_0$$

Aplicînd acest algoritm numărului „$a_5\, a_4\, a_3\, a_2\, a_1\, a_0$" rezultă

$$N=((((a_5 \cdot 2+a_4) \cdot 2+a_3) \cdot 2+a_2) \cdot 2+a_1) \cdot 2+a_0$$

În cazul numărului 101101_2, rezultă $101101_2=((((1 \cdot 2+0) \cdot 2+1) \cdot 2+1) \cdot 2+0) \cdot 2+1=45$

Operaţii aritmetice în binar

Algoritmii operaţiilor aritmetice în sistemele de numeraţie poziţionale sînt independenţi de baza particulară folosită, regulile de calcul fiind deci aceleaşi.

Regulile după care se efectuează cele patru operaţii aritmetice în sistemul binar sînt definite, tabelate sau exemplificate în cele ce urmează:

1°. *Adunarea binară are la bază regula:*

0+0=0
0+1=1
1+0=1
1+1=10 (transportînd „1" ordinului următor, deoarece 1+1=10, deci 1+1=0+1 (report pentru rangul binar de la stînga).

Tabelul 20.9

+	0	1
0	0	1
1	1	10

Tabelul 20.9—a

2 +7 9	$0010_{(2)}$ $0111_{(2)}$ $1001_{(2)}$
în zecimal	în binar

Tabelul 20.9—b

53 +37 90	$110101_{(2)}$ $100101_{(2)}$ $1011010_{(2)}$
în zecimal	în binar

2°. Scăderea binară are la bază regula:

0—0=0
1—0=1
0—1=1 (împrumut de la ordinul următor)
1—1=0

Tabelul 20.10

-	0	1
0	0	1
1	1	0

Tabelul 20.10—a

90 −37 53	$1011010_{(2)}$ $-100101_{(2)}$ $110101_{(2)}$
în zecimal	în binar

3°. *Înmulțirea binară are la bază regula:*

0 · 0=0
0 · 1=0
1 · 0=0
1 · 1=1

Pentru efectuarea înmulțirii a două numere se înmulțește deînmulțitul cu fiecare ordin al înmulțitorului, adunîndu-se în final produsele obținute (Tabelul 20.11).

4°. Împărțirea binară se execută ca și împărțirea în zecimal, aplicînd însă regulile cunoscute la înmulțirea și scăderea binară (tabelul 20.12).

45 5 225 în zecimal	$101101_{(2)}$ $101_{(2)}$ $101101_{(2)}$ $101101_{(2)}$ $11100001_{(2)}$

Tabelul 20.12

```
225 | 5          1 1 1 0 0 0 0 1 | 1 0 1
20    45         1 0 1
 25                1 0 0
 25                0 0 0
 00                1 0 0 0
                     1 0 1
                     0 1 1 0
                       1 0 1
                       0 0 1 0
                         0 0 0
                         0 1 0 1
                           1 0 1
                           0 0 0
```

20.3. Sistemul de numerație octal

Simbolurile sistemului de numerație pozițional octal sînt cifrele de la 0 la 7. Corespondența între cifrele sistemului octal și cifrele celui zecimal este dată în tabelul numerotat 20.13.

Tabelul 20.13

Zecimal	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Octal	1	2	3	4	5	6	7	10	11

Conversia zecimal-octal se realizează prin împărțiri succesive ale numărului exprimat în sistemul zecimal la baza b=8, calculul făcîndu-se în baza 10.

De exemplu:, $347_{10}=533_8$

Conversia octal-zecimal se realizează scriind numărul octal sub formă de polinom aritmetic cu baza 8 și efectuînd calculul corespunzător în baza 10.

De exemplu: $533_8=5\cdot 8^2+3\cdot 8^1+3=320+24+3=347_{10}$

Un interes deosebit pentru tehnica de calcul îl prezintă conversia binar-octal și invers. Baza 8 fiind o putere a lui 2 ($8=2^3$), este evidentă corespondența biunivocă între numerele binare cu trei ranguri (triade) și cifrele sistemului octal (tabelele 20.14–a și 20.14–b).

Fiecare caracter numeric al sistemului octal este reprezentat printr-un grup de trei cifre binare, numit triadă.

Tabelul 20.14—a

Reprezentarea octal-binar

Octal	Binar		
	$2^2=4$	$2^1=2$	$2^0=1$
0	0	0	0
1	0	0	1
2	0	1	0
3	0	1	1
4	1	0	0
5	1	0	1
6	1	1	0
7	1	1	1

Tabelul 20.14—b

Corespondenţa binar-octal

Binar	Octal
000	0
001	1
010	2
011	3
100	4
101	5
110	6
111	7

Tabelul 20.14 — c. **Triade**

$N_2=$	1	101	110	001	010
	⇓	⇓	⇓	⇓	⇓
	1	5	6	1	2

Pentru conversia directă a unui număr din sistem binar în sistem octal, se grupează cifrele sale binare, luate cîte trei, începînd din dreapta pentru numere întregi, scriindu-se apoi echivalentul lor în octal. Spre exemplu, pentru numărul $N_2=110111\ 000\ 1010$ se realizează gruparea în triade din tabelul 20.14—c și se obţine $N_8=15612$

Desigur conversia binar octal se poate face și prin intermediul bazei 10. **De exemplu:**

$$1101110_{(2)}=110_{(10)}=156_8$$

Operaţii aritmetice în octal

Operaţiile în octal se bazează pe reguli similare operaţiilor din sistemul zecimal. Pentru adunare, scădere, înmulţire și împărţire se utilizează tabelele 20.15 (a, b, c, d).

Tabelul 20.15-a

+	0	1	2	3	4	5	6	7
0	0	1	2	3	4	5	6	7
1	1	2	3	4	5	6	7	10
2	2	3	4	5	6	7	10	11
3	3	4	5	6	7	10	11	12
4	4	5	6	7	10	11	12	13
5	5	6	7	10	11	12	13	14
6	6	7	10	11	12	13	14	15
7	7	10	11	12	13	14	15	16

Tabel 20.15-b

0—0=0
1—0=1
2—1=1
3—1=1
4—2=2
5—3=2
6—4=2
7—4=3
10—4=4
etc.

Tabel 20.15-c

.	0	1	2	3	4	5	6	7
0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7
2	0	2	4	6	10	12	14	16
3	0	3	6	11	14	17	22	25
4	0	4	10	14	20	24	30	34
5	0	5	12	17	24	31	36	43
6	0	6	14	22	30	36	44	52
7	0	7	16	25	34	43	52	61

Tabel 20.15-d

1 : 1=1
4 : 2=2
14 : 3=4
20 : 4=4
17 : 3=5
etc.

Operațiile în octal sînt exemplificate în tabelul *20.15—e*

Tabelul 20.15-e

34_8	34_8	34_8	610_8 :	34_8
$+16_8$	-16_8	$\times 16_8$	34_8	16_8
52_8	16_8	250_8	250_8	
		34_8	250_8	
		610_8	===	

20.4. Sistemul de numerație hexazecimal

Baza sistemului hexazecimal este 16 și se notează prin „10".

Simbolurile sistemului hexazecimal (pe scurt „hexal") sînt cifrele și numerele de la 0 la 15, desemnate astfel: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F. Corespondența între caracterele sistemului zecimal și cel hexal este dată în tabelul 20.16.

Tabelul 20.16. Corespondența zecimal-hexal

Zecimal	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
hexal	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F

Baza 16 fiind o putere a lui 2 ($16=2^4$), exprimarea caracterelor cifrice ale sistemului de numerație hexazecimal în sistemul binar se realizează cu ajutorul grupărilor de cîte patru cifre binare din tabelul 20.16-a.

Astfel: $0_{16}=0000_2$; $1_{16}=0001_2$; $2_{16}=0010$; $3_{16}=0011_2$

$4_{16}=0100_2$; ...=; $10_{16}=1010_2$; $11_{16}=1011_2$; ...; $15_{16}=1111_2$.

Tabelul 20.16 — a

Hexazecimal	binar			
	2^3	2^2	2^1	2^0
0	0	0	0	0
1	0	0	0	0
2	0	0	1	0
3	0	0	1	1
4	0	1	0	0
5	0	1	0	1
6	0	1	1	0
7	0	1	1	1
8	1	0	0	0
9	1	0	0	1
A	1	0	1	0
B	1	0	1	1
C	1	1	0	0
D	1	1	0	1
E	1	1	1	0
F	1	1	1	1

4.1. *Conversia zecimal hexazecimal.* Această conversie se realizează prin împărțiri succesive ale numărului exprimat în sistemul zecimal la baza b=16, calculul făcîndu-se în baza zece.

. De exemplu, etapele conversiei în hexal a numărului 984_{10} sînt date în figura 20.16 — b

Tabelul 20 16-b

984 : 16=61, rest 8
61 : 16= 3, rest 13 (adică D)
3 : 16= 0, rest 3

Deci $984_{10}=3D8_{16}$

Conversia hexazecimal – zecimal

Această conversie se realizează folosind scrierea polinomială a numărului. Astfel

$3D8_{16}=3\cdot 16^2+D\cdot 16^1+8\cdot 16^0=768+208+8=984_{10}$

Conversia hexal-binar şi invers

1°. Conversia hexal binar se realizează fie prin intermediul bazei 10, fie direct. Spre exemplu, fie $N_{16}=A01F$

Corespondentul acestui număr în baza zece se obţine folosind mai întîi scrierea polinomială şi făcînd calculul în baza zece:

$A01F_{16}=A\cdot 16^3+0\cdot 16^2+1\cdot 16^1+F\cdot 16^0=A\cdot 4096+16+15=40960+16+15=40991_{10}$

Se realizează apoi conversia zecimal-binar prin împărţiri succesive la baza 2.

$40991_{10}=10100000000\ 11111_2$

Conversia directă, din baza 16 în baza 2, se realizează înlocuind fiecare din simbolurile numărului hexazecimal prin echivalentul corespunzător (cu 4 ranguri) din baza 2.

Deci $A01F_{16}=1010\ 0000\ 0001\ 1111_2$

2°. Conversia binar-hexal se realizează grupînd cifrele binare ale numărului în seturi de cîte patru, începînd din partea dreaptă spre stînga şi scriind apoi echivalentul fiecărei grupe în hexal. De exemplu, $N_2=11010000000\ 11111=1\ 1010\ 0000\ 0001\ 1111=1A01F_{16}$

Operaţii aritmetice în hexazecimal

Operaţiile frecvent folosite în hexazecimal pentru programarea calculatoarelor sînt adunarea şi scăderea. În acest sens sînt date cîteva modele privind efectuarea acestor operaţii:

$$\begin{array}{r}2B1F_{16}\\+DACA_{16}\\\hline 105E9_{16}\end{array}\qquad\begin{array}{r}75A3_{16}\\+3A9B_{16}\\\hline B03E_{16}\end{array}\qquad\begin{array}{r}B03E_{16}\\-3A9B_{16}\\\hline 75A3_{16}\end{array}$$

Paşii parcurşi în rezolvarea primului exerciţiu sînt:

I) $(A+F)_{16}=10+15=25=19_{16}$ (se scrie „9“, report „1“)

II) $(1+C+1)_{16}=1+12+1=14=E_{16}$

III) $(A+B)_{16}=10+11=21=15_{16}$ (se scrie „5“, report „1“)

IV) $(1+D+2)_{16}=1+13+2=16=10_{16}$.

Deci, suma căutată este $105E9_{16}$.

Pentru facilitarea calcului se folosesc tabelele privind adunarea şi înmulţirea în hexal, pentru numere mai mici decît baza (tabelele 20.17 şi 20.17-a).

+	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F
0	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10
2	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11
3	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12
4	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13
5	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14
6	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15
6	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15
7	7	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16
8	8	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17
9	9	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18
A	A	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
B	B	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A
C	C	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B
D	D	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C
E	E	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D
F	F	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	1A	1B	1C	1D	1E

Tabelul 20.17. Adunarea în hexal

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	A	B	C	D	E	F
2	0	2	4	6	8	A	C	E	10	12	14	16	18	1A	1C	1E
3	0	3	6	9	C	F	12	15	18	1B	1E	21	24	27	2A	2D
4	0	4	8	C	10	14	18	1C	20	24	28	2C	30	34	38	3C
5	0	5	A	F	14	19	1E	23	28	2D	32	37	3C	41	46	4B
6	0	6	C	12	18	1E	24	2A	30	36	3C	42	48	4E	54	5A
7	0	7	E	15	1C	23	2A	31	38	3F	46	4D	54	5B	62	69
8	0	8	10	18	20	28	30	38	40	48	50	58	60	68	70	78
9	0	9	12	1B	24	2D	36	3F	48	51	5A	63	6C	75	7E	87
A	0	A	14	1E	28	32	3C	46	50	5A	64	6E	78	82	8C	96
B	0	B	16	21	2C	37	42	4D	58	63	6E	79	84	8F	9A	A5
C	0	C	18	24	30	3C	48	54	60	6C	78	84	90	9C	A8	B4
D	0	D	1A	27	34	41	4E	5B	68	75	82	8F	9C	A9	B6	C3
E	0	E	1C	2A	38	46	54	62	70	7E	8C	9A	A8	B6	C4	D2
F	0	F	1E	2D	3C	4B	5A	69	78	87	96	A5	B4	C3	D2	E1

Tabelul 20.17 — a. Înmulţirea în hexal.

Capitolul 21. | **Operatori logici**

21.1. Operatorii logici de bază

În logica bivalentă, deci în logica cu două valori de adevăr, se numeşte propoziţie* *un enunţ despre care ştim că este sau adevărat sau fals, însă nu şi una şi alta simultan.*

Dacă o propoziţie este adevărată, spunem că ea are valoarea de adevăr „adevărul" şi vom nota valoarea de adevăr prin semnul „1" (sau „a"); dacă este falsă, spunem că ea are valoarea de adevăr „falsul" şi vom nota această valoare prin semnul „0" (sau „f").

Vom nota propoziţiile cu literele p, q, r ... sau p_1, p_2, p_3, ...

Aceste propoziţii se pot compune cu ajutorul unor operatori (sau conectori) logici, dînd propoziţii din ce în ce mai complexe, notate prin majuscule ale alfabetului latin sau prin litere ale alfabetului grec.

În logica bivalentă există patru operatori logici unari şi şaisprezece operatori logici binari. Dintre aceştia, trei sînt consideraţi operatori de bază (sau operatori primitivi), deoarece cu ajutorul lor se pot exprima toţi ceilalţi operatori ai logicii bivalente. Aceştia sînt: negaţia (operator unar), conjuncţia şi disjuncţia (operatori binari).

În ordinea utilităţii lor urmează implicaţia şi echivalenţa. Toţi aceşti operatori sînt prezentaţi în manualul de algebră pentru clasa a IX-a.**

Operatorii (sau conectorii) logici sînt întîlniţi şi sub denumirea de conexiuni logice, sau de functori logici, sau funcţii logice.

Definiţiile operatorilor pot fi date şi cu ajutorul unor tabele, numite tabele (sau matrice) de adevăr.

Notînd propoziţiile prin literele p, respectiv q, adevărul prin simbolul „1" sau „a" şi falsul prin simbolul „0" sau „f", avem definiţiile operatorilor de negaţie, conjuncţie, disjuncţie, implicaţie şi echivalenţă din tabela 21.1 (a,b,c,d,e).

Tabela 21.1 (a, b, c, d, e)

OPERATORI LOGICI

p	$\bar{p}$	p	q	$p\wedge q$	p	q	$p\vee q$	p	q	$p\to q$	p	q	$p\leftrightarrow q$
0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
1	0	0	1	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0
		1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	0
Negaţia tabela 2.1-a		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
		Conjuncţia tabela2.1 — b			Disjuncţia tabela 2.1 — c			Implicaţia tabela 2.1 — d			Echivalenţa tabela 2.1 — e		

* Un enunţ este un asamblaj de semne cărora li s-a dat un sens.

** Algebra. Manual pentru clasa a IX-a. Autori: C. Năstăsescu, C. Niţă, Gh. Rizescu; E.D.P. — Bucureşti, 1979.

Definiţiile prezentate se pot formula în cuvinte astfel:

a) Negaţia propoziţiei p este propoziţia „non p" (sau „nu p"), care se notează ⌉p (sau $\bar{p}$) şi care este adevărată cînd p este falsă şi falsă cînd p este adevărată.

b) Conjuncţia propoziţiilor p, q este propoziţia compusă care se citeşte „p şi q", notată „$p \wedge q$", care este adevărată atunci şi numai atunci cînd fiecare din propoziţiile p, q este adevărată.

c) Disjuncţia propoziţiilor p, q este propoziţia compusă care se citeşte, „p sau q", notată „$p \vee q$" şi care este adevărată atunci şi numai atunci cînd este adevărată cel puţin una dintre propoziţiile p, q.

d) Implicaţa propoziţiilor p, q (în această ordine) este propoziţia compusă care se citeşte „p implică q", notată „$p \rightarrow q$" şi care este falsă atunci şi numai atunci cînd p este adevărată şi q falsă, în celelalte cazuri fiind adevărată.

În implicaţia „$p \rightarrow q$", p se numeşte ipoteza sau antecedentul implicaţiei, iar q se numeşte concluzia sau consecventul implicaţiei. Implicaţia „$p \rightarrow q$" se exprimă prin formula „$(\neg p) \vee q$".

e) Echivalenţa propoziţiilor p, q este propoziţia compusă notată „$p \leftrightarrow q$", care se citeşte „p echivalent cu q", sau „p dacă şi numai dacă q", şi care este adevărată atunci şi numai atunci cînd p, q sînt în acelaşi timp adevărate sau false.

Din analiza tabelelor prin care s-au definit operatorii $\wedge$, $\vee$, $\rightarrow$ şi $\leftrightarrow$, se observă că evaluările cuplului (p, q) s-au scris ţinîndu-se seama că se cunosc mai întîi evaluările propoziţiei p. Deci, din dubletul (p, q) se obţin mai întîi cuplurile (o, *) şi (1, *), unde prin semnul „*" se înţelege mai întîi „o" şi apoi „1". Se obţin astfel cuplurile (0, 0), (0, 1), (1, 0) şi (1, 1) pentru evaluarea dubletului (p, q), deci $2^2=4$ astfel de evaluări.

În cazul unui triplet de proporţii bivalente (p, q, r), pentru fiecare din cele patru evaluări ale dubletului (p, q) se obţin cîte două evaluări pentru tripletul (p, q, r). Spre exemplu: din evaluarea (0, 0) se obţin tripletele (0, 0, 0) şi (0, 0, 1); din evaluarea (0, 1) — tripletele (0, 1, 0) şi (0, 1, 1) etc. Rezultă că tripletul (p, q, r) are de două ori mai multe evaluări decît dubletul (p, q) şi anume, elementele mulţimii.

{(0, 0, 0), (0, 0, 1), (0, 1, 0), (0, 1, 1), (1, 0, 0), (1, 0, 1), (1, 1, 0), (1, 1, 1)}.

Se observă că tripletul (p, q, r) se poate evalua în $2^3=8$ moduri, matricea de adevăr avînd deci 2^3 linii. Se demonstrează că un n-uplu de propoziţii bivalente $(p_1, p_2, \ldots, p_n)$ se poate evalua în 2^n moduri, matricea de adevăr avînd deci 2^n linii. În tabela 21.1-f este prezentată, ca exemplu, matricea proprietăţii de distributivitate a conjuncţiei faţă de disjuncţie:

$$p \wedge (q \vee r) \equiv (p \wedge q) \vee (p \wedge r)$$

unde s-a notat: $\alpha = p \wedge (q \vee r)$, $\beta = (p \wedge q) \vee (p \wedge r)$, iar echivalenţa formulelor prin semnul „$\equiv$".

Tabela 21.1 — f

p	q	r	$q \vee r$	$p \wedge (q \vee r)$	$p \wedge q$	$p \wedge r$	$(p \wedge q) \vee (p \wedge r)$	$\alpha \equiv \beta$
0	0	0	0	0	0	0	0	1
0	0	1	1	0	0	0	0	1
0	1	0	1	0	0	0	0	1
0	1	1	1	0	0	0	0	1
1	0	0	0	0	0	0	0	1
1	0	1	1	1	0	1	1	1
1	1	0	1	1	1	0	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	1

Observaţii

1°. Atît pentru demonstrarea echivalenţei formulelor, cît şi pentru analiza expresiilor logice care au un număr mic de propoziţii ($n \leqslant 4$), se foloseşte în mod obişnuit procedeul matriceal.

Matricea de adevăr are 2^n linii orizontale, n fiind numărul variabilelor propoziţionale diferite ale expresiei logice date. Numărul 2 semnifică aici numărul valorilor logice pe care le poate lua o variabilă propoziţională.

Numărul coloanelor matricei este m+n (m fiind numărul conexiunilor logice interpropoziţionale parţiale diferite, inclusiv conexiunea interpropoziţională totală). În cazul formulei demonstrate prin tabela din figura 2, avem: n=3 (variabile propoziţionale, notate p, q, r), deci $2^3=8$ linii. Elementele şirului finit, prin care este definit enunţul sînt: p, q, r, $q\vee r$, $p\wedge(q\vee r)$, $p\wedge q$, $p\wedge r$, $(p\wedge q)\vee(p\wedge r)$, $p\wedge(q\vee r)\equiv(p\wedge q)\vee(p\wedge r)$. Deci: n=3, m=6 şi m+n=9.

2°. În cazul implicaţiei (respectiv echivalenţei) se folosesc şi simbolii de relaţie „$\Rightarrow$" (respectiv „$\Leftrightarrow$"). Relaţia de implicaţie $p\Rightarrow q$ semnifică faptul că „dacă p este adevărată, atunci q este adevărată". În acest caz avem $(p, q)\equiv(1, 1)$. Relaţia $\alpha\Rightarrow\beta$ este frecvent folosită în scrierea formalizată a teoremelor: $\alpha\Rightarrow\beta$, teorema directă; $\beta\Rightarrow\alpha$, teorema reciprocă (în cazul că teorema directă admite reciprocă adevărată); $\neg\alpha\Rightarrow\neg\beta$, teorema contrară directei; $\neg\beta\Rightarrow\neg\alpha$, teorema contrară reciprocei.

De menţionat că simbolul de relaţie „$\Rightarrow$" se foloseşte *uneori* cu un sens mai larg, anume — în toate cazurile pentru care $\alpha\rightarrow\beta$ este o propoziţie adevărată.

Relaţia $\alpha\Leftrightarrow\beta$ este frecvent folosită în înţelesul că „α este adevărată dacă şi numai dacă β este adevărată". Această relaţie apare în cazul teoremelor care admit reciprocă adevărată. Este *uneori* întîlnită şi în înţelesul dat de perechile (1,1) şi (0, 0) adică al relaţiei „$\equiv$" ($\alpha\equiv\beta$). Evident, în loc de $\alpha\equiv\beta$ se poate scrie $\alpha\leftrightarrow\beta$, pe cînd în loc de $\alpha\leftrightarrow\beta$ nu se poate scrie totdeauna $\alpha\equiv\beta$.

3°. În evaluarea unei propoziţii compuse, ordinea de efectuare a operaţiilor logice este următoarea: $\neg$ (nu), $\wedge$ (şi), $\vee$ (sau), $\rightarrow$ (implică), $\leftrightarrow$ (echivalent).

Negaţia leagă deci mai tare decît conjuncţia, conjuncţia — mai tare decît disjuncţia, conjuncţia şi disjuncţia — mai tare decît implicaţia, implicaţia — mai tare decît echivalenţa.

21.2. Proprietăţi ale operatorilor logici

În analiza şi calculul logic sînt folosite o serie de proprietăţi demonstrate pe baza matricelor de adevăr. În scrierea acestor proprietăţi se va folosi simbolul „a" cu semnificaţia de propoziţie totodeauna adevărată şi simbolul „f" — semnificînd propoziţia totdeauna falsă. Fie p, q, r trei propoziţii logice. În cele ce urmează vor fi enunţate cîteva proprietăţi uzuale ale operatorilor logici.

Proprietăţi ale operaţiei „ $\wedge$ ":

1° $(p\wedge q)\wedge r\Leftrightarrow p\wedge(q\wedge \gamma)$ — asociativitatea operaţiei $\wedge$
2°. $p\wedge q \Leftrightarrow q\wedge p$ — comutativitatea operaţiei „$\wedge$";
3°. $p\wedge a \Leftrightarrow p$ — „a" este elementul neutru pentru operaţia „$\wedge$";
4°. $p\wedge p \Leftrightarrow p$ — idempotenţa (operaţia $\wedge$ este idempotentă);
5°. $p\wedge f \Leftrightarrow f$ — „f" este elementul absorbant pentru operaţii „$\wedge$" (conjuncţia avînd unul din factori fals este falsă)
6°. $p\wedge(q\wedge r) \Leftrightarrow (p\wedge q)\wedge(p\wedge r)$ — autodistributivitatea operaţiei „$\wedge$".

Proprietăţi ale operaţiei „ $\vee$ ":

1°. $(p\vee q)\vee r \Leftrightarrow p\vee(q\vee r)$ — asociativitatea;
2°. $p\vee q \Leftrightarrow q\vee p$ — comutativitatea;
3°. $p\vee f \Leftrightarrow p$ — „f" este element neutru pentru operaţia „$\vee$";
4°. $p\vee p \Leftrightarrow p$ — operaţia „$\vee$" este idempotentă;
5°. $p\vee a \Leftrightarrow a$ — „a" este elementul absorbant pentru operaţia „$\vee$";
6°. $p\vee(q\vee r) \Leftrightarrow (p\vee q)\vee(p\vee r)$ — autodistributivitatea operaţiei „$\vee$".

Relaţii între operaţiile „ $\wedge, \vee, \neg$ ":

1°. $p\wedge(q\vee r) \Leftrightarrow (p\wedge q)\vee(p\wedge r)$ — operaţia „$\wedge$" este distributivă faţă de operaţia „$\vee$". Scrisă sub forma „$(p\wedge q)\vee(p\wedge r) \equiv \equiv p\wedge(q\vee r)$", această proprietate este analoagă scoaterii factorului comun".
2°. $p\wedge(q\vee r) \Leftrightarrow (p\vee q)\wedge(p\vee r)$ — operaţia „$\vee$" este distributivă faţă de operaţia „$\wedge$".

Observaţie: În algebra logicii există două proprietăţi de distributivitate.

3°. $p \vee (p \wedge q) \Leftrightarrow p$; $p \wedge (p \vee q) \Leftrightarrow p$ — legi de absorbţie;

4°. $(p \vee q) \wedge (p \vee \bar{q}) \Leftrightarrow p$; $(p \wedge q) \vee (p \wedge \bar{q}) \Leftrightarrow p$ — legi ale excluderii;

5°. Legile lui A de Morgan:

I. $\neg(p \wedge q) \Leftrightarrow (\neg p) \vee (\neg q)$ — negaţia conjuncţiei este logic echivalentă cu disjuncţia negaţiilor;

II. $\neg(p \vee q) \Leftrightarrow (\neg p) \wedge (\neg q)$ — negaţia disjuncţiei este logic echivalentă cu conjuncţia negaţiilor.

Observaţii 1) Cînd nu este pericol de confuzie, semnul de negaţie „$\neg$" se înlocuieşte cu bara de supraliniere „—" şi cele două legi se scriu astfel:

$$\overline{p \wedge q} \Leftrightarrow \bar{p} \vee \bar{q};\ \overline{p \vee q} \Leftrightarrow \bar{p} \wedge \bar{q}$$

2) Dacă într-o formulă constituită cu operatorii „$\wedge$, $\vee$, $\neg$" se înlocuieşte „$\wedge$" cu „$\vee$" şi reciproc, se obţine duala formulei date.

Patru principii logice clasice:

1°. Principiul dublei negaţii: „$\neg(\neg p) \Leftrightarrow p$" — dubla negaţie readuce propoziţia la valoarea sa iniţială. În afară de negaţia din logica formală există negaţia dialectică, aceasta păstrînd din ceea ce s-a negat tot ceea ce este pozitiv (progresist) şi dezvoltîndu-l pe o treaptă superioară.

2°. Principiul terţiului exclus: „$p \vee (\neg p) \Leftrightarrow a$". Cuplul disjunctiv al unei propoziţii cu negaţia ei este o propoziţie adevărată. Acest principiu este folosit în domeniul finitului, unde alternativa „$p \vee (\neg p)$" se poate verifica, în fiecare caz, element cu element. De observat că chiar în domeniul finitului pot exista propoziţii enunţiative (respectiv afirmative) care scapă principiului terţiului exclus. De exemplu, din faptul că o propoziţie „p" nu este adevărată, nu întotdeauna rezultă că „$\neg p$" este adevărată. Depăşirea unor astfel de situaţii din gîndirea logică a dus la apariţia logicilor polivalente.

3°. Principiul contradicţiei: „ $p \wedge (\neg p) \Leftrightarrow f$" — o propoziţie şi negaţia ei nu pot fi simultan adevărate (sau „conjuncţia în care unul din factori este negaţia celuilalt este falsă"). Această conexiune este o contradicţie. Nerespectarea acestui principiu în cercetarea matematică constituie sursa antinomiilor (în nici un sistem de axiome nu putem avea „$(p \Leftrightarrow a) \wedge (\neg(p \Leftrightarrow a))$". Dacă într-o teorie matematică apare o astfel de situaţie, avem de-a face cu un paradox matematic şi se impune reexaminarea sistemului de axiome al respectivei teorii.

4°. Principiul contradicţiei excluse. Conexiunea „$\neg(p \wedge (\neg p))$" este o propoziţie totdeauna adevărată. Această tautologie constituie principiul contradicţiei excluse „nu este adevărat că o propoziţie „p" este valabilă simultan cu negaţia ei".

Cîteva legi logice şi reguli uzuale raţionamentului logic.

1°. $p \rightarrow q \Leftrightarrow \bar{q} \rightarrow \bar{p}$ (legea contrapoziţiei); la fel, „$q \rightarrow p \Leftrightarrow \bar{p} \rightarrow \bar{q}$"

2°. $(p \wedge (p \rightarrow q)) \Rightarrow q$ (legea modus ponens, sau legea detaşării)

3°. $((p \rightarrow q) \wedge (q \rightarrow r)) \Rightarrow (p \rightarrow r)$ (legea tranzitivităţii implicaţiei)

4°. $p \rightarrow q \Leftrightarrow \bar{p} \vee q$; $\neg(p \rightarrow q) \Leftrightarrow p \wedge (\neg q)$ (legea implicaţiei, respectiv legea negării implicaţiei)

5°. $p \rightarrow \bar{p} \Rightarrow \bar{p}$; $\bar{p} \rightarrow p \Rightarrow p$; $((p \rightarrow q) \wedge (p \rightarrow \bar{q})) \rightarrow \bar{p}$ (legi ale reducerii la absurd)

6°. Dintre regulile frecvent folosite în raţionamentul logic se pot enumera:

I. regula detaşării (a se vedea legea modus ponens);

II. regula substituţiei, conform căreia, înlocuind o variabilă propoziţională cu una şi aceeaşi expresie — peste tot unde variabila apare într-o expresie validă, se obţine tot o expresie validă;

III. regula introducerii premizelor, conform căreia, pe parcursul unui raţionament se poate introduce o premiză nouă, necesară pentru deducerea concluziei (sau pentru demonstrarea unei teoreme intermediare);

IV. regula utilizării tautologiilor.

21.3. Funcţii logice

Din prezentarea unora dintre operatorii logici se poate observa că adevărul sau falsul unei propoziţii compuse poate fi considerat ca o funcţie de adevărul sau falsul propoziţiilor componente.

În cazul conjuncţiei, al disjuncţiei, implicaţiei sau al echivalenţei logice, ca operatori, se constată că fiecăreia din evaluările (f, f), (f, a), (a, f), (a, a) ale cuplului (p, q) îi corespunde prin funcţia dată, conform tabelei de adevăr, o valoare şi numai una din mulţimea {a, f}. De exemplu, pentru disjuncţie, fiecăreia din evaluările (f, f), (f, a), (a, f), (a, a) îi corespunde o valoare din {f, a, a, a} — în această ordine.

Deci funcţiile logice de argumente p, q sînt definite pe produsul cartezian {f, a} × {f, a} cu valori în mulţimea {a, f}, conform regulilor de construcţie indicate în tabele.

O funcţie logică de două argumente p, q se poate scrie sub forma f (p, q)=p c q, unde „p c q" înseamnă „p compus cu q", c fiind un conector. Fiecărei perechi de valori pentru (p, q) îi corespunde o valoare şi numai una pentru „p c q".

Ca şi în matematică, în logică există funcţii de unul sau mai multe argumente.

Funcţiile logice de un singur argument.*

Există patru funcţii logice de un singur argument: contradicţia, poziţia, negaţia şi tautologia. Ele sînt definite conform figurii 21.1. sau tabelei 21.2-a.

Contradicţia (Constanta „0")	Poziţia (variabila „p")	Negaţia	Tautologia (Constanta „1")
$f_0 : \{a, f\} \to \{a, f\}$	$f_1 : \{a, f\} \to \{a, f\}$	$f_2 : \{a, f\} \to \{a, f\}$	$f_3 : \{a, f\} \to \{a, f\}$
$f_0(p) = f$	$f_1(p) = p$	$f_2(p) = \neg p$	$f_3(p) = a$

Tabela 21.2 — a

FUNCŢII LOGICE DE UN SINGUR ARGUMENT

p	0	1	Simbol logic	Denumirea
f_0	0	0	0	Contradicţia (sau constanta „0")
f_1	0	1	p	Poziţia (sau variabila „p")
f_2	1	0	p	Negaţia
f_3	1	1	1	Tautologia (sau constanţa „1"

Funcţiile logice de două argumente*

Funcţiile logice neechivalente de argumente p, q ale logicii bivalente, generate în actul logic al gîndirii, sînt în număr de şaisprezece. Ele sînt definite, conform figurii 21.2 respectiv tabelei 21.3-a, unde s-a notat operatorul funcţional prin c_i, $i=0,15$.

De asemenea, se foloseşte notaţia:

α — conexiunea „p c q" pentru evaluarea (p, q)≡(f, f);

β — conexiunea „p c q" pentru evaluarea (p, q)≡(f, a);

γ — conexiunea „p c q" pentru evaluarea (p, q)≡(a, f);

δ — conexiunea „p c q" pentru evaluarea (p, q)≡(a, a).

---

* „Logica modernă" de Georg Klaus, traducere, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

Tabelul 21 3-a

p	0	0	1	1	Simbol logic	Denumirea
q	0	1	0	1		
f_i \ pcq	α	β	γ	δ		
f_0	0	0	0	0	0	Constanta „0"; funcția identic-falsă; contradicția.
f_1	0	0	0	1	$p \cdot q$	Produs logic „și"; conjuncția.
f_2	0	0	1	0	$p \triangledown q$; $p \llcorner q$; $\overline{p \to q}$	Negația implicației de p,q; interdicția după q; funcția excepție; exceptarea lui q. Citește: „p fără q"; „p există, însă q nu"
f_3	0	0	1	1	p	Variabila p; afirmație de p; afirmație de p indiferent de q.
f_4	0	1	0	0	$q \triangledown p$; $p \lrcorner q$; $\overline{q \to p}$	Negația implicației inverse; interdicția după p; excepția inversă. Citește: „nu p, ci q", „q fără p"
f_5	0	1	0	1	q	Variabila q; afirmație de q; afirmație de q indiferent p.
f_6	0	1	1	0	$p \oplus q$; $p \veebar q$; $(p \wedge \bar{q}) \vee (\bar{p} \wedge q)$	Disjuncția exclusivă; excluderea logică; suma modulo 2. Citește: „sau exclusiv"
f_7	0	1	1	1	$p \vee q$	Disjuncția logică neexclusivă; includerea; alternativa; suma logică „SAU". Citește: „sau inclusiv".
f_8	1	0	0	0	$p \downarrow q$; $\bar{p} \wedge \bar{q}$	Funcția „NICI" a lui NICOD; „NICI"; „SAU-NU"; antidisjuncția. Citește: „nici p, nici q", „p nici q".
f_9	1	0	0	1	$p \leftrightarrow q$; $(p \to q) \wedge (q \to p)$	Echivalența logică. Uneori se notează „$p \equiv q$" și se numește „identitatea logică"; coincidența.
f_{10}	1	0	1	0	$\bar{q}$	Negația lui q. Citește: „negație de q, indiferent p".
f_{11}	1	0	1	1	$q \to p$	Implicația inversă; implicația de q,p; replicația (notată și „$p \leftarrow q$")
f_{12}	1	1	0	0	$\bar{p}$	Negația lui p. Citește: „negație de p, indiferent q"
f_{13}	1	1	0	1	$p \to q$; $\bar{p} \vee q$	Implicația logică; implicația materială, implicația. Citește: „dacă p, atunci q" sau „p, deci q".
f_{14}	1	1	1	0	$p \mid q$; $\bar{p} \vee \bar{q}$	Anticonjuncția; funcția incompatibilitate" a lui SHEFFER. Citește: „p incompatibil cu q", „fie că nu p, fie că nu q."
f_{15}	1	1	1	1	1	Constanta „1"; identitatea logică; funcția identic-adevarată; tautologia.

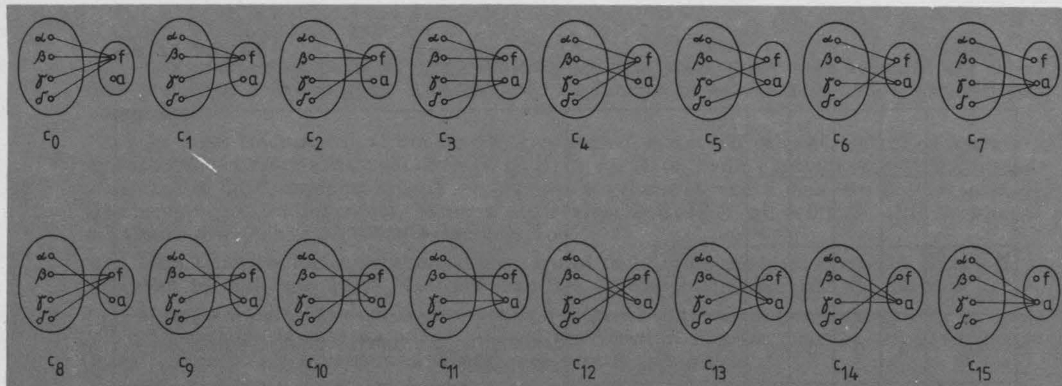

Fig. 21.2. Funcţii logice de două argumente

Folosind apoi notaţia simbolică uzuală („o" în loc de „f" şi „l" în loc de „a"), rezultă tabloul matricelor de adevăr corespunzătoare celor 16 funcţii logice de argumente p, q, notate prin f_i, $i=0,15$, din tabela 21.3-a.

Observaţii

1) Conform tabelei 21.3-a, funcţiile logice sînt clasificate în:

I. Legi logice (sau tautologii) „f_{15}",

II. Contradicţii (sau antilogii) „f_0",

III. Funcţii realizabile (sau simplu realizabile, sau propoziţii contingente) „f_2—f_{14}".

Prin lege logică se înţelege o funcţie adevărată independent de valorile luate de argumentele sale din mulţimea {0, l}. Legea logică este o formulă identic adevărată, sau formulă validă, sau tautologie. Tautologiile sînt folosite în formularea unor scheme de raţionament corecte, ele permiţînd exprimarea unor operaţii logice prin alte operaţii logice.

Prin contradicţie se înţelege o funcţie logică falsă, independent de valorile luate de argumentele sale din mulţimea {o, l}. De exemplu propoziţia $p \wedge \bar{p}$ este o contradicţie. Contradicţia este o formulă identic-falsă, sau formulă nerealizabilă.

Prin funcţie realizabilă se înţelege o funcţie logică adevărată în cel puţin un caz. Aşa spre exemplu, propoziţia „$p \vee (q \wedge r)$" este o conexiune simplu-realizabilă.

2) Cele 16 linii (f_0—f_{15}), ale tabelei 21 3-a, conţin valorile de adevăr corespunzătoare celor 16 conexiuni „p c q" posibile. Fiecare linie, de la f_0 la f_{15}, reprezintă deci o definiţie a uneia din conexiunile logice de argumente p, q.

3) În tabela 21.3-a se observă că funcţiile sînt opuse simetric faţă de jumătatea tabelei (f_7 cu f_8; f_6 cu f_9, ..., f_0 cu f_{15}).

Deci, funcţiile f_8, f_9, ..., f_{15} pot fi definite, respectiv, ca negaţii ale celor opuse simetric. Acest fapt permite ameliorarea calculului logic.

4) Principalele funcţii logice bivalente folosite sînt definite conform tabelelor 21.2-a şi 21.3-a, astfel:*

1°. Negaţia este funcţia a cărei valoare este adevărul atunci cînd argumentul este fals şi falsul atunci cînd argumentul este adevărat.

2°. Disjuncţia (sau alternativa) este funcţia adevărată atunci şi numai atunci cînd cel puţin un argument este adevărat.

3°. Conjuncţia este funcţia adevărată atunci şi numai atunci cînd fiecare din argumentele sale sînt adevărate.

4°. Implicaţia este funcţia care este falsă atunci şi numai atunci cînd antecedentul (ipoteza „p") este adevărată, iar consecventul (concluzia „q") este fals.

5°. Echivalenţa este funcţia care este adevărată atunci şi numai atunci cînd argumentele sale sînt în acelaşi timp adevărate sau false.

---

* „Logica simbolică", de Gheorghe Enescu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971.

6°. Excluderea este funcţia adevărată atunci şi numai atunci cînd numai un argument are ca valoare de adevăr adevărul.

7°. Antidisjuncţia (sau funcţia „NICI") este funcţia adevărată dacă şi numai dacă toate argumentele sale sînt false.

8°. Anticonjuncţia (sau funcţia „INCOMPATIBILITATE") este funcţia falsă dacă şi numai dacă toate argumentele sale sînt adevărate.

5) Numărul total al funcţiilor de n argumente ale logicii bivalente este dat de formula $N=2^{2^n}$ (numărul funcţiilor de două argumente fiind $N=2^{2^2}=16$, iar cel al funcţiilor de un singur argument, $N=2^{2^1}=4$).

În general, se demonstrează că numărul operatorilor logici de n argumente ce se pot construi într-o logică cu m valori de adevăr este dat de formula $N=m^{m^n}$.

6) Considerînd ca primitiv grupul de operatori „$\wedge$, $\vee$, $\neg$", al algebrei Boole, cu ajutorul acestora se pot defini toţi ceilalţi. De altfel, toţi operatorii logicii propoziţiilor se pot exprima printr-un singur operator „antidisjuncţia". Exprimarea operatorilor prin antidisjuncţie este greoaie. Totuşi circuitul care modelează fizic antidisjuncţia este foarte simplu.

7) Logici polivalente. Logicile în care se postulează existenţa a trei sau mai multe valori distincte pentru caracterizarea valorii de adevăr a unei propoziţii sînt numite logici polivalente. De exemplu: logica trivalentă admite ca valori de adevăr-adevărul, falsul, posibilul (sau îndoielnicul); logica tetravalentă admite patru valori etc.

În logica trivalentă, spre exemplu, din faptul că o propoziţie „p" nu este adevărată nu rezultă adevărul propoziţiei „$\neg$p" — aşa cum se ştie din logica bivalentă.

Logicile polivalente au largi implicaţii în algebra modernă, în teoria reţelelor electrice cu relee şi contacte, în fizică etc.

21.4. Problema deciziei

Există mai multe metode pentru a decide dacă o expresie logică reprezintă o tautologie, o contradicţie, sau o expresie simplu — realizabilă.

I. metoda matriceală;

II. metoda eliminării treptate a necunoscutelor — utilizînd raţionamentul logic bazat pe reguli ce decurg din definiţiile operaţiilor logice şi proprietăţile acestora;

III. metoda formelor normale.

În logica propoziţiilor, spunem că o expresie logică are forma disjunctivă dacă operatorul său principal este „$\vee$", iar termenii săi sînt conjuncţii. De asemenea, o expresie logică are forma conjunctivă dacă operatorul său este „$\wedge$", iar factorii sînt disjuncţii.

În calculul logic, orice expresie logică poate fi adusă la o aşa-zisă formă normală (poate fi normalizată). Normalizarea unei expresii logice înseamnă transformarea acesteia, pe baza legilor logicii, în expresii simple echivalente cu ea. În algebra logicii, formele normale sînt construite cu ajutorul operatorilor de bază ($\wedge$, $\vee$, $\neg$).

A aduce o expresie logico-propoziţională la o formă normală înseamnă a o aduce la acea formă în care să nu intervină decît operatorii de bază, negaţia căzînd numai pe simbolurile pentru propoziţiile elementare.

O expresie logică este adusă la forma normală dacă este fie o disjuncţie de conjuncţii, fie o conjuncţie de disjuncţii.

Orice formă normală are deci un operator principal. După numele operatorului principal, care dă şi denumirea funcţiei, avem două forme normale: forma normală conjunctivă (care este o conjuncţie de disjuncţii) şi forma normală disjunctivă (care este o disjuncţie de conjuncţii).

O expresie se aduce la una din cele două forme pentru a decide mai uşor dacă este o tautologie, o contradicţie, sau o funcţie realizabilă.

Operatorul care dă denumirea formei normale nu apare în membrii expresiei. De exemplu, expresia $p\wedge(q\vee r)$ nu este o formă normală, pe cînd expresia $(p\vee\bar{p}\vee\bar{q})\wedge(q\vee\bar{q}\vee\bar{p})$ este o formă normală conjunctivă, iar $(p\wedge\bar{p}\wedge\bar{q})\vee(p\wedge q\wedge\bar{q})$, este o formă normală-disjunctivă.

În formele normale sînt folosiţi termenii:

1°. produs elementar (o conjuncţie de propoziţii simple şi de negaţii ale lor);

2°. sumă elementară (o disjuncţie de propoziţii simple şi de negaţii ale lor);

3°. formă normală disjunctivă (sumă de produse elementare);

4°. formă normală conjunctivă (produs de sume elementare).

În calculul formelor normale sînt folosite proprietățile operatorilor logici: $p\wedge p\equiv p$, $p\vee p\equiv p$, $p\wedge f\equiv f$, $p\vee f\equiv p$, $p\wedge a\equiv p$, $p\vee a\equiv a$, $p\wedge\bar{p}\equiv f$, $p\vee\bar{p}\equiv a$.

Pe baza proprietăților sînt date o serie de reguli pentru validarea formelor normale.

1°. În actul deciziei se ține seama de legile logice $\alpha\vee\bar{\alpha}\equiv a$ (tautologie) și $\alpha\wedge\bar{\alpha}\equiv f$ (contradicție):

I. dacă în fiecare membru al formei normale conjunctive se află o expresie de forma $\alpha\vee\bar{\alpha}$, atunci forma normală este o tautologie;

II. dacă în fiecare membru al formei normale conjunctive se află o expresie de forma $\alpha\wedge\bar{\alpha}$, atunci forma normală este o contradicție;

III. dacă o expresie adusă la forma normală nu este nici tautologie, nici contradicție, ea este o funcție realizabilă.

2° În calculul pentru obținerea deciziei se efectuează transformări asupra expresiei logice în vederea eliminării acelor operatori care nu aparțin mulțimii operatorilor de bază. De exemplu, se înlocuiește $\alpha\to\beta$ prin $\bar{\alpha}\vee\beta$, $\alpha\downarrow\beta$ prin $\overline{\alpha\vee\beta}$ etc. De asemenea, se elimină negațiile care nu cad pe variabile, ele trecînd pe variabile prin folosirea îndeosebi a legilor lui A de Morgan: $\overline{\alpha\wedge\beta}\equiv\bar{\alpha}\vee\bar{\beta}$ și $\overline{\alpha\vee\beta}\equiv\bar{\alpha}\wedge\bar{\beta}$. Se aduce apoi expresia astfel obținută la forma normală dorită — pe baza legilor de distributivitate, asociativitate și comutativitate Se ierarhizează în final operatorii, stabilindu-se cel principal și cel secundar.

*Aplicație**). Să se decidă dacă expresia logică „$((p\to\bar{q})\wedge q)\to\bar{p}$" este o lege logică.

Soluție. Se aduce expresia la forma normală conjunctivă și se decide.

a) În prima etapă se elimină functorii care nu apar în forma normală conjunctivă (se elimină deci implicația):

$$((p\to\bar{q})\wedge q)\to\bar{p}\equiv(\overline{(p\to\bar{q})\wedge q})\vee\bar{p}\equiv(\overline{(\bar{p}\vee\bar{q})\wedge q})\vee\bar{p}\equiv\ldots$$

b) În cea de-a doua etapă se elimină negația care cade pe propoziția compusă și avem în continuare

$$\equiv(\overline{(\bar{p}\vee\bar{q})}\vee\bar{q})\vee\bar{p}\equiv((\bar{\bar{p}}\wedge\bar{\bar{q}})\vee\bar{q})\vee\bar{p}\equiv((p\wedge q)\vee\bar{q})\vee\bar{p}\equiv\ldots$$

c) În cea de-a treia etapă se ierarhizează functorii (conectorii), astfel încît să avem o conjuncție de disjuncții (conjuncția — functor principal, iar disjuncția — functor secundar). Se aplică asociativitatea și apoi distributivitatea disjuncției față de conjuncție:

$$\equiv(p\wedge q)\vee(\bar{q}\vee\bar{p})\equiv(p\vee(\bar{q}\vee\bar{p}))\wedge(q\vee(\bar{q}\vee\bar{p}))\equiv\ldots$$

d) În cea de-a patra etapă se aplică asociativitatea disjuncției și avem:

$\equiv((p\vee\bar{q}\vee\bar{p})\wedge(q\vee\bar{q}\vee\bar{p})\equiv(p\vee\bar{p}\vee\bar{q})\wedge(q\vee\bar{q}\vee\bar{p})$ — deci, forma normală conjunctivă) $\equiv\ldots$

e) Toți membrii fiind valizi, în virtutea principiului terțiului exclus avem:

$$\equiv(a\vee\bar{q})\wedge(a\vee\bar{p})\equiv a\wedge a\equiv a.$$

Capitolul 22. Noţiuni de algebră booleană*

22. 1. Scurtă prezentare

Algebra Boole este o mulţime nevidă M înzestrată cu două operaţii interne binare, denumite sumă booleană şi produs boolean şi o operaţie internă unară de complementare, care se bucură de anumite proprietăţi. Această algebră folcseşte un sistem de simboluri şi reguli cu ajutorul cărora se pot face operaţii boolene, analoage celor din algebră. Enumerăm astfel:

i) Simbolurile pentru elementele mulţimii M, (a, b, c, ...; x, y, z,...; p, q, r,...).

ii) Elementul nul — simbolizat prin 0 şi elementul universal — simbolizat prin 1 sau u.

iii) Operatorii binari + şi · şi operatorul unar de complementare — simbolizat prin supralinierea elementului, de exemplu „$\bar{a}$".

Simbolurile şi operatorii algebrei Boole pot fi interpretaţi în mod diferit, depinzînd de mulţimea sau de clasa de elemente pe care sînt definiţi. Astfel, operaţia de adunare booleană, notată cu +, corespunde fie reuniunii „U" (definită pe mulţimea părţilor unei mulţimi), fie disjuncţiei „V" (definită pe o clasă de propoziţii bivalente) etc.

Produsul boolean corespunde fie intersecţiei „∩" (pe mulţimea părţilor unei mulţimi), fie conjuncţiei propoziţiilor „∧" etc. Operaţia notată prin supraliniere corespunde complementării mulţimilor, respectiv negaţiei propoziţiilor.

iv) Semnele pentru funcţii, pentru egalitate (sau identitate), parantezele „( )" etc.

Definiţie. Se numeşte algebră booleană o mulţime nevidă M înzestrată cu două operaţii binare „+" şi „." şi cu o aplicaţie „non" a mulţimii considerate în ea însăşi, astfel încît pentru orice a, b, c ∈ M sînt satisfăcute proprietăţile:

1. $a+b=b+a$ $a\cdot b=b\cdot a$ (comutativitatea);
2. $(a+b)+c=a+(b+c)$, $(a\cdot b)\cdot c=a\cdot(b\cdot c)$ (asociativitatea);
3. $a+a=a$, $a\cdot a=a$ (idempotenţa);
4. $a+(a\cdot b)=a$, $a\cdot(a+b)=a$ (absorbţia);
5. $a+b\cdot c=(a+b)\cdot(a+c)$, $a\cdot(b+c)=a\cdot b+a\cdot c$ (distributivitatea);

---

* Denumirea de algebră booleană vine de la numele matematicianului şi logicianului George Boole (1815—1865).

Noţiunile selectate aici, din bibliografia citată, pot folosi ca teme pentru cercurile de matematică şi informatică. Menţionăm ca lucrări de bază, din care s-au folosit exemple.

1. Logica matematică şi algebra booleană", de Ioana Bărbat şi Boldur Bărbat, E.D.P. Bucureşti, 1978.

2. „Matematica aplicată în tehnica de calcul", de Ioan Tomescu şi Adrian Leu, E.D.P. Bucureşti, 1978.

3. „Informatica", de M. Lovin, P. Preoteasa, C. Popovici, E.D.P., Buc., 1972.

6. Există un element unic în M, notat cu simbolul „0", numit „prim element", sau „element nul", cu proprietăţile:

$a+0=a$, $a\cdot 0=0$;

7. Există un element unic în M, notat cu simbolul „1", sau cu „u", numit „ultim element", sau „element universal". cu proprietăţile:

$a+1=1$, $a\cdot 1=a$.

8. Legea dublei negaţii (involuţia):

$$\bar{\bar{a}}=a.$$

9. Principiul contradicţiei:

$$a\cdot\bar{a}=0.$$

10. Principiul terţiului exclus:

$$a+\bar{a}=1.$$

11. Legile lui De Morgan:

$\overline{a+b}=\bar{a}\cdot\bar{b}$; $\overline{a\cdot b}=\bar{a}+\bar{b}$.

Propoziţiile enumerate în definiţia algebrei boolene nu constituie un sistem de axiome independent. De exemplu, luînd absorbţia ca axiomă, se poate demonstra idempotenţa; sau, luînd ca axiome principiul terţiului exclus, precum şi existenţa unui prim element şi a unui ultim element, se pot demonstra legile lui De Morgan şi legea dublei negaţii. Ţinînd seama de acest fapt, putem restrînge numărul axiomelor ce definesc o algebră booleană la următoarele:

1. $a+b=b+a$; $a\cdot b=b\cdot a$ (proprietatea de comutativitate);
2. $a+(b\cdot c)=(a+b)(a+c)$; $a\cdot(b+c)=a\cdot b+a\cdot c$ (proprietatea de distributivitate);
3. $a+0=a$; $a\cdot 1=a$ (existenţa unui prim şi a unui ultim element);
4. $a+\bar{a}=1$; $a\cdot\bar{a}=0$ (proprietăţi ale complementării).

În algebra booleană operatorii „+" şi „·" nu au semnificaţia celor din aritmetica elementară, aceste semne putînd fi interpretate în mod diferit.

Pentru acest motiv algebra booleană are mai multe modele particulare, pe care le redăm în tabloul din figura 22.1. Aci este vorba de mulţimi sau de clase de elemente, înzestrate cu operaţiile denumite: adunarea booleană, produsul boolean şi complementarea booleană, care satisfac axiomele algebrei Boole. Astfel, avem ca modele particulare ale algebrei Boole: logica propoziţiilor bivalente, algebra mulţimii părţilor unei mulţimi, algebra circuitelor cu contacte şi relee, algebra booleană binară şi algebra vectorilor booleni (fig. 22.1).

În cadrul acestor modele particulare ne vom opri, pe scurt, asupra algebrei boolene formată din două elemente (algebra L_2). Conform proprietăţilor 6) şi 7), din definiţia Algebrei Boole, rezultă că o algebră booleană are cel puţin două elemente. Algebra L_2 are ca elemente chiar elementele neutre ale celor două operaţii interne ale Algebrei Boole: „0" şi „1". Avem deci mulţimea $L_2=\{0,1\}$, pe care se definesc cele trei operaţii interne astfel:

Algebra booleana	Elemente	Operații			Prim element	Ultim element
	a,b	+ adunare	· produs	„–"($\bar{a}$) sau apostrof (a')	0	u
Logica propozițiilor	p,q	$\vee$	$\wedge$	$\neg, ^{-}, \sim$	clasa contradicțiilor C	clasa tautologiilor $\mathscr{C}$
Teoria mulțimilor	A, B	$\cup$	$\cap$	C_M	Φ (mulțimea vidă)	M (mulțimea de referință)
Algebra schemelor cu contacte și relee					0 (conexiunea care nu este niciodată permeabilă curentului electric)	1 (conexiunea permanent permeabilă curentului electric)
Algebra L_2	0,1	+	·	–	0	1
Algebra vectorilor cu n componente binare	v, w	+	·	„–"	0=(0,0,.....,0) (vector cu toate n componentele nule)	I=(1,1,......,1) (vector cu toate n componentele egale cu 1)

Fig. 22.1. Modele particulare ale algebrei booleene

$0+0=0,\qquad 0\cdot 0=0,\qquad \bar{0}=1$

$0+1=1,\qquad 0\cdot 1=0,\qquad \bar{1}=0.$

$1+0=1,\qquad 1\cdot 0=0,$

$1+1=1,\qquad 1\cdot 1=1,$

Se observă că adunarea booleană nu coincide cu adunarea din aritmetică. În algebra L_2, adunarea este definită astfel:

$a+b=\max(a,\ b),\ \forall\ a,\ b\in L_2$

Înmulțirea booleană coincide cu înmulțirea din aritmetică pe mulțimea {0, 1}:

$a\ .\ b=\min\ (a,b),\ \forall\ a,b\in L_2$

Complementarea este interpretată algebric de relația

$\bar{a}=1-a,\ \forall\ a\in L_2$

Proprietățile enumerate în definiția algebrei Boole se verifică în algebra L_2 înlocuind elementele a, b, c prin 0 și 1 (în toate combinațiile posibile). Dacă se înlocuiește „o" cu „f" și „1" cu „a", atunci se regăsesc tabelele de adevăr din logica bivalentă a propozițiilor, unde: „+" reprezintă alternativa „V", „." reprezintă conjuncția „∧", iar supralinierea „—" reprezintă negația „¬". Elementele algebrei L_2 pot deci să descrie și valoarea logică a unor propoziții. Cu ajutorul tabelelor de adevăr vor fi verificate proprietățile absorbției (a+ab= a) și distributivității operației „+" față de operația „." (a+b · c=(a+b) · (a+c) tabelele 22.1-a și 22.1-b.

Tabelul 22.1—a

a	b	a+b	a·(a+b)	ab	a+ab	a(a+b)=a	a+ab=a
0	0	0	0	0	0	1	1
0	1	1	0	0	0	1	1
1	0	1	1	0	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1

Tabelul 22.1 — b

a	b	c	b · c	a+b · c	a+b	a+c	(a+b) · a+c	a+b · c=(a+b) · (a+c)
0	0	0	0	0	0	0	0	1
0	0	1	0	0	0	1	0	1
0	1	0	0	0	1	0	0	1
0	1	1	1	1	1	1	1	1
1	0	0	0	1	1	1	1	1
1	0	1	0	1	1	1	1	1
1	1	0	0	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	1

Elementele „0" și „1" ale algebrei L_2 pot fi interpretate ca reprezentînd cei doi dipoli elementari din algebra circuitelor (figura 22.2-a), iar operațiile „ · și „+" reprezentînd legarea dipolilor* în serie, respectiv derivație (figurile 22.2 (b,c)).

Doi dipoli sînt considerați echivalenți dacă amîndoi fie permit trecerea curentului electric, fie nu o permit. Echivalența se notează prin semnul „≡" sau prin semnul „=". Operația de complementare corespunde schimbării stării dipolului.

---

* Prin dipol înțelegem o rețea cu două borne

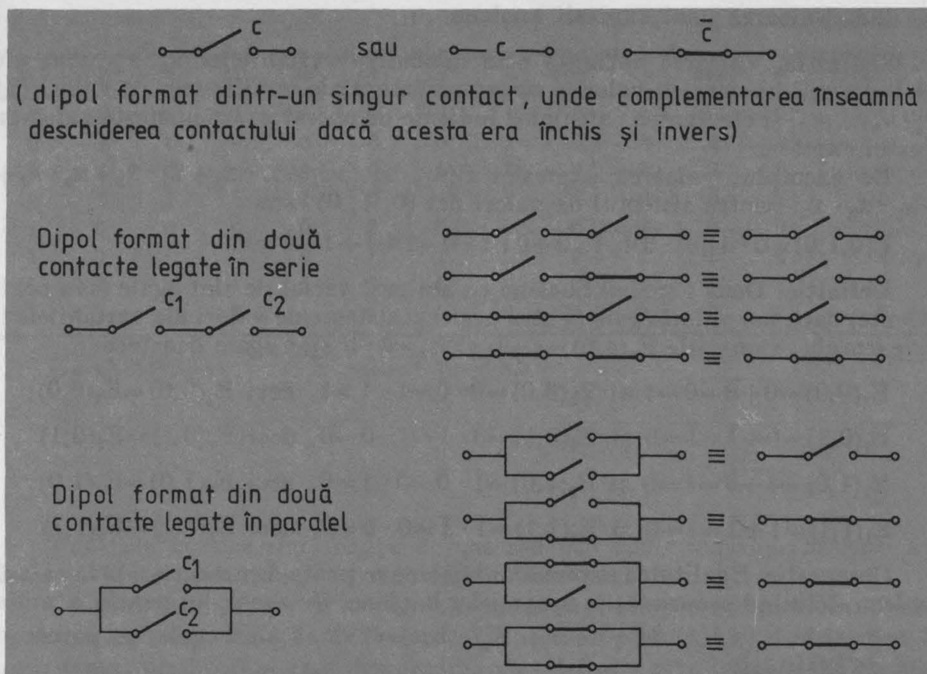

Fig. 22.2. a) — Dipol format dintr-un singur contact; b) — Legarea în serie a doi dipoli c) — Legarea în paralel a doi dipoli

22.2. Expresii boolene

Ca şi în cazul aritmeticii sau al algebrei, într-o algebră booleană se pot construi formule sau expresii boolene prin legarea între ele a elementelor mulţimii cu ajutorul operatorilor booleeni şi al parantezelor (rotunde). Spre exemplu, formula „$ac(b+\bar{b})+ab\bar{c}$" este o expresie booleană; ea conţine nedeterminate (litere ale alfabetului latin), conectori şi paranteze.

2.1. Definiţie. Se numeşte expresie booleană orice expresie rezultată prin aplicarea de un număr finit de ori a operatorilor „+, . , — " unor elemente determinate sau nedeterminate ale unei algebre boolene.

Observaţii. 1. Expresiile: „.a+.b" şi) x(∧y)" nu sînt expresii boolene.

2. Ordinea în care se efectuează operaţiile cu expresii boolene este cea indicată de paranteze sau de prioritatea operatorilor. Complementarea are cea mai mare prioritate, fiind urmată (în ordine) de operaţia „.", operaţia „+" fiind cea mai puţin prioritară.

3. În orice algebră booleană se pot construi expresii boolene folosind notaţiile proprii respectivei algebre.

2.2. Valoarea unei expresii boolene

Definiţie. Valoarea obţinută prin înlocuirea variabilelor $x_1, x_2, \ldots, x_n$ ale unei expresii boolene cu valorile corespunzătoare ale unui sistem de valori dat $(v_1, v_2, \ldots, v_n)$ şi efectuarea calculelor indicate de operatori, se numeşte valoarea acestei expresii.

De exemplu, valoarea expresiei $E(x_1, x_2, x_3)=\bar{x}_1 \cdot \bar{x}_2+\bar{x}_1 \cdot \bar{x}_3+x_2 \cdot \bar{x}_3+ +x_1 \cdot x_2 \cdot x_3$, pentru sistemul de valori dat (0, 1, 0) este:

$$E(0,1,0)=\overline{0 \cdot 1}+\bar{0} \cdot \bar{0}+1 \cdot \bar{0}+0 \cdot 1 \cdot 0=1+1+1+0=1$$

Definiţie. Două expresii boolene cu aceleaşi variabile sînt egale (sau echivalente) dacă iau valori egale pentru aceleaşi sisteme de valori ale variabilelor. De exemplu, expresiile $E_1(a,b)=\overline{a+b}$ şi $E_2=\bar{a} \cdot \bar{b}$ sînt egale deoarece:

$E_1(0,0)=\overline{0+0}=\bar{0}=1$ şi $E_2(0,0)=\bar{0} \cdot \bar{0}=1 \cdot 1=1$, deci $E_1(0,0)=E_2(0,0)$;

$E_1(0,1)=\overline{0+1}=\bar{1}=0$ şi $E_2(0,1)=\bar{0} \cdot \bar{1}=1 \cdot 0=0$, deci $E_1(0,1)=E_2(0,1)$

$E_1(1,0)=\overline{1+0}=\bar{1}=0$ şi $E_2(1,0)=\bar{1} \cdot \bar{0}=0 \cdot 1=0$, deci $E_1(1,0)=E_2(1,0)$

$E_1(1,1)=\overline{1+1}=\bar{1}=0$ şi $E_2(1,1)=\bar{1} \cdot \bar{1}=0 \cdot 0=0$, deci $E_1(1,1)=E_2(1,1)$

Observaţie. Egalitatea expresiilor boolene se poate demonstra şi prin calcul boolean, folosind proprietăţile operaţiilor boolene. De exemplu, pentru a arăta că expresiile $E_1(a,b,c)=\overline{a+b+c}$ şi $E_2(a,b,c)=\bar{a} \cdot \bar{b} \cdot \bar{c}$ sînt egale, se parcurge şirul de egalităţi:

$$\overline{a+b+c}=\overline{(a+b)+c}=\overline{(a+b)} \cdot \bar{c}=(\bar{a} \cdot \bar{b}) \cdot \bar{c}=\bar{a} \cdot \bar{b} \cdot \bar{c}$$

De asemenea, egalitatea expresiilor boolene mai poate fi demonstrată fie prin diagrame Euler-Venn, fie prin tabele de adevăr.

În acest mod vor fi demonstrate egalităţile:

i) $a+(\bar{a} \cdot b)=a+b$ (prin calcul şi prin diagrame Euler-Venn, fig. 22.3 a);

ii) $a \cdot b+b \cdot c+a \cdot c=\bar{a} \cdot b \cdot c+a \cdot \bar{b} \cdot c+a \cdot b$ (prin tabela de adevăr 22.2.)

Calculul boolean:

$$a+(\bar{a} \cdot b)=(a+\bar{a}) \cdot (a+b)=1 \cdot (a+b)=a+b$$

Diagrama Euler-Venn este dată în figura 22.3-a, iar tabela de adevăr în tabela 22.2.

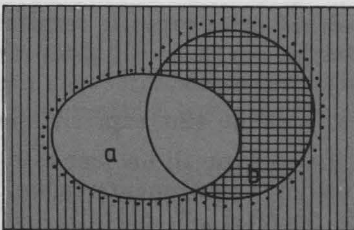

Fig. 22.3. — a $a+(\bar{a} \cdot b)=a+b$

Tabelul 22.2

a	b	c	ab	bc	ca	E	$\bar{a}$	$\bar{a}bc$	$\bar{b}$	$a\bar{b}c$	E′	E=E′
0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1
0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1
0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
0	1	1	0	1	0	1	1	1	0	0	1	1
1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1
1	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1
1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1

$E = ab + bc + ac$; $E' = \bar{a}bc + a\bar{b}c + ab$

22.3. Funcţii boolene

Funcţiile boolene sînt funcţii de una sau mai multe variabile boolene. Atît domeniul cît şi codomeniul lor sînt algebre booleene.

Cel mai solicitat şi, în acelaşi timp, cel mai simplu exemplu de algebră booleană este algebra B_2 (notată uneori L_2), unde $B_2 = \{0,1\}$, iar operaţiile algebrei: suma, produsul şi complementarea sînt definite prin tabelele 22.3(a,b,c).

Tabelul 22.3 — a

·	x = 0	x = 1
y = 0	0	0
y = 1	0	1

Tabelul 22.3 — b

+	x = 0	x = 1
y = 0	0	1
y = 1	1	1

Tabelul 22.3 — c

x	0	1
$\bar{x}$	1	0

O funcţie booleană ataşează unui sistem (unei combinaţii) de valori atribuite variabilelor boolene un element unic al codomeniului, numit valoarea funcţiei boolene pentru sistemul de valori considerat.

Prin definiţie, se numeşte funcţie booleană (sau funcţie binară) de n variabile o funcţie definită pe produsul cartezian $B_2 \times B_2 x \ldots x B_2$ cu valori în B_2.

Valoarea funcţiei pentru un sistem dat $(v_1, v_2, \ldots, v_n)$ de valori 0 şi 1 se notează $f(v_1, v_2, \ldots, v_n)$. Se observă de aci că domeniul de definiţie al funcţiei fiind un produs cartezian, un element al acestuia este un sistem ordonat alcătuit din n elemente de „0" sau „1" şi fiecărui astfel de sistem îi corespunde valoarea „0" sau „1".

Această corespondenţă poate fi dată:

— fie printr-un tabel (vezi tabelele 22.4-a, 22.4-b, 22.4-c);

— fie prezentîndu-i valorile pentru fiecare din perechile produsului cartezian $B_2 x B_2 = \{(0,0),(0,1),(1,0),(1,1)\}$, spre exemplu: $f(0,0)=1, f(0,1)=1, f(1,0)=0, f(1,1)=1$;

— fie reprezentînd corespondenţa printr-o diagramă (fig. 22.4).

Tabelul 22.4 — a

x	y	f
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	1

Tabelul 22.4 — b

xy	0 0	0 1	1 0	1 1
f	1	1	0	1

Tabelul 22.4 — c

x \ y	0	1
0	1	1
1	0	1

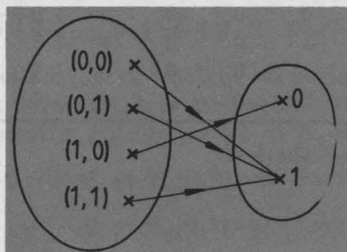

Fig. 22.4. Diagrama implicației

Tabelul 22.4 — d

p	q	p → q
φ	φ	a
φ	a	a
a	φ	φ
a	a	a

Dacă în tabela 22.4-a, sau în diagrama din figura 22.4, se înlocuiește o prin φ (fals) și 1 prin a (adevăr), atunci se obține tabela de definiție a implicației propozițiilor deci, tabela 22.4-d. Deci, funcția f din tabela 22.4-a atașează propozițiilor p, q formula p→q. Cu alte cuvinte, formula p→q din calculul propozițional este o funcție booleană — algebra propozițiilor fiind o algebră booleană. În tabela 22.5-a este definită funcția

$$f=x_1x_2+x_2x_3+x_1x_3.$$

Pe primele trei coloane sînt așezate cele opt sisteme de cîte trei valori ale nedeterminantelor x_1, x_2, x_3 — în ordinea scrierii în baza 2 a numerelor 0, 1 2, 3, 4, 5, 6, 7. În tabela 22.5-b se evidențiază faptul că o funcție booleană poate fi generată de una sau mai multe expresii boolene, expresiile care generează aceeași funcție fiind egale.

De exemplu, expresiile: $\varepsilon_1=x_1x_2x_3+x_1x_2\bar{x}_3+\bar{x}_2\bar{x}_3$, $\varepsilon_2=x_1x_2+\bar{x}_2\bar{x}_3$ și $\varepsilon_3=(x_1+\bar{x}_2)\cdot(x_2+\bar{x}_3)$ generează aceeași funcție $f:B_2^3\to B_2$ (dată prin diagrama din figura 22.5).

Tabelul 22.5 — a

x_1	x_2	x_3	$f=x_1x_2+x_2x_3+x_1x_3$
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	1

Tabelul 22.5—b

x_1	x_2	x_3	$\bar{x}_2$	$\bar{x}_3$	$x_1x_2x_3$	$x_1x_2\bar{x}_3$	$\bar{x}_2\cdot\bar{x}_3$	ε_1	x_1x_2	ε_2	$x_1+\bar{x}_2$	$^{\varepsilon}\underline{x}+{}^{\varepsilon}x$	ε_3
0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1
0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1
1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1
1	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1

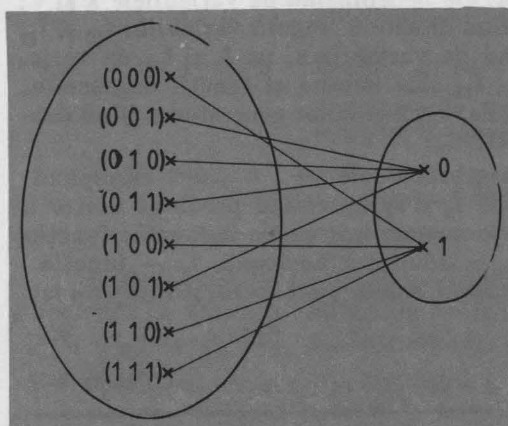

Fig. 22.5. $f : B_3 \to B_2$

Aşa cum rezultă din definiţia funcţiei boolene, domeniul său de definiţie este o mulţime finită $B_2 \times B_2 x ... x B_2$, notată B_2, iar codomeniul este $B_2=\{0,1\}$. Există deci un număr finit de funcţii boolene de n variabile, $f{:}B_2^n \to B_2$, numărul lor „N" fiind dat de formula

$N=2^{2^n}$.

Mulţimea acestor funcţii, înzestrată cu operaţiile „+, ·, —", formează o algebră Boole. Elementul nul al acestei algebre este funcţia identic nulă, iar elementul universal — funcţia identic 1. Aceste funcţii sînt constante.

Cele 2^{2^n} funcţii boolene se numerotează cu f indexat „f_n", indexul n fiind număr natural, $n\in\{0,\ 2^{2^n}-1\}$. O funcţie booleană corespunde unui şir de 2^n valori de „0" sau „1". De exemplu, funcţia prezentată prin tabela 22.4-a are codomeniul format din $2^2=4$ valori de „0" sau „1" şi anume mulţimea $\{1, 1, 0, 1\}$.Aceste valori formează un număr binar „1101", adică numărul 13 în baza zece ($1101_2=13_{10}$). Numărul astfel obţinut este indexul funcţiei „f_{13}" dată prin tabela definiţiilor din figura 22.7.

Dacă în formula $N=2^{2^n}$ punem $n=1$, obţinem $N=4$ — deci patru funcţii boolene de o variabilă. Ele sînt prezentate prin tabela 22.6.

Tabelul 22.6

Funcţia / Valorile variabilei x	f(x)=0 Funcţia identic nulă, sau „constantă 0"	f(x)=x Funcţia identică, sau „variabila x"	f(x)=$\bar{x}$ Funcţia complement, sau „funcţia negaţie"	f(x)=1 Funcţia identic 1, sau „constanta 1"
0	0	0	1	1
1	0	1	0	1

Dacă în formula $N=2^{2^n}$ punem n=2, obţinem cele 16 funcţii boolene de două variabile x şi y, prezentate în tabela de definiţie 22.7, cu denumirile şi expresiile care le generează.

Observaţii. 1. Cele 16 funcţii boolene de două variabile au fost tabelate (în 22.7) în ordinea crescătoare a numerelor în baza 2.

2. Funcţiile f_0 şi f_{15} sînt constante, ele nedepinzînd de variabilele x şi y; f_3 şi f_5 sînt funcţii identice, ele depinzînd de cîte o singură variabilă; f_{10} şi f_{12} sînt funcţii complement; f_3 şi f_{12} depind de variabila x, iar f_5 şi f_{10} de variabila y. Cele şase funcţii: $f_0, f_{15}, f_3, f_5, f_{10}, f_{12}$ sînt numite şi funcţii degenerate. Celelalte funcţii depind de două variabile, expresiile lor generatoare fiind date în tabelă şi sub forma canonică disjunctivă.

3. Cele trei operaţii de bază ale algebrei Boole „+, · , —" corespund, respectiv, funcţilor f_1, f_7 şi f_{12}. Funcţiile f_2 şi f_4 reprezintă produsul dintre o variabilă şi complementul celeilalte şi se numesc intersecţie indirectă; funcţia f_6 este numită şi sumă disjunctivă, f_7 — adunarea booleană, f_8 — funcţia „NICI", ea luînd valoarea 1 atunci şi numai atunci cînd nici x şi nici y nu iau valoarea 1.

Tabelul 22.7

f_n	xy 00	01	10	11	Denumirea funcţiei	Forma canonică standardizată a funcţiei
f_0	0	0	0	0	Funcţia constantă „0" (constanta „0")	$f_0=0$
f_1	0	0	0	1	Funcţia intersecţie (conjuncţie, produs logic); funcţia „ŞI"	$f_1=x\cdot y$
f_2	0	0	1	0	Funcţia intersecţie indirectă (interdirecţia după y)	$f_2=x\cdot\bar{y}$ (sau $f_2=x\nabla y$)
f_3	0	0	1	1	Funcţia identic x (variabila x)	$f_3=x$
f_4	0	1	0	0	Funcţia intersecţie indirectă, sau inversă (interdicţia după x)	$f_4=\bar{x}\cdot y$ (sau $f_4=y\nabla x$)
f_5	0	1	0	1	Funcţia identic y (variabila y)	$f_5=y$
f_6	0	1	1	0	Funcţia sumă disjunctivă — suma modulo 2 („sau exclusiv", diferenţa simetrică, antivalenţa)	$f_6=x\oplus y$; $f_6=\bar{x}\cdot y+x\cdot\bar{y}$

Tabelul 22.7 (continuare)

f_n x_y	00	01	10	11	Denumirea funcției	Forma canonică standardizată a funcției
f_7	0	1	1	1	Funcția sumă logică „SAU" („sau inclusiv" disjuncția, reuniunea)	$f_7=x+y$ (sau „$x\vee y$"); $f_7=\bar{x}\cdot y+x\cdot y+x\cdot\bar{y}$
f_8	1	0	0	0	Funcția NICI, funcția „SAU NU" (antidisjuncția, SAU NEGAT, f. lui Peirce)	$f_8=x\downarrow y$; $f_8=\overline{x+y}=\bar{x}\cdot\bar{y}$
f_9	1	0	0	1	Funcția echivalență (identitatea logică, coincidența)	$f_9=\bar{x}\cdot\bar{y}+x\cdot y$ (sau $x\equiv y$)
f_{10}	1	0	1	0	Funcția complement y (negația lui y)	$f_{10}=\bar{y}$
f_{11}	1	0	1	1	Funcție implicație	$f_{11}=\bar{x}\cdot\bar{y}+x\cdot\bar{y}+x\cdot y$ (sau $f_{11}=x+\bar{y}$, sau $y\to x$)
f_{12}	1	1	0	0	Funcția complement x (negația lui x)	$f_{12}=x$
f_{13}	1	1	0	1	Funcția implicație (implicația)	$f_{13}=\bar{x}\cdot\bar{y}+\bar{x}\cdot y+x\cdot y$ (sau $f_{13}=\bar{x}+y$, sau $x\to y$)
f_{14}	1	1	1	0	Funcția „ŞI NU". Anticonjuncția, excluziunea, intersecția inversă, funcția lui SHEFFER	$f_{14}=x\mid y$; $f_{14}=\bar{x}\cdot\bar{y}+\bar{x}\cdot y+x\cdot\bar{y}$; $f_{14}=\overline{x\cdot y}=\bar{x}+\bar{y}$
f_{15}	1	1	1	1	Funcția constantă „1" (constanta „1")	$f_{15}=1$

4. Orice funcție booleană poate fi generată de una sau mai multe expresii boolene. De exemplu, adunarea booleană poate fi generată și de expresia $E=\bar{x}_1\cdot x_2+x_1\cdot\bar{x}_1+x_1\cdot x_2$. Într-adevăr, folosind proprietățile boolene, rezultă:

$$\bar{x}_1\cdot x_2+x_1\cdot\bar{x}_2+x_1\cdot x_2=\bar{x}_1\cdot x_2+x_1\cdot\bar{x}_2+x_1\cdot x_2+x_1\cdot x_2 \quad \text{— idempotența}$$

$$=(\bar{x}_1\cdot x_2+x_1\cdot x_2)+(x_1\cdot\bar{x}_2+x_1\cdot x_2) \quad \text{— comutativitatea și asociativitatea}$$

$$=(\bar{x}_1+x_1)\cdot x_2+x_1\cdot(\bar{x}_2+x_2) \quad \text{— distributivitatea}$$

$$=1\cdot x_2+x_1\cdot 1 \quad \text{— principiul terțiului exclus}$$

$$=x_1+x_2.$$

Funcția f_9 este complementul sumei disjunctive. Într-adevăr:

$$\overline{x\oplus y}=\overline{(\bar{x}\cdot y+x\cdot\bar{y})}=(\overline{\bar{x}\cdot y})\cdot(\overline{x\cdot\bar{y}})=(x+\bar{y})\cdot(\bar{x}+y)=x\cdot\bar{x}+x\cdot y+\bar{y}\cdot\bar{x}+\bar{y}\cdot y=0+x\cdot y+\bar{y}\cdot\bar{x}+0=\bar{x}\cdot\bar{y}+x\cdot y$$

Expresia funcţiei implicaţie, $f_{13}=\bar{x}\cdot\bar{y}+\bar{x}\cdot y+x\cdot y$, se simplifică şi rezultă:

$$\bar{x}\cdot\bar{y}+\bar{x}\cdot y+x\cdot y=\bar{x}\cdot(\bar{y}+y)+x\cdot y=\bar{x}+x\cdot y=(\bar{x}+x)(\bar{x}+y)=\bar{x}+y$$

Se observă că din cele 16 funcţii boolene de două variabile, 8 sînt simetrice: $f_0, f_1, f_6, f_7, f_8, f_9, f_{14}$, şi f_{15} (ele se conservă dacă x şi y permută între ele). De asemenea, fiecare funcţie este complementul alteia, respectîndu-se regula: $f_i=\bar{f}_{15-i}$ $(i\in\{0,1,...,15\}$.

5. La o analiză mai amănunţită se poate arăta că orice funcţie booleană poate fi reprezentată:

— fie numai prin funcţiile de bază (conjuncţia, disjuncţia şi negaţia);

— fie numai prin f_1 şi f_{12}, sau prin f_7 şi f_{12};

— fie numai prin funcţia antidisjuncţie „f_8" a lui Peirce (simbolizată „ ↓ ");

— fie numai prin funcţia anticonjuncţie „f_{14}" a lui Sheffer (simbolizată „|").

22.4. Forme canonice ale funcţiilor boolene

Aşa cum se ştie, există mai multe expresii boolene care reprezintă aceeaşi funcţie. Se pune deci problema găsirii unor forme standard de reprezentare prin expresii a unei funcţii boolene. În acest mod funcţiile boolene se pot compara între ele comparînd expresiile standard asociate lor. Formele standard de reprezentare a funcţiilor boolene sînt formele normale şi formele canonice.

4.1. Forme normale (definiţii şi exemple)

1. Produs elementar

Se numeşte produs elementar un produs de variabile boolene sau complemente ale acestora, fără ca aceeaşi variabilă să apară de mai multe ori sau împreună cu complementul său.

De exemplu, „$\bar{x}yz$" este un produs elementar.

Observaţie. Produsul elementar este zero dacă conţine simultan variabile şi negaţia sa $(a\cdot\bar{a}=0)$.

2. Sumă elementară

Se numeşte sumă elementară o sumă de variabile boolene sau de complemente ale acestora, fără ca aceeaşi variabilă să apară de mai multe ori sau împreună cu complementul său.

De exemplu, „$x+\bar{y}+z$" este o sumă elementară.

Observaţie. Suma elementară care conţine simultan variabila şi complementara sa este egală cu 1 (adică $a+\bar{a}=1$).

3. Formă normală disjunctivă

Se numeşte formă normală disjunctivă a unei expresii boolene o sumă de produse elementare egală cu expresia dată.

De exemplu, expresia $\varepsilon=\bar{a}\cdot\bar{b}+\bar{c}\cdot\bar{d}$ este o formă normală disjunctivă a expresiei $\overline{(a+b)\cdot(c+d)}$, deoarece:

$$\overline{(a+b)\cdot(c+d)}=\overline{(a+b)}+\overline{(c+d)}=\bar{a}\cdot\bar{b}+\bar{c}\cdot\bar{d}$$

Spunem că o funcţie booleană este dată sub forma normală disjunctivă, dacă expresia sa este sub forma normală disjuntivă. Forma normală disjunctivă a unei funcţii nu este unică. De exemplu, funcţia $f(a,b,c)=(a+b)(b+c)(c+\bar{a})$ este reprezentată de expresiile:

$\alpha=abc+ac+bc+\bar{a}b+\bar{a}bc$, $\beta=ac+bc+\bar{a}b$.

Într-adevăr, avem:

$f(a,b,c)=(a+b)(b+c)(c+\bar{a})=abc+a\bar{a}b+ac+a\bar{a}c+bc+\bar{a}b+bc+\bar{a}bc=$
$=abc+ac+bc+\bar{a}b+\bar{a}bc=(ac+abc)+bc+(\bar{a}b+\bar{a}bc)=ac+bc+\bar{a}b$

Pentru aducerea unei funcţii boolene la forma normală disjunctivă se procedează astfel:

i) se trece complementarea de la expresii la variabilele componente, conform formulelor lui De Morgan (ori de cîte ori există expresii complementate);

ii) se aplică proprietatea de distributivitate a operaţiei „·" faţă de operaţia „+" şi proprietatea de asociativitate (ori de cîte ori este cazul);

iii) variabilele, sau produsele, care se repetă se reduc la o singură variabilă, sau la un singur produs (conform idempotenţei);

iv) se elimină din sumă produsul în care aceeaşi variabilă apare împreună cu complementul său;

v) după caz, se aplică proprietatea absorbţiei etc.

4. Forma normală conjunctivă

Se numeşte formă normală conjunctivă a unei expresii boolene un produs de sume elementare egal cu expresia dată.

De exemplu, expresia $(a+b)(a+c)(c+\bar{a})$ este o formă normală conjunctivă a expresiei $\alpha=ac+bc+\bar{a}b$.

Pentru a arăta că două expresii $\alpha=a(\bar{a}+b)+\bar{a}(a+b)$ şi $\beta=\bar{a}(b+a)+b(a+\bar{b})$ au o aceeaşi formă normală conjunctivă se procedează astfel:

i) se aplică formulele lui De Morgan (dacă este cazul);

ii) se aplică distributivitatea operaţiei „+" faţă de operaţia „·";

iii) se aplică idempotenţa, se elimină sumele care au valoarea constantă 1 etc.

Astfel, avem:

$\alpha=a\cdot(\bar{a}+b)+\bar{a}\cdot(a+b)$ – conform distributivităţii „$\varepsilon+\mu\nu=(\varepsilon+\mu)\cdot(\varepsilon+\nu)$", unde $\varepsilon=a\cdot(\bar{a}+b)$, $\mu=\bar{a}$ şi $\nu=a+b$, rezultă

$=(a\cdot(\bar{a}+b)+\bar{a})\cdot(a\cdot(\bar{a}+b)+a+b)$ – se ordonează, se aplică de două ori distributivitatea şi rezultă

$=(\bar{a}+a\cdot(\bar{a}+b))\cdot((a+b)+a\cdot(\bar{a}+b))=(\bar{a}+a)(\bar{a}+\bar{a}+b)(a+b+a)($
$(a+b+\bar{a}+b)=(a+\bar{a})(\bar{a}+b)(a+b)(a+\bar{a}+b)=1\cdot(a+b)\cdot(\bar{a}+b)\cdot(1+b)=$
$=(a+b)\cdot(\bar{a}+b)$, unde $b+1=1$.

La fel, $\beta=(a+b)\cdot(\bar{a}+b)$.

5. Mintermen

Se numeşte mintermen (sau minterm) de n variabile $x_1, x_2, \ldots, x_n$ un produs elementar în care apar toate variabilele simple sau complementate.

Exemple: $a\cdot b\cdot c$, $\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}$, $x_1\cdot \bar{x}_2\cdot x_3$, $x_1\cdot \bar{x}_2\cdot \bar{x}_3\cdot x_4\cdot \bar{x}_5\cdot x_6$.

Oricărui mintermen de variabile $x_1, x_2, \ldots, x_n$ i se poate asocia un număr în baza 2 — obţinut prin înlocuirea variabilelor complementate cu cifra „0" şi a celor necomplementate cu cifra „1". Astfel, mintermenilor daţi mai sus li se asociază, respectiv, numerele: $(111)_2$, $(010)_2$, $(101)_2$, $(100101)_2$.

Corespondentele în baza 10 ale acestor numere sînt, respectiv, numerele: 7, 2, 5, 37.

Cu n variabile boolene se pot construi 2^n mintermeni diferiţi (acesta fiind numărul de numere binare de cîte n cifre). Dintre toţi aceşti mintermeni diferiţi, numai unul are valoarea 1 (atunci cînd fiecare variabilă are valoarea 1).

6. Maxtermen

Se numeşte maxtermen (sau maxterm) de variabilele $x_1, x_2, \ldots, x_n$ o sumă elementară în care apar toate variabilele, simple sau complementate.

Exemple: $a+\bar{b}+c$, $\bar{a}+b+c$, $x+y$, $x_1+\bar{x}_2+x_3+\bar{x}_4+x_5$ etc.

Oricărui maxtermen de n variabile $x_1, x_2, \ldots, x_n$ i se poate asocia un număr în baza 2 — obţinut prin înlocuirea variabilelor complementate cu „1" şi a celor necomplementate cu „0". Numărul maxtermenilor construiţi cu n variabile este egal cu 2^n. Dintre toţi aceşti maxtermeni diferiţi, numai unul are valoarea 0. Pentru stabilirea numărului de mintermeni (respectiv de maxtermeni) ai unei funcţii boolene se va analiza funcţia definită prin tabela 22.8.

Tabelul 22.8

	a	b	c	f(a,b c)
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	1
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	0
7	1	1	1	1

Liniile acestei tabele sînt numerotate de la 0 la 7 (de la 0 la 2^n-1, n fiind numărul variabilelor boolene ale funcţiei). Valorile variabilelor a, b, c reprezintă cifre binare. Se observă că fiecărui număr de n cifre (în cazul de faţă $n=3$) îi corespunde pe fiecare din cele opt linii cîte un mintermen (respectiv maxtermen) format astfel încît să conţină variabilele din dreptul cifrelor „1" şi complementele variabilelor din dreptul cifrelor „0". De exemplu, pe linia cu numărul 5 există numărul $(101)_2$, căruia îi corespunde mintermenul $m_5=a\cdot\bar{b}\cdot c$ şi maxtermenul $M_5=a+\bar{b}+c$; pe linia cu numărul 1 există numărul $(001)_2$, căruia îi corespunde mintermenul $m_1=\bar{a}\bar{b}c$ şi maxtermenul $M_1=\bar{a}+\bar{b}+c$ etc.

Noţiunea de mintermen este folosită la definirea formei canonice disjunctive a unei expresii boolene, iar noţiunea de maxtermen la definirea formei canonice conjunctive.

7. Forma canonică disjunctivă

Se numeşte formă canonică disjunctivă (sau formă normală disjunctivă perfectă) a unei expresii boolene cu n variabile o formă normală disjunctivă echivalentă cu expresia, alcătuită numai din mintermeni cu n variabile.

De exemplu, funcţia $f(a\cdot b,c)=\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot \bar{b}\cdot c+a\cdot b\cdot c$ este scrisă sub forma normală disjunctivă perfectă.

Forma normală disjunctivă perfectă a unei funcţii boolene de n variabile este generată de expresia:

$$f_0\cdot m_0+f_1\cdot m_1+f_2\cdot m_2+\ldots+f_i\cdot m_i+\ldots+f_{2^n-1}\cdot m_{2^n-1}$$

Dacă în exemplul din tabelul 22.8 notăm cu m_i, $i=\overline{0,7}$, mintermenii respectivi şi cu f_i valorile funcţiei f pentru diversele combinaţii de valori ale variabilelor a,b,c:

$$f_0=f(0,0,0),\ f_1=f(0,0,1),\quad f_2=f(0,1,0),\ldots,\quad f_7=f(1,1,1),$$

atunci forma canonică disjunctivă a funcţiei f(a,b,c) este generată de expresia

$$f_0\cdot m_0+f_1\cdot m_1+f_2\cdot m_2+f_3\cdot m_3+f_4\cdot m_4+f_5\cdot m_5+f_6\cdot m_6+f_7\cdot m_7$$

Înlocuind, rezultă:

$$f(0,0,0)\cdot \bar{a}\cdot \bar{b}\cdot \bar{c}+f(0,0,1)\cdot \bar{a}\cdot \bar{b}\cdot c+f(0,1,0)\cdot \bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+f(0,1,1)\cdot \bar{a}\cdot b\cdot c+$$

$$+f(1,0,0)\cdot a\cdot \bar{b}\cdot \bar{c}+f(1,0,1)\cdot a\cdot \bar{b}\cdot c+f(1,1,0)\cdot a\cdot b\cdot \bar{c}+f(1,1,1)\cdot a\cdot b\cdot c=$$

$$=0\cdot \bar{a}\cdot \bar{b}\cdot \bar{c}+0\cdot \bar{a}\cdot \bar{b}\cdot c+1\cdot \bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+1\cdot \bar{a}\cdot b\cdot c+0\cdot a\cdot \bar{b}\cdot \bar{c}+1\cdot a\cdot \bar{b}\cdot c+$$

$$+0\cdot a\cdot b\cdot \bar{c}+1\cdot a\cdot b\cdot c=\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot \bar{b}\cdot c+a\cdot b\cdot c$$

Observaţii. 1. Forma canonică disjunctivă a unei funcţii boolene se poate obţine şi direct, pe baza tabelei de valori a funcţiei, astfel:

i) se aleg din tabelă numai acele linii pentru care funcţia f ia valoarea 1 şi se consideră mintermenul corespunzător fiecărei linii alese. (În exemplul dat se iau mintermenii liniilor 2, 3, 5, 7: $\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}$, $\bar{a}\cdot b\cdot c$, $a\cdot \bar{b}\cdot c$, $a\cdot b\cdot c$).

ii) se formează disjuncţia mintermenilor obţinuţi

$$\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot \bar{b}\cdot c+a\cdot b\cdot c$$

obţinîndu-se forma normală disjunctivă perfectă a funcţiei f.

2. Forma normală disjunctivă a unei funcţii poate fi transformată într-o formă normală disjunctivă perfectă înmulţind fiecare termen al formei normale disjunctive, care nu este mintermen, cu expresii de forma „$x+\bar{x}$", pentru fiecare variabilă x absentă din acel termen.

Spre exemplu, procedeul de transformare a funcţiei $f(a,b,c)=\bar{a}\cdot b+a\cdot c$ este următorul:

$$f(a,b,c)=\bar{a}\cdot b+a\cdot c=\bar{a}\cdot b(c+\bar{c})+a\cdot c(b+\bar{b})=\bar{a}\cdot b\cdot c+\bar{a}\cdot b\cdot \bar{c}+a\cdot \bar{b}\cdot c+$$

$$+a\cdot b\cdot c$$

8. Forma canonică conjunctivă

Se numeşte formă canonică conjunctivă, sau formă normală conjunctivă perfectă, o funcţie booleană generată de expresia:

$(f_0+M_{2^n-1})\cdot(f_1+M_{2^n-2})\cdot(f_2+M_{2^n-3})\cdot\ldots(f_k+M_{2^n-k-1})\ldots(f_{2^n-1}+M_0)$
unde M_i sînt maxtermeni, $0\leqslant k\leqslant 2^n-1$.

Pentru exemplul descris în figura 22.8, forma canonică conjunctivă a funcţiei f (a, b, c) este generată de expresia:

$$(f(0,0,0)+M_7)\cdot(f(0,0,1)+M_6)\cdot(f(0,1,0)+M_5)\cdot(f(0,1,1)+M_4)\cdot(f(1,0,0)+$$
$$+M_3)\cdot(f(1,0,1)+M_2)\cdot(f(1,1,0)+M_1)\cdot(f(1,1,1)+M_0)=(0+M_7)\cdot(0+M_6)\cdot$$
$$\cdot(1+M_5)\cdot(1+M_4)\cdot(0+M_3)\cdot(1+M_2)\cdot(0+M_1)\cdot(1+M_0)=(a+b+c)\cdot$$
$$\cdot\ (a+b+\bar{c})\cdot 1\cdot 1\cdot(\bar{a}+b+c)\cdot 1\cdot(\bar{a}+\bar{b}+c)\cdot 1=(a+b+c)\cdot(a+b+\bar{c})\cdot$$
$$\cdot(\bar{a}+b+c)\cdot(\bar{a}+\bar{b}+c).$$

Observaţii. 1. Forma canonică disjunctivă şi cea conjunctivă constituie reprezentări standard ale funcţiilor boolene — aceste forme avînd proprietatea de unicitate.

2. Pentru aflarea formei canonice conjunctive a funcţiei f(a,b,c), cu ajutorul tabelei, se iau în consideraţie toate liniile pentru care f(a,b,c)=0. În fiecare triplet al acestor linii se asociază lui „o" litera corespunzătoare din capul coloanei, iar lui „1" negaţia literei din capul coloanei, făcîndu-se apoi suma elementelor asociate.

22.5. Simplificarea funcţiilor boolene

Există mai multe căi de simplificare a funcţiilor boolene:
— simplificarea prin calcul boolean (metodă algebrică);
— simplificarea pe baza reprezentării sub formă grafică a relaţiilor, folosind diagramele Euler-Venn, sau diagramele Veitch-Karnaugh (metodă tabelară).

22.5.1. Simplificarea prin calcul boolean constă în aducerea unei expresii la cea mai simplă formă normală disjunctivă echivalentă cu ea. Pentru aceasta se folosesc proprietăţile algebrei Boole: idempotenţa ($a+\bar{a}=a$, $a\cdot a=a$); absorbţia ($a+a\cdot b=a$, $a\cdot(a+b)=a$; terţiul exclus ($a+\bar{a}=1$), necontradicţia ($a\cdot\bar{a}=0$) şi alte reguli de combinare ($a\cdot b+a\cdot\bar{b}=a$, $(a+b)\cdot(a+\bar{b})=a$) etc.

În procesul simplificării sînt uneori necesare artificii de calcul, de exemplu — introducerea unor termeni sau factori noi, pentru a se facilita unele simplificări ulterioare (mai ales cînd se aplică absorbţia sau idempotenţa).

Aplicaţie. În simplificarea expresiei $\alpha=a\cdot\bar{b}\cdot c+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot b$ avem etapele:

$\alpha = a\cdot\bar{b}\cdot c+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot b=a\cdot\bar{b}\cdot c+\bar{a}\cdot b\cdot c+a\cdot b+a\cdot b\cdot c$ (absorbţia „$x+xy=x$")

$= a \cdot \bar{b} \cdot c + \bar{a} \cdot b \cdot c + a \cdot b + a \cdot b \cdot c + a \cdot b \cdot c$ (idempotenţa „x+x=x)"
$= a \cdot b \cdot c + a \cdot \bar{b} \cdot c + \bar{a} \cdot b \cdot c + a \cdot b \cdot c + a \cdot b = a \cdot c(b + \bar{b}) + b \cdot c(\bar{a} + a) +$
$+ a \cdot b =$
$= a \cdot b + a \cdot c + b \cdot c.$

Observaţie. Pentru simplificarea funcţiilor boolene este utilă şi noţiunea de termen canonic P (termen de produse, sau termen P). Acest termen este format din produsul logic al celor n variabile (simple sau complementate) ale unei funcţii boolene, cu condiţia ca produsul să aibă valoarea „1". De asemenea, este utilă şi noţiunea de termen canonic S (sau termen sume), care este format din suma logică a celor n variabile (simple sau complementate) ale unei funcţii boolene, cu condiţia ca această sumă să aibă valoarea logică „o".

Termenii P şi S ai funcţiilor booleene de două şi de trei variabile sînt daţi în tabelele 22.9-a şi 22.9-b.

Tabelul 22.9-a

a	b	ā	$\bar{b}$	Termeni P	Termeni S
0	0	1	1	$\bar{a} \cdot \bar{b}=1$	$a+b=0$
0	1	1	0	$\bar{a} \cdot b=1$	$a+\bar{b}=0$
1	0	0	1	$a \cdot \bar{b}=1$	$\bar{a}+b=0$
1	1	0	0	$a \cdot b=1$	$\bar{a}+\bar{b}=0$

Tabelul 22.9-b

a	b	c	ā	$\bar{b}$	$\bar{c}$	Termeni P	Termeni S
0	0	0	1	1	1	$\bar{a} \cdot \bar{b} \cdot \bar{c}=1$	$a+b+c=0$
0	0	1	1	1	0	$\bar{a} \cdot \bar{b} \cdot c=1$	$a+b+\bar{c}=0$
0	1	0	1	0	1	$\bar{a} \cdot b \cdot \bar{c}=1$	$a+\bar{b}+c=0$
0	1	1	1	0	0	$\bar{a} \cdot b \cdot c=1$	$a+\bar{b}+\bar{c}=0$
1	0	0	0	1	1	$a \cdot \bar{b} \cdot \bar{c}=1$	$\bar{a}+b+c=0$
1	0	1	0	1	0	$a \cdot \bar{b} \cdot c=1$	$\bar{a}+b+\bar{c}=0$
1	1	0	0	0	1	$a \cdot b \cdot \bar{c}=1$	$\bar{a}+\bar{b}+c=0$
1	1	1	0	0	0	$a \cdot b \cdot c=1$	$\bar{a}+\bar{b}+\bar{c}=0$

22.5.2. Simplificarea pe baza diagramelor Euler-Venn

Într-o diagramă Euler-Venn, fiecare variabilă a unei expresii boolene este reprezentată printr-o mulţime (sub forma unui cerc — al cărui interior corespunde variabilei, iar exteriorul corespunde complementului variabilei). În acest mod, un termen al expresiei booleene corespunde intersecţiilor mulţimilor corespunzătoare variabilelor ce-l compun, iar expresia corespunde reuniunii mulţimilor corespunzătoare termenilor componenţi. Vom nota mulţimea corespunzătoare unei variabile prin majusculă (de exemplu, variabilei a — mulţimea A, variabilei b — mulţimea B etc.).

Astfel, diagramele din figurile 22.6 (a,b,c) reprezintă, respectiv, una, două sau trei variabile şi mulţimile corespunzătoare zonelor acestor variabile.

Analizînd diagrama 22.6-c, se observă că mintermenii:

$m_7=abc$, $m_5=a\bar{b}c$, $m_4=a\bar{b}\bar{c}$ şi $m_6=ab\bar{c}$ corespund zonelor a căror reuniune formează mulţimea A. Deci, avem relaţia:

$$a\cdot b\cdot c+a\cdot\bar{b}\cdot c+a\cdot\bar{b}\cdot\bar{c}+a\cdot b\cdot\bar{c}=a$$

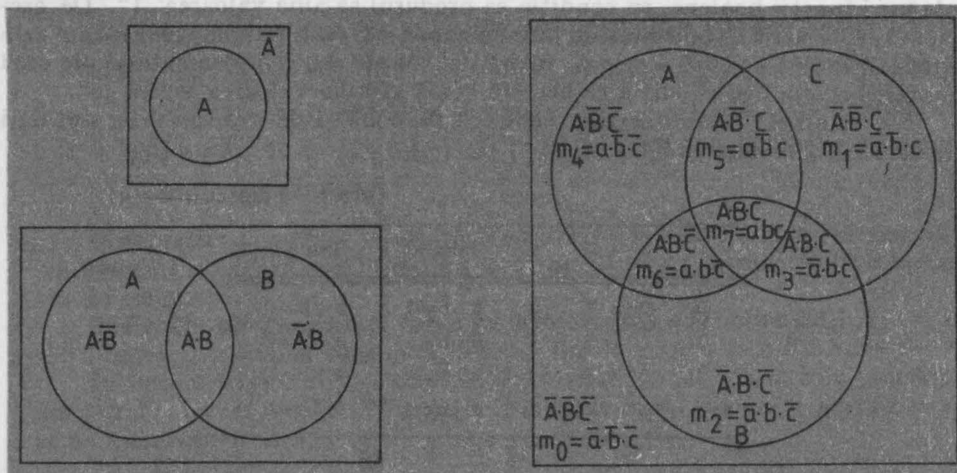

Fig. 22.6. a) — Diagramă cu o variabilă; b) — Diagramă cu 2 variabile; c) — Diagramă cu trei variabile

În acest mod, conform figurilor 22.6 (b, c), rezultă următoarele simplificări:

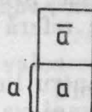
$a.\bar{b}+a.b=a$; $a.b+\bar{a}.b=b$; $a.\bar{b}+a.b+\bar{a}.b=a+b$; $a.b.c+a.b.\bar{c}+a.\bar{b}.c+$ $+a.\bar{b}.\bar{c}=a$; $a.b.c+a.b.\bar{c}+\bar{a}.b.c+\bar{a}.b.\bar{c}=b$; $a.b.c+a.\bar{b}.c+\bar{a}.b.c+$ $+\bar{a}.\bar{b}.c=c$ etc.

Evident, aceste simplificări se pot realiza şi prin metoda algebrică, pe baza calculului boolean. Desigur, reprezentarea geometrică de mai sus devine greoaie dacă expresiile conţin mai mult de trei variabile.

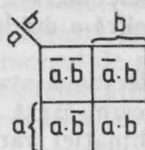
22.5.3. Simplificarea pe baza diagramelor Veitch-Karnaugh („V—K")

Diagramele Veitch-Karnaugh se prezintă sub forma unui tablou pătratic sau dreptunghiular. Dacă transformăm diagramele Euler-Venn din figurile 22.6 (a, b, c) în tablouri pătratice sau dreptunghiulare, în care mulţimile care reprezintă variabilele boolene sînt fâşii dreptunghiulare nedisjuncte, obţinem diagrame de tip Veitch-Karnaugh pentru una, două sau trei variabile, ca în tabelele 22.10 (a, b, c, d). Prin intermediul acestor diagrame se pot pune mai uşor în evidenţă termenii de forma $Xa+X\bar{a}$, care se simplifică obţinînd X.

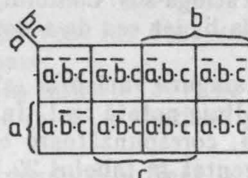
Tabelul 22.10-a

Tabelul 22.10-b

Tabelul 22.10-c

Tabelul 22.10-d

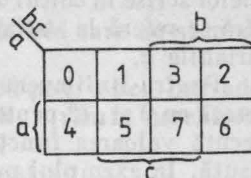

Fig. 22.7 a) — Diagrama V—K pentru o variabilă; b) — Diagrama V—K pentru două variabile; c) — Diagrama V—K pentru o funcţie de trei variabile; d) — Diagrama d

Fie, pentru reprezentare, diagrama unei funcţii de trei variabile — un tablou format din două linii şi patru coloane căruia i s-au numerotat căsuţele ca în tabelul 22.10-d. Pentru o funcţie logică de trei variabile există $2^3=8$ variante de combinare a valorilor variabilelor, ea conţinînd deci cel mult opt termeni. În fiecare căsuţă se scrie valoarea pe care o ia funcţia pentru ansamblul de valori ale variabilelor. Acest ansamblu de valori se găseşte urmărind coordonatele căsuţei (pătratului).

Spre exemplificare, fie funcţia f(a, b, c), prezentată tabelar în 22.11-a.

Tabela 22.11-a

	a	b	c	f
	0	0	0	0
	0	0	1	0
	0	1	0	0
*	0	1	1	1
*	1	0	0	1
*	1	0	1	1
	1	1	0	0
*	1	1	1	1

Tabela 22.11-b

a \ bc	00	01	11	10	
0					linia „0"
1					linia „1"
	coloana „0"	coloana „1"	coloana „3"	coloana „2"	

Tabela 22.11-d

a \ bc			b	b
	0	1	3	2
a	4	5	7	6
		c	c	

a \ bc	00	01	11	10
0				
1				

Tabela 22.11-c

În tabela 22.11-b se pot evidenţia coordonatele căsuţelor. Conform tabelei 22.11-c, se consideră că a, b, c au valoarea 1 logic în zonele indicate de acolade. Astfel, luînd coordonatele căsuţelor, se constată că pentru căsuţa numerotată cu 3 avem mintermenul $\bar{a}bc$ — deci tripletul (a=0, b=1, c=1); pentru căsuţa numerotată cu 7, avem mintermenul abc — deci tripletul (a=1, b=1, c=1) etc. În căsuţa numerotată cu 3 va fi trecută valoarea funcţiei — corespunzător combinaţiei a=0, b=1, c=1, deci f=1 (conform tabelei de adevăr 22.11-a); în căsuţa 7 va fi trecută valoarea funcţiei pentru a=1, b=1, c=1, deci f=1.

Dacă se renunţă la reprezentarea variabilelor cu acolade şi se scrie numai valoarea variabilei corespunzătoare fiecărei linii sau fiecărei coloane (tabelul 22.11-d), se observă că: b=0 pentru primele două coloane (coloana „o" şi coloana „1") şi b=1 pentru celelalte două coloane; c=0 pentru prima şi ultima coloană („0" şi „2") şi c=1 pentru coloanele din mijloc ("1" şi „3"); a=0 în linia notată cu „0" şi a=1 în linia notată cu „1". Scriem aceste valori ale variabi-

ei în dreptul liniilor (la stînga) și deasupra coloanelor, respectînd ordinea variabilelor scrise în colțul din stînga-sus. Conform tabelei 22.11-d, pe coloane, prima cifră se referă la variabila b, iar cea de-a doua cifră a dubletului se referă la variabila c.

Pentru linii avem o singură variabilă „a", deci vom avea „0" pentru linia notată cu 0 și „1" pentru linia notată cu 1. În fiecare căsuță a diagramei va fi trecută valoarea funcției, corespunzătoare combinației variabilelor din acea căsuță. În exemplul prezentat în tabelul 22.11-a se observă că f ia valoarea 1 pentru combinațiile notate cu „ * " în tabelă. Aceste valori sînt trecute în tabela 22.11-e, astfel:

Tabelul 22.11-e

a \ bc	00	01	11	10
0	0	0	1	0
	1	1	1	0

Tabelul 22.11-f

a \ bc				
0	0	0	1	0
1	1	1	1	0

Fig. 22.8. a) — Reprezentare tabelară; b) — Diagrama b; c) — Diagrama c; d) — Diagrama d; e) — Grupări de căsuțe; f) — Simplificare

Prima valoare „1" corespunde, pe linia I, pentru tripletul „$\bar{a}bc$" dat de „011" în tabela 22.11-a și se găsește urmărind coloana în care lui bc îi corespunde „11" și linia în care lui a îi corespunde „0". La intersecția acestora (căsuța „3") vom scrie valoarea „1". La fel, pentru tripletul (100), din tabela 22.11-a, avem $f=1$ și vom înscrie această valoare la intersecția coloanei corespunzătoare dubletului (00) cu linia corespunzătoare lui 1, deci în căsuța 4. În continuare se obțin căsuțele 5 și 7 pentru care $f=1$. Pentru celelalte căsuțe rămase f ia valoarea „0" pe care — eventual — nu o mai trecem în diagramă. Putem scrie algebric funcția f ca fiind suma tuturor termenilor pentru care aceasta ia valoarea „1", deci:

$$f=\bar{a}bc+a\bar{b}\bar{c}+ab\bar{c}+abc$$

Simplificarea algebrică (booleană) a funcției f constă în gruparea convenabilă a termenilor astfel încît să se poată evidenția termeni de forma „$X.a+X.\bar{a}$", respectiv factori de forma „$(x+\bar{x})$", a a căror valoare este X, respectiv 1. Analizînd diagrama din tabelul 22.10-c, se constată că fiecare pătrat reprezintă o intersecție a tuturor mulțimilor corespunzătoare variabilelor boolene sau complementelor acestora — deci, fiecare pătrat reprezintă un mintermen. De asemenea, mintermenii care diferă între ei printr-un singur factor sînt reprezentați prin pătrate alăturate. Cu alte cuvinte, la două căsuțe alăturate una din variabile apare negată într-o căsuță și nenegată în cealaltă, restul variabilelor rămînînd neschimbate Se observă, de aci, că prin reuniunea a două pătrate vecine apar evidente simplificările de tipul $X\ a+X.\bar{a}=X(a+\bar{a})=X$.

În consecință, se urmărește formarea unor grupe de cîte 2, 4, 8, 16 etc.) căsuțe alăturate care-l conțin pe „1". În diagrama 22.11-e se grupează căsuțele (4, 5) și (3, 7), ca în tabelul 22.11-f. Deci, f va avea forma simplificată $f=t_1+t_2$.

În gruparea (4, 5) din diagrama 22.10-c, variabilele a și b sînt fixe (nu-și modifică valoarea) pe cînd variabila c își modifică valoarea (adică apare atît

negată cît şi nenegată — deci nu mai apare în produs). În consecinţă, se obţine termenul $t=a\bar{b}$, care rezultă din simplificarea celor doi termeni astfel: $a\bar{b}\bar{c}+a\bar{b}c=a\bar{b}(c+\bar{c})=a\bar{b}.1=a\bar{b}$.

Practic, din această grupare vom lua doar variabilele care nu-şi modifică valoarea prin procesul de grupare.

Simplificarea termenilor din căsuţele (3, 7) ni-l dă pe $t=bc$. Într-adevăr, avem: $\bar{a}bc+abc=(\bar{a}+a)bc=bc$ (aici „a" variază şi b, c rămîn neschimbaţi), deci $t=bc$.

Simplificarea booleană ne conduce în final la funcţia

$$f=bc+a\bar{b},$$

care conţine tot atîţia termeni cîte grupări există. Dacă un termen „1" nu intră în nici o grupare, el va rămîne în forma finală a funcţiei simplificate (el nu se simplifică).

Observaţii: i) Simplificarea prin diagrama Veitch-Karnaugh se poate extinde şi asupra funcţiilor de 4, 5, 6 variabile.

ii) În tabelul 22.12-a este prezentat un mod de numerotare a căsuţelor diagramelor V-K pentru funcţii de patru variabile, iar în tabelele 22.12 (b, c, d, e, f, g) sînt prezentate diferite modele de simplificare:

Tabelul 22.12-a

cd \ ab	00	01	11	10
00	0	4	12	8
01	1	5	13	9
11	3	7	15	11
10	2	6	14	10

$f(a,b,c,d)=a\bar{b}d$

Tabelul 22.12-b

$f(a,b,c,d)=bcd$

Tabelul 22.12-c

$f(a,b,c,d)=\bar{b}c$

Tabelul 22.12-d

$f(a,b,c,d)=b\bar{c}$

Tabelul 22.12-e

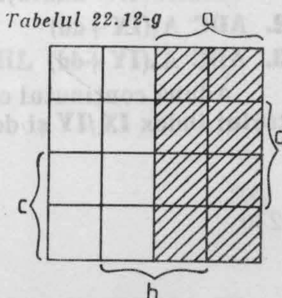
$f(a,b,c,d)=\bar{d}$

Tabelul 22.12-f

Fig. 22.12. a) — Numerotarea căsuţelor; b) — f(a, b, c, d)=abd; c) — f (a, b, c, d)=bcd ; d) — f (a, b, c, d)=b . c; e) — f (a, b, c, d)=b . c; f) — f (a, b, c, d)=d; g) — f (a, b, c, d)=a

(f(a,b,c,d)=a

Tabelul 22.12-g

iii) Diagrama V-K poate fi considerată şi ca o tabelă de definiţie cu două dimensiuni a unei funcţii.

iv) Exprimarea unei funcţii minime se poate face şi prin produse (nu sume), realizîndu-se o sinteză după „zero-uri", nu după „1" — ca pînă aici.

Partea a XI-a

COMPLEMENTE INFORMATICE

Capitolul 23. Instrucţiunile microprocesorului Z 80

În cele ce urmează se va face o scurtă prezentare a instrucţiunilor microprocesorului Z80 cu mnemonicele acceptate de asamblor, codurile hexazecimale şi cu efectul lor asupra indicatorilor de condiţii.

Literele A, B, C, D, E, I, H, L, IX, IY, R, SP sînt folosite pentru a specifica registrele standard ale microprocesorului, în timp ce simbolurile BC, DE şi HL vor desemna perechile corespunzătoare de registre. Pentru parametrii generali se vor utiliza următoarele notaţii:

r, r2 — registru de 8 biţi din UCP,
dd — constantă de 8 biţi afectată de semn,
nn — constantă generală pe 8 biţi,
nnnn — constantă de 16 biţi.

Indicatorii de condiţii sînt reprezentaţi cu ajutorul următoarelor simboluri: **C** — transport, **H** — transport auxiliar, **N** — adunare/scădere, **P/O** — paritate/depăşire, **S** — semn, **Z** — zero.

Indicatorii la adresele de memorie şi de intrare/ieşire sînt prezentaţi între paranteze.

1. ADC A, (HL) 8E

Adună conţinutul celulei de memorie (cu adresa specificată în HL) şi conţinutul indicatorului C, la acumulator.

Indicatori afectaţi: **C, H, O, S, Z**

Indicatori anulaţi: **N.**

2. ADC A,(IX+dd) DD 8Edd
3. ADC A,(IY+dd) FD 8Edd

Adună conţinutul celulei de memorie (cu adresa specificată de suma registrului index IX/IY şi deplasarea dd) şi al indicatorului C, la acumulator.

Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

4. **ADC A,r; ADC A,A 8F; ADC A,B 88; ADC A,C 89; ADC A,D 8A; ADC A,E 8B; ADC A,H 8C; ADC A,L 8D;**
Adună conţinutul registrului r şi al indicatorului C, la acumulator.
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

5. **ADC A,nn CE nn**
Adună constanta nn şi indicatorul C, la acumulator.
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

6. **ADC HL,BC ED 4A**
7. **ADC HL,DE ED 5A**
8. **ADC HL,HL ED 6A**
9. **ADC HL,SP ED 7A**
Adună conţinutul registrului dublu specificat şi conţinutul indicatorului C, la registrul dublu HL
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

10. **ADD A, (HL) 86**
Adună conţinutul celulei de memorie, cu adresa specificată în HL la acumulator.
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

11. **ADDA, (IX+dd) DD 86dd**
12. **ADDA, (IY+dd) FD 86dd**
Adună conţinutul celulei de memorie a cărei adresă este dată de suma registrului index IX/IY şi constanta dd, la acumulator.
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

13. **ADD A,r; ADD A,A 87; ADD A,B 80; ADD A,C 81; ADD A,D 82; ADD A,E 83; ADD A,H 84; ADD A,L 85;**
Adună conţinutul registrului r, la acumulator
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

14. **ADD A,nn C6 nn**
Adună constanta nn, la acumulator
Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

15. **ADD HL,BC 09**
16. **ADD HL,DE 19**
17. **ADD HL,HL 29**
18. **ADD HL,SP 39**
Adună conţinutul registrului dublu specificat, la HL
Indicatori afectaţi: C, O, S, Z

Indicatori anulaţi: N

19. ADD IX,BC DD 09
20. ADD IX,DE DD 19
21. ADD IX,IX DD 29
22. ADD IX,SP DD 39
23. ADD IY,BC FD 09
24. ADD IY,DE FD 19
25. ADD IY,IY FD 29
26. ADD IY,SP FD 39

Adună registrul dublu indicat, la registrul index IX/IY.
Indicatori afectaţi: C, O, S, Z
Indicatori anulaţi: N

27. AND (HL) A6
28. AND (IX+dd) DD A6dd
29. AND (IY+dd) FD A6dd

Înmulţeşte logic acumulatorul cu conţinutul celulei de memorie adresată prin HL sau suma registrelor IX/IY cu deplasarea dd.
Indicatori afectaţi: P, S, Z
Indicatori anulaţi: C, N
Indicatori poziţionaţi: H

30. AND r AND A A7; AND B A0; AND C A1; AND D A2; AND E A3; AND H A4; AND L A5;

31. AND nn E6 nn

Înmulţeşte logic acumulatorul cu conţinutul registrului r sau cu constanta nn.
Indicatori afectaţi: P, S, Z
Indicatori anulaţi: C, N
Indicatori poziţionaţi: H

32. BIT b, (HL) BIT 0, (HL) CB 46; BIT 1, (HL) CB 4E;
BIT 2, (HL) CB 56; BIT 3, (HL) CB 5E;
BIT 4, (HL) CB 66; BIT 5, (HL) CB 6E;
BIT 6, (HL) CB 76; BIT 7, (HL) CB 7E;

33. BIT b, (IX+dd); BIT 0, (IX+dd) DD CBdd46;
BIT 1, (IX+dd) DD CBdd4E;
BIT 2, (IX+dd) DD CBdd56;
BIT 3, (IX+dd) DD CBdd5E;
BIT 4, (IX+dd) DD CBdd66;
BIT 5, (IX+dd) DD CBdd6E;
BIT 6, (IX+dd) DD CBdd76;
BIT 7, (IX+dd) DD CBdd7E;

34. BIT b, (IY+dd) BIT 0, (IY+dd) FD CBdd46;
BIT 1, (IY+dd) FD CBdd4E;
BIT 2, (IY+dd) FD CBdd56;
BIT 3, (IY+dd) FD CBdd5E;
BIT 4, (IY+dd) FD CBdd66;
BIT 5, (IY+dd) FD CBdd6E;

	BIT 6, (IY+dd)	FD CBdd76;					
	BIT 7, (IY+dd)	FD CBdd7E;					
35. BITb, r;	BIT 0,A	CB 47;	BIT 0,B	CB 40;	BIT 0,C	CB 41;
	BIT 1,A	CB 4F;	BIT 1,B	CB 48;	BIT 1,C	CB 49;
	BIT 2,A	CB 57;	BIT 2,B	CB 50;	BIT 2,C	CB 51;
	BIT 3,A	CB 5F;	BIT 3,B	CB 58;	BIT 3,C	CB 59;
	BIT 4,A	CB 67;	BIT 4,B	CB 60;	BIT 4,C	CB 61;
	BIT 5,A	CB 6F;	BIT 5,B	CB 68;	BIT 5,C	CB 69;
	BIT 6,A	CB 77;	BIT 6,B	CB 70;	BIT 6,C	CB 71;
	BIT 7,A	CB 7F;	BIT 7,B	CB 78;	BIT 7,C	CB 79;
	BIT 0,D	CB 42;	BIT 0,E	CB 43;	BIT 0,H	CB 44;
	BIT 1,D	CB 4A;	BIT 1,E	CB 4B;	BIT 1,H	CB 4C;
	BIT 2,D	CB 52;	BIT 2,E	CB 53;	BIT 2,H	CB 54;
	BIT 3,D	CB 5A;	BIT 3,E	CB 5B;	BIT 3,H	CB 5C;
	BIT 4,D	CB 62;	BIT 4,E	CB 63;	BIT 4,H	CB 64;
	BIT 5,D	CB 6A;	BIT 5,E	CB 6B;	BIT 5,H	CB 6C;
	BIT 6,D	CB 72;	BIT 6,E	CB 73;	BIT 6,H	CB 74;
	BIT 7,D	CB 7A;	BIT 7,E	CB 7B;	BIT 7,H	CB 7C;
	BIT 0,L	CB 45;				
	BIT 1,L	CB 4D;				
	BIT 2,L	CB 55;				
	BIT 3,L	CB 5D;				
	BIT 4,L	CB 65;				
	BIT 5,L	CB 6D;				
	BIT 6,L	CB 75;				
	BIT 7,L	CB 7D;				

Testează bitul b al octetului de memorie, a cărui adresă este specificată în HL sau IX/IY+dd, sau bitul b al registrului r.

Indicatorul de zero este poziţionat în unu, dacă bitul testat este unu, în caz contrar indicatorul este anulat. Z ia valoarea complementară a bitului b.

Indicatori afectaţi: Z

Indicatori anulaţi: N

Indicatori poziţionaţi în unu: H.

36. CALL nnnn CD nnnn

Chemare necondiţionată de subrutina la adresa nnnn. Adresa următoarei instrucţiuni este plasată în stivă.

Indicatori afectaţi: nici unul.

37. CALL C, nnnn DC nnnn
38. CALL M, nnnn FC nnnn
39. CALL NC, nnnn D4 nnnn
40. CALL NZ, nnnn C4 nnnn
41. CALL P, nnnn F4 nnnn
42. CALL PE, nnnn EC nnnn
43. CALL PO, nnnn E4 nnnn
44. CALL Z, nnnn CC nnnn

Chemări condiţionate de subrutină, de la adresa nnnn. Adresa instrucţiunii următoare este plasată în stivă. Condiţiile sînt următoarele:

C — indicator de transport = 1 (transport prezent; C=1).
M — indicator de semn = 1 (rezultat negativ: S=1).
NC — indicator de transport = 0 (transport absent; C=0).
NZ — indicator de zero = 0 (rezultat diferit de zero; Z=0).
P — indicator de semn = 0 (rezultat pozitiv; S=0)
PE — indicator de paritate = 1 (paritate para; P=1).
PO — indicator de paritate = 0 (paritate impara; P=0).
Z — indicator de zero = 1 (rezultat egal cu zero).

45. CCF 3F

Complementează indicatorul de transport
Indicatori afectaţi: C
Indicatori anulaţi: N

46. CP (HL) BE

47. CP (IX+dd) DD BEdd

48. CP (IY+dd) FD BEdd

Compară octetul din memorie, a cărui adresă este specificată în HL sau de suma **IX/IY+dd**, cu acumulatorul. Indicatorul **Z** este poziţionat în unu, în cazul egalităţii. Indicatorul **C** este poziţionat în unu, dacă conţinutul acumulatorului este mai mic decît operandul specificat.

Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori poziţionaţi: N.

49. CP r; CP A BF; CP B B8; CP C B9; CP D BA; CP E BB; CP H BC; CP L BD;

50. CP nn FE nn

Compară conţinutul registrului **r** sau constanta **nn**, cu conţinutul acumulatorului. Indicatorul **Z** este poziţionat în unu, în cazul egalităţii. Indicatorul **C** este poziţionat în unu, dacă conţinutul acumulatorului este mai mic decît operandul.

Indicatori afectaţi: C, H, O, S. Z
Indicatori poziţionaţi: n

51. CPD ED A9

52. CPDR ED B9

53. CPI ED A1

54. CPIR ED B1

Compară octetul de memorie, specificat în **HL**, cu acumulatorul. Decrementează **HL**, pentru **CPD**, sau incrementează **HL**, pentru **CPI**. Repetă operaţia, cu decrementarea lui **BC**, pentru **CPDR** sau **CPIR**, pînă cînd apare egalitatea sau pînă cînd conţinutul perechii de registre **BC** a devenit egal cu zero. Bitul de paritate este poziţionat în unu, dacă **BC** a fost decrementat pînă la zero.

Indicatori afectaţi: H, S
Indicatori poziţionaţi: N, Z — dacă A este egal cu octetul indicat de (HL), P — dacă conţinutul lui BC este egal cu zero.

55. CPL 2F

Complementează acumulatorul (complementul faţă de unu); inversare.
Indicatori afectaţi: H, N

56. DAA 27

Ajustare zecimală a acumulatorului. Instrucţiunea se foloseşte după adunarea şi scăderea numerelor reprezentate în codul binar-zecimal.

Indicatori afectaţi: **C, H, O, S, Z.**

57. DEC (HL) 35

58. DEC (IX+dd) DD 35dd

59. DEC (IY+dd) FD 35dd

Decrementează cuvîntul din memorie, indicat de **HL** sau **IX/IY+dd**

Indicatori afectaţi: **H, O, S, Z**

Indicatori poziţionaţi: **N**

Indicatori neafectaţi: **C**

60. DEC r; DEC A 3D; DEC B 05; DEC C OD; DEC D 15;
DEC E 1D; DEC H 25; DEC L 2D;

Decrementează registrul **r**. Registrul nu se va decrementa pînă la zero, într-o buclă **JP NC, nnnn,** deoarece indicatorul de transport nu va fi afectat.

Indicatori afectaţi: **H, O, S, Z**

Indicatori poziţionaţi: **N**

Indicatori neafectaţi: **C**

61. DEC BC OB

62. DEC DE 1B

63. DEC HL 2B

64. DEC SP 3B

65. DEC IX DD 2B

66. DEC IY FD 2B

Decrementează registrul dublu sau registrul index specificate. Registrul dublu nu se va decrementa pînă la zero, într-o buclă **JP NC, nnnn,** întrucît indicatorii nu vor fi afectaţi. Se poate deplasa, în acumulator, un octet al registrului dublu, pentru a se efectua operaţia logică **SAU**, cu celălalt octet al registrului respectiv. Operaţia **SAU** va poziţiona indicatorii de condiţii.

67. DI F3

Dezactivează sistemul cererilor de întrerupere mascabile.

68. DJNZ dd 10 dd

Decrementează registrul **B** şi transferă comanda cu deplasarea relativă **dd**, dacă **BC** este diferit de zero.

Indicatori afectaţi: nici unul.

69. EI FB

Activează sistemul cererilor de întrerupere mascabile.

70. EX (SP), HL E3

71. EX (SP), IX DD E3

72. EX (SP), IY FD E3

Interschimb între conţinuturile primelor două celule din vîrful stivei şi registrele de 16 biţi: **HL, IX, IY.**

Indicatori afectaţi· nici unul.

73. EX AF, AF 08

Interschimb între registrele acumulator/indicator, din setul de bază, cu cele din setul auxiliar.

Indicatori afectaţi: toţi.

74. EX DE, HL EB
Interschimb între conţinuturile registrelor duble **DE** şi **HL**.
Indicatori afectaţi: nici unul.
75. EXX D9
Interschimb între registrele duble **BC, DE, HL,** din setul de bază şi cel auxiliar.
Indicatori afectaţi: nici unul.
76. HALT 76
Se suspendă operarea UCP, pînă la recepţionarea unui semnal **RESET** sau de întrerupere.
77. IM 0 ED 46
78. IM 1 ED 56
79. IM 2 ED 5E
Stabileşte modurile de întrerupere: 0, 1 sau 2. *Modul* 0 se stabileşte automat, după **RESET**, rezultînd o manieră de tratare a interuperilor mascabile, asemănătoare cu cea a microprocesorului 8080. *Modul* 1 asigură efectuarea instrucţiunii **RST 38H,** la apariţia unei cereri de întrerupere. *Modul* 2 asigură mai multe locaţii de întrerupere.
80. IN r, (C); IN A, (C) ED 78; IN B, (C) ED 40;
IN C, (C) ED 40; IN D, (C) ED 50;
IN E, (C) ED 58; IN H, (C) ED 60;
IN L, (C) ED 68;
Încarcă în registrul **r** conţinutul portului de intrare a cărui adresă este în registrul **C**.
Indicatori afectaţi: **P, S, Z**
Indicatori anulaţi: **H, N**
81. IN A, (nn) DB nn
Încarcă în **A** conţinutul portului de intrare cu adresa **nn**.
Indicatori afectaţi: nici unul.
82. INC (HL) 34
83. INC (IX+dd) DD 34dd
84. INC (IY+dd) FD 34dd
Incrementează octetul de memorie cu adresa specificată de **HL, IX/IY+dd.**
Indicatori afectaţi: **H, O, S, Z.**
Indicatori poziţionaţi: **N**
Indicatori neafectaţi: **C.**
85. INC r; INC A 3C; INC B 04; INC C OC; INC D 14;
INC E 1C; INC H 24; INC L 2C;
Incrementează registrul **r**. Registrul nu se va incrementa peste zero, în ciclurile **JP NC, nnnn,** deoarece instrucţiunea nu afectează indicatorul **C.**
Indicatori afectaţi: **H, O, S, Z**
Indicatori poziţionaţi: **N**
Indicatori neafectaţi: **C.**
86. INC BC 03
87. INC DE 13
88. INC HL 23
89. INC SP 33
90. INC IX DD 23

91. INC IY FD 23

Incrementează registrele specificate.

Indicatori afectaţi: nici unul.

92. IND ED AA

93. INDR ED BA

94. INI ED A2

95. INIR ED B2

Încarcă un octet de la portul de intrare, cu adresa specificată în registrul C, în celula de memorie cu adresa specificată în HL. Se decrementează conţinutul registrului B. Registrul HL este incrementat. Instrucţiunile INDR şi INIR se vor repeta pînă cînd registrul, de 8 biţi, B devine egal cu zero.

Indicatori afectaţi Z (dacă B=0).

Indicatori poziţionaţi: N

96. JP (HL) E9

97. JP (IX) DD E9

98. JP (IY) FD E9

Încarcă conţinutul lui HL, IX, IY în contorul programului PC, apoi citeşte instrucţiunea cu această adresă.

Indicatori afectaţi: nici unul.

99. JP nnnn C3 nnnn

Transfer necondiţionat la instrucţiunea cu adresa nnnn.

Indicatori afectaţi: nici unul.

100. JP C, nnnn DA nnnn

101. JPM, nnnn FA nnnn

102. JP NC, nnnn D2 nnnn

103. JP NZ, nnnn C2 nnnn

104. JP P, nnnn F2 nnnn

105. JP PE, nnnn EA nnnn

106. JP PO, nnnn E2 nnnn

107. JP Z, nnnn CA nnnn

Transfer condiţionat la instrucţiunea cu adresa nnnn.

Indicatori afectaţi nici unul.

108. JR dd, 18 dd

Transfer necondiţionat la instrucţiunea a cărei adresă este egală cu adresa din contorul programului, la care se adaugă deplasarea dd, pozitivă sau negativă.

Deplasarea este relativă în limitele: +127/−128 octeţi, în raport cu adresa instrucţiunii JR.

Indicatori afectaţi, nici unul.

109. JR C, dd 38 dd

110. JR NC dd 30 dd

111. JR NZ, dd 20 dd

112. JR Z, dd 28 dd

Transfer condiţionat, relativ, al comenzii.

Indicatori afectaţi: nici unul.

113. LD (BC), A 02

114. LD (DE), A 12

Încarcă octetul din acumulator, în celula de memorie cu adresa specificată în BC sau DE.

Indicatori afectaţi: nici unul.

115. LD (HL), r; LD (HL), A 77; LD (HL), B 70; LD (HL), C 71; LD (HL), D 72; LD (HL), E 73; LD (HL), H 74; LD (HL), L 75;

116. LD (HL), nn 36 nn

117. LD (IX+dd), r; LD (IX+dd), A DD 77dd; LD (IX+dd), B DD 70dd; LD (IX+dd), C DD 71dd; LD (IX+dd), D DD 72dd; LD (IX+dd), E DD 73dd; LD (IX+dd), H HD 74dd; LD (IX+dd), L DD 75dd;

118. LD (IX+dd), nn DD 36ddnn

119. LD (IY+dd), r; LD (IY+dd), A FD 77dd; LD (IY+dd), B FD 70dd; LD (IY+dd), C FD 71dd; LD (IY+dd), D FD 72dd; LD (IY+dd), E FD 73dd; LD (IY+dd), H FD 74dd; LD (IY+dd), L FD 75dd;

120. LD (IY+dd), nn FD 36ddnn

Încarcă în memorie conţinutul registrului r sau constanta nn, în celula a cărei adresă este specificată de HL sau de IX/IY+dd. Ultimele patru instrucţiuni se pot folosi pentru încărcarea codului binar relocabil.

121. LD (nnnn), A 32 nnnn

Încarcă acumulatorul în celula de memorie cu adresa nnnn.

122. LD (nnnn), BC ED 32nnnn

123. LD (nnnn), DE ED 53nnnn

124. LD (nnnn), HL 22 nnnn

125. LD (nnnn), IX DD 22nnnn

126. LD (nnnn), IY FD 22nnnn

127. LD (nnnn), SP ED 73nnnn

Încarcă octetul mai puţin semnificativ din registrele duble, registrele index sau indicatorul de stivă, în memorie, la locaţia cu adresa nnnn. Încarcă octetul mai puţin semnificativ în locaţia cu adresa nnnn+1.

128. LD A, (BC) 0A

129. LD A, (DE) 1A

Încarcă acumulatorul cu octetul din memorie, de la adresa specificată în BC sau DE.

130. LD A, I ED 57

Încarcă acumulatorul cu conţinutul registrului vectorului de întrerupere. Indicatorul de paritate reflectă starea bistabilului de activare a întreruperilor.

Indicatori afectaţi: P, S, Z

Indicatori anulaţi: H, N

131. LD A, R ED 5F

Încarcă acumulatorul cu conţinutul registrului de reîmprospătare. Indicatorul de paritate reflectă starea bistabilului de întrerupere.

Indicatori afectaţi: P, S, Z

Indicatori anulaţi: H, N

132. LD I, A **ED 47**

Încarcă acumulatorul în registrul vectorului de întrerupere.

Indicatori afectaţi: nici unul

133. LD R, A **ED 4F**

Copiază acumulatorul în registrul de reîmprospătare a memoriei.

Indicatori afectaţi: nici unul.

134. LD r, (HL); **LD A, (HL) 7E; LD B, (HL) 49; LD C, (HL) 4E; LD D, (HL) 56; LD E, (HL) 5E; LD H, (HL) 66; LD L, (HL) 6E;**

135. LD r, (IX+dd); **LD A,(IX+dd) DD 7Edd; LD B,(IX+dd) DD 46dd; LD C,(IX+dd) DD 4Edd; LD D,(IX+dd) DD 56dd; LD E,(IX+dd) DD 5Edd; LD H,(IX+dd) DD 66dd; LD L,(IX+dd) DD 6Edd;**

136. LD r, (IY+dd); **LD A,(IY+dd) FD 7Edd; LD B, (IY+dd) FD 46dd; LD C,(IY+dd) FD 4Edd; LD D, (IY+dd) FD 56dd; LD E,(IY+dd) FD 5Edd; LD H, (IY+dd) FD 66dd; LD L,(IY+dd) FD 6Edd;**

Încarcă registrul **r** cu conţinutul celulei de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd.

137. LD r,r2; **LD A,A 7F; LD A,B 78; LD A,C 79; LD A,D 7A; LD A,E 7B; LD A,H 7C; LD A,L 7D;**

LD B,A 47; LD B,B 40; LD B,C 41; LD B,D 42; LD B,E 43; LD B,H 44; LD B,L 45;

LD C,A 4F; LD C,B 48; LD C,C 49; LD C,D 4A; LD C,E 4B; LD C,H 4C; LD C,L 4D;

LD D,A 57; LD D,B 50; LD D,C 51; LD D,D 52; LD D,E 53; LD D,H 54; LD D,L 55;

LD E,A 5F; LD E,B 58; LD E,C 59; LD E,D 5A; LD E,E 5B; LD E,H 5C; LD E,L 5D;

LD H,A 67; LD H,B 60; LD H,C 61; LD H,D 62; LD H,E 63; LD H,H 64; LD H,L 65;

LD L,A 6F; LD L,B 68; LD L,C 69; LD L,D 6A; LD L,E 6B; LD L,H 6C; LD L,L 6D;

138. LD r, nn; **LD A,nn 3E nn; LD B,nn 06 nn; LD C,nn OE nn; LD D,nn 16 nn; LD E,nn 1E nn; LD H,nn 26 nn; LD L,nn 2E nn;**

Încarcă registrul **r** cu conţinutul registrului **r2** sau cu constanta **nn.**

139. LD A, (nnnn) **3A nnnnn**

Încarcă registrul **A**, cu octetul din memorie a cărui adresa este dată de **nnnn**.

140. LD BC, (nnnn) **ED 4Bnnn**

141. LD DE, (nnnn) **ED 5Bnnnn**

Încarcă octeţii mai puţin semnificativi **C** şi **E**, în memorie la adresa **nnnn** şi octeţii mai semnificativi **B** şi **D**, la adresa **nnnn+1**.

142. LD HL, (nnnn) **2A nnnn**

Încarcă registrul **L**, cu conţinutul celulei de memorie cu adresa **nnnn** şi registrul **H**, cu conţinutul celulei de memorie cu adresa **nnnn+1**.

143. LD BC, nnnn **01 nnnn**

144. LD DE, nnnn **11 nnnn**
145. LD HL, nnnn **21 nnnn**
146. LD SP, nnnn **31 nnnn**
147. LD IX, nnnn **DD 21nnnn**
148. LD IY, nnnn **FD 21nnnn**

Încarcă registrul dublu specificat, cu constanta de 16 biţi **nnnn.**

149. LD IX, (nnnn) **DD 2Annnn**
150. LD IY, (nnnn) **FD 2Annnn**
151. LD SP, (nnnn) **ED 7Bnnnn**

Încarcă octeţii inferiori ai registrelor **IX, IY, SP**, din memorie, de la adresa **nnnn** şi octeţii superiori, de la adresa **nnnn+1**

152. LD SP, HL **F9**
153. LD SP,IX **DD F9**
154. LD SP, IY **FD F9**

Încarcă registrul indicator de stivă **SP**, cu conţinutul registrului, de 16 biţi, specificat.

155. LDD **ED A8**
156. LDDR **ED B8**
157. LDI **ED A0**
158. LDIR **ED B0**

Încarcă octetul din memorie, de la locaţia cu adresa indicată de **HL**, în locaţia cu adresa indicată de **DE**. Decrementează contorul de 16 biţi **BC**. Incrementează/decrementează după încărcare **HL** şi **DE**, în cazul instrucţiunilor **LDL,LDIR/LDD,LDDR**. Repetă operaţia, pentru **LDDR** şi **LDIR**, pînă cînd **BC** a fost decrementat la zero.

159. NEG **ED 44**

Instrucţiunea realizează complementul faţă de doi al acumulatorului.
Indicatori afectaţi: toţi.

160. NOP **00**

UCP nu efectuează nici o operaţie.
Indicatori afectaţi: nici unul.

161. OR (HL) **B6**
162. OR (IX+dd) **DD B6dd**
163. OR (IY+dd) **FD B6dd**

Adună logic conţinutul celulei de memorie, cu adresa specificată în **HL** sau **IX/IY+dd**, la acumulator.
Indicatori afectaţi: **P, S, Z**
Indicatori anulaţi: **C, H, N**

164. OR r; **OR A B7; OR B B0; OR C B1; OR D B2; OR E B3; OR H B4; OR L B5;**

Adună logic conţinutul registrului **r** la acumulator. Instrucţiunea **OR A** este utilă pentru a testa indicatorii de paritate, semn şi zero, deoarece nu modifică conţinutul lui **A**.
Indicatori afectaţi: **P, S, Z**

Indicatori anulaţi: **C, H, N**

165. OR nn F6 nn

Adună logic octetul **nn** la acumulator. Instrucţiunea se poate folosi pentru a poziţiona în unu biţi individuali din **A**. De exemplu, **OR 40H** va poziţiona bitul 6, al acumulatorului, în unu.

Indicatori afectaţi: **P, S, Z**

Indicatori anulaţi: **C, H, N**

166. OTDR ED BB

167. OTIR ED B3

Transferă la portul de ieşire, cu adresa dată în registrul **C**, conţinutul locaţiei de memorie cu adresa specificată de **HL**. Registrul **B** este decrementat. Perechea de registre **HL** este incrementată/decrementată la execuţia instrucţiunilor **OTIR/OTDR**. Procesul se repetă pînă cînd **B** devine zero.

Indicatori afectaţi: **N, Z.**

168. OUT (C), r **OUT (C), A ED 79; OUT (C), B ED 41;**
OUT (C), C ED 49; OUT (C), D ED 51;
OUT (C), E ED 59; OUT (C), H ED 61;
OUT (C), L ED 69;

Transferă octetul din registrul **r**, la portul de ieşire cu adresa specificată în registrul **C**.

Indicatori afectaţi: nici unul.

169. OUT (nn), A D3 nn

Transferă octetul din acumulator, la portul de ieşire cu adresa **nn**.

Indicatori afectaţi: nici unul.

170. OUTD ED AB

171. OUTI ED A3

Transferă octetul din locaţia de memorie cu adresa specificată în **HL**, la portul de ieşire cu adresa dată în registrul **C**. Registrul **B** este incrementat. Perechea de registre **HL** este incrementată/decrementată de instrucţiunile **OUTI/OUTD.**

Indicatorii afectaţi: **Z**

Indicatori poziţionaţi în unu: **N**

172. POP AF F1

173. POP BC C1

174. POP DE D1

175. POPHL E1

176. POPIX DD E1

177. POP IY FD E1

Încarcă perechea de registre sau registrele duble specificate, cu conţinutul primelor două celule din vîrful stivei. Octetul din vîrful stivei (specificat de **SP** se va încărca în octetul mai puţin semnificativ al perechii/registrului dublu după care **SP** se va incrementa şi se va încărca conţinutul celei de-a doua celule din stivă, în octetul cel mai semnificativ al perechii de registre/registrului dublu. În final indicatorul de stivă **SP** se va mai incrementa o dată.

Indicatori afectaţi: toţi — pentru **POP AF** şi nici unul — pentru celelalte instrucţiuni.

178. PUSH AF F5

179. PUSH BC C5

180. PUSH DE D5

181. PUSH HL E5

182. PUSH IX DD E5

183. PUSH IY FD E5

Plasează în stivă conţinutul perechii de registre sau al registrului dublu. Mai întîi se decrementează SP şi se memorează octetul mai semnificativ, apoi se decrementează din nou SP şi se memorează octetul mai semnificativ, al perechii/registrului dublu.

Indicatori afectaţi: nici unul.

184. RES b, (HL); RES 0, (HL) CB 86; RES 1, (HL) CB 8E;
RES 2, (HL) CB 96; RES 3, (HL) CB 9E;
RES 4, (HL) CB A6; RES 5, (HL) CB AE;
RES 6, (HL) CB B6; RES 7, (HL) CB BE;

185. RES b, (IX+dd); RES 0, (IX+dd) DD CBdd86;
RES 1, (IX+dd) DD CBdd8E;
RES 2, (IX+dd) DD CBdd96;
RES 3, (IX+dd) DD CBdd9E;
RES 4, (IX+dd) DD CBddA6;
RES 5, (IX+dd) DD CBddAE;
RES 6, (IX+dd) DD CBddE6;
RES 7, (IX+dd) DD CBddB6;

187. RES b, (IY+dd); RES 0, (IY+dd) FD CBdd86;
RES 1, (IY+dd) FD CBdd8E;
RES 2, (IY+dd) FD CBdd96;
RES 3, (IY+dd) FD CBdd9E;
RES 4, (IY+dd) FD CBddA6;
RES 5, (IY+dd) FD CBddAE;
RES 6, (IY+dd) FD CBddE6;
RES 7, (IY+dd) FD CBddB6;

188. RES b, r; RES 0,A CB 87; RES 0,B CB 80; RES 0,1 CB 81;
RES 1,A CB 8F; RES 1,B CB 88; RES 1,C CB 89;
RES 2,A CB 97; RES 2,B CB 90; RES 2,C CB 91;
RES 3,A CB 9F; RES 3,B CB 98; RES 3,C CB 99;
RES 4,A CB A7; RES 4,B CB A0; RES 4,C CB A1;
RES 5,A CB AF; RES 5,B CB A8; RES 5,C CB A9;
RES 6,A CB B7; RES 6,B CB BO; RES 6,C CB B1;
RES 7,A CB BF; RES 7,B CB B8; RES 7,C CB B9;
RES 0,D CB 82; RES 0,E CB 83; RES 0,H CB 84;
RES 1,D CB 8A; RES 1,E CB 8B; RES 1,H CB 8C;
RES 2,D CB 92; RES 2,E CB 93; RES 2,H CB 94;
RES 3,D CB 9A; RES 3,E CB 9B; RES 3,H CB 9C;
RES 4,D CB A2; RES 4,E CB A3; RES 4,H CB A4;
RES 5,D CB AA; RES 5,E CB AB; RES 5,H CB AC;
RES 6,D CB B2; RES 6,E CB B3; RES 6,H CB B4;
RES 7,D CB BA; RES 7,E CB BB; RES 7,H CB BC;
RES 0,L CB 85;
RES 1,L CB 8D;
RES 2,L CB 95;
RES 3,L CB 9D;

RES 4,L CB A5;
RES 5,L CB AD;
RES 6,L CB B5;
RES 7,L CB BD;

Anulează bitul **b**, din celula de memorie, cu adresa specificată de **HL** sau **IX/IY+dd**, sau bitul **b**, al registrului **r**.

189. RET C9
190. RET C D8
191. RET M F8
192. RET NC D0
193. RET NZ C0
194. RET P F0
195. RET PE E8
196. RET PO E0
197. RET Z C8

Revenire necondiţionată/condiţionată, din subrutină. Dacă condiţia este îndeplinită, conţinutul primelor două celule din vîrful stivei se transferă în PC. SP este incrementat de două ori.

198. RETI ED 4D
199. RETN ED 45

Revenire din întrerupere mascabilă **(RETI)** nemascabilă **(RETN)**.

Următoarele instrucţiuni **RL** şi **RLA** rotesc biţii la stînga, incluzînd şi bitul de transport. Se considera indicatorul de transport **C**, concatenat la stînga cuvîntului cu biţi $b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0$,

$$C, b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0 \leftarrow b_7, b_6, b_5b_4b_3b_2b_1b_0, C$$

200. RL (HL) CB 16
201. RL (IX+dd) DD CBdd16
202. RL (IY+dd) FD CBdd16
203. RL r RL A CB 17; RL B CB 10; RL C CB 11;
RL D CB 12; RL E CB 13; RL F CB 14;
RL H CB 15;

Octetul din memorie, cu adresa specificată în **HL** sau **IX/IY+dd**, sau conţinutul registrului **r** sînt rotite la stînga, prin concatenarea cu indicatorul de transport.

Indicatori afectaţi: **C, P, S, Z**
Indicatori anulaţi: **H, N**

204. RLA 17

Conţinutul acumulatorului, concatenat cu indicatorul de transport **C**, este rotit la stînga cu un bit. **RLA** efectuează aceeaşi operaţie ca şi **RL A**, însă de două ori mai repede.

Indicatori afectaţi: **C**
Indicatori anulaţi: **H, N**

Următoarele instrucţiuni **RLC** şi **RLCA** rotesc biţii spre stınga, fără concatenarea indicatorului de transport **C**. Indicatorul de transport se încarcă cu conţinutul bitului cel mai semnificativ, al cuvîntului care este rotit.

$$b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0 \leftarrow b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0b_7; \quad C \leftarrow b_7$$

205. RLC (HL) CB 066
206, RLC (IX+dd) DD CBdd06
207. RLC (IY+dd) FD CBdd06
208. RLC r RLC A CB 07; RLC B CB 00; RLC C CB 01;
RLC D CB 02; RLC E CB 03; RLC H CB 04;
RLC L CB 05;

Conţinutul octetului din memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+ +dd, sau conţinutul registrului r se roteşte la stînga. Bitul 7 se deplasează în bitul 0 şi în indicatorul C.

Indicatori afectaţi: C, P, S, Z
Indicatori anulaţi: H, N.

209. RLCA 07

Conţinutul acumulatorului este rotit cu un bit spre stînga. Bitul 7 al acumulatorului se transferă în bitul 0 şi în indicatorul de transport C. RLCA efectuează aceeaşi operaţie ca şi RLC A, dar de două ori mai repede.

Indicatori afectaţi: C
Indicatori anulaţi: H, N

210. RLD ED 6F

Rotire a 4 biţi pe o distanţă de 12 biţi: ultimii 4 biţi din A se deplasează în ultimii 4 biţi din celula de memorie specificată de HL; ultimii 4 biţi din celula de memorie se deplasează în primii 4 biţi mai semnificativi ai celulei, în timp ce primii 4 biţi mai semnificativi ai celulei se deplasează în ultimii 4 biţi ai acumulatorului. Primii 4 biţi ai acumulatorului rămîn neschimbaţi.

$A_{7:4},A_{3:0},b_{7:4},b_{3:0} \leftarrow A_{7:4},b_{7:4},b_{3:0},A_{3:0}$

Indicatori afectaţi: P, S, Z
Indicatori anulaţi: H, N

Următoarele instrucţiuni RR şi RRA rotesc spre dreapta conţinutul cuvîntului specificat, concatenat la dreapta cu indicatorul de transport C.

211. RR (HL) CB 1E
212. RR (IX+dd) DD CBdd1E
213. RR (IY+dd) FD CBdd1E
214. RR r RR A CB 1F; RR B CB 18; RR C CB 19;
RR D CB 1A; RR E CB 1B; RR H CB 1C;
RR L CB 1D;

Conţinutul cuvîntului din memorie, a cărui adresă este dată de HL sau IX/IY+dd, sau registrul r, concatenat la dreapta cu indicatorul C, se rotesc la dreapta cu un bit; b_7 se transferă în C, C se transfera în $b._0$

$b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0,C \leftarrow C,b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0$

Indicatori afectaţi: C, P, S, Z
Indicatori anulaţi: H, N

215. RRA 1F

Roteşte spre dreapta conţinutul acumulatorului, concatenat la dreapta cu indicatorul C. RRA execută aceeaşi operaţie ca şi RRA, dar de două ori mai repede.

Indicatori afectaţi: C
Indicatori anulaţi: H, N

Următoarele instrucţiuni RRC şi RRCA rotesc biţii cuvîntului la dreapta. Bitul 0 este forţat, atît în bitul 7, cît şi în indicatorul C, plasat la dreapta cuvîntului specificat.

216. RRC (HL) CB OE

217. RRC (IY+dd) DD CBddOE

218. RRC (IY+dd) FD CBddOE

219. RRC r RRC A CB OF; RRC B CB 08; RRC C CB 09;
RRC D CB OA; RRC E CB OB; RRC F CB OC;
RRC H CB OD;

Conținutul cuvîntului din memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau conținutul registrului r se rotește la dreapta. Bitul b_0 este transferat în b_7 și în C.

$b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1b_0, C \leftarrow b_0b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1, b_0$

Indicatori afectați: C, P, S, Z

Indicatori anulați: H, N

220. RRCA OF

Execută aceeași operație ca și RRCA, dar de două ori mai repede.

221. RRD ED 67

Rotire a 4 biți, pe distanța de 12 biți: ultimii 4 biți ai acumulatorului se transferă în primii 4 biți ai celulei de memorie specificată de HL; primii 4 biți ai celulei se deplasează în ultimii 4 biți ai celulei, în timp ce ultimii 4 biți ai celulei se transferă în ultimii 4 biți ai acumulatorului.

$A_{7:4}, A_{3:0}, b_{7:4}, b_{3:0} \leftarrow A_{7-4}, b_{3:0}, A_{3:0}, b_{7:4}$

Instrucțiunea este folosită pentru operații în binar-zecimal.

Indicatori afectați: P, S, Z

Indicatori anulați: H, N

222. RST 00H C7

223. RST 08H CF

224. RST 10H D7

225. RST 18H DF

226. RST 20H EF

227. RST 28H EF

228. RST 30H F7

229. RST 38H FF

Instrucțiuni de restart, pe un octet, care asigură chemări de subrutine, de la adresele specificate în hexa.

230. SBC A, (HL) 9E

231. SBC A, (IX/IY+dd) DD 9Edd

232. SBC A, (IX/IY+dd) FD 9Edd

233. SBC A, r SBC A,A 9F; SBC A,B 98; SBC A,C 99;
SBC A,D 9A; SBC A,E 9B; SBC A,H 9C;
SBC A,L 9D;

Scade conținutul celulei de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau conținutul registrului r, și conținutul indicatorului de transport C, din acumulator.

Indicatori afectați: C, H, O, S, Z

Indicatori poziționați în unu: N

234. SBC A,nn DE nn

Scade octetul imediat nn și conținutul indicatorului de transport C, din acumulator.

Indicatori poziționați: C, H, O, S, Z

Indicatori poziționați în unu: N

265. SBC HI, BC ED 42

236. SBC HL, DE ED 52
237. SBC HL, HL ED 62
238. SBC HL, SP ED 72

Scade registrul dublu specificat şi indicatorul C, din perechea HL, cu rezultatul în HL. Înainte de a folosi aceste instrucţiuni se impune, în unele cazuri, anularea indicatorului C, prin efectuarea instrucţiunii OR A.

Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z
Indicatori poziţionaţi în unu: N

239. SCF 37

Poziţionează în unu indicatorul C.
Indicatori afectaţi: C
Indicatori anulaţi: H, N

240. SET b, (HL) SET 0, (HL) CB C6; SET 1, (HL) CB CE;
SET 2, (HL) CB D6; SET 3, (HL) CB DE;
SET 4, (HL) CB E6; SET 5, (HL) CB EE;
SET 6, (HL) CB F6; SET 7, (HL) CB FE;

241. SET b, (IX+dd) SET 0, (IX+dd) DD CBddC6;
SET 1, (IX+dd) DD CBddCE;
SET 2, (IX+dd) DD CBddD6;
SET 3, (IX+dd DD CBddDE;
SET 4, (IX+dd) DD CBddE6)
SET 5, (IX+dd) DD CBddEE;
SET 6, (IX+dd) DD CBddF6;
SET 7, (IX+dd) DD CBddFE;

242. SET b, (IY+dd) SET 0, (IY+dd) FD CBddC6;
SET 1, (IY+dd) FD CBddCE;
SET 2, (fY+dd) FD CBddD6;
SET 3, (IY+dd) FD CBddDE;
SET 4, (IY+dd) FD CBddE6;
SET 5, (IY+dd) FD CBddEE;
SET 6, (IY+dd) FD CBddF6;
SET 7, (IY+dd) FD CBddFE;

243. SET b, r SET 0,A CB C7; SET 0,B CB C0; SET 0,C CB C1;
SET 1,A CB CF; SET 1,B CB C8; SET 1,C CB C9;
SET 2,A CB D7; SET 2,B CB D0; SET 2,C CB D1;
SET 3,A CB DF; SET 3,B CB D8; SET 3,C CB D9;
SET 4,A CB E7; SET 4,B CB E0; SET 4,C CB E1;
SET 5,A CB EF; SET 5,B CB E8; SET 5,C CB E9;
SET 6,A CB F7; SET 6,B CB F0; SET 6,C CB F1;
SET 7,A CB FF; SET 7,B CB F8; SET 7,C CB F9;
SET 0,D CB C2; SET 0,E CB C3; SET 0,H CB C4;
SET 1,D CB C9; SET 1,E CB CA; SET 1,H CB CB;
SET 2.D CB D2; SET 2,E CB D3; SET 2,H CB D4;
SET 3,D CB DA; SET 3,E CB DB; SET 3,H CB DC;
SET 4,D CB E2; SET 4,E CB E3; SET 4,H CB E4;
SET 5,D CB EA; SET 5,E CB EB; SET 5,H CB EC;
SET 6,D CB F2; SET 6,E CB F3; SET 6,H CB F4;
SET 7,D CB FA; SET 7,E CB FB; SET 7,H CB FC;
SET 0,L CB C5;
SET 1,L CB CD;

SET 2,L CB D5;
SET 3,L CB DD;
SET 4,L CB E5;
SET 5,L CB ED;
SET 6,L CB F5;
SET 7,L CB FD;

Se poziţionează în unu bitul b, al cuvîntului de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau al registrului r.

Indicatori afectaţi: nici unul

Indicatori anulaţi: N.

Următoarele instrucţiuni SLA deplasează biţii sre stînga.

244. SLA (HL)
245. SLA (IX+dd) DD CBdd26
246. SLA (IY+dd) FD Cbdd26
247. SLA r SLA A CB 27; SLA B CB 20; SLA C CB 21; SLA D CB 22; SLA E CB 23; SLA H CB 24; SLA L CB 25;

Deplasează aritmetic, spre stînga, conţinutul octetului de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd sau conţinutul registrului r. Bitul 7 se forţează în indicatorul de transport C. În bitul 0 se forţează 0. Această operaţie dublează conţinutul cuvîntului. Instrucţiunea SLA A efectuează aceeaşi operaţie ca şi ADDA,A dar de două ori mai repede.

Indicatori afectaţi: C, P, S, Z

Indicatori anulaţi: H, N.

Instrucţiunile SRA deplasează aritmetic biţii cuvîntului spre dreapta.

248. SRA (HL) CB 2E
249. SRA (IX+dd) DD CBdd2E
250. SRA (IY+dd) FD CBdd2E
251. SRA r SRA A CB 2F; SRA B CB 28; SRA C CB 29; SRA D CB 2A; SRA E CB 2B; SRA H CB 2C; SRA L CB 3E;

Deplasează aritmetic, spre dreapta, conţinutul celulei de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau conţinutul registrului r. Bitul 7 se conservă în poziţia 7 şi se extinde, de asemenea, în poziţia 6; bitul 0 se transferă în indicatorul C. Indicatorul C va fi poziţionat în unu, dacă numărul original a fost impar.

Indicatori poziţionaţi: C, P, S, Z

Următoarele instrucţiuni SRL deplasează logic informaţia spre dreapta, cu forţarea bitului 7, în zero.

252. SRL (HL) CB 3E
253. SRL (IX+dd) DD CBdd3E
254. SRL (IY+dd) FD CBdd3E
255. SRL r SRL A CB 3F; SRL B CB 38; SRL C CB 39; SRL D CB 3A; SRL E CB 3B; SRL H CB 3C; SRL L CB 3D;

Deplasează logic spre dreapta conţinutul cuvîntului din memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau conţinutul registrului r. În bitul 7 se forţează 0, iar în indicatorul de transport C, se forţează conţinutul bitului 0.

Indicatori afectaţi: C, P, Z

Indicatori anulaţi: H, N, S

256. SUB (HL) 96

257. SUB (IY+dd) FD 96 DD 96dd

258. SUB (IY+dd) FD 96dd

259. SUB r SUB A 97; SUBO B 90; SUB C91; SUB D 92;
SUB E 93; SUB H 94; SUB L 95;

Scade conţinutul celulei de memorie, a cărei adresă este specificată de HL sau IX/IY+dd, sau conţinutul registrului r, din acumulator.

Indicatori, afectaţi: C, H, O, S, Z

Indicatori anulaţi: N

260. SUB nn

Scade din acumulator operandul imediat nn.

Indicatori afectaţi: C, H, O, S, Z

Indicatori poziţionaţi în unu: N

261. XOR (HL) AE

262. XOR (IX+dd) DD AEdd

263. XOR (IY+dd) FD AEdd

264. XOR r XOR A AF; XOR B A8; XOR C A9; XOR D AA;
XOR E AB; XOR H AC; XOR L AD;

Adună logic conţinutul celulei de memorie, cu adresa specificată în HL sau IX/IY+dd, sau conţinutul registrului r, la acumulator.

Indicatori afectaţi: P, S, Z

Indicatori anulaţi: C, H, N

265. XOR nn E nn

Adună logic operandul imediat nn, la conţinutul acumulatorului.

Indicatori afectaţi: P, S, Z

Indicatori anulaţi: C, H, N.

Capitolul 24.

Încărcarea şi lansarea în BASIC a unor programe scrise în limbaj de asamblare cod maşină

Întrucît microcalculatorul HC-85 este realizat pe baza microprocesorului Z80, instrucţiunile prezentate în capitolul precedent pot fi utilizate pentru scrierea unor programe eficiente sub aspectul vitezei de operare şi al spaţiului ocupat în memorie.

Utilizarea instrucţiunilor microprocesorului Z80 se poate face în două moduri diferite.

Astfel, una din soluţii constă în citirea de pe casetă a unui program numit asamblor, cu ajutorul căruia, un program sursă, scris în limbaj de asamblare, folosind mnemonicele date pentru instrucţiuni, se va transforma într-un program obiect, în cod binar, direct executabil.

Această metodă permite scrierea unor programe de dimensiuni suficient de mari, pentru diferite aplicaţii cu caracter profesional. În acest sens se recomandă folosirea pachetelor de programe GENS 3 şi MONS 3. Ele pot fi folosite pentru editarea şi asamblarea de programe, cît şi pentru dezasamblarea unor rutine date în cod maşină.

Cea de-a doua metodă se bazează pe scrierea programelor direct în cod maşină şi încărcarea lor, respectiv — lansarea în execuţie sub controlul unui program scris în BASIC. Deoarece HC-85 are interpretorul pentru limbajul BASIC stocat în memorie (fiind activat imediat după aplicarea tensiunii de alimentare), în cele ce urmează se vor examina posibilităţile oferite de cea de-a doua metodă.

Facilităţile limbajului BASIC HC-85 permit apelarea ca subrutine, a unor programe scrise în cod maşină.

Pentru implementarea programelor în cod maşină, în continuare, se vor face unele precizări.

Iniţial este bine ca problemele să fie scrise în limbaj de asamblare, pornind de la materialul referitor la instrucţiunile microprocesorului Z80, date anterior.

Instrucţiunile limbajului de asamblare vor fi înlocuite cu echivalentele lor hexazecimale.

Deoarece programul în cod maşină va fi introdus cu instrucţiunea DATA, pentru BASIC HC-85 se impune conversia codurilor hexazecimale, în coduri zecimale. În acest scop se vor avea în vedere cîmpurile instrucţiunii: codul de operaţie, operandul pe 8/16 biţi, adresa de 16 biţi, şi modul lor de încărcare în memorie, sub forma de cuvinte, reprezentînd numere zecimale, cuprinse în gama 0—255, memoria fiind organizată la nivel de octet.

Exemple:

Încărcarea registrului A cu constanta 14=0E

Limbaj asamblare;	*Cod maşină hexa;*	*Cod maşină zecimal*
LD A, 0EH	**3E 0E**	**62 14**

Încărcarea registrului B cu constanta 255=FF

LD B, FFH 06 FF 06 255

Încărcarea registrului dublu HL cu constanta 7F FF 32767.

Încărcarea adreselor date în baza zece, în memorie, necesită reprezentarea lor sub forma conţinutului zecimal, a două cuvinte succesive de memorie. În acest sens numărul 32767 va fi scris sub forma următoare: 127 255, deoarece se poate observa că 127* 256=32512, iar 32512+255=32767

Se reaminteşte că în reprezentarea unui cuvînt de 16 biţi într-o instrucţiune, mai întîi va fi scris octetul mai puţin semnificativ, după care octetul mai semnificativ; FF şi — respectiv 7F, în exemplul de faţă.

Încărcarea registrului dublu HL, cu constanta 7F FF se va realiza prin instrucţiunile următoare:

LD HL, 7FFFH 21 7F FF 33 255 127

Exemplu:

Să se scrie un program în limbaj de asamblare, care va compara două numere pozitive, aflate în două celule consecutive de memorie, stocînd cel mai mare număr în cea de-a treia celulă consecutivă.

Cele trei celule de memorie vor avea următoarele adrese:

FD4F	32015
FD10	32016
FD11	32017

Se consideră că cele două numere care se compară sînt deja introduse la adresele 32015 şi 32016.

Limbaj asamblare;	*Cod hexazecimal;*	*Cod zecimal*
LD HL, 0FFDH	21 0F FD	33 15 125
LD A, (HL)	7E	126
INC A, HL	23	35
CP (HL)	BE	190
JR NC, ETC	30 01	48 1
LD A, (HL)	7E	126
ETC: INC HL	77	119
RET	C9	201

Pentru a introduce în memoria calculatorului HC-85 acest program şi pentru a-l executa, se poate folosi următorul program BASIC (se consideră că programul în cod maşină se introduce în memorie, începînd cu adresa 32001).

```
10 CLEAR 32000
20 RESTORE
30 FOR a=32001 TO 32012:READ X
40 POKE a,x:NEXT a
50 DATA 33, 15, 125, 126, 35, 190, 48, 1, 126, 35, 119, 201
60 INPUT "x"; x : INPUT "y="; y
70 POKE 32015,x : POKE 32016,y
80 CLS : RANDOMIZE URS 32001
```

```
90 FOR a=32015 TO 32017 : PRINT PEEK a : NEXT a
```

Instrucţiunea **10** anulează conţinutul celulelor de memorie începînd cu adresa **32000**, pînă la adresa **65535**.

Instrucţiunea **20** reiniţializează indicatorul la prima instrucţiune DATA.

Instrucţiunile **30**, **40**, **50** asigură încărcarea în memorie a programului în cod maşină.

Instrucţiunile **60** şi **70** citesc de la tastatură cele două numere, care se compară, şi le introduc în celulele de memorie, cu adresele: **32015** şi **32016**.

Instrucţiunea **80** şterge ecranul şi lansează în execuţie rutina în cod maşină, de la adresa **32001**, cu instrucţiunea **RANDOMIZE USR 32001** (în locul ei se poate folosi instrucţiunea **PRINT USR 32001**).

Programul în cod maşină se termină cu instrucţiunea **RET** (revenire din subrutină). După execuţia acestui program, controlul este returnat programului BASIC, la instrucţiunea **90**.

Instrucţiunea **90** permite afişarea pe ecran a conţinutului celor trei celule de memorie.

Exemplu:

Să se scrie un program în limbaj de asamblare, care va permite generarea la difuzor a unui sunet specific. *Se va folosi rutina* **BEEP**, *stocată în EPROM la adresa 949*.

După cum este cunoscut, controlul înălţimii şi duratei sunetelor, generate prin programe BASIC, este destul de limitat ca viteză. Folosirea codului maşină va permite accelerarea procesului, obţinîndu-se efecte sonore remarcabile în cadrul programelor, care cheama asemenea rutine.

Succesiunea de operaţii este următoarea:

1. iniţializare înălţime, iniţializare durată,
2. chemare rutină de sunet din EPROM,
3. restaurare parametri sunet,
4. modificare înălţime sunet,
5. dacă înălţimea sunetului nu a atins valoarea limită se trece la punctul 2,
6. sfîrşit program sunet.

Pe scurt programul în cod maşină va repeta o notă pentru care înălţimea şi durata au fost stocate în **HL** şi **DE**, reducînd înălţimea pînă la atingerea valorii limită. Procesul se repetă de un număr dat de ori.

Limbaj de asamblare,		*Cod hexa,*	*Cod zecimal,*	*Comentarii.*
	LDB 10	**06 0A**	**6, 10**	*;Încarcă contorul ;B de repetare.*
CONT:	**PUSH BC**	**C5**	**197**	*;Salvează contorul ;în stivă*
	LD HL,0	**21 00 00**	**33, 0, 0**	*;Valoare iniţială ;Înălţime*
BUCLA:	**LD DE,100**	**11 64 00**	**17, 100, 0**	*;Durata unui sunet.*
	PUSH HL	**E5**	**229**	*;Salvează valoarea ;înălţimii.*
	CAL 949	**CD B5 03**	**205, 181, 3**	*;Cheamă rutina ;BEEP.*

LD BC,20	01 14 00	1,20,0	*;Încarcă valoarea ;pasului de modificare a înălțimii.*
LD DE 100	11 64 00	17,100,0	*;Încarcă valoarea ;limită a sunetului*
POP HL	E1	225	*;Recuperează valoarea înălțimii din ;stivă.*
ADD A,0	C6 00	198,0	*;Anulează bitul de ;transport.*
ADC HL,BC	ED 4A	237,74	*;Noua valoare a ;înălțimii.*
PUSH HL	E5	229	*;Salvează în stivă ;valoarea înălțimii*
ADD A,0	C6 00	198,0	*;Anulează bitul de ;transport.*
SBC HL,DE	ED 52	237,82	*;Testează valoarea ;limită a înălțimii*
POP HL	E1	225	*;Recuperează din ;stivă valoarea ;înălțimii.*
JR C,BUCLA (JR C,−26)	38 E6	56,230	*;S-a atins limita ;înălțimii*
POP BC	C1	193	*;Recuperează valoarea contorului ;de repetare.*
DJ NZ CONT (DJ NZ,−33)	10 DF	16,223	*;Se repetă?*
RET	C9	201	*;Revenire în rutină.*

Programul are **36** *de octeți și va fi încărcat de la adresa* **65332**, *pînă la adresa* **65367**, *în* **RAM**.

```
1 REM PROGRAM SIRENA
10 CLEAR 65331
20 RESTORE
30 FOR a=65332 TO 65367 : READ x
40 POKE  a,x  :  NEXT a
50 DATA  6, 10, 197, 33, 0, 0, 17, 100, 0, 229,
      205, 181, 3, 1, 20, 0, 17, 100, 0, 225,
      198, 0, 237, 74, 229, 198, 0, 237, 82
      225, 56, 230, 193, 16, 223, 201
60 RANDOMIZE USR 65332
```

Capitolul 25.

Calculatorul personal profesional Felix PC şi familia IBM–PS/2

25.1. Calculatorul personal – profesional FELIX PC*

Sistemul FELIX PC este un calculator realizat în ţara noastră, cu un grad de integrare tehnologică ridicat, structură compactă şi un sistem de programe ce acoperă o gamă largă de aplicaţii.

FELIX PC are o structură modulară, fiind alcătuit dintr-un modul de bază şi module de extensie. Modulul de bază cuprinde resursele hardware care asigură funcţionarea sa ca sistem universal, cu configuraţie redusă care include: unitatea centrală, tastatura, consola serială, imprimanta, discuri flexibile. Modulele de extensie sînt opţionale, fiind utilizate în alcătuirea unor configuraţii adecvate aplicaţiilor sau pentru mărirea disponibilităţii şi facilităţilor sistemului.

Structura modulului de bază

Modulul de bază conţine următoarele resurse:

— unitatea de prelucrare bazată pe microprocesorul 8088/8086 şi coprocesorul 8087;
— memorie RAM de 256 Kocteţi;
— memorie EPROM de 12 Kocteţi — 96 Kocteţi;
— cuplor pentru discuri flexibile de 5 1/4" sau 8";
— interfeţe pentru:
  — tastatură;
  — imprimantă serială;
  — comunicaţie asincronă/sincronă;
  — generator de tonuri;
— ceas de timp real;
— numărătoare programabile;
— sistem de întreruperi;

* Proiectat la Institutul Politehnic Bucureşti (prof. dr. ing. Adrian Petrescu, şl. dr. ing. Trandafir Moisa, şl. dr. ing. Nicolae Tăpuş, şl. dr. ing. Irina Athanasiu) în colaborare cu Întreprinderea de Calculatoare electronice (ing. Florea Tănase, ing. Traian Mihu, ing. Tudorel Domocoş, ing. Gabriel Drăghicesçu şi ing. Sandu Anghel).

— canale de acces direct la memorie;
— conectori pentru module de extensie;
— conectori pentru periferice.

Sistemul FELIX-PC are o magistrală de date configurabilă pe 16 biţi sau 8 biţi, în funcţie de microprocesorul care se utilizează: 8086 sau 8088.

Cele două microprocesoare sînt compatibile la nivel de pini şi la nivel de set de instrucţiuni, numai că microprocesorul 8088 comunică cu exteriorul printr-o magistrală de date de 8 biţi, iar 8086 comunică cu exteriorul printr-o magistrală de date de 16 biţi (8088 execută operaţiile de transfer cu exteriorul pe cuvînt în două cicluri maşină, iar 8086 într-un singur ciclu).

Microprocesoarele pot să adreseze 1 Moctet de memorie, avînd în afară de instrucţiunile comune altor microprocesoare şi instrucţiuni de lucru pe şiruri de caractere, instrucţiuni de înmulţire şi împărţire în virgulă fixă cu diverse moduri de adresare.

Frecvenţa de lucru este de 5MHZ iar un ciclu maşină este de 800ns (ciclu de I/E de 1 μs)

Microprocesorul este utilizat în modul maxim pentru a putea fi cuplat cu coprocesorul matematic 8087.

Sistemul FELIX-PC a fost prevăzut cu posibilitatea introducerii microprocesorului matematic NDP 8087. Acesta creşte considerabil viteza de lucru (este de circa 100 ori mai rapid decît 8086/8088) în cazul prelucrărilor numerice care cuprind:

— adunarea în virgulă fixă şi mobilă;
— scăderea în virgulă fixă şi mobilă;
— înmulţirea în virgulă fixă şi mobilă;
— împărţirea în virgulă fixă şi mobilă;
— rădăcină pătrată;
— rotunjire;
— funcţii transcendentale ca: tangenta, arctangenta (parţiale), logaritm, ridicare la putere.

Reprezentarea datelor în virgulă mobilă este conform standardului IEEE.

Din punct de vedere software, nu toate translatoarele utilizează în mod implicit coprocesorul 8087 şi din acest motiv utilizatorul trebuie să-şi realizeze procedurile corespunzătoare pentru apelarea funcţiilor matematice. Versiunile mai noi de interpretoare şi translatoare printr-o configurare corespunzătoare pot lucra implicit cu coprocesorul 8087.

Memoria RAM este realizată cu componente de memorie dinamică 4164 (64K ×1) şi are o capacitate de 256 Kocteţi. Este organizată pe 8 sau 16 biţi, fiind prevăzută cu bit de paritate la nivel de octet.

Memoria EPROM, de capacitate între 12 Kocteţi şi 96 Kocteţi, în funcţie de tipul de componente care se utilizează, conţine BIOS-ul care este format din:

— testul resurselor hardware standard;
— rutinele de I/E asociate echipamentelor standard;
— generatorul de caractere pentru modul grafic;
— încărcătorul pentru discul flexibil;
— programe pentru depanare.

În configuraţia standard, cuplorul pentru discuri flexibile este configurat pentru discuri de 5 1/4".

Discurile flexibile sînt sectorizate software. Cuplorul de disc permite lucrul cu discuri dublă densitate, simplă sau dublă faţă şi utilizează codificarea MFM

(modulare în frecvenţă modificată). Discul flexibil este organizat pe 40 piste, cu 9 sectoare de 512 octeţi pe fiecare pistă. Deci capacitatea totală a unui astfel de disc este de 184.320 de octeţi pentru discurile simplă faţă, respectiv 368.640 de octeţi pentru discurile dublă faţă. Rata de transfer este de 250 Kbiţi pe secundă.

Configuraţia de bază conţine şi o interfaţă paralelă programabilă prin intermediul căreia se cuplează:

— interfaţa de tastatură care asigură cuplarea serială a tastaturii. Tastatura generează un număr de 83 ×2 coduri, denumite coduri de scanare. Pentru fiecare tastă se generează un cod la apăsare şi unul la ridicare. În acest mod se poate determina durata de acţionare a unei taste. Tastatura este prevăzută cu un număr mare de taste funcţionale.

— comutatoarele de configurare sistem care specifică: capacitatea memoriei RAM, tipul terminalului grafic utilizat, modul de lucru al terminalului grafic, numărul de unităţi de disc ataşate sistemului.

— difuzorul, al cărui control se realizează în două moduri:

— direct prin program prin poziţionarea unui bit de date, generîndu-se un tren de impulsuri;

— prin programarea canalului 2 al contorului programabil, generîndu-se frecvenţa dorită.

Ambele moduri pot să fie controlate simultan. Difuzorul este utilizat pentru semnalizarea erorilor în etapa de testare şi pentru generarea de semnale audio.

— interfaţa de casetă magnetică audio care asigură o rată de transfer de 1 Kbauds—2 Kbauds. Transferul de date cu caseta generează şi verifică CRC.

Sistemul este prevăzut cu 6 contoare programabile utilizate după cum urmează:

— canalul 0	—	generează semnale periodice care asigură cuanta de bază pentru ceasul de timp real al sistemului;
— canalul 1	—	generează cereri de cicluri DMA pentru operaţia de reîmprospătare a memoriei dinamice RAM;
— canalul 2	—	generator de tonuri pentru difuzor;
— canalele 3, 4	—	generează semnale de tact cu o frecvenţă stabilită de rata de transfer la recepţie/transmisie pentru interfaţă serială dublă.

Sistemul de întreruperi este organizat pe 8 nivele prioritare şi este realizat cu 8259A. Trei nivele de întrerupere sînt utilizate în cadrul modulului de bază, celelalte fiind disponibile pentru modulele de extensie.

Nivelul 0, prioritate maximă, este alocat canalului 0 al contorului programabil care furnizează o întrerupere periodică utilizată pentru ceasul de timp real al sistemului. Nivelul 1 este alocat tastaturii. Nivelul 6 este alocat discului flexibil.

Cele 8 nivele sînt puse în corespondenţă cu nivelele de întrerupere 8—15 ale microprocesorului.

Configuraţia de bază a sistemului include 4 canale de acces direct la memorie. Canalul DMA 0 este utilizat pentru operaţiile de reîmprospătare a memoriei RAM dinamice de pe placa de bază. Cererile de reîmprospătare sînt lansate la fiecare 15 μs de către contorul 1. În acest fel numai 7% din timpul sistemului este consumat cu operaţia de reîmprospătare. Canalul DMA 2 este utilizat pentru operaţiile cu discul flexibil. Canalele DMA 1 şi 3 sînt disponibile la conectorii de extensie.

Modulul de bază este structurat în jurul a două magistrale:
— magistrala sistemului care permite cuplarea extensiilor;
— magistrala locală care cuplează resursele locale ale sistemului.

Consideraţii asupra terminalelor color utilizate pentru FELIX-PC

Spre deosebire de dispozitivele de afişare pe tub catodic (CRT) monocrome (de obicei alb/negru), tuburile color utilizează un ecran acoperit cu mai multe tipuri de fosfor. Principiul de funcţionare al tuburilor color se bazează pe faptul că diferite tipuri de fosfor emit lumină colorată diferit. Combinaţia dintre lumina emisă de mai multe tipuri de fosfor poate genera o întreagă paletă de culori diferite.

În construcţia tuburilor pentru televizor se utilizează o mască perforată foarte fin pentru a obţine culorile. Ecranul este acoperit cu triade foarte fine din fosfor de tipuri diferite. Astfel un punct din triadă emite culoarea roşie (R), al doilea emite culoarea verde (G), iar al treilea emite culoarea albastră (B). Cele trei puncte sînt dispuse foarte apropiate unele de altele, formînd o reţea de triade care generează punctele pe ecran (pixeli). Un tub color este echipat cu trei tunuri electronice, cîte unul pentru fiecare punct din triadă. Masca perforată este plasată în spatele ecranului acoperit cu triade de fosfor şi are funcţia de focalizare a celor trei tunuri electronice, astfel ca fiecare fascicul să fie focalizat numai pe punctul asociat din fiecare triadă. Controlînd intensitatea fiecărui fascicul se comandă intensitatea emisiei luminoase a fiecărui punct din triadă, obţinîndu-se puncte de diferite culori pe ecran.

Dacă fiecare fascicul electronic este controlat binar (el poate fi activ sau inactiv, i.e. aprins sau stins) se obţin următoarele culori:

R	G	B	culoare	denumire în engleză
0	0	0	negru	black
0	0	1	albastru	blue
0	1	0	verde	green
0	1	1	turcoaz	cyan
1	0	0	roşu	red
1	0	1	purpuriu	magenta
1	1	0	cafeniu	brown
1	1	1	alb	white

După modul în care se transmit la tubul catodic informaţiile de aprindere/stingere a punctelor pe ecran se disting următoarele tipuri de dispozitive de afişare pe tub catodic:
— monitor RGB;
— monitor cu intrare video-compus;
— televizor color.

Monitor RGB

Informaţiile privind activarea celor trei tunuri electronice pentru fiecare triadă se transmit direct de la interfaţa cu monitorul. Pentru a putea funcţiona corect interfaţa trebuie să furnizeze monitorului semnalele de sincronizare. Sincronizarea se poate face prin semnale separate pe orizontală (HSYNC) şi pe verticală (VSYNC) sau printr-un semnal de sincronizare compus (CSYNC =

HSYNC+VSYNC). Deoarece semnalele pentru controlul intensităţii tunurilor electronice se transmit direct, la astfel de monitoare imaginea este de cea mai bună calitate.

Monitor cu video-compus

Aceste monitoare primesc informaţiile de sincronizare, luminozitate şi culoare codificate într-un semnal denumit video-compus. Acest semnal este decodificat de monitor pentru a obţine, separat, informaţiile necesare intern. Datorită codificării în interfaţă şi decodificării în monitor calitatea imaginii va fi scăzută faţă de monitoarele RGB. De asemenea, este necesar ca atît codificarea cît şi decodificarea să respecte acelaşi standard (PAL, SECAM sau NTSC cu variantele acestora), altfel monitorul va afişa doar imagini alb-negru.

Televizor color

Pentru afişarea color a imaginilor se poate utiliza un televizor color obişnuit dacă semnalul vide-compus generat de interfaţă este utilizat pentru a modula o purtătoare de radio frecvenţă, cu frecvenţa corespunzătoare unuia din canalele VHL sau UHF disponibile la televizor. Televizorul va recepţiona prin antena semnalul de radiofrecvenţă, va face demodularea pentru a obţine semnalul video-compus pe care îl va decodifica apoi pentru a obţine informaţiile de sincronizare, strălucire şi culoare necesare pentru a comanda cele trei fascicule electronice ale tubului. Prin operaţiile de codificare-modulare-demodulare-decodificare calitatea semnalului se deteriorează obţinînd astfel performanţe mai scăzute faţă de monitoare video-compus sau RGB. De asemenea banda de trecere a amplificatorului video de la televizor este o limitare în ceea ce priveşte frecvenţa punctelor trimise de interfaţă.

La microcalculatorul FELIX-PC se poate conecta un monitor cu intrare video-compus (standardul PAL sau NTSC) sau un televizor color, utilizînd un modulator de radio frecvenţă extern pentru canalul dorit. De asemenea FELIX-PC poate utiliza un monitor RGB cu două trepte de intensitate (RGBI), obţinîndu-se în acest caz încă 8 culori, deci 16 culori în total. În acest caz cele 16 culori posibile sînt:

I	R	G	B	culoare	denumire în engleză
0	0	0	0	negru	black
0	0	0	1	albastru	blue
0	0	1	0	verde	green
0	0	1	1	turcoaz	cyan
0	1	0	0	roşu	red
0	1	0	1	purpuriu	magenta
0	1	1	0	cafeniu	brown
0	1	1	1	alb	white
1	0	0	0	gri	gray
1	0	0	1	bleu	light blue
1	0	1	0	verde deschis	light green
1	0	1	1	turcoaz deschis	light cyan
1	1	0	0	roşu aprins	light red
1	1	0	1	purpuriu deschis	light magenta
1	1	1	0	galben	yellow
1	1	1	1	alb strălucitor	light white

Pentru a genera cele 16 culori monitorul RGB trebuie să permită intrări pentru R, G, B, I şi SYNC.

Rezoluţia şi culorile la FELIX-PC

Interfaţa pentru terminalul grafic color constituie un modul de extensie standard în configuraţia microsistemului FELIX-PC. Această soluţie a fost aleasă pentru a asigura o mai mare flexibilitate în ceea ce priveşte subsistemul de afişare grafică. Adaptorul pentru monitor conţine 32 Kocteţi de memorie biport organizată ca „bit mapped display". Memoria de reîmprospătare a ecranului este inclusă în spaţiul de adresare al procesorului. Acest lucru permite o flexibilitate maximă în elaborarea programelor de manipulare a imaginilor pe ecran.

FELIX-PC poate să funcţioneze cu monitoare RGBI şi sincronizări (VSYNC HSYNC) separate, cu monitoare color cu intrare video-compus sau televizoare color în sistemele NTSC (3, 54 Mhz) sau PAL.

Pentru a fi posibilă utilizarea, atît a unor monitoare performante, cît şi a televizoarelor obişnuite este necesar ca rezoluţia cu care se afişează imaginea să aibă cel puţin două trepte. Modurile de lucru, rezoluţia şi culorile sînt prezentate în următorul tabel:

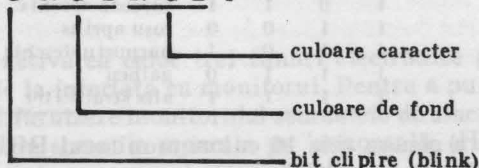
mod	rezoluţie	format grafic	format text	culori
1	mică	–	40×25	8 – fond 16 – caracter 16 – chenar
2	mare	–	80×25	8 – fond 16 – caracter 16 – chenar 16 – fond
3	mică	320×200	40×25	3 – pt. punct (din 6 video) 3 – pt. punct (din 7 RGB)
4	medie	640×200	80×25	1 – pt. punct (din 16)

Modurile 1 şi 2 permit lucrul în regim alfanumeric, care de fapt este un regim semigrafic avînd în vedere ca pe lîngă setul de caractere ASCII standard mai există o serie de caractere grafice care permit realizarea unor grafice de rezoluţie mică adecvate pentru multe aplicaţii. În aceste moduri memoria de reîmprospătare a ecranului conţine codurile ASCII ale caracterelor iar generarea caracterelor se face printr-un generator hardware. Atributele de culoare sînt asociate caracterelor şi prin alegerea adecvată a culorilor de fond şi a culorilor caracterelor se pot obţine grafice sau texte multicolore.

În modul alfanumeric (semigrafic) fiecare caracter este reprezentat în memoria de reîmprospătare pe 2 octeţi. Primul octet conţine codul ASCII al caracterului iar al doilea octet conţine atributele de culoare şi efecte speciale.

F E D C B A 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0

cod ASCII

Culoarea pentru chenar se selectează separat, într-un registru separat destinat acestei funcții.

Toți biții din octetul de atribute comandă culori separate care apoi sînt combinate de circuitele video din interfață pentru a forma culorile de fond și de desenare.

Modurile 3—6 permit lucrul în mod grafic, dar desigur permit și afișarea de texte. Memoria de reîmprospătare corespunzătoare a ecranului conține informația care se afișează direct pe ecran. Deci în acest caz caracterele alfanumerice (și semigrafice) sînt generate prin program și ele apar ca grafice în memoria de ecran.

Corespondența dintre punctele de pe ecran și informația din memoria de ecran este:

— 1 bit / punct (pixel) pentru modul 4;

— 2 biți / punct (pixel) pentru modul 5.

Pentru modul 4 culorile de fond și chenar sînt întotdeauna negre iar culoarea cu care se desenează poate fi oricare din cele 16 culori posibile.

Pentru modul 3 există 3 palete a cîte 3 culori pentru monitoarele RGB și 2 palete pentru monitoarele video și TV. Avînd în vedere că se poate selecta și una din cele 16 culori pentru fond, se pot obține desene multicolore formate practic din 4 culori simultan pe ecran. Codificarea culorilor pentru modul 3 este prezentată în continuare:

B1	B0	culoare (paleta 0)	culoare (paleta 1)	culoare (paleta 2)
0	0	culoare de fond	culoare de fond	culoare de fond
0	1	verde (green)	turcoaz (cyan)	turçoaz (cyan)
1	0	roșu (red)	purpuriu (magenta)	roșu (red)
1	1	cafeniu (brown)	alb (white)	alb (white)

Paleta 2 poate fi selectată numai pentru monitoarele RGB și nu este selectabilă prin BIOS. Pentru folosirea acesteia utilizatorul trebuie să-și prevadă rutinele corespunzătoare.

Pentru modurile alfanumerice (1 și 2), în memoria asociată terminalului grafic se pot organiza 8—respectiv 4 pagini ecran. Dintre acestea este activă (afișată pe ecran) una singură la un moment dat. Selectarea paginii de lucru se face prin programare.

Sistemul de programe de bază și aplicații

Sistemul de programe implementat pe FELIX-PC are la baza sistemele de operare PC-DOS și MS-DOS și include:

— utilitarele sistemului de operare pentru interfața cu operatorul, gestiunea și întreținerea fișierelor, programe de test etc.

— facilități de execuție și depanare ale programelor;

— translatoare pentru programe în limbaj de asamblare și pentru limbajul BASIC;

— interpretor BASIC cu facilități pentru prelucrări grafice;

— mediu pentru dezvoltarea programelor în PASCAL; C; PROLOG

— mediu pentru dezvoltarea programelor în EDISON; MODULA-2

— programe de aplicații pentru:

— proiectare asistată de calculator;

— editarea și prelucrarea textelor;

— baze de date;
— culegerea şi validarea datelor;
— prelucrări grafice;
— aplicaţii economice.

Datorită soluţiilor tehnologice ce vizează implementarea sistemului este de aşteptat ca fiabilitatea sistemului să fie ridicată constituind o alternativă pentru diverse aplicaţii industriale.

Compatibilitatea cu microsisteme similare cu o largă răspîndire cum ar fi: IBM-PC XT, IBM PS/2 MODEL 30 SANYO-550, OLIVETTI M24, CORONA, etc., oferă o mare disponibilitate software sistemului.

Tabelul 25.1

CARACTERISTICILE CALCULATOARELOR FELIX-PC şi IBM PS/2-30 SÎNT:

	FELIX-PC	IBM PS/2-
Microprocesor	8086	8086
Frecvenţa de lucru	4,77 MHz	8 MHz
Coprocesor	8087[1]	8087
Număr de biţi pe magistrala de date	16	16
RAM standard	256 Ko	640 Ko
Capacitate maximă RAM	640 Ko[2]	640 Ko
ROM standard	12 Ko	64 Ko
Capacitate maximă ROM	96 Ko	64 Ko
Număr conectori	8[3]	3
Tip conector	IBM-PC	IBM-PC
Sistem operare	DOS 3.0 (DOS 3.3)	DOS 3.3
Dimensiunea şi capacitatea discului flexibil	5″ 1/4[4] 720 Ko	3″ 1/2 720 Ko
Capacitatea discului Winchester	20 Mo[5]	20 Mo
Moduri grafice standard	CGA, Hercules EGA[6].	MCGA

1) opţional.
2) extensie pe plachetă separată
3) 4 conectori cu 2×31 contacte, 4 conectori cu 2×31 + 2×10 terminale.
4) unele serii sînt echipate cu unităţi de discuri flexibile simplă faţă, dublă densitate.
5) livrabil din 1988.
6) în curs de asimilare în 1988—89.

25.2. Noua familie de calculatoare personale IBM PS/2

1. Generalităţi.

Familia de calculatoare personale IBM PS/2 a fost anunţată în prima jumătate a anului 1987. Ea include cinci modele bazate pe microprocesoarele: 8086 (modelul 30-021), 80286 (modelele: 50-021 şi 60-041) şi 80386 (modelele: 80-041 şi 80-111).

Toate modelele utilizează: unităţi de discuri flexibile de 3″1/2 (cu posibilităţi de conectare externă a unei unităţi de 5″1/4), controlor grafic pe placa de bază, circuite logice specializate (*custom logic chips*), tehnologia montajului pe suprafaţă (*surface mounted technology*) şi o tehnică relativ simplă de asamblare. Construcţia modulară asigură creşterea fiabilităţii de circa trei ori faţă de produsele anterioare şi o reducere considerabilă a timpului de asamblare.

Sistemele PS/2 dispun de dispozitive video-color analogice şi de o tastatură asemănătoare tastaturii perfecţionate folosite la modelul anterior AT (cu excepţia a trei diode luminiscente pentru cele trei taste „Shift-Lock").

Toate modelele au prevăzute pe placa de bază (mother board): circuitele video, portul serial, portul paralel, portul pentru dispozitivul indicator, ceasul care indică timpul. Ele se pot conecta la un monitor analogic RGB sau monocrom. De asemenea, toate calculatoarele se pot interfaţa cu o unitate de disc optic IBM, de 200 Mo (extern pentru modelele 30/50 şi intern pentru modelele 60/80). Opţional este prevăzut un dispozitiv indicator de tip „mouse", cu două butoane.

Firma nu oferă: listingul pentru PS/BIOS, schemele şi caracteristicile electrice ale noilor reţele de porţi. Vor fi puse la dispoziţia utilizatorilor: punctele de intrare în BIOS şi semnificaţiile semnalelor electrice la noii conectori de extensie. Caracteristicile modelelor 30–80, din familia PS/2 sînt date în tabelul 25.2

Tabelul 25.2.

Caracteristicile modelelor din familia PS/2

Modelul / Caracteristici	30-021 (8530-021)	50-021 (8550-021)	60-041 (8560-041)	80-041 (8580-041)	80-111 (8580-111)
Microprocesor	8086	80286	80286	80386	80386
Frecvenţa	8 MHz	10 MHz	10 MHz	16 MHz	20 MHz
Coprocesor	8087	80287	80287	80387	80387
Număr de biţi de date/ magistrală	16	16	16	32 (11)	32 (11)
RAM standard	640 Ko	1 Mo	1 Mo	1 Mo	2 Mo
Cap. max. RAM	640 Ko (1)	7 Mo	15 Mo	16 Mo	16 Mo
ROM standard	64 Ko	128 Ko	128 Ko	128 Ko	128 Ko
Nr. conectori	3	4 (2)	8 (2)	8 (2)	8 (2)
Tip conector	IBM-PC	Micro-Channel	Idem	Idem	Idem
Sistem Operare	DOS 3.3	DOS 3.3; OS/2	Idem	Idem	Idem
Dimensiunea şi Capacitatea discului flexibil	3″ 1/2 720 Ko (3)	3″ 1/2 1,44 Mo (4)	3″ 1/2 1,44 Mo (5)	3″ 1/2 1,44 Mo (5)	3″ 1/2 1,44 Mo (5)
Capacitatea discului Winchester	20 Mo	20 Mo	44 Mo (6,7)	44 Mo (10)	115 Mo (12)
Capacitatea maximă a discului Winchester	(3)	20 Mo	88 Mo (7)	88 Mo (7)	230 Mo
Moduri grafice standard	MCGA	VGA, EGA, MCGA	Idem	Idem	Idem
Utilizarea displayului color IBM 8541, 1024×768	Nu	Da, cu placă opţională ocupă un conector	Idem	Idem	Idem

Amplasarea unităţii de bază	pe masa „desktop"	Idem	În dulap vertical, „desksi de"	Idem	Idem
Preţ sistem	$2295	$3595	$5295 (10)	$6995 (10)	$10995 (10)
Perfecţionări majore faţă de sistemul din stinga	nu este cazul	80286, memorie mai mare, conector Micro-Channel, VGA	memorie mai mare, mai mulţi conectori	80386 conectori de 32 biţi	Ceas de 20 MHz, mai multă memorie RAM pe placa de bază

(1) Se poate extinde memoria folosind plachete de memorie cu specificaţii Lotus/Microsoft Intel.
(2) Interfaţa de disc Winchester ocupă un conector.
(3) O versiune a modelului 30 (30-002) are o unitate de disc flexibil de 3" 1/2, în locul discului Winchester.
(4) Modelul 50 dispune de spaţiu pentru o altă unitate de disc flexibil de 1,44 Mo.
(5) Modelul dispune de spaţiu pentru o unitate de disc flexibil 3" 1/2, 1,44 Mo şi pentru o unitate de disc Winchester sau optic suplimentare.
(6) Modelul 60, sub forma 8560-071, este identic cu 8560-041, cu excepţia unităţii de disc Winchester, de 70 Mo, şi a memoriei RAM de 2 Mo.
(7) Modelul 071 foloseşte pentru unitatea de disc Winchester interfaţa ESDI, la 10 MHz, care este de două ori mai rapidă decît interfaţa ST 506, folosită pentru unitaţa de 44 Mo.
(8) Modelul 60-071 poate avea maximum 185 Mo în unitatea de disc Winchester.
(9) Preţurile nu includ sistemele de operare ($ 125—$ 795) şi nici manualele ($ 45—$ 125).
(10) Modelul 80, la 16 MHz, se livrează şi sub forma 8580-71, identică cu 8580-041, cu excepţia unităţii de disc Winchester, cu capacitatea de 70 Mo.
(11) Toate modelele 80 au 8 conectori, dintre care 3 acceptă plachete de 16 sau 32 de biţi; un conector de 16 biţi este folosit de discul Winchester.
(12) Atît unitatea de disc Winchester standard, cît şi cea opţională, din modelul 80-111, folosesc interfaţa ESDI şi sînt comandate la 10 Mbiţi/s.

2. Hardware-ul de bază.

2.1 Modelul 30.

În modelul 30, microprocesorul 8086 operează la 8 MHz, fără stări de aşteptare. El dispune de 640 Ko de memorie internă şi de două unităţi de discuri flexibile de 3"1/2, cu capacitatea de 720 Ko fiecare.

În sistem sînt prevăzuţi trei conectori de extensie tip IBM-PC, montaţi orizontal-lateral, pentru a ocupa un spaţiu mai restrîns.

O serie de circuite, care la modelele anterioare se aflau pe plachetele de extensie, sînt plasate pe placa de bază: o versiune perfecţionată a adaptorului grafic color IBM (*CGA — Color Graphic Adapter*), porturile serial/paralel, ceas/calendar şi cuplorul de unitate de disc flexibil.

Datorită magistralei de date de 16 biţi şi a circuitelor suport, pentru 8086, modelul 30 poate opera la o viteză de 2,5 ori mai mare decît IBM PC-XT.

2.2 Modelele 50, 60 şi 80.

Modelele 50 şi 60, bazate pe microprocesorul 80286, cît şi modelul 80, bazat pe microprocesorul 80386, au toate caracteristicile modelului 30, cu observaţiile următoare: ele folosesc o magistrală nouă numită Micro-Channel, dispun pe placa de bază de un set de resurse hardware pentru un nou standard grafic, mai bun decît EGA (*Enhanced Graphic Adapter*), folosesc unităţi de discuri flexibile de 720 Ko.

Sistemele utilizează un cuplor de mare viteză, cu un factor de suprapunere 1:1, faţă de 3:1, în cazul calculatoarelor AT (Advanced Technology). Acest factor de suprapunere a fost posibil datorită modului de transfer în „rafală" oferit de noua magistrală. Modelele 60 şi 80 dispun de o interfaţă perfecţionată pentru dispozitivele mici (ESDI — Enhanced Small Device Interface). Cu aceste elemente, modelele 60 şi 80 oferă o rată de transfer, pentru date, de şase ori mai mare decît IBM PC-AT.

Modelele 50 şi 60 sînt aproape identice, cu unele deosebiri privind dimensiunea şi capacitatea memoriei (1 Mo). Ambele folosesc microprocesorul 80286, care operează la 10 MHz, avînd ca opţiune coprocesorul matematic 80287, şi sînt prevăzute cu noua magistrală Micro-Channel.

Modelul 50 este prevăzut cu o unitate de disc Winchester de 20 Mo, în timp ce modelul 60, în cele două versiuni: 60-041 şi 60-071. are unităţi de discuri Winchester de 44 Mo şi — respectiv 70 Mo.

Se apreciază că: folosind un ceas mai rapid, noua magistrală şi un cuplor mai rapid de unitate de disc, aceste sisteme vor opera la o viteză dublă faţă de IBM PC-AT.

Modelul 80, care foloseşte versiunea standard Intel a microprocesorului B1 — 80386, este echipat cu 1—2 Mo de memorie (cu circuite de 1M bit), cu versiunea de 32 de biţi a magistralei Micro-Channel. Este plasat într-un dulap vertical (*deskside*) şi dispune de şapte conectori de extensie, dintre care trei sînt pentru plachete de 32 de biţi.

Modelul 80, versiunea 041, este echipat cu o unitate de disc Winchester, de 44 Mo, în timp ce, pentru modelul 80, versiunea 071, discul are 70 Mo. Ambele versiuni au un ceas cu frecvenţa de 16 MHz. A treia versiune, 111, a modelului 80, dispune de un ceas de 20 MHz, 2 Mo de memorie internă şi un disc Winchester cu capacitatea de 115 Mo. Modelul 80 este de 3,5 ori mai rapid decît IBM PC-AT.

3. Noile standarde video.

Familia IBM PS/2 incorporează trei noi standarde video. Modelul 30 utilizează sistemul MCGA (*Multi Color Graphics Adapter*), iar modelele 50, 60 şi 80 folosesc sistemul VGA (*Video Graphic Adapter*) avînd ca opţiune monitorul de mare rezoluţie 8514/A.

Sistemul MCGA constă din: două arii specializate de porţi, 64 Ko de memorie RAM biport, generator de caractere bazat pe o memorie RAM statică de 16 Ko şi un circuit specializat care implementează o paletă de culori de 256× 18 biţi.

Sistemul suportă mai multe moduri:

— text: 80 coloane (cu rezoluţie totală de 640×400 pixeli, caractere de 8×16 pixeli, 16 culori din 256 posibile),

— grafic: 640×200 (cu două culori din 256 posibile şi caractere de 8×8 pixeli),

— grafic: 640×480 (cu două culori din 256 posibile şi caractere de 9×16 pixeli).

În fiecare mod se poate folosi oricare din cele 262144 culori posibile. Deşi rezoluţia în modul grafic 320×200 este redusă, numărul mare de culori (256) disponibile simultan pe ecran şi numărul mare de culori posibile (262144) oferă sistemului posibilitatea unor efecte grafice deosebite.

Sistemul MCGA (*Multi Color Graphic Adapter*) poate emula vechiul sistem CGA, pentru programele care îl folosesc, dar nu poate emula EGA (*Enhanced Graphic Adapter*), fără o plachetă adaptoare specială.

Sistemul VGA este standard pentru modelele 50, 60, 80 şi opţional, pentru modelul 30. VGA se bazează pe o arie de porţi ce conţine 12750 porţi. În plus, faţă de modurile suportate de MCGA, VGA asigură atît standardul grafic EGA, cît şi următoarele moduri suplimentare:

— text: rezoluţie 720×400 pixeli, caractere de 9×16 pixeli;
— grafic: rezoluţie 640×480, cu 16 culori din 256 posibile.

VGA arbitrează operaţiile între memoria video şi procesor, pe de-o parte şi memoria video şi circuitul de afişare, pe de altă parte.

Adaptorul grafic opţional 8514/A foloseşte conectorul video auxiliar al sistemului: un conector cu 20 de terminale în linie cu unul din conectorii de 16 biţi ai magistralei Micro-Channel.

O plachetă video, plasată în acest conector, poate furniza pixelii săi sau/şi semnalele de sincronizare în locul celor de pe placa de bază, oferind posibilitatea de a produce diferite moduri de afişare grafică, fără a înlocui circuitele video de pe placa de bază. Astfel, 8514/A asigură modul grafic de mare rezoluţie: 1024×768 pixeli, folosind noul monitor IBM — 8514. Cu ajutorul unei plachete opţionale, de extensie a memoriei, se pot afişa 256 culori, din 262144 posibile, la rezoluţia de mai sus. La o rezoluţie mai mică: 640×480 pixeli, adaptorul 8514/A oferă noi facilităţi constînd în fonte programabile, pentru caractere, spaţierea proporţională şi umplerea cîmpurilor aparţinînd unor forme.

4. Monitoare analogice.

Sistemele grafice MCGA şi VGA pot opera cu oricare din următoarele noi tipuri de monitoare analogice: monitor monocrom, de rezoluţie medie, două monitoare color de rezoluţie medie şi un monitor color de mare rezoluţie. Fiecare monitor are o frecvenţă de reîmprospătare pe orizontală de 31,75 kHz şi de 50 sau 70 Hz, pe verticală.

Modelul 8503 — monitor monocrom, are o diagonală de 12" şi foloseşte versiunea IBM de luminofor alb (hîrtie), fără fenomene de licărire (*flicker*) sau instabilitate.

Adaptoarele MCGA şi VGA pot detecta automat prezenţa acestui monitor, pentru a genera o imagine monocromă, folosind componenta verde, de 6 biţi, a semnalului video, pentru a obţine 64 nuanţe de gri.

Monitorul color 8512 are o diagonală de 14", în timp ce monitorul 8513 are o diagonală de 12" şi pixeli de o fineţe mai mare (0,28 mm).

Monitorul color 8514 are o diagonală de 16" şi este compatibil cu sistemul VGA şi MCGA, asigurînd o rezoluţie de 640×480 pixeli, precum şi cu sistemul 8514/A, în cazul unei rezoluţii de 1024×768 pixeli.

5. Compatibilitatea BIOS.

Noul BIOS (*Basic Input Output System*) este plasat în memorii ROM, în toate modelele seriei PS/2. În implementarea lui s-a urmărit compatibilizarea cu vechiul BIOS, la nivelul punctelor de intrare. Aceasta permite ca programele deja existente, care apelează funcţiile sistemului, chemînd rutine din BIOS, să se poată executa pe calculatoarele PS/2.

Modelul 30 este compatibil, la nivelul de BIOS, cu IBM PC-XT, PC Portabil, PC Convertibil şi cu numeroase interfeţe hardware existente. Scopul urmărit a fost acela de a păstra compatibilitatea cu produsele software existente pentru PC. Programele, care conţin rutine, în care intervine viteza de execuţie a instrucţiunilor, nu vor opera corect, deoarece modelul 30 are un ceas de 8 MHz, faţă de 4,77 MHz, la vechile sisteme PC.

Modelele 50, 60, 80 dispun de un superset de PC-BIOS, numit CBIOS (*BIOS Compatibil*). Acesta poate adresa pînă la 1 Mo de memorie şi permite execuţia software-lui existent, cu foarte puţine excepţii.

BIOS-ul perfecţionat ABIOS (*Advanced BIOS*) asigură suportul pentru operarea multitasking, adresînd pînă la 16 Mo de memorie.

BIOS-ul pentru modelul 30 este plasat în două circuite 27256, în timp ce, la modelele 50 şi 60 este conţinut în patru circuite 27256, ocupînd 128 Ko. Fiecare modul ROM are un octet de identificare, plasat la adresele F000 — FFFE.

În raport cu BIOS-ul cunoscut s-au modificat unele elemente privind întreruperile. Astfel, întreruperile OB(H) şi OC(H), pentru comunicaţii, OD(H) şi OF(H), pentru imprimantă, sînt rezervate. Întreruperea 15(H), care a fost asociată cu extensiile de sistem (*System Extensions*), pentru I/E caseta, deşi îndeplineşte aceeaşi funcţie a fost denumită „Systems Services". Întreruperile 40(H), 41(H), 46(H) şi 4A(H), care au fost rezervate, controlează acum vectorul BIOS pentru dischetă, parametrii pentru discul fix şi alarma utilizator. Întreruperile 71(H) — 74(H), 76(H) şi 77(H) sînt rezervate. Ele au fost notate anterior, în zecimal, cu IRQ9—IRQ12, IRQ14—IRQ15. Întreruperile F1(H)—FF(H), care anterior nu au fost folosite, sînt acum rezervate ca Întreruperi-Program-Utilizator.

6. Noua magistrală „Micro-Channel".

Noua magistrală nu păstrează compatibilitatea cu magistrala IBM-PC. Ea asigură: o viteză mai mare de transfer pentru date şi I/E, partajarea resurselor şi suportul necesar pentru multiprelucrare.

Modelele 50 şi 60 folosesc varianta de magistrală de 16 biţi, în timp ce modelul 80 utilizează magistrala de date de 32 de biţi, pe 3 din cei 8 conectori.

Micro-Channel nu este multiplexat. Datele şi adresele folosesc linii separate. Există linii suplimentare pentru comanda transferului, arbitrare, semnale suport şi alimentare. Toate semnalele logice sînt compatibile TTL. Conectori magistralei au 2×58 terminale, organizate în două secţiuni: 2×46 (de la 01—46) şi 2×12 (de la 47—58) şi permit cuplarea plachetelor de 11" 1/2×3" ale interfeţelor terminalelor (Tab. 25.3).

Tabelul 25.3.

Vedere din spate a plăcii de bază a sistemului

B		A	
AUDIO GND	01		—CD SETUP
AUDIO	02		MADE 24
GND	03	GND	
14,3 MHz OSC	04		A11
GND	05		A10
A23	06		A09

A22	07	+5V
A21	08	A08
GND	09	A07
A20	10	A06
A19	11	+5V
A18	12	A05
GND	13	A04
A17	14	A03
A16	15	+5V
A15	16	A02
GND	17	A01
A14	18	A00
A13	19	+12V
A12	20	−ADL
GND	21	−PREEMT
−IRQ09	22	−BURST
−IRQ03	23	−12V
−IRQ04	24	ARB00
GND	25	ARB01
−IRQ05	26	ARB02
−IRQ06	27	−12V
−IRQ07	28	ARB03
GND	29	ARB/−GNT
Rezervat	30	−TC
Rezervat	31	+5V
−CHCK	32	−SO
GND	33	−S1
−CMD	34	M/−IO
CDCHRDY	53	CDSFPBK
CHRDYRTN	36	+12V
GND	37	D00
D01	38	D02
D03	39	+5V
D04	40	D05
GND	41	D06
CHRESET	42	D07
Rezervat	43	GND
Rezervat	44	−DS16RTN
GND	45	−REFRESH
KEY	46	KEY
KEY	47	KEY
D08	48	+5V
D09	49	D10
GND	50	D11
D12	51	D13
D14	52	+12V
D15	53	Rezervat
GND	54	−SBHE
−IRQ10	55	−CDDS16
−IRQ11	56	+5V
−IRQ12	57	−IRQ14
GND	58	−IRQ15
B		A

Semnificaţiile semnalelor la conectorul Micro-Channel.

A0 .... A23	Biţii de adresă: 0 ... 23.
D0 .... D15	Biţii de date: 0 ... 15.
−ADL	Bit de selecţie a latch-ului de adresă.
−CD DS 16(n)	Bit ce specifică date de 16 biţi pe magistrală (1)
−DS 16 RTN	Bit retur al semnalului −CD DS 16(n).
−SBHE	Bit ce indică activarea octetului superior de date.

MADE 24	Bit ce indică prezența unei adrese de celulă de memorie, plasată în primii 16 Mo ai spațiului de adresare.
M/-IO	Bit ce specifică prezența unui ciclu de memorie sau de I/E.
—SO, —S1	Biți de stare ce definesc tipul ciclului de magistrală: scriere/citire.
—CMD	Bit de comandă, care specifică data validă pe magistrală.
—CDSFPBK (n)	Bit de reacție la selecția plachetei (1).
—CD.CHRDY (n)	Bit indicator de canal pregătit (1).
CHRDYRTN	Bit de retur de la canal pregătit.
ARB0... ARB3	Biți arbitrare/-acordare, folosiți pentru arbitrarea accesului la magistrală.
—PREEMPT	Semnul indicator de cerere de acces la magistrală.
—BURST	Semnul indicator de folosire a magistralei în modul rafala.
—TC	Semnul asociat numărului terminalului.
—IRQ3... —IRQ7	Semnale indicatoare de cereri de întrerupere de la modulele „slave" de I/E.
—CD SETUP (n)	Semnal de activare a plachetei (1);.
—CHCK	Semnal indicator de eroare în sistem.
AUDIO	Semnal audio 50 Hz... 10 KHz.
AUDIO GND	Masa semnalului AUDIO.
OSC	Semnal de ceas, 14, 31818 MHz.
CRESET	Semnal RESET Canal.
—REFRESH	Semnal de reîmprospătare.

(1) Indică linii dedicate, separate pentru fiecare conector.

Atît magistrala, cît și întreaga arhitectură a sistemului au fost proiectate în vederea reducerii interferențelor electromagnetice. Astfel, la fiecare grup de patru terminale, ale conectorului, pe fiecare latură, un terminal este conectat la masă. Placa de bază și plachetele interfețelor au planuri de masă și de alimentare.

Toate sistemele din familia PS/2 se plasează în clasa B-FCC, din punctul de vedere al radiațiilor electromagnetice, cu toate că au un ceas de frecvență ridicată.

Micro-Channel folosește protocoale asincrone pentru controlul magistralei și al transferurilor de date. Liniile cu semnalele -BURST și -TC controlează transferul datelor sub forma de blocuri. Un transfer de date se poate realiza fie cu memoria, fie cu un dispozitiv de I/E, în funcție de starea liniei asociate semnalelor M/-IO. Operațiile de citire și scriere, din cadrul transferurilor sînt definite de stările liniilor -SO și -S1. Semnalele de la liniile: PREEMPT, ARB/-GT și ARB0 pînă la ARB3 asigură arbitrarea magistralei.

Pentru a preîntîmpina pierderea unor cereri de întrerupere, în cazul proceselor concurente, s-au folosit întreruperi sensibile la nivel și nu la fronturi. Cererile de întrerupere sînt memorate în circuite bistabile, pînă la luarea lor în considerație. În acest mod crește și imunitatea la zgomot.

Magistrala folosește 11 linii de întreruperi prioritare. Ele sînt organizate, de la prioritatea cea mai mare, pînă la prioritatea cea mai mică, după cum urmează: -IRQ9 pînă la IRQ12, -IRQ14 pînă la -IRQ15 și -IRQ3 pînă la IRQ7.

Fiecare poziție (conector) posedă: cîteva linii care nu sînt partajate (ele sînt linii dedicate, care merg la fiecare poziție), precum și alte cîteva linii care sînt folosite pentru a indica lungimea informației în cadrul transferului de date (16 sau 32 biți; transferul pe 8 biți nu necesită un semnal special), linia de răspuns la selecția plachetei (indică prezența plachetei în conectorul dat, la o anumită adresă) și liniile de activare ale plachetelor, folosite pentru selecția plachetelor, în cadrul operației de configurare a sistemului.

Magistrala dispune de facilităţi care permit reducerea sau mărirea vitezei de operare a sistemului. Folosind aceste posibilităţi se pot proiecta plachete care pot opera pe magistrala Micro-Channel, fie în sistemele cu 80286, la 10 MHz, fie în sistemele cu 80386, la 16 sau 20 MHz.

Liniile AUDIO şi GND AUDIO (masa audio) asigură posibilitatea conectării la ieşirea audio a sistemului sau pot fi folosite ca o cale de semnal audio între plachetele perifericelor. Frecvenţa de lucru a liniei este cuprinsă între 50 HZ şi 10 KHz.

Accesul la magistrală este coordonat de un dispozitiv de arbitrare, localizat pe placa de bază. O cerere de acces la magistrală, din partea unei plachete, este efectuată prin activarea liniei -PREEMPT. În momentul în care placheta ce deţine controlul magistralei termină operaţia, schema de arbitrare lansează un ciclu de arbitrare (se comandă linia ARB/-GNT), iar plachetele ce solicită controlul magistralei activează liniile de arbitrare ARBO pînă la ARB3. Nivelul afectat unei plachete date, pentru arbitrare, este fixat la pornirea sistemului, de către programul de configurare a sistemului. Placheta cu nivelul cel mai mic de arbitrare (cu cea mai mare prioritate) obţine accesul la masistrală, cînd schema de arbitrare activează linia ARB/-GNT. Logica de arbitrare acordă fiecărei plachete intrate în competiţie şansa de a avea acces la magistrală, înainte de a se intra într-un nou ciclu de arbitrare. Mecanismul de arbitrare este identic cu cel folosit pentru arbitrarea canalelor DMA.

Pentru configurarea sistemului, la pornire, se foloseşte un program special POS (Programmable Option Select), în cadrul căruia fiecare placheta are codul ei de identificare. Din cele 64000 coduri posibile, IBM şi-a rezervat jumătate, restul vor fi puse la dispoziţia celor care vor fi implicaţi în dezvoltarea de aplicaţii. La pornirea sistemului (boot-up), se determină ce plachete sînt prezente, rezultatul fiind comparat cu lista plachetelor stocată într-o memorie RAM nevolatilă, la sfîrşitul sesiunii anterioare de lucru. Dacă sistemul nu detectează plachete noi, se vor încărca registrele de selecţie, de pe plachete, cu datele din memoria RAM nevolatilă. Dacă sistemul descoperă o nouă placheta (sau nu reuşeşte să recunoască vreo plachetă), el va dezactiva placheta şi va asigura execuţia unei utilitare de configurare, care va permite asignarea resurselor sistemului noii plachete. În acest mod placheta asociată cu un periferic ce nu funcţionează corect nu va rămîne cuplată on-line, evitîndu-se deteriorarea sistemului.

7. Noile sisteme de operare.

Familia de calculatoare PS/2 poate folosi sistemele de operare PC-DOS 3.3 (disponibil în 1987) şi OS/2 (livrabil din 1988).

DOS 3.3 reprezintă o versiune perfecţionată a sistemului DOS 3.2, în sensul că rezolvă o serie de probleme, apărute în versiunea precedentă. Astfel, poate adresa un disc Winchester cu o capacitate mai mare de 32 Mo, divizîndu-se în mai multe partiţii. Versiunile anterioare permiteau mai multe partiţii, dar PC-DOS putea adresa numai una din ele.

Au fost introduse noi comenzi pentru a satisface necesităţile unor medii de dezvoltare sofisticate.

Comanda APPEND permite unui program să găsească mai uşor fişiere în alte „subdirectories". CALL oferă posibilitatea unui fişier „batch" să execute un

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ CONSULTATĂ ŞI RECOMANDATĂ

1. Adrian Petrescu, Francisc Iacob, **Microcalculatorul personal HC-80** (Familia aMIC, Felix Student şi HC-80), AMC vol 49, pag. 249, Editura Tehnică 1985.
2. * * * **HC-85 Manual de utilizare**, Întreprinderea de Calculatoare Electronice, Bucureşti, 1985.
3. Mike James, **An Expert Guide to the Spectrum**, Granada, London, Toronto, Sidney, New York, 1982.
4. S. M. Gee, **The Spectrum Programmer**, Granada, London, Toronto, Sidney, New York, 1982.
5. Mike James, **The Art of Programming the Spectrum**, Bernard Bahani — Publishing, 1983.
6. Dr. Ian Logan, Dr. Frank O'Hara, **Complete Spectrum ROM Desassembly** Melbourne House, 1983.
7. Ian Sinclair, **Introducing Spectrum Machine Code**, Granada, London, Toronto, Sidney, New York, 1983.
8. Adrian Petrescu, Gh. Rizescu şi colectiv, **Totul despre aMIC**, Editura Tehnică, Bucureşti, 1985.
9. Lance Leventhal, **Z 80 Assembly Language Programming** Osborne/McGraw-Hill, Berkeley, USA, 1979.
10. Elizabeth A. Nichols, Joseph C. Nichols, Peter R. Roni, **Z80 Microprocessor, Programming & Interfacing**, Book 1, Book 2, Howard W., Sames & Co., Inc. USA, 1979.
11. Adrian Dickens, **Spectrum Hardware Manual**, Melbourne House Publisher, UK, 1983.
12. * * * MEGABASIC Sportscene Specialist Press Ltd, UK, 1984.
13. S. J. Wainwright, A. Grant, **Basic & Fortran per Spectrum**, Milano, Italia, 1984.
14. Dr. Tim Longdell, **43 ZX Spectrum Compiler. Owner's manual**, Softek Software, UK, 1984.

alt fişier *„batch"*, pentru ca apoi să-şi continue execuţia. Comanda FASTOPEN reprezintă o rutină care crează un tampon de nume-fişiere, permiţînd accelerarea redeschiderii fişierelor recent folosite. În acest mod cresc performanţele calculatorului, cînd operează cu fişiere, care sînt deschise şi închise frecvent (fişierele manipulate într-o reţea).

OS/2 este un sistem multitasking, care adresează pînă la 16 Mo de memorie. El va încorpora unele caracteristici ale pachetului *„Systems Application Architecture"*, care va reprezenta o interfaţă comună, la nivelul tuturor sistemelor IBM. Ulterior el va avea o interfaţă bazată pe ferestre, grafică şi simboli. În final, ediţia extinsă (*Extended Edition*) va include o bază de date relaţională şi funcţiuni de comunicaţie.

Prima ediţie a OS/2 (Ediţia Standard 1.0) a apărut în trimestrul întîi al anului 1988, fără grafică şi ferestre.

Următoarea ediţie (Ediţia Standards 1.1) va conţine modulul *„Manager Presentation"*, care va include: grafica, ferestre, caractere de calitate tipografică şi simboli. *„Presentation Manager"* este bazat pe pachetul *„Microsoft Window"* şi pe interfaţa *„Graphical Data Display Manager"* (GDDM), de pe sistemele IBM 3270.

O altă versiune OS/2 (Ediţia Extinsă) va avea toate facilităţile Ediţiei Standard, la care se vor adăuga: o versiune a pachetului de manipulare a bazelor de date relaţionale IBM-DB2 şi o versiune a limbajului structurat de interogare IBM-SQL. În plus, va conţine o ediţie evoluată a managerului de comunicaţii, în cadrul căruia utilizatorii vor comunica concurent prin intermediul mai multor protocoale.

15. David Link, **HISOFT PASCAL 4 V.1.4**, 13 Gooseacre, Cheddington, Beds, UK, 1984.
16. Liviu Dumitrascu, **Microelectronică interactivă**, Totul despre BASIC Editura Tehnică, Bucureşti, 1989.
17. Pascal Pellier, **Lanfage Machine Trucs et Astuces sur ZX Spectrum**, Eyrolles, Paris, France, 1984.
18. Intr. Electronica (colectiv) CIP, **Calculator de instruire personal**, AMC. vol. 56—57, Edittura Tehnica (sub tipar)
19. David Webbs, **Advanced Spectrum Machine Language**, Oxford, UK, 1984.
20. * * * **ZX Interface and ZX Microdrive** Sinclair Research Limited., UK 1983.
21. * * * **FORTH Editor's manual**, Sinclair ZX Spectrum, Computing, UK, 1983.
22. Dr. Ian Logan, **Il libro del microdrive Spectrum** Edizioni ICE, Milano, 1984.
23. Mike Lord, **Exploring Spectrum Basic**, Timedata Ltd,UK, 1982.
24. Dilwyn Jones, **Beyond Simple Basic Delving Deeper into your ZX Spectrum**, Interfaces Publications, London, — UK, 1983.
25. Jean-Francois Sehan; **Clefs pour le ZX Spectrum et Timex 2000**, Edition du PSI, Paris, 1983.
26. Tim Hortnell, **Le grand livre du ZX Spectrum**. Eyrolles, Paris, 1984.
27. David Link, **GENS 3 MONS 3. HISOFT 3T ZX Spectrum**, DEVPAC, 1983.
28. * * * **Tasword Two The Word Processor**, Tasman Software, Leeds, UK, 1983.
29. Steven Vickers, **ZX SPECTRUM-Sinclair. BASIC Programming**. Sinclair Research Ldt, London, UK, 1983.
30. E. Sparer, **Sinclair Logo 1. Turtle Graphics Sinclair Research** Ltd, Cambridge, UK, 1984.
31. E. Sparer, **Sinclair Logo 2. Programing Reference Manual**, Sinclair Research Ltd, Cambridge, UK, 1984.
32. H. Abelson, **Logo for the Apple II**, Byte Books, McGraw-Hill, 1983.
33. H. Abelson, A. diSessa, **Turtle Geometry: The Computer as a Medium for Exploring Mathematics**, MIT Press, 1981.
34. K. Bowles, **Problem Solving Using Pascal**, Springer-Verlag, New York, 1977.
35. A. diSessa, **Unlearning Aristotelian Phisics: A Study of Knowledge-Based Learning**, Cognitive Science, 1981
36. A. J. Goldberg, D. Robson, D.M.H. Ingallas, **Smalltakl-80: The Language and its Implementation**, Addison Wesley, Reading, Ma, 1981.
37. P. Goldenberg, **Special Technology for Special Children**, University Park Press, Baltimore 1979.
38. J.A.M. Howe, T.O. Shea, F. Lone, **Teaching Mathematics through Logo Programming An Evaluation Study**, Department of Artificial Intelligence, University of Edinburg 1977.
39. A. Kay, **Microelectronics and the Personal Computers**, Scientific American, Sept. 1977.
40. S. Papert, **Mindstorms: Children Computers and Powerfull Ideas**, Basic Books, New York, 1980.
41. S. Papert, A. diSessa, D. Watt, S. Weir, **Final Report to the Brookline Logo Project: Assessment and Documentation of a Children's Computer Laboratory**, MIT Logo Project, Cambridge, MA, 1980.
42. D. Thornburg, **Discovering Apple Logo, An Invitation to the Art and Pattern of Nature** Addisson-Wesley, 1983.
43. D. Watt, **Learning With Apple Logo**, Byte Books, McGraw-Hill, 1983.
44. P. Winston, B. Horn, **Lisp**. Addisson-Wesley, MA, 1981.
45. * * * **Apple Logo II: An Introduction to Programing** Logo Computer Systems Inc, 1984.
46. * * * **Apple Logo II: Reference Manual**, Logo Computer Systems, Inc, 1982.
47. Gh. Sabău, N. Sotir şi colectiv **Practica bazelor de date**, Editura Tehnică, 1989.
48. * * * **Seria continuă AMC**, Editura Tehnică 1984—1989
49. A. Petrescu **Microprocesorul 8086**, AMC cvol. 56—57, Editura Tehnică 1990 (sub tipar)
50. Bărbat I, Bărbat B, **Logica matematică şi algebra booleană**, manual ptr. clasa a IX-a, E.D.P, Bucureşti, 1978.
51. Bărbat I., Dumitrache A., **Matematica aplicată în tehnica de calcul**, manual ptr. clasa a IX-a, E.D.P., Bucureşti, 1982.
52. Becheanu M., Căzănescu V., Năstăsescu C., Rudeanu S., **Logica matematică şi teoria mulţimilor**, E.D.P., Bucureşti, 1972.
53. Drăgănel T. **Complemente de matematică**, E.D.P., Bucureşti, 1970.
54. Enescu Ghe., **Logica simbolică**, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971.
55. Florica T. Cimpan, **Probleme celebre din istoria matematicii**, Ed. Albatros 1976.
56. Georg Klaus, **Logica modernă**, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

57. Moisil C. Gr., **Elemente de logică matematică şi teoria mulţimilor**, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
58. Moisil C. Gr., **Scheme cu comandă directă cu contacte şi relee**, Ed. Tehnică, Bucureşti, 1964.
59. M. Lovin, P. Preoteasa, C. Popovici, **Informatica**, manual pentru anul II liceu — clase speciale de informatică, E.D.P., Bucureşti, 1972.
60. Petrescu Adrian, **Calculatoare automate şi programare**, E.D.P. Bucureşti, 1973.
61. Quine W. V., **The Problem of Simplifying of Truth Functions** din Amer. Math. Monthly, 59, 8, 1952.
62. Reghiş M, **Elemente de teoria mulţimilor şi logica matematică**, Editura Facla, Timişoara, 1981.
63. R. L. Morris şi J. R. Miller, **Proiectarea cu circuite integrate T.T.L.**, traducere, Editura Tehnică, Bucureşti, 1974.
64. Rizescu Gh., Rizescu Eugenia, **Teme ptr. cercurile de matematică din licee**, E.D.P. Bucureşti, vol. I—1977, vol. II—1980.
65. Stănescu Ilie, Rădoi Ion, **Complemente de matematică ptr. cercurile de elevi din licee**, E.D.P., Bucureşti, 1972.
66. Săndulescu I., Beloiu D., **Introducere în informatică**, ,manual ptr. clasa a IX-a, E.D.P., Bucureşti, 1978.
67. Coman Gh., Frenţiu M., **Introducere în informatică**, Ed. Facla, Timişoara 1982.
68. Stelian Niculescu, Mihai Radu Dumitrescu, **Algoritmi şi metode de reprezentare** E.D.P., Bucureşti, 1978.
69. Stelian Niculescu, **Ghid pentru predarea noţiunilor de informatică în învăţămîntul preuniversitar**, Bucureşti, 1987, M.E.I. I.C.S.I.T.—T.C.I.
70. Stelian Niculescu, Gh. N. Rizescu, **Aspecte metodice privind predarea învăţarea lecţiilor din capitolul Algoritmi**, articole în „Învăţămîntul liceal şi tehnic profesional", Nr. 11/1987 şi Nr. 12/1987.
71. Tomescu I., Leu A., **Matematica aplicată în tehnica de calcul**, manual — clasa a IX-a, E.D.P., Bucureşti, 1980.
72. Virgil Brişcă, Bucur Ionescu, Ghe. Tudor, **Calcul numeric**, E.D.P., Bucureşti, 1972.
73. Zvi Konavi, **Switching and Finite Automate**, ed. II, 1978, 1970, Mc. Graw Hill, Book Co, Computer Science Series.
74. * * * **Programa de matematică ptr.învăţămîntul de zi şi seral, aprobată cu** Nr. 39732/1987, E.D.P., Bucureşti, 1987.
75. Diac Florin, Gh. N. Rizescu, Radu Jugureanu, Virgil Ionescu, Virgil Necula, Robert Al. Eckstein, Emil Mavrodin, Stelian Niculescu, ing. Andrei Polihroniade, Radu Bălan, **Buletin de informare metodico-ştiinţifică ptr. predarea informaticii în licee** vol. I.1988 şi vol. II.1989, I.S.H.B;
76. Toacşe, Ghe. **Introducere în microprocesoare**, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.
77. Gh. N. Rizescu, **Teme ptr. folosirea noţiunilor de informatică în licee** lucrare realizată ptr. şcolile Ministerului Industriei Uşoare — anul şcolar 1987—1988.
78. N. Patrubany **Totul despre ... microprocesorul Z 80**, Editura Tehnică, 1989
79. Ahl. H. David, **BASIC Computer Games**, Morristown, New Jersey, 1981.
80. Benard J, **50 programmes ZX spectrum**, Editions Radio, Paris, 1983.
81. Brown R. Jerald **Instant (Freeze-Dried Computer Programming in BASIC)** London, 1982.
82. Dumitraşcu L., **GBASIC pentru începători cu calculatorul personal** AMC nr. 48, Editura Tehnică, Bucureşti, 1986.
83. McIntire Thomas **The A to Z book of Computer Games**, USA, 1979.
84. Tachell J. et Bennett B, **Guide Hachette du microordinateur**, Hachette Paris, 1983.
85. **BASIC Programing of the Amstrad**. Micro Press, 1985.
86. * * * **Dicţionar de informatică**, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981
87. * * * **HC-85, Manual tehnic, ICE**, Bucureşti, 1985.
88. * * * **TIM S, Manual de funcţionare şi utilizare**, ITCI Timişoara, FMEDTC, 1987.
89. * * * **ZX Spectrum Sinclair, Introduction**, Drim computers, 1986.
90. * * * **Second International Conference: Children in the information age"**, Sofia, Bulgaria, 1987 (Preprints).
91. Tibor Vasko, Darina Dicheva, **Educational policies: An international overviev**, I. IASA Laxenburg, Austria, 1986.

92. UNESCO, **Education and Informatics**, Internaţional congress, 12—21 April, 1989, Paris.
93. UNESCO, **USEIT Project**, Paris, 1989
94. UNESCO, **Informatics in Education**, Forth Conference of Ministers of Education, Paris 12—27 sept. 1988
95. Nicolae Teodorescu (Academician, Preşedintele Societăţii de Ştiinţe Hatematice) „GAZETA MATEMATICĂ" anii 1974—1989.
96. Oleg Cernian, Paul Zamfirescu , Limbajul BASIC pe calculatoarele WANG, Editura Tehnică, 1984.

ANEXE

1. METODICA REPREZENTĂRII ALGORITMILOR

Practica pedagogică de peste două decenii în procesul de predare-învăţare, din cadrul laboratorului de tehnică de calcul şi informatică al Liceului industrial „Dimitrie Cantemir", din Bucureşti, a evidenţiat cîteva aspecte cu privire la **prioritatea în studiu** a reprezentării structurale a algoritmilor.

În primul rînd, **pentru începători** (şi îndeosebi pentru vîrsta şcolară din gimnaziu şi clasa a IX-a) însuşirea reprezentării algoritmilor este optimizată prin procedeul schemelor logice (**scheme-bloc sau blocuri logice**). Considerăm că motivaţia psiho-pedagogică a acestei constatări poate fi pusă în legătură cu accesibilitatea intuirii rapide şi trainice a semnificaţiei figurilor geometrice folosite în reprezentarea algoritmică a unei probleme.

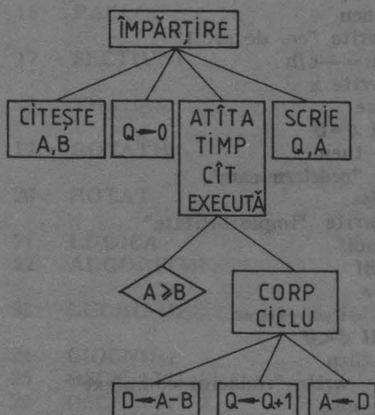
Pe al doilea loc se poate situa reprezentarea algoritmilor prin **diagrame (sub forma arborescentă)**. Această reprezentare, folosind o parte din formele geometrice de la blocurile logice, devine, de asemenea, accesibilă tineretului şcolar în vîrstă de 10—15 ani. De aici, pe baza cunoaşterii acestor reprezentări, **se poate trece la scrierea** într-un limbaj de programare mai simplu a programelor de rezolvare a unor probleme, spre exemplu, **în pseudocod**. Pe baza experienţei, astfel acumulate, poate fi abordată **scrierea „în direct"** a unui program într-unul din limbajele de programare: BASIC, LOGO, PASCAL.

Exemplu. Pentru facilitarea comparării procedeelor semnalate mai sus se va alcătui mai întîi schema logică şi apoi diagrama corespunzătoare efectuării **împărţirii întregi a două numere naturale A, B, pe baza scăderii succesive.** În figurile 1 şi 2, se evidenţiază determinarea cîtului şi a restului împărţirii lui A la B, folosind notaţii: „D" pentru diferenţă şi „Q" pentru cît.
Vom observa faptul că într-o diagramă (fig. 2) operaţiile se parcurg de sus în jos, pe nivele succesive, iar în cadrul aceluiaşi nivel — de la stînga la dreapta.

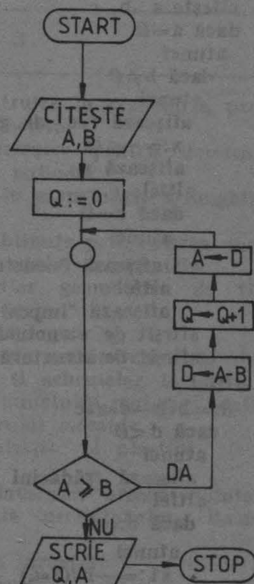
Rezultă că în acest proces algoritmic fiecare nou descăzut este rezultatul (restul) scăderii precedente, operaţia de scădere repetîndu-se pînă ce descăzutul devine mai mic decît scăzătorul. Descăzutul se micşorează deci treptat, în timp ce scăzătorul rămîne mereu acelaşi. Rezultatul ultimei scăderi efectuate este restul împărţirii celor două numere date, iar numărul de scăderi efectuate reprezintă cîtul împărţirii lui A la B.

Alt exemplu. În figura 3 este prezentată **schema logică** pentru rezolvarea în R a ecuaţiei de gradul doi, avîndu-se în vedere atît cazul ecuaţiei degenerate ($a=0$, $b\neq 0$), cît şi cazul de nedeterminare ($a=0$, $b=0$, $c=0$).

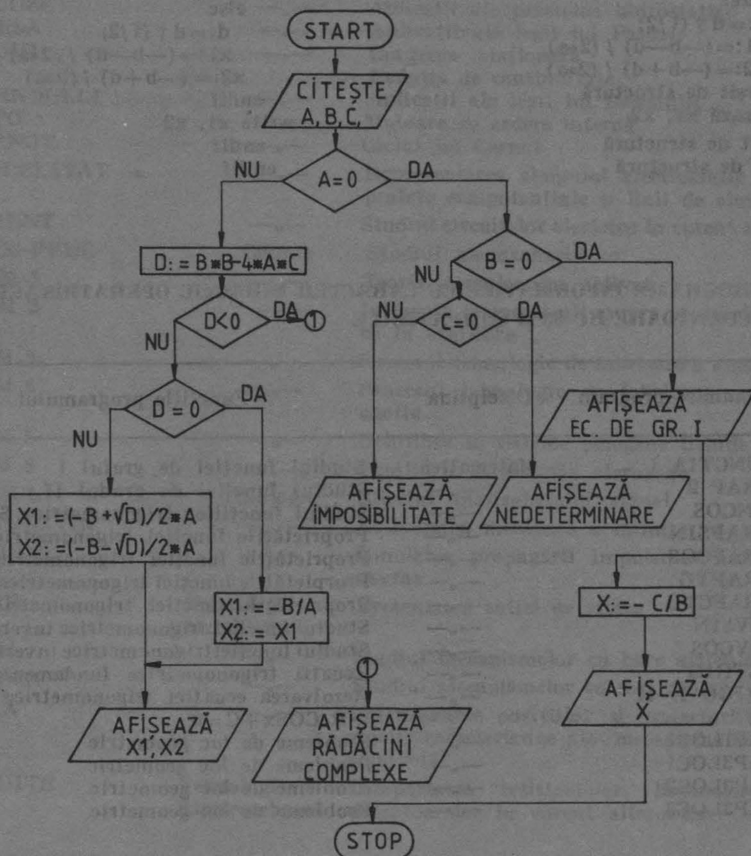
În continuare este prezentată **scrierea în pseudocod** a programului de rezolvare a ecuaţiei de gradul doi, în concordanţă cu schema logică anterior realizată, instrucţiunile programului fiind prezentate şi în limba engleză — prin scrierea în paralel a programului.

ÎMPĂRȚIRE
CITEȘTE A,B
Q←0
ATÎTA TIMP CÎT EXECUTĂ
SCRIE Q,A
A≥B
CORP CICLU
D←A-B
Q←Q+1
A←D

START
CITEȘTE A,B
Q:=0
A≥B
DA
NU
D←A-B
Q←Q+1
A←D
SCRIE Q,A
STOP

START
CITEȘTE A,B,C,
A=0
NU
DA
D:=B*B-4*A*C
D<0
DA
1
NU
D=0
DA
NU
X1:=(-B+√D)/2*A
X2:=(-B-√D)/2*A
X1:=-B/A
X2:=X1
AFIȘEAZĂ X1, X2
1
AFIȘEAZĂ RĂDĂCINI COMPLEXE
B=0
DA
NU
C=0
NU
DA
AFIȘEAZĂ IMPOSIBILITATE
AFIȘEAZĂ NEDETERMINARE
AFIȘEAZĂ EC. DE GR. I
X:=-C/B
AFIȘEAZĂ X
STOP

```
citeşte a, b, c
dacă a=Ø
 atunci
  dacă b≠Ø
  atunci
   afişează "ec. de gr. I"
   x:=—c/b
   afişează x
  altfel
   dacă c=Ø
    atunci
     afişează "nedeterminare"
    altfel
     afişează "imposibilitate"
   sfîrşit de structură
  sfîrşit de structură
altfel
 d:=b*b—4*a*c
  dacă d<Ø
  atunci
   afişează "rădăcini complexe"
  altfel
   dacă d:=Ø
    atunci
     x1:=—b/(2*a)
     x2:=x1
    altfel
     d:=d ↑ (1/2)
     x1:=(—b—d) / (2*a)
     x2:=(—b+d) / (2*a)
   sfîrşit de structură
  afişează x1, x2
 sfîrşit de structură
sfîrşit de structură
```

```
read a, b, c
if a=Ø
 then
  if b≠Ø
  then
   write "ec. de gr. I"
   x:=—c/b
   write x
  else
   if c=Ø
    then
write "nedeterminare"
   else
    write "imposibilitate"
   endif
  endif
 else
  d:=b*b—4*a*c
  if d<Ø
   then
    write "rădăcini complexe"
   else
     if d:=Ø
    then
     if d=Ø
     x1:=—b/(2*)
     x2:=x1
    else
     d:=d ↑ (1/2)
     x1:=(—b—d) / (2*a)
    x2:=(—b+d) / (2*a)
   endif
 write x1, x2
   endif
  endif
```

2. PROGRAME INFORMATICE CU CARACTER DIDACTIC OPERAȚIONALE PE CALCULATOARE HC-85 şi COMPATIBILE

Nr. crt.	Denumire program	Disciplina	Funcţiile programului
1	FUNCTIA I	Matematică	Studiul funcţiei de graful I
2	GRAF 2	—„—	Studiul funcţiei de gradul II
3	SINCOS	—„—	Studiul funcţiilor trigonometrice SIN şi COS
4	GRAFSIN	—„—	Proprietăţile funcţiei trigonometrice SIN
5	GRAFCOS	—„—	Proprietăţile funcţiei trigonometrice COS
6	GRAFTG	—„—	Prorpietăţile funcţiei trigonometrice TG
7	GRAFCTG	—„—	Proprietăţile funcţiei trigonometrice CTG
8	INVSIN	—„—	Studiul funcţiei trigonometrice inverse ARCSIN
9	INVCOS	—„—	Studiul funcţieitrigonometrice inverse ARCCOS
10	ECTRIG	—„—	Ecuaţii trigonometrice fundamentale
11	TRIGO I—II	—„—	Rezolvarea ecuaţiei trigonometrice A*SINx+ +B*COSx+C=0
12	CAP1LOC1	—„—	Probleme de loc geometric
13	CAP3LOC1	—„—	Probleme de loc geometric
14	CAP3LOC2	—„—	Probleme de loc geometric
15	CAP3LOC3	—„—	Probleme de loc geometric

0	1	2	3
16	PACLOC	—„—	Program de autoinstruire în rezolvarea problemelor de loc geometric
17	SECTIUNI	—„—	Program de autoinstruire pentru determinarea secţiunilor în poliedre
18	THALES	—„—	Aplicaţii practice ale asemănării triunghiurilor
19	ROTATII	—„—	Corpuri de rotaţie obţinute prin rotirea unor figuri plane în jurul axelor de simetrie
20	ROTAT	—„—	Studiul transformărilor geometrice de tip rotaţie
21	LOGICA	—„—	Prezentarea operaţiilor logice
22	ALGORITMI	—„—	Program informatic de autoinstruire în domeniul algoritmilor şi schemelor logice
23	LUCRU-MEC	Fizică	Energia mecanică a punctului material, definiţia şi calculul lucrului mecanic
24	CIOCNIRI	—„—	Studiul ciocnirilor elastice şi plastice
25	OSCILATII 1	—„—	Mişcarea oscilatorie
26	OSCILATII 2	—„—	Legea mişcării oscilatorului armonic liniar
27	OSCILATII 3	—„—	Viteza şi acceleraţia oscilatorului liniar armonic
28	OSCILATII 4	—„—	Energia oscilatorului armonic
29	OSCILATII 5	—„—	Compunerea oscilaţiilor
30	PENDUL	—„—	Studiul pendulului gravitaţional
31	ECLUZE	—„—	Aplicaţii ale presiunii hidrostatice
32	PRESA	—„—	Aplicaţii ale legii lui Pascal
33	FLUID	—„—	Curgerea staţionară Ecuaţia de continuitate
34	BERNOULLI	—„—	Aplicaţii ale legii lui Bernoulli
35	OTTO	—„—	Motoare cu ardere internă
36	CARNOT	—„—	Ciclul lui Carnot
37	CIMPELSTAT	—„—	Reprezentarea cîmpului electrostatic prin suprafeţe echipotenţiale şi linii de cîmp
38	CURENT	—„—	Studiul circuitelor electrice în curent alternativ
39	GLUC-FRUC	Chimie	Studiul monozaharidelor
40	CHIM 1	—„—	Teoria complexului activat
41	CHIM 2	—„—	Influenţa temperaturii asupra proceselor chimice în echilibru
42	CHIM 3	—„—	Procesul tehnologic de fabricare a amoniacului
43	CHIM 4	—„—	Procesul tehnologic de fabricare a acidului azotic
44	CHIM 5	—„—	Echilibre în sisteme omogene lichide
45	CHIM 6	—„—	Echilibru în sisteme eterogene
46	OCHIUL	Biologie	Studiul analizatorului vizual
47	CIRCULATIA	—„—	Activitatea mecanică a inimii
48	NEURON	—„—	Simularea propagării impulsului nervos prin nevrax
49	CUTIE	Tehnologie-Mecanică	Prezentarea cutiei de viteze
50	TERN	—„—	Studiul mecanismelor cu bare articulate
51	MECDIF	—„—	Studiul mecanismelor cu roţi dinţate
52	BÎLEA	—„—	Determinarea poziţiilor şi traiectoriilor unor puncte caracteristice ale mecanismului bielă-manivelă
53	CIRCUITE	Tehnologie-Electrotehnică	Comportarea rezistoarelor, bobinelor, condensatoarelor în curent alternativ

0	1	2	3
54	GR. MOBIL	Tehnologie-Mecanică	Grade de mobilitate și scheme structurale la mecanismele plane
55	GRAM 3	Limbi străine	Test de gramatică în limba germană
56	VOC 3	—„—	Test de vocabular în limba germană
57	TEXT 3	—„—	Test de înțelegere a unui text în limba germană
58	VOCAB-FR	—„—	Test de vocabular în limba franceză
59	GRAM-FR	—„—	Test de gramatică în limba franceză
60	GRAM 9	—„—	Test de gramatică în limba engleză
61	VOC 9	—„—	Test de vocabular în limba engleză
62	TEXT 9	—„—	Test de înțelegere a unui text în limba engleză

* Programele, împreună cu documentația, se pot solicita la ICI București Secția de cercetare Sisteme și programe informatice pentru învățămînt și instruire, B-dul Miciurin Nr. 8—10, sector 1, Tel. 656060/258, Telex 12891).

De asemenea, programe pentru folosirea calculatorului în procesul instructiv-educativ pot fi solicitate Ministerului Învățămîntului — Oficiul Central pentru Mijloace de Învățămînt.

Programe pentru învățămînt, precum și articole metodico-științifice de specialitate, se pot găsi în Gazeta Matematică și în publicațiile de specialitate ale Societății de Științe Matematice din România, în publicațiile Oficiului de Informare Documentară ale M.I., ale Centrelor de Calcul ale universităților și institutelor politehnice, ale inspectoratelor școlare și ale unor licee din țară.

Activități de instruire pentru învățămînt desfășoară și multe Centre teritoriale de calcul, ca și o serie de Centre de calcul departamentale și uzinale.

Nu putem lăsa la o parte importanta activitate editorială din domeniu (în deosebi a Redacției de informatică și tehnică de calcul a Editurii Tehnice), care asigură existența în tiraje mari a unor cărți (inclusiv cu medii magnetice) în care se găsesc adevărate biblioteci de programe pentru învățămînt (cum este cazul cu prezenta lucrare).

3: INTERPRETORUL BETA BASIC 3.1*)
(instrucţiuni şi funcţii în plus faţă de BASIC HC—85)

1. Generalităţi

Beta Basic 3.1 este un interpretor de BASIC care cuprinde un set de instrucţiuni şi funcţii mult extins faţă de interpretorul BASIC HC-85 (şi compatibile), care este rezident în memoria EPROM.

Interpretorul Beta Basic 3.1 se încarcă de pe casetă în memoria RAM a calculatorului. Prin setul său extins de instrucţiuni şi funcţii permite elaborarea sistematică a programelor.

Cuvintele cheie "rezervate" din Beta Basic 3.1 se pot obţine în două moduri:

— în modul grafic "G" se apasă o tastă corespunzătoare fiecărui cuvînt cheie. Corespondenţa pe tastatură este:

DEFPROC	**PROC**	**ENDPROC**	**RENUM**	**WINDOW**	**AUTO**	**DELETE**	**KEYWORDRS**		**EDIT**
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
DEFKEY	**DEFAULT**	**LOCAL**	**KEYIN**	**EDIT**	**JOIN**	**REF**	**CSIZE**		
POP		**ELSE**	**ROLL**	**TRASE**	**FN**	**USING**	**EXIT IF**	**ON**	**DPOKS**
Q	W	E	R	T	Y	U	I	O	P
ALTER	**SCROLL**	**DO**	**FILL**	**GET**	**BLANK**	**WHILE**	**UNTIL**	**LOOP**	
A	S	D	F	G	H	J	K	L	CR
			CLOCK		**BLANK**	**ON ERROR**	**SORT**		
CS	Z	X	C	V	B	N	M	SS	BREAK

— **în modul stabilit de KEYWORDS 3 sau KEYWORDS 4**, în care instrucţiunile şi comenzile se pot introduce tastînd literă cu literă (ca la tastaturile calculatoarelor profesionale). Acest mod este recomandat. deoarece nu trebuie să se cunoască poziţia cuvintelor cheie asociate instrucţiunilor şi funcţiilor, pentru că introducerea lor se face literă cu literă.

Interpretorul Beta Basic foloseşte acelaşi spaţiu de memorie pentru program şi variabile ca şi interpretorul BASIC HC-85 (cu excepţia spaţiului ocupat de interpretor în ultima zonă de memorie RAM). Dacă din anumite motive (apariţia unei erori netratate corespunzător sau efectuarea unor comenzi referitoare la discul flexibil care nu sînt implementate, cum ar fi CAT sau ERASE) se iese din interpretorul Beta Basic şi se ajunge sub controlul Basic HC-85, se poate reveni în Beta Basic prin execuţia comenzii:

RANDOMIZE USR 58419

fără a se pierde programul deja introdus. Dacă programul respectiv nu are instrucţiuni specifice numai lui Beta Basic atunci el poate fi executat şi sub BASIC HC-85 (găsindu-se în spaţiul de memorie gestionat de BASIC HC-85).

Limbajul BASIC implementat de interpretorul Beta Basic 3.1 oferă următoarele facilităţi principale:

— posibilitatea de a defini proceduri care au nume simbolic şi parametri formali. Transferul de date între program şi subrutină se realizează prin parametrii actuali, care se asociază parametrilor formali (ca în limbajul FORTRAN, PASCAL, etc.);

— apelarea procedurilor se realizează prin nume urmat de parametrii actuali;

— lucrează cu variabile globale (a căror valori sînt accesibile tuturor procedurilor) şi cu variabile locale a (căror valori sînt accesibile numai procedurii care o foloseşte şi numai pe durata cît procedura este în execuţie);

— permite editarea instrucţiunilor, cu posibilitatea de mutare a cursorului în toate direcţiile (stînga, jos, sus, dreapta);

— poate întrerupe şi programe în cod maşină care ciclează;

— permite definirea de ferestre;

— permite afişarea ceasului cu posibilităţi de fixare a orei;

— permite definirea de caractere de diferite dimensiuni;

— asigură diverse moduri de lucru cu tastatura (introducerea cuvintelor cheie direct prin apăsarea unui grup de taste sau introducerea literă cu literă);

— conţine instrucţiuni care asigură posibilitatea elaborării structurate a programelor:

DO—LOOP DO-UNTIL condiţie DO-WHILE condiţie EXIT-IF condiţie şi definire de proceduri cu nume simbolic cu DEFPROC — ENDPROC, etc.

— conţine instrucţiuni de umplere a unui contur (FILL);

— are instrucţiuni care asigură decizie multiplă;

— permite poziţionarea pe ecran la nivel de pixel a unui text (PLOT x, y; a$);

— permite mutarea conţinutului ecranului (sau o zonă de ecran) în toate direcţiile, cu un număr de pixeli specificat;

— permite renumerotarea instrucţiunilor din tot programul (sau a unor secţiuni de program);

— dispune de instrucţiuni care sortează şiruri sau elementele variabilelor indexate (crescător sau descrescător);

— permite apelarea recursivă a procedurilor;

— permite copierea (mutarea directă) a unui număr de elemente dintr-o variabilă în alta;

— permite listarea structurală (indentată) a întregului program (sau pe porţiuni) sau listare a unei proceduri;

— listează variabilele ce apar în program şi permite editarea variabilelor numerice şi de tip şir;

— listează numărul instrucţiunilor ce conţin o anumită referinţă (nume, număr, şir) şi permite schimbarea unei referinţe (nume de variabilă, atribut, etc.) cu o altă referinţă;

2. Sumarul comenzilor şi instrucţiunilor Beta Basic 3.1 suplimentare faţă de BASIC HC-85

Obs: entitatea cuprinsă între simbolurile <...> reprezintă un parametru opţional.

ALTER <atribut> TO <atribut>
permite manipularea fişierului care conţine atributele ecranului (INK, PAPER, FLASH, BRIGHT pentru fiecare caracter).

ALTER referinţa1 TO referinţa2
schimbă în tot programul referinţa1 cu referinţa2. Referinţa poate fi o variabilă, un număr sau un şir de caractere.

AUTO <număr-linie-iniţială> <,pas>
numerotează automat liniile "introduse de la tastatură" în timpul elaborării programelor.

BREAK (CAPS SHIFT şi SPACE simultan)
întrerupe programul în curs de execuţie (chiar şi o rutină în cod maşină), cu menţiunea că programul în cod maşină să nu conţină dezactivare întreruperi.

CAT <număr-drive>
afişează numele fişierelor care se găsesc pe microdiver-ul sau discul flexibil specificat. În anumite implementări ale lui Beta Basic, această funcţie nu funcţionează pentru disc flexibil. Lansarea în execuţie a unei comenzi CAT 1 va trece controlul lui BASIC HC 85. Aici se poate executa comanda CAT 1, după care se poate reveni în Beta Basic fără a se pierde programul. Revenirea se face cu RANDOMIZE USR 58419.

CLEAR număr
deplasează RAMTOP-ul cu un număr de locaţii specificat de număr.
"$-767 < \text{număr} < 767$"

CLOCK mod-de-lucru
stabileşte modul de lucru al ceasului, care se poate afişa în dreapta sus a ecranului.

mod de lucru	salt la subrutină	alarmă audio	afişează timpul ora:minute:secunde
0	nu	nu	nu
1	nu	nu	da
2	nu	da	nu
3	nu	da	da
4	da	nu	nu
5	da	nu	da
6	da	da	nu
7	da	da	da

CLOCK „hh:mm:ss" „ahh:mm:ss"

șirul de caractere specifică valoarea de început a ceasului (ora:minut:secunda) și poziționează timpul cînd alarma va deveni activă.

CLS <număr fereastră>

șterge fereastra cu numărul specificat sau fereastra curentă.

COPY variabilă-numerică1 <(slicer)> TO variabilă-numerică2 <(poziție)>

COPY variabila șir1 <(slicer)> TO variabila șir2 <(poziție)>

copiază șiruri sau tablouri de date în întregime (sau elemente specificate de slicer) de la variabila1 la variabila2. Variabila sursă nu este afectată. Prin slicer înțelegem o specificație de forma <număr> TO <număr>.

CSIZE lățime caracter <,înălțime-caracter>

modifică mărimea, în pixeli, a caracterelor. Poate avea un efect global dacă e folosită ca instrucțiune sau efect local dacă e folosită în PRINT sau PLOT.

DEFAULT variabilă=expresie <,variabilă=expresie>...

atribuie variabilei, valoarea rezultată în urma evaluării expresiei, numai dacă în timpul execuției instrucțiunii DEFAULT, variabila nu era deja creată.

DEFAULT=dispozitiv

stabilește dispozitivul cu care vor lucra în mod implicit comenzile LOAD și SAVE

DEFKEY literă; șir

stabilește tasta specificată de literă, atribuindu-i textul specificat prin șir. Activarea se face prin apăsarea simultană a tastelor ss+space+literă

DEFPROC nume-procedură <parametru1><,parametru2>...<,REF parametruj>.

definește o procedură cu numele simbolic nume procedură cu parametrii locali specificați de parametri și cu parametrii globali specificați de REF parametri

DELETE <număr-linie început> TO <număr-linie-sfîrșit>

șterge toate liniile de program din blocul specificat Dacă se omite primul parametru se începe cu prima linie după linia 0, iar dacă se omite al doilea parametru se șterge pînă la sfîrșitul programului

DELETE nume șir <(slicer)>

DELETE nume-tablou-date <(slicer)>

șterge șirul de date, tabloul de date sau părți ale acestora Acestea dispar complet sau își modifică dimensiunea "slicer reprezintă o parte din elementele tabloului, specificată sub forma <număr1> TO <număr2>"

DO

DO WHILE condiție

DO UNTIL condiție

marchează secvența de instrucțiuni ce se va executa în ciclu. Sfîrșitul secvenței care definește corpul ciclului este marcat de LOOP.

```
DO      DO                    DO WHILE condiţie  DO UNTIL condiţie
.....   ....                  .....              .....
.....   ....                  .....              .....
LOOP    LOOP UNTIL condiţie   LOOP               LOOP
```

Din prima formă de specificare se iese cu EXIT IF condiție sau cu POP.

A doua formă, execută corpul ciclului dintre DO și LOOP numai dacă condiția este falsă (practic se execută pînă cînd condiția este îndeplinită).

A treia formă, execută corpul ciclului atît timp cît condiția este îndeplinită (pînă cînd condiția devine falsă).

DPOKE adresă, număr

depune în memorie la adresă și adresă+1 valoarea numărului specificat (valoare organizată pe 2 octeți).

DRAW TO x, y <, unghi>

desenează segmente și arce ca și DRAW, numai că x și y reprezintă coordonate absolute.

EDIT număr-linie

poziționează cursorul pe linia specificată și o aduce în zona de editare (partea de jos a ecranului) pentru a fi editată.

EDIT variabilă-șir

EDIT; variabilă-numerică

editează valoarea variabilelor specificate.

ELSE instrucţiune

face parte din instrucţiunea:

IF condiţie THEN instrucţiune ELSE instrucţiune

Dacă condiţia nu este îndeplinită se execută instrucţiunea specifică după ELSE.

ENDPROC

marchează sfîrşitul corpului de definire a unei proceduri. În urma execuţiei lui ENDPROC controlul programului se întoarce la instrucţiunea următoare apelului, eliberînd spaţiul ocupat de variabilele locale.

ERASE <dispozitiv;> nume

şterge fişierul cu numele specificat de pe dispozitivul respectiv. În anumite implementări ale lui Beta Basic, aceasta funcţie nu funcţionează pentru disc flexibil. Lansarea în execuţie a unei comenzi ERASE "d"; 1; "nume" va trece controlul lui BASIC HC-85. Aici se poate executa comanda ERASE "d"; 1; "nume", după care se poate reveni în Beta Basic fără a se pierde programul. Revenirea se face cu RANDOMIZE USR 58419

EXIT IF condiţie

este utilizată în cadrul unui ciclu DO...LOOP în vederea asigurării ieşirii din ciclu în momentul cînd condiţia este îndeplinită. În momentul ieşirii din ciclu se continuă cu instrucţiunea de după LOOP.

FILL <INK culoare;> x, y
FILL <PAPER culoare;> x, y

umple o zonă de INK sau PAPER, delimitată de un contur, cu o culoare specificată, începînd din punctul de coordonate x, y.

GET variabilă numerică
GET variabilă şir

reprezintă, un mod de a citi de la tastatură, asemănător cu INKEY$, diferenţa constînd în faptul că GET aşteaptă apăsarea unei taste înainte de a continua.

GET variabila şir,x,y <, lăţime, înălţime> < ; tip>

introduce informaţia dintr-un dreptunghi de imagine într-o variabilă de tip şir. Această informaţie poate fi readusă pe ecran prin instrucţiunile PLOT sau CSIZE n <, m>. Informaţia din fiecare pătrat de 8×8 pixeli este reprezentată în şir prin 8 caractere (octeţi) în formatul UDG

— x, y reprezintă coordonatele colţului din stînga sus (în pixeli);
— lăţime, înălţime, sînt dimensiunile dreptunghiului în caractere (8×8pixeli);
— tip reprezintă tipul de preluare a informaţiei

0 — fără atribute
1 — cu atribute

JOIN <număr linie>

concatenează linia cu numărul specificat cu linia următoare.
Aceasta din urmă va pierde numărul şi va fi separată de linia precedentă prin „:"

JOIN variabilă numerică1 <(slicer)> TO variabă numerică2 <(poziţie)>
JOIN variabilă şir1 <(slicer)> TO variabilă şir2 <(poziţie)>

are ca efect mutarea elementelor din variabila şir1 (sau din tabloul definit de variabila numerică1) în variabila2. Mutarea se poate face şi parţial prin specificarea unor elemente din acestea, precizate de slicer, începînd cu poziţia specificată. Dacă lipseşte slicer se consideră toate elementele, iar dacă lipseşte poziţia se ia lungimea destinaţiei +1 (adăugare la sfîrşit);
slicer reprezintă o specificare de forma <număr 1> TO <număr2>

KEYIN variabila şir

poate fi utilizată numai în program (nu şi în mod comandă). Introduce variabila şir în program ca şi cum ar fi introdusă de la tastatură, permiţînd programelor să se poată automodifica

KEYWORDS număr

număr=0

dezactivează posibilitatea de introducere de la tastatura a instrucţiunilor specifice Beta Basic, permiţînd lucrul cu caractere semigrafice

număr=1

activează posibilitatea de introducere de la tastatură a instrucţiunilor specifice Beta Basic, (ce se introduc trecînd în mod grafic, urmat de o tastă specifică instrucţiunii — din § .1)

număr=2

cuvintele cheie ale instrucţiunilor Beta Basic se introduc doar în forma token (mod grafic+tastă specifică)

număr=3

cuvintele cheie ale instrucţiunilor Beta Basic se introduc fie sub formă „token" fie prin tastarea literă cu literă (alegerea celei de a doua posibilităţi se face prin apăsarea unui spaţiu la începutul introducerii instrucţiunii curente)

număr=4

cuvintele cheie ale instrucţiunilor Beta Basic se introduc numai prin tastarea literă cu literă.

LET variabilă1=expresie1, variabilă2=expresie2, ...

constituie o dezvoltare a instrucţiunii LET din BASIC-HC85 prin faptul că permite mai multe atribuiri pe aceeaşi linie.

LIST < linie_iniţiala > TO < linie_finală >

listează secţiunea de program cuprinsă între cele 2 numere de linii specificate.

LIST DATA

listează toate variabilele.

LIST VAL

listează toate variabilele numerice — dînd valorile pentru cele reale şi dimensiunile pentru cele indexate.

LIST VAL

listează toate variabilele de tip şir.

LIST DEFKEY

listează definiţiile de taste.

LIST FORMAT mod_listare

mod listare — 0	listează ca în BASIC-HC85
mod listare — 1	listează textul structurat, indentînd corpul structurilor cu un spaţiu spre dreapta;
mod listare — 2	listează textul structurat, indentînd corpul structurilor cu două spaţii spre dreapta;
mod listare — 3	listează ca în BASIC-HC85, fără etichetele liniilor;
mod listare — 4	listează textul structurat, indentînd corpul structurilor cu un spaţiu spre dreapta, fără etichetele liniilor;
mod listare — 5	listează textul structurilor, indentînd corpul structurilor cu două spaţii spre dreapta, fără etichetele liniilor;

LIST PROC nume_procedură

listează instrucţiunile care constituie corpul procedurii specificate (între DEF PROC şi END PROC)

LIST REF referinţă

listează etichetele liniilor în care apare „referinţa".
Referinţa poate fi: — nume variabilă
— număr
— şir

LOCAL variabilă1<,variabilă2>.....

declară variabilele locale ale unei proceduri. Variabilele locale sînt asociate apelului procedurii respective şi există numai pe durata execuţiei acesteia. Nu are nici o legătură cu eventualele variabile care au acelaşi nume în programul apelat sau în altă procedură. Parametrii formali dacă nu sînt declaraţi cu REF sînt consideraţi implicit variabile locale.

LOOP
LOOP UNTIL condiţie
LOOP WHILE condiţie

este o componentă a structurii DO-LOOP ce marchează sfîrşitul secvenţei de instrucţiuni care se execută în ciclu. Instrucţiunea LOOP realizează saltul (direct sau condiţionat) la instrucţiunea DO corespunzătoare.

ON

se utilizează în structuri ca:

GOTO ON număr; număr linie1, număr linie2,...
GOSUB ON număr; număr linie1, număr linie2,...

realizează saltul la instrucţiunea (sau subrutina) cu număr linie corespunzător, în funcţie de valoarea numărului care poate fi şi variabilă sau expresie. utilizată în forma:

ON număr :instrucţiune1 : ...... : RETURN
constituie o alternativă pentru GOSUB ON cînd subrutinele au o singură instrucţiune. În funcţie de numărul specificat după ON (care poate fi şi variabilă sau expresie) se execută una din instrucţiunile care urmează pînă la RETURN. utilizată în forma:

ON ERROR nr_linie

ON ERROR ; instrucţiune1 : instrucţiune2 : ..... : RETURN
realizează un GOSUB la număr linie specificat (sau la instrucţiunea cosespunzătoare) în momentul apariţiei unei erori. Utilizîndu-se variabilele de sistem LINE, STAT, ERROR se poate localiza eroarea şi tipul ei, în timpul execuţiei programului.

OVER 2
realizează SAU logic între pixelii existenţi pe ecran şi cei nou afişaţi (nu şterge şi nu inversează nimic). În general este utilizat ca atribut temporar.

PLOT x, y < ; variabilă_şir>
are o acţiune asemănătoare cu instrucţiunea PLOT x,y din BASIC HC-85, utilizată cu atributele uzuale INVERSE, OVER, INK, etc. la nivel de pixel.
În plus permite ca variabila de tip şir să se scrie pe ecran, fiind poziţionată nu la nivel de linie şi coloana ci la nivel de pixel.

POKE adresă, variabilă_şir
depune în memorie, începînd cu adresa specificată valoarea variabilei şir (care poate fi şi constantă). Este o extensie a instrucţiunii POKE adresă, număr.

POP <variabilă_numerică>
extrage din stivă conţinutul vîrfului stivei, ce poate constitui ultima informaţie depusă de GOSUB, DO-LOOP, PROC şi îl atribuie variabilei specificată (dacă aceasta există). Este utilizată pentru a afla de unde a fost apelată o procedură. Poate servi şi pentru a ieşi dintr-un ciclu DO-LOOP.

<PROC> nume procedură <parametru1><,parametru2>...<REF parametruj>...
apelează procedura cu numele nume procedură furnizîndu-i parametrii actuali. Cuvîntul cheie PROC poate lipsi, apelul realizîndu-se numai prin numele procedurii urmat de lista de parametri actuali.

În momentul apelării procedurii, interpretorul va crea cîte o variabilă de tipul specificat în lista de parametri formali, care va exista doar pe timpul execuţiei procedurii şi îi va da valoarea pe care o are parametrul actual.

Pentru parametrul global (precedat de REF) nu se creează o nouă variabilă ci, un pointer (o adresă) către acea variabilă din programul apelant care constituie parametrul actual.

Parametrii de tip tablou trebuie să fie specificaţi cu REF parametru(), aceştia fiind întotdeauna variabile globale.

Se pot defini proceduri care să aibă un număr variabil de argumente, în acest caz lista de argumente înlocuindu-se cu DATA.

În Beta Basic se permite apelarea recursivă a procedurilor.

READ LINE variabila_şir1 <,variabila_şir2>...
citeşte date alfanumerice care apar în instrucţiunea DATA fără ca acestea să fie intercalate între ghilimele.

REF referinţă
caută în program referinţa specificată (care poate fi nume de variabila, număr sau şir) şi aduce în zona de editare linia care conţine acea referinţă, cursorul fiind plasat imediat după referinţă.

La apăsarea lui CR se introduce linia în program (corectată sau nu). La tastarea lui CR se aduce în zona de editare, următoarea linie care conţine referinţa, etc.

Căutarea se încheie cu introducerea ultimei linii în care apare referinţa.

Forma REF nume variabilă poate apare în definirea unei proceduri cu DEF PROC, în apelul procedurii sau în listarea unor referinţe.

RENUM <*><(<nr_linie1> TO <nr linie2>) ><LINE nr linie nouă><STEP pas>
renumerotează liniile de program cuprinse în secţiunea delimitată de nr. linie1 şi nr linie2. Linia de început va primi numărul nr linie nouă iar pasul de numerotare va fi stabilit de pas. În forma simplă RENUM, se renumerotează tot programul începînd cu eticheta 10 şi pasul 10.

Dacă nr linie1 lipseşte se consideră începutul programului. Dacă nr linie2 lipseşte se consideră sfîrşitul programului. Dacă LINE nr line nouă lipseşte se consideră ca linie de început a renumerotării nr liniei.

Dacă STEP pas lipseşte se consideră implicit pasul 10.

Simbolul * specifică copierea zonei de program delimitată de nr linie1 şi nr linie2 în poziţia nr linie nouă renumerotată cu pasul specificat, fără a o şterge din poziţia iniţială.

Atenţie la programele care au GOTO expresie.

ROLL cod.direcţie <,pixeli><;x, y; lăţime, înălţime>

mută ecranul sau o zonă de ecran (o fereastră) speficicată prin coordonatele colţului stînga sus (x, y) şi lăţime respectiv înălţime, în direcţia indicată de cod direcţie, cu un număr de puncte specificat de pixeli.

Informaţia ce iese prin una din marginile ferestrei apare în marginea opusă. În funcţie de cod direcţie se pot muta datele, atributele sau ambele informaţii cuprinse în fereastra respectivă, conform tabelului următor:

cod direcţie	direcţie (sens) mişcare	informaţie mutată
1	stînga	atributele
2	jos	atributele
3	sus	atributele
4	dreapta	atributele
5	stînga	datele
6	jos	datele
7	sus	datele
8	dreapta	datele
9	stînga	atributele şi datele
10	jos	atributele şi datele
11	sus	atributele şi datele
12	dreapta	atributele şi datele

SCROLL cod – direcţie <,pixeli><;x, y; lăţime, înălţime>

are acelaşi efect cu ROLL numai ca informaţia care iese prin una din marginile ferestrei se pierde şi nu mai apare prin marginea opusă.

SAVE <nr – liniei1> TO <nr – linie2;><dispozitiv> nume

salvează o zonă de program delimitată de nr linie1 şi nr linie2 pe dispozitivu specificat (casetă, microdrive, disc flexibil), sub numele specificat.

SAVE DATA <dispozitiv;> nume

salvează zona de variabile pe dispozitivul specificat "casetă, microdrive, disc flexibil" sub numele specificat în comandă.

SORT <INVERSE> variabilă – şir <(slicer)>

SORT <INVERSE> variabilă – indexată <(slicer)>

ordonează crescător sau descrescător elementele dintr-o variabilă şir sau dintr-un tablou de numere sau şiruri de date. Poate fi sortată şi numai o zonă din tabloul specificat, delimitată de slicer. (slicer reprezintă: <număr1> TO <număr2>).

SPLIT

dacă o linie care cuprinde mai multe instrucţiuni, pe care o edităm va conţine <> ca prim caracter la început de instrucţiune, atunci partea de dinaintea lui <> va fi introdusă în program iar restul va rămîne în linia de editare. <> va fi înlocuit cu o copie a etichetei originale a liniei.

TRACE număr – linie

asigură o facilitate de depanare a programelor BASIC. Are ca efect lansarea în execuţie a subrutinei care începe cu numărul de linie specificat.

Forma:

TRACE :instrucţiune1: instrucţiune2: ... :RETURN

oferă aceleaşi facilităţi ca şi forma anterioară numai că subrutina conţine numai o singură linie.

UNTIL

utilizat în una din formele :

DO UNTIL condiţie

LOOP UNTIL condiţie

are rolul de a permite executare condiţionată a secţiunii de program cuprinsă între DO-LOOP, de un număr de ori pînă cînd condiţia devine adevărată.

USING format _ afişare; variabilă _ numerică
permite specificarea formatului de afişare a valorii variabilei numerice. Astfel dacă format afişare este (###.##) atunci valoarea variabilei se afişează în formatul cu trei cifre partea întreagă şi cu două cifre partea zecimală.

VERIFY <(<nr _ linie1> TO <nr _ linie2>) ;><dispozitiv;> nume
verifică dacă o parte din program, delimitată de nr linie1 şi nr linie2, este identică cu zona corespunzătoare din fişierul specificat de pe dispozitivul indicat în comandă.

VERIFY DATA <dispozitiv;> nume
verifică variabilele din program cu variabilele din fişierul specificat.

WHILE
utilizat în formele:

DO WHILE condiţie
LOOP WHILE condiţie
are rolul de a permite executare condiţionată a secţiunii de program, delimitată de DO-LOOP, de un număr de ori pînă cînd condiţia devine falsă.

WINDOW nr _ fereastră <, x, y, lăţime, înălţime>
defineşte o fereastră pe ecran cu numărul nr fereastră, în poziţia specificată prin coordonatele (x, y) ale colţului stînga sus, şi de dimensiuni stabilite de lăţime şi înălţime. Se pot defini maxim 128 de ferestre (nr fereastră poate lua valori între 0 şi 127). Se pot defini atribute permanente în fiecare fereastră iar scroll-ul se realizează independent în cadrul fiecărei ferestre. WINDOW 0 reprezintă întreg ecranul.

XOS, YOS
XRG, YRG
reprezintă variabile speciale care permit schimbarea originii axelor şi a scării de reprezentare în cadrul execuţiei instrucţiunilor PLOT, DRAW, CIRCLE, FILL.
XOS, YOS reprezintă originea axelor (implicit 0,0);
XRG, YRG reprezintă dimensiunea axelor (implicit 256, 176).

3. Sumarul funcţiilor Beta Basic 3.1 suplimentare faţă de BASIC HC-85

AND
realizează SI logic între biţii celor două numere specificate (corespunzători aceloraşi poziţii în reprezentarea binară a numerelor). Numerele sînt cuprinse între 0 şi 65535.

BIN$ (număr)
realizează conversia din zecimal în binar a numărului specificat. Rezultatul este furnizat sub forma de şir de caractere. Dacă numărul este mai mic decît 256 atunci şirul generat are 8 caractere, iar dacă numărul este mai mare de 255 şi mai mic decît 65535 şirul generat are 16 caractere.

CHAR$ (număr)
converteşte numere mai mici de 65536 într-un şir de două caractere ASCII.

COSE (număr)
calculează cosinusul numărului, cu o precizie de 4 cifre semnificative. Lucrînd cu o precizie mai redusă este mult mai rapid decît funcţia standard "de circa 10 ori".

DEC (şir _ hexa)
converteşte un şir de două sau patru caractere hexazecimale în numărul zecimal corespunzător.

DPEEK (adresa)
furnizează valoarea ce se găseşte în memorie în doi octeţi succesivi. La adresa specificată se găseşte, octetul cel mai puţin semnificativ iar la adresa +1 se găseşte partea cea mai semnificativă.

EOF (număr _ canal)
furnizează informaţii referitoare la poziţia în cadrul unui fişier de date, de pe microdrive sau disc flexibil, în timpul operaţiilor de citire date. Astfel rezultatul furnizat de EOF este:
1 — cînd s-a citit ultimul element din fişier;
0 — cînd mai sînt date în fişier.
Atenţie, cînd se utilizează cu discul flexibil.

FILLED ( )

generează numărul de pixeli poziţionaţi de ultima comandă FILL executată.

HEX$ (număr)

realizează conversia numărului specificat, într-un şir de două sau patru cifre hexa. Dacă numărul este mai mic decît 256 se generează un şir de două caractere, iar dacă numărul este cuprins între 256 şi 655535 se generează un şir de patru caractere. Reprezintă inversul operaţiei DEC. Numerele negative sînt considerate în complement faţă de 2.

INARRAY (variabilă şir__indexată (poziţie start <,slicer>), subşir)

caută într-un tablou de şiruri de date (sau într-o parte specificată de slicer) un subşir, începînd cu poziţia indicată de poziţie start. Generează un număr ce specifică poziţia primului element din tablou care conţine subşirul specificat, sau 0 dacă nu se găseşte pînă la sfîrşit.

O parte din caracterele subşirului pot fi #, ceea ce semnifică faptul căin locul lor poate fi considerat orice caracter. INARRAY lucrează cu tablouri cu două dimensiuni.

INSTRING (poziţie start, şir, subşir)

caută dacă subşirul specificat în funcţie se găseşte în şirul specificat cu parametru, începînd cu poziţie start.

Generează un număr ce specifică poziţia primului element din şir care conţine subşirul specificat, sau 0 dacă nu se găseşte pînă la sfîrşit

Şirul poate fi oricît de lung, în schimb subşirul poate avea maxim 255 caractere.

O parte din caracterele subşirului pot fi #, ceea ce semnifică faptul că în locul lor poate fi considerat orice caracter.

ITEM ( )

este utilizată în operaţiile de citire a datelor cu READ, DATA sau în cadrul procedurilor cu număr variabil de parametri (DEF PROC nume procedura DATA) Generează:

0 — dacă toate elementele listei curente DATA au fost citite;

1 — dacă următorul element este valoare alfanumerică;

2 — dacă următorul element este valoare numerică.

LENGTH (cod funcţie, variabila indexată ( )

generată adresa din memorie sau dimensiunile tabloului specificat prin variabila indexată, în funcţie de cod funcţie Astfel dacă:

cod funcţie = 0 generează adresa în memorie unde se găseşte tabloul;

cod funcţie = 1 generează lungimea primei dimensiuni a tabloului;

cod funcţie = 2 generează lungimea celei de a doua dimensiune a tabloului.

MEM ( )

furnizează numărul de octeţi de memorie disponibili.

MEMORY$ ( ) (slicer)

furnizează conţinutul zonei de memorie specificată de slicer, sub forma de şir de caractere.

MOD (număr1, număr2)

generează număr1 modulo număr2 (echivalent cu restul împărţirii întregi a numerelor număr1 la număr2).

NUMBER (şir)

converteşte un şir de două caractere într-un număr natural corespunzător.

OR (număr1, număr2)

realizează SAU logic între biţii celor două numere specificate (corespunzători aceloraşi poziţii în reprezentarea binară a numerelor) Numerele sînt cuprinse între 0 şi 65535.

RNDM (număr)

furnizează un număr aleator cuprins între 0 şi numărul specificat. Faţă de RND din BASIC HC-85 este mai rapid.

SCRN$ (linie, coloană)

generează codul ASCII al caracterului care se găseşte pe ecran în poziţia specificată de linie şi coloană. Faţă de funcţia SCREEN$ care o regăsim şi în BASIC HC-85 are avantajul ca recunoaşte şi caracterele grafice.

SHIFT$ (cod _ operaţie, şir _ caractere)

modifică şirul de caractere specificat în funcţie de cod operaţie Astfel:
cod operaţie = 1 transformă toate literele din şir în litere majuscule;
cod operaţie = 2 transformă toate literele din şir în litere mici;
cod operaţie = 3 transformă toate literele mari în litere mici şi cele mici în majuscule;
cod operaţie = 4 toate caracterele de control devin ( ) cu excepţia lui carriage return CR (CHR$ 13);
cod operaţie = 5 transformă caracterele CHR$ 128-127 în CHR$ 0-127 şi apoi realizează funcţia de la cod operaţie = 4
cod operaţie = 6 transformă caracterele CHR$ 128-128 în CHR$ 0-127 şi apoi realizează funcţia de la cod operaţie = 4 inclusiv pentru CHR$ 13;
cod operaţie = 7 transformă cuvintele cheie din forma „token" în formă literă cu literă;
cod operaţie = 8 transformă cuvintele cheie în forma „token" cînd le recunoaşte (indiferent că sînt scrise cu litere mari sau cu litere mici şi imediat după un cuvînt cheie nu trebuie să urmeze o literă);
cod operaţie = 9 realizează aceeaşi funcţie ca la cod operaţie = 8, numai că după cuvîntul cheie poate urma o literă;
cod operaţie = 10 realizează aceeaşi funcţie ca la cod operaţie = 9, numai că trebuie scrise cu majuscule;
cod operaţie = 11 realizează aceeaşi funcţie ca la cod operaţie = 8, numai că trebuie scrise cu majuscule.

SINE (număr)

calculează sinusul numărului, cu o precizie de 4 cifre semnificative Lucrînd cu o precizie mai redusă este mult mai rapid decît funcţia standard (de circa 6 ori).

STRING$ (număr, şir)

tipăreşte şirul specificat de un număr de ori indicat de numărul specificat ca parametru

TIME$ ( )

furnizează timpul curent ca un şir de 8 caractere

USING$ (format, număr)

generează un şir de caractere echivalent numărului specificat în formatul indicat de format (vezi instrucţiunea USING).

---

* Bibliografie.
* * * *Beta Soft*, Oxford, England, 1987.
* * * *Inf. nr.* 1/1988, *Buletin al clubului programatorilor*, Casa universitarilor, Timişoara, 1988.

Soluția problemei de la clasa a VII-a 1987

```
10 INPUT "Nr. perechi (x, y)="; n
20 DIM x(n)
   DIM y(n)
   DIM e(n)
30 REM citeşte perechi
40 PRINT "Introduceţi valorile perechilor"
50 FOR i=1 TO n
60 PRINT "x(";i;")=";
70 INPUT "x=";x(i)
80 PRINT x(i);" ";
90 PRINT "y("; i;")=";
100 INPUT "y=";y(i)
110 PRINT y(i); " ";
120 PRINT
130 NEXT i
140 REM calculează x min şi x max
150 FOR i=1 TO n:
      LET e(i)=x(i):
    NEXT i
160 GO SUB 430
170 LET xmin = min:
    LET xmax=max
180 REM calculează ymin şi ymax
190 FOR i=1 TO n:
      LET e(i)=y(i):
    NEXT i
200 GO SUB 430
210 LET ymin=min:
    LET ymax=max
220 REM ordonare după valorile x
230 LET indo=0
240 FOR i=1 TO n-i
250   IF x(i) < =x(i+1) THEN GO TO 290
260   LET indo=1
270   LET tx=x(i):
      LET x(i)=x(i+1):
      LET x(i+1)=tx
280   LET ty=y(i):
      LET y(i)=y(i+1):
      LET y(i+1)=ty
290 NEXT i
300 IF indo=1 THEN GO TO 220
310 REM calculul factorului de normalizare xn respectiv yn
320 IF xmin=xmax THEN  LET xn=0:
      GO TO 340
330 LET xn=200/(xmax-xmin)
340 IF ymin=ymax THEN LET yn=0:
      GOTO 360
350 LET yn=150/(ymax-ymin)
360 REM trasare grafică
370 CLS
380 PLOT 0, (y(1)-ymin)*yn
390 FOR i=1 TO n-1
400 DRAW (x(i+1)-x(i) )*xn, (y(i+1)-y(i) )*yn
410 NEXT i
420 STOP
430 REM rutina de calcul a valorii minime şi maxime dintr-un şir de numere
440 REM intrări - şirul de numere
```

```
450 REM   ieşiri — min= valoarea minimă
460 REM          — max = valoarea maximă
470 LET min=e(1)
    LET max=e(1)
480 FOR i=2 TO n
490    IF min > e(i) THEN LET min=e(i)
500    IF max < e(i) THEN LET max=e(i)
501 NEXT i
520 RETURN
```

Soluţia problemei de la clasa a VIII-a 1987

```
 10 READ ne
 20 DIM n$ (ne, 9):
    DIM p$ (ne, 7):
    DIM e$ (1, 9):
    DIM m(ne):
    DIM r(ne):
    DIM f(ne):
    DIM g(ne)
 30 REM citire date despre elevi
 40 FOR i=1 TO ne:
      READ n$(i), p$(i), m(i), r(i), f(i)
 50 NEXT i
 60 REM media notelor
 70 FOR i=1 TO ne:
      LET g(i)=INT (100*(m(i)+r(i)+f(i) )/3)/100:
    NEXT i
 80 REM dialog cu utilizatorul.
 90 CLS
100 PRINT "Alegeţi una din funcţii"
110 PRINT "1 — ordine alfabetică"
120 PRINT "2 — ordine descrescătoare medii"
130 PRINT "3 — reprezentare grafică note"
140 INPUT "opţiune="; o
150 IF o=1 THEN GO TO 190
160 IF o=2 THEN GO TO 290
170 IF o=3 THEN GO TO 370
180 GO TO 140
190 REM rutina de ordonare alfabetică
200 LET indo=0
210 FOR i=1 TO ne-1
220    IF n$(i) < =n$(i+1) THEN GO TO 240
230    GO SUB 610
240 NEXT i
250 IF indo=1 THEN GO TO 190
260 GO SUB 700
270 INPUT "apăsaţi orice tastă"; q$
280 GO TO 80
290 REM opţiune 2 ordonare după medie
300 LET indo=0
310 FOR i=1 TO ne-1
320    IF g(i) >=g(i+1) THEN GO TO 340
330    GO SUB 610
340 NEXT i
350 IF indo=1 THEN GO TO 290
360 GO TO 260
370 REM opţiune 3 reprezentare note elev
380 INPUT "introduceţi nume elev :"; e$(1)
390 REM caută elev
400 LET pe = 0
410 FOR i=1 TO ne
      IF e$(1)=n$(i) THEN LET pe=i
```

```
420 NEXT i
430 IF pe=0 THEN CLS:
        PRINT "nu există elev cu acest nume":
        GO TO 270
440 CLS
450 INK 2:
    LET nota = m(pe):
    PLOT 120,0:
    GO SUB 570
460 INK 3:
    LET nota = r (pe):
    PLOT 152,0:
    GO SUB 570
470 INK 4:
     LET nota =f(pe):
     PLOT 184,0:
     GO SUB 570:
480  INK 5:
     LET nota =g(pe):
     PLOT 216,0:
     GO SUB 570
490  INK O
500  PRINT "Nume    Prenume Mat Rom Fiz Med"
510  PRINT n$ (pe); p$ (pe);
520  PRINT m(pe);"   ";
530  PRINT r(pe);"   ";
540  PRINT f(pe);"   ";
550  PRINT g(pe);"   ";
560  GO TO 270
570  REM rutina pentru trasare dreptunghi proporţional cu nota
580  REM intrări nota
590  DRAW 24,0:
     DRAW 0, nota*15:
     DRAW -24,0:
     DRAW 0, -nota*15
600  RETURN
610  REM rutina de schimbare poziţie 2 elevi
620  LET indo=1
630  LET t$=n$(i):
     LET n$(i)=n$(i+1):
     LET n$(i+1)=t$
640  LET t$=p$(i):
     LET p$(i)=p$(i+1):
     LET p$(i+1)=t$
650  LET t=m(i):
     LET m(i)=m(i+1):
     LET m(i+1)=t
660  LET t=r(i):
     LET r(i)=r(i+1):
     LET r(i+1)=t
670  LET t=f(i):
     LET f(i)=f(i+1):
     LET f(i+1)=t
680  LET t=g(i):
     LET g(i)=g(i+1):
     LET g(i+1)=t
690  RETURN
700  REM rutina de tipărire
710  REM intrări — datele despre elevi
720  REM ieşiri — afişează aceste date
730  PRINT „Nume    Prenume Mat Rom Fiz Med"
740  FOR i=1 TO ne
```

```
750     PRINT n$(i);
760     PRINT p$(i);
770     PRINT m(i);"     ";
780     PRINT r(i);"     ";
790     PRINT f(i);"     ";
800     PRINT g(i)
810  NEXT i
820  RETURN
830  DATA 3
840  DATA "popescu", "ion", 8, 4, 3
850  DATA "ionescu", "petre", 4, 7, 8
860  DATA "manea", "dan", 9, 8, 7
```

16.5.2. Concursul naţional de informatică 12–23 iulie 1988

PROBLEME PROPUSE

Clasa a V-a

Un grup de elevi formează o coloană care are m rînduri, m=15, cu n elevi pe rînd n=6. De pe fiecare rînd este ales cel mai scund, elev, iar dintre cei aleşi, cel mai înalt primeşte un steag. Al doilea steag este repartizat în mod similar, se aleg de pe fiecare rînd cel mai înalt elev, iar dintre cei aleşi, cel mai scund. În cazul în care există mai mulţi elevi cu aceeaşi înălţime, se alege primul dintre ei. Să se scrie un program care să afişeze înălţimile purtătorilor de steag; valorile m, n şi înălţimile elevilor se citesc de la tastatură.

Ca indicaţie, concurenţilor li s-a prezentat următorul exemplu (m=3, n=4):

rîndul 1:	120	130	140	150
rîndul 2:	110	120	120	130
rîndul 3:	140	140	150	150

Primul steag este dat elevului din poziţia (3,1), cu înălţimea 140, iar al doilea steag elevului din poziţia (2,1), cu înălţimea 130.

Clasa a VI-a

O şcoală, are maximum 7 serii de clasa a VI-a, notate cu A, B, C, D, E, F, G. Să se scrie un program care să genereze o planificare a întîlnirilor sportive între aceste clase, astfel încît fiecare să se întîlnehscă o singură dată cu altă clasă.

Întîlnirile au loc zilnic, cîte una în fiecare zi, cu excepţia zilelor de duminica. Programarea întîlnirilor sportive începe cu ziua de miercuri 1 iunie 1988 şi arată astfel:

miercuri 1 iunie 1988; VI A – VI B
joi 2 iunie 1988; VI A – VI C

Clasa a VII-a

Elevii unei clase sînt specificaţi prin: nume, nota la română, nota la matematică, nota la fizică şi nota la chimie. Să se scrie un program care întîi citeşte datele despre elevi şi apoi afişează, pentru fiecare materie în parte, procentele notelor de 5–6, 7–8, 9–10 şi nota cea mai frecventă şi de cîte ori apare. În final se cere şi nota cea mai frecventă obţinută de elevii clasei la toate materiile.

Clasa a VIII-a

Un grup de elevi, identificaţi prin numerele 1, 2,...,n, sînt aşezaţi într-un cerc în ordinea 1,2,...,n.

Începînd cu elevul următor lui k < =n, ales aleator, se numără de la 1 la m, eliminînd din cerc pe cel la care s-a oprit numărătoarea. Procedeul se repetă începînd cu elevul următor pînă cînd rămîne unul singur. Să se scrie un program care tipăreşte ordinea de eliminare a elevilor, valorile n şi m se citesc de la tastatură.

Concurenţilor li s-a prezentat următorul exemplu:
n=8, m=2, k=4, ordinea iniţială = (1 2 3 4 5 6 7 8), ordinea eliminării = (6 8 2 4 7 3 1 5).

REZOLVĂRI

Soluția problemei de la clasa a V-a 1988

```
10 input "numărul rîndurilor="; m
15 if m < 1 or m > 15 then goto 10
20 input "numărul coloanelor="; n
25 if n < 1 or n > 6 then goto 20
40 let x=0:let y=999
50 for i=1 to m
60  let b=999 : let c=0
70  for j=1 to n
80   input "înălțimea elevului din rîndul "; (i);" și coloana "; (j);"="; a
90   print at i+2, (j-1)*5;a
100  if a < b then let b=a
110  if a > c then let c=a
120 next j
130  if b > x then let x=b
140  if c < y then let y=c
150 next i
160 print at 18,0; "Primul stegar are înălțimea ";x
170 print at 19,0; "Al doilea stegar are înălțimea "; y
```

Soluția problemei de la clasa a VI-a 1988

```
10 INPUT "nr. clase ="; nc
15 DIM c$(nc):
   DIM z$(7, 9)
16 FOR i=1 TO 7:
     READ z$(i):
   NEXT i
20 FOR i=1 TO nc:
     READ c$(i):
   NEXT i
25 LET dat=0
   LET zi=0
30 FOR i=1 TO nc-1
40   FOR j=i+1 TO nc
50     LET dat=dat+1:
       LET zi=zi+1
60     IF zi=5 THEN PRINT z$(zi); dat; TAB 12; "iunie 1988":
         LET dat=dat+1:
         LET zi=zi+1
70     PRINT z$(zi); dat; TAB 12; "iunie 1988 VI"; c$(i); "-VI"; c$(j)
100    IF zi=7 THEN LET zi=0
110    NEXT j
120 NEXT i
199 DATA "Miercuri", "joi", "Vineri", "Sîmbătă", "Duminică", "Luni", "Marți"
200 DATA "A", "B", "C", "D", "E", "F", "G"
```

Soluția problemei de la clasa a VII-a 1988

```
10 READ ne
20 DIM e$(ne, 10):
   DIM n(ne, 4):
   DIM f(5, 6):
   DIM d$(4, 10)
30 FOR i=1 TO 4:
     READ d$(i):
   NEXT i
40 PRINT "Nume rom mat fiz chim"
50 FOR i=1 TO ne
60   READ e$(i):
     PRINT e$(i);
```

```
70    FOR j=1 TO 4
80      READ n(i, j):
        PRINT n(i, j); "   ";
90    NEXT j
100   PRINT
110 NEXT i
120 FOR i=1 TO 5:
      FOR j=1 TO 6
130     LET f(i, j)=0
140   NEXT j
    NEXT i
150 FOR i=1 TO ne:
      FOR j=1 TO 4
160     LET f(j, n (i, j)-4)=f(j,n(i, j)-4)+1
170   NEXT j:
    NEXT i
180 FOR i=1 TO 4:
      FOR j=1 TO 6
190     LET f(5, j)=f(5, j)+f(i,j)
200   NEXT j
    NEXT i
210 FOR i=1 TO 4
220   PRINT 'd$(i)
230   GO SUB 360
240   PRINT "Note de 5-6: "; p56; "%"
250   PRINT "Note de 7-8: "; p78; "%"
260   PRINT "Note de 9-10: "; p910; "%"
270
280   GO SUB 400
290   PRINT "nota"; k+4; "apare de"; max; "ori"
300 NEXT i
310 LET i=5:
    GO SUB 400
320 PRINT
330 PRINT "Nota cu frec. maxima este ";k+4
340 PRINT "Ea apare de ";max; "ori"
350 STOP
360 LET p56=(f(i, 1)+f(i, 2) )/ne*00
370 LET p78=(f(i, 3)+f(i, 4) )/ne*100
380 LET p910=f((i, 5)+f(i, 6) )/ne*100
390 RETURN
400 LET max=f(i, 1):
    LET k=1
410 FOR j=2 TO 6
420   IF max<=f(i, j) THEN LET max=f(i,j):
        LET k=j
430 NEXT j
440 RETURN
450 PRINT "Nume rom mat fiz chim"
460 DATA 4
470 DATA "Româna", "Matematică", "Fizică", "Chimie"
480 DATA "Popescu", 8, 6, 7, 10
490 DATA "Ionescu", 6, 7, 8, 9
500 DATA "Petrescu", 8, 9, 9, 10
510 DATA "Marinescu", 8, 9, 9, 10
```

Soluția problemei de la clasa a VIII-a 1988

```
10 INPUT "nr elevi= "; n
20 PRINT "nr elevi= "; n
30 DIM c(n)
40 INPUT "valoare de numărare="; m
50 PRINT "valoare de numărare="; m
```

```
60 FOR i=1 TO n:
   LET c(i)=i
   NEXT i
70 PRINT „Ordinea inițială a elevilor este"
80 LET ne=n
90 LET i=INT ( (n-1)*RND)+1
100 PRINT "Elevi={";
110 FOR j=1 TO n-1
120    IF j=i THEN PRINT INVERSE 1; c(j); INVERSE 0; ",";
       GO TO 140
130    PRINT C(j); ",";
140 NEXT j
150 PRINT C(n); "}"
160 PRINT „Ordinea de eliminare a elevilor este"
170 PRINT "Elevi={"
180 LET ia=0
190 LET na=m-ne*INT (m/ne)
200 LET i=i+1
210 IF i>n THEN LET i=1
220 IF c(i)=0 THEN GO TO 200
230 LET ia=ia+1
240 IF na=0 THEN LET na=ne
250 IF ia<>na THEN GO TO 200
260 PRINT c(i); ",";
270 LET c(i)=0
280 LET ne=ne-1
290 IF ne<=1 THEN GO TO 310
300 GO TO 180
310 FOR i=1 TO n
320    IF c(i)<>0 THEN PRINT c(i); "}":
       GO TO 340
330 NEXT i
340 STOP
```

Soluția optimă a problemei de la clasa a VIII-a 1988

```
10 input "n="; n
15 if n<1 or n<>int(n) then goto 10
20 input "m="; m
25 if m<1 or m<>int(m) then goto 20
30 dim a(n)
40 for i=1 to n
50 let a(i)=i-int(i/n)*n+1
60 next i
70 let k=int(1+rnd*n)
80 for i=1 to (m-1)-int((m-1)/n)*n
90 let k=a(k)
100 next i
110 print a(k)
120 let a(k)=a(a(k))
130 let n=n-1
140 if n>0 then goto 80
```

16.5.3. Concursul național de informatică 10–18 iulie 1989

PROBLEME PROPUSE

Clasa a V-a

Se generează aleator trei numere naturale mai mici decît 100 și diferite de zero. Să se afle suma inverselor lor, adică a/b=1/x+1/y+1/z, unde a/b este fracție ireductibilă.

Clasa a VI-a

Să se calculeze anul, ziua, luna și ora revenirii unei rachete pe pămînt cunoscîndu-se anul, ziua, luna și ora plecării și durata zborului în minute. Zborul durează cel mult un an.

REZOLVĂRI

Clasa a VII-a

Se dă un vector de numere naturale mai mici decît 101 şi un număr natural, A. Să se insereze între două componente vecine, a căror diferenţă în valoare absolută este mai mare sau egală cu A, media aritmetică a lor, pentru ca în final să rezulte un vector în care diferenţa absolută dintre două elemente vecine este mai mică decît A.

Clasa a VIII-a

Se dau trei perechi de numere naturale (x1, y1), (x2, y2), (x3, x3) care reprezintă coordonatele a trei puncte în plan, unde x, y aparţin [1, 150]. Să se scrie un program care verifică dacă acestea pot forma un triunghi şi în caz afirmativ să se deseneze şi calculeze suprafaţa acelui triunghi şi natura sa: isoscel, echilateral, dreptunghic, oarecare.

Soluţia problemei de la clasa a V-a 1989

```
10 LET X=INT (RND*100)+1
20 LET Y=INT(RND*100)+1
30 LET Z=INT(RND*100)+1
40 LET A=Y*Z+X*Z+X*Y
50 LET B=X*Y*Z
60 LET C=A
70 LET D=B
80 LET R=C-INT(C/D)*D
90 IF R=0 THEN LET CMMDC=D:GOTO 110
100 LET C=D : LET D=R : GOTO 80
110 LET A=A/CMMDC : LET B=B/CMMDC
120 PRINT 1; "/"; X; "+"; 1; "/"; Y; "+"; 1; "/"; Z; "="; A; "/"; B
```

Soluţia problemei de la clasa a VI-a 1989

```
10 DIM l(12)
20 FOR i=1 TO 12:
     READ l(i):
   NEXT i
30 DATA 31, 28, 31, 30, 31, 30,31, 31, 30, 31, 30, 31
40 PRINT "Introduceţi data curentă:"
50 INPUT "an="; an:
   PRINT "an="; an;
60 INPUT "luna="; luna
70 IF luna <1 OR luna>12  THEN  GO  TO  60
80 PRINT "luna="; luna;
90 LET x=an
100 IF luna>2 THEN LET x=x+1
110 IF x=4*INT (x/4) AND x<>100*INT (x/100) OR x=400*INT (x/400) THEN LET
    l(2)=l(2)+1
120 INPUT "zi="; zi
130 IF zi<1 OR zi>l (luna) THEN  GO  TO  120
140 PRINT "zi="; zi;
150 INPUT "ora="; ora
160 IF ora<0 OR ora>23 THEN GO TO 150
170 PRINT "ora="; ora;
180 INPUT "minut="; min
190 IF min<0 OR min >59 THEN GO TO 180
200 PRINT "min="; min
210 INPUT "Introduceţi  durata  (în  minute)="; d
220 PRINT "Durata (în minute)="; d
240 LET d=d+min
250 LET min=d-60*INT (d/60)
260 LET d=INT (d/60)+ora
270 LET ora=d-24*INT (d/24)
280 LET d=INT (d/24)+zi
```

```
290 IF d<=1 (luna) THEN LET zi=d:
      GO TO 330
300 LET d=d-1 (luna)
310 IF luna=12 THEN LET luna=1:
      LET an=an+1:
      GO TO 290
320 LET luna=luna+1:
      GO TO 290
330 PRINT "an="; an; "luna="; luna; "zi="; zi; "ora="; ora; "min="; min
```

Soluția problemei de la clasa a VII-a 1989

```
 10 CLS
 20 INPUT "Număr de elemente<101="; N
 30 IF N<2 OR N>100 THEN GOTO 20
 40 DIM V(100)
 50 INPUT "a="; A
 60 PRINT : PRINT "a="; A
 70 IF A<2 THEN GOTO 50
 80 FOR I=1 TO N
 90 INPUT "Elementul <101="; V(I)
100 IF V(I)>100 OR V(I)<0 THEN GOTO 90
110 PRINT "v("; I;")="; V(I)
120 NEXT I
130 FOR I=1 TO N-1
140 IF ABS(V(I)-V(I+1))<A THEN GOTO 200
150 FOR J=N TO I+i STEP -1
160    LET V(J+1)=V(J)
170 NEXT J
180 LET N=N+1
190 LET V(I+1)=INT((V(I)+V(I+2))/2)
200 NEXT I
210 FOR I=1 TO N-1
220 IF ABS (V(I)-V(I+1))>=A THEN GOTO 130
230 NEXT I
240 FOR I=1 TO N
250 PRINT V(I); " ";
260 NEXT I
```

Soluția problemei de la clasa a VIII-a 1989

```
 10 DIM x(3):
    DIM y(3)
 20 LET eps=0.001
 30 PRINT "Introduceți coordonatele:"
 40 FOR i=1 TO 3
 50 INPUT "x("; (i);")="; x(i); "y("; (i); ")="; y(i)
 60 PRINT "x("; i; ")="; x(i); "y("; i; ")="; y(i)
 70 PLOT x(i), y(i)
 80 NEXT i
 90 REM desen
100 PLOT x(1), y(1)
110 DRAW x(2)-x(1), y(2)-y(1)
120 DRAW x(3)-x(2), y(3)-y(2)
130 DRAW x(1)-x(3), y(1)-y(3)
140 REM Calcul arie
150 LET arie=ABS ((x(2)*y(3)+x(1)*y(2)+x(3)*y(1)-x(2)*y(1)-x(3)*y(2)-x(1)*y(3)/2)
160 IF arie<=eps THEN PRINT "Triunghiul nu exista"
    STOP
170 PRINT "Aria="; arie
180 REM Calcul lungimi laturi
```

```
190 LET a=SQR ((x(2)-x(1))*(x(2)-x(1))+(y(2)-y(1))*(y(2)-y(1)))
200 LET b=SQR ((x-3)-x(2))*(x(3)-x(2))+(y(3)-y(2))*(y(3)-y(2)))
210 LET c=SQR ((x(1)-x(3))*(x(1)-x(3))+(y(1)-y(3))*(y(1)-y(3)))
220 LET oarecare =1
230 IF ABS (a-b)<eps AND ABS (a-c)<eps THEN PRINT "triunghi echilateral"
    LET oarecare =0
240 IF ABS (a*a-b*b-c*c)<eps OR ABS (b*b-a*a-c*c)<eps OR ABS (c*c-a*a-
    -b*b) <eps THEN PRINT "Triunghi dreptunghic"
    LET oarecare =0
250 IF ABS (a-b)<eps OR ABS (a-c)<eps OR ABS (b-c)<eps THEN PRINT "Triunghi
    is oscel"
    LET oarecare =0
260 IF oarecare =1 THEN PRINT "Triunghi oarecare"
```

5. PROBLEME REZOLVATE ÎN PSEUDOCOD *)

1. Știind că p% din producția zilnică a unui muncitor este evaluată la a lei, să se determine care este suma realizată dacă își îndeplinește norma sută la sută.

Notînd cu *s* suma cerută (a și p fiind informațiile de intrare, iar *s* informația de ieșire), rezultă soluția:

```
read a, p
s :-(100 . a)/p
write s
```

2. Fie *x* o variabilă numerică. Să se determine valoarea ei absolută.

Soluție.

```
read x
if x≥0
  then
   a : =x
  else
   a : =-x
endif
write a
```

3. Fie a, b, c numere oarecare. Să se calculeze aria și perimetrul triunghiului cu aceste laturi (dacă a, b, c pot fi laturile unui triunghi) sau să se precizeze dacă nu pot determina un triunghi.

Soluție. Observăm că dacă cea mai mare dintre cele trei valori a, b, c (fie m aceasta) este mai mică decît suma celorlalte două, atunci a, b, c pot constitui laturile unui triunghi. Ca atare vom determina pe m după care condiția

m<a+b+c—m

va decide dacă a, b, c sînt sau nu laturi de triunghi, după cum este, respectiv, nu este ea îndeplinită (a+b+c—m) reprezintă suma celor două valori mai mici deoarece m provine sau din a, sau din b, sau din c).

Notînd cu s aria, cu q perimetrul și cu p semiperimetrul, răspunsul este:

```
read a, b, c
m : =a
if b>m
  then
   m : =b
endif
if c>m
  then
   m : =c
endif
if d>m
  then
   m : =d
endif
if m<a+b+c—m
  then
   q : =a+b+c
   p : =q/2
   s : =p . (p—a) . (p—b) . (p—c)
(1/2)
write s, q
  else
write „Nu formează triunghi"
endif
```

(unde cu ↑ s-a notat ridicarea la putere (de exemplu a ↑ (1/2) înseamnă $\sqrt{a}$).

4. Fie a un număr natural în baza 10. Să se determine numărul cifrelor corespondentului său binar și să se precizeze cîte dintre cifre sînt 1.

Soluție. Notăm cu c numărul cifrelor corespondentului binar al lui a, cu u cîte dintre cifre sînt 1, iar cu q, partea întreagă a lui x/2. Cu aceste notații soluția ce se propune este următoarea:

```
read a
e : =0
u : =0
while x>1 do
   q : =[x/2]
   r : =x—2×q
   c : =c+1
   if r=1
     then
       u : =u+1
```

* Articol „Aplicații ale noțiunilor de informatică studiate la cap. „ALGORITHI" — clasa a IX-a; de Cercet. șt. dr. Stelian Niculescu și prof. Gh. N. Rizescu, in, Revista ÎNVĂȚĂMÎNTUL LICEAL și TEHNIC PROFESIONAL din Decembrie 1987.

```
    endif
    x : =q
  endwhile
  write c, u
```

Menţionăm că variabila x este auxiliară (de lucru), ea fiind folosită pentru a conserva valoarea lui a, iar r reprezintă restul împărţirii lui x la 2.

5. Să se rezolve ecuaţia a . x+b=0

Soluţie:

```
read a, b
if a=0
then
  x : =—b/a
  write x
else
  if b=0
    then
    write „Nedeterminare"
    else
    write „Imposibilitate"
  endif
endif
```

6. Să se determine m=max (a, b, c)

Soluţie. Urmărind calea similară celei din exemplul 4, rezultă:

```
read a, b, c, d
m : =a
if b>m
 then
  m : =b
endif
if c>m
then
  m : =c
endif
if d>m
 then
  m : =d
endif
write m
```

7. Să se genereze primii n termeni ai şirului: 1, 2, 4, 8, 16 ...

Soluţie. Observînd că este vorba de puterile naturale ale lui 2, rezultă soluţia:

```
read n
i : —1
c : =1
while i≤n do
    write c
    c : =c. 2
    i : =i+1
endwhile
```

8. Să se găsească al n-lea termen din şirul lui Fibonacci (n>2):
0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, ...

Soluţie. Se remarcă faptul că un termen al şirului este suma celor doi care-l preced imediat (primii doi termeni ai şirului fiind daţi). De aceea să notăm cu a, b, c trei termeni consecutivi. Pentru început a=0, b=1 din care rezultă c=a+b=1. Făcînd a=b (deci a=1), b=c (deci b=1), rezultă c=a+b=2. Se repetă aceste operaţii atîta timp cît nu s-a generat al n-lea termen. Pentru evidenţierea generării celui de-al n-lea termen s-a destinat variabila k1 a cărei valoare de început este 2. Deci:

```
read m
a : =0
b : =1
k : =2
while k<m do
   c : =a+b
   a : =b
   b : =c
   k : =k+1
endwhile
write c
```

9. Se consideră n valori precizate una cîte una. Să se spună cîte dintre ele sînt zero.

Soluţie.

```
read n
x : =1
m : =0
while x≤n do
    read v
    if v=0
      then
        m : =m+1
      endif
    x : =x+1
endwhile
write m
```

unde m este variabila destinată numărării zerourilor, x variabila care ţine evidenţa valorilor analizate, iar v valoarea analizată.

10. Dîndu-se un număr natural n, să se precizeze dacă este prim.

Soluţie. Se ştie că un număr este prim dacă nu se divide cu numerele prime mai mici decît $\sqrt{n}$. Pentru a evita construirea tuturor numerelor prime mai mici ca $\sqrt{n}$, vom considera că n este prim dacă nu este par şi nu se divide cu numerele impare mai mici decît [n/2] (mulţimea numerelor impare mai mici ca[n/2] incluzînd mulţimea numerelor prime mai mici ca $\sqrt{n}$). Vom utiliza variabila p a cărei valoare se defineşte astfel:

$$p=\begin{cases} \text{o, dacă n este prim} \\ \text{1, dacă n nu este prim} \end{cases}$$

În aceste condiţii soluţia este:

```
read n
```

```
if n=[n/2] . 2
then
  write „n nu este prim"
else
  p : =0
  x= : [n/2]
  i : =3
  while i⩽x do
    if n=[n/i] . i
    then
      p : =1
      i : =x
    endif
    i : =i+2
  endwhile
  if p=1
  then
    write „n nu este prim"
  else
    write „n este prim"
  endif
endif
```

În cadrul structurii while/do este prezentată pseudostructura alternativă if/then care evidențiază apariția unui divizor i al lui n(prin p : =1) și în același timp impune lui i să ia valoarea finală x(prin i : =x) pentru a se ieși din while/do.

6. SOLUŢII ŞI INDICAŢII SUPLIMENTARE DE REZOLVARE A TEMELOR RECOMANDATE ÎN SUBCAPITOLUL 16.6

Tema nr. 1

Imaginea 3D a „pălăriei de mexican" se obţine pe baza formulei date cu ajutorul programului:

```
100 FOR x=40 TO 215
110 LET b=999: LET t=0
120 FOR y=16 TO 144 STEP4
130 LET r=SQR ((x-127) * (x-127)+(y-80) * (y-80)) /15
140 LET z=INT (y+90 * EXP (-r/3) * Cos r)
150 IF z < b OR z > t THEN PLOT x, z
160 IF z < b THEN LET b=z
170 IF z > t THEN LET t=z
180 NEXT y
190 NEXT x
```

100—190 Ciclează cu x luînd valori de la 40 la 215.

110 b şi t sînt folosite pentru a elimina liniile ascunse; aici ele sînt iniţializate cu valori în afara intervalului în care se află de obicei.

120—180 Ciclează cu y luînd valori de la 16 la 144 din 4 în 4.

130—140 Calculează înălţimea de desenare a punctului.

150 Desenează punctul, dacă nu este ascuns după o porţiune a funcţiei din prim plan.

160—170 Actualizează b şi t cu cea mai mică, respectiv cea mai mare ordonată, din cadrul punctelor desenate pînă acum pentru coordonata x.

Tema nr. 2

Se va aplica metoda backtracking de elaborare a algoritmilor, care în acest caz particular constă în alegerea poziţiei celor 8 dame, aşezînd succesiv piesele pe tabla de şah, în aşa fel încît să fie verificată condiţia problemei (adică damele aşezate trebuie „să nu se ia" una pe alta). Concret, presupunînd că pe tabla de şah se află deja aşezate (k—1) dame care „nu se iau" una pe alta, alegem pentru următoarea damă (k) prima poziţie pentru care condiţia problemei rămîne valabilă.

Dacă nu există nici o poziţie care să satisfacă condiţia dată, revenim la pasul anterior încercînd să reaşezăm dama (k—1) în următoarea poziţie, în care condiţia rămîne adevărată pentru primele (k—1) dame.

Dacă există o asemenea poziţie pentru piesa (k), atunci se continuă algoritmul de aşezare cu piesa (k+1).

Algoritmul se încheie (după ce s-au generat toate soluţiile) cînd nu mai putem reaşeza prima damă într-o nouă poziţie.

Tema nr. 3

Trasarea elipsei se poate face folosind programul de la punctul 18.20 sau utilizînd formula parametrizată:

$$x = a \cos d$$

$$y = b \sin d$$

unde parametrul d aparţine intervalului $[0,2\pi)$, iar a şi b sînt semiaxele elipsei.

Aria elipsei se calculează cu formula:

$$A = 2\pi ab$$

Tema nr. 5

Programul* FUNCŢIA DE GRADUL II CU UN PARAMETRU REAL a fost conceput în scopul folosirii sale de către profesori şi elevi în cadrul orelor de matematică în care se studiază familii de funcţii de gradul II.

Trasarea graficelor cu ajutorul calculatorului prezintă următoarele avantaje: precizie sporită, posibilitatea trasării graficelor la orice scară, calcularea rapidă a unor caracteristici.

După încărcarea programului este afişat un meniu cuprinzînd următoarele opţiuni:

1 — Exemple

2 — Grafice

3 — Probleme

Exemple

Alegerea opţiunii 1 duce la afişarea unui alt meniu care permite alegerea unor familii de funcţii cu diferite caracteristici (graficele nu au nici un punct comun, graficele au unul sau două puncte comune, vîrfurile graficelor sînt pe o dreaptă sau sînt pe o parabolă). În urma alegerii uneia din opţiunile afişate se trasează 6 grafice din familia respectivă de funcţii şi sînt afişate coordonatele punctelor comune sau ecuaţia dreptei ce uneşte vîrfurile parabolelor dacă este cazul.

În timpul trasării graficelor, pe ultima linie a ecranului, sînt afişate coordonatele vîrfului şi valoarea parametrului m.

Grafice

În cazul în care se doreşte trasarea graficelor unei familii de funcţii introduse de utilizator se alege opţiunea 2 şi apoi se introduc coeficienţii A, B, C ca funcţii de m.

Se introduc valorile între care variază parametrul m şi parametrul t în funcţie de care se alege scara la care se trasează graficele.

După ce se trasează 6 grafice, sînt afişate atunci cînd este cazul, coordonatele punctelor comune şi ecuaţia dreptei sau parabolei care uneşte vîrfurile graficelor.

Probleme

În cadrul opţiunii 3 sînt afişate enunţurile şi rezolvările a 3 probleme precum şi graficele funcţiilor.

Sînt propuse spre rezolvare enunţurile a 3 probleme.

În cazul în care apare o eroare sau a fost oprită execuţia programului, acesta se poate relansa cu GO TO 5000.

Programul poate fi îmbunătăţit sau modificat în scopul realizării unui program care să cuprindă alte proprietăţi ale funcţiei de gradul II.

Tema nr. 13

În categoria programelor-instrumente de preţ la îndemîna profesorilor de matematică, se constituie şi programul „LOCURI GEOM", care ilustrează un mod de rezolvare a temei şi a unor probleme identice sau similare celor propuse.

Programul tratează un set de 6 probleme din manualul de geometrie de clasa a IX-a; rezolvarea acestor probleme cu ajutorul calculatorului este nu numai indicată, dar şi absolut necesară pentru învăţămîntul modern. Problemele rezolvate în acest mod sînt din categoria celor de locuri geometrice. Intuirea formei locului geometric cerut în enunţul problemei este foarte dificilă dacă s-ar folosi mijloace de învăţămînt tradiţionale. Aportul calculatorului la acest domeniu al geometriei este foarte eficient ţinînd seama de faptul că prin program se

---

* Programele FUNCŢIA DE GRADUL II şi LOCURI GEOMETRICE sînt elaborate de elevii Mărgineanţu Dragoş, Kleitsch Călin, respectiv prof. Dorin Mani şi prof. Dorel Mihet de la Liceul de matematică-fizică nr. 1 din Timişoara, fiind incluse în volumul INSTRUIRE ASISTATĂ DE CALCULATOR editat de ITCI în 1989, sub coordonarea Nicolae Badea, Ioan Jurcă şi Stelian Niculescu.

calculează efectiv poziţia fiecărui punct care aparţine locului geometric. Calculele se bazează pe elemente de geometrie analitică. Pentru facilitarea intuirii formei locului geometric înainte de generarea completă a locului geometric respectiv, se calculează cîteva puncte izolate care aparţin locului şi se trasează pe ecran. După afişarea fiecărui punct se trece la generarea următorului punct. După calculul cîtorva puncte programul se derulează fără intervenţia utilizatorului pînă la afişarea completă a locului geometric respectiv. În final după apăsarea unei taste se afişează pe ecran un text care explicitează forma locului geometric cerut de problema respectivă. Locul geometric care rezultă prin calcule se generează pe ecran cu altă culoare pentru a se deduce mai uşor şi vizual forma.

Dăm în cele ce urmează textul problemelor rezolvate:

1. Fie AB un diametru fix al unui cerc C(O, r), iar M un punct variabil pe cerc. Se ia pe raza OM un punct P astfel încît OP = d(M, AB). Să se afle locul geometric al punctului P.
2. Fie AB o coardă fixă a unui cerc, iar PO o coardă variabilă ca poziţie, dar de lungime fixă. Să se afle locul geometric al punctelor: AP intersectat cu BO şi AC intersectat cu BP.
3. AB fiind o coardă fixă iar M un punct variabil al unui cerc, să se afle locul geometric al punctului P, astfel încît M aparţine lui AP şi MP = MB.
4. Se consideră un cerc, o coardă fixă AB şi un punct variabil pe cerc. Să se determine locul geometric al ortocentrului triunghiului AMB.
5. Se consideră un cerc, o coardă fixă AB şi un punct M variabil pe cerc. Să se determine locul geometric al centrului de greutate al triunghiului AMB.
6. Fie A un punct fix iar P un punct variabil al unui cerc. Să se afle locul geometric al punctului M de intersecţie a bisectoarei unghiului POA cu cercul circumscris triunghiului POA.

Programul nu are un caracter interactiv cu excepţia rezolvării problemei a doua cînd se cere utilizatorului să aleagă între două mărimi pentru lungimea coardei variabile. Acest lucru este determinat de dificultatea încadrării în ecran pentru vizualizarea soluţiei. La mărimi alese arbitrar ar putea exista posibilitatea neapariţiei figurii sau locului pe ecran cu toate că programul lucrează. Există posibilitatea reîntoarcerii la oricare problemă pe baza unui meniu care se afişează la terminarea rezolvării fiecărei probleme. De asemenea, la revenirea într-o problemă se afişează la început textul problemei asemenea unei maşini de scris după care la apăsarea unei taste se derulează construirea locului geometric cerut prin problema respectivă.

Programul aparţine unui ciclu de programe pentru locuri geometrice care rezolvă în întregime acest domeniu din geometria clasei a IX-a.

```
  1 REM  FUNCTIA DE GRADUL II
  2 REM  autori: elev DRAGOS MARGINEANTU
  3 REM        elev CALIN KLEITSCH
  4 REM
  5 INPUT "t="; LET sw=0
 10 REM Trasare grafice
 20 BORDER 4: PAPER 6: INK 0
 30 CLS
 40 LET i=0
 50 PLOT 0,87: DRAW 255,0 PLOT 127,0: DRAW 0,175
 55 PLOT 254,86: PLOT 253,85: PLOT 252,84: PLOT 254,88: PLOT 253,89: PLOT 252,9
0: PRINT AT 9,31;"x": PLOT 128,174: PLOT 129,173: PLOT 130,172: PLOT 126,174: PL
OT 125,173: PLOT 124,172: PRINT AT 0,14;"y"
 60 FOR m=v TO w STEP (w-v)/6
 70 IF INT (100*VAL m$)=0 THEN  GO TO 150
 80 GO TO 240
 85 LET q=INT (100*m)/100
 87 PRINT #0;AT 0,24;"m=";q
 90 FOR x=-127/t TO 127/t STEP 1/t
100 x1=x*t
110 LET y=VAL (f$)
120 IF y*t<-87 or y*t>87 THEN  GO TO 140
130 PLOT x1+127,y*t+87
140 NEXT x
150 NEXT m
160 PRINT #0;AT 0,0;"Tastati orice   ": PAUSE 0: GO TO 320
200 INPUT "A="; LINE m$;" B="; LINE n$;" C="; LINE p$: LET f$="("+m$+")*x*x+("+
n$+")*x+"+p$
210 INPUT "Valorile intre care variaza m             min=";v;" max=";w
220 GO TO 5
240 LET aa=VAL m$: LET bb=VAL n$: LET cc=VAL p$: LET d=bb*bb-4*(aa*cc): PRINT #
0;AT 0,0;"V(";(INT ((-bb/(2*aa))*100))/100;",";(INT ((-d)/(4*aa))*100))/100;")
250 LET i=i+1
260 LET w(1,i)=-bb/(2*aa): LET w(2,i)=-d/(4*aa)
270 GO TO 85
280 IF sw=1 THEN  PAUSE 0: GO TO 7200
287 PRINT AT 21,0;"Continuam ?  (D/N)"
290 IF INKEY$="D" OR INKEY$="d" THEN  GO TO 5000
300 IF INKEY$="N" OR INKEY$="n" THEN  GO TO 630
310 GO TO 290
315 REM Mem SCREEN$ .calc caract
320 PRINT #0;AT 0,0;"                                       ": RANDOMIZE USR 50100
330 CLS
340 LET m=v: LET a=VAL m$: LET b=VAL n$: LET c=VAL p$: LET a=m+(w-v)/6: LET a1=
VAL m$: LET b1=VAL n$: LET c1=VAL p$
350 LET d1=(b-b1)*(b-b1)-4*(a-a1)*(c-c1)
360 IF INT (d1*100)=0 OR INT (d1*100)+1=0 THEN  GO TO 420
370 IF d1<0 THEN  GO TO 470
372 LET swcirc=0
375 IF a=a1 AND b<>b1 THEN LET x1=(c1-c)/(b-b1): LET x2=x1: GO TO 430
380 LET x1=(b1-b+SQR (d1))/(2*(a-a1)): LET x2=(b1-b-SQR (d1))/(2*(a-a1))
390 PRINT "   Graficele au doua puncte comune:"
400 LET x=x1: PRINT "            A(";x;",";VAL f$;")": LET x=x2: PRINT "          B(;x
;",";VAL f$;")"
```

```
410 GO TO 480
420 LET x2=(b1-b)/(2*(a-a1)): LET x1=x2
430 PRINT "    Graficele au un punct comun:    "
440 LET x=x1
450 PRINT "        A(";x;",";VAL f$;")"
460 GO TO 480
470 LET swcirc=1: PRINT "    Graficele nu au puncte comune"
480 IF w(1,1)-w(1,2)=0 THEN  GO TO 750
485 LET i=(w(2,1)-w(2,2))/(w(1,1)-w(1,2)): LET j=w(2,1)-i*(1,1)
490 FOR f=1 TO 6: IF w(1,f)=0 AND w(2,f)=0 THEN  GO TO 510
500 IF i*w(1,f)+j<w(2,f)-.08 OR i*w(1,f)+j>w(2,f)+.08 THEN  GO TO 540
503 NEXT f
510 LET i=(INT (i*100))/100: LET j=(INT (j*100))/100
520 PRINT "    Virfurile parabolelor sint pe o dreapta a carei ecuatie este:
    (";i;")x+(";j;"=y)
530 LET h$="i*x+j": PAUSE 0: GO TO 660
540 IF w(1,1)*w(1,1)-w(1,2)*w(1,2)+w(1,1)*w(1,1)-w(1,3)*w(1,3))*w(1,1)-w(1,2)
)=0 THEN  GO TO 750
542 LET q=(((w(1,1)*w(1,1)-w(1,2)*w(1,2))*(w(1,1)-w(1,3)))-((w(1,1)*w(1,1)-w(1,
3)*w(1,3)*(w(1,1)w(1,2))))
543 LET s=((w(1,1)-w(1,3))*(w(2,1)-w(2,2)))-((w(1,1)-w(1,2))*(w(2,1)-w(2,3))))
544 LET i=s/q
545 IF w(1,1)-w(1,2)=0 THEN  GO TO 750
547 LET j=(w(2,1)-w(2,2)-i*(w(1,1)*w(1,1)-w(1,2)*w(1,2)))/(w(1,1)-w(1,2))
553 LET k=w(2,1)-i*w(1,5)*w(1,1)-j*w(1,1)
570 FOR i=1 to 6: IF w(1,f)=0 THEN  GO TO 590

580 IF i=w(1,f)*w(1,f)+j*w(1,f)+k<w(2,f)-.25 OR i=w(1,f)*w(1,f)+j*w(1,f)+k>w(2,
f)+.25 THEN  GO TO 750
590 NEXT f: LET i=(INT (i+10)/10: LET j=(INT (j+10))/10: LET k=(INT (k+10))/10
600 PRINT "    Virfurile parabolelor sint pe o parabola a carei ecuatie este:
    (";i;")x +(";j;")x+(";k;")=y"
610 LET h$="i*x*x+j*x+k"
620 PAUSE 0: GO TO 660
630 IF INKEY$="D" OR INKEY$="d" THEN  STOP
640 IF INKEY$="n" OR INKEY$="N" THEN  PAUSE 0: CLS : GO TO 5000
650 GO TO 630
660 RANDOMIZE USR 50112
670 IF swcirc=1 THEN  GO TO 700
680 LET x=x1: PLOT  INK 2;x+127,87+VAL f$
690 LET x=x2: PLOT  INK 2;x+127,87+val f$
700 FOR x=-127/t TO 127/t STEP 1/t
710 LET y=VAL h$
720 IF y*t<-87 OR y*t>87 THEN  GO TO 740
730 PLOT  INK 2; x*t+127,y*t+87
740 NEXT x: PAUSE 0: GO TO 280
750 RANDOMIZE USR 50112
780 GO TO 280
785 REM INCEPUT.ldir;def UDG.Meniu
786 FOR f=50100 TO 50123: READ b: POKE f,b: NEXT f
789 DATA 17,0,167,33,0,64,1,0,27,237,176,201,17,0,64,33,0,167,1,0,27,237,176,20
1
799 CLS : FOR f=0 TO 55: read b: POKE 65368+f,b: NEXT f: RESTORE
800 DATA BIN 1110000,BIN 10010000,BIN 100000,BIN 1000000,BIN 11111000,0,0,0,0,0
,0,0,0,BIN 11111000,BIN 10101000,BIN 10101000
```

```
 803 DATA BIN 10000,BIN 110000,BIN 1110000,BIN 11111000,BIN 11001100,BIN 1000011
0,BIN 11,BIN 11,BIN 11,BIN 11,BIN 10000110,BIN 11001100,BIN 11111000,BIN 1110000
,BIN 110000,BIN 10000
 805 DATA BIN 1,BIN 10,BIN 100,BIN 11111111,BIN 10000,BIN 11111111,BIN 1000000,B
IN 10000000,0,BIN 11110,BIN 110000,BIN 1000000,BIN 1111110,BIN 1000000,BIN 11000
0,BIN 11110
 806 DATA 0,0,BIN 1100110,BIN 10011001,BIN 10011001,BIN 10010110,BIN 1100000,0
5000 PAPER 6: INK 1: BORDER 4: CLS
5005 PRINT AT 9,11;"OPTIUNI"
5010 PRINT AT 5,1;"1 - Exemple"
5015 PRINT AT 7,1;"2 - Grafice"
5017 PRINT AT 9,1;"3 - Probleme"
5020 IF INKEY$="3" THEN  GO TO 7000
5030 IF INKEY$="2" THEN  GO TO 5500
5040 IF INKEY$="1" THEN  GO TO 6000
5050 GO TO 5020
5500 GO TO 200
6000 CLS : PRINT AT 2,1;"1 - Graficele nu au puncte            comune";AT 5,1;"2 -
 Graficele au un punct comun";AT 7,1;"3 - Graficele au doua puncte          comune
";AT 10,1;"4 - Graficele au virfurile pe o       dreapta ";AT 13,1;"5 - Graficele
au virfurile pe o    parabola"
6005 PRINT AT 16,1;"ENTER - Meniu"
6010 IF INKEY$="1" THEN  GO TO 6500
6020 IF INKEY$="2" THEN  GO TO 6600
6030 IF INKEY$="3" THEN  GO TO 6700
6040 IF INKEY$="4" THEN  GO TO 6800
6050 IF INKEY$="5" THEN  GO TO 6900
6055 IF INKEY$=CHR$ 13 THEN  GO TO 5000
6080 GO TO 6010
6500 LET m$="m": LET n$="2": LET p$="2+m": GO TO 6605
6600 LET m$="m*(m-1)": LET n$="m-2": LET p$="3"
6605 LET t=3
6606 LET f$="("+m$+")*x*x+("+n$+")*x+p$: CLS : PRINT AT 8,0; "  A=";m$: PRINT  "
  B=";n$: PRINT "  C=";p$: LET v=-0.2: LET w=.2: PRINT AT 12,3;"f (x)=";m$;"x +"
;n$;"x+";p$: LET sw=0: PAUSE 0: GO TO 10
6700 LET m$="m": LET n$="m+1": LET p$="-1-6*m": LET t=3: LET v=-.2: LET w=.2: PA
USE 0: GO TO 6605
6800 LET m$="m": LET n$="2*(m-1)": LET p$="m-1": GO TO 6605
6900 LET m$="(m+1)/2": LET n$="2*m": LET p$="(m-1)/(m+1)": LET t=10
6905 GO TO 6605
7000 CLS
7010 PRINT AT 5,1;"1 - Rezolvate"
7012 PRINT AT 7,1;"2 - Propuse spre rezolvare"
7015 PRINT AT 9,1;"ENTER - Meniu"
 630 570>FOR f=1 TO 6:IF v(1,f)=0 AND v(2,f)=0 THEN  GO TO 590
 580 IF i*w(1,f)*w(1,f)+j*w(1,f)+k<w(2,f)-.25 OR i*w(1,f)*w(1,f)+j*w(1,f)+k>w(2,
f)+.25 THEN  GO TO 750
 590 NEXT f: LET i=(INT (i*10))/10: LET j=(INT (j*10))/10: LET k=(INT (k*10)/10
 600 PRINT "  Virfurile parabolelor sint pe o parabola a carei ecuatie este:
   (";j;")x +(";j;")x+(";k;")=y"
 610 LET h$="i*x*x+j*x+k"
 620 PAUSE 0: GO TO 660
 630 IF INKEY$="D" OR INKEY$="d" THEN  STOP
 640 IF INKEY$="n" OR INKEY$="N" THEN PAUSE 0: CLS : GO TO 5000
 650 GO TO 630
```

```
660 RANDOMIZE USR 50112
670 IF swcirc=1 THEN  GO TO 700
680 LET x=x1: PLOT  INK 2;x+127,87+VAL f$
690 LET x=x2: PLOT  INK 2;x+127,87+VAL f$
700 FOR x=-127/t TO 127/t STEP 1/t
710 LET y=VAL h$
720 IF y*t<-87 OR y*t>87 THEN  GO TO 740
730 PLOT  INK 2; x*t+127,y*t+87
740 NEXT x: PAUSE 0: GO TO 280
750 RANDOMIZE USR 50112
780 GO TO 280
785 REM INCEPUT.1dir;def UDG.Meniu
786 FOR f=50100 TO 50123: READ b: POKE f,b: NEXT f
789 DATA 17,0,167,33,0,64,1,0,27,237,176,201,17,0,64,33,0,167,1,0,27,237,176,20
1
799 CLS : FOR f=0 TO 55: read b: POKE 65368+f,b: NEXT f: RESTORE
800 DATA BIN 1110000,BIN 10010000,BIN 100000,BIN 1000000,BIN 11111000,0,0,0,0,0
,0,0,0,BIN 11111000,BIN 10101000,BIN 10101000
803 DATA BIN 10000,BIN 110000,BIN 1110000,BIN 11111000,BIN 11001100,BIN 1000011
0,BIN 11,BIN 11,BIN 11,BIN 11,BIN 10000110,BIN 11001100,BIN 11111000,BIN 1110000
,BIN 110000,BIN 10000
805 DATA BIN 1,BIN 10,BIN 100,BIN 11111111,BIN 10000,BIN 11111111,BIN 1000000,B
IN 1000000,0,BIN 11110,BIN 110000,BIN 1000000,BIN 1111110,BIN 1000000,BIN 11000
0,BIN 11110
806 DATA 0,0,BIN 1100110,BIN 10011001,BIN 10011001,BIN 10010110,BIN 1100000,0
5000 PAPER 6: INK 1: BORDER 4: CLS
5005 PRINT AT 9,11;"OPTIUNI"
5010 PRINT AT 5,1;"1 - Exemple"
5015 PRINT AT 7,1;"2 - Grafice"
5017 PRINT AT 9,1;"3 - Probleme"
5020 IF INKEY$="3" THEN  GO TO 7000
5030 IF INKEY$="2" THEN  GO TO 5500
5040 IF INKEY$="1" THEN  GO TO 6000
5050 GO TO 5020
5500 GO TO 200
6000 CLS : PRINT AT 2,1;"1 - Graficele nu au puncte             comune";AT 5,1;"2 -
 Graficele au un punct comun";AT 7,1;"3 - Graficele au doua puncte          comune
";AT 10,1;"4 - Graficele au virfurile pe o        dreapta ";AT 13,1;"5 - Graficele
au virfurile pe o       parabola"
6005 PRINT AT 16,1;"ENTER - Meniu"
6010 IF INKEY$="1" THEN  GO TO 6500
6020 IF INKEY$="2" THEN  GO TO 6600
6030 IF INKEY$="3" THEN  GO TO 6700
6040 IF INKEY$="4" THEN  GO TO 6800
6050 IF INKEY$="5" THEN  GO TO 6900
6055 IF INKEY$=CHR$ 13 THEN  GO TO 5000
6080 GO TO 6010
6500 LET m$="m": LET n$="2": LET p$="2+m": GO TO 6605
6600 LET m$="m*(m-1)": LET n$="m-2": LET p$="3"
6605 LET t=3
6606 LET f$="("+m$+")*x*x+("+n$+")*x+p$: CLS : PRINT AT 8,0; "  A=";m$: PRINT  "
  B=";n$: PRINT "  C=";p$: LET v=-0.2: LET w=.2: PRINT AT 12,3;"f (x)=";m$;"x +"
;n$;"x+";p$: LET sw=0: PAUSE 0: GO TO 10
6700 LET m$="m": LET n$="m+1": LET p$="-1-6*m": LET t=3: LET v=-.2: LET w=.2: PA
USE 0: GO TO 6605
```

SOLUŢII PENTRU TEME 16.6

```
6800 LET m$="m": LET n$="2*(m-1)": LET p$="m-1": GO TO 6605
6900 LET m$="(m+1)/2": LET n$="2*m": LET p$="(m-1)/(m+1)": LET t=10
6905 GO TO 6605
7000 CLS
7010 PRINT AT 5,1;"1 - Rezolvate"
7012 PRINT AT 7,1;"2 - Propuse spre rezolvare"
7015 PRINT AT 9,1;"ENTER - Meniu"
7020 IF INKEY$="1" THEN  GO TO 7100
7025 IF INKEY$="2" THEN  GO TO 8000
7030 GO TO 7020
7100 PAPER S: INK 1: BORDER S: CLS
7110 FOR u=1 TO 3: CLS
7115 PRINT x$(u, TO ): LET m$=v$(u, TO ): LET n$=u$(u, TO ): LET p$=w$(u, TO ):
LET sw=1: LET f$="m$"*x*x+"n$"*x+p$
7120 LET t=3: LET v=.3: LET w=.3: PAUSE 0: BEEP .1.29: GO TO 10
7200 CLS : PRINT r$(u, TO ): PAUSE 0
7300 PRINT #0:AT 0,0:"Trecem la urmatoarea problema ?          (D/N)"
7350 IF INKEY$="D" OR INKEY$="d" THEN  NEXT u
7375 IF INKEY$="N" OR INKEY$="n" THEN  GO TO 7000
7400 GO TO 7350
8000 PAPER S: INK 1: BORDER S: CLS
8010 FOR u=1 to 3: CLS
8015 PRINT u;" - ";y$(u, TO )
8020 PRINT #0;"Tastati orice ": PAUSE 0: BEEP .1.29
8030 NEXT u
8040 GO TO 5000
   1 REM  LOCURI GEOMETRICE
   2 REM  AUTORI:prof. DORIN MANI
   3 REM       prof. DOREL MINET
  10 PAPER 0: BORDER 0: INK 7: CLS
  15 LET $0=""
  30 CLS
  40 PRINT AT 2,3;"AUTORI: prof. MANI DORIN";AT 3,11;"prof. MINET DOREL";AT 5,10
1"Tema lectiei:";AT 7,6; "Determinarea unor locuri geometrice de baza"
  50 PRINT AT 12,5; "Programul realizeaza:";AT 14,7;"-trasare locuri"
  60 PAUSE 0: CLS : PRINT AT 1,14;"OPTIUNI";AT 4,7;"1 -loc geometric 1";AT 6,7;"
2 -loc geometric 2" ;AT 8,7; "3 -loc geometric 3";AT 10,7;"4 -loc geometric 4";AT
12,7; "5 -loc geometric 5";AT 14,7;"6 -loc geometric 6"
  65 LET a$=INKEY$
  70 PRINT $0;AT 0,6;"Alegeti optiunea:"
  80 IF CODE a$<49 OR CODE a$>54 THEN GO TO 65
  90 PRINT AT 2*VAL a$+2,7; FLASH 1;VAL a$
 100 GO SUB VAL a$+1000
 110 PAUSE 0; CLS ; INPUT $0;"Doriti alta problema?";b$
 130 IF CODE b$=100 OR CODE b$=68 THEN GO TO 60
 150 STOP
1000 DIM a$(250): PAPER 1: INK 7: BORDER 3: CLS
1030 LET a$=' Fie !AB! un diametru fix al unui cerc C(0,r) iar M un punct var
iabil pe cerc. Se ia pe raza !OM! un punct P astfel incit !!OP!! se fie egala
cu distanta de la M la dreapta AB. Sa se afle locul geometric al punctului P.'
1040 PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : FOR i=1 TO LEN a$: PRINT a$
(i);: BEEP .01,10:NEXT i:PAUSE 0: CLS
1050 GO SUB 7000: LET xc=65: LET yc=85: LET r=60
1060 CIRCLE xc, yc, r: CIRCLE xc,yc,2: PLOT xc-r,yc: DRAW 2*r,0
1070 FOR a=PI/4 TO 2*PI STEP PI/4
1080 LET xa=xc+r*COS a : LET ya=yc+r*SIN a
1090 PLOT xa,ya: DRAW 0,yc-ya
1100 PLOT xc,yc: DRAW xa-xc, ya-yc
1110 LET xp=xc+ABS(ya-yc)*COS a: LET yp=yc+ABS(ya-yc)*SIN a
1120 INK 3 : PLOT xc,yc: DRAW xp-xc,yp-yc: PLOT xc,yc: DRAW 0,yc-ya
1130 CIRCLE xp.yp,1
```

```
1140 PAUSE 0: INK 7
1150 IF ABS (xp-xa)<.01 AND ABS (yp-ya)<.01 THEN PLOT xc,yc: DRAW OVER 1;xa-xc,ya-yc: GO TO 1170
1160 GO SUB 1250
1170 IF a-PI<.1 THEN PLOT xc,yc: DRAW -r,0
1180 NEXT a
1190 FOR a=0 TO 2*PI STEP .1
1200 LET xa=xc+r*COS a: LET ya=yc+r*SIN a
1210 LET xp=xc+ABS (ya-yc)*COS a :LET yp=yc+ABS (ya-yc)* SIN a
1220 PLOT xp,yp
1230 NEXT a
1231 LET c$="Locul geometric este format din doua cercuri tangente in O, de raze
R/2 si de centre situate pe diametrul cercului dat."
1232 LET !=1: LET h=12: LET pas=12: LET deunde=5: LET pinaunde=14: LET unde=10
1235 GO SUB 1300
1240 PAUSE 0: RETURN
1250 PLOT xc,yc: DRAW OVER 1:0,yc-ya: PLOT xc,yc: DRAW OVER 1:xa-xc,ya-yc
1260 RETURN
1300 LET l1=1: LET h1=h: PAPER 6: FOR i=deunde TO pinaunde: PRINT AT i,unde:t$(l1 TO h1): NEXT i
1315 INK 1: FOR i=deunde TO pinaunde: PRINT AT i,unde:c$(1 TO h): LET l=l+pas: L
ET h=h+pas: NEXT i
1350 PAPER 1: INK 6: RETURN
2000 PAPER 1: BORDER 3: INK 7: CLS
2010 DIM a$(160)
2020 RESTORE 2020: FOR i=0 TO 7: READ x: POKE USR " "+i,x: NEXT i: DATA 0,60,66,66,66,66,66,66
2030  LET a$=" Fie |AP| o coarda fixa a unui cerc,  iar |PQ| o coarda variabila ca pozitie dar  de
lungime fixa. Sa se afle locul geometric al punctelor AP DA si AQ DP
2040 PRINT :  PRINT :  PRINT :  PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : FOR i=1 LEN a$, PRINT a$(:)::
 05,-30: NEXT i
2050 PAUSE 0: CLS
2060 GO SUB 7000: DIM a(300): DIM b(300)
2070 LET i=0: LET r=40: INPUT "Dati lg. coardei var. (20=d, d=70)";d
2080 IF d>=r THEN  LET xc=200: LET yc=60: GO TO 2110
2090 GO SUB 7000: LET xc=60
2100 LET yc=90
2110 LET xa=xc-r: LET ya=yc: LET xb=xa+r/2 : LET yb=yc+SQR (r^2-ABS (xc-xb)^2)
2120 CIRCLE xc,yc,2: CIRCLE xc,yc,r
2130 PLOT xa,ya: DRAW xb-xa,yb-ya
2140 GO SUB 2310
2150 PAUSE 0
2160 FOR b=0 TO 2*PI STEP  .1
2170 LET a=b+2*ASN (d/(2*r))
2180 LET xp=xc+r*COS a: LET yp=yc+r*SIN a: LET xq=xc+r*COS b: LET yq=yc+r*SIN b
2190 PLOT xp,yp: DRAW xq-xp,yq-yp
2200 GO SUB 2450
2210 LET z=yq: LET yq=yp: LET yp=z: LET t=xq: LET xq=xp: LET xp=t: GO SUB 2450
LET yp=yq: LET yq=z: LET xp=xq: LET xq=t: GO SUB 2580
2220 NEXT b
2230 INK 5: PLOT xa,ya: DRAW xb-xa,yb-ya: INK 3: CIRCLE xc,yc,r
2240 FOR j=1 TO i: IF j/2=INT (j/2) THEN INK 7: GO TO 2260
2250 INK 7
2260 PLOT a(j),b(j)
2270 NEXT j
2285 LET c$=" Locul geometric: doua cercuri secante care au coarda AB fixa, comuna
2290 LET i=1 : LET h=9: LET pas=9: LET deunde=5: LET pinaunde=14: LET unde=22
2291 IF d=70 THEN LET unde=1
2295 PAUSE 0: GO SUB 1300
2300 RETURN
2310 FOR a=PI/8 TO 5*PI/8 STEP PI/8: LET b=a-2*ASN(d/(2*r)): LET xp=xc+r*COS b:
LET yp=yc+r*SIN b: LET xq=xc+r*COS a : LET yq=yc+r*SIN a: PLOT xp,yp: DRAW xq-xp,yq-yp
2320 PLOT xp,yp: DRAW xb-xp,yb-yp: PLOT xq,yq: DRAW xa-xq,ya-yq: PAUSE 0
2330 GO SUB 2410
2340 PAUSE 0
```

```
3230 RETURN
3240 FOR a=0 TO 2*PI STEP PI/4
3250 LET xm=xc+r*COS a: LET ym=yc+r*SIN a
3260 LET d=SQR (ABS (xm-xb)^2+ABS (ym-yb)^2)
3270 LET d1=SQR (ABS (xm-xa)^2+ABS (ym-ya)^2)
3280 LET d2=d+d1
3290 IF xm=xa THEN GO TO 3340
3300 LET b=ATN ((ym-yc)/(xm-xa))
3310 LET xp=xa+d2*COS b: LET yp=yc+d2*SIN b
3320 INK 3: PLOT xm,ym: DRAW xb-xm, yb-ym: INK 7: PLOT xa,ya: DRAW xm-xa, ym-ya:
INK 3: DRAW xp-xm, yp-ym: PAUSE 0
3330 GO SUB 3350: BEEP .05,-20: CIRCLE xp,yp,1: INK 7
3340 NEXT a
3350 INK 3: PLOT xm,ym: DRAW OVER 1;xb-xm,yb-ym: INK 7: PLOT xa,ya: DRAW OVER
1; xm-xa, ym-ya: INK 3: DRAW OVER 1; xp-xm, yp-ym
3360 RETURN
4000 PAPER 1: BORDER 3: INK 7: CLS
4010 DIM a$(150)
4020 LET a$=" Se considera un cerc, o coarda fixa AB si un punct M variabil pe cerc
Sa se determine locul geometric al ortocentrului triunghiului AMB.

4030 PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : FOR i=1 TO LEN a$:
PRINT a$(i);: BEEP .05,-30: NEXT i
4040 PAUSE 0: CLS
4050 GO SUB 7000: LET xc=120: LET yc=110: LET r=40
4060 LET xa=90: LET ya=yc-SQR (r^2-ABS (xc-xa)^2): LET xb=150: LET yb=ya: CIRCLE
xc,yc,r: PLOT xa,ya: DRAW xb-xa,yb-ya
4070 GO SUB 4170
4080 PAUSE 0
4090 FOR a=0 TO 2*PI STEP .1
4100 LET xm=xc+r*COS a: LET ym=yc+r*SIN a: CIRCLE xm,ym,1
4110 IF ym=yb THEN PRINT AT 0,0; "da": GO TO 4150
4120 LET a=(xb-xa)/(ya-yb)
4130 LET xh=xm: LET yh=ya+m*(xm-xa)
4140 BEEP .01,20: INK 3: PLOT xh,yh: INK 7
4150 NEXT a
4152 LET c$=" Locul geometric: un cerc simetric cu cercul dat fata de coarda data
4155 LET i=1: LET h=9: LET pas=9: LET deunde=5: LET pinaunde=12: LET unde=22
4157 PAUSE 0: GO SUB 1300
4160 RETURN
4170 FOR a=0 TO 5*PI/3 STEP 2*PI/9
4180 LET xm=xc+r*COS a: LET ym=yc+r*SIN a: LET a=(xb-xm)/(ym-yb): LET xh=xm: LET
yh=ya+m*(xm-xa)
4190 CIRCLE xm,ym,1: PLOT xa,ya: DRAW xm-xa,ym-ya: DRAW xb-xa,yb-ya: CIRCLE xh,yh,
1: BEEP .1,20: PAUSE 0: LET xha=xh: LET yha=yh: LET xma=xa: LET yma=ya: INK 3:
CIRCLE xma,yma,1: CIRCLE xha,yha,1
4200 GO SUB 4230: INK 7
4210 NEXT a
4220 RETURN
4230 PLOT xa,ya: DRAW OVER 1; xm-xa,ym-ya: DRAW OVER 1; xb-xa,yb-ya
4240 RETURN
5000 PAPER 1: BORDER 3: INK 7: CLS
5010 DIM a$(160)
5020 LET a$="Se considera un cerc, o coarda fixa AB si un punct M variabil pe
cerc. Sa se determine locul geometric al centrului de greutate al triunghiului AMB.
5030 PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : FOR i=1 TO LEN a$:
PRINT a$(i);: BEEP .05,-30: NEXT i
5040 PAUSE 0: CLS
5050 GO SUB 7000: LET xc=90: LET yc=100: LET r=60
5060 LET xa=50: LET ya=yc-SQR (r^2-ABS (xc-xa)^2): LET xb=130: LET yb=ya: CIRCLE
xc,yc,r: PLOT xa,ya: DRAW xb-xa,yb-ya
```

```
2350 LET z=yq: LET yq=yp: LET yp=z: LET t=xq: LET xq=xp: LET xp=t: GO SUB 2450:
IF xm>=1 AND xm<=254 AND ym>=1 AND ym<=174 THEN PLOT OVER 1; xm,ym
2360 IF d>=r THEN DROW xp-xm,yp-ym: PLOT xm,ym: DROW xq-xm,yq-ym: PAUSE 0: GO SU
B 2430: PAUSE 0: GO TO 2380
2370 IF xm>= AND xm<=254 AND ym>=1 AND ym<=174 THEN DRAW xa-xm,ya,ym: PLOT xm,ym
: DRAW xb-xm,yb-ym: PAUSE 0: LET z=xp: LET xp=xa: LET xa=z: LET t=yp: LET yp=ya
: LET ya=t: LET u=xq: LET xq=xb: LET xb=u: LET v=yq: LEt yq=yb: LET yb=v: Go SUb 2430:
LET xa=xp: LET ya=yp: LET xp=xq: LET yb=yq: GO TO 2390
2380 LET z=yp: LET yp=yq: LET yq=z: LET t=xp: LET xp=xq: LET xq=t: GO SUB 2560
2390 NEXT a
2400 RETURN
2410 PLOT xp,yp: DRAW OVER 1;xb-xp,yb-yp: PLOT xq,yq: DRAW OVER 1; xa-xq,ya-yq
2420 RETURN
2430 PLOT xm,ym: DRAW OVER 1; xp-xm,yp-ym: PLOT xm,ym: DRAW OVER 1;xq-xm,yq-ym
2440 RETURN
2450 IF xq=xa THEN GO TO 2570
2460 LET a1=(yq-ya)/(xq-xa)
2470 IF xp=xb THEN GO TO 2570
2480 LET a2=(yp-yb)/(xp-xb)
2490 IF a1=a2 THEN GO TO 2570
2500 LET xa=(ya-yb-a1*xa+a2*xb)/(a2-a1): LET ya=a1*xa+ya-a1*xa'
2510 IF xa>=1 AND xa<=254 AND ya>=1 AND ya<=174 THEN LET i=i+1: LET a(i)=x0: LE
T b(i)=y0: GO TO 2530
2520 GO TO 2570
2530 IF i/2=INT(I/2) THEN BEEP.01.20: INK 3: GO TO 2560
2540 INK 7
2550 BEEP.01,40
2560 PLOT xm,ym
2570 RETURN
2580 INK 5: PLOT xp,yp: DRAW OVER i;xq-xp,yq-yp
2800 RETURN
3000 PAPER 1: BORDER 3: INK 7: CLS
3010 RESTORE 3010: FOR i=0 TO 7: READ x: POKE USR " "+i,x: NEXT i: DATA 24,32,64
,64,120,64,32,24
3020 DIM a$(150)
3030 LET a$=" ¦AB¦ fiind o coarda fixa, iar M un punct variabil al unui cerc, sa
se afle locul geometric al punctului P astfel incit ¦AP¦ si ¦MP¦=¦MB¦.
3040 > PRINT :PRINT  :PRINT :PRINT :PRINT :PRINT :FOR i=1 TO LEN a$:PRINT a$(i);:BEEP
. 05.-20:NEXT i
3050 PAUSE 0: CLS
3060 GO SUB 7000: LET r=30
3070 LET xc=100: LET yc=80
3080 LET xa=xc-r: LET ya=yc
3090 LET xb=xc+r/2: LET yb=yc+SQR(r^2-ABS (xb-xc)^2)
3100 CIRCLE xc,yc,r: PLOT xa,ya: DRAW xb-xa,yb-ya
3110 GO SUB 3240: GO SUB 3350
3120 FOR a=0 TO 3*PI STEP .1
3130 LET xa=xc+r*COS a: LET ya=yc+r*SIN a
3140 CIRCLE xa,ya,1
3150 LET d=SQR (ABS (xa-xb)^2*ABS (ya-yb)^2)
3160 LET d1=SQR (ABS (xa-xc)^2+ABS (ya-yc)^2)
3170 LET d2=d+d1
3180 LET b=ATN ((ya-yc)/(xa-xc))
3190 LET xp=xa+d2*COS b: LET yb=yc+d2*SIN b
3200 BEEP .05,-20: PLOT xp,yp
3210 NEXT a
3220 PLOT xa,10: DRAW 0,150: PRINT AT 2,xa/8-2;"t"
3222 LET c$=" Locul geometric: doua portiuni de cercuri secante limitate de tan
genta in a la cerc care au coarda AB fixa, comuna.
3225 LET i=1: LET h=9: LET pas=9: LET deunde=5: LET pinaunde=17: LET unde=22
3226 PAUSE 0: GO SUB 1300
```

```
5070 GO SUB 5170
5080 PAUSE 0
5090 FOR a=0 TO 2*PI STEP .1
5100 LET xm=xc+r*COS a: LET ym=yc+r*SIN a: CIRCLE xm,ym,1
5110 IF ym=yb THEN PRINT AT 0,0; "da": GO TO 5150
5120 LET m=(xb-xm)/(ym-yb)
5130 LET xh=(xa+xb+xm)/3: LET yh=(ya+yb+ym)/3
5140 BEEP .01,20: INK 3: PLOT xh,yh: INK 7
5150 NEXT a
5151 LET c$=" Locul geometric: un cerc cu centrul la jumatatea distantei
dintre centrul cercului dat si coarda data si de raza 1/3 din raza cercului dat.
5152 LET i=1: LET h=10: LET pas=10: LET deunde=5: LET pinaunde=19: LET unde=20
5153 PAUSE 0: GO SUB 1300
5160 RETURN
5170 FOR a=0 TO 5*PI/3 STEP 2*PI/9
5180 LET xm=xc+r*COS a: LET ym=yc+r*SIN a: LET m=(xb-xm)/(ym-yb): LET xh=(xa+xb+
xm)/3: LET yh=(ya+yb+ym)/3
5190 CIRCLE xm,ym,1: PLOT xa,ya: DRAW xm-xa,ym-ya: DRAW xb-xm,yb-ym: CIRCLE xh,yh,
1: BEEP .01,20: PAUSE 0: LET xha=xh: LET yha=yh: LET xma=xm: LET yma=ym: INK 3
:CIRCLE xma,yma,1: CIRCLE xha,yha,1
5200 GO SUB 5230: INK 7
5210 NEXT a
5220 RETURN
5230 PLOT xa,ya: DRAW OVER 1; xm-xa,ym-ya: DRAW OVER 1; xb-xm,yb-ym
5240 RETURN
6000 PAPER 1: BORDER 5: INK 7: CLS
6010 DIM a$(200)
6020 LET a$="Fie A un punct fix, iar P un punct variabil al unui cerc. Sa se
afle locul geometric al punctului M de intersectie a bisectoarei unghiului POA
cu cercul circumscris triunghiului POA."
6030 PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : PRINT : FOR i=1 TO LEN a$:
PRINT a$(i);: BEEP .05,-20: NEXT i
6040 PAUSE 0: CLS
6050 GO SUB 7000: LET xc=60: LET yc=80: LET r=40: LET xa=140: LET ya=yc: CIRCLE
xa,ya,1: PLOT xc,yc: DRAW xa-xc,ya-yc
6060 FOR a=.6 TO 1.9 STEP .2
6070 CIRCLE xc,yc,r
6080 LET xp=xc+r*COS a: LET yp=yc+r*SIN a: CIRCLE xp,yp,1
6090 PLOT xc,yc: DRAW xp-xc,yp-yc: DRAW xa-xp,ya-yp
6100 LET a=-1/TAN a: LET c=(xc+xp)/2: LET b=(yc+yp)/2: LET xr=(xc+xa)/2: LET yr=
b+a*(xr-c)
6110 LET r1=SQR (ABS (xr-xc)^2+ABS (yr-yc)^2)
6120 CIRCLE xr,yr,r1
6130 LET d1=(xa+r-xc)/2: LET xa=xc+d1: LET ya=yc+d1*TAN(a/2): PLOT xc,yc: DRAW
xa-xc,ya-yc: INK 3: CIRCLE xa,ya,1: BEEP .05,20: INK 7
6140 PAUSE 0
6150 PLOT xc,yc: DRAW INVERSE 1; xa-xc,ya-yc: CIRCLE OVER 1; xr,yr,r1: PLOT xa,ya
: DRAW INVERSE 1; xp-xa, yp-ya: DRAW INVERSE 1; xc-xp,yc-yp: CIRCLE xa,ya,1: PAUS
E 0: CIRCLE xa,ya,1
6160 NEXT a
6170 PAUSE 0
6180 FOR a=-PI/2+.1 TO PI/2+.3 STEP .1
6190 LET xp=xc+r*COS a: LET yp=yc+r*SIN a
6200 LET a=-1/TAN a: LET c=(xc+xp)/2: LET b=(yc+yp)/2: LET xr=(xc+xa)/2: LET yr=
b+a*(xr-c)
6210 LET r1=SQR (ABS (xr-xa)^2+ABS (yr-ya)^2)
6220 LET d1=(xa+r-xc)/2: LET xa=xc+d1: LET ya=yc+d1*TAN (a/2): CIRCLE xp,yp,1:
INK 3: CIRCLE xm,ym,1: BEEP .02,20: INK 7
6230 NEXT a
6235 LET c$=" Locul geometric: mediatoarea segmentului exterior cercului.

6240 LET i=1: LET h=9: LET pas=9: LET deunde=5: LET pinaunde=12: LET unde=20
6245 PAUSE 0: GO SUB 1300 \
6300 RETURN
7000 PLOT 0,0: DRAW 255,0: DRAW 0,175: DRAW -255,0: DRAW 0,-175
7010 RETURN
```

Tema nr. 10

Rezolvarea acestei teme presupune mai multe etape:

1. Se citeşte funcţia al cărei grafic se trasează, implementînd eventual în această etapă verificarea alfabetului folosit.

Alfabetul acceptat poate fi, de exemplu, format din:

— cifre: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9;

— operatori: +, —, *, /, (ridicare la putere);

— funcţii: SIN, COS, TAN, ASN, ACS, ATN, SQR, ABS, EXP, LN

— simboluri: X, a, b, c, d, e, f, g, h;

— delimitatori: (,), . (punct zecimal).

Verificarea apartenenţei caracterelor din şirul funcţiei la acest alfabet se poate face în etapa a doua, simultan cu analiza lexicală, sau în această etapă, în acest din urmă caz, fiind însă necesară eventual citirea şirului funcţiei, caracter cu caracter, implementîndu-se şi cîteva funcţii elementare de editare (poziţionare cursor, ştergere, inserare).

Menţionăm că, pentru simplificarea algoritmului, funcţiile acceptate de alfabet vor fi tastate folosind modul E (extins) — pe cursor E (se obţine tastînd simultan CS (caps shift) + SS (simbol shift)).

II. Etapa aceasta se identifică cu etapa de analiză lexicală, care furnizează informaţia necesară etapei următoare de analiză gramaticală sau sintactică (verificarea unei gramatici), fiind asimilabiă cu o preprocesare a şirului funcţiei în vederea codificării lui în atomi lexicali.

Atomul lexical este (aici !) o entitate care poate fi privită ca un întreg de un anumit tip (vezi mai jos), cu care putem opera verificarea unei gramatici.

Pentru acest caz particular se vor identifica şi codifica următoarele tipuri de atomi lexicali:

a) tip 0: **constante numerice** numere întregi sau reale în format zecimal). Exemple: 0, PI, 4.753, 0.986, 123.0, 137.0603...

Nu se acceptă pentru simplificare) forme de genul: .35, 1.0739E+09...

b) tip 1: **simboluri (parametri de inserat)**

Se consideră că în expresia funcţiei se pot introduce parametri de inserat, în acest caz obţinîndu-se de fapt o familie de funcţii. Parametrii vor fi identificaţi automat de analizorul lexical (sînt maxim 8, dar numărul lor poate creşte pînă la 25) şi acesta va solicita, la fiecare nouă apariţie a unui parametru, valoarea acestuia.

Pentru o dezvoltare ulterioară a programului, se va implementa trasarea graficului unei familii de funcţii dependente de un număr de parametri, de inserat fiecare parametru putînd lua un set de valori.

Exemplu: a, b, c ...,x.

Nu se acceptă (tot pentru simplificare) identificatori de 2 sau mai multe caractere: a1, b72, ab1...

În această clasă am introdus şi simbolul x, care are însă o semnificaţie bine determinată şi anume aceea de variabilă pentru funcţia data f=f(x).

c) tip 2: **operatori**

Mulţimea operatorilor este formată din: +, —, *, /, '^'

d) tip 3: **funcţii standard elementare**

Mulţimea funcţiilor standard elementare este: SIN, COS, TAN, ASN, ACS, ATN, SQR, ABS, EXP, LN.

În expresia funcţiei se va considera că funcţiile standard elementare apar într-una din următoarele forme:

f (expresie): SIN(4 * x)=sin(4x)

f(x): COSx=cosx

f(—x): SQR—x=$\sqrt{-x}$

realizîndu-se o implementare corespunzătoare a gramaticii (sintaxei) expresiei funcţiei.

e) tip 4: **delimitator stînga = (**

f) tip 5: **delimitator dreapta =)**

Vom considera eroare oricare din următoarele situaţii, uşor de identificat:
— mai mulţi atomi lexicali de tip 4 decît cei de tip 5 sau invers (dezechilibrul balanţei parantezelor)
— situaţia ---(---(---))---)---(— paranteze închise incorect
— situaţia --()-- — absenţa unei expresii între paranteze.

De asemenea, pentru a facilita calculul şi trasarea graficului se vor detecta, semnala şi trata cazurile particulare:

f(x)=const. =k, k ∈ R

f(x) = mx+n, m,n ∈ R

(fx)=ax²+bx+c, a, b, c ∈ R.

La ieşirea analizorului lexical se va furniza informaţia într-un tablou (vector) cu următoarea structură: A$ (indice), unde:
< indice > este indicele atomului lexical, iar A$ (indice) are structura
: atom lexical : ----- : tip : poziţie :
unde < atom lexical > indică un şir care conţine expresia atomului lexical (valoarea sa)
< tip > reprezintă tipul sau: 0—5
< poziţie > reprezintă poziţia sa în şirul funcţiei.

III. Această etapă, de analiză sintactică (gramaticală) preia datele furnizate de analizorul lexical (atomii lexicali) şi, pe baza unei diagrame (graf) detectează eventualele erori de sintaxă din expresia funcţiei.

În acest caz particular, funcţia poate fi verificată într-o singură trecere (parcurgere) a şirului funcţiei, de fapt parcurgînd şirul atomilor lexicali în ordinea în care aceştia apar în expresia funcţiei.

Această diagramă trebuie construită astfel:

a) După un atom lexical de tip 0 sau 1 (constantă numerică sau identificator) pot urma:
— un delimitator dreapta — tip 5
— un operator — tip 2

b) După un atom lexical de tip 2 (operator) pot urma:
— un identificator sau constantă numerică — tip 0
— un delimitator stînga — tip 4
— o funcţie standard elementară — tip 3

c) După un atom lexical de tip 5 (delimitator dreapta) pot urma:
— un alt delimitator dreapta — tip 5
— un operator — tip 2

d) După un atom lexical de tip 4 (delimitator stînga) pot urma:
— un alt delimitator stînga — tip 4
— un identificator sau constanta numerică — tip 0
— o funcţie standard elementară — tip 3
— semnul '—' (clasa operator — tip 2) într-un caz de excepţie (discutat anterior)

e) După un atom lexical de tip 3 (funcţie standard elementară) pot urma:
— un delimitator stînga (uzual) — tip 4
— un identificator sau constantă numerică — tip 0 sau 1, în cazul în care se acceptă situaţia de tipul ...SQRx... în loc de ...SQR(x)...
— o altă funcţie standard — tip 3, în cazul ...SIN ABSx...
— semnul '—' (clasa operator — tip 2) în cazul de excepţie discutat anterior.

Dacă din analiza făcută în această etapă nu au rezultat erori se trece la etapa următoare.

IV. Detectarea expresiilor care ar putea da erori la evaluarea numerică este necesară în această etapă, deoarece de exemplu, pentru funcţia f(x)=1/x şi intervalul x ∈ [—5,5], în imediata vecinătate a lui x=0 evaluarea numerică va eşua (depăşire superioară).

Pentru a evita situaţiile de acest gen vom enumera cazurile care pot da nedeterminări:

1) .../E(x)..., cînd $E(x)=0$

2) ...SQR(E(x))..., cînd $E(x) < 0$

3) ...TAN(E(x))..., cînd $COS(E(x))=0$

4) ...LN(E(x))..., cînd $E(x) \to 0$

5) ...ASN(E(x))..., și

...ACS(E(x))..., cînd $|E(x)| > 1$

Problema care trebuie rezolvată în această etapă este de detectare și extragere a expresiilor E(x) care apar într-una din situațiile de mai sus și încadrarea lor într-una din situațiile respective.

Exemple:

1) Dacă considerăm f(x)=LN SIN(1+1/x), atunci în urma executării subprogramului corespunzător acestei etape vor rezulta următoarele expresii împreună cu tipul posibilelor erori și condițiile de eroare asociate:

1 x ⇒ x = 0

4 SIN(1+1/x)⇒ SIN(1+1/x) ⩽ 0

2) Dacă considerăm f(x)=SQR(TAN(x+1)−1) atunci rezultă

3 (x+1) ⇒ COS(x+1)=0

2 (TAN(x+1)−1)⇒ (TAN(x+1)−1)< 0.

Concret, rezultatul acestei etape va fi un număr de șiruri (de tipul celor subliniate) care conțin expresii logice. Aceste expresii vor fi evaluate în momentul trasării graficelor, pentru fiecare valoare a variabilei x în intervalul selectat [x1, x2], și dacă toate sînt false, atunci se calculează punctul respectiv (x, f(x)). Dacă însă una din ele este adevărată, atunci, în funcție de tipul ei, în $x=x_0$ corespunzător, f poate fi nedefinită, sau f are o asimptotă verticală.

V. După toate aceste etape pregătitoare, de analiză lexicală, sintactică, și de sinteză a expresiilor logice care pot genera erori, putem trece la calculul valorilor funcției, ținînd cont de rezultatul punctului IV și de un interval de valori x ∈ [x1, x2] selectat (în această etapă).

Pentru a evita unele probleme legate de scalarea automată, se vor calcula viteza de variație a funcției (derivata întîi) și viteza de variație a acesteia din urmă, adică accelerația (derivata a doua), folosind formulele cunoscute din metoda diferențelor finite cu pas constant.

Scalarea automată constă în alegerea unei valori $|y| = y_{max}$, relativ la care se desenează graficul funcției (pe Oy). Alegerea se face din acele puncte așa-zis esențiale ale graficului funcției, pentru care $|y''_{n-1} - y''_n| < \delta$, unde δ este valoarea maximă cu care poate varia viteza de variație a funcției, între două puncte consecutive.

Exemplu: f(x)=TANx , x ∈ [0, 2π].

Dreapta $y=y_{max}$ care rezultă din această evaluare înlătură prin „tăiere" partea nesemnificativă a graficului, evitînd o scalare automată greșită.

VI. După trasarea graficului funcției, se poate realiza o scalare pe Ox sau pe Oy prin selectarea grafică, interactivă, prin două drepte mobile, a coordonatelor de scalare, după care se reiau calculele.

VII. Dacă expresia funcției conține și parametri, atunci se va implementa o funcție de editare a acestora în scopul modificării valorilor și se trasează din nou funcția.

Programul SUPERGRAF elaborat* în forma extinsă, a fost implementat cu ajutorul interpretorului BETA-BASIC, care asigură o viteză de calcul sporită și numeroase instrucțiuni și funcții suplimentare față de BASIC standard. Un exemplu de trasare a unui grafic cu SUPERGRAF este ilustrat în figura 16.1.

---

* Realizator: Mihai Andrei, Mârșanu student la I.P.B., Facultatea de Automatică, anul II, 1988/1989.

 • Continuare din vol. 1. pag. XXVII

Interfața 1, pe scurt IF1, inglobeaza de fapt pe o singura placheta de circuit imprimat trei interfete: cu discul flexibil (sau floppy), cu o linie serială standard CCITT V24 si o interfata mai putin obisnuită care permite cuplarea mai multor HC-uri printr-o singura pereche de fire torsadate, conexiune denumita retea.

Interfata de floppy permite cuplarea a pină la doua minidrive-uri (5.25 toli) cu 80 de piste, realizînd o capacitate formată de 640 kiloocteți pe fiecare floppy disc, spatiu care poate fi utilizat pentru a memora pînă la 128 de fișiere distincte.

Rata medie de transfer a discului este de 25 pînă la 30 de ori mai mare decit a interfetei standard de casetă magnetică. Daca mai adaugam la aceasta si accesul aleator la informatii (timpul maxim de acces la un sector de disc este de circa 1.7 secunde), este imposibil sa nu remarcam avantajele majore fata de interfata de caseta.

Interfata seriala rezolva, in principal, problema cuplarii unei imprimante la HC85, dar poate fi folosită si pentru a transfera date cu orice alt tip de calculator.

Interfata de retea ofera o solutie pentru una din aplicatiile posibile ale calculatorului HC85: invatamintul. Cuplate intr-o retea de pina la 64 de sisteme, reteaua HC-urilor dintr-o sala de laborator informatic poate usura atit sarcina profesorului, cit si sarcina elevilor.

Viteza de transfer a informatiei prin retea este de 80 kilobiti pe secundă. Transferurile de date se fac in blocuri cu lungime variabila (maxim 255 octeti), insotite de blocuri de control care specifica adrese sursa/destinatie, număr bloc, etc. Protocolul este suficient de cuprinzator pentru a permite schimbul simultan de mesaje intre oricite noduri ale retelei, folosind numai doua fire torsadate pentru a lega nodurile intre ele.

Din punct de vedere programe, IF1 se integreaza in sistemul BASIC al calculatorului HC85, oferind fie noi instructiuni, fie extensii ale instructiunilor existente. Extinderea limbajului BASIC se face fara nici o modificare a plăcii de baza, interfata 1 interceptind prin hardware rutina de eroare din placa de baza.

Cele trei interfeţe oferă pe linga facilitati de incărcare salvare programe si date, comenzi pentru manipularea de fisiere, ceeace ofera o noua dimensiune in stocarea si regasirea datelor folosind programe scrise in BASIC.

UTILIZARE MINIDISC PENTRU PROGRAME

Salvare verificare, incarcare si comasare programe

In manualul de utilizare HC85 ati gasit instructiunea SAVE, care salveaza programe pe caseta. Salvarea programelor pe floppy este la fel de simpla. Pentru exemplificare va fi folosit programul de mai jos, denumit Patrate. El tipareste numerele de la 1 la 10 impreuna cu patratele lor.

```
10 REM Patrate
20 FOR n=1 TO 10
30 PRINT n,n*n
40 NEXT n
```

Pentru a salva acest program pe caseta, ati fi introdus:

```
SAVE "Patrate"
```

Pentru a-l salva pe floppiul din Minidrive-ul 1, introduceti:

```
SAVE *"d";1;"Patrate"
```

Dupa citeva secunde in care marginea ecranului va clipi, programul va fi salvat.

(Numele programelor memorate pe floppy pot avea o lungime maxima de 11 caractere).

Asa cum probabil v-ati imaginat deja, puteti verifica corecta inregistrare a programului pe floppy introducind:

```
VERIFY *"d";1;"Patrate"
```

Ecranul va afisa mesajul OK.

Puteti incarca acum programul Patrate introducind:

```
NEW
```

urmat de:

```
LOAD *"d";1;"Patrate"
```

In continuare, pentru a face ca programul sa se lanseze automat, incercati sa introduceti:

```
SAVE *"d";1;"Patrate2" LINE 10
```

apoi:

```
NEW
```

si apoi:

```
LOAD *"d";1;"Patrate2"
```

Minidrive-ul poate fi folosit si pentru a comasa programele. Introduceti:

```
NEW
```

urmat de:

```
100 REM alte Patrate
110 FOR n=11 TO 20
120 PRINT n,n*n
130 NEXT n
```

si acum introduceti:

```
MERGE *"d";1;"Patrate"
```

si programul Patrate va fi adaugat la listing.

Pe scurt, asa cum v-ati dat deja seama, sintaxa folosita pentru obisnuita interfata de caseta
se aplica si la Minidisc.

Stergerea programelor
Sa presupunem ca ati terminat de lucrat cu programul Patrate. Pentru a-l sterge, introduceti:

```
ERASE "d";1;"Patrate"
```

(Ca inainte, "d";1 indica ce Minidrive folositi).

In timpul executiei intructiunii ERASE, marginea ecranului va clipi.

Formarea discurilor
Inainte de prima utilizare a unui floppy, inserati-l intr-un Minidrive (de exemplu Minidrive-ul 1) si introduceti:

```
FORMAT "d";1
```

"d";1 identifica Minidrive-ul pe care il folositi (in acest caz Minidrive-ul 1).

Formarea unui disc dureaza aproximativ treizeci de secunde. In timpul acesta, marginea ecranului se va schimba la inceput, si va reveni putin inainte de afisarea mesajului OK. Procesul de formare consta din initializarea fiecarei piste de pe floppy, prin scrierea cimpurilor de identificare si date corespunzatoare fiecarui sector. Dupa formarea unei piste, fiecare sector in parte este citit, verificind suma de control. Mesajul OK apare numai daca toate sectoarele au putut fi citite corect (nu se accepta discuri cu sectoare eronate).

Formarea unui floppy nu trebuie repetata niciodata, si pentru ca prin formarea unui disc se pierde orice a fost inregistrat pe el.

Apasati acum:

```
CAT 1
    |
    +-- 1 identifica numarul minidrive-ului pe care
          il folositi
```

Dupa citeva secunde, in care timp marginea ecranului va clipi, va apare mesajul de eroare:

```
File not found
```

care semnifica faptul ca floppiul nu contine nici un program.

Capacitatea unui disc este de 636 kiloocteti, plus 4 kiloocteti pentru zona de catalog, gestionata de sistem.

Instalarea facilitatii de auto-run
Putin mai inainte ati folosit facilitatea de auto-run pentru discul de demonstratie. Daca aveti un program pe care il folositi adesea, va puteti stabili propria facilitate de auto-run, astfel incit sa nu mai introduceti instructiunile LOAD si RUN. Acestea sint regulile de urmat:

- programul trebuie sa aiba numele run;

- floppiul trebuie folosit in Minidrive-ul 1;

- facilitatea trebuie folosita fie imediat dupa punerea sub tensiune, sau imediat dupa comanda NEW.

Astfel, introduceti programul respectiv, urmat de comanda:

```
          SAVE *"d";1;"run" LINE numar
                    |               |
                    |               +--- introduceti aici numarul
                    |                    liniei de start
                    |
                    +---------      numele run trebuie introdus
                                    litera cu litera.  Nu apasati
                                    tasta RUN
```

Acum introduceti:

```
          NEW
```

urmat de:

```
          RUN
           |
           +---   Tasta RUN, si nu numele programului.
```

DATE, CANALE SI CAI

Precum stiti, un program este un set de operatii care se executa atunci cind apasati RUN. Datele, pe de alta parte, sint orice colectie de litere, numere sau simboluri cu care poate lucra un program. Exemple sint numerele de la 1 la 10 si patratele lor.

Datele pot fi trimise, sau receptionate, catre/de la diferite parti ale unui sistem de calcul. Aceste parti sint denumite 'canale'. Canalele catre care se pot trimite date sint:

- ecranul televizorului

- un fisier pe floppy

- un alt calculator HC85, daca amindouă calculatoarele sint cuplate printr-o retea.

- interfata RS232 si de acolo, de exemplu, la un modem sau o imprimanta.

Canalele de la care se pot primi date sint:

- claviatura

- un fisier pe floppy

- un alt calculator HC85, dacă amîndoua calculatoarele sînt cuplate printr-o retea.

- interfata RS232, adică un modem sau un terminal.

Nodurile de comunicatie dintre programul BASIC si canale sint denumite cai. In sistemul HC85, numarul acestor cai este fixat la 16. Ele sint numerotate de la 0 la 15, iar numerele de cale sint intotdeauna precedate de semnul #.

Patru dintre aceste cai sint deja cuplate la urmatoarele canale:

calea #0 trimite date catre partea de jos a ecranului TV si
calea #1 primeste date de la claviatura;

calea #2 trimite date catre partea de sus a ecranului TV, dar nu poate primi date;

calea #3 trimite date catre imprimanta, dar nu poate primi date.

Orice intructiune care executa un transfer de intrare/iesire foloseste una din aceste cai in mod implicit. De exemplu, instructiunea PRINT foloseste calea #2, iar instructiunea LPRINT foloseste calea #3. Astfel, daca introduceti:

```
PRINT "Acesta este un calculator HC85"
```

folositi de fapt o prescurtare a instructiunii:

```
PRINT #2;"Acesta este un calculator HC85"
```

Verificati prin introducerea celor doua forme.

Puteti, totusi, sa faceti fiecare instructiune sa foloseasca o alta cale prin introducerea semnului # urmat de un numar de cale. Incercati sa introduceti:

```
LPRINT #2;"Acesta este un calculator HC85"
```

in loc sa fie trimis la imprimanta, acest mesaj apare pe ecranul TV.

Dar in loc sa folositi caile prestabilite, puteti crea unele proprii. Caile #4 pina la #15 sint rezervate pentru acest scop; si exista diferite 'specificatoare de canale' care indica perifericul dorit. Citeva exemple sint:

"K" pentru claviatura

"S" pentru ecran

"P" pentru imprimanta

(altele vor fi introduse mai tirziu).

Remarcati faptul ca K, S si P sint toate canale prestabilite. Ele solicita utilizarea virgulelor (,) drept separatori in instructiunile OPEN #. Dar cu alte canale puteti folosi fie virgule fie punct-virgula (;).

Pentru a creea o cale proprie folositi instructiunea OPEN #. De exemplu introduceti:

```
10 OPEN #4,"S"
```

Astfel deschideti calea #4 si o cuplati la canalul "S". Acum introduceti:

```
20 PRINT #4;"Acesta este un calculator HC85"
```

si din nou linia va apare pe ecran.

(Nu se recomanda deschiderea cailor 0, 1 sau 2, pentru că rezultatele acestor operatii pot fi imprevizibile).

FISIERE DE DATE PE DISC

Deschiderea unui fisier de date

Memorarea informatiilor pe floppy se face in fisiere. Fiecare fisier primeste la creeare un nume, pentru a putea fi regasit mai tirziu. Instructiunea care deschide si denumeste un fisier de date are intotdeauna aceeasi forma. De exemplu testati instructiunea:

```
OPEN #4;"d";1;"Numere"
     |   |  |    |
     |   |  |    +---- "Numere" este numele fisieru-
     |   |  |          lui. Acesta poate fi orice
     |   |  |          sir de caractere de lungime
     |   |  |          maxima 11
     |   |  |
     |   +--+--------- "d";1 identifica Minidiscul pe
     |                 care il folositi
     |
     +---------------- numarul de cale poate fi orice
                       numar intre 0 si 15
```

Aceasta instructiune face doua lucruri distincte:

stabileste un canal cuplat cu fisierul: "d";1;"Numere"

ataseaza acest nou canal la calea #4.

Operatia va dura citeva secunde, in care timp calculatorul va cauta pe floppy un fisier cu numele "Numere". Pentru ca nu exista fisierul "Numere", deschide canalul pentru scriere. (Daca ar fi gasit un fisier cu numele "Numere". l-ar fi deschis pentru citire.)

Introducerea datelor

Odata ce ati deschis un fisier, puteti introduce date. Sa presupunem ca vreti sa memorati numerele de la 1 la 10 impreuna cu patratele lor. Introduceti si rulati programul urmator:

```
10 FOR n=1 TO 10
20 PRINT #4;n'n*n
30 NEXT n
```

S-ar putea sa credeti ca toate numerele au fost deja memorate pe floppy. Dar de fapt calculatorul nu transfera in mod automat datele pe floppy decit dupa ce s-a acumulat o anumita cantitate de informatii, pe care o transfera dintr-odata. Acest procedeu se numeste 'blocarea' datelor. Un bloc de date pe floppy are lungimea de 256 de octeti (sau caractere).

Pentru a memora pe floppy datele introduse trebuie sa inchideti fisierul. Pina nu faceti acest lucru, nu veti putea sa cititi din fisier.

Inchiderea unui fisier

Inchiderea unui fisier asigura memorarea definitiva a datelor pe floppy. Inchide de asemenea canalul (in cazul nostru "d";1;"Numere") si detaseaza calea (in cazul nostru #4) de la orice canal. Pentru a inchide un fisier trebuie doar sa inchideti calea asociata:

```
CLOSE #4
```

Marginea ecranului va clipi pentru a arata ca se inregistreza ceva pe floppy.

(Remarcati faptul ca, la fel ca la instructiunea OPEN, instructiunea CLOSE este urmata in mod automat de #).

Caile #0, #1, #2, #3 ramin intotdeauna atasate unui canal, chiar daca se executa o instructiune CLOSE specifica. Daca incercati sa inchideti una din aceste cai, caile #0 si #1 se vor atasa automat la canalul K; calea #2 la canalul S; iar calea #3 la canalul P.

Citirea datelor dintr-un fisier

Pentru a citi datele din fisierul "Numere" rulati urmatorul program:

```
10 OPEN #4;"d";1;"Numere"
20 FOR b=1 TO 10
30 INPUT #4;m;n
40 PRINT "Patratul lui ";m;" este ";n
50 NEXT b               ¦     ¦   ¦
60 CLOSE #4             +-----+---+--- lasati spatii
RUN
```

Pentru ca fisierul "Numere" exista deja pe floppy, canalul "d";1;"Numere" este deschis pentru intrare, si orice incercare de a scrie date ar fi generat o eroare.

Se poate deasemenea folosi functia INKEY$ pentru a citi date dintr-un fisier (intoarce intotdeauna urmatorul caracter din fisier). Incercati programul urmator:

```
10 OPEN #11;"d";1;"listing"
20 LIST #11
30 CLOSE #11
40 OPEN #12;"d";1;"listing"
50 PRINT INKEY$#12;
60 GO TO 50
```

Acest program se va termina cu un mesaj de sfirsit de fisier, adica End of file.

Observatii asupra lui PRINT si INPUT

Pentru ca instructiunile PRINT si INPUT au fost concepute in principal pentru utilizarea cu ecranul si claviatura, trebuie sa fiti atenti la folosirea lor cu fisiere.

separatori'

Instructiunea PRINT are trei forme de separatori:

- semnul ; (punct-virgula) nu tipareşte nimic,
- semnul , (virgula) va aduce la inceputul urmatoarei jumatati de linie,
- semnul ' (apostrof) sare la linie noua (codul CR).

Instructiunea INPUT asteapta intotdeauna sa introduceti CR dupa un numar sau un sir. Astfel, de fiecare data cind tipariti intr-un fisier din care vreti sa cititi mai tirziu cu INPUT, trebuie fie sa:

- tipariti fiecare element separat, adica

```
10 PRINT #4;2
20 PRINT #4;3
```

sau

- separati elementele cu apostrof, adica

```
10 PRINT #4;2'3
```

Deasemenea, in instructiunile INPUT, trebuie sa folositi cu atentie separatorii. Asa cum stiti, INPUT poate tipari in partea de jos a ecranului orice se poate pune intr-o instructiune PRINT. Dar daca cititi cu INPUT dintr-un fisier, fisierul se deschide numai pentru citire. Asa incit, daca includeti orice s-ar fi tiparit la utilizarea ecranului, veti obtine mesajul de eroare Writing to a 'read' file (Scriere intr-un fisier de citire). Aceasta inseamna ca elementele dintr-o instructiune INPUT trebuie separate numai prin punct-virgula, adica

```
10 INPUT #4;a;b
```

Atentie de asemenea la citirea cu INPUT a sirurilor de caractere care contin " (ghilimele), pentru ca INPUT va interpreta ghilimelele drept sfirsit de sir. Metoda de a evita acest lucru este de a inlocui, de exemplu:

```
10 INPUT #4;a$    cu        10 INPUT #4; LINE a$
```

Schimbarea cailor
Instructiunile PRINT pot contine informatii pentru mai multe cai la un moment dat. Programul urmator va tipari "unu" pe ecran; "doi" intr-un fisier pe floppy denumit "cifre"; "trei" catre statia 1 pe retea (vezi capitolul urmator); si "patru" in urmatoarea linie din ecran.

```
10 OPEN #4;"d";1;"cifre"
20 OPEN #5;"n";1
30 PRINT "unu";#4;"doi";#5;"trei";#2;"patru"
40 CLOSE #4
50 CLOSE #5
```

'schimbarea culorilor'
Dupa ce ati folosit un canal diferit de ecran, se poate ca instructiunile PAPER si INK sa nu aiba nici un efect. Pentru a evita acest lucru, introduceti:

```
PRINT;
```

inainte de a schimba PAPER sau INK.

Afisarea catalogului de fisiere
Pe masura ce se inregistreaza fisiere pe floppy, acestea sint introduse in mod automat in catalog. Astfel, pentru a afla ce fisiere sint inregistrate pe floppy, este suficient sa inserati floppiul intr-un Minidrive si sa introduceti instructiunea CATalog. De exemplu, introduceti:

```
CAT 1
```

Ecranul televizorului va afisa:

- numele fisierelor

- spatiul disponibil ramas pe floppy (in kilocteti)

Puteti sa transferati iesirea unui CAT catre o cale introducind:

```
CAT #numar;numar
     :     :
     :     +-----  numar Minidrive
     :
     :
     +----------  numar cale
```

Aceasta va permite sa trimiteti catalogul catre a imprimanta, sau catre un fisier, astfel incit sa poata fi folosit de un program.

Protejarea unui fisier
Daca doriti ca un nume sa nu apara in catalog, il puteti proteja dindu-i un nume care are in pozitia 10 codul caracterului dorit plus 128. Introduceti acest program:

```
10 OPEN #4,"d";1;"Rezultate"+ CHR$ (128+ CODE " ")
20 FOR n=1 TO 15
30 PRINT #4;n'n*n
40 NEXT n
50 CLOSE #4                Acum introduceti: CAT 1
```

Numele fisierului nu va apare. Astfel ca, de fiecare data cind generati un fisier protejat, amintiti-va sa-i notati numele undeva, pentru cazul in care ii uitati numele!

PRIMELE OPERATII CU MINIDISCUL

Auto-run

Dupa ce ati terminat de instalat Interfata 1 si Minidrive-ul sinteți curios sa aflati ce programe va asteapta pe discul de demonstratie. Pentru asta, inserati floppy discul in Minidrive (sau daca aveti doua Minidrive-uri, in Minidrive-ul 1), si introduceti:

```
NEW    urmat de:  RUN (si CR)
```

Aceste comenzi vor declansa incarcarea automata si rularea primului program de pe floppy. Dupa ce ati terminat de privit acest program, cititi mai departe.

Catalogul

Pentru a afla ce alte programe se gasesc pe floppiul de demonstratie, introduceti intructiunea CATalog:

```
CAT 1
    !
    +---  1 identifica numarul Minidrive-ului pe care
          il folositi
```

In aproximativ 3 secunde pe ecranul televizorului se va afisa:

- un catalog al tuturor numelor fisierelor memorate pe floppy
- spatiul ramas disponibil pe floppy (in kiloocteti)

Incarcarea programelor

Urmatorul lucru de facut este incarcarea programului pe care vreti sa-l executati in continuare. Pentru asta alegeti mai intii un program, apoi introduceti:

```
LOAD *"d";1;"nume"
    ! !      !
    ! !      +---  aici introduceti numele programului
    ! !            pe care l-ati ales
    ! !
    ! +---------   "d";1 identifica ce Minidrive
    !              folositi
    !
    +-----------   steluta comunica calculatorului ca
                   folositi un Minidrive, si nu
                   interfata obisnuita de caseta
```

Dupa o scurta pauza, ecranul va afisa mesajul OK (dar fara numele programului). Puteti acum lansa programul in executie (cu RUN).

Extinderea unui fisier

Sa presupunem ca vreti sa extindeti fisierul "Numere" pentru a include patratele numerelor de la 1 la 20 in loc de numai 1 la 10. Un fisier nu poate fi redeschis pentru scriere, astfel ca trebuie sa:

- creati o noua versiune cu alt nume;
- transferati vechiul fisier in noua versiune;
- adaugati noile date
- inchideti vechiul fisier.

Iata cum se poate face aceasta.

Mai intii rulati acest program:

```
10 OPEN #4;"d";1;"Numere": REM pentru citire
20 OPEN #5;"d";1;"Numere 1": REM pentru scriere
30 FOR f=1 TO 10
40 INPUT #4;m;n
50 PRINT #5;m'n
60 NEXT f
70 FOR n=11 TO 20
80 PRINT #5;n'n*n
90 NEXT n
100 CLOSE #4; CLOSE #5
```

Pentru a verifica existenta a doua fisiere, "Numere" si "Numere 1", introduceti:

```
CAT 1
```

Apoi, ca sa stergeti vechiul fisier, introduceti:

```
ERASE "d";1;"Numere"
```

Pentru a verifica stergerea, introduceti:

```
CAT 1
```

Numele fisierului "Numere" a disparut din catalog, iar noul fisier, "Numere 1" contine acum numerele de la 1 la 20.

RETEAUA LOCALA

Configurarea unei retele

Reteaua locala permite utilizatorului si prietenilor lui sa schimbe intre ei programe si date. Aceasta inseamna ca numai unul dintre voi trebuie sa introduca un program. O retea este foarte utila si daca numai unul dintre voi are un Minidisc.

Folosind cablul furnizat odata cu interfata, puteti lega de la doua pina la saizecisipatru de calculatoare HC85.

Configuratia retelei nu trebuie sa fie in nici un caz o bucla inchisa: calculatoarele de la capetele retelei nu trebuie sa fie conectate intre ele. Fiecare capat de retea trebuie sa aiba un conector neocupat.

> NU PORNITI SI NU OPRITI NICIODATA UN HC85 CARE ESTE CUPLAT LA RETEA IN TIMP CE ARE LOC UN TRANSFER DE DATE PE RETEA. Totusi puteti avea un HC85 oprit pe retea; puteti de asemenea sa porniti sau sa opriti HC85-uri care sint pe retea, cu conditia ca sa nu se faca transferuri pe retea in acel moment.

Dupa ce ati stabilit o retea, fiecare calculator (sau statie) trebuie sa primeasca un numar de identificare diferit. Mai intii stabiliti inpreuna cu prietenii dumneavoastra, care va fi numarul fiecarei statii, dupa care fiecare dintre dumneavoastra trebuie sa introduca:

```
        FORMAT "n";numar
                   !
                   +-------   introduceti numarul de statie
                              pe care l-ati ales.
```

Daca reteaua este formata numai din doua calculatoare, amindoua pot folosi acelasi numar de statie. Si pentru ca, amindoua calculatoarele devin statia 1 in mod automat la punerea sub tensiune, utilizarea instructiunii FORMAT nu mai este necesara.

Programele si reteaua

Sa presupunem ca ati cuplat doua calculatoare intr-o retea, cu numerele de statie 1 respectiv 2.

Sa presupunem ca vreti sa trimiteti catre statia 2 urmatorul program:

```
10 REM patrate
20 FOR n=1 TO 10
30 PRINT n,SQR n
40 NEXT n
```

Introduceti programul urmat de:

```
SAVE *"n";2
```

(Remarcati ca reteaua nu foloseste nume pentru programe.)

Intre timp la statia 2 trebuie introdus:

```
FORMAT "n";2
```

urmat de:

```
LOAD *"n";1
```

Statia 2 va avea acum o copie a programului. Remarcati cum marginea ecranului ramine neagra in timp ce calculatorul asteapta sa salveze sau sa incarce programul prin retea. Statia 1 nu va trimite pina cind statia 2 nu este gata, iar statia 2 va astepta pina cind se emite ceva. Incercati sa introduceti linia cu SAVE inainte ca la statia 2 sa introduceti LOAD si vice versa.

Pentru a verifica transmisia corecta a programului, la statia 2 trebuie introdus:

```
VERIFY *"n";1
```

in timp ce la statia 1 se repeta transmisia programului introducind:

```
SAVE *"n";2
```

SAVE este de fapt singura instructiune care transmite programe in retea. Instructiunile LOAD, VERIFY si MERGE sint toate metode de a receptiona programele.

Jocul de retea din Apendixul 1 este un bun exemplu pentru utilizarea programelor in retea.

Fisiere de date in retea

Sa presupunem ca doriti sa transmiteti acum date catre statia 2. Instructiunea OPEN #4;"n";2 deschide un canal catre statia 2 pe retea si ataseaza calea #4 la el, astfel incit daca scrieti prin calea #4, mesajul va fi pus pe retea impreuna cu o notita care indica sursa mesajului.

Daca ati fi introdus INPUT #4;m$ calculatorul dumneavoastra ar fi asteptat informatii adresate statiei 1 de la statia 2.

Acum introduceti acest program:

```
10 OPEN #4;"n";2: REM pentru iesire
20 INPUT a$: PRINT #4;a$
30 CLOSE #4
40 OPEN #4;"n";2: REM pentru intrare
50 INPUT #4;b$: PRINT b$
60 CLOSE #4
70 GO TO 10
```

Apoi introduceti:

```
SAVE *"n";2
```

Acum introduceti la statia 2:

```
FORMAT "n";2
LOAD *"n";1
```

Introduceti la statia 1 RUN, iar la statia 2 editati liniile 10 si 40 pentru a se referi la statia 1 si nu la statia 2. Apoi se introduce la statia 2:

```
GO TO 40
```

Sinteti acum gata sa incepeti o conversatie. Dar inainte de a face asta ar trebui sa stiti citeva lucruri.

- Tot ce tipariti prin calea #4 este blocat: adica nu este imediat pus pe retea, ci se asteapta pina cind se acumuleaza o anumita cantitate de date. Asa ca este necesara inchiderea canalului prin CLOSE, imediat ce ati terminat de tiparit. Astfel se transmite zona tampon chiar daca nu este plina. (Zona tampon are lungimea 255 de octeti sau caractere.)
  Tot ce tipariti este marcat ca sosind in mod specific de la statia la care lucrati, astfel incit daca statia 2 este in asteptare pentru un mesaj de la alta statie, mesajul dumneavoastra va fi ignorat. Daca mesajul emis este ignorat, ecranul nu va afisa mesajul OK, si marginea ecranului va ramine neagra pina cind mesajul este emis si se primeste confirmare pozitiva de la statia 2.

- In timp ce instructiunea INPUT poate fi folosita pentru a astepta ca ceva sa fie transmis, functia INKEY$ poate fi folosita pentru a citi reteaua. Se va intoarce cu primul octet din orice a fost transmis, sau din orice astepta sa fie transmis. Altfel se intoarce cu sirul vid. Aceasta se numeste interogare (polling).

Programul de mai jos va tipari orice este transmis catre statia 1:

```
10 OPEN #8;"n";1
20 PRINT INKEY$#8;
30 GO TO 20
```

<u>Emisie generala</u>

Exista un numar de statie special, al carui specificator este "n";0. Atunci cind se asteapta date de la statia 0, veti receptiona orice mesaj care este emis catre statia 0. Iar atunci cind scrieti, mesajul emis catre statia 0 va fi receptionat de oricine citeste date de la un canal cu specificatorul "n";0.

Aceasta ar fi foarte util, de exemplu, intro scoala daca fiecare elev ar avea un calculator, dar numai profesorul ar avea un minidrive.

Sa presupunem ca profesorul doreste sa emita un program. Mai intii toti elevii ar trebui sa introduca: LOAD *"n";0

Aceasta comanda va face ca toate calculatoarele elevilor sa intre in asteptare pentru receptia programului. Profesorul ar trebui sa salveze programul in retea introducind: SAVE *"n";0

Emisiile generale, spre deosebire de mesajele private, incep imediat fara sa astepte ca alte calculatoare sa fie gata

De asemenea, la emisia generala, calculatorul nu va poate informa daca mesajul emis a fost receptionat de catre cineva.

Functia INKEY$ nu poate fi folosita pentru a interoga un canal de receptie generala. La fel ca INPUT, ea va astepta pur si simplu ca ceva sa fie emis.

UTILIZAREA INTERFETEI SERIALE

Conectarea perifericelor la interfata seriala

Precum stiti, setul de caractere al lui HC85 contine atit simboluri simple (litere, cifre, etc.) cit si cuvinte cheie (instructiuni, nume de functii, etc.). Toate aceste caractere pot fi emise si receptionate prin interfata seriala catre/de la orice dispozitiv compatibil; de exemplu o imprimanta, un modem sau o alta interfata seriala conectata la un tip diferit de calculator.

Pentru a conecta oricare din aceste periferice la interfata seriala, trebuie sa folositi un cablu cu un conector cu 9 pini la capatul dinspre interfata 1 si un conector corespunzator dispozitivului la care va cuplati la celalalt capat. (Pentru detalii de interconectare vezi Apendixul 4.)

Apoi, inainte de a folosi interfata seriala, va trebui sa stabiliti modul de lucru al perifericului:

- modul 'auto line feed' trebuie dezactivat. (HC85 va emite secventa 'retur car' (CR) si 'avans rind' (LF) pe un canal "t", dar numai 'retur car' (CR) pe un canal "b". Aceste canale "t" si "b" sint explicate mai jos.)
- paritatea trebuie dezactivata.
- numarul de biti trebuie stabilit la 8 (opt).
- numarul de biti de stop trebuie stabilit la 1 (unu).
- viteza de emisie/receptie (adica numarul de biti pe secunda). HC85 poate comunica la oricare din vitezele standard, adica:
  50, 110, 300, 600, 1200, 2400, 4800, 9600, 19200.

  Este bine sa folositi cea mai mare viteza pe care o permite perifericul la care va cuplati. (Veti vedea mai jos cum puteti face ca HC85 sa foloseasca aceasi viteza.)

In astfel de momente, un manual de instalare pentru perifericul la care va cuplati este foarte util.

Canalele t si b

Interfata seriala are doua tipuri de canale: canalul t si canalul b.

Canalul t.
Canalul t (de la text) este folosit de obicei pentru a trimite listinguri. Canalul t are urmatorul efect asupra setului de caractere:

cod	caracter
0-31	(caracterele de control) nu sint emise, cu exceptia lui 13 (retur car) care este trimis ca 13 urmat de 10 (retur car si avans rind).
32-126	(caracterele tiparibile) sint trimise ca atare.

127-164 (caracterele grafice) nu sint emise. Ele sint inlocuite de caracterul ? (codul 63).

Pentru INPUT si INKEY$ canalul t transfera numai caractere pe 7 biti, asa incit forteaza la 0 bitul 7.

Pentru a folosi canalul t, trebuie mai intii sa stabiliti viteza de lucru pe sirme. Asa ca introduceti:

```
10 FORMAT "t";viteza
                 !
                 +-----  introduceti aici viteza de
                         lucru pe care ati stabilit-o
                         si la periferic.
```

Acum, pentru a deschide o cale catre canalul t, introduceti:

```
20 OPEN #3,"t"
30 LLIST
```

Marginea ecranului va clipi si listingul va fi trimis catre periferic. (Remarcati ca LLIST este este o prescurtare de la LIST #3.) Introduceti acum:

```
LPRINT "Acesta este un mesaj."
```

Si acest mesaj va fi trimis catre dispozitiv.

Daca HC85 este cuplat cu un terminal sau un calculator care poate trimite caractere, atunci puteti citi date de la terminal sau calculator. Introduceti:

```
10 FORMAT "t";viteza
20 OPEN #4,"t"
30 PRINT INKEY$#4;
40 GO TO 30
```

Acum, orice caracter primit de la terminal sau calculator va fi afisat pe ecran.

Canalul b

Canalul b (de la binar) trimite toti cei 8 biti ai codurilor folosite de HC85, si va permite sa trimiteti coduri de control catre imprimante etc.

Si la INPUT si INKEY$ canalul b intoarce caractere pe 8 biti.

SAVE si LOAD functioneaza numai cu canalul b.

Daca ati conectat doua HC-uri prin interfata seriala sau doriti sa va memorati programele pe un alt tip de calculator care are deasemenea o interfata seriala, veti dori sa salvati si sa incarcati programe prin interfata seriala. Pentru aceasta introduceti:

```
FORMAT "b",viteza
             !
             +----  introduceti aici viteza pe care ati
                    stabilit-o la periferic
```

Acum puteti incerca, de exemplu:

```
10 REM cifre,
20 FOR n=1 TO 10
30 PRINT n,n*RND
40 NEXT n
```

urmat de:

```
SAVF *"b"
```

la celalalt capat al legaturii cineva trebuie sa introduca:

```
LOAD *"b"
```

Extensiile uzuale sint deasemenea posibile:

```
SAVE *"b";SCREEN$
```

si:

```
SAVE *"b";LINE numar
```

Cum se trimit coduri de control

Multe imprimante primesc secvente de control pentru operatii de genul tiparire cu latime dubla. Pentru a trimite caracterele de control trebuie sa folositi canalul b. Atentie insa, prin canalul b returul de car (CR) nu este urmat automat de avans rind (LF). De aceea este preferabil sa aveti doua canale deschise, unul b si altul t: veti folosi canalul b pentru a trimite secventele de control, si canalul t pentru a trimite textele.

De exemplu sa presupunem ca codul de control pentru tiparire cu latime dubla este 14. Introduceti:

```
10 OPEN #4;"b"
20 PRINT #4;"Latime normala ";
30 PRINT #4;CHR$ 14;"Latime dubla"
40 CLOSE #4
```

(Daca exemplul nu functioneaza, cautati in manualul imprimantei codul pentru latime dubla.)

Incarcati si exemplul de mai jos:

```
10 OPEN #5;"b"
20 OPEN #6;"t"
30 PRINT #5; CHR$ 14;
40 LIST #6
50 CLOSE #5: CLOSE #6
```

Acest exemplu ar trebui sa produca un listing pe latime dubla.

INTRUCTIUNEA MOVE

Pina acum am facut transferuri de date de la un program catre un canal sau invers. Instructiunea MOVE va permite sa mutati date de la un canal la altul. De exemplu, pentru a muta date de la claviatura la ecran, introduceti:

```
10 MOVE #1 TO #2
```

apoi:

```
RUN
```

Orice veti introduce de la claviatura va apare pe ecran. Dar veti descoperi ca apasarea lui BREAK nu face decit sa tipareasca un spatiu pe ecran. Pentru a iesi din aceasta capcana, apasati CR pina ce ajungeti la ultima linie din ecran. Apoi, raspundeti cu BREAK la intrebarea scroll? (Ar trebui ca pe viitor sa evitati sa mutati date de la claviatura la orice alta cale pentru ca s-ar putea sa nu mai reusiti sa iesiti din instructiunea MOVE.)

Instructiunea MOVE se mai poate utiliza si pentru a examina fisierele memorate pe floppy. De exemplu, daca mai aveti pe floppy fisierul "Numere" (vezi pagina 7), ii puteti examina continutul cu instructiunea:

```
10 MOVE "d";1;"Numere" TO #2
```

(Remarcati ca nu trebuie sa deschideti/inchideti (OPEN/CLOSE) fisierul, MOVE face singur lucrul acesta.)

Deasemenea, pentru a face o copie a programului "Numere" introduceti:

```
10 MOVE "d";1;"Numere" TO "d";1;"Numere 2"
```

In acest caz, MOVE deschide o cale pentru a citi din fisierul existent ("Numere") si o alta cale pentru a scrie in fisierul nou creat ("Numere 2"). Apoi citeste datele din "Numere" si le scrie in "Numere 2". Apoi inchide ambele cai.

MOVE va functiona atit cu numere de cale (ca de ex. #4), cit si cu specificatoare de canale (ca de ex. "d";1;"Numere"). Caile standard #1, #2 si #3 nu pot fi insa specificate cu numele consacrate K, S si P.

Puteti face o copie de siguranta a fisierului "Numere" pe alt disc folosind:

```
10 MOVE "d";1;"Numere" TO "d";2;"Numere 2"
```

Instructiunea MOVE poate fi folosita si pentru a trimite fisiere catre imprimanta. Daca aveti o imprimanta legata la interfata seriala, introduceti:

```
10 FORMAT "t",viteza
20 OPEN #4,"t"
30 MOVE "d";1;"Numere" TO #4
```

Programul Printer Server

Programul permite unui HC85 cuplat la o retea sa controleze o imprimanta seriala. Imprimanta poate fi folosita de toate calculatoarele cuplate la retea. Acest program este util daca, de exemplu, un grup de utilizatori de HC85 poseda o singura imprimanta seriala pe care vor sa o imparta. Se arata totodata o utilizare mai deosebita pentru instructiunea MOVE.

Calculatorul folosit ca Printer Server trebuie sa fie intotdeauna statia 64, si trebuie intotdeauna sa faca legatura cu statia 62 (care este o statie speciala de stabilire de contact). Astfel, statia emitatoare foloseste temporar statia 62, si trimite numarul sau real de statie, de la care va muta apoi un fisier spre canalul t. Pentru a stabili un program Printer Server introduceti:

```
10 FORMAT "n";64
20 OPEN #4;"n";62: INPUT #4;a$: CLOSE #4
30 MOVE "n";CODE a$ TO "t"
40 OPEN #4;"b": PRINT #4;CHR$ 12: CLOSE #4: RUN
```

(Linia 40 trimite un avans de pagina.)

Programul de mai jos este cel folosit de emitator. Mai intii, emitatorul stabileste temporar statia 62. Apoi se emite numarul real de statie al emitatorului. Apoi statia emitatorului revine la numarul sau real. In final, linia 60 trimite datele care trebuiesc imprimate (in acest caz listingul).

```
10 LET statia=numar
              +------ introduceti aici numarul de
                      statie al HC-ului local
20 FORMAT "n";62
30 OPEN #4;"n";64: PRINT #4;CHR$ statia: CLOSE #4
40 FORMAT "n";statia
50 OPEN #4;"n";64
60 LIST #4
70 CLOSE #4
```

INSTRUCTIUNILE CLEAR # SI CLS

Se recomanda folosirea instructiunilor CLS # si CLEAR # in prima linie a oricarui program care foloseste interfata 1.

Instructiunea CLEAR

Asa cum instructiunea CLEAR sterge toate variabilele definite (operatie care se executa in mod automat si la RUN), instructiunea CLEAR # sterge toate canalele si caile definite prin program, efectuind urmatoarele operatii:

- decupleaza toate caile de la canalele deschise de catre utilizator
- elibereaza spatiul de memorie ocupat de aceste canale. (Zona CHANS va contine numai canalele predefinite "k", "s" si "p".)
- cupleaza caile #0, #1, #2 si #3 la canalele standard.
- trece toate discurile in starea R/W (vezi mai jos).

Nu trebuie sa se confunde efectul instructiunii CLEAR # cu efectul inchiderii prin CLOSE # a tuturor cailor. Spre deosebire de CLOSE #, instructiunea CLEAR # abandoneaza pur si simplu datele care se gasesc in canale. Daca, spre exemplu, se sterge prin CLEAR # un canal de disc prin care s-a scris intr-un fisier, datele din ultimul buffer vor fi pierdute, si mai grav, nici datele care au fost deja scrise pe disc nu vor fi accesibile pentru citire.

Mesajul de eroare "Disk 'R/O'" si CLEAR #
Pentru a proteja datele inscrise pe floppy, interfata 1 utilizeaza o metoda de a preveni erorile datorate schimbarilor incorecte de floppy.

Daca interfata detecteaza o schimbare de suport intr-unul din minidrive-urile cu care a lucrat de la ultimul NEW sau CLEAR #, ea trece in mod automat discul respectiv in modul 'R/O' (numai citire).

Daca dupa o astfel de schimbare se incearca o operatie care necesita scrierea de date pe acel disc, se va obtine mesajul de eroare "Disk 'R/O'".

Pentru a corecta aceasta situatie, trebuie executata instructiunea CLEAR # imediat inainte de orice schimbare de suport intr-unul din Minidrive-uri.

Instructiunea CLS #
Efectele acestei instructiuni sint similare cu executia comenzilor:

```
PRINT;: BORDER 7: PAPER 7: INK 0: CLS
```

JOCUL DE RETEA — Anexa 1

Pe discul de demonstratie livrat odata cu sistemul exista o copie a acestui joc. Numele de fisier este "net game". Programul este un bun exemplu pentru utilizarea retelei. Parti din el pot fi utile si in programe scrise de dumneavoastra.

Jocul
Pentru a juca acest joc, cei doi parteneri trebuie sa se gindeasca fiecare la un numar intre 1 si 100. Cistigatorul jocului este cel care ghiceste primul numarul adversarului. La fiecare tentativa, calculatorul va va spune cit de aproape sinteti.

Programul
Subrutina de la linia 500 decide cine este utilizatorul 1 si cine este utilizatorul 2. Asta este necesar pentru ca atunci cind se transmit tentativele unul dintre voi foloseste subrutina de la linia 1100, iar celalalt subrutina de la linia 1200, si astfel utilizatorul 1 trimite primul, iar utilizatorul 2 primeste primul.

Programul decide cine este utilizatorul 1 trimitind catre celalalt calculator mesajul "1", si apoi intrind in ascultare pe retea. Daca primeste un "1", asta inseamna ca celalalt HC85 a pornit programul mai tirziu. Primul HC85 trimite de aceea un "2" catre calculatorul adversarului, si se face singur utilizatorul 1. Daca, pe de alta parte, programul primeste inapoi un "2", asta inseamna ca celalalt program era deja pornit si in asteptare atunci cind programul local a trimis "1". Programul local se face singur utilizatorul 2.

Daca cele doua programe pornesc in acelasi timp, cele doua mesaje "1" se vor ciocni pe retea, programele se vor bloca amindoua in asteptare, si este necesara intreruperea unuia dintre programe cu BREAK si restartarea.

Programul principal schimba numele utilizatorilor, citeste numarul secret (care nu este trimis adversarului) si apoi compara tentativele. Mai intii se transmite tentativa si apoi se afiseaza raspunsul.

Liniile de la 190 incolo detecteaza o victorie, o afiseaza corespunzator si apoi ofera un alt joc.

```
10 GO SUB 500
20 PRINT;: BORDER 1: PAPER 1: INK 7: CLS
30 PRINT " Joc de ghicit numere"'"Introduceti mai intii un
   numar secret, apoi ghiciti-l pe al adversarului"
40 INPUT "Cum va numiti?";a$
50 PRINT ''"Salut ";a$
60 GO SUB 1000+100*user
70 PRINT "Jucati cu ";b$
75 PRINT 'a$,b$
80 INPUT "Ghinditi-va la un numar (1 la 100)";a
90 IF a<1 OR a>100 OR a<>INT a THEN GO TO 80
130 INPUT "Ce numar incercati?";b
140 LET a$=STR$ b: GO SUB 1000+100*user

150 LET c=ABS (a-VAL b$)
160 IF c=0 THEN LET a$="Asta este" : GO TO 170
161 IF c<4 THEN LET a$="Arde": GO TO 170
162 IF c<10 THEN LET a$="Fierbinte": GO TO 170
163 IF c<20 THEN LET a$="Foarte cald": GO TO 170
164 IF c<40 THEN LET a$="Cald": GO TO 170
165 IF c<60 THEN LET a$="Rece": GO TO 170
166 LET a$="Gheata"
170 GO SUB 1000*100
180 PRINT b$,a$
190 IF c=0 OR b$="Asta este" THEN GO TO 210
200 GO TO 130
210 IF b$="Asta este" THEN PRINT FLASH 1;"Victorie":
    FOR n=0 TO 7: BORDER n: BEEP .1,n: BEEP .1,n+16:NEXT n:
    GO TO 230
220 PRINT "Infringere": FOR n=7 TO 0 STEP -1: BORDER n:
    BEEP .2,n: NEXT n
230 BORDER 1: INPUT "Alt joc? (d/n)";a$
240 IF a$="d" THEN RUN 20
250 STOP
500 OPEN #4;"n";0
510 PRINT #4;"1"
520 CLOSE #4
530 OPEN #4;"n";0
540 INPUT #4;a$
545 CLOSE #4
550 IF a$="1" THEN OPEN #4;"n";0: PAUSE 5: PRINT #4;"2":
    LET user=1
560 if a$="2" THEN LET user=2
570 CLOSE #4
580 FORMAT "n";user: RETURN
1100 OPEN #4;"n";3-user
1110 PRINT #4;a$
1120 CLOSE #4
1130 OPEN #4;"n";3-user
1140 INPUT #4;b$
1150 CLOSE #4
```

```
1160 RETURN
1200 OPEN #4;"n";3-user
1210 INPUT #4;b$
1220 CLOSE #4
1230 OPEN #4;"n";3-user
1240 PRINT #4;a$
1250 CLOSE #4
1260 RETURN
```

VARIABILE DE SISTEM — Anexa 2

Pe linga variabilele de sistem tabelate in sectiunea 3.22 a Manualului tehnic pentru HC85, interfata 1 utilizeaza urmatoarele variabile:

Tip	Adresa	Nume	Continut
X1	23734	FLAGS3	Biti de control interfata 1
X2	23735	VECTOR	Adresa folosita pentru a extinde interpretorul BASIC
X10	23737	SBRT	Rutina de paginare a ROM-urilor
2	23747	BAUD	Numar pe 16 biti care determina rata de transfer pe linia seriala calculata astfel: BAUD=(3500000/(26*baud rate))-2 O puteti folosi pentru a stabili viteze nestandard de comunicatie seriala.
1	23749	NTSTAT	Numarul statiei locale pe retea
1	23750	IOBORD	Bitii 2..0 contin culoarea marginii ecranului in timpul I/E prin IF1. Puteti pune orice culoare doriti cu instructiunea POKE.
N2	23751	SER_FL	Spatiu de lucru de 2 octeti pentru interfata seriala.
N2	23753	SECTOR	2 octeti nefolositi
N2	23755	CHADDT	Salvare pentru indicator caracter curent
1	23757	NTRESP	Locatie folosita pentru raspuns in retea
1	23758	NTDEST	Inceput bloc de control in retea. Contine numarul statiei destinatie 0-64.
1	23759	NTSRCE	Numarul statiei sursa
X2	23760	NTNUMB	Numarul blocului 0-65535
N1	23762	NTTYPE	Tip bloc 0-normal 1-ultimul (EOF)
X1	23763	NTLEN	Lungime bloc de date 0-255
N1	23764	NTDCS	Suma de control pentru blocul de date
N1	23765	NTHCS	Suma de control pentru blocul de control
N2	23766	D_STR1	Inceputul primului specificator 8 octeti. Contine numar minidrive 0-2 pe 16 biti
N1	23768	S_STR1	Contine numar cale 0-15
N1	23769	L_STR1	Tip dispozitiv "D", "N", "T" sau "B"
N2	23770	N_STR1	Lungime nume fisier
N2	23772	F_STR1	Adresa nume fisier
N8	23774	D_STR2	Al doilea specificator de 8 octeti folosit de MOVE si LOAD.
N1	23782	HD_00	Inceput zona de lucru pentru SAVE, LOAD, VERIFY si MERGE: cod tip de date 0=prog, 1=numere, 2=sir, 3=cod
N2	23783	HD_0B	Lungime bloc de date 0-65535
N2	23785	HD_0D	Adresa in memorie a blocului 0-65535
N2	23787	HD_0F	Lungime program fara variabile
N2	23789	HD_11	Numarul liniei de autostart
1	23791	COPIES	1 octet nefolosit
	23792		Inceputul zonei CHANS
	23813		Inceputul programului BASIC cu IF1 activat dar fara canale utilizator

OBSERVATII

1. Inserarea variabilelor de sistem se efectueaza in mod automat la prima aparitie a unei erori, a unei comenzi specifice interfetei 1 sau in cazul mesajului OK. Aceasta inserare poate genera mesajul Out of memory daca cei 58 de octeti necesari nu sint disponibili.
2. Deschiderea unei cai sau a unui canal de disc sau retea necesita o anumita cantitate de memorie. Un canal de disc are 306 octeti, iar un canal de retea are 276. Aceste canale vor fi create fie prin OPEN # sau prin MOVE. Daca RAMTOP este prea jos, aceste comenzi pot genera mesajul de eroare Out of memory.
3. Un alt efect al introducerii variabilelor de sistem sau al crearii canalelor este mutarea programelor in cod masina aflate in instructiuni REM. Puneti intotdeauna aceste programe dupa RAMTOP.

CANALUL DE DISC

Anexa 3

La fiecare deschidere a unui fisier prin una din instructiunile OPEN # sau MOVE, in zona denumita CHANS in manualul de BASIC se creaza o zona de memorie denumita canal. De obicei un canal este adresat in limbaj masina de registrul IX. Canalul are o lungime de 306 octeti si contine un bufer de 256 de octeti.

Continutul canalului este urmatorul:

0		Adresa 8
2		Adresa 8
4		'D' sau 'D'+80H pentru un canal ad-hoc
5		Adresa rutinei de iesire din ROM-ul din IF1
7		Adresa rutinei de intrare din ROM-ul din IF1
9		Lungime canal, adica 306
11	CHFLAG	0=citire, 1=scriere posibila din/in acest canal
12	CHDRIVE	numar drive folosit de canal 0=curent, 1=1, 2=2
13	CHNAME	Numele fisierului completat cu spatii pina la 11 caractere. octet 9 bit 7=r/o, octet 10 bit7=sys
24		20 de octeti folositi de sistemul de gestiune fisiere
44	CHCR	Numar inregistrare curenta in extensia curenta
45	CHRRO	Numar inregistrare pentru a acces aleator
47	CHRR2	Indicator depasire capacitate fisier in acces aleator
48	CHBYTE	Indicator caracter curent in buferul de date
50	CHDATA	256 octeti pentru bufer

Deschiderea unui canal de disc nu creaza o harta de ocupare in memoria BASIC. Hartile de ocupare disc exista in permanenta in memoria RAM instalata pe IF1, memorie comutata impreuna cu ROM-ul din IF1.

CANALUL DE RETEA

La deschiderea unei cai catre retea se creeaza o zona de memorie denumita canal in spatiul indicat de variabila de sistem CHANS. Aceasta zona este adresata in limbaj masina de registrul IX. Canalul are o lungime de 276 octeti si contine un bufer de 255 de octeti.

Continutul canalului este urmatorul:

0		Adresa 8
2		Adresa 8
4		'N' pentru OPEN # sau 'N'+80h pentru MOVE
5		Adresa rutinei de iesire din ROM-ul din IF1
7		Adresa rutinei de intrare din ROM-ul din IF1
9		Lungime canal adica 276
11	NCIRIS	Numarul statiei partenere in comunicatie
12	NCSELF	Numarul statiei locale la deschiderea canalului
13	NCNUMB	Numarul blocului 0-65535
14	NCTYPE	Tipul pachetului de date... 0=normal,1=ultimul
15	NCOBL	Numarul de octeti in blocul de date
17	NCDCS	Suma de control pentru blocul de date
18	NCHCS	Suma de control pentru blocul de control
19	NCCUR	Deplasament in bufer pentru ultimul caracter transferat
20	NCIBL	Numarul de octeti utili din bufer
21	NCB	255 octeti pentru buferul de date

CANALUL DE SERIALA

La deschiderea unei cai catre interfata seriala se creeaza o zona de memorie denumita canal in spatiul indicat de variabila de sistem CHANS. Aceasta zona este adresata in limbaj masina de registrul IX. Canalul are o lungime minima de 11 octeti.

Continutul canalului este urmatorul:

0	Adresa 8
2	Adresa 8
4	'B' sau 'T'
5	Adresa rutinei de iesire din ROM-ul din IF1
7	Adresa rutinei de intrare din ROM-ul din IF1
9	Lungime canal adica 11

CONEXIUNI INTERFATA SERIALA

Anexa 4

Conectorul de interfata seriala este folosit precum urmeaza:

1. Neconectat
2. TXData (intrare)
3. RXData (iesire)
4. DTR (intrare) trebuie sa fie la nivel ridicat pentru 'gata'
5. CTS (iesire) este la nivel ridicat daca este 'gata'
6. Neconectat
7. Masa
8. Neconectat
9. +12v

Pentru conectare cu o interfata standard CCITT V24, in capatul calalalt al cablului trebuie folosit un conector cu 25 de pini cablat in felul urmator:

2. TXData
3. RXData
5. CTS
6. +12v (DSR)
7. Masa
20. DTR

Instructiunile implementate de interfata 1 genereaza mesaje de eroare diferite de mesajele de eroare generate de ROM-ul din placa de baza. Aceste mesaje vor fi urmate de numarul liniei si numarul comenzii din linie care a generat eroarea.

Aceste noi mesaje de eroare sint listate mai jos in ordine alfabetica:

CODE error
Ati incercat sa incarcati (LOAD) un bloc de cod a carui lungime este mai mare decit lungimea specificata de instructiunea LOAD.

Disk error
In timpul executiei unei operatii de intrare/iesire pe disc a aparut o eroare care nu a putut fi reparata prin reincercari

Disk full
Ati incercat sa scrieti date intr-un disc care nu avea suficient spatiu liber. Reincercati programul cu un alt disc, sau eliberati spatiu pe discul curent stergind fisierele de care nu mai aveti nevoie.

Disk 'R/O'
Ati incercat sa efectuati o operatie de scriere pe un suport schimbat, fara sa comunicati calculatorului prin CLEAR # faptul ca ati terminat de lucrat cu vechiul suport. Introduceti CLEAR # si apoi repetati comanda.

Disk 'write' protected
Ati incercat o operatie de scriere pe un disc care are montata protectia la scriere. Indepartati protectia si apoi reincercati.

File not found
Ati incercat o operatie asupra unui fisier inexistent, sau ati incercat o operatie CAT pe un disc fara nici un fisier.

File 'R/O'
Ati incercat sa stergeti sau sa scrieti un fisier care are atributul de protejat la scriere (octetul 9 din nume bitul 7=1). Deprotejati fisierul daca sinteti sigur ca vreti sa-l modificati.

Invalid device expression
Ati specificat un dispozitiv diferit de k, s, p, d, n, b sau t. Acelasi mesaj se obtine daca ati folosit punct-virgula in loc de virgula pentru unul din specificatorii k, s sau p.

Invalid drive number
Ati specificat un numar de Minidrive mai mare ca 2, sau ati specificat numarul 0 (Minidrive-ul curent), inainte de a-l declara printr-un apel explicit.

Invalid name
Numele fisierului este fie un sir vid, fie are mai mult de unsprezece caractere.

Invalid station number
S-a specificat un numar de statie in afara domeniului 0-64 (1-64 pentru instructiunea FORMAT).

Invalid stream number
Numarul de cale specificat este in afara domeniului 0-15.

MERGE error
Ati incercat sa comasati date sau cod. MERGE functioneaza numai cu programe.

Missing baud rate
Lipseste rata de transfer in instructiunea FORMAT "b" sau "t"

Missing drive number
Lipseste numarul minidrive-ului

Missing name
Lipseste numele fisierului

Missing station number
Lipseste numarul statiei in retea

Program finished
Ati incercat sa executati o linie dincolo de ultima linie din program. Acest mesaj de eroare va apare daca executati un GO TO urmat de un numar de linie mai mare decit ultima linie din program. Va apare deasemenea daca introduceti RUN fara a avea un program in memorie.

Reading a 'write' file
Incercati sa cititi date dintr-un fisier disc inexistent, sau dintr-un canal care a fost deja folosit pentru scriere.

Stream already open
Ati incercat sa deschideti o cale care a mai fost folosita pentru un canal de tip nou (d, n, t sau b). Calea poate fi deschisa numai dupa ce a fost inchisa.

Verification has failed
Exista diferente intre fisierul salvat si programul, datele sau codul existente in memorie.

Writing to a 'read' file
Ati incercat sa scrieti intr-un fisier disc existent. Fisierul existent trebuie mai intii sters, daca nu este nevoie de el. Altfel trebuie utilizat un fisier nou.

Wrong file type
Ati incercat sa incarcati (LOAD) un fisier de date sau cod ca pe un program sau invers un program ca pe un fisier de date sau cod.

BASIC-UL EXTINS — Anexa 6

Interfata 1 extinde BASIC-ul existent deja in HC85. Extensiile si adaugarile sint rezumate mai jos.

Caile
Caile sint specificate prin #n unde n este un numar in domeniul 0-15. Caile 0, 1, 2 si 3 sint de obicei folosite de BASIC. Caracterul # este parte din cuvintul cheie pentru instructiunile OPEN # si CLOSE #.

Canalele

Exista sapte tipuri de canale in BASIC-ul extins: claviatura (k), ecranul (s), imprimanta (p), interfata seriala pentru texte (t), interfata seriala binara (b), reteaua (n) si discul (d).

Fiecare canal este specificat prin litera lui care poate fi majuscula sau nu. Reteaua si discul au nevoie de informatii suplimentare pentru a specifica complet canalul.

Un canal de retea necesita un numar de statie, asa incit un specificator de retea are forma "n";x unde x este numarul statiei in domeniul 0-64.

Un canal de disc necesita un numar de minidrive si un nume de fisier, asa incit un specificator de disc are forma "d";y;"nume" unde y este un numar de minidrive in domeniul 0-2 iar nume este un sir cu 1 pina la 11 caractere.

Minidrive curent

Primul minidrive la care se face acces dupa NEW sau CLEAR # va deveni ceeace se numeste minidrive-ul curent. Din acest moment inainte acest minidrive poate fi specificat si cu numarul 0.

Daca se incearca folosirea specificatorului 0 inainte de a defini minidrive-ul curent, se va semnala eroarea Invalid drive number.

Caracterul ? in nume de fisier

Este bine sa nu folositi caracterul ? in numele de fisiere, pentru ca acest caracter are alt rol. El este folosit de sistemul de fisiere pe post de 'Jolly Jocker' (wild card), putind sa inlocuiasca orice alt caracter, dar unul si numai unul.

Daca de exemplu trebuie sa stergeti fisierele cu numele "nume0", "nume1", "nume2" si nu aveti alte fisiere cu nume de forma "numex" (unde x este orice caracter), puteti folosi o singura comanda de forma ERASE "d",1,"nume?" care sterge toate cele trei fisiere.

Daca intr-un OPEN # specificati partial un nume de fisier existent (folosind caracterul "?") va fi folosit primul fisier al carui nume se potriveste.

Instructiuni

CAT y — Listeaza toate numele fisierelor aflate pe floppyul din minidrive-ul y. Lista este prezentata in ordinea din catalogul discului si este urmata de dimensiunea spatiului liber pe disc in kilococteti. ATENTIE ! Daca discul a fost schimbat si nu s-a introdus NEW sau CLEAR #, numarul reprezentind spatiul liber nu reflecta realitatea.

CAT #z;y — Trimite catalogul floppy-ului din minidrive-ul y catre calea z.

CAT y;"cc...c" — Listeaza numele fisierelor care se potrivesc cu sirul de caractere "cc...c", care poate contine "?" pentru specificari ambigue.

CAT #z;y;"cc...c"	Ca mai sus, dar trimite lista catre calea z.
CLEAR #	Readuce sistemul de cai si canale la starea de dupa NEW - exista numai canalele standard k, s, p si sint deschise numai caile standard #0, #1, #2 si #3. Eventualele date existente in canalele utilizator sint ignorate, spatiul de memorie fiind eliberat fara remuscari.
CLOSE #cale	Desface legatura dintre calea specificata si orice canal. Daca exista date blocate prin scriere in buferul canalului atunci acestea sint fie transmise (pe retea) sau inregistrate (pe floppy).
CLS #	Readuce ecranul in starea de dupa NEW. BORDER alb, PAPER alb, INK negru, ecran sters.
ERASE "d";y;"nume"	Sterge fisierele specificate de nume aflate pe discul din minidrive-ul y. Numele poate contine caracterul "?" pentru specificatii ambigue.
FORMAT "d";y	Pregateste un floppy din minidrive-ul y pentru a fi utilizat din BASIC.
FORMAT "n";x	Stabileste numarul statiei pe retea la x.
FORMAT "t";x FORMAT "b";x	Stabileste viteza de comunicatie pentru interfata seriala la x (x trebuie ales dintre vitezele standard de comunicatie 50, 110, 300, 600, 1200, 2400, 4800, 9600. 19200).
INKEY$#cale	Intoarce un singur caracter sub forma unui sir daca cel putin unul este disponibil sau intoarce sirul vid "" daca nu exista caracter disponibil din calea respectiva. Aceasta instructiune are sens doar daca calea este legata la un canal de retea sau de interfata seriala.
INPUT#cale;var	Citeste variabila var din calea specificata. Calea trebui sa fi fost deschisa inainte catre un canal de intrare. Este important sa retineti ca orice element de PRINT care apare in instructiunea INPUT va fi scris catre aceasta cale. Aceasta este de obicei necesar numai atunci cind se citesc date de la claviatura. Retineti de asemenea ca separatorul "," scrie un caracter. Optiunea LINE este disponibila ca mai inainte.

LOAD *canal optiuni	Incarca programul, datele sau codul de la canalul specificat. Se pot folosi numai canalele "b", "n" sau "d". Toate optiunile existente pentru LOAD sint disponibile si la LOAD *.
MERGE *canal optiuni	La fel ca LOAD, doar ca nu sterge liniile de program sau variabilele decit pentru a face loc pentru unele noi cu acelasi numar de linie sau nume.
MOVE sursa TO destinatie	Muta datele de la sursa catre destinatie. Sursa si destinatia pot fi numere de cale sau canale. Comanda se termina numai la intilnirea unui indicator de sfirsit de fisier in sursa: aceasta se poate intimpla doar daca sursa este un canal de retea sau disc, sau altfel o cale legata la un astfel de canal. Daca sursa sau destinatia sint specificate drept canale, atunci acestea sint deschise la inceput si inchise la terminarea transferului.
OPEN #cale,canal	Leaga calea specificata la canalul specificat pentru a permite programului BASIC sa citesca sau sa scrie din/in acel canal. Calea trebuie sa fie inchisa sau deschisa catre unul din canalele k, s sau p.
PRINT #cale...	Tipareste secventa de PRINT catre calea specificata. Calea trebuie sa fi fost deschisa in prealabil catre un canal de iesire. Secventa de PRINT poate avea aceeasi sintaxa ca mai inainte si poate contine alte elemente de tipul #cale.
SAVE *canal optiuni	Salveaza programul, datele sau codul catre canalul specificat. Pot fi folosite numai canalele "b", "n" sau "d". Toate optiunile existente la SAVE sint disponibile si la SAVE *.
VERIFY *canal opt	La fel ca LOAD (vezi mai sus) cu exceptia faptului ca datele nu sint incarcate in memorie, ci sint doar comparate cu ceeace exista deja acolo.

APELURI DE SISTEM

Acest manual descrie modalitatea standard de apel a functiilor Interfetei 1 din limbaj de asamblare. El este destinat programatorilor mai avansati, care doresc sa utilizeze limbajul de asamblare, pentru a creste viteza programelor si/sau pentru a realiza functii neimplementate la nivel de BASIC.

Inainte de a citi acest manual, este necesara parcurgerea manualului de utilizare a interfetei din limbajul BASIC. Acest manual este doar o completare a manualului sus mentionat.

Desi exista practic posibilitatea de a comuta PROM-ul Interfetei 1 peste PROM-ul din placa de baza, si apoi de a apela direct rutine din PROM-ul Interfetei 1, aceasta modalitate nu este recomandata pentru ca o modificare ulterioara a programelor din Interfata 1 va duce la incompatibilitatea vechilor programe cu noua interfata.

Un anume apel de sistem, si anume apelul de sistem care permite accesul la gestiunea fisierelor este descris foarte sumar in acest manual. Pentru detalii suplimentare se recomanda manualul de interfata BDOS, manual care descrie in detaliu functiile sistemului de gestiune a fisierelor.

Modalitatea de apel a rutinelor din interfata 1 este urmatoarea: se foloseste o instructiune RST 8 urmata de un octet care identifica tipul functiei cerute. Dupa executia rutinei cerute, executia programului continua cu octetul care urmeaza codului rutinei.

De exemplul apelul:

```
        RST     8
        DEFB    31H                 ; octet denumit 'cod de apel'
        ...                         ; executia continua aici
```

insereaza variabilele sistem extinse.

(Datorita modului de transfer al parametrilor catre apelurile de sistem, acest apel de creeare a variabilelor extinse trebuie sa fie primul apel de sistem.)

Codurile apelurilor de sistem sint alocate dupa codurile de eroare (codul -1 reprezinta mesajul 'OK', 0 este 'NEXT without FOR', 1 este 'var not found', s.a.m.d.).

Valorile pentru codurile apelurilor sint:

-1..26	rezulta mesajele de eroare din masina de baza
27..32	coduri valide compatibile Sinclair
33..44	coduri invalide (microdrive la Sinclair)
45..50	coduri valide compatibile Sinclair
51..58	coduri valide compatibile numai HC85
59..254	coduri invalide

Daca se incearca un cod invalid se va obtine mesajul de eroare:

Hook code error

'Hook code' este denumirea consacrata in literatura Sinclair pentru 'apel de sistem'.

TRANSFERUL PARAMETRILOR

Daca apelul de sistem are un singur parametru de tip octet, acesta se transfera in general prin acumulator. La fel daca rezultatul rutinei este un singur octet, acesta este intors in acumulator.

Daca rutina are mai multi parametrii, acestia se transfera prin locatii de memorie specifice fiecarui apel, locatii plasate in variabilele extinse.

Dar inainte de a putea modifica o variabila extinsa, aceasta trebuie sa existe in memorie, de aceea se impune apelul de creeare a variabilelor extinse ca prim apel de sistem.

TRATAREA ERORILOR

Erorile care apar in executia instructiunilor BASIC duc la intreruperea programului, abandonarea canalelor ad-hoc si afisarea unui cod de eroare.

Daca apar erori in timpul executiei unui apel de sistem, codul de eroare este plasat in variabila de sistem ERRNR, si apoi se incarca registrul SP cu continutul variabilei de sistem ERRSP, dupa care se executa un RETurn. Modificind variabila de sistem ERRSP, utilizatorul poate si trebuie sa preia tratarea erorii.

Exemplu de tratare a erorilor:

```
RUTINA_APEL_IF1:
        LD   HL,(ERRSP)
        PUSH HL              ; salvez vechi ERRSP
        LD   HL,TRATARE_EROARE
        PUSH HL              ; adresa rutinei de tratare
        LD   (ERRSP),SP      ; modific stiva de eroare
        ...
        RST  8
        DEFB cod_apel
        ...                  ; continuare normala
        POP  HL              ; descarc rutina de eroare
        POP  HL
        LD   (ERRSP),HL      ; refac vechea stiva de eroare
        RET

TRATARE_EROARE:
        POP  HL
        LD   (ERRSP),HL      ; refac vechea stiva de eroare
        LD   HL,ERRNR
        LD   A,(HL)          ; preiau codul erorii
        LD   (HL),-1         ; pun OK in loc
        ...                  ; tratare efectiva eroare
        RET                  ; retur in programul care a
                             ; apelat RUTINA_APEL_IF1
ERRSP   EQU  5C3DH
ERRNR   EQU  5C3AH
```

In timpul executiei unui apel de sistem sint posibile urmatoarele erori:

Cod Mesaj standard
Descriere

3. Out of memory
Spatiu insuficient pentru creare variabile extinse sau canal.

4. Invalid drive number
Ati incercat sa utilizati drive-ul curent (cod 0) inainte de a-l defini printr-un apel explicit.

12. Writing to a 'read' file
Ati incercat sa scrieti prin RST 10H intr-un canal configurat pentru citire (numai pentru "n" sau "d").

13. Reading a 'write' file
Ati incercat sa cititi prin CALL 15E6H dintr-un canal configurat pentru scriere (numai pentru "n" sau "d").

14. Disk 'write' protected
Ati incercat sa scrieti pe un disc care avea montata protectia la scriere.

15. Disk full
Nu mai exista spatiu disponibil in catalogul sau in zona de date a discului selectat.

16. Disk error
Eroare hard pe discul selectat.

17. File not found
La inchiderea unui fisier nu a mai fost gasita intrarea din catalog pusa la deschiderea fisierului. Probabil ati schimbat discul inainte de a inchide toate fisierele deschise pentru scriere.

20. BREAK into program
Ati apasat CAPS SHIFT/SPACE in timpul executiei unui apel de sistem.

23. Disk 'R/O'
Disc protejat soft. Apelati BDOS functia 0 dupa orice schimbare de suport!

24. File R/O'
Fisier protejat. Ati incercat sa stergeti un fisier protejat, sau ati creat un fisier cu atributul de protectie setat.

In continuare sint prezentate apelurile de sistem grupate dupa dispozitivele la care se leaga.

INTEFATA SERIALA

Citire consola (Console Input)
cod: 27 i: - o: A = caracter

Asteapta apasare tasta, si intoarce codul ASCII al tastei.

Scriere la consola (Console Output)
cod: 28 i: A = caracter o: -

Trimite caracter catre calea #2 (ecran partea de sus).

Stare consola (Console Status)
cod: 32 i: - o: CY = stare claviatura

Intoarce CY=1 daca exista cel putin o tasta apasata, altfel CY=0.

CONSOLA

Citire de la seriala (Input from RS232)
cod: 29 i: - o: A = caracter, CY = 1 sau
A = 0, CY = 0 pentru time-out
e: 20

Receptioneaza un caracter pe interfata seriala la viteza data de variabila BAUD (5CC3H). BAUD = (3500000/(26*viteza))-2

Pentru a semnala faptul ca HC85 este gata sa primeasca date, ridica semnalul CTS. Dupa receptia unui caracter, sau dupa time-out, coboara semnalul CTS.

Daca dupa primirea unui caracter, si dupa coborirea semnalului CTS, se mai receptioneaza un alt caracter - CTS nu s-a propagat suficient de repede si partenerul a mai inceput un alt caracter - se receptioneaza si acest caracter. El este memorat in variabila SER_BYTE (5CC8H), iar SER_FL (5CC7H) este setat pentru a semnala prezenta acestui caracter catre apelul urmator de citire de la seriala.

Daca la apelul urmator SER_FL este setat, se va intoarce imediat caracterul din SER_BYTE, dupa stergerea lui SER_FL. In acest caz semnalul CTS nu mai este comutat.

In timpul asteptarii si receptiei, marginea ecranului are culoarea data de variabila IOBORD (5CC6H).

Scriere la seriala (Output to RS232)
cod: 30 i: A = caracter o: - e: 20

Rutina asteapta indefinit activarea semnalului DTR, care semnaleaza faptul ca partenerul transferului este gata sa receptioneze date. Asteptarea poate fi intrerupta prin BREAK.

Cei 8 biti din acumulator sint apoi emisi (bitul 0 primul), urmati de 1 bit de stop.

Viteza de emisie este stabilita de variabila BAUD, iar culoarea marginii de variabila IOBORD.

IMPRIMANTA

Scriere la imprimanta (Output to printer)
    cod: 31   i: A = caracter   o: -

Caracterul din acumulator este trimis catre calea #3, care este de obicei cuplata cu un canal care trimite datele la imprimanta.

RETEA

Deschide canal (Open net ad-hoc)
    cod: 45   i: DSTR1 = # statie amic 0..64,   cuvint la 5CD6H
                  NTSTAT = # statie locala 1..64, cuvint la 5CC5H
               o: IX = adresa canal
               e: 3

Functia rezerva si initializeaza un canal de reteá, dar nu face nici o operatie de i/e.

Inchide canal (Close net ad-hoc)
    cod: 46   i: CURCHL = adresa canal,   o: -   e: -

Conform conventiilor standard, adresa canalului ar fi trebuit sa se transmita in registrul IX, dar o eroare in ROM-ul din interfata 1 de la Sinclair, face ca adresa sa se preia de fapt din variabila CURCHL. Din motive de compatibilitate, am pastrat aceasta 'jumatate' de eroare.

Rutina emite ultimul buffer prin retea, daca s-a scris in acest canal si daca exista date in buffer, adica NCOBL > 0. Apoi elibereaza spatiul de memorie ocupat de canal.

Receptie pachet retea (Receive Net Packet)
    cod: 47   i: IX = adresa canal,   o: Cy=eroare   e: -

Rutina receptioneaza un pachet pe retea, emis de NCIRIS catre NCSTAT, cu numarul de pachet dat de NCNUMB. Daca pachetul este receptionat corect se intoarce cu Cy=0 si NCNUMB incrementat.

In cazul in care NCIRIS=0 se asteapta o emisie 'broadcast', adica se asteapta la infinit (sau pina la BREAK). Daca NCIRIS>0, atunci asteptarea este cu time-out (12 milisec). Chiar daca pachetul soseste in ultimul moment si are lungimea maxima, rutina nu trebuie sa dureze mai mult de 50 milisec.

Flagul Cy este setat in caz de time-out sau in cazul aparitiei oricarei alte erori: statie sursa sau destinatie necorespunzatoare, numar pachet eronat, sume de control eronate.

Emisie pachet retea (Send net packet)
    cod: 48   i: IX = adresa canal,   A = EOF;   o: -   e: -

Acumulatorul contine 0 pentru un pachet normal, sau 1 pentru ultimul pachet. NCOBL contine numarul de octeti utili din buffer. Daca NCIRIS=0 nu se asteapta achitare.

Daca emisia se termina fara eroare, NCNUMB este incrementat.

```
Deschide canal (Open disk ad-hoc)
    cod: 51   i: DSTR1 = drive 0..2,           cuvint la 5CD6H
                 FSTR1 = adresa nume 0..65534,   cuvint la 5CDCH
                 NSTR1 = lungime nume 1..11      cuvint la 5CDAH
              o: IX = adresa canal
              e: 3, 4, 14, 15, 16, 23
```

Deschide in zona CHANS un canal de disc, initializeaza FCB-ul cu parametrii luati din DSTR1, FSTR1 si NSTR1, apoi deschide fisierul. Daca nu gaseste fisierul in director, creaza un fisier nou si seteaza bitul 0 din CHFLAG.

```
Inchide canal (Close disc channel)
    cod: 52   i: IX = adresa canal   o: -
              e: 4, 14, 15, 16, 17, 23, 24
```

Scrie ultimul buffer pe disc (daca CHFLAG este setat iar CHBYTE este diferit de zero), si apoi inchide FCB-ul. Apoi elibereaza spatiul memorie ocupat de canal.

```
Citire secventiala (Read sequential)
    cod: 53   i: IX = adresa canal
              o: CY = 0, Z = 0 sfirsit fizic fisier (BDOS)
                 CY = 0, Z = 1 sfirsit logic fisier (A = 1AH)
                 CY = 1, A = primul octet din buffer
              e: 16
```

Se citeste urmatorul sector (256 octeti) din fisier, se seteaza corespunzator CHBYTE, dupa care se preia primul octet din buffer.

Pentru a obtine urmatoarele caractere din buffer se forteaza variabila CURCHL (5C51H) la adresa canalului, si apoi se apeleaza rutina 15E6H.

Pentru a citi caracter cu caracter un fisier sint necesari urmatorii pasi:

- deschidere canal disc
- memorare IX in CURCHL
- citire secventiala (care intoarce primul caracter sau EOF)
- apel 15E6H pentru caracterele urmatoare, pina la Cy=0 (EOF)

```
Scriere secventiala (Write sequential)
    cod: 54   i: IX = adresa canal   o: -
              e: 14, 15, 16, 17, 23, 24
```

Se scrie buferul in fisier, se sterge octetul high din CHBYTE.

```
Creare canal (Make disc channel)
    cod: 55   i: DSTR1 = drive 0..2,
                 FSTR1 = adresa nume 0..65534,
                 NSTR1 = lungime nume 1..11.
              o: IX = adresa canal
              e: 3
```

Deschide in zona CHANS un canal de disc, initializeaza FCB-ul cu parametrii luati din DSTR1, FSTR1 si NSTR1, dar spre deosebire de apelul 51 NU deschide fisierul.

Se poate utiliza pentru a creea un canal de disc care va fi folosit direct cu apeluri BDOS.

Distruge canal (Kill channel)
    cod: 56   i: IX = adresa canal   o: -

Elibereaza spatiul de memorie ocupat de canal, actualizind variabilele de sistem (rutina RECLAIM) si zona STREAMS.

Apelul poate fi folosit pentru oricare din canalele standard IF1 (cele care au lungimea data de octetii 9 si 10), adica pentru canalele B, T, D si N.

BDOS

Exista o portita de intrare directa catre sistemul de gestiune a fisierelor pe disc. Acesta este un subset al sistemului BDOS din CP/M. Transferul parametrilor este diferit, codurile functiilor sint diferite, dar principial sint aceleasi functii.

Erorile soft (No dir space) sint tratate identic ca in CP/M, adica se intorc coduri in acumulator. Erorile ireparabile (Bad sector, Drive R/O, File R/O, Select) sint tratate prin mecanismul cu ERRSP (vezi mai sus).

BDOS call
    cod: 57   i: HD11 = argument   cuvint la 5CEDH
               COPIES = numar functie   octet la 5CEFH
               o: A = cod retur BDOS

Numar	Argument	Rezultat	Descriere
0	-	-	initializare DOS
1	0..1	-	selectie disc
2	.fcb	dir cod	deschide fisier
3	.fcb	dir cod	inchide fisier
4	.fcb	dir cod	cauta primul
5	-	dir cod	cauta urmatorul
6	.fcb	dir cod	sterge fisier
7	.fcb	0 = ok	citire secventiala
8	.fcb	0 = ok	scriere secventiala
9	.fcb	dir cod	creare fisier
10	.fcb	dir cod	redenumire fisier
11	-	login	intoarce vector login
12	-	-1..1	intoarce disc curent
13	DMA	-	stabileste adresa transfer DMA
14	-	.alloc	intoarce adresa vector alocare ATENTIE! este in 'phantom RAM'
15	-	-	protejeaza soft discul curent
16	-	R/O vec	intorce vector pretectie discuri
17	.fcb	dir code	stabileste atribute fisier
18	.fcb	cod err	citire randomiala
19	.fcb	cod err	scriere randomiala
20	.fcb	r0,r1,r2	calculeaza dimensiune fisier
21	.fcb	r0,r1,r2	stabileste adresa acces aleator
22	logoff	-	decupleaza drive-uri selectate
23	.fcb	cod err	scriere randomiala cu 'fill'

Pentru detalii suplimentare vezi manual interfata CP/M.

RWTS

cod: 58 i: HD11 = adresa bloc i/o cuvint la 5CEDH
o: Acc = 0 daca a mers ok
e: -

Rutina efectueaza patru functii distincte:

- formare disc
- citire sector
- scriere sector
- pornire motor si pozitionare fara verificare

In caz de eroare, rutina face un numar rational de reincercari.

Formatul blocului de intrare iesire este:

Deplasament	Descriere
0	tip bloc (trebuie sa fie 01)
1	numar drive (0 sau 1)
2	numar volum (trebuie sa fie 0)
3	numar pista (0..39 sau 0..34)
4	numar sector (0..15)
5	adresa DMA (16384..65535)
7	adresa bufer extins (trebuie sa fie 2932H)
9	adresa tabela caracteristici drive (std 1F2AH)
11	comanda 0 = start motor + pozitionare 1 = citire sector 2 = scriere sector 4 = formare disc (toate pistele)
12	rezultat operatie 00H = ok 08H = nu pot forma discul 10H = disc protejat 20H = eroare volum 40H = eroare drive 80H = eroare citire (dupa reincercari)
13	numarul de volum citit din cimpul de identificare
14..18	spatiu de lucru al rutinei RWTS

Utilizatorul trebuie sa completeze octetii 0..11. Octetii 12..18 vor fi completati de rutina RWTS ca rezultat al operatiei.

Si in cazul formarii se foloseste buferul de date: primul octet este multiplicat in ceilalti 255 de octeti, iar bufferul rezultat este inscris in fiecare sector format pe disc.

Formatul tabelei de caracteristici:

Deplasament	Descriere
0	tip dispozitiv (trebuie sa fie 01)
1	intirziere acces pista la pista in milisec.
2	timp stabilizare pe pista in milisec.
3	timp pornire motor in sutimi de secunda
4	adresa tabela intretesere sectoare (std 1F30H)

Tabela de intretesere sectoare contine 16 octeti folositi pentru a obtine numarul fizic al sectorului logic dorit.

ACCES DIRECT LA RUTINELE DIN IF1

Daca se doreste accesul direct la rutinele sau datele din memoria fantoma (ROM si RAM) se poate folosi urmatorul mecanism:

```
            LD   HL,CIUDATENIE
            LD   (HD11),HL
            RST  8
            DEFB 50
CIUDATENIE:                        ; DE AICI INCOLO IN SPATIUL
                                   ; 0..16383 SE VEDE MEMORIA FANTOMA
            ...                    ; ??? VA UREZ SUCCES !
            CALL 700H              ; DEZACTIVARE MEMORIA FANTOMA
HD11        EQU  5CEDH
```

INDICE NUMERIC APELURI DE SISTEM

Cod	Intrare	Iesire	Descriere
27	-	A=car	citire consola
28	A=car	-	scriere consola
29	-	A=car+Cy A=0 Cy=0	citire seriala time out
30	A=car	-	scriere seriala
31	A=car	-	scriere imprimanta
32	-	Cy=1	daca exista contact la tastatura
33	A=drive	-	invalid (select microdrive)
34	-	IX=adr	invalid (open microdrive)
35	IX=adr	-	invalid (close microdrive)
36	-	-	invalid (delete microdrive file)
37	IX=adr	-	invalid (read seq microdrive)
38	IX=adr	-	invalid (write seq)
39	IX=adr	-	invalid (read random)
40	IX=adr	-	invalid (read sector)
41	IX=adr	-	invalid (read next sector)
42	IX=adr	-	invalid (write sector)
43	IX=adr	-	invalid (open microdrive)
44	IX=adr	-	invalid (delete channel)
45	DSTR1 NTSTAT	IX=adr	deschide canal retea DSTR1=#statie amic NTSTAT=#statie propriu
46	CURCHL=adr	-	inchide canal retea
47	IX=adr	Cy=err	citeste pachet retea
48	IX=adr	-	emisie pachet retea
49	-	-	creeare variabile de sistem
50	HD11=adr	-	acces direct la memoria fantoma
51	DSTR1 FSTR1 NSTR1	IX=adr	deschide canal disc; DSTR1=drive FSTR1=adr nume NSTR1=lungime nume
52	IX=adr	-	inchide canal disc
53	IX=adr	A=car Cy,Z	citeste urmatorul sector; Cy=1 este ok Cy=0, Z=0 EOF BDOS, Cy=0, Z=1 EOF 1AH
54	IX=adr	-	scrie sector
55	DSTR1 FSTR1 NSTR1	IX=adr	creeaza canal disc; DSTR1=drive FSTR1=adr nume NSTR1=lungime nume
56	IX=adr	-	distruge canal
57	HD11 COPIES	A=rez	apel BDOS; HD11=argument COPIES=functie
58	HD11	A=rez	apel RWTS; HD11=adresa bloc i/e

UTILIZAREA MEMORIEI

Variabilele sistem extinse se insereaza la prima executie a unei instructiuni RST 8 de catre interpretorul BASIC din masina de baza (rutina care incepe la adresa 0008H este rutina standard de eroare din sistem). Acest apel poate fi generat din mai multe motive:

- o eroare reala (inclusiv STOP sau OK)
- o instructiune din setul extins (care nu este acceptata de analizorul BASIC din masina de baza)
- un 'apel de sistem'

Inserarea variabilelor sistem deplaseaza in memorie programul BASIC, variabilele, etc., deci si programele in limbaj masina din instructiunile REM. Se impune plasarea acestor programe dupa RAMTOP, sau inainte de variabilele sistem (in ecran sau in buferul de imprimanta).

La deschiderea unei cai, in zona CHANS se creeaza un canal, localizat la sfirsitul zonei, impingind programul, variabilele, zona ELINE, etc. spre adrese mari (rutina MAKE_ROOM). Pointerii de sistem sint actualizati corespunzator. Adresa canalului este memorata in zona sistem denumita STREAMS.

Creearea unui canal nu modifica adresele altor canale. Dar totusi, canalele pot fi mutate in memorie la inchiderea unuia din canalele deschise: toate canalele care urmeaza canalului de inchis sint mutate impreuna cu PROG, VARS, etc. catre adrese mici. Din acest motiv canalele nu contin adrese absolute, ci numai deplasamente locale.

Singurele modificari de adrese care se fac la inchiderea unui canal sint localizate in variabilele sistem PROG, VARS, ELINE, etc. si zona STREAMS.

Situatia este oarecum simplificata fata de Interfata 1 de la Sinclair, pentru ca la HC85 vectorii de alocare ai spatiului pe disc sint ascunsi in memoria RAM fantoma, si cuplarea logica a unui drive nu mai implica crearea spatiului de memorie necesar prin impingerea zonei CHANS (zona MAPS nu mai exista).

Canalele deschise de utilizator prin apeluri de sistem sint alocate tot la sfirsitul zonei CHANS, dar sistemul nu are cum sa informeze utilizatorul de eventualele schimbari de adrese (datorate unor inchideri de canale). Se impune, din acest motiv, urmatoarea regula:

Deschideti si inchideti canalele BASIC si utilizator intr-o stricta ordine FIFO.

Numai in acest fel se poate garanta, faptul ca adresa canalului nu se schimba in timp.

Canalele deschise de utilizator prin apeluri de sistem sint marcate setind bitul 7 din octetul 4 (octet care contine litera care identifica tipul canalului). La fel sint marcate canalele generate de instructiunea MOVE. Aceste canale poarta numele de canale 'ad-hoc'.

Toate canalele ad-hoc au viata scurta. Ele sint abandonate de sistem la prima revenire in mod comanda, deci si la STOP sau OK. ATENTIE, abandonate si nu inchise: sistemul nu face altceva decit sa elibereze spatiul de memorie ocupat de aceste canale.

O secventa corecta de apeluri de sistem trebuie deci sa inchida canalele cu care a lucrat, inainte de a se reveni in mod comanda.

ORGANIZAREA LOGICA A DISCULUI

Glosar de termeni:

SECTOR:
: cantitatea minima de informatii care poate fi schimbata intre un program si suportul disc. Sectoarele sint 16 pe o pista numerotate 0 la 15, si au cite 256 de octeti fiecare.

PISTA:
: cicumferinta pe suportul magnetic. Sint 35 sau 40 numerotate de la 0 la 34 respectiv 39. Capacitatea unei piste este de 16x256=4k.

FATA:
: una din suprafetele suportului magnetic. Discul are doua fete utile care insa nu pot fi accesate simultan (discul trebuie intors de pe o fata pe alta). Capacitatea unei fete este deci de 35x16x256=140k respectiv 40x16x256=160k.

SPATIU SISTEM:
: zona de disc care incepe de la primul sector de pe prima pista si care se extinde un numar intreg de piste. Contine sistemul de operare CP/M. La HC85 zona sistem nu exista pentru ca sistemul de operare se gaseste in ROM.

SPATIU DE DATE:
: zona de disc care incepe imediat dupa zona sistem si continua spre interiorul discului pina la ultimul sector. Contine catalogul discului plus datele din fisiere plus spatiul disponibil.

GRUP:
: unitatea de alocare a spatiului pe disc, folosita atit pentru catalog cit si pentru fisiere. La HC85 are dimensiunea minima, adica 1 kilooctet (4 sectoare). Grupurile sint numerotate incepind de la 0 pina la dimensiunea spatiului de date minus unu (139=8BH respectiv 159=9FH).

CATALOGUL:
: zona de la inceputul spatiului de date care contine numele fisierelor aflate pe disc si alte date (atribute, dimensiune, alocare, etc.) Catalogul ocupa la HC85 doua grupuri (G00 si G01) adica 2 kilocteti, ceeace lasa 138 respectiv 158 kilocteti pentru datele fisierelor.

EXTENSIE:
: unitatea de alocare spatiu in catalog (32 octeti). La HC85 sint 2048:32=64 de intrari in catalog. Structura unei extensii este data mai jos. O extensie este utilizata

pentru a indica grupurile folosite de un fisier (maxim 16). Daca un fisier ocupa mai mult de 16 grupuri, atunci el ocupa mai multe extensii, numerotate incepind cu 0.

Un fisier ocupa spatiu atit in catalog, cit si in spatiul disponibil pe disc.

Din spatiul disponibil, un fisier ocupa un numar intreg de grupuri, chiar daca ramin citeva sectoare nefolosite la coada ultimului grup.

In catalog un fisier ocupa atitea intrari cite sint necesare pentru a indica catre toate grupurile pe care le ocupa.

Ultima extensie a unui fisier se recunoaste prin faptul ca octetul 15 este mai mic ca 128=80H. Toate extensiile intermediare au acest octet egal cu 80H. Acest octet reprezinta de fapt numarul de sectoare de 128 octeti (stilul CP/M) ocupate efectiv de fisier in extensia respectiva (128x128=16k).

Structura unui extensii este:

Deplasament	Descriere
0	cod utilizator 00..0F sau E5 pentru fisier sters
1..11	bitii 6..0 = nume fisier extins cu blancuri
1..8	bitul 7 = atribute utilizator
9	bitul 7 = atribut R/O (numai citire)
10	bitul 7 = atribut SYS (invizibil)
11	bitul 7 = atribut rezervat
12	bitii 4..0 = numarul extensiei
13..14	alti indicatori
15	contor sectoare logice (128 octeti) in aceasta extensie
16..31	16 locatii pentru maxim 16 grupuri ocupate de extensia curenta

STRUCTURA FISIERELOR

Fisierele disc sint de doua tipuri: fisiere text, care pot fi exploatate cu OPEN #, INPUT #, PRINT # sau CLOSE #, si fisiere program generate cu SAVE * si citite prin LOAD *.

Fisierele text contin incepind chiar din primul octet caracterele care au fost scrise in canalul asociat. Liniile sint separate doar prin intoarcere car (CR). Ultimul sector este umplut cu caracterul 1AH care este indicatorul de sfirsit de fisier text.

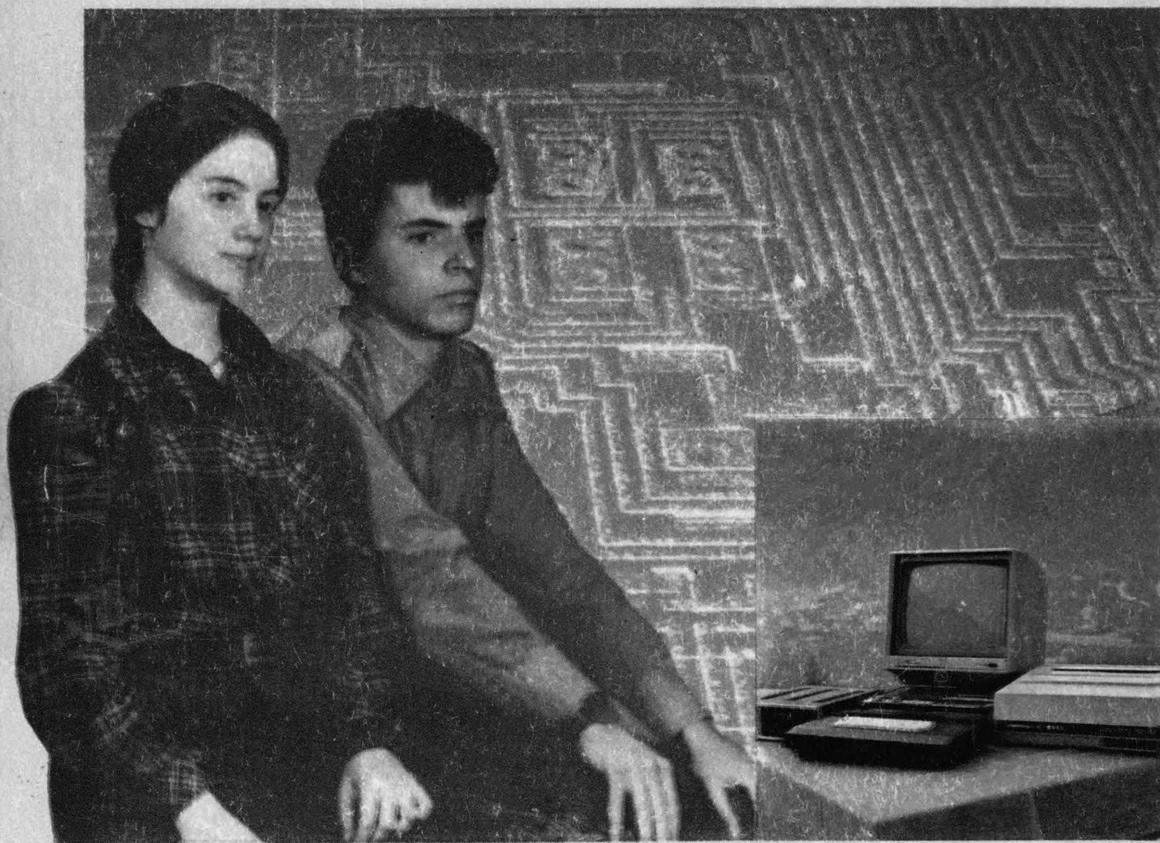
Fisierele program au doua parti: un header de 9 octeti si apoi efectiv datele salvate. Headerul are urmatoarea structura:

Deplasament	Descriere
0	tip: 0=program, 1=numere, 2=siruri, 3=cod
1	lungime date: 0-65535
3	adresa date: 0-65535 (utila numai la tip=3)
5	lungime program fara variabile 0-65535 (tip=0) identificator scurt pentru variabila (tip=1..2)
7	numarul liniei de lansare program (numai tip=0) 0-9999, daca nu are start automat bit 15 = 1

● Volumul al doilea cuprinde: VI. Microcalculatorul HC-85 în procese industriale. Pachete de programe generalizabile pe HC-85. VII. Calculatorul personal în învățămînt și educație. VIII. Programe educaționale în BASIC pe HC-85. IX. Microbibliotecă de programe pe casete X. Complemente de matematică. XI. Complemente informatice. XII. Anexe, volumul finalizînd cunoașterea calculatorului și a limbajelor universale BASIC și LOGO printr-o impresionantă cantitate de programe, prin noi aprofundări și informații consistente.

● Se adresează unor cercuri largi de cititori, atît școlari din clasele I–VIII, elevi din clasele IX–XII, studenți, cadre didactice de specialitate precum și muncitori, tehnicieni și alte categorii de lucrători din toate domeniile economiei naționale care folosesc calculatoare personale în proiectare-producție sau în activitatea de instruire-educare-specializare.

● Cartea poate fi utilizată cu mult succes de cei care au acces la numeroasele calculatoare HC-85 sau compatibile instalate în unități de cercetare-proiectare-producție, în unitățile de învățămînt, în centre și tabere de instruire, la domiciliu, fiind totodată utilă tuturor celor care nu dispun încă de asemenea calculatoare, dar au nevoie sau doresc să învețe sistematic structura, funcționarea și, mai ales, utilizarea lor.

ISBN 973-31-0013-7 Volumul I și II Lei 89 ISBN 973-31-0015-3